

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

**АНАЛИЗА ЖАНРА
АСИНХРОНИХ
ДИСКУСИОНИХ
ФОРУМА У НАСТАВИ
ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА
СТРУКЕ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
Проф. др Радмила Бодрич

Кандидат:
Весна Булатовић

Нови Сад, 2021. године

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА¹

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Весна Булатовић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Радмила Бодрич, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Наслов рада:	Анализа жанра асинхроних дискусионих форума у настави енглеског језика струке
Језик публикације (писмо):	Српски (латиница)
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 441 Поглавља: 5 Референци: 203 Табела: 91 Слика: 34 Графикона: 26 Прилога: 6
Научна област:	Лингвистика
Ужа научна област (научна дисциплина):	Примењена лингвистика
Кључне речи / предметна одредница:	Анализа жанра, асинхрони дискусионички форуми, енглески језик струке, хипертекст, метадискурс, реторичка структура
Резиме на језику рада:	<p>Докторска дисертација „Анализа жанра асинхроних дискусионих форума у настави енглеског језика струке” бави се анализом жанра асинхроних дискусионих форума коришћених у настави енглеског језика струке на Факултету техничких наука Универзитета у Новом Саду, дефиницијом и развојем језика струке за посебне намене с нагласком на област науке и технологије, утврђивањем реторичке организације појединачних и групних стручних студентских објава на асинхроним дискусионим форумима, испитивањем сличности и разлика у организацији текста, као и описивањем лингвистичких карактеристика ових објава.</p> <p>У склопу анализе жанра прво је урађена језичка анализа појединачних и групних студентских објава на асинхроним дискусионим форумима која је обухватила анализу учесталости и начина употребе метадискурса, као и анализу употребе хипертекста у појединачним и групним студентским објавама. Након тога се приступило анализи реторичке структуре појединачних и групних студентских објава на</p>

¹ Аутор докторске дисертације потписао је и приложио следеће Обрасце:

5б – Изјава о ауторству;

5в – Изјава о истоветности штапане и електронске верзије и о личним подацима;

5г – Изјава о коришћењу.

Ове Изјаве се чувају на факултету у штапаном и електронском облику и не кориче се са тезом.

	<p>асинхроним дискусионим форумима и изради модела реторичке структуре који би помогао студентима да развију свест о организацији текста и самим тим да унапреде вештину писања као примарног вида комуникације у оквиру њихове будуће струке.</p> <p>У оквиру истраживања анализирани су такође ставови студената о употреби асинхроних дискусионих форума у настави енглеског језика струке. За потребе ове анализе користио се упитник за студенте. На крају се приступило извођењу закључака из добијених резултата и утврђивању педагошких импликација и даљих могућих праваца истраживања који су представљени у последњем поглављу ове дисертације.</p> <p>Резултати овог истраживања указују на то да асинхрони дискусионии форуми могу успешно да се користе у настави енглеског језика струке, затим да имају специфичну реторичку структуру и да њихова употреба позитивно утиче на развој вештине писања и читања, развој критичког мишљења и вештине аргументације, на организацију писаног састава, као и на колаборативно конструисање знања.</p>
Датум прихватања теме од стране надлежног већа:	9.11.2020.
Датум одбране: (Попуњава одговарајућа служба)	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	<p>Председник: Проф. др Јелисавета Шафрањ, редовни професор, Факултет техничких наука у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду</p> <p>Члан: Проф. др Весна Богдановић, ванредни професор, Факултет техничких наука у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду</p> <p>Члан: Проф. др Александра Гојков Рајић, ванредни професор, Учитељски факултет у Београду, Универзитет у Београду</p> <p>Члан: Проф. др Радмила Бодрич, ванредни професор, Филозофски факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду</p>
Напомена:	

KEY WORD DOCUMENTATION²

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Vesna Bulatović
Supervisor (title, first name, last name, position, institution)	Radmila Bodrič, PhD, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Thesis title:	A Genre Analysis of Asynchronous Discussion Forums in Teaching English for Specific Purposes
Language of text (script):	Serbian language (latin script)
Physical description:	Number of: Pages: 441 Chapters: 5 References: 203 Tables: 91 Illustrations: 34 Graphs: 26 Appendices: 6
Scientific field:	Linguistics
Scientific subfield (scientific discipline):	Applied linguistics
Subject, Key words:	asynchronous discussion forums, English for specific purposes, genre analysis, hypertext, metadiscourse, rhetorical structure
Abstract in English language:	<p>The Doctoral dissertation "A Genre Analysis of Asynchronous Discussion Forums in Teaching English for Specific Purposes" analyses the genre of asynchronous discussion forums used in teaching English for specific purposes (ESP) at the Faculty of Technical Sciences in Novi Sad, University of Novi Sad. The analysis is conducted within a framework of languages for specific purposes with special emphasis on the field of science and technology. Its main aim is to determine the rhetorical organization of individual and group posts written by the students in asynchronous discussion forums, examine their similarities and differences in terms of text organization, and describe their linguistic characteristics.</p>

² The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:

56 – Statement on the authority,

5b – Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and about personal data,

5r – Statement on copyright licenses.

The paper and e-versions of Statements are held at the faculty and are not included into the printed thesis.

	<p>The genre analysis starts with the linguistic analysis of the students' posts including the analysis of the frequency and use of metadiscourse markers and the analysis of the use of hypertext within the posts on the forums. After that, the rhetorical structure analysis of the individual and group posts was performed, based on which a rhetorical organization model was established in order to help students develop an awareness of text organization and thus improve their writing skills as the primary form of communication in their future profession. The research also analysed the students' attitudes regarding the use of asynchronous discussion forums in ESP courses. The data were collected using a student questionnaire.</p> <p>The final chapter presents the overall conclusions that have been drawn from the empirical research and discusses the pedagogical implications, as well as possible further directions of the research.</p> <p>The results of this research indicate that asynchronous discussion forums can be successfully used in teaching English for specific purposes, that they have a specific rhetorical structure, and that their use has a positive effect on the development of students' writing and reading skills, the development of critical thinking and argumentation skills, the organization of written composition, as well as on the collaborative construction of knowledge.</p>
Accepted on Scientific Board on:	9 November 2020
Defended: (Filled by the faculty service)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	<p>President: Jelisaveta Šafranĳ, PhD, Professor, Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad</p> <p>Member: Vesna Bogdanović, PhD, Associate Professor, Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad</p> <p>Member: Aleksandra Gojkov Rajić, PhD, Associate Professor, Teacher Education Faculty, University of Belgrade</p> <p>Member: Radmila Bodriĳ, PhD, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad</p>
Note:	

Apstrakt

Doktorska disertacija „Analiza žanra asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke” bavi se analizom žanra asinhronih diskusionih foruma korišćenih u nastavi engleskog jezika struke na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, definicijom i razvojem jezika struke za posebne namene s naglaskom na oblast nauke i tehnologije, utvrđivanjem retoričke organizacije pojedinačnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima, ispitivanjem sličnosti i razlika u organizaciji teksta, kao i opisivanjem lingvističkih karakteristika ovih objava.

U sklopu analize žanra prvo je urađena jezička analiza pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koja je obuhvatila analizu učestalosti i načina upotrebe metadiskursa, kao i analizu upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama. Nakon toga se pristupilo analizi retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima i izradi modela retoričke strukture koji bi pomogao studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja kao primarnog vida komunikacije u okviru njihove buduće struke.

U okviru istraživanja analizirani su takođe stavovi studenata o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Za potrebe ove analize koristio se upitnik za studente. Na kraju se pristupilo izvođenju zaključaka iz dobijenih rezultata i utvrđivanju pedagoških implikacija i daljih mogućih pravaca istraživanja koji su predstavljeni u poslednjem poglavlju ove disertacije.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da asinhroni diskusioni forumi mogu uspešno da se koriste u nastavi engleskog jezika struke, zatim da imaju specifičnu retoričku strukturu i da njihova upotreba pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja i čitanja, razvoj kritičkog mišljenja i veštine argumentacije, na organizaciju pisanog sastava, kao i na kolaborativno konstruisanje znanja.

Ključne reči: analiza žanra, asinhroni diskusioni forumi, engleski jezik struke, hipertekst, metadiskurs, retorička struktura

Abstract

The Doctoral dissertation "A Genre Analysis of Asynchronous Discussion Forums in Teaching English for Specific Purposes" analyses the genre of asynchronous discussion forums used in teaching English for specific purposes (ESP) at the Faculty of Technical Sciences in Novi Sad, University of Novi Sad. The analysis is conducted within a framework of languages for specific purposes with special emphasis on the field of science and technology. Its main aim is to determine the rhetorical organization of individual and group posts written by the students in asynchronous discussion forums, examine their similarities and differences in terms of text organization, and describe their linguistic characteristics.

The genre analysis starts with the linguistic analysis of the students' posts including the analysis of the frequency and use of metadiscourse markers and the analysis of the use of hypertext within the posts on the forums. After that, the rhetorical structure analysis of the individual and group posts was performed, based on which a rhetorical organization model was established in order to help students develop an awareness of text organization and thus improve their writing skills as the primary form of communication in their future profession. The research also analysed the students' attitudes regarding the use of asynchronous discussion forums in ESP courses. The data were collected using a student questionnaire.

The final chapter presents the overall conclusions that have been drawn from the empirical research and discusses the pedagogical implications, as well as possible further directions of the research.

The results of this research indicate that asynchronous discussion forums can be successfully used in teaching English for specific purposes, that they have a specific rhetorical structure, and that their use has a positive effect on the development of students' writing and reading skills, the development of critical thinking and argumentation skills, the organization of written composition, as well as on the collaborative construction of knowledge.

Key words: asynchronous discussion forums, English for specific purposes, genre analysis, hypertext, metadiscourse, rhetorical structure

TIPOGRAFSKE KONVENCIJE:

polucрно: uvođenje naziva stavova u retoričkom modelu, isticanje reči i brojeva u tabeli

kurzivno: nazivi knjiga i publikacija, doslovni citati iz upitnika za studente, navođenje analiziranih primera u tekstu

(*u zagradi kurzivno*): termini na engleskom jeziku

„u dvostrukim navodnicima”: citati, naslovi članaka, isticanje termina u tekstu

podvučeno kurzivno: analizirani delovi primera studentskih objava

podvučeno u tekstu: obrada novog pitanja iz upitnika za studente

Sadržaj

IZJAVE ZAHVALNOSTI.....	1
1. UVOD.....	2
1.1. Predmet istraživanja i ciljevi rada.....	3
1.2. Hipoteze.....	4
1.3. Metode i tehnike istraživanja.....	5
1.4. Struktura rada.....	7
2. TEORIJSKI OKVIR.....	9
2.1. Engleski jezik struke.....	9
2.1.1. Engleski jezik struke – razvojne faze kroz historiju.....	9
2.1.2. Definisane pojma engleskog jezika struke.....	13
2.1.3. Podela engleskog jezika struke.....	15
2.2. Analiza žanra.....	17
2.2.1. Pojam i definicija žanra.....	17
2.2.2. Istraživanja u oblasti analize žanra.....	18
2.2.3. Svejlzov model.....	26
2.2.4. Analiza žanra u poslednje vreme.....	29
2.2.5. Digitalni žanrovi.....	31
2.3. Sistemi za elektronsko učenje.....	34
2.4. Asinhroni diskusioni forumi.....	41
2.4.1. Hipertekstualnost.....	48
2.4.2. Interaktivnost.....	52
2.5. Razvoj veštine pismenog izražavanja.....	57
2.5.1. Žanrovski pristup pisanju.....	60
2.5.2. Pojam i klasifikacija metadiskursa.....	66
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	73
3.1. Tema i predmet istraživanja.....	73
3.2. Ciljevi istraživanja.....	74
3.3. Polazne hipoteze.....	74
3.4. Opis uzorka.....	75

3.5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.....	79
4. ANALIZA REZULTATA I DISKUSIJA.....	82
4.1. Analiza metadiskursa.....	82
4.1.1. Analiza metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama.....	83
4.1.2. Analiza metadiskursa u grupnim studentskim objavama.....	107
4.1.3. Pregled dobijenih rezultata.....	128
4.2. Analiza upotrebe hiperteksta.....	138
4.2.1. Analiza upotrebe hiperteksta u pojedinačnim studentskim objavama.....	139
4.2.1.1. Hipertekst za proširenje znanja.....	142
4.2.1.2. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme.....	160
4.2.1.3. Hipertekst za pozivanje na reference.....	173
4.2.2. Analiza upotrebe hiperteksta u grupnim studentskim objavama.....	186
4.2.2.1. Hipertekst za proširenje znanja.....	189
4.2.2.2. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme.....	191
4.2.2.3. Hipertekst za pozivanje na reference.....	195
4.2.3. Pregled dobijenih rezultata.....	207
4.3. Retorička struktura studentskih objava.....	215
4.3.1. Retorička struktura pojedinačnih studentskih objava.....	216
4.3.1.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave.....	222
4.3.1.1.1. Faza 1 - Iznošenje autorovih stavova.....	223
4.3.1.1.2. Faza 2 - Naglašavanje relevantnosti teme.....	226
4.3.1.1.3. Faza 3 – Opis teme.....	231
4.3.1.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove.....	235
4.3.1.2.1. Faza 1 - Iznošenje kontratvrdnje.....	235
4.3.1.2.2. Faza 2 – Proširivanje teme.....	240
4.3.1.2.3. Faza 3a – Postavljanje pitanja o temi.....	245
4.3.1.2.4. Faza 3b - Navođenje izvora informacija iz teksta.....	247
4.3.1.2.5. Faza 3c – Iznošenje pretpostavki.....	249
4.3.1.2.6. Faza 3d - Iznošenje rezultata i rešenja.....	250
4.3.1.3. Stav 3 – Zaključak.....	253
4.3.1.3.1. Faza 1a - Iznošenje autorovog zaključka.....	254

4.3.1.3.2. Faza 1b - Sumiranje dosadašnjeg izlaganja.....	259
4.3.1.3.3. Faza 2 - Navođenje literature.....	261
4.3.2. Retorička struktura grupnih studentskih objava.....	263
4.3.2.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave.....	270
4.3.2.1.1. Faza 1 - Naglašavanje relevantnosti teme.....	270
4.3.2.1.2. Faza 2 - Opis teme.....	275
4.3.2.1.3. Faza 3 - Postavljanje pitanja o temi.....	280
4.3.2.1.4. Faza 4a - Iznošenje autorovih stavova.....	281
4.3.2.1.5. Faza 4b - Uvid u prethodno istraživanje.....	283
4.3.2.1.6. Faza 4c - Iznošenje glavnih postavki.....	285
4.3.2.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove.....	288
4.3.2.2.1. Faza 1a - Isticanje praznine ili nedostataka.....	289
4.3.2.2.2. Faza 1b - Postavljanje pitanja o temi.....	291
4.3.2.2.3. Faza 1c - Iznošenje činjenica.....	292
4.3.2.2.4. Faza 2 - Iznošenje kontratvrdnje.....	294
4.3.2.2.5. Faza 3 - Proširivanje teme.....	298
4.3.2.2.6. Faza 4 - Iznošenje pretpostavki.....	302
4.3.2.2.7. Faza 5 - Dosadašnja istraživanja o temi.....	304
4.3.2.2.8. Faza 6 - Iznošenje rezultata i rešenja.....	308
4.3.2.2.9. Faza 7 - Navođenje izvora informacija iz teksta.....	310
4.3.2.3. Stav 3 – Zaključak.....	312
4.3.2.3.1. Faza 1- Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo.....	312
4.3.2.3.2. Faza 2 - Iznošenje autorovog zaključka.....	316
4.3.2.3.3. Faza 3a - Sumiranje dosadašnjeg izlaganja.....	319
4.3.2.3.4. Faza 3b - Navođenje literature.....	321
4.3.3. Pregled dobijenih rezultata.....	322
4.3.3.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave.....	324
4.3.3.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove.....	328
4.3.3.3. Stav 3 – Zaključak.....	334
4.4. Analiza upitnika za studente.....	337
4.4.1. Merni instrumenti.....	337

4.4.2. Tok istraživanja i metode predstavljanja podataka.....	339
4.4.3. Analiza i diskusija rezultata istraživanja.....	340
5. ZAKLJUČAK.....	392
5.1. Sumiranje rezultata.....	392
5.2. Rezultati istraživanja.....	393
5.3. Pedagoške implikacije i dalji pravci istraživanja.....	402
LITERATURA.....	404
DODATAK 1	427
DODATAK 2	428
DODATAK 3.....	430
DODATAK 4.....	434
DODATAK 5.....	435
DODATAK 6.....	437

IZJAVE ZAHVALNOSTI

Ova doktorska disertacija je nastala kao rezultat mog višegodišnjeg rada na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu i mog interesovanja za primenu računara u nastavi engleskog jezika struke. Pre svega veliku zahvalnost dugujem mojoj mentorki prof. dr Radmili Bodrič za veliku profesionalnost, stručne savete i svesrdnu podršku tokom pisanja ove disertacije. Veliku pomoć su mi takođe pružile moje kolegice Vesna, Ivana, Jelisaveta i Dragana, svojim korisnim savetima i iskustvom stečenim u višegodišnjem radu sa studentima. Posebnu zahvalnost dugujem studentima prve godine Softverskog inženjerstva i informacionih tehnologija sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, bez čije saglasnosti i volje za učešćem u ovom istraživanju ne bi bilo moguće uspešno završiti ovo istraživanje.

Na kraju, želim da se neizmerno zahvalim svojoj porodici i prijateljima na bezgraničnoj podršci, razumevanju i strpljenju.

U Novom Sadu, septembra 2021. godine

Vesna Bulatović

1. UVOD

Ubrzan razvoj nauke i tehnologije utiče na način na koji komuniciramo, učimo i radimo. Računari u kombinaciji s internetom postaju bitan resurs u nastavi stranog jezika. Sistemi za elektronsko učenje omogućavaju nastavnicima da sami kreiraju kurseve, postavljaju nastavni materijal i da prate napredak svakog studenta ponaosob. Studenti, također, mogu da biraju vreme pristupa kursu, da pročitaju šta su ostali učesnici u diskusiji napisali i da bez pritiska sagovornika napišu svoj odgovor. Potreba za istraživanjem ovakve vrste se ogleda u činjenici da asinhrona komunikacija daje slobodu studentima da učestvuju u komunikaciji bez obzira na veličinu grupe i na vreme pristupa forumu. Isto tako, asinhronu komunikaciju za razliku od tradicionalnog načina pisanja odlikuje interaktivnost i hipertekstualnost koji omogućavaju kritički osvrt na tekstove ostalih učesnika u komunikaciji, pristup mnoštvu novih informacija kao i razmenu i razvoj ideja. Na taj način studenti mogu da biraju način čitanja teksta u zavisnosti od svog znanja, zatim da dopunjavaju tekstove, ostavljaju svoje komentare i dodatna objašnjenja u formi teksta, videa ili grafikona. Asinhrona komunikacija omogućava učesnicima da istovremeno razvijaju veštine višeg reda, tj. da aktivno učestvuju u komunikaciji, da se kritički osvrnu na objave drugih učesnika, razvijaju veštinu argumentacije, ostavljaju komentare, dele resurse i zajednički učestvuju u pisanju objava i traženju literature.

S obzirom na činjenicu da se u nastavi ne koriste često mogućnosti asinhrona komunikacije i da, prema saznanjima autorke, postoji veoma mali broj istraživanja koja su posvećena žanrovskim odlikama ove komunikacije, javila se potreba za ovim istraživanjem u cilju dokazivanja da se asinhroni diskusioni forumi mogu koristiti u nastavi engleskog jezika struke i da njihova upotreba pozitivno utiče na razvoj veština pisanja i čitanja, organizaciju pisanog sastava, veštine kritičkog mišljenja, kao i na kolaborativno konstruisanje znanja.

1.1. Predmet istraživanja i ciljevi rada

Ova doktorska disertacija će se prevashodno baviti analizom žanra asinhronih diskusionih foruma korišćenih u nastavi engleskog jezika struke na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, definicijom i razvojem jezika struke za posebne namene s naglaskom na oblast nauke i tehnologije, utvrđivanjem retoričke organizacije pojedinačnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima, ispitivanjem sličnosti i razlika u organizaciji teksta, kao i opisivanjem lingvističkih karakteristika ovih objava. Za potrebe ove disertacije koristiće se asinhroni diskusioni forumi u okviru sistema za elektronsko učenje Mudl (eng. *Moodle*) na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu. Uzorak će predstavljati do 80 studenata prve godine softverskog inženjerstva i informacionih tehnologija sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, koji redovno slušaju engleski jezik. Cilj istraživača je da formira uzorak slične starosne dobi i približnog nivoa jezičkog znanja. Pretpostavlja se da će odabrani uzorak omogućiti dobijanje relevantnih podataka za potrebe ovog istraživanja. Detaljniji opis uzorka i odabira korpusa će biti dat u sledećem odeljcima i poglavljima.

Da bi se mogla sprovesti analiza žanra prvo se pristupilo pručavanju relevantne teorijske literature iz oblasti analize žanra i upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi, kao i literature koja se bavi analizom metadiskursa. Detaljan prikaz teorijskih osnova je dat u drugom poglavlju ove disertacije.

Konkretan predmet istraživanja jeste analiza žanra asinhronih diskusionih foruma koja obuhvata analizu retoričke strukture pojedinačnih i grupnih stručnih studentskih objava prikupljenih u toku jednog semestra. Analiza se bavi opisom organizacije teksta stručnih studentskih objava u cilju sagledavanja ključnih jezičkih i sadržajnih karakteristika u kontekstu asinhronne komunikacije. U sklopu analize žanra biće urađena jezička analiza pojedinačnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koja će obuhvatiti analizu učestalosti i načina upotrebe metadiskursa koji studenti koriste u cilju dodatnog objašnjavanja, upućivanja, povezivanja, nabiranja i sl. Istraživanje će obuhvatiti i analizu hiperteksta, tj. analiziraće se vrste hiperteksta u studentskim objavama (za proširivanje znanja, dodatno objašnjavanje teme i pozivanja na reference), kao i njihova zastupljenost. Nadalje,

analiziraće se i distinktivne karakteristike ovog žanra, hipertekstualnost i interaktivnost koje omogućavaju pristup mnoštvu novih informacija, proširenje znanja, razmenu i razvoj ideja i time utiču na kolaborativno konstruisanje znanja (eng. *collaborative knowledge construction*) koje od studenata zahteva kritičko razmišljanje i timski rad. Primena asinhronih diskusionih foruma je posebno korisna u velikim grupama jer svi studenti mogu da budu uključeni u diskusiju na zadatu temu, bez obzira na veličinu grupe. Ovaj pristup, takođe, studentima daje slobodu da sami kreiraju vreme pristupa diskusionim forumima i tako izlažu svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji, i istovremeno razvijaju veštine pisanja i čitanja na engleskom jeziku. U okviru istraživanja analiziraće se, takođe, mišljenje studenata o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Za potrebe ove analize koristiće se upitnik za studente. O ovome će više biti reči u trećem poglavlju.

Nakon izvršene analize žanra asinhronih diskusionih foruma i analize studentskih upitnika o njihovoj upotrebi u nastavi, pristupiće se izradi modela retoričke strukture koji će moći da ima primenu u nastavi jezika struke, i koji bi pomogao studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja kao primarnog vida komunikacije u okviru njihove buduće struke. Pisanje stručnih tematskih objava na asinhronim diskusionim forumima utiče na razvoj veštine argumentacije, kritičkog mišljenja, zatim podstiče timski rad, što je sve od suštinske važnosti u njihovom budućem profesionalnom radu. Naposljetku će se pristupiti izvođenju zaključaka iz dobijenih rezultata i utvrđivanju pedagoških implikacija i daljih mogućih pravaca istraživanja koji će biti predstavljeni u poslednjem poglavlju ove disertacije.

1.2. Hipoteze

Istraživanje polazi od četiri hipoteze:

H1: Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama;

H2: Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom;

H3: Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja;

H4: Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.

1.3. Metode i tehnike istraživanja

Za postavljanje teorijskog okvira predmeta istraživanja, za definisanje i opis osnovnih pojmova u vezi s analizom žanra i upotrebom asinhronih diskusionih foruma se koristila deskriptivna metoda, a za potpuniji uvid u specifične osobine žanra, kao i za tumačenje rezultata analize žanra asinhronih diskusionih foruma i analize rezultata upitnika za studente korišćena je metoda analize sadržaja. Takođe, korišćene su kvantitativne i kvalitativne istraživačke metode za potrebe analize stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Konačno, kao instrument za prikupljanje podataka u vezi sa stavovima studenata korišćen je upitnik za studente.

Istraživanje je uključivalo pet faza, a u svakoj fazi je bilo potrebno da se ispune određeni ciljevi da bi se istraživanje moglo uspešno realizovati.

Prvu fazu je predstavljalo prikupljanje i izučavanje relevantne teorijske literature, prvenstveno iz oblasti žanra, upotrebe asinhronih diskusionih foruma i analize metadiskursa. Prva faza je, takođe, uključivala utvrđivanje kriterijuma za pisanje stručnih pojedinačnih i grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima koji su služili studentima kao smernice za pisanje. Ovim kriterijumima se daju osnovna uputstva studentima u pogledu upotrebe stručnog vokabulara, formalnog stila pisanja, upotrebe veznika u objavama i izbora teme. Što se tiče organizacije teksta, studentima se u kriterijumima sugerisalo da svaka objava mora da ima uvod, razradu i zaključak, ali kriterijumi nisu obuhvatili detaljniju strukturnu i retoričku organizaciju teksta.

Druga faza je uključivala započinjanje istraživanja u kojem je učestvovalo 80 studenata prve godine softverskog inženjerstva i informacionih tehnologija, Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu koji redovno slušaju engleski jezik. Studenti su na početku semestra dobili jasne kriterijume po kojima su koristili asinhronu diskusione forume koji su postavljeni na fakultetskoj platformi za elektronsko učenje Mudl (eng. *Moodle*). Od studenata se tražilo da napišu pet pojedinačnih objava i jednu grupnu objavu u toku semestra; kriterijumi su precizirali da teme objava budu u vezi s tehnologijom, ali sam izbor teme je bio slobodan. Ovaj zadatak je bio deo dodatnih aktivnosti u okviru redovne nastave engleskog jezika. Na kraju semestra studentima je podeljen upitnik kojim se ispitivalo njihovo mišljenje o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke.

Treća faza je predstavljala odabir teorijskog modela koji je korišćen prilikom izvođenja analize žanra asinhronih diskusionih foruma. Takođe, u okviru ove faze je izvršen odabir korpusa i pristupanje analizi retoričke strukture pojediničnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima i utvrđivanje sličnosti i razlika u organizaciji teksta i komunikativnim namerama učesnika diskusije. Za analizu žanra se koristio Svejzov model (Swales, 1990) kao polazna osnova za kasniju izradu sopstvenog modela za organizaciju teksta stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Nakon toga se pristupilo analizi distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma tj. hipertekstualnosti i interaktivnosti. Istraživanje je obuhvatilo analizu vrsta hiperteksta koje studenti koriste prilikom pisanja objava: hipertekst za proširenje znanja, hipertekst za dodatno objašnjenje teme i hipertekst za pozivanje na reference. Ovom analizom se precizno utvrdilo koje vrste hiperteksta studenti koriste i na koji način. U sklopu analize žanra urađena je i jezička analiza pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koja je obuhvatila analizu učestalosti i načina upotrebe metadiskursa.

Tokom četvrte faze su analizirani rezultati upitnika za studente o efikasnosti upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke.

Petu fazu je predstavljala izrada modela retoričke strukture koji može da ima primenu u nastavi jezika struke prilikom kreiranja nastavnog materijala, kao i da pomogne studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja kao primarnog vida

komunikacije u okviru njihove buduće struke, a koja predstavlja preduslov za uspešnu poslovnu komunikaciju. U okviru ove faze se pristupilo izvođenju zaključaka u vezi s dobijenim rezultatima.

1.4. Struktura rada

U nastavku rada biće predstavljene sve faze istraživanja i to sledećim redosledom. Drugo poglavlje – teorijski okvir počinje s definicijom engleskog jezika struke, njegovom podelom i pregledom razvojnih faza s posebnim naglaskom na poslednju fazu razvoja – analizu žanra. U nastavku se zatim definiše pojam žanra, daje se detaljan uvid u različita istraživanja iz oblasti analize žanra i predstavlja se model za analizu žanra koji će biti korišćen o ovom istraživanju. Sledeći odeljak drugog poglavlja daje opis sistema za učenje s posebnim osvrtom na platformu za učenje na daljinu Mudl (eng. *Moodle*) koja se koristi na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu. Zatim se u nastavku ovog poglavlja definiše sinhrona i asinhrona komunikacija s detaljnim opisom asinhronne komunikacije i distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma. U poslednjem delu drugog poglavlja dat je pregled razvoja veštine pismenog izražavanja u okviru nastave jezika struke i prikaz žanrovskog pristupa pisanju. U poslednjem pododeljku ovog poglavlja je definisan pojam metadiskursa i data je njegova klasifikacija.

U trećem poglavlju se objašnjava metodologija istraživanja, predstavljeni su tema, predmet i ciljevi istraživanja. Zatim je dat prikaz strukture ispitanika i pregled metoda, tehnika i instrumenata upotrebljenih u toku samog istraživanja.

Četvrto poglavlje se bavi prikazom rezultata analize žanra asinhronih diskusionih foruma koja uključuje analizu metadiskursa, analizu upotrebe hiperteksta u pisanju, zatim analizu retoričke organizacije objava na asinhronim diskusionim forumima i naposljetku izradu modela retoričke organizacije. Zatim su u ovom poglavlju prikazani rezultati analize upitnika za studente o efikasnosti upotrebe ovih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Pored statističke

obrade podataka iz ovog upitnika za predstavljanje rezultata koristiće se kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja.

Završno poglavlje se bavi izvođenjem zaključaka u vezi s dobijenim rezultatima, razmatranjem ograničenja celokupnog istraživanja, te predstavljanjem pedagoških implikacija i daljih mogućih pravaca istraživanja.

2. TEORIJSKI OKVIR

Ovo poglavlje ima za cilj da predstavi teorijski okvir neophodan za analizu žanra asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke. Biće predstavljene razvojne faze jezika struke kroz istoriju s posebnim osvrtom na poslednju fazu – analizu žanra. Zatim će se definisati sistemi za učenje na daljinu i dati definicija sinhrona i asinhrona komunikacije. Nakon toga će se dati prikaz dosadašnjih istraživanja u vezi sa upotrebom asinhronih diskusionih foruma u obrazovanju, kao i opis distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma neophodnih za analizu žanra. U drugom delu ovog poglavlja će biti predstavljeni razvoj veštine pismenog izražavanja u okviru nastave jezika struke i prikaz žanrovskog pristupa pisanju. Naposljetku će biti objašnjen pojam metadiskursa i biće predstavljena njegova klasifikacija.

2.1. Engleski jezik struke

2.1.1. Engleski jezik struke – razvojne faze kroz istoriju

Engleski jezik struke (eng. *English for Specific Purposes* - ESP) se kao posebna oblast prvi put javlja šezdesetih godina prošlog veka kao posledica ubrzanog razvoja nauke i tehnologije i potrebe za jednim zajedničkim jezikom. Engleski jezik se do danas zadržao kao međunarodni jezik nauke, tehnologije, trgovine i privrede prevashodno zbog ekonomske i vojne prevlasti Sjedinjenih Američkih Država (Hutchinson and Waters, 1987: 6; Lakić, 1999: 25; Bogdanović, 2017: 24). Engleski jezik postaje „najzastupljeniji jezik u stručnom i naučnom komuniciranju” (Dimković-Telebaković, 2003: 13) te je stoga neophodno dobro poznavanje jezika struke da bi se ostvarila poslovna komunikacija među ljudima širom sveta. Dadli-Evans i Sindžon (Dudley-Evans - St. John, 1998; prema Bogdanović, 2017: 32) navode da jezik struke mora da zadovolji specifične potrebe učenika, da koristi metodologiju discipline koju objašnjava i da se koncentriše na jezik, jezičke veštine, diskurs i žanrove odgovarajuće toj disciplini. Tokom godina se pored oblasti za nauku i tehnologiju izdvajaju i Engleski jezik za akademske svrhe (eng. *English for Academic Purposes* - EAP), Poslovni engleski jezik (eng. *English for Business*

Purposes - EBP), Engleski jezik u pravu (eng. *English for Legal Purposes* - ELP), engleski jezik u medicini (eng. *English for Medical Purposes* - EMP) i mnoge druge oblasti (Belcher, 2009: 2). Belčerova (2009) dalje objašnjava da dolazi do pojave više tipova ESP-a u zavisnosti od studentskih potreba i njihovih ciljeva. Bitna karakteristika engleskog jezika struke je da su i sadržaj kursa i ciljevi usmereni na ispunjenje specifičnih potreba polaznika. Nastava engleskog je shodno tome fokusirana na određenu oblast, na jezik, veštine i žanrove karakteristične za datu oblast i time priprema studente za njihovo buduće zanimanje. U svojoj studiji *Genre Analysis: A Key to a Theory of ESP* (2000) Dadli-Evans (Dudley-Evans) navodi da je engleski jezik struke (EJS) kroz svoju istoriju usvojio više pristupa, od rane faze analize registra (Barber, 1962; Swales, 1971; prema Dudley-Evans, 2000: 4), do analize žanra kao dominantnog pristupa u današnje vreme (Swales, 1990; Bhatia, 1993; prema Dudley-Evans, 2000: 4). Hačinson i Voters (Hutchinson - Waters, 1987) definišu prvih pet faza razvoja: analiza registra, analiza diskursa, analiza potreba, razvijanje sposobnosti i strategija i usmerenost na fazu učenja¹. Prvih pet faza takođe objašnjavaju Čavić (1990) i Robinson (Robinson, 1991). Lakić (1999) sumira prethodnih pet faza i upućuje na šestu fazu, analizu žanra, čiji je osnivač Svejzl (Swales, 1988), a istu objašnjavaju i Dadli-Evans i Sindžon (Dudley-Evans - St. John, 1998; prema Bogdanović, 2017).

Naime, 1962. godina predstavlja godinu početka razvoja engleskog jezika struke (Lakić, 1999: 26; Bogdanović, 2017: 25). Te godine je objavljen članak lingviste C.L. Barbera "Some measurable characteristics of modern scientific prose" (C.L. Barber, 1962) u kojem se opisuje priroda engleskog jezika u naučnim tekstovima. Barber opisuje učestalost nekih jezičkih elemenata kao što su aktiv i pasiv, određena glagolska vremena i sl. Njegov rad je značajan jer ukazuje na to da se jezik struke razlikuje od opšteg jezika u distribuciji pojedinih jezičkih elemenata (Lakić, 1999: 26; Bogdanović, 2017: 25). Istraživanja u ovom periodu razvoja jezika struke, koji je poznat kao analiza registra, sprovode se na rečeničnom nivou. Ova istraživanja predstavljaju analizu leksičkih i gramatičkih elemenata karakterističnih za jezik struke i za njihov razvoj su u velikoj meri zaslužni Juer i Lator (Ewer - Lattore, 1969) i Svejzl (Swales, 1971). Juer i Lator (Ewer - Lattore, 1969; prema Jordan, 1997: 229) navode spisak gramatičkih i leksičkih oblika karakterističnih za jezik tehnološke i inženjerske struke među kojima su infinitiv

---

¹ Prevodi termina su preuzeti iz Lakić (1999).

kao zamena za duže fraze, pasivni oblici, kondicional, upotreba modalnih glagola i participa prošlog, frazni glagoli i „ing” oblici, rečenične konstrukcije tipa „uzrok-posledica”, zatim složene imenice i upotreba sufiksa i prefiksa. Analiza registra je ukazala na to da je gramatika jezika struke ista kao i gramatika opšteg jezika (Hutchinson - Waters, 1987: 10). Razlika je samo u distribuciji određenih gramatičkih i leksičkih oblika. U kasnijem periodu analiza registra je bila kritikovana zbog toga što je samo opisivala jezik a nije navodila razloge različite distribucije određenih jezičkih elemenata u odnosu na opšti jezik (Robinson, 1991: 24). Međutim, iako je analiza registra bila kritikovana u prošlosti ona nije prevaziđena već je neophodna u procesu odabira i sastavljanja programa za učenje jezika struke, kako bi se studentima ponudile „najfrekventnije jezičke strukture koje će sresti u tekstovima svoje struke na stranom jeziku” (Lakić, 1999: 28).

Kao posledica razvoja na polju lingvistike dolazi do pomeranja fokusa interesovanja sa rečenice na tekst (Robinson, 1991: 24). U ovoj fazi koja se naziva analiza diskursa naglašava se komunikativna funkcija jezika i način na koji se rečenice kombinuju u tekstu. Glavni predstavnici ove faze razvoja jezika struke su Henri Vidouson (Henry Widowson) u Velikoj Britaniji, zatim Lari Selinker (Larry Selinker), Luis Trimble (Louis Trimble), Džon Lakstrom (John Lackstrom) i Meri Tod-Trimble (Mary Todd – Trimble) u SAD (Hutchinson - Waters, 1987: 10). Njihovo učenje je imalo za cilj da ukaže na načine zbog čega je nešto izabrano u pisanju nekog teksta (Lakić, 1999: 28). Luis Trimbl (Louis Trimble, 1985) objašnjava da je prva faza, analiza registra, kvantitativan pristup i da nam ukazuje na učestalost pojavljivanja određenih jezičkih elemenata u tekstu. Za razliku od analize registra, analiza diskursa je kvalitativan pristup koji nam ukazuje na razlog korišćenja određenih jezičkih elemenata u komunikaciji (Louis Trimble, 1985).

Sledeća faza u razvoju jezika struke je dovela do istraživanja analize potreba (eng. *needs analysis*) i analize postojeće situacije (Robinson, 1991: 9) u kojoj student upotrebljava jezik. Ova faza nije promenila ništa u vezi s poznavanjem jezika struke, ona je više težila tome da se postojeće znanje podigne na viši naučni nivo (Lakić, 1999: 29; Bogdanović, 2017: 28). Detaljno objašnjenje analize potreba daje Džon Manbi (John Munby, 1978) koji u svojoj knjizi “Communicative Syllabus Design” opisuje proceduru utvrđivanja ciljne situacije, tj. situacije u

kojoj će se jezik upotrebljavati. Analiza potreba je u početku imala za cilj određivanje glavnih jezičkih veština, situacija i zadataka, a vremenom je u analizu potreba uključena i analiza nedostataka (West, 1997).

U četvrtoj fazi u razvoju jezika struke, razvijanje sposobnosti i strategija (eng. *skills and strategies approach*) dolazi do pokušaja da se zaviri ispod površine jezičkih struktura i pažnja se usmerava na proces razmišljanja koji prati upotrebu jezika (Hutchinson - Waters, 1987: 13). Predstavnici ovog pokreta su Fransoaz Grele, Kristin Natal, Čarls Olderson i Sendi Erkart (Françoise Grellet, 1981, Christine Nuttall, 1982, Charles Alderson and Sandy Urquhart, 1984; prema Hutchinson - Waters, 1987: 13). Tokom ove faze fokus istraživanja se pomera na procese interpretacije koji omogućavaju učeniku da savladaju površinske strukture jezika koristeći vežbe kao što su pogađanje značenja reči iz konteksta, traženje srodnih reči i sl. (Lakić, 1999: 30). U nastavi jezika akcenat je na usavršavanju veštine čitanja i razumevanja, nastava se izvodi na maternjem jeziku a tekstovi koji se koriste su isključivo na engleskom jeziku (ESP projekat u Brazilu i na Univerzitetu u Maleziji).

Hačinson i Voters (Hutchinson - Waters, 1987) daju veliki doprinos sledećoj fazi razvoja jezika struke, koja predstavlja usmerenost na proces učenja. Oni smatraju da prethodne faze imaju velike nedostatke budući da su usmerene na analizu i opis upotrebe jezika a ne na sam proces učenja (Hutchinson - Waters, 1987: 14). Njihov stav je da opisivanje upotrebe jezika neće pomoći učenicima da nauče jezik. Shodno tome, jezik struke je pristup, a ne proizvod koji treba da zadovolji potrebe učenika, pristup koji mora biti usmeren na proces učenja. U ovoj fazi je naglasak na metodologiji koja se uzima u obzir od samog početka, dok analizu jezičkih struktura nije neophodno sprovesti pre odabira materijala. Lakić ističe da je ključ uspešnog učenja jezika u „razmatranju strukture ljudskog mozga i procesa koji on obavlja” budući da učenje zavisi od načina na koji mozak organizuje i skladišti informacije (1999: 31).

Sve prethodne faze razvoja jezika struke su doprinele pojavi šeste faze koja je uspela da savlada neke prepreke koje nisu rešene u prethodnom periodu. O analizi žanra će biti detaljnije reči u Odeljku 2.2.

2.1.2. Definisanje pojma engleskog jezika struke

Ukoliko želimo da definišemo engleski jezik struke (EJS) moramo da istaknemo da se radi o pristupu učenju jezika koji je baziran na specifičnim potrebama učenika (Hutchinson - Waters, 1987: 19). Glavno pitanje na kojem se bazira ceo kurs engleskog jezika struke je „Zašto ovaj učenik želi da nauči strani jezik?”² (Hutchinson - Waters, 1987: 19). Može se zaključiti da je EJS pristup učenju jezika koji se bazira na razlozima iz kojih polaznik želi da savlada jezik. Dimković – Telebaković (2003: 39-42) u svojoj knjizi *Savremeni engleski jezik struke i nauke* daje detaljno objašnjenje pojma i podelu engleskog jezika struke. Ova autorka navodi da mnogi lingvisti (Stevens, 1977; Mackay - Mountford, 1978; Robinson, 1980; Selinker –Tarone, & Hanzeli, 1981; McDonough, 1984; Kennedy - Bolitho, 1984; Hutchinson - Waters, 1987; prema Dimković-Telebaković, 2003: 39) smatraju da ESP obuhvata engleski jezik struke, engleski jezik nauke i tehnologije i engleski jezik za akademske potrebe. Hačinson i Voters definišu engleski jezik struke kao pristup učenju koji je baziran na razlozima polaznika za učenje (Hutchinson - Waters, 1987: 19). Tako, razvoj jezičkih kurseva koji odražavaju komunikativne potrebe određene grupe učenika dovodi do pojave engleskog jezika struke s naglaskom na posebnom pristupu razvoju nastavnog plana i programa, nastavnog materijala, načinima testiranja i istraživanja (Nunan, 2004: 7). Stevens (Stevens, 1988) objašnjava da jezik struke ima četiri osobine: zadovoljava specifične potrebe polaznika, usko je povezan sa određenim zanimanjima, koriste se jezičke strukture specifične za određene aktivnosti u vezi s nekim zanimanjem, akcentat je na određenim jezičkim veštinama koje treba da se savladaju i nema unapred određenu metodologiju.

Pored ovih definicija jezika struke Dadli-Evans i Sindžon (Dudley-Evans - St. John, 1998: 4-5) daju detaljnu analizu apsolutnih i promenljivih karakteristika engleskog jezika struke. Apsolutne karakteristike engleskog jezika struke su upotreba metodologije i aktivnosti specifične discipline, ispunjenje specifičnih potreba polaznika i usmerenost na na jezik (gramatika, leksika,

---

²“Why does this learner need to learn a foreign language?”

registar), veštine, diskurs i žanr koji su odgovarajući datim aktivnostima. Promjenjive karakteristike engleskog jezika struke su sledeće:

1. jezik struke može da bude u vezi sa određenom disciplinom ili da bude kreiran za određenu disciplinu;
2. jezik struke može u specifičnim situacijama da koristi različitu metodologiju od one koja se koristi za kurs opšteg jezika;
3. kurs jezika struke je verovatno pripremljen za odrasle polaznike, koji kurs pohađaju ili na fakultetu ili u poslovnom okruženju;
4. kurs jezika struke je većinom namenjen polaznicima srednjeg ili višeg nivoa znanja engleskog jezika;
5. većina kurseva jezika struke podrazumeva prethodno znanje engleskog jezika ali se može koristiti i kod polaznika sa početnim nivoom znanja.

Da bi istakao razlike između nastave opšteg engleskog jezika (eng. *general ELT*) i jezika struke (eng. *ESP*), Kuk (Cook, 2002; prema Basturkmen, 2010: 7) ističe da postoje unutrašnji i spoljašnji motivi za učenje engleskog jezika. Tako su spoljašnji motivi povezani sa upotrebom jezika izvan učionice, tj. u realnom svetu, a unutrašnji se odnose na postizanje obrazovnih ciljeva kao što su razvoj veština razmišljanja, memorisanja i sl. (Cook, 2002; prema Basturkmen, 2010: 7). Shodno tome, može se zaključiti da se EJS bavi uglavnom spoljašnjim motivima za učenje jezika, tj. upotrebom engleskog jezika izvan učionice. Za razliku od EJS, opšti engleski jezik je baziran na unutrašnjim ciljevima za učenje jezika, tj. proširenjem vokabulara, razumevanjem gramatičkih struktura i sl. (Basturkmen, 2010: 7). Jedna od bitnih karakteristika engleskog jezika struke, koja ga razdvaja od opšteg engleskog jezika, je to da se bavi oblašću engleskog jezika koja nije poznata prosečno obrazovanom govorniku engleskog jezika (Tudor, 97: 91).

2.1.3. Podela engleskog jezika struke

Postoji više podela engleskog jezika struke (EJS) u literaturi. Hačinson i Voters (Hutchinson - Waters, 1987:16) u svojoj studiji *English for Specific Purposes: A learning - centred approach* predstavljaju nastavu engleskog jezika (eng. *English Language Teaching - ELT*) kao drvo na kojem su posebne vrste engleskog jezika predstavljene kao njegove grane. Jedna od grana je engleski jezik kao strani jezik (eng. *English as a Foreign Language - EFL*) s daljom podelom na dve grane: engleski jezik za posebne namene (eng. *ESP*) i opšti engleski jezik (eng. *General English - GE*). Engleski jezik za posebne namene (eng. *ESP*) se zatim deli na:

1. engleski jezik nauke i tehnologije (eng. *English for Science and Technology - EST*);
2. poslovni engleski jezik (eng. *English for Business and Economics - EBE*);
3. engleski jezik za društvene nauke (eng. *English for Social Sciences - ESS*) (Hutchinson - Waters, 1987: 16).

Svaka od ovih grana se dalje deli na dve grane, u zavisnosti od potreba polaznika, na engleski jezik struke (eng. *English for Occupational Purposes - EOP*) i na engleski jezik za akademske potrebe (eng. *English for Academic Purposes - EAP*).

Na drugom delu drveta je smešten opšti engleski jezik (eng. *General English - GE*) s podelom u tri kategorije:

1. engleski jezik za osnovnu školu (eng. *Primary*);
2. engleski jezik za srednju školu (eng. *Secondary*);
3. engleski jezik za odrasle i visoko obrazovanje (eng. *Adult / Tertiary*) (Hutchinson - Waters, 1987: 16).

Sledeću podelu EJS daje Karver u svojoj studiji (Carver, 1983: 132). On deli EJS u tri kategorije:

1. engleski jezik kao jezik sa ograničenjima (eng. *English as a Restricted Language*); ovu vrstu jezika koriste na primer konobari i kontrolori leta;
2. engleski jezik za akademske potrebe i potrebe struke (eng. *English for Academic and Occupational Purposes*);
3. engleski jezik za posebne teme (eng. *English for Specific Topics*), kao na primer za pripremu disertacije ili konferencije (Carver, 1983: 132).

Ova podela je imala dosta kritika u javnosti, posebno druga kategorija engleski jezik za akademske potrebe i potrebe struke, umesto koga su nuđeni odvojeni termini (Bogdanović, 2017: 33).

Zatim tu je i novija podela Basturkmenove (Basturkmen, 2010: 6) koja deli EJS na tri kategorije, a svaku od tih kategorija dalje deli na dve potkategorije (vidi Tabelu 1). Tako na primer engleski jezik za profesionalne potrebe deli na engleski jezik za opšte profesionalne potrebe i engleski jezik za specifične profesionalne potrebe. Kao primer engleskog jezika za specifične profesionalne potrebe Basturkmenova navodi engleski jezik za medicinske sestre. Ovaj kurs engleskog jezika bi mogao da uključi medicinsku terminologiju koja se koristi u komunikaciji s pacijentima, zatim pisane žanrove kao što su beleške o pacijentima, koji se ne koriste nigde izvan te struke (Basturkmen, 2010: 8).

Tabela 1. Podela EJS (prema Basturkmen, 2010: 6)

Podela	Podkategorija	Primer
Engleski jezik za akademske potrebe	Engleski jezik za opšte akademske potrebe	Engleski jezik za akademsko pisanje
	Engleski jezik za specifične akademske potrebe	Engleski jezik za studije prava
Engleski jezik za profesionalne potrebe	Engleski jezik za opšte profesionalne potrebe	Engleski jezik za sektor zdravstvene zaštite
	Engleski jezik za specifične profesionalne potrebe	Engleski jezik za medicinske sestre
Engleski jezik za stručne potrebe	Engleski jezik za opšte stručne potrebe	Engleski jezik za ugostiteljstvo
	Engleski jezik za specifične stručne potrebe	Engleski jezik za recepcionere u hotelu

2.2. Analiza žanra

2.2.1. Pojam i definicija žanra

Reč žanr vodi poreklo od francuske reči koja znači *vrsta, klasa* (Chandler, 1997). Pojam žanr je u svakodnevnoj upotrebi u retorici, književnosti, medijima i u lingvistici kad je reč o specifičnim vrstama teksta (Chandler, 1997:1). Shodno tome, u književnosti imamo širu podelu žanra na poeziju, prozu i dramu, u unutar ovih žanrova imamo dalje podele, na primer dramu možemo podeliti na tragediju, komediju ili dramu u užem smislu. Svakodnevno se susrećemo sa mnoštvom različitih žanrova kao što su poslovni sastanak, recepti, propovedi, propratno pismo, reklame i sl. U muzici se zatim susrećemo s različitim žanrovima poput roka, popa, bluza, gospela itd, a u svetu flima imamo komediju, horor, dramu, akciju, naučnu fantastiku i mnoge druge žanrove. Ukratko se može zaključiti da žanr znači vrstu, klasu ili tip nečega (Chandler, 1997).

U lingvistici termin žanr je prvi put korišćen u naučnom radu koji je istraživao upotrebu pasiva u naučnim radovima iz oblasti astrofizike (Tarone - Dwyer – Gillete & Icke, 1981). U literaturi se može naći više definicija žanra, jedna od prvih definicija je iz 1985. godine: „Žanrovi su načini na koje nešto funkcioniše kada koristimo jezik kao sredstvo rada”³ (Martin, 1985: 250), zatim, žanr je predstavljen kao grupa ili klasa sličnih dokumenata (Crowston, 2010: 3). Takođe, postoji mišljenje da je žanr mešavina sadržaja, komunikacijskih svrha i namera (Kwasnik – Crowston, 2005: 76; prema Heyd, 2016: 88). Neki autori definišu žanr kao vrstu teksta, međutim, on ne predstavlja „samo vrstu teksta” već ga odlikuje i „uloga teksta u zajednici u okviru koje je stvoren” (Lakić, 1999: 28). U literaturi se žanr, takođe, definiše na osnovu spoljašnjih kriterijuma kao što su svrha, aktivnosti u društvu i publika, a vrstu teksta na osnovu unutrašnjih, jezičkih karakteristika (Biber, 1988; Lee, 2001). Halidej i Hasan (Halliday – Hasan, 1989) ističu da u slučaju kada više tekstova deli istu nameru i strukturu, onda se može reći da pripadaju istom žanru. Shodno tome, može se zaključiti da pojam žanr obuhvata aktivnosti, pismene ili usmene, kod kojih postoji određena veza između jezičke i društvene funkcije. Tako

---

³ “Genres are how things get done, when language is used to accomplish them” (Martin, 1985: 250)

imamo aktivnosti koje se redovno obavljaju u društvenom okruženju kao što su molitve, propovedi, pesme i slično (Dudley-Evans, 1989: 77; prema Paltridge, 1996: 237) koje društvena zajednica smatra istom vrstom aktivnosti (Richards – Platt, & Platt, 1992: 156; prema Paltridge, 1996: 237). Nadalje, Poltridž (Paltridge, 1996) u svojoj studiji *Genre, Text Type, and the Language Learning Classroom* iz 1996. godine daje detaljan uvid u istoriju istraživanja koja imaju za cilj da se utvrde razlike između pojma žanra i vrste teksta (Hoey, 1983; Crombie, 1985; Hedge, 1988; Hammond – Burns – Joyce – Brosnan, & Gerot, 1992; Carter, 1994; prema Paltridge, 1996: 238). Mora se istaći da svaki oblik komunikacije ili dokumenta ne predstavlja žanr (Crowston, 2010). Svejlz definiše žanr kao „klasu komunikativnih događaja” pri čemu je „komunikativni događaj onaj u kojem jezik igra značajnu i nezamenjivu ulogu” (Swales, 1990: 45). On dodatno objašnjava da konverzacija i nedovršeni tekstovi nisu oblik žanra, budući da žanr mora da ispuni određenu komunikativnu svrhu (Swales, 1990). O ovome će više biti reči u sledećem pododeljku.

2.2.2. Istraživanja u oblasti analize žanra

Žanrovi se mogu podeliti prema složenosti retoričke svrhe, vrsti medijuma kroz koji se izražavaju, prema nivou do kojeg su primeri žanra unapred konstruisani i prema publici kojoj je neki žanr namenjen (Swales, 1990: 62). Među najčešće pisanim akademskim žanrovima u jeziku struke su: istraživački članci, apstrakti za konferencije, doktorske disertacije, eseji na osnovnim studijama, povratna informacija od nastavnika, pisma urednika, kritika knjige, udžbenici i predlozi za stipendije (Hyland, 2013: 103). Hajland (Hyland, 1992: 15) ističe da analiza žanra zavisi od konteksta u kojem se upotrebljava jezik, a Batia (Bhatia, 1991: 154) objašnjava da analiza žanra utiče na „naše razumevanje kognitivnog strukturiranja informacija u određenim oblastima jezičke upotrebe”⁴.

---

⁴ „our understanding of the cognitive structuring of information in specific areas of language use”

U okviru akademskog diskursa analiza žanra se često zasnivala na analizi pisanog diskursa, npr. analizi žanra naučnih članaka (Swales, 1981; Dudley-Evans, 1998; Lakić, 1999), analizi apstrakta (Swales, 1990; Bhatia, 1993; Huckin, 2001), analizi prijave za posao (Bhatia, 1993). Zatim, u literaturi se mogu naći i istraživanja iz oblasti analize žanra neakademskog diskursa kao što je analiza žanra vesti (Vestergaard, 2000; Ljung, 2000; prema Crowston, 2010: 5), naslovnih strana magazina (Held, 2005; prema Crowston, 2010: 5), propratnih pisama za posao (Henry – Roseberry, 2001; prema Crowston, 2010: 5), poslovne korespondencije (Pinto dos Santos, 2002; prema Crowston, 2010: 5), poslovnog memoranduma (Yates – Orlikowski, 1992) itd. Takođe, u poslednje vreme imamo pojavu istraživanja elektronske komunikacije u akademskom okruženju (Coffin – Hewings, 2005; Myers, 2010; Bloch, 2008; prema Hyland, 2013: 104).

Hajland (Hyland, 2002) u svom članku *Genre: Language, Context and Literacy* navodi da se u literaturi pominju tri bitne škole za teoriju žanra:

1. Nova retorika (eng. *New Rhetoric studies*) čiji su glavni predstavnici naučnici iz SAD-a: Miler (Miller), Bazerman (Bazerman), Fridman i Midvej (Freedman and Medway), Berkenkotter i Hakin (Berkenkotter and Huckin) (Hyland, 2002: 114). Oni istražuju funkcionalne i kontekstualne aspekte žanra, tj. teže etnografskoj metodološkoj orijentaciji. Predstavnici ove škole opisuju žanr kao diskurs koji se razvio da bi odgovorio na određenu retoričku situaciju (Bogdanović, 2017: 81). Oni istražuju složene odnose između teksta i konteksta i naglašavaju dinamički karakter žanra. Tako, u svom radu Miler (Miller, 1984) ističe da žanrovi nastaju, razvijaju se i nestaju. Retoričko istraživanje žanra se bavi takođe i uticajem konteksta na komunikativnu svrhu, diskursnu zajednicu i na žanr uopšte (Bawarshi - Reiff, 2010). Za razliku od ESP pristupa žanru kao obliku komunikativne svrhe, retoričko istraživanje žanra definiše žanr kao „oblik društvenog delovanja” (Bawarshi - Reiff, 2010: 58). Jedan od predstavnika ove škole Kerolajn Miler (Carolyn Miller) smatra da retorička teorija ne daje jasne smernice o tome šta definiše jedan žanr budući da su po ovoj teoriji žanrovi definisani na osnovu četiri kriterijuma: sličnosti u strategijama ili oblicima diskursa (eng. *similarities in strategies or forms of*

discourses), zatim sličnosti po pitanju publike (eng. *similarities in audience*), sličnosti u načinima razmišljanja (eng. *similarities in modes of thinking*) i sličnosti u retoričkim situacijama (eng. *similarities in rhetorical situations*) (Miller, 1984: 151). Ona dalje navodi da takva neujednačenost u pogledu kriterijuma može da stvori problem kako teoretičarima, tako i kritičarima (Miller, 1984: 151). Berkenkotter i Hakin (Berkenkotter – Huckin, 1993; prema Bawarashi – Reiff, 2010: 79) posmatraju žanr kao oblik situacione spoznaje (eng. *situated cognition*) budući da su znanje i način na koji delujemo usko povezani jedan sa drugim. Međutim, jedna od glavnih zamerki ovoj školi je njihovo posmatranje učionice kao sredine kojoj nedostaju autentičnost i uslovi za pregovaranje, s velikim brojem učesnika u komunikaciji (Hyland, 2002).

2. Sistemska funkcionalna lingvistika (eng. *Systemic Functional Linguistics* - SFL) ili takozvana Sidnejska škola (eng. *Sydney School*) se razvila pod uticajem radova Majkla Halideja (Michael Halliday) na Univerzitetu u Sidneju. Glavni predstavnici ove škole su Martin (Martin), Kristi (Christie), Koup i Kalancis (Cope and Kalantzis), Kres (Kress), Poltridž (Paltridge), Roteri (Rothery) i Ventola (Ventola) (Bawarashi – Reiff, 2010: 29). Oni polaze od pretpostavke da je jezička struktura međusobno povezana s društvenim delovanjem i kontekstom i shodno tome jezik je organizovan na određeni način unutar neke kulture i takva organizacija služi datoj društvenoj svrsi (Bawarashi – Reiff, 2010: 29). U samom nazivu škole pojam „funkcionalni” objašnjava funkciju jezika unutar nekog konteksta, dok pojam „sistemski” ukazuje na organizaciju ili strukturu jezika koji se mogu primenjivati unutar tih konteksta (Bawarashi – Reiff, 2010: 29). Za razliku od Nove retorike ovaj pristup analizi žanra je usmeren ka obrazovanju, posebno u sferi programa za emigrante (Bogdanović, 2017: 82).
3. ESP pristup (eng. *ESP approach*) je treći pristup analizi žanra i pokušava da premosti razlike i približi rad prethodne dve škole. Glavni predstavnici ovog pristupa su Svejls (Swales), Batia (Bhatia) i Džons (Johns) (Bawarashi – Reiff, 2010). Ovaj pristup je, pre svega, usmeren na učenje i na nastavu engleskog jezika

za posebne namene. U nastavku teksta će biti više reči o ovom pristupu i njegovim glavnim predstavnicima.

Jedan od vodećih predstavnika i osnivača ESP pristupa je Svejzl (Swales). On u svojoj knjizi *Genre Analysis* (Swales, 1990) definiše osnovne pojmove analize žanra: diskursnu zajednicu (eng. *discourse community*), žanr (eng. *genre*) i zadatak u učenju jezika (eng. *language-learning task*).

Pojam diskursne zajednice je pojam koji Svejzl (Swales, 1990: 24-27) u svojoj studiji dodatno objašnjava kroz šest distinktivnih karakteristika. On ističe da diskursna zajednica ima niz zajedničkih ciljeva koji moraju biti javni. Druga karakteristika je da diskursna zajednica ima mehanizme za međusobnu komunikaciju među njenim članovima. To mogu biti sastanci, pisma, telefonski razgovori i sl. Nadalje, diskursna zajednica koristi mehanizme učestvovanja prvenstveno u cilju dobijanja informacija. To može biti na primer godišnja članarina ili pretplata na časopis te zajednice. Međutim, ako član plaća pretplatu na časopis ali ga nikad ne čita, on ne može biti član te diskursne zajednice jer nema protoka informacija. Četvrta karakteristika diskursne zajednice je da ona koristi i ima jedan ili više žanrova koji su karakteristični za tu zajednicu. Takođe, diskursna zajednica koristi leksiku specifičnu za tu zajednicu. Kao poslednju karakteristiku Svejzl (Swales, 1990) navodi da diskursna zajednica ima određen broj svojih članova koji imaju visok nivo znanja o predmetu interesovanja te zajednice, kao i odlično poznavanje njenog diskursa. O diskursnoj zajednici piše u svojoj studiji i Dadli-Evans (Dudley-Evans, 2000) gde navodi:

„Interesovanje za diskursnu zajednicu i način na koji očekivanja i konvencije različitih diskursnih zajednica oblikuju tekstove koje ove zajednice koriste, doveli su do proširenja vidika i do toga da istraživanje o EJS može da značajno doprinese diskusiji o načinu širenja ideja i kreiranja činjenica u zajednicama.” (Dudley-Evans, 2000: 5)⁵

---

⁵ “The interest in discourse community and how the expectations and conventions of different discourse communities mould the texts that they use has led to this broader view and placed ESP research in a position where it can make a meaningful contribution to discussion of how ideas are disseminated and facts created in communities.”

Različite diskursne zajednice koriste različite žanrove u svojoj komunikaciji i poznavanje konvencija određenog žanra članovima ovih zajednica olakšava komunikaciju (Crowston, 2010: 7). Svejzl (Swales, 1990) daje primer ispitivanja i unakrsnog ispitivanja na sudu ili procesa slanja naučnog rada u naučni časopis koji uključuje recenzije, prihvatanje za štampu ili odbijanje rada. Poznavanje specifičnih konvencija određenog žanra će u tim slučajevima znatno olakšati međusobnu interakciju unutar diskursne zajednice (Crowston, 2010).

Drugi pojam o kojem govori Svejzl (Swales, 1990) je žanr. On izvodi radnu definiciju žanra uz pomoć njegovih pet distinktivnih karakteristika (Swales, 1990: 45 - 54):

1. Žanr je klasa komunikativnih događaja, a „komunikativni događaj je događaj u kome jezik igra i značajnu i nezamenjivu ulogu”⁶. Aktivnosti prilikom kojih se razgovor događa povremeno kao što su, na primer, kućni poslovi ili vožnja se ne smatraju komunikativnim događajima. Takođe, neverbalne aktivnosti kao što su slušanje muzike, posmatranje slika nisu komunikativni događaji. Komunikativni događaj obuhvata pored jezika i učesnike tog događaja, diskurs i okruženje u kome se ovaj događaj odvija.
2. „Glavna karakteristika koja niz komunikativnih događaja pretvara u žanr je skup zajedničkih komunikativnih namera.”⁷ Žanrovi su komunikativni pokretači koji utiču na ostvarenje ciljeva. Ponekad je teško uočiti komunikativnu nameru nekog žanra ali to ne umanjuje njenu važnost i primat.
3. „Predstavnicima ili primerima žanra se razlikuju na osnovu njihove prototipičnosti”⁸ tj. pripadnost nekom žanru čine unutrašnji međuodnosi a ne lista distinktivnih i zajedničkih karakteristika. Svejzl ističe da je komunikativna svrha primarna osobina nekog žanra i shodno tome je manje podložna promeni, dok se sadržaj, publika i struktura mogu menjati u zavisnosti od prototipičnosti nekog žanra.

---

⁶ “A communicative event is one in which language plays both a significant and an indispensable role.”

⁷ “The principal criterial feature that turns a collection of communicative events into a genre is some shared set of communicative purposes.”

⁸ “Exemplars or instances of genres vary in their prototypicality.”

4. Načela nekog žanra uspostavljaju ograničenja u vezi sa strukturom, formom i sadržajem. Članovi diskursne zajednice koriste žanrove u svrhu realizacije komunikativnih ciljeva njihove zajednice. Prepoznavanje namera stvara obrazloženje, a obrazloženje dovodi do ograničenja i konvencija.
5. Znanje o žanrovskim konvencijama je veće kod članova diskursne zajednice koji profesionalno koriste određeni žanr nego kod članova koji su uključeni samo povremeno. Shodno tome, aktivni članovi diskursnih zajednica daju žanrovska imena klasama komunikativnih događaja koje imaju specifičnu retoričku aktivnost koja se ponavlja (Swales, 1990: 45 – 54).

Ovu definiciju on dopunjava u svojoj kasnijoj studiji gde navodi da komunikativna svrha žanra može s vremenom da se razvija, menja ili čak da nestaje (Swales, 2004). Batia (Bhatia, 1993:13) ističe da je potrebno dodatno objašnjenje Svejzove (Swales, 1990) definicije žanra. On navodi da komunikativna svrha oblikuje žanr i unutrašnju strukturu datog žanra i da predstavlja prilično pouzdan kriterijum u prepoznavanju podžanrova. Ukoliko dođe do velike promene u komunikativnoj nameri, verovatno će doći i do same promene žanra. Nasuprot tome, manja promena komunikativne namere će nam pomoći u definisanju podžanrova. Batia (Bhatia, 1993:16) dalje navodi da ne smemo izostaviti psihološki faktor koji takođe igra značajnu ulogu u definisanju žanra pored lingvističkih i socioloških faktora koje Svejz (Swales, 1990) navodi i ističe da je provera rezultata u saradnji sa stručnjacima od suštinske važnosti za validaciju rezultata istraživanja. Takođe, ukoliko želimo da utvrdimo komunikativnu svrhu nekog žanra ne smemo da izostavimo kontekst u kojem se neki žanr koristi (Askehave, 1998). Dopunu ove definicije daje i Poltridž (Paltridge, 2013: 348) u svojoj studiji *Genre and English for Specific Purposes* (2013) gde dodatno objašnjava da komunikativna namera može da se razlikuje u zavisnosti od kulture, čak iako pripada istom žanru. Ono što je zajedničko Svejz (Swales), Batiji (Bathia) i Poltridžu (Paltridge) je komunikativna namera ili svrha koja utiče na pojavu nekog određenog žanra. Može se reći da sam tekst nema značenje bez društvenih uloga, profesionalnih i organizacionih uslova i prednosti, grupnih namera i kulturoloških ograničenja (Bhatia, 1991: 154). U Tabeli 2. mogu se videti osnovne karakteristike žanra i distinktivne razlike u odnosu na stil i na registar (Biber – Conrad, 2009: 16).

Tabela 2. Distinktivne karakteristike registra, žanra i stila (tabela preuzeta iz Biber – Conrad, 2009: 16)

Defining characteristic	<i>Register</i>	<i>Genre</i>	<i>Style</i>
Textual focus	sample of texts excerpts	complete texts	sample of texts excerpts
Linguistic characteristics	any lexico-grammatical feature	specialized expressions, rhetorical organization, formatting	any lexico-grammatical feature
Distribution of linguistic characteristics	frequent and pervasive in texts from variety	usually occurring in the text, in a particular place in the text	frequent and pervasive in texts from variety
Interpretation	features serve important communicative functions in the register	features are conventionally associated with the genre: the expected format, but often not functional	features are not directly functional; they are preferred because they are aesthetically valued

Kao što se može videti u Tabeli 2. žanr se razlikuje u odnosu na stil i registar u četiri bitne karakteristike: tekstualni fokus (eng. *textual focus*), jezičke karakteristike (eng. *linguistic characteristics*), zastupljenost jezičkih karakteristika (eng. *distribution of linguistic characteristics*) i tumačenje karakteristika (eng. *interpretation*) (Biber – Conrad, 2009: 16). Što se tiče žanra istraživanje je usmereno na analizu kompletnog, završenog teksta za razliku od analize registra i stila gde je usmerenost istraživanja na odlomcima i nedovršenim tekstovima. Zatim kod analize registra i stila obično se analiziraju tipične jezičko – gramatičke karakteristike koje se nalaze u celom tekstu, za razliku od žanra gde je istraživanje usmereno na analizu specifičnih jezičkih izraza koji se pojavljuju samo na određenim mestima u tekstu, kao i na analizu retoričke organizacije teksta (Biber – Conrad, 2009: 16).

Treći ključan pojam koji objašnjava Svejzl (Swales, 1990: 68-82) je zadatak o učenju jezika (eng. *language-learning task*). Ovaj pojam je više u vezi s pedagoškom praksom nego prethodna dva pojma i Svejzl predlaže istraživački pristup koji se sastoji od četiri koraka:

1. Etnografsko istraživanje određene diskursne zajednice
2. Evaluacija materijala koji se koriste u nastavi
3. Diskursna analiza koja vodi do analize žanra
4. Metodologija koja se zasniva na određenom zadatku o učenju jezika (Swales, 1990: 68 -82).

Ova četiri koraka vode do „komunikativne uspešnosti” na stranom jeziku (Lakić, 1999: 43). Tako „zadatak ima komunikativni rezultat, žanr ima komunikativnu svrhu, a diskursna zajednica komunikativni cilj” (Swales, 1990: 72). Uzimajući u obzir sve postojeće definicije zadatka Svejzl daje svoju definiciju gde je zadatak:

„Jedan od niza različitih, sekvencijalnih aktivnosti usmerenih ka određenom cilju i povezanih sa određenim brojem kognitivnih i komunikativnih procedura koje su u vezi sa usvajanjem predžanrovskih i žanrovskih veština prikladnih za predviđenu ili novonastalu društveno-retoričku situaciju.” (Swales, 1990: 76)⁹

Konačno, nit koja spaja ova tri elementa je komunikativna svrha, ona pokreće jezičke aktivnosti neke diskursne zajednice, ona je prototipski kriterijum za utvrđivanje identiteta određenog žanra i na kraju služi kao primarna odrednica zadatka (Swales, 1990: 10).

---

⁹ “One of a set of differentiated, sequenceable goal-directed activities drawing upon a range of cognitive and communicative procedures relatable to the acquisition of pre-genre and genre skills appropriate to a foreseen or emerging sociorhetorical situation. ”

2.2.3. Svejzov model

Svejzov pristup, koji se primenjuje u mnogim oblastima engleskog jezika struke omogućava da se reše problemi koji su postojali u prethodnim fazama i ukazuje na neophodnost postojanja modela za utvrđivanjem retoričke strukture koji će se koristiti za kreiranje materijala za nastavu jezika struke (Lakić, 1999: 36). Njegov model ne može da se primeni u svim žanrovima ali značajno olakšava analizu žanra ukoliko se krene od njegovog modela (Bogdanović, 2017: 79). Svejz (Swales, 1990) zasniva svoj model za analizu žanra na analizi 48 uvoda naučnih radova iz nekoliko oblasti nauke. On je utvrdio da uvodi imaju strukturu unutar koje se određeni *stavovi* (eng. *moves*) i *faze*¹⁰ (eng. *steps*) ponavljaju periodično. Lakić (1999: 46) daje primer drugog prerađenog Svejzovog (Swales, 1990) modela (eng. *Creating a Research Space Model – the CARS model*) u knjizi *Analiza žanra: diskurs jezika struke* i ovde ga prenosimo u potpunosti (vidi Tabelu 3.) :

Tabela 3. Svejzov model za analizu žanra ¹¹ (Swales, 1990; prema Lakić, 1999: 46)

Stav 1: Utvrđivanje teme rada
Faza 1: Isticanje važnosti teme i/ili
Faza 2: Generalizacija teme i/ili
Faza 3: Pregled prethodnog istraživanja
Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove
Faza 1A: Kontratvrđnja ili
Faza 1B: Naznačavanje praznine ili nedostatka ili
Faza 1C: Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor ili
Faza 1D: Nastavljanje tradicije

¹⁰ Prevodi termina su preuzeti iz Lakić (1999: 43).

¹¹ Prevodi termina su preuzeti iz Lakić (1999:46).

Stav 3: Zauzimanje polazne osnove

Faza 1A: Cilj rada ili

Faza 1B: Uvod u istraživački rad

Faza 2: Isticanje osnovnih rezultata do kojih se došlo

Faza 3: Isticanje strukture rada

Mnogi autori dalje razvijaju Svejzov model i prilagođavaju ga svojim potrebama. CARS model je prisutan u mnogim disciplinama sa mnogim varijacijama u načinu smenjivanja stavova i faza (Dudley-Evans, 2000: 6). Hajland (Hyland, 1992) ističe da svaki žanr ima specifičnu strukturu koja ga odvaja od drugih žanrova. Labrador – Ramón – Alaiz–Moretón, & Sanjurjo-Gonzáles (2014) u svom radu daju pregled autora koji su koristili i prilagodili ovaj model različitim vrstama žanrova kao što su delovi naučnih članaka (Salager-Meyer, 1990; Brett, 1994; Dudley-Evans, 1994; prema Labrador et al., 2014: 39), poslovna pisma (Bhatia, 1993; Hiranburana, 1996; Zhu, 2001; Vergaro, 2004; prema Labrador et al., 2014: 39), predlozi finansiranja (Connor - Mauranen, 1999; prema Labrador et al., 2014: 39), prpratna pisma (Upton - Connor, 2001; prema Labrador et al., 2014: 39) i pisma preporuke (Precht, 2000; prema Labrador et al., 2014: 39). Zatim tu su i manje istraživani i skriveni žanrovi kao na primer nastavni program predmeta (Afros - Schryer, 2009; prema Charles, 2013: 143) i uvodi predavanja u malim i velikim grupama (Lee, 2008; prema Charles, 2013: 143).

Još jedan autor čiji je rad izuzetno bitan u polju analize žanra je Vijau Batia (Vijay Bhatia). Batia (Bhatia, 1993: 32) smatra da Svejzov (Swales) model može da bude primenjen za analizu različitih žanrova, ali da ipak ne može da se primeni na svakom žanru. On dalje navodi da je potrebno uzeti u obzir sledećih sedam etapa da bi se uspešno analizirao neki novi žanr (Bhatia, 1993: 22-24):

1. Smeštanje teksta u situacioni kontekst, tj. razmatranje piščevog prethodnog iskustva i znanja o datoj disciplini, zatim analiziranje skrivenih značenja teksta i poznavanje komunikativnih konvencija za tu discipline.

2. Istraživanje postojeće literature o lingvističkoj analizi datog žanra ili nekog sličnog žanra, zatim literature o alatima i metodama za analizu žanra, kao i sve ostale relevantne literature.
3. Situaciono-kontekstualna analiza govornika/pisca, njihovog odnosa i ciljeva a zatim definisanje položaja diskursne zajednice. Identifikovanje teme teksta i tekstova koji su odnose na dati žanr.
4. Odabir korpusa; da bi se odabrao odgovarajući korpus za analizu mora se prvo utvrditi da je žanr/podžanr koji se analizira dovoljno prepoznatljiv i različit od njemu sličnih žanrova. Analiziranje komunikativne svrhe i distinktivnih tekstualnih karakteristika analiziranog žanra.
5. Istraživanje institucionalnog konteksta, tj. gde se žanr koristi i koja su pravila i konvencije za upotrebu datog žanra.
6. Određivanje nivoa lingvističke analize:
  - Nivo 1: Određivanje specifičnih jezičkih karakteristika datog žanra
  - Nivo 2: Određivanje načina na koji pripadnici određene diskursne zajednice koriste jezik (analiza leksike, sintakse ili diskursa)
  - Nivo 3: Analiza retoričke strukture; određivanje retoričke strukture datog žanra, tj. traženje sličnosti u organizaciji teksta u okviru datog žanra
7. Provera rezultata u saradnji sa stručnjacima iz date oblasti u cilju validacije dobijenih rezultata (Bhatia, 1993: 22-24).

Nešto kasnije u svojoj studiji iz 2002. *Applied genre analysis: a multi – perspective model* Bhatia (Bhatia, 2002) ističe da se analiza žanra često posmatra kao istraživanje situacionog lingvističkog ponašanja i da se fokus istraživanja pomera sa opisa teksta na poznavanje procedura i konvencija koje utiču na relevantnost nekog teksta u određenom društveno-retoričkom kontekstu (Bhatia, 2002: 5). Prema Batiji (Bhatia, 2002: 5) glavni ciljevi teorije žanra su sledeći:

1. Razumevanje naizgled haotične stvarnosti sveta. Svet diskursa na prvi pogled izgleda haotičan jer se konstantno menja i razvija i na njegovu kompleksnost

- utiču različiti registri, različite discipline, različiti profesionalni žanrovi, podžanrovi, hibridni žanrovi i konačno interkulturalni uticaji.
2. Razumevanje ličnih namera autora. Implicitno izražavanje autorskih ličnih namera u okviru društveno priznatih komunikativnih namera možemo naći na primer u novinskom izveštavanju, prezentaciji ili u izveštajima sa sastanka.
  3. Uticaj društveno-kritičkog okruženja na jezik. Veoma je važno razumeti dinamičku kompleksnost neke komunikativne aktivnosti, kao i društveno-kulturološke i kritičke načine interpretacije nekog žanra u stvarnom okruženju.
  4. Nalaženje efikasnih rešenja za pedagoške i lingvističke probleme i njihova primena u nastavi jezika. Ovaj princip pomaže studentima da lakše shvate i usvoje komunikativne zahteve određene discipline, kao i da razumeju i odrede prirodu nekog diskursa i način analize žanra (Bhatia, 2002: 5).

Kod nas se nekoliko autora izdvaja koji proučavaju žanr, to su pre svega Igor Lakić (1999) koji proučava engleski jezik struke s posebnim osvrtom na polje ekonomije gde se oslanja na Svejlzov model analize. On takođe analizira diskurs novinskih članaka u radu *Modeli analize diskursa novinskih članaka* (2010a) i diskurs rata u radovima *Analiza medijskog diskursa o ratu* (2010b) i *Diskurs o ratu u štampanim medijima (Discourse of War in Print Media, 2012)*. Zatim tu su Vesna Bogdanović (2017) koja se bavi analizom žanra i metadiskursa u odabranim udžbenicima engleskog jezika struke i Jelisaveta Šafranj (2009) koja proučava žanrove u domenu poslovnog engleskog jezika. U svojoj monografiji *Retorička organizacija poslovnih vesti* (2009) Šafranj analizira retoričku strukturu poslovnih vesti objavljenih u elektronskom izdanju novina *Financial Times*. Analizom žanra se takođe bavi Nadežda Silaški (2005), koja analizira žanr reklamnih oglasa u časopisima za žene na srpskom i engleskom jeziku.

2.2.4. Analiza žanra u poslednje vreme

Žanrovi su podložni promenama koje utiču na stvaranje novih žanrova i modifikovanje postojećih (Bogdanović, 2017). Shodno tome, oni nisu statični, u stalnom su procesu promene, tj. novi žanrovi nastaju a stari nestaju (Buckingham, 1993: 137; Abercrombie, 1996: 45; prema

Chandler, 1997: 3). Ubrzani tehnološki razvoj devedesetih godina prošlog veka, ekspanzija interneta i sve veća upotreba multimedija menjaju sliku društva i način komunikacije. Novi digitalni žanrovi se javljaju i menjaju dosadašnji način komunikacije među ljudima. Mejlovi zamenjuju pisma, blogovi dnevnike, a forumi diskusije u učionici. Iako novi digitalni žanrovi liče na svoje štampane prethodnike, medijum prenosa informacija daje nove karakteristike digitalnim žanrovima kao što su: multimedijalnost, interaktivnost i hipertekstualnost (Askehave - Nielsen 2005: 125). Multimodalni tekstovi su tekstovi sa dva ili više modusa, tj. pored teksta sadrže slike, video, audio-materijal i sl. Multimedijalnost je mešanje više medija i njihov međusobni uticaj koji imaju jedan na drugog (Kleut, 2014). Primeri takvih tekstova su blogovi, internet stranice, forumi, filmovi i sl. Ovi žanrovi pored teksta sadrže video i audio-materijal, slike i hipertekst koji obogaćuju njihov sadržaj. Multimedijalnost međutim neće biti predmet ove teze budući da će se analizirati samo tekstualni sadržaj studentskih objava na forumu. Interaktivnost kao sledeća bitna karakteristika digitalnih žanrova predstavlja međusobnu povezanost korisnika, njihovu komunikaciju i interakciju sa samim medijem u ovom slučaju računaru. O interaktivnosti kao distinktivnoj karakteristici kompjuterski posredovane komunikacije u asinhronim diskusionim forumima će više biti reči u ovom radu u pododeljku 2.4.2. Treća distinktivna karakteristika digitalnih žanrova hipertekstualnost podrazumeva stvaranje veze između teksta i sadržaja, koji su međusobno povezani linkovima. Ovaj sadržaj ne mora da bude samo tekstualna informacija već i audio i video materijal (Kleut, 2014). O hipertekstualnosti će više biti reči u ovom radu u pododeljku 2.4.1.

Digitalne žanrove takođe odlikuje fleksibilnost, dinamičnost i konstantna evolucija (Anesa, 2018: 130). Belčerova (Belcher, 2013: 539) ističe da digitalni žanrovi sa novim okruženjem za komunikaciju odavno postoje i da ih polaznici engleskog jezika često i veoma rado koriste. Pored mejla, bloga, foruma tu su i vlogovi (eng. *video logging*) – snimanje video-materijala koji se postavlja na online platforme, zatim, wiki stranice koje pružaju mogućnost kolaborativnog rada, virtuelne simulacije poput igre *Second Life* i mnogi drugi novi žanrovi. Prednosti koje pruža upotreba računara i interneta menjaju način na koji se žanrovi upotrebljavaju i stvaraju. Međutim, još uvek je nepoznato da li će digitalni žanrovi olakšati učenje engleskog jezika usled veće izloženosti informacijama i mogućnosti nesmetane komunikacije ili će veći finansijski troškovi nabavke nove opreme i interneta postaviti nove

prepreke u komunikaciji (Belcher, 2013: 539). O digitalnim žanrovima će biti više reči u sledećem pododeljku.

2.2.5. Digitalni žanrovi

Internet i razvoj tehnologije su definitivno promenili način na koji komuniciramo, što se može videti svuda oko nas. Beleži se zapanjujući rast korisnika interneta u poslednjih nekoliko decenija, šezdesetih godina prošlog veka internet je koristilo samo nekoliko američkih institucija a u junu 2019. godine čak 4.536.248.808 ljudi koristi internet što predstavlja 58.8 procenata ukupnog stanovništva (<https://www.internetworldstats.com/stats.htm>.)

Promene u tradicionalnim žanrovima i pojava novih digitalnih žanrova su često uslovljeni promenama u društvenim odnosima, pojavom novih komunikativnih potreba, kao i ubrzanim tehnološkim razvojem (Hendges – Florek, 2019). Sedamdesetih godina prošlog veka se pojavljuje jedan od prvih digitalnih žanrova, email prepiska koja predstavlja interaktivni oblik lične razmene poruka (Heyd, 2016). Sa pojavom koncepta Web 2.0 dolazi do radikalne promene načina upotrebe interneta kada korisnici dobijaju mogućnost da aktivno učestvuju u kreiranju sadržaja. U ovoj fazi dolazi do pojave novih digitalnih žanrova kao što su viki (eng. *Wiki*) stranice (npr. *Wikipedia* je osnovana 2001. godine), društvene mreže poput Fejsbuka u 2004. godini (eng. *Facebook*) i Tvitera 2006. (eng. *Twitter*), zatim platforme za deljenje sadržaja kao što su Jutjub (eng. *YouTube*) koji je osnovan 2005. godine i Pinterest (eng. *Pinterest*) iz 2010. (Heyd, 2016: 90). Digitalno okruženje i upotreba hipermedije stvaraju novo okruženje za komunikaciju i utiču na pojavu različitih diskursnih zajednica koje koriste nove vrste žanrova poput bloga, vloga i diskusionih foruma (Crowston, 2010).

Prisutno je mišljenje da se novi žanr javlja kada članovi određene diskursne zajednice prihvate taj žanr kao žanr koji se razlikuje od postojećih (Orlikowski – Yates, 1994). Teško je odrediti tačan momenat kada novi žanr nastaje budući da pojava novog žanra zavisi od njegovog prihvatanja od strane diskursne zajednice (Crowston, 2010: 13). Novi digitalni žanrovi se, takođe, javljaju u naučnoj zajednici i menjaju dosadašnji način komunikacije. Renomirani

izdavač *Elsevier* u 2009. godini je započeo projekat *Article of the Future* koji istražuje novi vid komunikacije u oblasti istraživačkog i naučnog rada uz pomoć novog žanra, digitalnog naučnog članka, kojeg odlikuju jednostavnost upotrebe i bogat multimedijalni sadržaj kao što je upotreba interaktivnih mapa i grafikona, hiperteksta i sl. (Zudilova-Seinstra – Klompenhouwer – Heeman, & Aalbersberg, 2014). Autori dalje navode da su glavni ciljevi ovog projekta poboljšanje naučne komunikacije, obezbjeđivanje pravih alata za objavljivanje naučnih rezultata, pružanje optimalnih uslova za čitanje i uvid u rezultate naučnog rada (Zudilova-Seinstra et al., 2014). Mnogi autori istražuju pojavu novih digitalnih žanrova, njihov razvoj i strukturu. Jeits i Orlikovski (Yates – Orlikowski, 1992) istražuju razvoj žanra poslovnog memoranduma od štampane verzije do elektronske, i uticaj tehnoloških i društvenih promena na taj žanr. Tereza Heid (Theresa Heyd) analizira razvoj digitalnih žanrova i njihov proces remedijacije, tj. definisanje novih žanrova kroz inkorporisanje i menjanje tradicionalnih medija (Heyd, 2016). Bolter i Grusin (Bolter – Grusin, 1999) analiziraju povezanost digitalnih medija sa tradicionalnim analognim medijima, navodeći da nijedan medij ne može da funkcioniše samostalno bez uticaja drugih medija. Kod nas Radić-Bojanić (2007) analizira sinhronu elektronsku časakaonice na srpskom i engleskom jeziku kao jedan od dinamičnijih vidova kompjuterski posredovane komunikacije.

Digitalni žanrovi koriste mogućnost kombinovanja više medija istovremeno i ne može se zanemariti da internet kao medijum ima specifične karakteristike koje utiču na izgled i na način upotrebe digitalnih žanrova (Askehave - Nielsen, 2005: 121). To znači da iako mnogi digitalni žanrovi imaju sličnost sa tradicionalnim štampanim žanrovima internet dodaje karakteristike koje te žanrove čine jedinstvenim i koje se ne mogu zanemariti prilikom analize žanra. Tako, na primer, naučni radovi objavljeni u elektronskim naučnim časopisima imaju određene karakteristike, kao što su upotreba hiperteksta, multimedije i hiperlinkova kao načina citiranja literature, koje ih odvajaju od štampanih verzija naučnih radova (Crowston, 2010: 13). Takođe, određene karakteristike žanra veb stranice već postoje kod nekih tradicionalnih žanrova, što ne znači da je veb stranica samo digitalna verzija tih žanrova (Askehave - Nielsen, 2005). Neke od distinktivnih osobina ovih žanrova su interaktivnost, međusobna komunikacija više učesnika, digitalnost, globalizacija i virtuelnost (Silverstone, 1999: 11; prema Kleut, 2014: 30).

U poslednje vreme dolazi do porasta broja istraživanja o uticaju novih tehnologija na pojavu novih digitalnih žanrova. Multimodalnost ovih žanrova utiče i na sam način analize ovih žanrova. Luzon (Luzón, 2017) analizira način na koji su različiti žanrovi povezani i rekontekstualizovani unutar akademskih blogova, Lem (Lem, 2013) proučava multimodalne elemente i hipertekstualnost u digitalnim žanrovima, a Askehave i Nilsen (Askehave - Nielsen, 2005) preispituju tradicionalnu analizu žanrova i kreiraju model za analizu digitalnih žanrova. Heid (Heyd, 2016) ističe da kod analize digitalnih žanrova moramo, takođe, uzeti u obzir komunikativnu svrhu i društveni uticaj analiziranog digitalnog žanra. Zatim u literaturi se mogu naći i studije o žanrovima koji su već duže vremena prisutni na Internetu npr. početna stranica veb sajta (eng. *home page*) (Furuta – Marshall, 1996; Bates – Lu, 1997; Dillon, 2000: prema Crowston, 2010: 17), internet reklame (Fortanet – Palmer, & Posteguillo, 1999: prema Crowston, 2010: 17) i email prepiska (Baron, 2002).

Digitalne žanrove karakteriše hibridnost, tj. mešanje karakteristika tradicionalnih žanrova sa karakteristikama digitalnih žanrova (Crowston – Williams, 2000), npr. vikipedija (eng. *Wikipedia*) koja kao digitalni repozitorijum ima svog preteču u štampanoj enciklopediji (Heyd, 2016: 95). Granice između digitalnih žanrova su ponekad nejasne, posebno ako se uzme u obzir da je ubacivanje elemenata drugih žanrova znatno olakšano upotrebom hiperteksta, koji može da sadrži različite žanrove, i multimedije. O pojmu i karakteristikama hipertekstualnosti će biti više reči u pododeljku 2.4.1. Pored hibridnih žanrova kod kojih je uočljiva veza sa tradicionalnim žanrovima postoje i potpuno novi digitalni žanrovi koji nemaju svoje preteče u tradicionalnim žanrovima, kao na primer društvena mreža Tviter (eng. *Twitter*), zatim *Second Life*, igrice u virtuelnoj realnosti (Heyd, 2016: 95). Pored hibridnih i novih digitalnih žanrova postoje i tzv. prelazni digitalni žanrovi (eng. *bridging genres*) u koje spadaju blogovi, diskusioni forumi, platforme za kupovinu preko interneta (eng. *online shopping platforms*) i novinski sajtovi (Heyd, 2016: 95). Prelazni žanrovi (eng. *bridging genres*) kao što im samo ime kaže čine zapravo prelaz (eng. *bridge*) između relativno statičnih multimedijalnih HTML dokumenata koji predstavljaju standardan način komunikacije na internetu i interaktivne kompjuterski podržane komunikacije zasnovane isključivo na tekstu, npr. linkovi za časakaonice i diskusione forume inkorporirani u HTML veb stranice (Herring – Scheidt – Wright, & Bonus, 2005).

2.3. *Sistemi za elektronsko učenje*

S razvojem nauke i tehnologije javlja se i potreba da se promene i prilagode postojeći kursevi jezika struke konkretnim potrebama polaznika (Hutchinson – Waters, 1987). Tehnologija igra važnu ulogu u nastavi engleskog jezika struke, kao alat za tradicionalno učenje jezika i kao sredstvo za stvaranje novih oblika komunikacije (Bloch, 2013: 387). Internet pretvara obrazovanje u globalnu učionicu s nastavnicima i studentima iz svih krajeva sveta (Ally, 2008: 35). Vlada Republike Srbije je 2012. godine usvojila *Strategiju razvoja sistema obrazovanja u Srbiji do 2020. godine* (u daljem tekstu *Strategija*) kojom definiše konkretne ciljeve, pravce i instrumente razvoja obrazovanja (Vlada Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, 2012). U trećem delu ove *Strategije*, koji se odnosi na razvoj visokog obrazovanja, navode se ciljevi relevantni za razvoj visokog obrazovanja. Jedan od navedenih elemenata je modernizacija studijskih programa i novi vidovi nastave koji uključuju „veće korišćenje metodologije i tehnologija e-učenja kao dopunu tradicionalnom učenju” (Vlada Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, 2012: 93).

Da bi se odredile karakteristike sistema za elektronsko učenje potrebno je prvo definisati elektronsko učenje. O ovome veoma detaljno piše Aleksandar Kavgić u svojoj doktorskoj disertaciji *Interaktivna nastava korpusne lingvistike na diplomskim akademskim studijama anglistike: teorijski, metodološki i praktični aspekti* (Kavgić, 2014). Ovaj autor dalje ističe da većina autora koja se bavi e-učenjem (Anderson – Elloumi, 2004; Roberts, 2005; Allen, 2007; Naidu, 2006; Berman, 2006; Bach – Haynes, & Smith, 2007; Allen, 2007; Norlin – Travis, 2008; Carliner – Shank, 2008; Fitzgerald – Farris – Peacock – Wolanin, & Chandiramani, 2008; Guri-Rozenblit, 2010; Clark – Mayer, 2011; W. K. Horton, 2012; Stoecker, 2013; prema Kavgić, 2014: 149) ističe da ne postoji jedinstvena definicija ovog pojma. Shodno tome, Kavgić opisuje e-učenje kao skup različitih nastavnih metoda, nastavnih sredstava, stilova učenja i upotrebe tehnologije u cilju poboljšanja nastavnog procesa (Kavgić, 2014). Elektronsko učenje ima određene prednosti u odnosu na klasičnu nastavu (Mijanović, 2002: 252-253):

- Individualizacija nastave i prilagođavanje zadataka i aktivnosti svakom učeniku ponaosob;

- Visok nivo motivisanosti i postupnosti uz neograničene mogućnosti dobijanja povratnih informacija, uputstava za rad i rešavanje zadataka;
- Animiranje više čula istovremeno uz učestvovanje mentalnih funkcija višeg reda što utiče na efikasnije učenje;
- Povratne informacije pomažu učenicima da prate svoj napredak kroz kurs i da ih dodatno motivišu i angažuju;
- Adekvatna uputstva i objašnjenja utiču na lakše i brže savladavanje nastavnih sadržaja;
- Veća brzina obrade informacija i lakše pretraživanje velikog broja baza podataka;
- Mogućnost pristupanja nastavnom materijalu i aktivnostima ne samo u vreme nastave već i od kuće;
- Eliminacija subjektivnih grešaka nastavnika prilikom ocenjivanja;
- Efikasno upravljanje nastavnim procesom, tj. organizacija i realizacija nastave (Mijanović, 2002: 252-253).

Sve više obrazovnih institucija širom sveta nudi svojim studentima mogućnost elektronskog učenja. Neki od tih kurseva su potpuno *online* a neki su kombinovani, tzv. hibridna nastava (eng. *blended learning*) koja može uspešno da spoji prednosti tradicionalne i *online* nastave. Da bi se sprovela nastavu na daljinu potreban je sistem za elektronsko učenje (eng. *Learning Management System – LMS*) koji obezbeđuje potrebnu infrastrukturu za elektronsko učenje, tj. pristup postavljenom materijalu, mogućnost asinhrona i sinhrona komunikacije (o čemu će više biti reči u Odeljku 2.4.), evaluacija i elektronsko testiranje studenta, dnevnik ocena i praćenje napretka svakog studenta ponaosob (Milićević – Milićević & Milić, 2014). Ovi sistemi takođe imaju mogućnost grupnog rada studenata i samim tim podržavaju kolaborativno učenje. Sistemi za elektronsko učenje imaju dvojaku funkciju: a) približavanje nastavnog materijala korisnicima, i b) međusobna interakcija korisnika koja im omogućava da postanu aktivni učesnici u procesu učenja umesto da budu pasivni primaoci informacija (Fillipidi – Tselios, & Komis, 2010: 2). Svaki sistem za elektronsko učenje ima četiri bitne komponente (Sabry, 2005; prema Sabry – Barker, 2009):

1. Polaznici koji koriste sistem za elektronsko učenje (starost, pol, prethodno znanje, kultura itd.) ;
2. Sadržaj i cilj kursa, kao i sve informacije koje su dostupne na kursu;
3. Tehnologija i alati koji se koriste tokom kursa, kao i dostupnost, lakoća korišćenja i interaktivnost;
4. Pedagoška komponenta – nastavne metode, teorije i pristupi koji se koriste tokom kursa (Sabry, 2005; prema Sabry – Barker, 2009).

Odabir odgovarajućeg sistema za elektronsko učenje je veoma važno pitanje. Danas postoje mnogi sistemi za elektronsko učenje, komercijalni i besplatni (npr. Blackboard, Connect, Canvas, Moodle, Sakai itd.). Bejts (Bates, 2014: 287) predlaže upotrebu modela SECTIONS pri odabiru tehnologije u nastavnom procesu. Ovaj model obuhvata:

- S – studenti (eng. *students*), prilikom odabira tehnologije važno je da se uzmu u obzir starost studenata, mogućnost pristupa tehnologiji i razlike u učenju;
- E – jednostavnost upotrebe (eng. *easy for use*), veoma je bitno da odabrana tehnologija bude jednostavna za upotrebu i nastavnicima i studentima;
- C – troškovi (eng. *costs*), troškovi su od suštinske važnosti prilikom odabira tehnologije;
- T – nastava i odabir tehnologije (eng. *teaching and media selection*), prepoznavanje odgovarajuće upotrebe tehnologije u nastavi;
- I – interakcija (eng. *interaction*), studenti uče najbolje kada su aktivni te je stoga veoma bitno da odabrana tehnologija omogućava interakciju između studenata;
- O – organizacioni problemi (eng. *organizational issues*), podrška organizacije i tehničko održavanje je od velikog značaja prilikom izbora nastavne tehnologije;
- N – saradnja (eng. *networking*), mogućnost da studenti sarađuju izvan učionice;
- S – sigurnost i privatnost (eng. *security and privacy*), sigurnost podataka i zaštita privatnosti mora da bude prioritet nastavnika (Bates, 2014: 287).

Za potrebe ovog istraživanja se koristio sistem za elektronsko učenje *Moodle* (eng. *modular object – oriented dynamic learning environment*) sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu (FTN). *Moodle* je platforma za upravljanje elektronskim učenjem (vidi sliku 1.) i

predstavlja besplatno softversko rešenje za kreiranje kurseva na daljinu (eng. *online*). Slika 1. prikazuje naslovnu stranicu kursa na Moodle platformi FTN -a na kursu Engleski jezik - stručni. Pored prikazanih kurseva (vidi moji kursevi na slici 1.) na naslovnoj stranici se vidi naslovna strana odabranog kursa, pretraga foruma, najnovije vesti, kalendar i drugi korisni linkovi.

Slika 1. Izgled početne strane kursa na Moodle platformi FTN -a na na kursu Engleski jezik - stručni

Engleski jezik - stručni 2018/19 (IT)

Početna strana ▶ Kursevi ▶ Nastava ▶ 2018/2019 ▶ Letnji semestar 2018/19 ▶ EJ-S1819(IT)

NAVIGACIJA

- Početna strana
- Kontrolni panel
- Stranice sajta
- Moji kursevi
  - ▶ EJS1718(SIIT)
  - ▶ EJSR1718-INF
  - ▶ EJNPS1718-INF
  - ▶ EJNŠS1718(GRID)
  - ▶ EJNPS1718(E1)
  - ▶ EJS1718(IT)
  - ▶ EJSR1819-E1
  - ▶ EJSR1819-GRID
  - ▶ EJSR1819-INF
  - ▶ EJS1819(SIIT)
  - More...
- Kursevi
  - ▶ Nastava
    - ▶ 2017/2018
    - ▶ 2018/2019

Engleski jezik - stručni IT

PRETRAŽI FORUME

Napredno pretraživanje

NAJNOVIJE VESTI

(Nije objavljena još nijedna vest.)

CLOCK

Server: 4:57pm
You: 4:57pm

KALENDAR

September 2019

Pon	Uto	Sre	Čet	Pet	Sub	Ned
						1
2	3	4	5	6	7	8

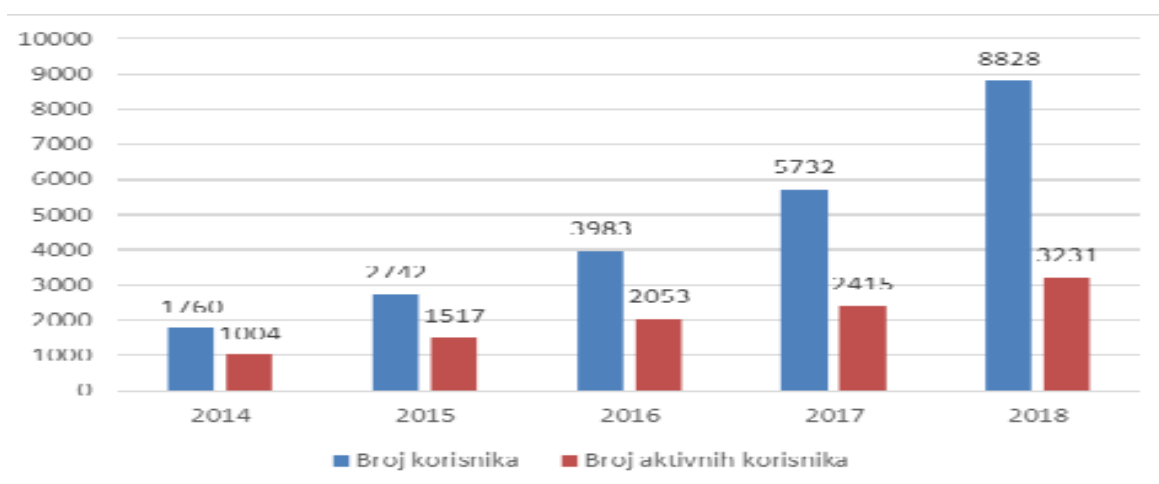
Moodle je sistem za elektronsko učenje koji koristi veliki broj fakulteta i obrazovnih institucija širom sveta. Trenutno se koristi u 226 zemalja i ima 168.434,768 korisnika širom sveta koji su upisani na 19.750,775 kurseva (<https://moodle.net/stats/>). Velika prednost ovog sistema za elektronsko učenje je tehnička podrška fakulteta i sigurnost studentskih i nastavničkih podataka budući da je ovaj sistem zatvorenog tipa, zaštićen lozinkom koji dozvoljava pristup samo polaznicima određenog kursa. Softveri poput *Moodle*-a postaju sve popularniji među nastavnicima jezika struke jer ispunjavaju uslove iz modela SECTIONS prilikom odabira tehnologije (Bates, 2014), tj. besplatni su, jednostavni za upotrebu, studenti imaju mogućnost

pristupa ovoj platformi i sa mobilnih aparata. Zatim, nastavnici mogu da sami kreiraju kurseve, postavljaju nastavni materijal, kontrolišu pristup ovim sadržajima, kao i da prate napredak svakog studenta ponaosob. U literaturi se ističu sledeće prednosti Moodle softvera (Milićević i dr., 2014: 76):

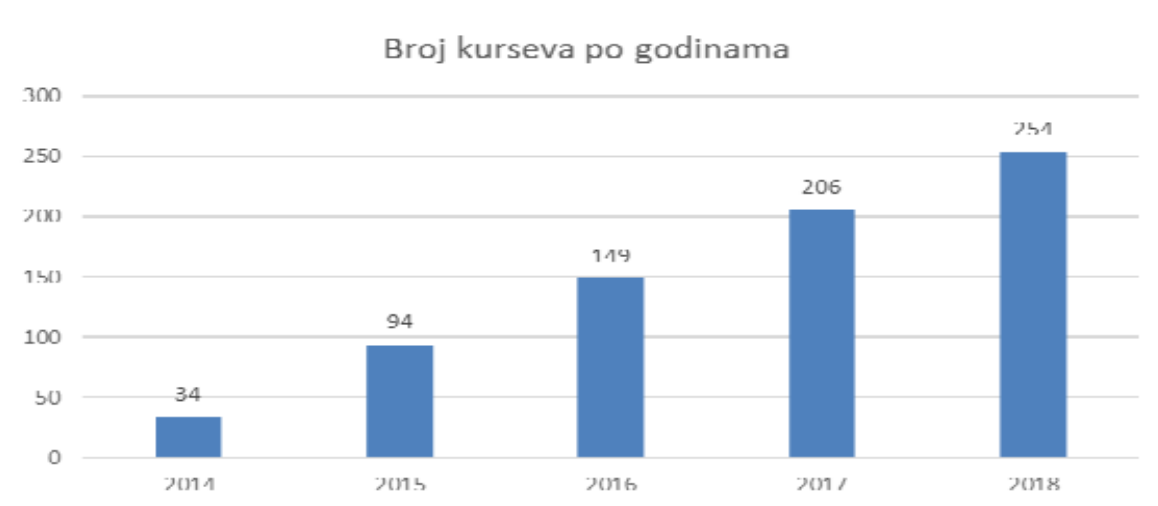
- Preglednost veb sajta;
- Jednostavni i razumljivi prikazi softvera;
- Jednostavna ali obimna dokumentacija;
- Forum i mailing liste su dobro strukturisani i jednostavni za korišćenje;
- Sistem za praćenje log podataka (Milićević i dr., 2014: 76).

Fakultet tehničkih nauka (FTN) koristi *Moodle* platformu u okviru Laboratorije za učenje na daljinu (eLLab) od 2014. godine. Podaci iz 2018. godine pokazuju stalan rast broja korisnika (vidi sliku 2) od 1760 koliko ih je bilo 2014. godine do 8828 korisnika 2018. godine (Marjanović – Lalić – Bogojević & Žunić, 2019). S brojem korisnika se istovremeno uvećavao i broj kurseva (vidi sliku 3) na FTN-u od 34 koliko ih je bilo 2014. godine do ukupno 254 kursa 2018. godine (Marjanović i dr., 2019).

Slika 2. – Broj korisnika Moodle platforme na FTN-u po godinama (preuzeto iz Marjanović i dr., 2019: 2)

Slika 3. – Broj kurseva na Moodle platformi na FTN-u po godinama (preuzeto iz Marjanović i dr., 2019: 3)

Upotreba obrazovne tehnologije poput *Moodle*-a olakšava studentsku interakciju s materijalom, interakciju s nastavnikom i njihovu međusobnu interakciju (Anderson, 2008). Veliki broj aktivnosti na ovoj platformi dozvoljava korisnicima da ih menjaju i utiču na njihov sadržaj (wiki stranice, forumi, rečnici, radionice, blogovi i sl.). Koristeći asinhronu diskusione forume u okviru *Moodle* platforme, studenti mogu da međusobno komuniciraju, da se povežu i izvan učionice i na taj način da aktivno sarađuju. Ovakvo okruženje za učenje je veoma fleksibilno i lako se prilagođava potrebama studenata i nastavnika (Gojkov-Rajić – Šafranjan, 2019).

Kavgić ističe da se proces konstruisanja znanja (eng. *knowledge construction*) u okviru e-učenja zasniva na obliku studentskog angažovanja (Kavgić, 2014). Shodno tome može se podeliti na:

- proces nezavisnog konstruisanja znanja (npr. video snimci predavanja, elektronski portfolio, dnevnik istraživanja i sl.);
- kolaborativno konstruisanje znanja (timski rad studenata, npr. diskusije na diskusionim forumima, blogovima, rad na wiki stranicama i sl.);

- konstruisanje znanja kroz praktične zadatke (npr. analiza korpusa) (Kavgić, 2014, 157-158).

Svaki učenik se razlikuje prema načinu učenja, motivaciji, stavovima, intelektualnim mogućnostima, interesovanjima i dostignućima (Trnavac – Đorđević, 1995: 224). Elektronsko učenje omogućava istovremeno aktiviranje više čula, utiče na povećanu motivaciju učenika, podstiče na rad i učenje, zatim, omogućava individualni pristup i individualizovanu organizaciju nastave uz poštovanje različitih sposobnosti napredovanja (Mijanović, 2002).

„Princip individualizacije se odnosi na prilagođavanje didaktičke aktivnosti svakom učeniku vodeći računa o njegovim individualnim osobnostima. Individualizovati nastavu znači orijentisati se na realne tipove učenika, uzeti u obzir razlike među njima, uskladiti i varirati metode i postupke pedagoškog delovanja prema tim razlikama, pomoći učenicima da napreduju prema vlastitom tempu i mogućnostima.” (Trnavac – Đorđević, 1995: 224).

Sistemi za elektronsko učenje pružaju studentima mogućnost da uče svojim tempom i u vreme kada njima to odgovara (Singhal, 1997). Takođe, oni mogu preko računara i sistema za elektronsko učenje da pristupe onim aktivnostima koje odgovaraju njihovom načinu učenja i usvajanja gradiva i tako personalizuju njihov način učenja (Ally, 2008: 27). Međutim, za uspešnost nastave uz pomoć ovih sistema za elektronsko učenje mora se uzeti u obzir nekoliko faktora (Fillipidi et al., 2010: 2):

- poznavanje i efikasna upotreba tehnologije;
- međusobna interakcija korisnika;
- organizacija i tehničke karakteristike sistema;
- nastavni sadržaj;
- organizaciona podrška i stav prema informaciono – komunikacionim tehnologijama.

U sledećem Odeljku će biti predstavljene glavne osobine asinhronih diskusionih foruma, zatim će biti objašnjena razlika između sinhrona i asinhrona komunikacije, uslovi za

uspešnu diskusiju na asinhronim diskusionim forumima, kao i prednosti i nedostaci upotrebe ovih foruma u nastavi.

2.4. Asinhroni diskusioni forumi

Razvoj novih tehnologija i pojava interneta su imali veliki uticaj na obrazovanje. Kompjuterski posredovana komunikacija (eng. *Computer Mediated Communication* – CMC) postaje sve zastupljenija u visokom obrazovanju danas. Ova vrsta komunikacije je nezavisna od vremena i od prostora i može da bude sinhrona i asinhrona (Crystal, 2001). Sinhrona komunikacija zahteva komunikaciju u realnom vremenu za razliku od asinhronne komunikacije gde korisnici ne moraju da istovremeno koriste računar da bi primali i slali poruke. Od posebnog značaja su alati za asinhronu komunikaciju: diskusioni forumi, blogovi i elektronske časakaonice. Asinhrona komunikacija na sistemima za učenje na daljinu se obično sprovodi preko asinhronih diskusionih foruma. Diskusioni forumi su mesto za diskusiju, razmenu ideja i mišljenja (Biber – Conrad, 2009). Ovi forumi su namenjeni za interakciju između studenata i nastavnika, kao i za kolaborativni rad između samih studenata (Kear, 2010). Bajber i Konrad (Biber – Conrad, 2009: 191) porede e-mail komunikaciju i komunikaciju na asinhronim diskusionim forumima i navode da interakcija između učesnika na asinhronim diskusionim forumima može da bude individualna ili grupna za razliku od e-mail interakcije koja je prvenstveno individualna. Oni dalje ističu da odgovor na jednu objavu, koja je vidljiva svim učesnicima u komunikaciji, može biti poslat od strane više učesnika u komunikaciji (Biber – Conrad, 2009: 191). U literaturi se ovaj vid kolaborativnog rada naziva e-kolaboracija (eng. *e-collaboration*) i definiše se kao kolaboracija između pojedinaca uz pomoć elektronskih tehnologija u cilju ispunjavanja zajedničkog zadatka (Kock, 2007). Diskusija na asinhronim diskusionim forumima može biti jednostavna razmena informacija između nastavnika i studenata ili mnogo kompleksnija diskusija na zadatu temu. Temu za diskusiju može da odabere nastavnik ili sami studenti. Trnavac i Đorđević (1995: 246) navode elemente za uspešno vođenje diskusije:

socijalna fleksibilnost, demokratičnost i tolerantnost, osetljivost za ideje i potrebe drugih, kultura verbalnog komuniciranja, spretnost u vođenju same diskusije (traženje pogodnih reči i izraza, sposobnost da se saslušaju drugi, procenjuju njihovi argumenti, da se formulišu i kratko i sažeto obrazlože vlastiti pogledi, intervencija u usmeravanju diskusije u željenom pravcu, mogućnost da svako izloži svoje mišljenje i shvatanja, da se odupre uticaju tuđih mišljenja, da ne podlegne uticajima emocija i sl.) (Trnavac – Đorđević, 1995: 246).

Pored gore navedenih elemenata za uspešno vođenje diskusije, diskusija na asinhronim diskusionim forumima bi trebalo takođe da sadrži sledeće elemente: odgovaranje na pitanja, pregovaranje, argumentacija za i protiv određene ideje, iznošenje različitih mišljenja i ideja, kao i rešavanje određenih problema (Woo – Reeves, 2007: 23; prema Verenikina – Jones & Delahunty, 2017: 3). Diskusija na asinhronim diskusionim forumima ima dosta sličnosti pisanom diskursu jer omogućava učesnicima da pročitaju poruku i razmisle pre nego što napišu odgovor, bez pritiska sagovornika (Crystal, 2001; Lee-Baldwin, 2005; Johnson, 2006). Učešće na diskusionim forumima takođe daje studentima mogućnost da usmere svoju pažnju na jezičke karakteristike i strukturu diskursa, za razliku od tradicionalne diskusije u učionici gde za dodatnu refleksiju često nema dovoljno vremena (Kurek – Hauck, 2014). Diskusije na forumima mogu biti deo redovnih studentskih obaveza koje ulaze u konačnu ocenu i kao takve se boduju, ili aktivnost koju nastavnik redovno prati i komentariše ostavljajući studentu povratnu informaciju koja mu omogućava lakše praćenje svog napredovanja tokom kursa. Takođe, ova vrsta komunikacije pruža studentima slobodu da sami kreiraju vreme pristupa diskusionim forumima i tako izlože svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji (Biesenbach-Lucas, 2003). Nastavnik može da odredi ko učestvuje u diskusiji na forumu, tj. da li je svim studentima dozvoljeno učešće na datom forumu ili ne. Shodno tome, učešće na forumu može da bude dozvoljeno samo određenom broju studenata koji mogu da rade na zajedničkom zadatku, da zajednički traže literaturu, razmenjuju informacije i pišu na zadatu temu. Primenom grupnog rada se ostvaruju sledeći ciljevi u nastavi: „jačanje samostalnosti i sposobnosti individualnog učenja, ovladavanje primenom praktičnih metoda rada i osposobljavanje za saradnju u grupi“ (Trnavac – Đorđević, 1995: 282).

Upotreba tehnologije olakšava studentsku interakciju sa materijalom, interakciju sa nastavnikom kao i njihovu međusobnu interakciju (Anderson, 2008). Učestvovanje na

diskusionim forumima od studenata zahteva analizu stručnih tekstova, kritičko razmišljanje, pisanje i timski rad (Kanuka, 2005). U svom istraživanju o efikasnosti asinhronne komunikacije Majer (Meyer, 2003: 62) navodi da 18% analiziranih studentskih objava predstavlja postavljenje pitanja u vezi s temom, 51% je istraživanje i razmena informacija, 22 % konstruisanje mogućih rešenja, 7% kritički osvrt na problem i 2% ostalo. Ona dalje ističe da navedeni rezultati očigledno ukazuju na potencijal asinhronih diskusionih foruma da podstiču razvijanje veština višeg reda ali takođe dodaje da je potreban duži vremenski period za konstruisanje znanja i kritičko razmišljanje (Meyer, 2003). Džonson (Johnson, 2006) u svom radu daje detaljan pregled istraživanja o uticaju asinhronih diskusionih foruma na razvoj veština višeg reda. Autorka ističe da većina istraživanja koja su se bavila ovom temom (Picciano, 2001; Järvelä – Häkkinen, 2002; Koory, 2003; Meyer, 2003; Wang, 2004; Walker – Arnold, 2004; Wu – Hiltz, 2004; sve prema Johnson, 2006: 47-49) navode da asinhroni diskusioni forumi podstiču razvoj ovih veština. Nadalje, autorka zaključuje da asinhrona komunikacija olakšava konstruisanje znanja i podstiče kritičko razmišljanje ali da je za to presudna dobra organizacija i struktura ovih diskusionih foruma (Johnson, 2006: 49). Primenu asinhronih diskusionih foruma u nastavi akademskog pisanja opisuje Bakabak (Bacabac, 2008) u svojoj disertaciji *From Cyberspace to Print: Re-Examining the Effects of Collaborative Online Invention on First-Year Academic Writing*, gde upoređuje asinhronne diskusione forume sa sinhronom pričaonicom prilikom pisanja eseja. Rezultati njenog istraživanja ističu da obe vrste komunikacije imaju svoje prednosti i mane navodeći zatim da primena asinhronih diskusionih foruma stimuliše studentsko učestvovanje u diskusiji, podstiče kognitivno razmišljanje, konstruisanje znanja i kolaborativni rad (Bacabac, 2008). Nadalje, ova autorka zaključuje da primena asinhronne komunikacije u nastavi akademskog pisanja omogućava studentima da pažljivo pročitaju objave drugih studenata, kritički se osvrnu na njihove izjave, zatim da formulišu i artikulišu svoje ideje pre nego ih napišu na forumu (Bacabac, 2008).

U knjizi *E-moderating: The key to teaching and learning online* Salmon (Salmon, 2011) daje petostepeni model za učenje kroz grupni rad na diskusionim forumima:

1. Pristup i motivacija (eng. *access and motivation*) – pažnja na prvom nivou je usmerena na upoznavanje sa tehnologijom i osnovnim pravilima učenja uz pomoć kompjuterski posredovane komunikacije;
2. Onlajn socijalizacija (eng. *online socialization*) – usmeravanje komunikacije u željenom smeru što ima za rezultat stvaranje virtuelne zajednice;
3. Razmena informacija (eng. *information exchange*) – učesnici u komunikaciji pristupaju onlajn materijalu, razmenjuju informacije i resurse;
4. Konstruisanje znanja (eng. *knowledge construction*) – učesnici učestvuju u diskusiji i kritički se osvrću na iznesene ideje u toku diskusije;
5. Razvoj (eng. *development*) – učesnici koriste sve prednosti ovakvog vida učenja (Salmon, 2011).

Uz pomoć ovog modela nastavnici kao moderatori pomažu učesnicima u diskusiji da napreduju i konstruišu znanje. Svaki od pet nivoa naglašava ulogu nastavnika kao moderatora i daje implikacije za elektronsko učenje i interakciju između učesnika u komunikaciji. Nadalje, zadatak nastavnika u četvrtoj i petoj fazi je da podstiče kritičko razmišljanje, iznošenje mišljenja i argumenata u vezi sa zadatom temom (Salmon, 2011).

Da bi diskusija bila uspešna učesnici u toj komunikaciji moraju imati osećaj da pripadaju tzv. virtuelnoj zajednici. Pris (Preece, 2001) definiše virtuelnu zajednicu kao „bilo koji virtuelni društveni prostor u kojem se ljudi okupljaju u cilju pružanja i primanja informacija, podrške, učenja ili druženja. Zajednica može biti lokalna, nacionalna, međunarodna, mala ili velika”¹² (Preece, 2001: 348). U literaturi se navode mnogobrojne prednosti ovih zajednica, npr. podržavanje više načina učenja kao što su debate, grupni projekti, vršnjačko ocenjivanje, razmena resursa i kolaborativno pisanje (Hiltz – Turoff, 1993; Rowentree, 1995; sve prema Kear, 2010). Zatim, studenti koji imaju problem kod javnog iskazivanja mišljenja osećaju se prijatnije tokom kompjuterski posredovane komunikacije nego diskusije na času i ne ustručavaju se da

---

¹² “...any virtual social space where people come together to get and give information or support, to learn or to find company. The community can be local, national, international, small or large” (Preece, 2001: 348)

postavljaju pitanja i učestvuju u diskusiji budući da imaju osećaj anonimnosti (Vonderwell, 2003).

Kompjuterski posredovana komunikacija takođe omogućava studentima da istovremeno vežbaju veštinu pisanja i rade u timu (Bruffee, 1984). Timskim radom studenti vežbaju umeće argumentacije, vođenje dijaloga i saradnje. Ovakvo okruženje i ovaj način komunikacije utiče na konstruisanje znanja budući da studenti imaju vremena za refleksiju i mogućnost interakcije sa drugim studentima (Brace–Govan, 2003; Guiller – Durndell - & Ross, 2008; prema Verenikina – Jones & Delahunty, 2017: 4; Meyer, 2003; Milutinović, 2011), a takođe utiče i na povećanu motivaciju (Daugherty – Funke, 1998). Zatim, asinhrona komunikacije podstiče razmišljanje i stvaranje dužih tekstova sa složenijim jezičkim oblicima (Bloch, 2013: 399). U literaturi se navodi da se asinhroni diskusioni forumi često koriste za vršnjačko učenje (Harris – Sandor, 2007; Kear – Heap, 2007; prema Harris – Sandor, 2009: 61) U tom slučaju student zauzima centralnu poziciju u procesu učenja kao stručnjak za temu koja će biti komentarisana (eng. *content expert*), dok nastavnik samo ima ulogu moderatora na diskusionom forumu (Harris – Sandor, 2009: 61). Detaljan uvid u istraživanja koja se bave primenom asinhronih diskusionih foruma u visokom obrazovanju daje Hamond (Hammond, 2005: 10) koji analizira 62 naučna rada objavljena u sedam naučnih časopisa u periodu između 2000 i 2004. On je u svom radu *A review of recent papers on online discussion in teaching and learning in higher education* svaki rad rasporedio u jednu od sledećih kategorija: naučni časopis u kojem je rad objavljen, oblast istraživanja, zemlja u kojoj je obavljeno istraživanje i softver korišćen u istraživanju (Hammond, 2005: 11). On dalje deli diskusione forume po vrsti aktivnosti u tri grupe:

1. Otvoreni forumi na kojima studenti mogu da pišu objave u vreme kada to njima odgovara. Ovakva vrsta foruma ima nastavnika kao moderatora ali on ne učestvuje u diskusiji;
2. Forumi na kojima studenti imaju određen zadatak da obave pojedinačno i kao deo grupe;
3. Grupni forumi na kojima studenti rade kao deo tima (Hammond, 2005: 12-13).

Međutim, mora se naglasiti da iako asinhroni diskusioni forumi podstiču kritičko razmišljanje sama upotreba ovih foruma neće podstaći studente da kritički razmišljaju (Lee-

Baldwin, 2005). Nastavnik je taj koji ima ključnu ulogu u prepoznavanju potencijala ovog medijuma i u podsticanju studenata na kritičko razmišljanje i kolaborativno učenje. Nadalje, struktura i organizacija asinhronih diskusionih foruma igraju veoma važnu ulogu u realizovanju potencijala ovog medijuma (Lee-Baldwin, 2005; Johnson, 2006). Pisanje unutar ovih foruma omogućava studentima da izaberu teme na forumima koje su njima bitne i interesantne i da shodno tome aktivno učestvuju u diskusiji iznoseći lične argumente i stavove. Tako, Verenikina et al. (2017: 4) daju četiri karakteristike uspešne komunikacije na asinhronim diskusionim forumima:

1. Teme za diskusiju moraju biti interesantne i direktno povezane sa ishodima učenja;
2. Jasne komunikativne strategije, uključujući i primere upotrebe određenih jezičkih struktura;
3. Prisustvo nastavnika omogućava da diskusija teče bez problema i da se ispune ishodi učenja;
4. Jasna očekivanja od studenata (Verenikina et al., 2017: 4).

Postoje, takođe, i neformalni diskusioni forumi čija je karakteristika upotreba skraćenica, emotikona i neformalnih izraza. Međutim, takva vrsta neformalne komunikacije nije tema ove teze i o njoj neće ovde biti reči. Iako diskusija na času ima mnogih prednosti kao što su mogućnost istovremenog odgovora i pregovaranja, prisustvo govora tela, tj. mimika, izraz lica i boja glasa koji značajno olakšavaju međusobnu komunikaciju, diskusija na forumima može da bude isto tako uspešna ukoliko se dobro organizuje. Na uspeh diskusije i aktivnost studenata utiče i sam nastavnik koji svojim kratkim komentarima i povratnim informacijama (eng. *feedback*) pokazuje studentima da prati tok diskusije (Tagg – Dickenson, 1995). Nažalost, mnogi nastavnici vide ovaj vid interakcije sa studentima kao suviše vremenski zahtevan i opterećujući (Spector, 2007) i shodno tome ga ne koriste. Asinhrona komunikacija kao način izražavanja svog mišljenja je posebno korisna za studente koji su stidljivi i imaju problem sa javnim iskazivanjem mišljenja (Lam, 2004; Simpson, 2005). Takođe, upotreba asinhronih diskusionih foruma je veoma korisna u velikim grupama gde svi studenti nemaju priliku da učestvuju u diskusiji. Neke od bitnih karakteristika asinhronne komunikacije jesu kolaborativni rad, kritičko razmišljanje, razmena i primena novih informacija, otvorena komunikacija, integracija, definisanje i

započinjanje diskusije i sl. (Garrison – Anderson, & Archer, 2000). Ove karakteristike pripadaju jednom od tri osnovna elementa (kognitivni, društveni i nastavni element)¹³ koja su prisutna tokom asinhronne komunikacije (vidi sliku 4). Za uspešnu komunikaciju je veoma bitno da sva tri navedena elementa budu prisutna (Garrison et al., 2000).

Kao što se može videti na slici 4. dati su primeri indikatora prisustva kognitivnih, društvenih i nastavnih elemenata. Tako imamo primenu i razmenu novih ideja i informacija kao deo kognitivnog elementa, zatim, emocije, izražavanje bez rizika i podsticanje kolaborativnog rada kao primere prisustva društvenog elementa. Konačno, imamo definisanje i započinjanje tema za diskusiju, deljenje ličnog mišljenja i usmerenje na diskusiju kao deo prisustva nastavnog elementa (Garrison et al., 2000: 89).

Slika 4. Karakteristike asinhronne komunikacije (slika preuzeta iz Garrison et al., 2000: 89)

<i>Elements</i>	<i>Categories</i>	<i>Indicators (examples only)</i>
Cognitive Presence	Triggering Event	Sense of puzzlement
	Exploration	Information exchange
	Integration	Connecting ideas
	Resolution	Apply new ideas
Social Presence	Emotional Expression	Emotions
	Open Communication	Risk-free expression
	Group Cohesion	Encouraging collaboration
Teaching Presence	Instructional Management	Defining and initiating discussion topics
	Building Understanding	Sharing personal meaning
	Direct Instruction	Focusing discussion

U literaturi se pominju, takođe, i nedostaci ovakve vrste komunikacije između studenata, npr. osećaj izolovanosti i nedostatak interakcije, nemogućnost automatskih povratnih

¹³ kognitivni element (eng. *cognitive presence*); društveni element (eng. *social presence*); nastavni element (eng. *teaching presence*) (Garrison et al., 2000: 89)

informacija, čekanje na odgovor (Dede – Kremer, 1999; Branon – Essex, 2001; prema Johnson, 2006). Takođe, može doći do frustriranosti učesnika u komunikaciji ukoliko je prevelik vremenski razmak između objavljenog komentara i odgovora na njega (Kear, 2010). Zatim, postoji mogućnost da dođe do preopterećenja informacijama posebno u velikim grupama (Hiltz – Turoff, 1993; prema Kear, 2010). Ovi autori preporučuju da se u tim slučajevima studenti podele u nekoliko manjih grupa za diskusiju (Hiltz – Turoff, 1993; prema Kear, 2010). Da bi se izbegli ovi problemi potrebno je pažljivo organizovati diskusiju na asinhronim diskusionim forumima i upoznati studente sa pravilima kompjuterski posredovane komunikacije, kao i kriterijumima za njeno ocenjivanje.

Asinhroni diskusioni forumi u nastavi jezika struke se mogu još nazvati i tematskim forumima budući da studenti pišu na određenu temu iz njihove struke. Međutim, za razliku od tradicionalnog načina pisanja, diskusione forume odlikuje interaktivnost i hipertekstualnost koji omogućavaju razmenu i razvoj ideja. U sledeća dva pododeljka će biti više reči o ovim distinktivnim karakteristikama diskusionih foruma.

2.4.1. Hipertekstualnost

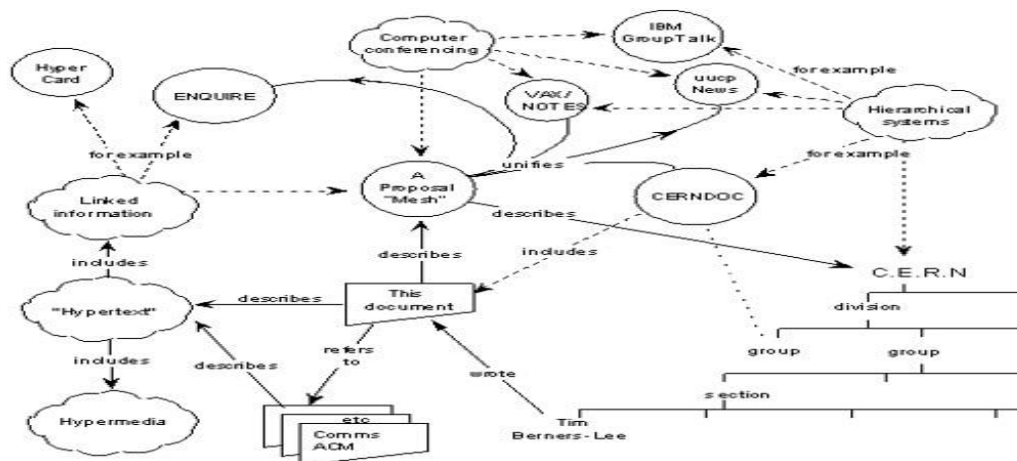
Upotreba hiperteksta je tipičan način objavljivanja informacija u digitalnim žanrovima. Pojam hipertekst je prvi upotrebio Nelson 1965. (Nelson, 1965: 96) u svom radu *A File Structure for the Complex, the Changing, and the Indeterminate* gde objašnjava da je hipertekst „pisani ili slikovni materijal međusobno povezan na tako kompleksan način da se ne može lako predstaviti na papiru”¹⁴. Dva bitna termina u vezi s hipertekstom su *link* (eng. *link*) i *čvor* (eng. *node*). Linkovi su veze između čvorova koji se mogu sastojati od teksta, grafike, audio materijala ili neke druge informacije iz baze podataka, tj. linkovi predstavljaju navigacione puteve i veze, a čvorovi su dokumenta, poruke, teme i sadržajni elementi kojima pristupamo (Vaughan, 2014). Dvadeset godina nakon prve upotrebe pojma hipertekst, objavljen je prvi hipertekstualni roman

---

¹⁴ “written or pictorial material interconnected in such a complex way that it could not conveniently be presented or represented on paper” (Nelson, 1965: 96)

Popodne (eng. *Afternoon*, 1987) Majkla Džojisa (Michael Joyce), koji ostavlja otvoren put čitaocima, prepun novih mogućnosti i događaja. Hipertekst je dinamičan i nesekvencijalan i shodno tome nije dovršen i uvek se mogu dodavati nove informacije (vidi sliku 5).

Slika 5. Prikaz sistema hiperteksta (Preuzeto od: *"Tim Berners-Lee: "global hypertext system."* by *cizauskas* is licensed under *CC BY-NC-ND 2.0*)¹⁵

Hipertekst omogućava čitaocu da sam odredi redosled čitanja i stvori svoj put kroz tekst (Lemke, 2002: 300). „Hipertekst razara linearnu organizaciju kombinatoričkom” i pretvara pasivno čitanje u „strategiju stvaranja značenja” (Gordić-Petković, 2012: 103). Hipertekstualna priroda digitalnih žanrova omogućava širenje prvobitnih informacija u tekstu do drugih izvora informacija izvan teksta čime se čitaocu pruža mogućnost različitih načina čitanja određenog teksta i samim tim olakšava njegovo razumevanje (Mirović – Bogdanović, & Bulatović, 2019). Upotreba hiperteksta može da ima svrhu proširenja znanja, dodatnog objašnjavanja teme ili pozivanja na druge autore (Engberg – Maier, 2015). Engberg i Majer (Engberg – Maier, 2015: 52) opisuju proces konstruisanja znanja kroz tri nivoa gde se na prvom nivou znanje konstruiše

¹⁵ Slika je preuzeta sa sajta Creative Commons (<https://ccsearch.creativecommons.org/photos/99c8c686-1ee6-4b34-83fa-a1aaf6066978>) i poseduje dozvolu autora da se kopira u bilo kojem formatu i medijumu u nekomercijalne svrhe (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/?ref=ccsearch&atype=rich>)

kroz semantičke i tekstualne prednosti samog teksta, na drugom nivou kroz multimodalnu interakciju a na trećem kroz hipertekstualnu interakciju (vidi sliku 6). Shodno tome, na trećem nivou (vidi sliku 6) proces konstruisanja znanja (eng. *knowledge building*) predstavljen je u dva podnivoa:

1. proširenje znanja (eng. *knowledge expansion*) gde dolazi do kombinovanja osnovnog znanja (eng. *core knowledge*) sa perifernim znanjem (eng. *peripheral knowledge*) kroz mrežu hiperlinkova koji vode čitaoca do sadržaja relevantnog za dalje čitanje i istraživanje;
2. uvećanje znanja (eng. *knowledge enhancement*) uz pomoć hiperlinkova koji vode čitaoca do novih sadržaja ili do sličnog sadržaja u drugom formatu koji olakšava usvajanje znanja (Engberg – Maier, 2015: 52).

Slika 6. Konstruisanje znanja na trećem nivou kroz hipertekstualnu interaktivnost (Engberg – Maier, 2015: 52).

Knowledge building process through hypertextual interactivity (knowledge building through user's dynamic navigation options)	Knowledge expansion	Core knowledge	Central topics (according to the title of the article's title and abstract)
		Peripheral knowledge	Necessary and presupposed (= part of researchers' background expertise) Supplementary (= information items relevant for further reading and research)
	Knowledge enhancement	New domain-specific knowledge	
		Repeated knowledge	
		Other types of new knowledge (usually appearing in other (non-academic) genres)	

Takođe, čitaoci uz pomoć hiperlinkova mogu da aktivno učestvuju u kreiranju teksta tj. da dodaju nove informacije, ostavljaju komentare, i prosleđuju tekst. Stvaranje hiperteksta se može porediti s načinom na koji čovek skladišti informacije i stvara mentalne strukture (Jonassen, 1992; prema Anderson, 2008: 54). Hipertekst se može posmatrati kao nehijerarhijski sistem tekstualnih blokova u kojima su tekstualni elementi povezani linkovima (Askehave –

Nielsen, 2005: 126). Glavna prednost hiperteksta je što ova vrsta digitalnog teksta omogućava pristup mreži digitalnih resursa, omogućavajući tako čitaocima da *putuju* nesmetano kroz ovu mrežu uz pomoć hiperlinkova (Adami, 2013). Jedna od karakteristika hiperteksta je fluidnost koja omogućava tekstu da se širi, menja i izlazi izvan svojih granica (Djonov, 2007). Ova fluidnost omogućava da se prvobitna informacija proširi i dopuni. Neki autori su mišljenja da hipertekst ne treba definisati u odnosu na njegovu strukturu već u odnosu na način na koji čitalac pristupa hipertekstu (Landow, 1997; Bolter, 2001). Oni ističu da čitaoci mogu da izaberu gde počinju da čitaju tekst i gde završavaju. Čitaoci sami tako na neki način stvaraju novi tekst i postaju koautori. Hipertekstualnost digitalnih žanrova i mogućnost integrisanja i kombinovanja različitih medijuma u jednoj objavi, čini mogućim da se različiti mediji i dokumenti inkorporiraju u tekst, što dovodi do konstruisanja novog značenja (Luzón, 2017: 442). Kada se hipertekstu doda video, audio–materijal ili grafika dobijamo hipermediju. Digitalni tekst se uvek može menjati i dopunjavati za razliku od štampanog teksta koji kada se jednom odštampa više se ne može menjati.

Upotrebom hiperteksta se zapravo razbija linearnost teksta što predstavlja u neku ruku raskid sa tradicionalnim načinom pisanja i može se posmatrati kao „treća tehnološka revolucija na području pisanja” (Bugarski, 1997: 173). Takođe, prisutno je mišljenje da hipertekst nije nelinearan već multilinearan (Fritz, 1999). Multilinearost hiperteksta je objašnjena u radu *Coherence in Hypertext* (Fritz, 1999: 222) sa gledišta čitaoca koji bira svoj put kroz tekst u bilo kojem pravcu. Međutim, postoji i mišljenje da čitanje hiperteksta zapravo ne predstavlja novu vrstu čitanja i da je ono slično čitanju tradicionalnih tekstova gde čitalac takođe može da bira način na koji će čitati neki tekst, a da je odnos između autora i čitaoca u stvari ono u čemu se razlikuje hipertekst od tradicionalnog teksta (Finnemann, 1999). Prilikom pisanja digitalnih žanrova autori mogu da koriste više vrsta hiperteksta (Luzón, 2009: 75). Luzon je u svom radu *Scholarly hyperwriting: The function of links in academic weblogs* (Luzón, 2009) analizirala 15 akademskih blogova i pronašla više vrsta hiperlinkova koje su autori analiziranih blogova koristili. Hipertekst je tako korišćen u cilju organizacije informacija u blogu, započinjanja konverzacije, pisanja referenci, uvećanja vidljivosti bloga i sl. Na taj način autori spajaju međusobno povezane informacije u niz hiperlinkova i tako obeležavaju pojmove za koje je, po njihovom mišljenju, potrebno dodatno objašnjenje.

Upotreba hiperlinkova u obrazovanju može biti od velike koristi u nastavnom procesu (Dastbaz - Kalafatis, 2003; Dünser - Jirasko, 2005). Studenti mogu da biraju način čitanja teksta u zavisnosti od njihovog znanja, zatim da dopunjavaju tekstove, ostavljaju svoje komentare i dodatna objašnjenja u formi teksta, videa, fotografije ili grafikona. Inkorporirani linkovi menjaju tekst sa svakim klikom i omogućavaju učesnicima u diskusiji na forumu da pristupe mnoštvu novih informacija i tekstova. Na taj način čitalac određuje konačnu strukturu hiperteksta (Lawles – Mills, & Brown, 2002: 274). Mogućnost kreiranja svojih puteva učenja kroz ponuđeni sadržaj koji sadrži hipertekst je u skladu sa teorijom konstruktivizma koja ističe samostalno otkrivanje informacija i konstruisanje znanja (Jonassen, 1991; prema Anderson, 2008: 42).

Međutim, ne slažu se svi sa tim da je upotreba hiperteksta korisna u nastavi. Neki autori smatraju da čitanje hiperteksta može biti suviše zahtevno i naporno za učenike/studente (Brajnik – Mizzaro, & Tasso, 2002). Budući da je ovo još uvek novo polje istraživanja potrebno je sprovesti detaljnije i obimnije istraživanje da bi se utvrdile konkretne prednosti i mane upotrebe hiperteksta u nastavi. Zasad je poznato da prednost hiperteksta leži u njegovoj fleksibilnosti i prilagodljivosti korisnicima te stoga hipertekst može naći svoju uspešnu primenu u nastavi prilikom kreiranja individualizovanih nastavnih materijala (Dünser - Jirasko, 2005: 80). Autorka će u ovoj tezi analizom upotrebe hiperteksta na asinhronim diskusionim forumima detaljnije analizirati način upotrebe i svrhu hiperteksta s posebnim osvrtom na vrste komunikativnih namera.

2.4.2. Interaktivnost

Druga distinktivna karakteristika diskusionih foruma je interaktivnost. Ova bitna osobina digitalnih žanrova se može definisati kao mogućnost da korisnik utiče na sadržaj i oblik kompjuterski posredovane komunikacije (Jensen, 1998: 201). U literaturi se interaktivno okruženje za učenje naziva interaktivnim kada učesnici mogu da obavljaju aktivnosti kao što su navigacija, izbor informacija, odgovaranje na pitanja uz pomoć tastature, miša, ekrana osetljivog na dodir ili uz pomoć sistema za kontrolu glasom, zatim rešavanje problema, prezentovanje znanja, saradnja sa drugim učesnicima i sl. (Reeves, 1999; prema Sabry – Barker, 2009).

Interaktivno okruženje takođe karakteriše mogućnost refleksije i povratne informacije (Laurillard, 2002; prema Sabry – Barker, 2009), zatim lakoća navigacije, višestruki izbori i upotreba multimedije (Evans et al., 2002; prema Sabry – Barker, 2009).

Kroz interaktivnost se menja forma komunikacije, učesnici komunikacije postaju aktivni i međusobno povezani, što utiče i na način na koji se konstruiše znanje. Učesnici u komunikaciji prestaju da budu „pasivni potrošači medija” i postaju „aktivni stvaraoci medija” (Gere, 2008: 212). Interaktivnost asinhronih diskusionih foruma omogućava studentima da razmenjuju ideje, da se kritički osvrnu na objave drugih učesnika u diskusiji, dele resurse i zajednički učestvuju u pisanju i traženju literature. Asinhroni diskusioni forumi podstiču kolaborativno učenje, motivišući studente da učestvuju u diskusiji i sarađuju (Swan – Shea, & Fredericksen, 2000), a interaktivno okruženje promoviše veštine višeg reda (Ally, 2008). Kolaborativno konstruisanje znanja (eng. *collaborative knowledge construction*) se može odvijati u i otvorenim diskusijama a ne samo u toku rešavanja nekog zadatog problema (Järvelä & Häkkinen, 2002; prema Arvaja, 2005). Shodno tome, Kruk (Crook) predlaže da se kolaborativno učenje definiše kao „zajednički napor da se izgradi znanje” a ne „zajednički napor da se reši zadati problem” (Crook, 2002; prema Arvaja, 2005: 21). Nadalje, interaktivno okruženje i kolaborativno učenje takođe utiču na postizanje boljih rezultata i na trajnije usvajanje znanja (Zornić – Rušović – Radovanović, & Hasanović, 2011; Van Boxtel, 2001; prema Arvaja, 2005), a virtuelna kolaboracija omogućava studentima da koriste „svoje znanje argumentacije, selekcije informacija, sinteze i analize” što ima za rezultat razvoj veština višeg reda (Radić-Bojanić, 2012: 32). Palof i Prat (Palloff – Pratt, 2001) ističu da ove veštine studenti najbolje razvijaju tokom međusobne interakcije i refleksije, preuzimajući tako odgovornost od nastavnika na sebe za usvajanje znanja. Grupni rad studenata može da uključuje više aktivnosti koje uključuju razmenu ideja i materijala, odabir zadataka i strategija, međusobno komentarisanje, kolaborativno pisanje i rad na zajedničkim projektima (Kear, 2010). Kolaborativno pisanje se može definisati kao pisanje nastalo kao rezultat zajedničkog pisanja dve ili više osoba (Storch, 2013). Za razliku od saradnje gde se izvrši podela zadataka između učesnika, kolaborativno pisanje uključuje razmenu ideja, zajedničko planiranje pisanja i dogovore u vezi sa strukturom teksta, ispravljanjem grešaka i pisanjem (Storch, 2013). U literaturi se navodi da su tekstovi nastali kao rezultat kolaborativnog pisanja kompleksniji i tačniji od individualnih tekstova budući da kolaborativno pisanje podstiče

razmenu mišljenja, kao i kritički osvrt na ideje drugih učesnika (Storch, 2013). Ed i Lansford (Ede – Lunsford, 1990; prema Storch, 2013: 2) ističu da kolaborativno pisanje ima tri distinktivne karakteristike:

1. interakcija između učesnika tokom pisanja;
2. zajedničko donošenje odluka i zajednička odgovornost za napisani tekst;
3. pisanje jednog teksta (Ede – Lunsford, 1990; prema Storch, 2013: 2).

Međutim, neki autori ističu mogućnost javljanja određenih problema koji se mogu javiti kod kolaborativnog pisanja kao, na primer, neravnomerna raspodela rada među učesnicima, kašnjenje pri obavljanju zadataka i prepisivanje od drugih studenata (Kear, 2010).

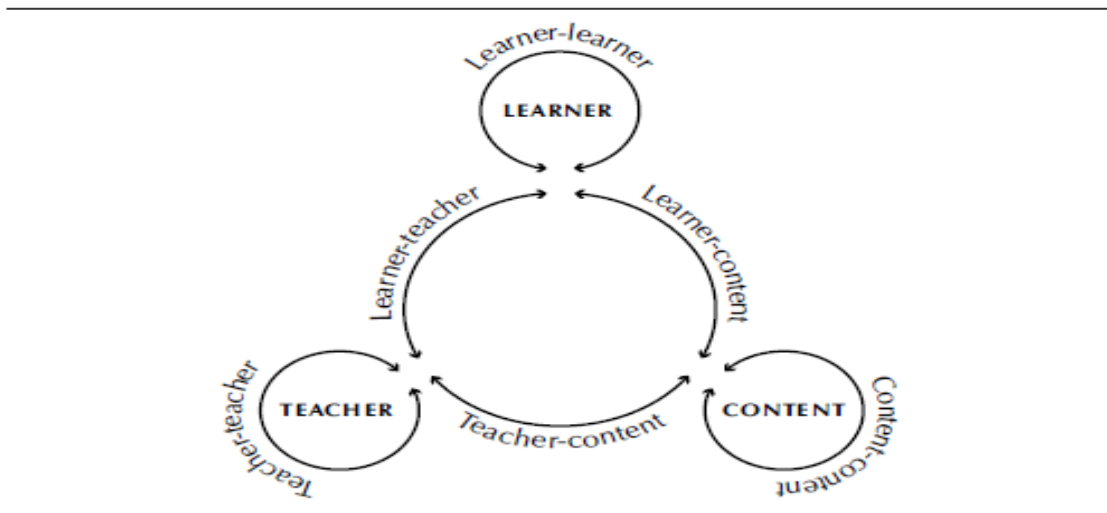
U literaturi se može naći više podela interaktivnosti (Anderson, 2008; Heeter 1989). Jedna od podela je u odnosu na učesnike u interakciji. Shodno tome, Anderson (Anderson, 2008: 56-60) daje podelu na šest tipova interakcije u učenju na daljinu:

1. interakcija student – student; vršnjačka interakcija i kolaborativni rad je od velike važnosti za razvoj interpersonalnih veština i veština višeg reda kao što su veštine argumentacije, kritičkog razmišljanja, analize i sinteze;
2. interakcija student – sadržaj; u digitalnom okruženju ovaj vid interakcije može biti dopunjen prilagođenim materijalom za određeni kurs, vežbama u virtuelnim laboratorijama, povratnim informacijama i sl.;
3. interakcija student – nastavnik; ovaj vid interakcije može da uključi sinhronu i asinhronu komunikaciju sa studentima, audio i video razgovori, kao i povratne informacije o napretku studenata;
4. interakcija nastavnik – materijal obuhvata kreiranje nastavnog materijala za potrebe nastave; digitalno okruženje omogućava nastavniku da pravovremeno ažurira postavljeni sadržaj;
5. interakcija nastavnik – nastavnik; saradnja sa drugim nastavnicima promovira razmenu mišljenja, napredovanje i profesionalno usavršavanje;

6. interakcija materijal - materijal; nove tehnologije kao što su mašinsko učenje i veštačka inteligencija omogućavaju materijalu da se sam ažurira i prilagođava zahtevima studenata i nastavnika (Anderson, 2008: 56-60).

Ova Andersonova podela na šest tipova interakcije u učenju na daljinu ilustrativno je prikazana u okviru slike 7.

Slika 7. Tipovi interakcije u učenju na daljinu (eng. *educational interactions*); (preuzeto iz: Anderson, 2008: 58)

Pored Andersenove podele ističe se i Hiterova (Heeter) podela interaktivnosti na šest dimenzija (Heeter, 1989: 221-224):

1. kompleksnost ponuđenog izbora (eng. *complexity of choice available*),
2. uloženi napor korisnika (eng. *effort users must exert*),
3. prilagodljivost korisniku (eng. *responsiveness to the user*),
4. kontrola upotrebe informacija (eng. *monitoring information use*),
5. jednostavnost dodavanja informacija (eng. *ease of adding information*),

6. mogućnost međusobne komunikacije (eng. *facilitation of interpersonal communication*) (Heeter, 1989: 221-224).

Međusobna komunikacija na internetu se obavlja digitalno za razliku od tradicionalnih načina komunikacije gde su povratne informacije ograničene i uslovljene upotrebom dodatnog medijuma. Kompjuterski posredovana komunikacija omogućava učesnicima da aktivno učestvuju u komunikaciji, pročitaju objave drugih učesnika, napišu komentare, ospore tuđe mišljenje, iznesu svoje ideje i stavove, kao i da zajednički urede i napišu tekstove. Možemo uzeti primer asinhronne komunikacije na diskusionim forumima gde učesnici imaju mogućnost da pored odgovora ubace svoj komentar, slike, video-materijal, grafikone ili linkove ka dodatnom materijalu. Interaktivnost dozvoljava učesnicima da se uključe u komunikaciju kada to njima odgovara i da promene sam tok komunikacije (Esposito, 2000; prema Janoschka, 2004). Shodno tome, može se zaključiti da interaktivnost podrazumeva i određenu interakciju sa medijumom (Jucker, 2003) kao što je, na primer, aktivacija hiperlinka, postavljanje komentara ili traženje pojmova u pretraživaču.

Kada govorimo o asinhronim diskusionim forumima primer interakcije sa medijumom je započinjanje nove teme gde studenti biraju temu i započinju diskusiju, aktivacija hiperlinka ili odgovor na započetu temu. Nastavnik, takođe, može da uredi svaki post na forumu i ostavi svoj komentar ili povratnu informaciju koja može biti vidljiva samo studentu koji je objavio post ili svim učesnicima na forumu u zavisnosti od odluke predmetnog nastavnika. Povratne informacije nastavnika (eng. *feedback*) predstavljaju veoma bitnu karakteristiku interaktivnosti. Ostavljanje komentara kao odgovor i reakcija na ono što je napisano, dobro ili loše, od suštinske važnosti je za dalji napredak studenta.

Interaktivnost se takođe može uvećati ukoliko se aktiviraju postavljeni linkovi (Janoschka, 2004) i omogući studentima da prošire znanje o temi o kojoj se diskutuje na asinhronim diskusionim forumima. U okviru diskusionih foruma se može sprovesti i vršnjačko ocenjivanje koje predstavlja još jedan primer interaktivnosti koji može biti veoma značajan i koristan za studente ukoliko se dobro organizuje i ukoliko su studenti dobro obučeni za njegovo sprovođenje (Nelson - Carson, 1998). Vršnjačko učenje međutim nije predmet istraživanja ove teze tako da neće biti detaljnijeg prikaza ove vrste učenja u ovoj disertaciji.

2.5. Razvoj veštine pismenog izražavanja

Pisanje je jedna od kompleksnijih ljudskih aktivnosti koja obuhvata razvoj ideja, opis znanja i iskustva (Horváth, 2001: 5). Za razliku od govora čija istorija prati istoriju čovečanstva, dokumentovana istorija pisanja datira od pre 6000 godina (Grabe – Kaplan, 1996). Za govor se može reći da predstavlja prvenstveno biološku karakteristiku čoveka, a pismo kulturološku, tj. pismo je sekundarno u odnosu na govor koji je primarna karakteristika čoveka (Bugarski, 1997). Ljudi u savremenom društvu su okruženi pismom, tj. svaki bitan momenat se beleži. Tako ljudi pišu poruke, liste za kupovinu, dnevnike, pisma, mejlove i sl. prilikom obavljanja svakodnevnih aktivnosti (Grabe – Kaplan, 1996). Može se reći „da smo uronjeni u svet slova i da se mnoge stranice naših života i doslovno ispisuju” (Bugarski, 1997: 7). Takođe, pisanje čini neizostavan deo profesionalnog života svakog čoveka i ova veština predstavlja centralnu aktivnost u mnogim institucijama. Shodno tome, može se zaključiti da komunikacija sa klijentima, prodaja, diseminacija znanja i ideja, a i samo obrazovanje u velikoj meri zavise od veštine pisanja (Hyland, 2013: 95). Međutim, za razliku od veštine govora koja se prirodno usvaja, veština pisanja se mora prenositi sa generacije na generaciju uz pomoć obrazovnog sistema ili drugih sličnih sistema (Grabe – Kaplan, 1996). Pisanje zahteva proces razmišljanja i planiranja za razliku od govorne komunikacije koja je neposrednija i spontanija (Tolmach-Lakoff, 1982). Budući da pisani jezik obično nastaje kao posledica planiranja on je formalniji, sporiji i distanciraniji od govorne komunikacije (Bugarski, 1997: 28). U literaturi se može naći više definicija pisma i pisanja. Živković (1994: 195) navodi da je pisanje iznošenje misli o određenoj temi tako da predmet pisanja bude prikazan, objašnjen ili dokazan, a Bugarski (Bugarski, 1997: 9) ističe da je pismo „sistem komunikacije među ljudima putem konvencionalnih vidljivih znakova, naročito jezičkih”. Jedna od osnovnih karakteristika pisma je njegova trajnost (Bugarski, 1997), tj. jednom napisan tekst se može čuvati vekovima. Druga karakteristika pisma je prenosivost napisanog teksta, tj. napisan tekst se može poslati na drugi kraj sveta (Bugarski, 1997).

Do sedamdesetih godina prošlog veka pisanje se posmatralo kao jezička veština koja se može naučiti uz upotrebu tradicionalnih vežbi pisanja koje su zasnovane na čitanju primera iz teksta (Grabe – Stoller, 2009: 440). Međutim, u tom periodu dolazi do razvoja kognitivne

psihologije i razvoja ideje o „pisanju kao procesu koji uključuje kognitivne procese planiranja, stvaranja, organizovanja, upotrebe resursa dugoročnog pamćenja, stvaranja teksta, provere, ispravljanja, ponovnog čitanja, ocenjivanja i uređivanja” (Grabe – Stoller, 2009: 441).¹⁶

Pisanje, pored čitanja predstavlja primarnu veštinu u okviru nastave jezika struke budući da u današnje vreme je veoma teško zamisliti život bez slanja mejlova, pisanja izveštaja, ponuda, zapisnika sa sastanaka i sl. (Hyland, 2013). Ukoliko uzmemo u obzir da je engleski jezik dominantan u svim sferama našeg života od suštinske važnosti je za studente da nauče da pišu pravilno, koristeći engleski jezik struke. Distinktivna karakteristika teksta je njegova „organizacija, koja mu obezbeđuje jedinstvenost, celovitost i povezanost” (Bugarski, 1989: 151). Pismena komunikacija se u današnje vreme koristi više nego ikad, međutim za uspešnu komunikaciju pisanjem studenti moraju da se upoznaju sa organizacijom teksta, pravilnim izražavanjem na engleskom jeziku, iznošenjem argumenata i stavova, pravilnim korišćenjem reči koje signaliziraju prelazak na drugi argument (eng. *transition signals*), izvođenje zaključka i sl. Ovo može predstavljati veliki problem osobama kojima engleski jezik nije maternji jezik (Hyland, 2013: 96). U literaturi se ističe model autora Grejb i Kaplan (Grabe – Kaplan, 1996: 220-221) koji se bavi veštinom pisanja kod polaznika kojima engleski nije maternji jezik. Ovi autori ističu da na pisanje utiču društveni, kognitivni, lični i obrazovni uticaji koji se istovremeno prepliću (Grabe – Kaplan, 1996). U svojoj knjizi *Theory and Practice of Writing* autori daju podelu različitih aspekata jezičkih kompetencija sa detaljnom taksonomijom znanja jezika:

1. poznavanje jezika (eng. *linguistic knowledge*);
2. znanje o diskursu (eng. *discourse knowledge*);
3. sociolingvističko znanje (eng. *sociolinguistic knowledge*) (Grabe – Kaplan, 1996: 220-221).

Ove jezičke kompetencije se dalje dele na sledeće podgrupe:

---

¹⁶ “Writing process was seen as comprising the cognitive processes of planning, generating, organising, using long-term memory resources, producing text, monitoring, reviewing, rereading, evaluating, and editing”

1. Poznavanje jezika: poznavanje pravila pisanja, fonologije, morfologije, vokabulara, poznavanje sintakse i odgovarajućih stilova pisanja, zatim poznavanje razlika između jezika, kao i poznavanje određenog registra nekog jezika;
2. Znanje o diskursu: upotreba veznika i sredstava za označavanje kohezivnih odnosa, poznavanje informacione strukture rečenice i semantičkih odnosa, poznavanje žanra i žanrovskih ograničenja, poznavanje organizacije teksta i strukturalnih razlika između različitih jezika i kultura;
3. Sociolingvističko znanje: funkcionalna upotreba pisanog jezika, primena i kršenje Griceovih maksima (Grice, 1975; prema Grabe – Kaplan, 1996: 221), primena situacionih parametara kao što su starost pisca, jezik koji koristi pisac, poznavanje datog jezika, poznavanje publike, stepen formalnosti, status učesnika interakcije, stepen prisnosti, tema interakcije, sredstvo pisanja (olovka, kompjuter i sl.) i sredstvo prenosa (stranica, knjiga, čitanje i sl.), zatim svest o sociolingvističkim razlikama između jezika i kultura, kao i samosvesnost o situacionim parametrima i ulogama registra (Grabe – Kaplan, 1996: 220-221).

Zadatak nastavnika jezika struke nije samo ispravljanje gramatičkih i lingvističkih grešaka već oni moraju da uzmu u obzir i različitost samih žanrova, konteksta i praksi (Hyland, 2013: 96). Pisanje je od suštinske važnosti u svakoj profesiji i stoga je veoma bitan pažljiv odabir strategije učenja veštine pisanja, organizovan i sistematičan rad na razvijanju veštine pisanja tokom školovanja (Živković, 1994; Boeglin, 2010) koji uspešno priprema studente za budući rad u struci. „Drugim rečima, ne možemo posmatrati pisanje samo kao medijum kroz koji studenti prezentuju ono što su naučili, moramo uzeti u obzir dublje kulturološke i epistemološke uticaje”¹⁷ (Hyland, 2013: 97).

S pojavom interneta, ubrzanim razvojem tehnologija, društvenih mreža i digitalnih alata kao što su blogovi, društvene mreže, wiki stranice dolazi i do pojave novih načina komunikacije i shodno tome i do promena u tradicionalnom pristupu pisanja (Elola – Oskoz, 2017). Nadalje,

---

¹⁷ “In other words, we cannot view writing as simply the medium through which students present what have they learned without consideration of its deeper cultural and epistemological underpinnings.”

ovi autori daju listu istraživanja koja se bave analizom različitih pristupa akademskom pisanju kao što su: analiza razlika između individualnog pisanja i kolaborativnog pisanja eseja (Elola – Oskoz, 2010; prema Elola – Oskoz, 2017: 54), zatim analiza eseja napisanih na wiki stranicama (Arnold – Ducate, & Kost, 2012; prema Elola – Oskoz, 2017: 54), analiza kolaborativno pisanih eseja (Oskoz – Elola, 2014; prema Elola – Oskoz, 2017: 54), upotreba blogova kao načina samoizražavanja i istraživanja identiteta (Herring – Scheidt – Wright, & Bonus, 2005; Lee, 2009; prema Elola – Oskoz, 2017: 54). Shodno tome, naš način poimanja pisanja se menja tako da pisana reč može biti dopunjena sa više modusa, tj. ovi tekstovi često sadrže pored teksta slike, video, audio-materijal, hiperlinkove i sl. Jedna od prednosti upotrebe digitalnih alata kao što su wiki stranice i Google dokumenti (eng. *Google docs.*) je u mogućnosti kolaborativnog pisanja, tj. moguć je timski rad, istovremeni unos podataka i razmena ideja budući da je svaka izmena vidljiva svim korisnicima (Arnold – Ducate, & Cost, 2009; Elola – Oskoz, 2010; Kessler, 2009; Kessler – Bikowski, 2010; Lee, 2007; prema Elola – Oskoz, 2017: 56). Ljubojević (2016: 29) navodi detaljno primere svetskih univerziteta koji nude kurseve akademskog pisanja na sistemima za učenje na daljinu. Neki od navedenih su: Univerzitet u Britanskoj Kolumbiji, Univerzitet u Edinburgu i Univerzitet u Lajdenu (Ljubojević, 2016: 29).

2.5.1. Žanrovski pristup pisanju

Žanrovski pristup pisanju je pristup u kojem je tekst uvek odraz komunikativnog okruženja, pristup koji pokušava da otkrije svrhu i funkciju lingvističkih elemenata u određenom tekstu (Hyland, 2013: 98). Ovaj pristup zahteva da student prvo prepozna i analizira tekst, zatim da shvati zašto je neki tekst organizovan na taj način i konačno da pristupi pisanju (Paltridge, 2001; Hyland, 2004; prema Grabe – Stoller, 2009: 449). Pisanje se ne može shvatiti iz perspektive pojedinca već iz perspektive celokupnog društva (Faigley, 1986: 535; prema Hyland, 2008: 547), što dovodi do zaključka da norme pisanja nisu iste u različitim kulturama (Hyland, 2008). Shodno tome autori pretpostavljaju šta čitaoci očekuju od njih i koriste određene retoričke konvencije i strukturu, gramatičke oblike, opisuju svoje ideje na način na koji ih čitaoci mogu sa lakoćom da prate i razumeju (Hyland, 2013: 98). Istraživanja pokazuju da akademski tekstovi na

engleskom jeziku su prilično eksplicitni u vezi sa strukturom teksta i svrhom pisanja, zatim, autori ubotrebljavaju više citata a manje retoričkih pitanja, a takođe je značajno veća prisutnost tekstualnih veznika, tj. elemenata metadiskursa kao što su *however*, *in addition* i sl (Hyland, 2005: 117). Metadiskurs se ne odnosi na značenje samog teksta već obuhvata elemente koji imaju funkciju da opišu tekst u kojem se nalaze. Tako pisci ne prenose samo informacije već žele da ih učine što razumljivijim i pristupačnijim svojim čitaocima. Uspešna komunikacija zavisi od toga da li autor razume očekivanja i zahteve svojih čitalaca, i da li uspeva da ih motiviše da ga prate kroz tekst (Amiryousefi – Barati, 2011). Međutim, prisutni su različiti stavovi prema upotrebi metadiskursa u različitim kulturama (Blagojević, 2008). Jedan od bitnih ciljeva pisanja je prepoznavanje čitalačkih potreba (Hyland, 2005: 87). Tako, imamo primer engleskog jezika gde je autor zadužen za jasnoću i konciznost teksta za razliku od kineskog i japanskog jezika gde je čitalac taj od koga se očekuje da shvati šta autor želi da poruči (Hinds, 1987). Hains (Hinds) dalje objašnjava da engleski čitalac očekuje određene smernice i putokaze kroz tekst i da je upravo metadiskurs taj koji vodi čitaoca kroz tekst i obezbeđuje jedinstvo teksta (Hinds, 1987). Blagojević daje primer i finskog jezika gde upotreba metadiskursa nije toliko česta i od samog čitaoca se očekuje da shvati odnose unutar diskursa (Blagojević, 2008: 57). Detaljnija analiza pojma i upotrebe metadiskursa će biti data u sledećem Odeljku budući da je upotreba metadiskursa u asinhronim diskusionim forumima jedan od elemenata koji se analizira u ovoj tezi.

Veština pisanja zavisi od kombinacije kognitivnih, afektivnih, društvenih i fizičkih uslova i budući da je pisanje komunikativni čin, ono zavisi takođe i od društvenog konteksta i medijuma (Hayes, 1996: 5). Pisanje se takođe može posmatrati kao društveni i komunikativni proces između pisca i čitaoca (Hyland – Tse, 2004; Hyland, 2004; Hyland, 2005; prema Amiryousefi – Barati, 2011: 5245). Shodno tome, sami ishodi pisanja se razlikuju u zavisnosti od publike kojoj se obraćamo (Grabe – Kaplan, 1996) Na slici 8. su prikazani različiti ishodi pisanja u odnosu na publiku kojoj se autor obraća i u odnosu na način pisanja i na način prenosa ili transformacije znanja (Grabe – Kaplan, 1996: 4). Za razliku od pisanja koje ima za cilj prenos znanja i gde su autoru već donekle poznati načini pisanja (pismo, lični dnevnik, poslovno pismo, plan časa itd), pisanje koje ima za cilj transformaciju znanja nije poznato autoru od ranije

(beleške, ponuda, pesma, drama itd), te stoga autor tom prilikom mora da obrati pažnju na različite retoričke mogućnosti i ograničenja prilikom pisanja (Grabe – Kaplan, 1996: 5).

Slika 8. Mogući ishodi pisanja u odnosu na različitu publiku (prema Grabe – Kaplan, 1996: 4)

Publika	Pisanje bez nacрта	Pisanje sa nacrtom	
		Prenošenje znanja	Transformacija znanja
Autor	Spisak za kupovinu	Lični dnevnik	Beleške
Poznata osoba	Beleška za mlekara	Pismo	
Nepoznata osoba		Poslovno pismo	
Nekoliko poznatih osoba		Plan časa; propoved	
Nekoliko nepoznatih osoba	Upitnik	Bilten	Ponuda
Velika grupa	Formular za porez; Formular za izdavanje vozačke dozvole		Pesma, drama, roman, kratka priča

Da bi uspešno savladali veštinu pisanja u određenoj oblasti, studenti bi trebalo da se prvo upoznaju s jezikom struke i s datom oblašću budući da se tekstovi, njihova organizacija i vokabular značajno razlikuju od oblasti do oblasti, npr. pisanje tekstova iz oblasti prava nije isto kao pisanje tekstova iz oblasti medicine (Hyland, 2013: 105). Uspešno pisanje se ne dešava u vakuumu, ono zavisi od razumevanja profesionalnog konteksta (Hyland – Bondi, 2006; prema Hyland, 2013). Hejz (Hayes, 1996: 16) ističe da pored poznavanja određene oblasti o kojoj pišemo, veoma bitan element u pisanju je poznavanje publike i žanra koji koristimo, tj. poznavanje društveno-kulturoloških oblika pisanja. Analiza studentskih potreba može da pomogne ne samo pri utvrđivanju sadržaja kursa i žanrova koje će studenti koristiti u budućoj profesiji, već i pri utvrđivanju ciljeva kursa, materijala i zadataka (Dudley-Evans – St John,

1998). Hajland (Hyland, 2008: 547) sumira glavne prednosti žanrovskog pristupa pisanju u svom radu *Genre and Academic writing in the disciplines* i navodi da je ovakav pristup:

- eksplicitan (eng. *explicit*) – objašnjava kako da se lakše savlada veština pisanja;
- sistematičan (eng. *systematic*) – obezbeđuje teorijski okvir usmeren na jezik i kontekst;
- zasnovan na potrebama (eng. *needs-based*) – ciljevi kursa i sadržaj kursa su prilagođeni potrebama studenata;
- podsticajan (eng. *supportive*) – nastavnici aktivno učestvuju u podsticanju studentskog učenja i kreativnosti;
- osnažujući (eng. *empowering*) – objašnjava načine organizacije teksta i mogućnosti njegove promene;
- kritički (eng. *critical*) – mogućnost razumevanja i kritičkog osvrta na diskurs;
- edukativan (eng. *consciousness-raising*) – podiže nastavnikovu svest o tekstovima i pozitivno utiče na prenošenje znanja studentima (Hyland, 2008: 547).

Dalje se navodi da je verovatno najveća vrednost ovog pristupa u upoznavanju studenata sa organizacijom i strukturom teksta tj. upoznavanju sa načinom na koji je neki tekst napisan (Hyland, 2008). Zadatak nastavnika nije samo podučavanje studenata veštini pisanja, već podučavanje studenata određenim vrstama žanrova koji se koriste u akademskim i profesionalnim kontekstima (Hyland, 2013: 96), tj. ne možemo posmatrati pisanje kao običan medijum, a da ne uzmemo u obzir kontekst u kojem se pisanje odvija. Zadatak EJS je da usmeri pažnju na svet izvan učionice i da pripremi studente za njihov budući rad u struci (Hyland, 2013). Takođe, od velike je važnosti da studenti nauče kako da obrazlože svoje ideje, pronađu odgovarajuće izvore i izraze svoje stavove. Hajland (Hyland, 2003: 18) u svom radu *Second Language Writing* ističe da svrha pisanja nije samo pisanje već postizanje određene namere gde se pisac doživljava kao neko ko uz pomoć različitih formi teksta prenosi određene informacije svojim čitaocima i ispunjava zadate ciljeve (Hyland, 2003: 18). On dalje objašnjava da kod žanrovskog pristupa pisanju prva faza počinje sa utvrđivanjem komunikativne namere a zatim se prelazi na faze teksta koje ispunjavaju zadate komunikativne namere (Hyland, 2003: 20). Na slici 9. možemo da vidimo Hajlandov model žanrovskog pristupa pisanju koji olakšava razlikovanje teksta u odnosu na njegovu strukturu. Nastavnici i studenti prvo započinju analizu i diskusiju u

vezi sa strukturom, kontekstom i jezikom a zatim se prelazi na zajedničku izradu teksta. Nakon te početne faze, studenti su spremni za samostalan rad gde oni pišu novi nacrt, ispravljaju greške i samostalno pišu novi tekst. Poslednja faza je analiza i komunikacija između nastavnika i studenta.

Slika 9. Hajlandov model žanrovskog pristupa pisanju (Hyland, 2003: 21)

Oblikovanje   Zajednička izrada

(eng. *modeling*)   (eng. *joint construction*)

<p>diskusija i analiza strukture teksta, konteksta i jezika (eng. <i>discuss and analyse text structure, context and language</i>)</p>	<p>Nastavnici i studenti zajedno stvaraju tekst (eng. <i>teacher and students construct text together</i>)</p>
--	--

Uspostavljanje kontrole nad žanrom

(eng. *developing control over the genre*)

<p>pisanje novog nacrta i ispravljanje grešaka (eng. <i>redrafting and editing</i>)</p>	<p>student piše svoj tekst (eng. <i>learner writes own text</i>)</p>
---	--

Samostalno pisanje teksta

(eng. *independent construction of text*)

<p>komunikacija student – nastavnik (eng. <i>teacher-learner conferencing</i>)</p>
--

Da bi studenti uspešno savladali veštinu pisanja moraju da ispune određene ciljeve. Grejb i Stoler (Grabe – Stoller, 2009: 450) na osnovu analize velikog broja istraživanja daju detaljan pregled tih ciljeva:

1. Određivanje svrhe pisanja i značaja ciljeva pisanja;
2. Odgovarajuća analiza zadataka i razvoj planova za pisanje;
3. Utvrđivanje žanrovskih ograničenja i analiza zadataka po stadardima datog žanra;
4. Upotreba tekstualnih i drugih izvora;
5. Uključivanje u proces razmene i prikupljanja informacija (iz različitih spoljašnjih izvora), pisanja, čitanja, ponovnog čitanja, prerađivanja, traženja povratnih informacija i ispravljanja;
6. Uspostavljanje rutine za traženje odgovarajućih reči, fraza, pasusa, strukture datog žanra;
7. Razvoj strategija pisanja koje pozitivno utiču na rezultate pisanja;
8. Upotreba dostupnih povratnih informacija;
9. Koncizno pisanje (Grabe – Stoller, 2009: 450)¹⁸

Međutim, u literaturi postoje i oprečna mišljenja o žanrovskom pristupu pisanju, tako Fridmen (Freedman, 1994: 167) ističe da nastavnici moraju da budu članovi određene diskursne zajednice i shodno tome da veoma dobro poznaju žanrove date zajednice ukoliko žele da uspešno prenesu svoje znanje studentima. Zatim, Poltridž (Paltridge, 2013: 356) navodi u svojoj studiji da glavna zamerka ovom pristupu je podsticanje polaznika da traže stalne obrasce i formule za pisanje. Jedan od načina rešavanja ovog problema je podsticanje polaznika da razvijaju svoj lični

---

¹⁸ “1. Recognise purposes for writing and the importance of establishing writing goals; 2. Analyse writing tasks appropriately and develop plans for writing; 3. Recognise genre constraints and analyse tasks in light of genre expectations; 4. Write from textual resources and other sources; 5. Engage in an ongoing cycle of brainstorming, collecting information (from various external sources, as appropriate), writing, reading and rereading, revising, seeking feedback, and editing; 6. Build well-established routines for generating appropriate words, phrasings, paragraphs, and genre/structure; 7. Develop writing strategies that improve writing outcomes; 8. Make use of a variety of a variety of feedback options effectively as they become available; 9. Write fluently ”

stav i identitet prilikom pisanja (Flowerdew, 2011). Ivanič (Ivanič, 1998, 24-24; prema Flowerdew, 2011: 524) navodi tri usko povezana aspekta pišćevog identiteta:

1. Autobiografsko ja – društveno stvoren identitet koji se konstantno menja, glas autora u tekstu;
2. Diskursno ja – utisak koji pisac svesno ili nesvesno prenosi u tekst;
3. Autorsko ja – glas autora, njegova uverenja, ideje i stavovi (Ivanič, 1998, 24-24; prema Flowerdew, 2011: 524).

Naposletku, možemo da zaključimo da je veoma bitno da nastavnik pomogne studentima da razviju svest o retoričkoj organizaciji teksta i načinima pisanja različitih žanrova, ali uz poštovanje njihovog ličnog stila pisanja i identiteta.

U sledećem pododeljku će biti dato objašnjenje pojma metadiskursa, kao i prikaz njegove klasifikacije.

2.5.2. Pojam i klasifikacija metadiskursa

Termin metadiskurs se često može naći u literaturi koja je u vezi sa analizom diskursa, analizom žanra i akademskog pisanja. Pored termina metadiskurs upotrebljavaju se i termini *metajezik*, *metatekst*, *diskursni signali* i sl. U *Rečniku književnih termina* (1991) se ne nalazi termin metadiskurs, ali se mogu naći termini *metajezik* i *metatekst*. Metajezik je opisan kao „jezik nauke” koji je apstraktan i koji „služi kao sredstvo opisivanja” (Rečnik književnih termina, 1991: 424), a metatekst je definisan kao „tekst koji je nastao pod uticajem drugog teksta. Predstavlja model prototeksta i način međutekstovnog nadovezivanja između dva teksta ili više tekstova” (Rečnik književnih termina, 1991: 429). Pojam metadiskurs je prvi put upotrebio Haris 1959. godine (Harris, 1959; prema Hyland, 2005), a osamdesetih godina prošlog veka je analiziran u delima Vande Koplea i Krismorove (Vande Kopple, 1985; Crismore, 1989). Vande Kople (Vande Kopple, 1985) ga opisuje kao sredstvo usmeravanja čitaoca kroz tekst, koje mu pomaže da lakše razume određeni tekst, a Krismor i Farnsvort kao „vidljivo i skriveno prisustvo u diskursu koje ima za cilj da čitaoc pre usmeri nego da informiše: to je lingvistički

materijal koji se nudi čitaocima da bi shvatili šta se kaže i šta se misli u primarnom diskursu” (Crismore – Farnsworth, 1990: 119; prema Blagojević, 2008: 52). Hajland (Hyland, 2005) opisuje metadiskurs kao nejasan termin (eng. *fuzzy term*) koji se često objašnjava kao „diskurs o diskursu” ili „razgovor o razgovoru” (Hyland, 2005: 16). Pod ovim pojmom se ubrajaju ne samo jezička sredstva koja nam pomažu da organizujemo ideje u tekstu već i ona koja grade autorov odnos prema čitaocu (Hyland, 2005). Pored prenošenja informacija, komunikacija takođe ima za cilj interakciju između autora i čitaoca. Hajland (Hyland, 2005: 11) ističe da metadiskurs pomaže autoru da prenese informacije čitaocu i istovremeno angažuju čitaoca da učestvuje, informiše se i zabavi. Takođe, upotreba metadiskursa je društveni čin i zavisi od publike, svrhe i različitih aspekata društvenog konteksta (Hyland, 2005: 87).

U literaturi se mogu naći dva glavna pristupa istraživanju metadiskursa, *integralni* i *neintegralni* (Blagojević, 2008). Glavni predstavnici integralnog pristupa su Lotamati, Vande Kopl, Markanen, Krismor i Farnsvort i Luka (Lautamatti, 1978; Vande Kopple, 1985; Markannen et al., 1990; Crismore and Farnsworth, 1990; Luukka, 1992; prema Bogdanović, 2017: 101). Pristalice integralnog pristupa posmatraju metadiskurs „sa aspekta njegove sposobnosti da vrši tekstualnu organizaciju ali i sa aspekta njegove interpersonalne ekspresije” (Blagojević, 2008: 53). Predstavnici neintegralnog pristupa su Enkvist, Mauranen i drugi (Enkvist, 1975; Mauranen, 1993; prema Blagojević, 2008: 55). Pristalice ovog pristupa ograničavaju funkcije metadiskursa samo na funkciju organizacije teksta. Mauranen ističe da modalni izrazi nisu deo metadiskursa, već samo izrazi koji ukazuju na organizaciju teksta kao što su izrazi za autorovo direktno obraćanje čitaocu, npr. *direktno oslovljavanje* i *postavljanje pitanja* čitaocima (Mauranen, 1993; prema Blagojević, 2008: 55).

Detaljnu analizu pristupa istraživanju metadiskursa i prikaz njihovih modela su dale autorke Blagojević i Bogdanović u svojim delima (Blagojević, 2008; Bogdanović, 2017). Nakon detaljne analize ovih modela autorka ove disertacije je izabrala Hajlandov model (Hyland, 2005) i njega će koristiti u analizi žanra asinhronih diskusionih foruma, a ostali modeli se mogu videti u Bogdanović (2017) i Blagojević (2008) i ovde neće biti predstavljeni zbog obimnosti teze.

U ovoj tezi se polazi od Hajlandove definicije i modela metadiskursa. Hajland definiše metadiskurs kao „okvirni termin za autorefleksivne izraze koji se koriste za pregovaranje o

interakcijskim značenjima u tekstu, pomažući piscu da izrazi svoje mišljenje i saraduje sa čitaocima kao članovima određene zajednice”¹⁹ (Hyland, 2005: 37). On zasniva klasifikaciju metadiskursa na tri principa : 1) metadiskurs se razlikuje od propozicionog aspekta jezika, tj. od „komunikativnog sadržaja” diskursa; 2) metadiskurs se odnosi na sadržaj teksta koji obuhvata interakciju autor – čitalac; 3) metadiskurs uočava razliku između odnosa izvan teksta od onih unutar teksta (Hyland, 2005: 38). Shodno tome, Hajland deli metadiskurs na interaktivni (eng. *interactive*) i interakcijski (eng. *interactional*) (Hyland, 2005). Interaktivni elementi (Slika 10) definišu načine na koji pisac objašnjava odnose među rečenicama, ukazuje na faze u tekstu i promene govornih činova, ukazuje na izvor teksta i pomaže čitaocu da lakše shvati tekst. Takođe, autor organizuje diskurs koristeći interaktivne elemente i tako oblikuje tekst sa namerom da ispuni očekivanja čitalaca (Hyland, 2005). S druge strane, interakcijski elementi (Slika 11) ističu stavove autora i stvaraju odnos s čitaocem. Može se zaključiti da je autorova namera da svoje ideje i stavove učine jasnim čitaocima, kao i da uključe čitaoce u stvaranje teksta.

Slika 10. Interaktivni elementi metadiskursa²⁰ (Hyland, 2005)

Interaktivni elementi:	Funkcija:	Primeri:
tranzicioni izrazi (eng. <i>transitions</i>)	ukazuju na odnose između rečenica	<i>in addition; but; thus; and;</i>
markeri sheme (eng. <i>frame markers</i>)	ukazuju na promenu govornih činova, faze u tekstu i nabranje	<i>finally; to conclude; my purpose is;</i>
markeri najave (eng. <i>endophoric markers</i>)	ukazuju na informaciju iz drugih delova teksta	<i>noted above; see Fig.; in section 2;</i>
markeri izvora tvrdnje (eng. <i>evidentials</i>)	ukazuju na informaciju iz drugih tekstova	<i>according to X; Z states;</i>
izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. <i>code glosses</i>)	proširivanje propozicionog sadržaja	<i>namely; e.g.; such as; in other words;</i>

¹⁹ “the cover term for the self-reflective expressions used to negotiate interactional meanings in a text, assisting a writer to express a view point and engage with readers as members of a particular community”

²⁰ Prevodi Hajlandovih termina su preuzeti od Bogdanović (2017: 120).

Slika 11. Interakcijski elementi metadiskursa²¹ (Hyland, 2005)

Interakcijski elementi:	Funkcija:	Primeri:
izrazi autorovog ograđivanja (eng. <i>hedges</i>)	ukazuju na autorovu suzdržanost i započinju dijalog	<i>might; perhaps; possible; about;</i>
izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. <i>boosters</i>)	izražavaju autorovu sigurnost i završavaju dijalog	<i>in fact; definitely; it is clear that;</i>
markeri autorovog stava (eng. <i>attitude markers</i>)	izražavaju autorov stav	<i>unfortunately; I agree; surprisingly;</i>
markeri autorovog odnosa s čitaocem (eng. <i>engagement markers</i>)	eksplicitno grade odnos sa čitaocem	<i>consider; note; you can see that;</i>
markeri autorovog samoupućivanja (eng. <i>self mentions</i>)	eksplicitno ukazivanje na autora	<i>I; we; my; me; our;</i>

Kao što se vidi na slici 10. tranzicioni izrazi ukazuju uglavnom na pragmatične veze u diskursu. Koriste se kod nabiranja (npr. *in addition, moreover, furthermore*), poređenja (npr. *similarly, likewise, equally*), isticanja uzroka (npr. *hence, thus, therefore*) i protivargumenata (npr. *anyway, in any case, nevertheless*). Hajland (Hyland) ih dalje deli na tri podgrupe: izrazi proširivanja (eng. *addition*), izrazi poređenja (eng. *comparison*) i uzročno – posledični izrazi (eng. *consequence*). Markeri sheme autori koriste da ukažu na sled događaja (npr. *firstly, secondly, lastly*), na promene govornih činova u diskursu (npr. *now, overall, in conclusion*) i nadasve da učine tekst što jasnijim svojim čitaocima (npr. *the purpose is, the focus is, the goal of this paper is...*). Treći po redu na slici 10. su markeri najave koji se obično koriste da ukažu na informaciju iz drugog dela teksta što značajno olakšava čitaocu da prati izlaganje i informaciju unutar diskursa (npr. *in Section x, in Chapter X, Example X, Table X*). Sledeći su markeri izvora tvrdnje koje autori koriste da pojačaju svoje tvrdnje pozivajući se na izvore iz drugog teksta, npr. *according to, (date)/(name), to cite, link* itd. Shodno tome, ovi markeri su veoma bitan element u isticanju autorovih stavova u akademskim tekstovima. Konačno, izrazi za razjašnjavanje pojmova se koriste za dodatno objašnjavanje, proširivanje i parafraziranje u cilju bolje

²¹ Prevodi Hajlandovih termina su preuzeti od Bogdanović (2017: 121).

razumljivosti teksta, npr. *as a matter of fact, for example, for instance, in fact, e.g.* itd. (Hyland, 2005).

Na slici 11. je data podela interakcijskih elemenata metadiskursa. Izrazi autorovog ograđivanja ukazuju na autorovo izražavanje uverenosti u neku tvrdnju ili pak ograđivanja od nje, npr. *maybe, perhaps, possible, appears, probably, unlikely* itd. Ovi izrazi dozvoljavaju autoru da iskažu subjektivnost i ostave prostora za pregovaranje (Hyland, 2005). U ovu grupu elemenata metadiskursa spadaju i izrazi pojačavanja autorove tvrdnje, kao što su *certainly, definitely, obviously, of course, without doubt* i sl. Ovi izrazi ističu autorove tvrdnje i pojačavaju sigurnost njegovih stavova za razliku od izraza autorovog ograđivanja (Bogdanović, 2017). Zatim, markeri autorovog stava kao što su *agree, disagree, surprisingly, unbelievably, remarkably* i sl. ističu autorove stavove tj. slaganje, neslaganje, iznenađenje itd. Kao što se vidi na slici 11. markere autorovog odnosa s čitaocem autor koristi kada se eksplicitno obraća čitaocu koristeći izraze kao što su *consider, note, you can see that*, a markere autorovog samoupućivanja, kao što su *I, my, we, our, the author`s*, kada želi da istakne svoje prisustvo u tekstu (Hyland, 2005).

Mora se istaći da je ponekad nejasna granica između pojedinih kategorija i da se neki elementi metadiskursa mogu svrstati u dve kategorije, npr. lična zamenica za prvo lice množine *we* može da se svrsta u kategoriju markera autorovog odnosa s čitaocem kada autor želi da istakne pripadnost ljudskom rodu kako autora tako i čitaoca, čineći ih na taj način jednom istom grupom istomišljenika. Nadalje, ova zamenica može takođe da se svrsta u kategoriju markera autorovog samoupućivanja kada autor želi da ukaže na svoju prisutnost u tekstu i u tu svrhu koristi ličnu zamenicu *we*. U tom slučaju je potrebno ponovo pažljivo analizirati širi i uži kontekst u kojem se pojavljuju određeni metadiskursni elementi i nakon toga ih adekvatno razvrstavati po kategorijama (Blagojević, 2008).

Upotreba metadiskursa je jedan od ključnih elemenata analize žanra budući da nam metadiskurs može ukazati na veze između autorovih jezičkih izbora i različitih komunikativnih namera i interakcija sa čitaocima (Hyland, 2005). Akademsko pisanje je upravo oblast gde odnos prema čitaocima ima veoma važnu ulogu u postizanju određenih retoričkih ciljeva (Hyland, 2005). Hajland dalje ističe da se ovaj odnos prema čitaocima i način autorovog ubeđivanja

razlikuje u zavisnosti od žanra koji autor koristi (Hyland, 2005). Tako imamo primer upotrebe markera izvora tvrdnje (eng. *evidentials*) i markera autorovog samoupućivanja (eng. *self mentions*) čija se upotreba značajno razlikuje u zavisnosti od žanra u kojem se koriste (Le, 2004; prema Hyland, 2005: 89). Tako su autori u novinskim člancima koristili markere izvora tvrdnje (npr. *according to, (date)/(name), to cite, link*) prilikom navođenja izvora iz teksta, u cilju isticanja ozbiljnosti novina i nezavisnog mišljenja za razliku od akademskih tekstova gde su ovi markeri korišćeni u svrhu ukazivanja na informacije iz drugih tekstova i povezivanja autorovog rada sa drugim autorima iz date oblasti (Le, 2004; prema Hyland, 2005: 89). Takođe, kao što je već gore navedeno, postoji razlika u upotrebi markera samoupućivanja (npr. *I, my, we, our, the author`s...*) gde upotreba ovih markera u novinskim člancima ističe subjektivan stav novina u odnosu na određenu temu za razliku od akademskih tekstova gde se ovi markeri koriste u cilju konstruisanja teksta i iznošenja odluka na objektivni način (Le, 2004; prema Hyland, 2005: 89).

Dosadašnja istraživanja metadiskursa su se fokusirala uglavnom na ograničen broj akademskih tekstova i nedostaju istraživanja iz drugih oblasti (Hyland, 2005). Analiza metadiskursa u žanru asinhronih diskusionih foruma u okviru nastave engleskog jezika struke će pokušati da istraži upotrebu metadiskursa u ovom malo istraženom žanru i da ukaže na komunikativne namere u studentskim objavama na forumima. Ova analiza će takođe imati za cilj da pruži detaljniji uvid u upotrebu metadiskursa u različitim načinima argumentacije. O ovome će više biti reči u poglavlju analiza rezultata i diskusija.

Drugo poglavlje je imalo za cilj da predstavi teorijski okvir neophodan za analizu žanra asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke. Prvo su predstavljene sve bitne razvojne faze jezika struke kroz istoriju s posebnim osvrtom na poslednju fazu – analizu žanra. Zatim je dat uvid u istraživanja u oblasti analize žanra i predstavljen model za analizu žanra koji će biti korišćen u ovoj tezi.

U drugom delu ovog poglavlja opisani su sistemi za učenje na daljinu s posebnim osvrtom na platformu za učenje na daljinu koja se koristi na Fakultetu tehničkih nauka – *Moodle*. Nakon toga je predstavljen koncept sinhrona i asinhrona komunikacije, s posebnim opisom komunikacije u okviru asinhronih diskusionih foruma. Potom su predstavljena mišljenja u vezi

sa upotrebom asinhronih diskusionih foruma u obrazovanju, kao i opis distinktivnih karakteristika ove komunikacije hipertekstualnosti i interaktivnosti.

Poslednji deo ovog poglavlja je predstavio razvoj veštine pismenog izražavanja u okviru nastave jezika struke i dao prikaz žanrovskog pristupa pisanju. Naposljetku je objašnjen pojam metadiskursa i data je njegova klasifikacija.

U celini posmatrano u ovom poglavlju je opisan teorijski okvir, predstavljeni su ključni podaci i istraživanja u oblastima analize žanra, asinhronih diskusionih foruma i razvoja veštine pismenog izražavanja koji su neophodni da bi se u trećem poglavlju objasnila metodologija istraživanja, a u četvrtom poglavlju predstavili rezultati analize rezultata i diskusija.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju će biti predstavljena metodologija istraživanja, tj. prvo će biti definisani tema, predmet i ciljevi istraživanja, a zatim će se dati opis postupka analize žanra koja uključuje analizu metadiskursa, analizu upotrebe hiperteksta i analizu retoričke strukture. Nakon toga će biti predstavljena struktura ispitanika, kao i metode, tehnike i instrumenti primenjeni u toku istraživanja.

3.1. Tema i predmet istraživanja

Tema ove disertacije je analiza žanra asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Predmet rada je analiza žanra koja obuhvata jezičku analizu i analizu retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima u okviru fakultetske platforme za učenje na daljinu Mudl (eng. *Moodle*). Analiza se bavi opisom organizacije teksta pojedinačnih i grupnih studentskih objava u cilju sagledavanja ključnih jezičkih i sadržajnih karakteristika u kontekstu asinhronne komunikacije. Istraživanje će, takođe, obuhvatiti analizu metadiskursa i hiperteksta, tj. analiziraće se njihova zastupljenost i način upotrebe ovih elemenata u različitim načinima argumentacije. Nakon izvršene analize pristupiće se izradi modela retoričke strukture koji može da ima primenu u nastavi engleskog jezika struke prilikom kreiranja nastavnog materijala. Nadalje, ovaj model može da pomogne studentima da razviju svest o organizaciji teksta i na taj način da unaprede veštinu pisanja što je od izuzetne važnosti u njihovom budućem profesionalnom radu. U okviru istraživanja analiziraće se takođe mišljenje studenata o efikasnosti asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Za potrebe ove analize koristiće se upitnik za studente kao instrument za prikupljanje podataka u vezi sa stavovima studenata.

3.2. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je da se ispita da li asinhroni diskusioni forumi mogu uspešno da se koriste u nastavi engleskog jezika struke, zatim da li imaju specifičnu retoričku strukturu i da li njihova upotreba pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja i čitanja, razvoj kritičkog mišljenja i veštine argumentacije, na organizaciju pisanog sastava, kao i na kolaborativno konstruisanje znanja. Shodno tome, sledeći ciljevi istraživanja su operacionalizovani kroz sledeće zadatke:

1. Odabir korpusa koji će predstavljati reprezentativni uzorak za analizu žanra;
2. Odabir teorijsko-metodološkog okvira;
3. Analiza žanra pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koji se koriste u okviru nastave engleskog jezika struke; predavljanje bitnih jezičkih sličnosti i razlika;
4. Analiza rezultata upitnika za studente;
5. Izvođenje zaključaka o rezultatima analize žanra i analize upitnika za studente;
6. Izrada modela retoričke strukture studentskih objava;
7. Utvrđivanje pedagoških implikacija i daljih mogućih pravaca istraživanja.

3.3. Polazne hipoteze

Istraživanje polazi od četiri hipoteze:

H1: Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama;

H2: Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom;

H3: Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja;

H4: Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.

3.4. Opis uzorka

Istraživanje je realizovano u akademskoj 2020/2021. godini. U istraživanju je učestvovalo ukupno 80 studenata prve godine Fakulteta tehničkih nauka, smer softversko inženjerstvo i informacione tehnologije, koji su redovno slušali engleski jezik u toku prvog semestra i koji su učestvovali u pisanju pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Pre nego što se pristupilo analizi studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima studenti su dali pismenu saglasnost za učestvovanje u istraživanju (Dodatak 4), a etička komisija Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu je dala saglasnost za sprovođenje istraživanja (Dodatak 5). Kurs engleskog jezika koji su studenti pohađali je bio nivo B1 prema *Zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike* (eng. CEFR)²². Svi studenti su prethodno učili engleski jezik u osnovnoj i srednjoj školi. Cilj istraživača je bio da formira uzorak slične dobi i približnog nivoa jezičkog znanja u cilju dobijanja relevantnih podataka za potrebe ovog istraživanja.

Studenti su na početku semestra dobili jasne kriterijume po kojima su pisali stručne objave na asinhronim diskusionim forumima koji se nalaze na fakultetskoj platformi za elektronsko učenje Mudl (eng. *Moodle*). Kriterijumi su obuhvatali upotrebu stručnog vokabulara, veznika, formalnog stila pisanja i broja reči. Primer kriterijuma za pisanje pojedinačnih objava se nalazi u Dodatku 1, a primer kriterijuma za pisanje grupnih objava na forumima u Dodatku 2. Što se tiče organizacije teksta, studentima se u kriterijumima za pisanje na forumima sugerisalo da svaka objava mora da ima uvod, razradu i zaključak ali kriterijumi nisu obuhvatali detaljniju strukturnu i retoričku organizaciju teksta. Od studenata se tražilo da napišu pet pojedinačnih objava i jednu grupnu objavu u toku semestra. Svaki student je dobio zadatak da započne jednu diskusiju i učestvuje u četiri već započete diskusije na forumu. Na slici 12. je prikazan primer dve pojedinačne studentske objave na temu *The impact of technology on music*, prva objava koja započinje diskusiju i druga objava koja nastavlja već započetu diskusiju.

---

²² Eng. CEFR – *Common European Framework of Reference for Languages*. Svaki evropski jezik se deli na 6 nivoa: A1 – početni nivo; A2 – viši početni nivo; B1 – srednji nivo; B2 – viši srednji nivo; C1 – napredni nivo; C2 – viši napredni nivo.

Slika 12. – Primer pojedinačnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima

The impact of technology on music napisao/la ***** - Broj odgovora: 3

With the advancement of technology, the music industry, and music, in general, has changed a lot in the past century. We went from recording audio to a **tape machine** in the 1900s to being able to record everything in the comfort of our homes with a Digital Audio Workstation (**DAW**).

From the viewpoint of a musician, it is a lot easier and cheaper to create and write songs using modern technology (Digital Audio Workstations). With this type of efficiency, the creative process of musicians can reach its full potential. A song can be written and recorded in a day or two, which would have taken a scheduled recording session in a professional studio, who knows how long in the past.

Modern technology has turned to be very useful for making and consuming music, but some people wouldn't agree. Some people think music as an art form has gone downhill from the 80s onward. Pop music nowadays is made almost exclusively on the computer. Most of the time people use digital musical instruments and **MIDI** instead of their real-world counterparts. It is easier to make much music at a lower artistic quality. The music industry of today is more oriented toward the low effort, high quantity music.

In my opinion, technology is improving music and musicians. Today, many more different music genres exist and many more people are starting to make music they wouldn't have been able to otherwise.

Do you think music is getting better with the advancement of technology?

Odgovor: The impact of technology on music

napisao/la *****

I agree with you, to an extent. I think the advancement of technology definitely did have a positive influence on modern music, on all levels, but I think there is a negative side to it as well.

Firstly, what you said about music quality is true, on average, it is **deteriorating**. This is a direct consequence of technological advancement -- the tools for making music are now readily available to everyone, even complete amateurs. Consequently, more lower-quality music is being made.

On the other hand, I think the abundance of such music is making people appreciate high quality music with real instruments (and not samples) more, even leading to fun little lines in some songs, like singers giving shout-outs to the band players, for example,

Play Video

<https://youtu.be/kBXC-xPcog> (at 0:51, in case the link doesn't work properly).

To summarize, I think there are both good and bad sides to the influence of technology of music, but in my opinion, the pros outweigh the cons.

Broj reči po objavi je bio određen dobijenim kriterijumima za pisanje: a) 150-200 reči - pojedinačne objave koje su započinjale diskusiju; b) 100-150 reči - pojedinačne objave koje su nastavljale već započetu diskusiju; c) 1.200-1.500 reči - grupne objave. U pisanju grupnih objava je učestvovalo u proseku četiri studenta. Svaki student je imao zadatak da napiše jedan deo grupne objave. Kriterijumi su precizirali da teme objava budu u vezi s tehnologijom, ali sam izbor teme je bio slobodan. Na slici 13. je dat jedan primer grupne objave na temu *How is learning going to change schools and education?*.

Slika 13. Primer grupne objave na asinhronim diskusionim forumima

How is digital learning going to change schools and education?

napisao/la student 1

The rapid development of technology and the Internet have undoubtedly had a massive impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century. Thanks to technology, we live in an interconnected world, a global village as Marshall McLuhan, a Canadian philosopher, called it in his book *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* from 1962. McLuhan explained that electric technology has contracted the world into a village, because of the instantaneous movement of information from one point on the planet to another.

That being said, one of the many aspects technology has and continues to reshape is education, which is something very easy to spot if we simply compare the way our grandparents did schoolwork and the way generations today do. The biggest difference is today's availability of educational pieces of information right at our fingertips in a matter of seconds. In 2018, we have access to an abundance of online schools, courses, e-textbooks, educational videos and moodle open-source platforms which allow distance-learning, all available to students a couple clicks or screen taps away. Furthermore, in 2011, a professor at Stanford university offered a free MOOC (massive open online course) in artificial intelligence and 160,000 students from over 190 countries enrolled. (Source: Inside Higher Ed, 2012) This is just one of many examples of how technology has reshaped education around the world.

So how is digital learning going to change schools and education? We certainly expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations.

<https://www.dtechweb-blog.com/how-is-digital-learning-going-to-change-schools-and-education/>

napisao/la student 2

Before we assume how digital learning is going to change our way of learning and gaining knowledge, we have to go down the memory lane and establish how it was before. From our point of view can we really understand the educational methods that our parents had to deal with? Our parents for example, for any enigmatic reference they would find, they did not have an option to simply type it on a browser and find the most suitable explanation as we do today. They had to give more effort and spent some serious time in a library going through many books in order to find the best explanation for their reference. Today are we ready to spend so much time for just one fact and can we truly comprehend their way? Another question has arisen - Is a new way truly better?

In any case, living in this fast world, we have to adjust the schooling method in order to achieve all our tasks that everyday life gives us. For this reason, we have to be grateful for all the technology that makes our life easier. Another example that shows us how learning has improved with the use of technology is countless articles written by many professors worldwide that are just a click away.

Let us visit a modern classroom. What will we find there? Instead of a regular blackboard and a piece of chalk, today we have a smart board which supports the lectures and saves its content that can easily be mailed to students as well as for professors themselves. Also, technology gives us an opportunity to take part in online courses. So, you can be taught by Margaret Atwood how to write a great novel as she did.

napisao/la student 3

One of the many mysteries that has us puzzled today is just how classrooms and teaching will change in the future. With the rise of e-learning platforms, some people speculate we will be able to replace today's schooling with online courses. This is already prevalent in certain vocations like video editing and programming. There are already websites that are charging very little compared to western universities, namely, Khan Academy, Udemy, Coursera, Lynda.com, and more. The materials on these platforms are very well prepared and have a lot to offer to someone who is just starting out in learning a new set of skills.

By contrast, there are companies that have a different approach to helping people study. One company, founded by Elon Musk, called Neuralink hopes to one day bridge the gap between people and computers. They are researching a technology that could one day help us grab information from the internet without looking it up online on our devices. Rather, they are making a brain implant that will help us get information from online simply by thinking about it. However, they have not shared much information about it since the research is not quite there yet, but the prime idea of the technology is that it sends specific electronic signals directly to the brain.

Despite the rise of new technologies and ways of studying, we have left a lot of moral and ethical questions unanswered. As a result, we are tying ourselves to the information that is only located online, not caring about the consequences. What would happen if one day we lose electricity in the house, would that mean we lose our access to the data? Would that mean we would be incapable of thinking analytically or even remembering someone's name?

Ovi zadaci su bili deo dodatnih aktivnosti u okviru redovne nastave engleskog jezika. Analizirani korpus čini 400 pojedinačnih studentskih objava sa ukupno 81.442 reči i 16 grupnih objava sa ukupno 23.340 reči.

Pored analize studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima analiziran je upitnik za studente koji je ispitivao njihovo mišljenje o efikasnosti primene ovih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Primer upitnika za studente se nalazi u Dodatku 3. Na kraju prvog semestra upitnik je popunilo ukupno 63 studenta od 80, koliko je redovno pohađalo ovaj kurs i učestvovalo u pisanju studentskih objava na diskusionim forumima. Svih 63 ispitanika su bili studenti prve godine Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, smer softversko inženjerstvo i informacione tehnologije, starosti od 18 do 27 godina, od toga 45 ispitanika je bilo muškog pola (71,4%), a 18 ispitanika (28,6%) ženskog pola.

Svi podaci o ispitanicima, kao i rezultati analize upitnika za studente, biće predstavljeni u Odeljku 4.4. Ovaj upitnik za studente je trebalo da utvrdi sledeće:

- opšte podatke o ispitanicima (pol i godine starosti);
- prethodno iskustvo u učenju engleskog jezika (prosečna ocena iz engleskog jezika iz srednje škole i godine učenja engleskog jezika);
- prethodno iskustvo u upotrebi platformi za elektronsko učenje;
- zadovoljstvo sa kursom engleskog jezika na Mudl (eng. Moodle) platformi (da li bi nešto promenili i šta, koje su prednosti a koji nedostaci ovakvog kursa);
- studentske stavove o efikasnosti primene asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke (da li misle da su ovi forumi korisni u nastavi engleskog jezika i da pozitivno utiču na razvoj veštine pisanja);
- studentske stavove o kriterijumima za pisanje na asinhronim diskusionim forumima i dobijenim povratnim informacijama od nastavnika (da li misle da su kriterijumi i povratne informacije nastavnika korisni prilikom pisanja objava na forumima);
- mišljenje studenata o kolaborativnom radu na pisanju grupnih objava
- studentske stavove o važnosti jezičkih veština (koju veštinu smatraju najvažnijom a koju najmanje važnom)

- studentske stavove o veštini pisanja (na koji način vežbaju veštinu pisanja i da li misle da im je veština pisanja bitna u njihovom budućem profesionalnom radu, da li bi pisanje trebalo da bude zastupljenije u nastavi engleskog jezika u toku njihovog školovanja, šta im je predstavljalo najveći problem u pisanju objava na asinhronim diskusionim forumima).

Analiza rezultata upitnika za studente i rezultati analize žanra asinhronih diskusionih foruma biće detaljno prikazani u četvrtom poglavlju *Analiza rezultata i diskusija*.

3.5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Tokom istraživanja su se koristile mešovite metode istraživanja. Za postavljanje teorijskog okvira predmeta istraživanja i definisanje i opis osnovnih pojmova u vezi sa analizom žanra i upotrebom asinhronih diskusionih foruma primenjena je deskriptivna metoda, a prilikom tumačenja rezultata analize žanra asinhronih diskusionih foruma i analize rezultata upitnika za studente je korišćena metoda analize sadržaja. U cilju dobijanja potpunijih rezultata primenjeno je istraživanje kombinovanim metodama (eng. *mixed method research*) kada istraživač kombinuje kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja (Ivankova – Creswell, 2009). Kvantitativne metode su metode koje obuhvataju objektivnu obradu numeričkih podataka, za razliku od kvalitativnih metoda koje su subjektivne i kojima istražujemo i opisujemo značenje i suštinu problema bez upotrebe merljivih podataka (Nunan, 1992: 3). Za potrebe analize stručnih studentskih objava korišćena je kvantitativna istraživačka metoda. Za prikaz zastupljenosti elemenata metadiskursa i hiperteksta korišćeni su procenti zbog lakšeg poređenja zastupljenosti ovih elemenata u pojedinačnim i grupnim objavama na forumima budući da postoji razlika u broju reči između ova dva korpusa. Nakon toga je korišćena kvalitativna metoda obrade primera elemenata metadiskursa i vrsta hiperteksta iz pojedinačnih i grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima. Takođe, za analizu retoričke strukture pojedinačnih i grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima su korišćene kvantitativne i kvalitativne istraživačke metode.

Za utvrđivanje zastupljenosti pojedinačnih faza i stavova u tekstu je korišćena kvantitativna metoda a nakon toga je korišćen kvalitativni metod za analizu pojedinačnih primera iz teksta. Za analizu metadiskursa je korišćen Hajlandov model (Hyland, 2005) budući da njegova podela obuhvata najvažnije funkcije metadiskursa i omogućava dobro polazište za istraživanje. Detaljan opis Hajlandovog modela je dat u Poglavlju 2. Za analizu upotrebe hiperteksta je upotrebljen postojeći model Engberg – Majer (Engberg – Maier, 2015) koji proces konstruisanja znanja uz upotrebu hiperteksta predstavlja u dva podnivoa: 1) proširenje znanja (eng. *knowledge expansion*) i 2) uvećanje znanja (eng. *knowledge enhancement*). Za analizu retoričke organizacije studentskih objava koristio se Svejlzov model (Swales, 1990) kao polazna osnova za kasniju izradu sopstvenog modela za organizaciju teksta stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. U analizi svake objave se polazilo prvo od makrostrukture, tj. od teksta kao celine ka mikrostrukturi, tj. ka njegovim pojedinačnim delovima.

Konačno, kao instrument za prikupljanje podataka u vezi sa stavovima studenata o efikasnosti upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke primenjen je upitnik za studente. Upitnik se sastoji od tri dela, od kojih prvi deo sadrži 5 pitanja koja imaju za cilj da pruže osnovne podatke o ispitanicima (pol, starost, prosečna ocena iz engleskog jezika u srednjoj školi, godine učenje engleskog jezika i poznavanje rada na platformi za elektronsko učenje).

Drugi deo upitnika sadrži 13 pitanja zatvorenog tipa. Za ispitivanje stavova ispitanika je korišćena petostepena Likertova skala koja omogućava kvantitativno merenje stavova i mišljenja ispitanika. Ispitanicima je ponuđen odgovor od pet kodiranih odgovora (*1 - Uopšte se ne slažem; 2 - Delimično se ne slažem; 3 - Nemam stav; 4 - Delimično se slažem; 5 - U potpunosti se slažem*), od kojih svaki odgovor ima svoju numeričku vrednost koja se koristi za merenje njihovih stavova. Sve statističke analize sprovedene su u statističkom paketu SPSS 26, a Microsoft office EXCEL korišćen je za grafički prikaz varijabli. Za opis iskustava ispitanika o Mudl (eng. *Moodle*) platformi i korišćenju diskusionih foruma, kao i stavova ispitanika o jezičkim veštinama i unapređenju jezičkih veština sa naglaskom na veštini pisanja, korišćene su osnovne mere deskriptivne statistike, mere centralne tendencije i raspršenja – aritmetička sredina i standardna devijacija, kao i mere zakrivljenosti i spljoštenosti distribucije – sjkunes (eng. 80

skewness) i kurtozis (eng. *kurtosis*). Ako su varijable normalno distribuisane, skjunes i kurtozis se nalaze u vrednostima od -1.50 do 1.50 (Tabachnick-Fidell, 2013). Koristeći t-test ispitano je postojanje polnih razlika na svakoj od varijabli sa skalom, a vrednost p nivoa značajnosti od 0.05 korišćena je kao granična vrednost za statističku značajnost rezultata.

Treći deo upitnika sadrži 7 pitanja otvorenog i kombinovanog tipa za čiju analizu je korišćena metoda analize sadržaja. Ova metoda se sastoji iz niza tehnika usmerenih ka sistematičnoj analizi sadržaja u okviru konteksta komunikacije. U literaturi se navodi da analiza sadržaja predstavlja istraživačku metodu kojom se subjektivno interpretiraju tekstualni podaci uz pomoć sistematične klasifikacije i identifikovanja tema ili šablona (Hsieh – Shannon, 2005: 1277). Kvalitativna analiza podataka uključuje kodiranje podataka (Knežević Florić – Ninković, 2012: 157). Shodno tome, dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na pitanja iz upitnika, zatim su jedinice analize razvrstane u date kategorije koje su nakon toga analizirane. Analiza sadržaja pored kvalitativne metode obrade podataka omogućava i kvantitativnu analizu budući da je moguće izmeriti učestalost pojavljivanja određenih kategorija (Fajgelj, 2010). Na taj način, kombinovanjem kvantitativne i kvalitativne analize rezultata dobijamo relevantnije podatke i širu sliku o predmetu istraživanja.

Za svaki deo istraživanja rezultati su analizirani u odnosu na postavljene ciljeve i hipoteze istraživanja da bi se dobio sveobuhvatniji prikaz rezultata istraživanja. Rezultati analize istraživanja i analize upitnika za studente prikazani su detaljno u sledećem poglavlju.

4. ANALIZA REZULTATA I DISKUSIJA

U ovom poglavlju biće predstavljene rezultati analize žanra asinhronih diskusionih foruma i rezultati analize upitnika za studente. Analiza žanra asinhronih diskusionih foruma se bavi opisom organizacije teksta pojedinačnih i grupnih studentskih objava u cilju sagledavanja ključnih jezičkih i sadržajnih karakteristika u kontekstu asinhronne komunikacije. U sklopu analize žanra biće urađena jezička analiza pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koja će obuhvatiti analizu učestalosti i načina upotrebe metadiskursa koji studenti koriste u cilju dodatnog objašnjavanja, upućivanja, povezivanja, nabiranja i sl. Rezultati analize metadiskursa će biti predstavljene u pododjeljku 4.1. Zatim će se pristupiti analizi upotrebe hiperteksta (pododjeljak 4.2), tj. analiziraće se vrste hiperteksta u studentskim objavama (za proširivanje znanja, dodatno objašnjavanje teme i pozivanja na reference), kao i njihova zastupljenost u različitim načinima argumentacije. U pododjeljku 4.3. će biti prikazani rezultati analize retoričke strukture i izrada modela retoričke strukture. Za obradu rezultata analize metadiskursa, analize hiperteksta i analize retoričke strukture će se koristiti kvantitativne i kvalitativne istraživačke metode. U drugom delu ovog poglavlja biće predstavljene rezultati statističke analize upitnika za studente kao i rezultati dobijeni primenom kvalitativne metode, tj. analiza podataka dobijenih iz studentskih obrazloženja iz upitnika za studente.

4.1. Analiza metadiskursa

U ovom Odeljku će biti predstavljene rezultati analize metadiskursa pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Prvo će biti opisana upotreba elemenata metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama, a zatim će biti predstavljene rezultati analize metadiskursa u grupnim objavama na asinhronim diskusionim forumima. Nakon toga će se uporediti dobijeni rezultati analize metadiskursa u ova dva korpusa. Za analizu metadiskursa će se koristiti Hajlandov model za analizu metadiskursa budući da njegova podela obuhvata najvažnije funkcije metadiskursa i omogućava dobro polazište za istraživanje. Detaljan opis Hajlandovog

modela je dat u Poglavlju 2. Analiza upotrebe metadiskursa ima za cilj da se ispituju sledeće hipoteze:

H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama;*

H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja;*

H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Rezultati analize su dati u nastavku teksta.

4.1.1. Analiza metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama

Analiza metadiskursa započinje sa analizom pojedinačnih studentskih objava. Analizirano je ukupno 400 pojedinačnih studentskih objava i u daljem tekstu će biti obeležene kao objave iz grupe P sa brojevima od 1 do 400. Ukupno je analizirano 81.442 reči. Elementi metadiskursa će prvo biti prikazani kvantitativno i tabelarno. Interaktivni elementi metadiskursa su predstavljeni u Tabeli 4, a u Tabeli 5. interakcijski elementi metadiskursa. Zbog razlike u broju reči između dva analizirana korpusa u ovom istraživanju (pojedinačne i grupne objave), rezultati će biti predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja u drugom delu ovog poglavlja. Bitno je napomenuti da procenti ne predstavljaju procenat pojave reči u korpusu već procenat zastupljenosti elemenata metadiskursa koji mogu biti reči, izrazi i cele rečenice. Nakon toga će se pristupiti analizi pojedinačnih primera u kontekstu u cilju dobijanja potpunije slike u vezi sa upotrebom metadiskursa u ovom žanru. Prvo će se analizirati interakcijski elementi budući da su zastupljeniji u analiziranom korpusu, a nakon toga će se pristupiti analizi interaktivnih elemenata. Za klasifikaciju elemenata metadiskursa po grupama je korišćena lista koju je dao Hajland u svojoj studiji *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing* (Hyland, 2005).

Tabela 4. Interaktivni elementi metadiskursa u objavama grupe P (P1 – P400)

Br.	Elementi metadiskursa	Broj	%
1	tranzicioni izrazi (eng. <i>transition markers</i>) – npr. <i>however, also, therefore, although, in addition</i>	1.438	1,766%
2	markeri sheme (eng. <i>frame markers</i>) – npr. <i>finally, in conclusion, to sum up, firstly, secondly</i>	530	0,651%
3	markeri najave (eng. <i>endophoric markers</i>) – npr. <i>noted above, see Fig. x, x above</i>	15	0,018%
4	markeri izvora tvrdnje (eng. <i>evidentials</i>) – npr. <i>according to, (link), (date) / (name)</i>	98	0,12%
5	izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. <i>code glosses</i>) – npr. <i>for example, for instance, such as, namely</i>	316	0,388%
	UKUPNO	2.397	2,943%

Tabela 5. Interakcijski elementi metadiskursa u objavama grupe P (P1 – P400)

Br.	Elementi metadiskursa	Broj	%
1	izrazi autorovog ograđivanja (eng. <i>hedges</i>) – npr. <i>could, should, would, possible, in my opinion</i>	1.361	1,671%
2	izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. <i>boosters</i>) – npr. <i>actually, definitely, indeed, think, know, obviously</i>	841	1,033%
3	markeri autorovog stava (eng. <i>attitude markers</i>) – npr. <i>agree, disagree, interestingly, unfortunately, amazingly</i>	632	0,776%
4	markeri autorovog odnosa s čitaocem (eng. <i>engagement markers</i>) – npr. <i>notice, note, imagine, we, you, our, your</i>	2.921	3,587%
5	markeri autorovog samoupućivanja (eng. <i>self mentions</i>) – npr. <i>I, me, my, mine, the author</i>	733	0,9%
	UKUPNO	6.488	7,967%

Analiza metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama pokazuje da su studenti koristili sve elemente metadiskursa prilikom pisanja na asinhronim diskusionim forumima (Tabela 4. i Tabela 5). Na osnovu rezultata iz Tabele 4. može se videti da su interaktivni elementi metadiskursa zastupljeni sa 2,943%, s tim da su studenti najviše koristili tranzicione izraze (eng.

transition markers) koji se koriste prilikom promene načina argumentacije, zaključivanja, poređenja i sl. Interakcijski elementi su zastupljeni sa čak 7,967% (vidi Tabelu 5) u analiziranom kopusu što ukazuje na prisustvo autora u tekstu, što nije iznenađujuće s obzirom na činjenicu da su pojedinačne objave deo diskusije na forumu gde studenti iznose svoje mišljenje o određenoj temi iz tehnologije. U nastavku teksta biće prikazani i analizirani primeri najzastupljenijih izraza iz svake pojedinačne grupe elemenata metadiskursa, a prikaz svih analiziranih izraza iz korpusa P zbog dužine teze nalazi se u Dodatku 6.

Na osnovu rezultata se može videti da su najzastupljeniji markeri autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*) sa zastupljenošću od 3,587% u analiziranom korpusu ili sa 2921 izrazom. Ovi elementi metadiskursa eksplicitno grade odnos sa čitaocem i autor ih najčešće koristi da bi uključio čitaoce u diskusiju (Hyland, 2005). Da bi se postigao taj cilj i učvrstila veza s čitaocem, autori u analiziranom korpusu najčešće koriste lične zamenice *we*, *you* i *us*, zatim prisvojne prideve *our* i *your* (Tabela 6). Mora se istaći da ovi primeri čine 79,56% svih markera autorovog odnosa s čitaocem u analiziranom korpusu (Tabela 6).

Tabela 6. Najzastupljeniji markeri autorovog odnosa s čitaocem u korpusu P

markeri autorovog odnosa s	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera autorovog odnosa s čitaocem u korpusu P
<i>we</i>	849	29,07%
<i>our</i>	558	19,10%
<i>you</i>	483	16,53%
<i>your</i>	221	7,57%
<i>us</i>	213	7,29%
ukupno:	2324	79,56%

Kao što je već pomenuto, u analiziranom korpusu su najzastupljeniji sledeći izrazi: imenica za prvo lice množine *we* i prisvojni pridev *our* i ova dva elementa metadiskursa su najčešće korišćena kada su autori želeli da približe temu čitaocima i uključe u razgovor sve učesnike u diskusiji (1 - 2) i na taj način izgrade lični odnos s čitaocem. U primerima (1) i (2) se može videti da autori koriste inkluzivno *we* i *our* da označe pripadnost ljudskom rodu kako autora tako i čitalaca, čineći ih na taj način jednom istom grupom istomišljenika. Blagojević (2008) ističe da

autor koristi lične zamenice i prisvojne prideve u pisanju da bi naglasio svoje lično tumačenje određene pojave ili problema i na taj način omogućio i samom čitaocu da kreira svoje mišljenje o datom problemu.

- (1) Because we humans are inherently flawed, and our whole history is filled with wars and violence, there is a real danger that artificial intelligence could try to mimic this behavior. On the one hand, we can show compassion and love, while on the other hand we can be outright cruel to other forms of life that we consider inferior to ourselves. (P5)
- (2) If we become too dependent on technology in our everyday lives, the consequences of that technology disappearing or misbehaving could be grave. (P20)

Primetna je česta upotreba lične zamenice *you* kada autori žele da približe temu čitaocima a da ne uspostave suviše ličan kontakt (Bogdanović, 2017). Primer (3) je napisan u drugom licu jednine jer autor želi da čitaoce uključi u problem praćenja njihovih aktivnosti na društvenim mrežama i na taj način im približi temu.

- (3) Social media applications track your activity, ranging from your search history to the things you write and say. (P68)

Pored navedenih markera autorovog odnosa sa čitaocem autori su u analiziranom korpusu koristili još i sledeće markere: *add, allow, analyse, assume, choose, compare, connect, consider, define, ensure, find, have to, imagine, look at, note, take, think about, think of, remember*. Autori u analiziranom korpusu koriste ove markere da vode čitaoca kroz tekst, da mu ukazuju na određene probleme, npr. *note that, consider that, imagine or think about*. Tako u primeru (4) autor se direktno obraća ostalim učesnicima u diskusiji i savetuje im šta da urade u određenim situacijama.

- (4) Therefore, every time you compare yourself to some influencers, think about what makes them this “perfect”. (P364)

Takođe je primetna i upotreba pitanja, koja su upućena ostalim učesnicima u diskusiji, kao markera autorovog odnosa s čitaocem (upotrebljena 75 puta u analiziranom korpusu). Tako u primeru (5) autor direktno pita ostale učesnike u diskusiji da razmisle i odgovore na postavljena pitanja u vezi s upotrebom antivirusnih programa i njihovom efikasnošću i na taj način im autor ukazuje na moguće probleme nastale njihovom upotrebom.

(5) *Therefore, I have got some questions for you: Are the programs such as antivirus programs counterproductive? Do they really work in our favor and protect our system from viruses or do they make it more hackable?* In conclusion, I recommend you not to be naive with those programs and generally, take care while you are surfing on the Internet. (P10)

Na drugom mestu po zastupljenosti u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa su izrazi autorovog ograđivanja (eng. *hedges*) sa 1361 izrazom ili sa zastupljenošću od 1,671% u analiziranom korpusu (vidi Tabelu 5). Autori koriste ove izraze u pisanju da bi izrazili određen stepen opreznosti prilikom saopštavanja propozicionog sadržaja (Blagojević, 2008). Veoma je bitno razlikovati propozicioni sadržaj od metadiskursa. Hajland u svojoj studiji *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing* (Hyland, 2005) navodi da se izrazi autorovog ograđivanja razlikuju od propozicionog sadržaja po stepenu objektivnosti sadržaja, tj. ukoliko autor procenjuje da je nešto moguće ili ne, onda se radi o metadiskursnim elementima (6), a ukoliko je ta verovatnoća rezultat spoljnih uticaja onda se radi o propozicionom sadržaju (7).

(6) It is *possible* that Strauss will also put of the tour to Zimbabwe this winter. (Hyland, 2005: 48)

(7) A Travelcard makes it *possible* to visit all these sites in one. (Hyland, 2005: 48)

Na osnovu rezultata analiziranog korpusa vidi se da su autori pojedinačnih objava najviše koristili sledeće izraze ograđivanja u pisanju: *would, should, could, might, may* i *probably* (Tabela 7). Ovi izrazi čine 42,76% svih izraza autorovog ograđivanja u korpusu P (Tabela 7).

Tabela 7. Najzastupljeniji izrazi autorovog ograđivanja u korpusu P

Najzastupljeniji izrazi	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza autorovog ograđivanja u korpusu P
<i>would</i>	324	23,81%
<i>should</i>	274	20,13%
<i>could</i>	156	11,46%
<i>might</i>	63	4,63%
<i>may</i>	59	4,34%
<i>probably</i>	30	2,20%
ukupno:	906	42,76%

U primeru (8) možemo videti upotrebu modalnih glagola *may*, *could* i *would* koje autor koristi da bi se udaljio od izloženog sadržaja i izrazio određen stepen sumnje.

(8) These weapons may seem like a temporary solution, as you claimed, but they could have a big impact on world peace. A potential war would be the matter of every single country on this planet, and that is caused by the power of those super weapons. (P7)

Nadalje, izrazi autorovog ograđivanja se mogu iskazati i uz upotrebu bezličnih konstrukcija sa pridevima koji imaju modalno značenje kao što su *it is possible* i *it is probable* (Blagojević, 2008:133). Upotrebu izraza *it is possible* možemo da vidimo u primeru (9) gde autor izražava pretpostavku da može doći do pojave simulacija realnih poput stvarnog života. On pored izraza *it is possible* koristi i odrični oblik modalnog glagola *could* da izrazi određen stepen sumnje u saopšteni sadržaj.

(9) If our technology keeps improving at this rate, it is possible for us to eventually have simulations so real we couldn't tell the difference between simulation and real life. (P74)

Upotreba izraza autorovog ograđivanja takođe omogućava autorima da saopšte informaciju kao njihovo mišljenje, a ne kao činjenicu i samim tim da ostave prostora za pregovaranje (Hyland, 2005). Ovaj način upotrebe ovih elemenata metadiskursa možemo videti u primerima (10) i (11) gde autori koriste izraze *from my point of view* i *from my perspective* da ostave otvoren prostor za pregovaranje u vezi sa saopštenim sadržajem.

- (10) *From my point of view*, deepfakes are being mostly used with malicious intent, but I hope there will be a better use for them in the future. (P24)
- (11) *From my perspective* flying cars aren't in a very distant future. (P389)

Manja je zastupljenost u analiziranom korpusu izraza autorovog ograđivanja kao što su *it seems* i *it appears* koje autori koriste kada žele da izraze svoje sumnje u saopšteni sadržaj (12, 13). Tako u primeru (12) autor ostavlja mogućnost osporavanja iznete činjenice da ljudi ne mogu da idu u korak sa razvojem tehnologije.

- (12) Technology is developing so fast - *it seems* that people cannot keep up with it. (P124)
- (13) Even though it was originally founded to improve the lives of people with brain damage and other brain disabilities, *it appears* that the company's long-term goal is more like something out of fiction. (P383)

Blagojević (2008:136) iznosi da pored izraza autorovog ograđivanja usmerenog na saopšteni sadržaj, postoje i izrazi autorovog ograđivanja usmerenog na autora kojima autor čini sebe nevidljivim u tekstu. U tu grupu ona ubraja markere kao što su *suggest* i *show* u kombinaciji sa imenicama *data*, *facts*, *research*, *results* i sl. (Blagojević, 2008). U primeru (14) možemo videti primer takve upotrebe ovih markera gde autor dopušta da saopšteni sadržaj govori umesto njega, on upućuje ostale učesnike u diskusiji na rezultate istraživanja.

- (14) Furthermore, *research has shown* that social media 'likes' and similar points affect humans on a neurological basis - the brain releases the chemical dopamine, also known as the reward-chemical, which is often released when we achieve some sort of goal. (P31)

U ovu grupu izraza autorovog ograđivanja usmerenog na autora spada i upotreba neodređenog i bezličnog subjekta (*one*, *some*, *it*) sa modalnim glagolima kao što su *might*, *may*, *would* i sl. (Blagojević, 2008). Primere upotrebe ovih izraza možemo da vidimo u (15) i (16) gde su autori udaljili sebe iz teksta i na taj način depersonalizovali saopšteni sadržaj.

(15) Some might argue that chip implanting will lead to absolute worldwide security while others may say that this would lead to tyranny and dystopia, just like in the movies. (P70)

(16) Thus, learning one programming language allows you to understand the ideas and principles of all others, the only thing one must do is learn the syntax of the other language. (P155)

Na trećem mestu po zastupljenosti u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa su izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. *boosters*). U analiziranom korpusu su zastupljeni sa 1,033% ili sa 841 izrazom (vidi Tabelu 5). Upotrebom ovih izraza autori naglašavaju svoju samouverenost i predanost ideji koju iznose u tekstu i istovremeno pokušavaju da uvere čitaoca u tačnost svojih tvrdnji (Bogdanović – Bulatović, 2020). Nadalje, ovi izrazi pojačavaju snagu iznešenih argumenata i ukazuju na potrebu da se čitaoci slože sa autorovim stavovima (Hyland, 2005). Autori pojedinačnih studentskih objava su najčešće koristili sledeće izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju: *think*²³, *believe*, *really*, *know*, *always*, *actually*, *never*, *completely*, *definitely*, *of course* (Tabela 8). Ovi izrazi čine 71,70% svih izraza koji pojačavaju autorovu tvrdnju u analiziranom korpusu P (Tabela 8).

Tabela 8. Najzastupljeniji izrazi pojačavanja autorove tvrdnje u korpusu P

izrazi pojačavanja autorove tvrdnje	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza pojačavanja autorove tvrdnje u korpusu P
<i>think</i>	176	20.93%
<i>believe</i>	90	10.70%
<i>really</i>	60	7.13%
<i>know</i>	58	6.90%
<i>always</i>	44	5.23%
<i>actually</i>	43	5.11%
<i>never</i>	43	5.11%
<i>completely</i>	39	4.64%
<i>definitely</i>	27	3.21%
<i>of course</i>	23	2.74%
ukupno:	603	71.70%

²³ Iako bi se glagol *think* mogao smatrati i izrazom autorovog ograđivanja, autorka je koristeći listu elemenata metadiskursa koju je dao Hajland (Hyland, 2005), klasifikovala ovaj glagol kao izraz koji pojačava autorovu tvrdnju.

Kao što se može videti iz rezultata, studenti najviše koriste u pisanju glagole *think, believe, know* kao i prilog *really* da ubede ostale učesnike u diskusiji u njihovo poznavanje teme (17), kao i u njihovu uverenost u tačnost saopštenog sadržaja (18). Slični rezultati su dobijeni i u iranskoj studiji koja analizira upotrebu elemenata metadiskursa u studentskim objavama na diskusionim forumima gde se navodi da su glagoli *think, believe* and *know* najzastupljeniji izrazi pojačavanja autorove tvrdnje u analiziranom korpusu (Tajeddin – Alemi, 2012: 110).

(17) However, we all *know* that there is no government that would use our data this way. (P105)

(18) However, while this may have been true a couple of years ago, I *strongly believe* that it is no longer the case, since nearly all distributions include a GUI which is *really* simple to use. (P16)

Autorova samouverenost u ono što izlaže je posebno vidljiva u primeru (18) gde autor koristi pored glagola *believe* i prilog *strongly* da dodatno pojača svoju samouverenost i uveri ostale učesnike u diskusiji u tačnost iznešenih informacija. Autori pojedinačnih studentskih objava su često u svom pisanju koristili priloge da pojačaju svoje tvrdnje i da ubede ostale učesnike u diskusiji u tačnost informacija iz teksta (19) - (22). U primeru (19) možemo uočiti da autor koristi prilog *completely* da pokaže čitaocima da dele iste stavove u vezi s upotrebom hardvera *Apple* za *BIG DATA* programiranje ili rudarenje bitkoina. Zanimljiva je i upotreba priloga *undoubtedly* (21) koji autor koristi zajedno sa markerima autorovog odnosa s čitaocem (inkluzivno *we*) i na taj način dodatno ističe svoje stavove kao zajedničke i bliske svim učesnicima u diskusiji.

(19) First of all, I *completely* agree with you about the fact that Apple hardware is not suited well for BIG DATA programming or BITCOIN mining. (P18)

(20) Even though when I think about the colonisation of Mars I see it as a great scientific and technological achievement, it is hard not to think about the unimaginable profit which will *definitely* end up in someone's hands. (P22)

(21) Whether we are playing video games or scrolling through social media, we are *undoubtedly* spending more time in front of our screens thus fueling our addiction. (P19)

(22) Windows is *of course* quite relevant, even if it lost a million users, it still would be the leading operating system market wise. (P88)

Studenti u analiziranom korpusu takođe koriste ove elemente metadiskursa da iskažu delimično neslaganje s prethodno iznetim stavovima i da ubede ostale učesnike da prihvate njihove tvrdnje kao tačne i pouzdane. Na taj način oni ističu svoje stavove i pokazuju visok stepen samouverenosti u pisanju (23) i (24). U primeru (23) autor prvo koristi izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju (*think* i *definitely*) da bi pokazao da se slaže sa prethodno iznetim informacijama u vezi s pozitivnim uticajem razvoja tehnologije na modernu muziku, ali istovremeno on iznosi i svoje stavove i pokušava da ubedi ostale učesnike u diskusiji u njihovu tačnost (*but I think there is a negative side to it as well*). Sličnu upotrebu izraza koji pojačavaju autorovu tvrdnju možemo videti i u primeru (24) gde autor prvo koristi ove elemente metadiskursa da pokaže ostalim učesnicima u diskusiji da deli iste stavove s njima (*You had some really good points, and I definitely agree with most of them. First of all, I completely agree with you ...*). Zatim, u drugom delu teksta autor koristi tranzicini izraz *however* koji autori koriste kada žele da obeleže određene stavove kao različite u odnosu na prethodno saopšteni sadržaj (videti deo o tranzicionim izrazima u drugom delu ovog pododeljka). U istoj rečenici on koristi i marker *actually* u cilju pojačavanja svojih tvrdnji i lakšeg ubeđivanja ostalih učesnika u to da je *Mac* zapravo najpovoljniji izbor računara za njih.

(23) I agree with you, to an extent. I *think* the advancement of technology *definitely* did have a positive influence on modern music, on all levels, but I *think* there is a negative side to it as well. (P14)

(24) Thanks for the thoughtful comments, Ivan. You had some *really* good points, and I *definitely* agree with most of them. First of all, I *completely* agree with you about the fact that Apple hardware is not suited well for BIG DATA programming or BITCOIN mining. If either of those is your field of work, you *really* would be better off using a different machine. *However*, for some people, a Mac is *actually* the most cost-effective solution. For example, for software engineers who make apps that work on Window, Linux and macOS, a Mac is the cheapest option since you can install all three operating systems on it. (P20)

Na četvrtom mestu se nalaze markeri autorovog samoupućivanja (eng. *self mentions*) sa 0,9 % zastupljenosti u analiziranom korpusu ili sa ukupno 733 izraza (Tabela 5). Autori koriste ove izraze u pisanju da bi ukazali na svoju prisutnost u tekstu koja se najčešće utvrđuje

upotrebom ličnih zamenica i prisvojnih prideva u pisanju (Hyland, 2005: 53). Na osnovu rezultata analiziranog korpusa se može uočiti da su u ovoj grupi elemenata metadiskursa korišćena samo tri markera: lična zamenica za prvo lice jednine *I*, prisvojni pridev *my* i lična zamenica *me* (Tabela 9).

Tabela 9. Markeri autorovog samoupućivanja u korpusu P

markeri autorovog samoupućivanja	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera autorovog samoupućivanja u korpusu P
<i>I</i>	572	78.03%
<i>my</i>	149	20.33%
<i>me</i>	12	1.64%
ukupno:	733	100%

Upotrebom ličnih zamenica i prisvojnih prideva u određenom registru autor ukazuje na sebe i na svoje sagovornike (Radić-Bojanić, 2007: 66). Na osnovu rezultata iz Tabele 9. može se primetiti velika učestalost lične zamenice za prvo lice jednine *I* koja ima zastupljenost od 78,03% u ovoj grupi elemenata metadiskursa. Može se videti da autori uglavnom koriste ličnu zamenicu za prvo lice jednine u pisanju za izražavanje slaganja (25, 26, 28) ili neslaganja (27 – 28) sa ostalim učesnicim u diskusiji, zatim prilikom iznošenja njihovog mišljenja u vezi s datom temom (26) i (29), razmene ličnih stavova i ideja (30 – 33).

- (25) *I* have to agree with Mihajlo that the importance of the internet cannot be overstated. (P1)
- (26) First of all, *I* would like to say that *I* agree with your opinion and your arguments are well interpreted. In addition to that, *I* have to go deeper into this topic and explain some addiction situations that all of us have experienced (P6)
- (27) The summary, where you stated that it is only a temporary solution, is where *I* disagree in a way (P7)
- (28) Although *I* agree with the fact that Linux, compared Windows, is vastly superior in its ability to be tailored for a specific use, *I* will have to disagree with you on a few points. (P91)
- (29) On the other hand, *I* think the abundance of such music is making people appreciate high quality music with real instruments (and not samples) more, even leading to fun little lines in some songs, like singers giving shout-outs to the band players, for example <https://youtu.be/kBXC-xPcog> (at 0:51, in case the link doesn't work properly) (P14)

- (30) Personally, I believe Linux is a great OS and one that I prefer using over Windows (P16)
- (31) This idea is pretty far-fetched however with just a few minutes of your valuable time I might just be able to convince you on this outrageous idea. (P347)
- (32) I personally use Instagram to keep up with all the latest stories and updates, (P327)
- (33) So, I would love to hear everyone's thought on this topic. Why do you think Linux is not more popular? (P16)

Pored lične zamenice za prvo lice jednine autori su često u svom pisanju koristili ličnu zamenicu me da bi ukazali na svoje stavove i ideje u vezi sa saopštenim sadržajem (34 – 35).

- (34) Before I start, let me emphasize that addiction is a brain disorder characterized by compulsive engagement in rewarding stimuli despite adverse consequences. (P6)
- (35) People have the argument that organic food is more natural, but to me this is absurd. (P73)

Na poslednjem mestu po zastupljenosti interakcijskih elemenata metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama su markeri autorovog stava (eng. *attitude markers*) sa 0,776% zastupljenosti u analiziranom korpusu ili sa 632 izraza (vidi Tabelu 5). Autori koriste ove elemente metadiskursa da iznesu svoje stavove u vezi s propozicionim sadržajem (Hyland, 2005: 53). U tu svrhu autori u analiziranom korpusu koriste glagole za izražavanje stavova *agree*, *disagree* i *prefer* (upotrebljen 3 puta), zatim priloge *even*, *unfortunately*, *importantly* i *dramatically* (Tabela 10). Ostali priloci koji su zastupljeni u analiziranom korpusu su upotrebljeni po jedan put i nisu navedeni ovde zbog dužine teze (vidi Dodatak 6). Pored glagola i priloga, autori su za izražavanje svojih stavova koristili i prideve kao što su: *important*, *interesting*, *amazing* i *appropriate* (Tabela 10).

Tabela 10. Najzastupljeniji markeri autorovog stava u korpusu P

markeri autorovog stava	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera autorovog stava u korpusu P
<i>even</i>	219	34,65%
<i>agree</i>	177	28,01%
<i>important</i>	81	12,82%
<i>interesting</i>	26	4,11%
<i>unfortunately</i>	17	2,69%

<i>amazing</i>	10	1,58%
<i>disagree</i>	9	1,42%
<i>appropriate</i>	7	1,11%
<i>importantly</i>	4	0,63%
<i>dramatically</i>	2	0,32%
ukupno:	552	87,34%

Kao što se može videti iz rezultata (Tabela 10) najzastupljeniji markeri autorovog stava su *even*, *agree*, *important*, *interesting* i *unfortunately* što se skoro u potpunosti podudara s rezultatima iranske studije o upotrebi elemenata metadiskursa u studentskim objavama na diskusionim forumima (Tajeddin – Alemi, 2012: 107), gde se navodi da su studenti najviše koristili markere autorovog stava *agree*, *even*, *important*, *unfortunately*, *interesting* and *prefer*. U primeru (36) autor koristi prilog *even* da bi dodatno naglasio svoje stavove prema genetskom modifikovanju nerođene dece. Nadalje, upotrebom ovog priloga uz komparativ (*This would in turn give even more power to these powerful groups and individuals, and create a great inequality in our society*), autor želi da istakne jačinu posledica primene genetskog modifikovanja ljudi.

(36) Because genetically engineering a baby would give it an advantage in life over "unedited" people, this would incentivize rich and powerful people or *even* countries to genetically edit their children in forbidden ways, in order to give them a better chance for success in life. This would in turn give *even* more power to these powerful groups and individuals, and create a great inequality in our society. (P2)

Pored priloga *even* autori pojedinačnih studentskih objava su veoma često koristili glagol *agree* da iskažu svoje slaganje s propozicionim sadržajem (37 - 39).

(37) I fully *agree* that the Internet has had a massive impact on every aspect of our lives, especially when it comes to education. (P32)

(38) I agree that VR is mostly connected with entertainment, but I would like to point out how it can make a real difference to our future. (P10)

(39) Firstly I would like to say that I *agree* the internet is a very dangerous place. (P46)

Pored priloga i glagola u analiziranom korpusu su korišćeni i pridevi kao markeri autorovog stava, što se može videti u primerima (40 – 42) gde su autori upotrebljavali ove elemente metadiskursa da bi istakli važnost teme (40), interesovanje za temu (41) ili oduševljenje njom (42).

- (40) For the most part, I would have to agree with Sara that generally, technology is becoming one of the most, if not the most *important* thing in our lives, which has some incredibly negative impacts on our social skills and relationships (P41)
- (41) Really *interesting* post, Anastasija. I have no doubt that the advantages of using Linux are apparent to anyone who has read it. (P16)
- (42) I agree with Mihajlo and believe that Internet truly is an *amazing* invention. (P39)

Kada pogledamo rezultate analize interaktivnih elemenata metadiskursa možemo uočiti da su tranzicioni izrazi (eng. *transition markers*) prvi po zastupljenosti kod interaktivnih elemenata metadiskursa sa 1,766% u analiziranom korpusu ili sa ukupno 1438 izraza (Tabela 4). Tranzicioni izrazi su takođe na drugom mestu po ukupnoj zastupljenosti u analiziranom korpusu iza markera autorovog odnosa s čitaocem, što ukazuje na njihovu čestu upotrebu u ovom žanru. Ovi elementi metadiskursa najčešće ukazuju na odnose među rečenicama, koriste se prilikom izvođenja zaključaka, navođenja rezultata, upoređivanja i sl. Hajland (Hyland, 2005:50) deli tranzicione izraze u tri grupe: (1) izrazi proširivanja (eng. *addition*) koji proširuju argumentaciju izrazima kao što su: *and, furthermore, moreover; by the way* itd. (2) izrazi poređenja (eng. *comparison*) koje autori koriste da obleže određene stavove kao slične (*similarly, likewise, equally, in the same way, correspondingly...*) ili različite (*in contrast, however, but, on the contrary, on the other hand...*); (3) uzročno-posledični (eng. *consequence*) izrazi koje autori koriste prilikom izvođenja zaključaka (*thus, therefore, consequently, in conclusion...*) ili prilikom iznošenja protivargumenata (*admittedly, nevertheless, anyway, in any case...*).

Na osnovu rezultata analiziranog korpusa se može uočiti da su u prvoj podgrupi tranzicionih izraza najzastupljeniji sledeći izrazi: *also, furthermore, in addition* i *moreover* (Tabela 11).

Tabela 11. Najzastupljeniji izrazi prve podgrupe tranzicionih izraza u korpusu P

prva podgrupa tranzicionih izraza	broj izraza	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu P
<i>also</i>	210	14.60%
<i>furthermore</i>	87	6.05%
<i>in addition</i>	64	4.45%
<i>moreover</i>	28	1.95%
ukupno:	389	27.05%

Ovi elementi metadiskursa imaju funkciju proširivanja propozicionog sadržaja dodavanjem novih elemenata (Blagojević, 2008). U primeru (43) autor objašnjava nadmoćnost kompjutera nad ljudima i daje primer gde računari mogu da izvode više složenih radnji i matematičkih funkcija istovremeno, a zatim upotrebom markera *furthermore* proširuje propozicioni sadržaj u sledećoj rečenici, dodavanjem novih elemenata, u ovom slučaju novih prednosti računara. Sličnu upotrebu ovih elemenata metadiskursa imamo i u sledećem primeru (44), gde autor upotrebljava dva markera za proširivanje (*furthermore*, *in addition*) u cilju proširivanja sadržaja iz prethodne rečenice.

(43)On one hand, computers are undoubtedly better at many areas. For example, they can perform multiple complex tasks and calculations at the same time, as you have mentioned. *Furthermore*, the computer does not forget or change the data stored in its memory spontaneously, while the brain does. (P27)

(44)You were right about the cheap production and bigger produces, but as I see it, that implies that the main goal of creating GM food is not to grow nutritious and tasty fruits and vegetables, but to minimize the cost farmers face, as well as cutting the time needed by plants to grow naturally, short. *Furthermore*, genetically modified food available for consumers is often not tested for every important kind of bacteria. For example, seeds are in some cases modified by using antibiotic-resistant genes, all the while the same kind of bacteria kills at least 23 000 people per year. *In addition*, half of all GMO seed producers' contracts prohibit the use of independent research on the final product, which is a red flag by itself. (P44)

U drugoj podgrupi tranzicionih izraza, od izraza koje autori koriste da istaknu svoje stavove kao iste ili slične, u analiziranom korpusu su upotrebljena samo tri izraza: *at the same time*, *similarly* i *equally* (Tabela 12).

Tabela 12. Izrazi druge podgrupe tranzicionih izraza u korpusu P

druga podgrupa tranzicionih izraza - izrazi koji ističu stavove kao iste ili slične	broj izraza u korpusu P	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu P	druga podgrupa tranzicionih izraza - izrazi koji ističu stavove kao različite	broj izraza u korpusu P	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu P
<i>at the same time</i>	6	0.42%	<i>however</i>	226	15.72%
<i>similarly</i>	5	0.35%	<i>on the other hand</i>	88	6.12%
<i>equally</i>	5	0.35%	<i>whereas</i>	14	0.97%
ukupno:	16	1,12%	ukupno:	328	22,81%

Ovi elementi metadiskursa imaju funkciju da potvrde sadržaj iz prethodne rečenice (Blagojević, 2008), što se može videti u primeru (45) gde autor potvrđuje informaciju iz prethodnih rečenica, tj. izjavljuje da postoji još jedan problem u vezi sa kvantum računarom, sličan onom koji je prethodno naveden. Od izraza koje autori koriste za označavanje stavova kao različitih, u analiziranom korpusu najzastupljeniji su sledeći izrazi: *however*, *on the other hand* i *whereas* (Tabela 12). Ovi izrazi ukazuju na kontrast između elemenata propozicionog sadržaja (Blagojević, 2008) što možemo da uočimo u primeru (46) gde autor iznosi prednosti i mane modernih tehnologija. U ovom primeru autor koristi marker *however* (srpski prevod bi bio *međutim*) da iskaže suprotstavljenost između dve rečenice ističući da moderna tehnologija nije dovoljna ukoliko ljudi žele da budu fizički aktivni. Pored markera *however*, autori su u analiziranom korpusu koristili i marker *on the other hand* kada su želeli da iskažu kontrast između elemenata propozicionog sadržaja (47), u ovom slučaju kontrast između dobrih i loših strana memova.

(45) Firstly, the main reason for this is a number of technical challenges in building a large-scale quantum computer which engineers are yet to solve. Secondly, quantum computers have yet to solve a problem faster than a classical computer. *Similarly*, another problem presents itself in the form of sourcing. (P56)

(46) Considering all the above mentioned examples, we can conclude that most of human activities can be done with the help of modern technology. *However*, physical activity, as well as education cannot be done by merely pushing a button or two. If we aim to survive as a species, we should not allow ourselves the luxury of inactivity and ignorance. (P45)

(47) Personally, I love memes. And I do agree that they are entertaining and that they boost our creativity and our imagination. Mostly, we see them as funny pictures that could not hurt anyone. *On the other hand*, we always forget about the dark side of the memes. They are often used as a way to promote hatred and spread hate speech. (P47)

Konačno, u trećoj podgrupi tranzicionih izraza, izraza koji ukazuju na uzročno-posledične odnose između rečenica, najzastupljeniji su sledeći izrazi: *therefore*, *so*, *in conclusion* i *consequently* za izvođenje zaključaka, zatim *still*, *rather*, *yet* i *nevertheless* za iznošenje protivargumenata (Tabela 13).

Tabela 13. Najzastupljeniji izrazi treće podgrupe tranzicionih izraza u korpusu P

treća podgrupa tranzicionih izraza – izvođenje zaključaka	broj izraza u korpusu P	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu P	treća podgrupa tranzicionih izraza – iznošenje protivargumenata	broj izraza u korpusu P	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu P
<i>therefore</i>	85	5.91%	<i>still</i>	82	5.70%
<i>so</i>	72	5.01%	<i>rather</i>	19	1.32%
<i>in conclusion</i>	33	2.29%	<i>yet</i>	18	1.25%
<i>consequently</i>	15	1.04%	<i>nevertheless</i>	11	0.77%
ukupno:	205	14.25%	ukupno:	130	9.04%

U primerima (48 - 50) može se videti kako autori koriste markere *therefore*, *so* i *in conclusion* da ukažu na zaključke koji proističu iz prethodno izrečenog propozicionog sadržaja. Takođe, u primeru (48) autor pored markera *therefore* koristi i glagol *conclude* da čitaocima ukaže na iznošenje zaključka.

(48) *Therefore* I conclude that gene editing technology should be available to all people once such technology becomes a reality. (P2)

(49) Cybercrime doesn't contain murdering people directly, *so* I would like to point out that it is some kind of easier criminal. (P355)

(50) *In conclusion*, we should try and keep our sensitive data private from large corporation and use Google very cautiously when doing research on a topic. (P280)

Nadalje, markeri iz primera (51) i (52) imaju funkciju iznošenja protivargumenata i pomažu autoru da usmeri čitaoce u pravom smeru.

(51) Furthermore, a great advantage of using technology in sports is exercising machines. For example, running straps on which athletes can adjust the speed and tilt of the strip and therefore determine the intensity of their training. *Nevertheless*, there are also some negative effects of technology. (P252)

(52) I really love memes; however I see them as a thing I laugh at or share with my friends so they would have a laugh too. Seeing them on Facebook shared by older relatives was I slowly got used to, realizing memes are actually interesting to everyone. *Still*, I do not like the idea of seeing memes in the every corner of the internet. (P59)

Na drugom mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa su markeri sheme (eng. *frame markers*) sa zastupljenošću od 0,651% u analiziranom korpusu ili sa 530 izraza (Tabela 4). Ove elemente metadiskursa autori koriste da ukažu na sled događaja, na faze u tekstu, na promenu u načinu argumentacije, kao i da učine tekst čitkijim i razumljivijim (Hyland, 2005: 51). Hajland (Hyland, 2005: 51) deli ove izraze u četiri podgrupe: (1) izrazi koji ukazuju na sled događaja (*first, then, (1. 2. 3...), (a. b. c...), last, next...*), (2) izrazi koji ukazuju na faze u tekstu (*to summarize, to conclude, so far...*), (3) izrazi koji ističu ciljeve diskursa (*in this section, the paper proposes, the objective of this study is ...*), (4) izrazi koji ukazuju na promene u načinu argumentacije (*well, move on, return to...*).

Tabela 14. Zastupljenost markera sheme u korpusu P po podgrupama

Br.	Markeri sheme	Broj	%
1	izrazi koji ukazuju na sled događaja – npr. <i>first, second, first of all, finally, then...</i>	158	29,811%
2	izrazi koji ukazuju na faze u tekstu – npr. <i>in conclusion, to conclude, to sum up, now...</i>	258	48,679%
3	izrazi koji ističu ciljeve diskursa – npr. <i>would like to, want to, focus...</i>	110	20,755%
4	izrazi koji ukazuju na promene u načinu argumentacije – npr. <i>in regard to, so, now...</i>	4	0,755%
	UKUPNO	530	100%

Na osnovu rezultata analiziranog korpusa najzastupljenija je druga podgrupa koja ukazuje na faze u tekstu (vidi Tabelu 14) sa ukupnom zastupljenošću od 48,679% u analiziranom korpusu. Ukoliko pogledamo rezultate analiziranog korpusa možemo videti da su studenti prilikom pisanja pojedinačnih studentskih objava najviše koristili izraze iz ove podgrupe na kraju objave prilikom iznošenja zaključaka (Tabela 15). Najveću zastupljenost u analiziranom korpusu imaju sledeći izrazi: *in conclusion*, *to conclude* i *to sum up* (53 – 55), a u manjoj meri su upotrebljavani izrazi koji nisu ukazivali na iznošenje zaključaka kao što je izraz *now* (56). Ova četiri zraza čine 43,96% od ukupnog broja svih markera sheme u analiziranom korpusu (Tabela 15). Zbog dužine teze prikazani su samo najzastupljeniji izrazi iz ove podgrupe, a u Dodatku 6. biće dat tabelarni prikaz svih elemenata metadiskursa iz korpusa P.

Tabela 15. Najzastupljeniji izrazi druge podgrupe markera sheme u korpusu P

druga podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu P
<i>in conclusion</i>	125	23,58%
<i>to conclude</i>	67	12,64%
<i>to sum up</i>	31	5,85%
<i>now</i>	10	1,89%
ukupno:	233	43,96%

- (53) *In conclusion*, while online learning has its good sides it can neither completely replace classrooms nor live teachers nor face to face interactions that are crucial for building a desire to learn new things and broadening your horizons. Therefore, classrooms can and should be CPS-enabled, but not completely forgotten. (P14)
- (54) *To conclude* this topic, we should take a look at the question in the title. Do we really get to chose or it has been chosen for us? This is not about whether we would trade our freedom form safety, it is about why we already did it. (P73)
- (55) *To sum up*, I believe that virtual communication has negative effect on everyday language and it is up to us not to let it change our language and culture. (P51)
- (56) That world would have its own laws of physics that we programmed. *Now*, let's say the characters in that world, thinking they have free will, decide to create simulation, and then their simulation creates a simulation and so on. (P79)

Prva grupa markera sheme koja ukazuje na sled događaja je na drugom mestu po zastupljenosti u analiziranom korpusu sa ukupno 158 od 530 markera sheme što čini 29,811% (Tabela 14). U ovoj podgrupi najzastupljeniji su sledeći izrazi: *secondly*, *first of all*, *finally*, *then*, *second* i *first* (Tabela 16).

Tabela 16. Najzastupljeniji izrazi prve podgrupe markera sheme u korpusu P

prva podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu P
<i>secondly</i>	32	6,04%
<i>first of all</i>	31	5,85%
<i>finally</i>	30	5,66%
<i>then</i>	19	3,58%
<i>second</i>	15	2,83%
<i>first</i>	12	2,26%
ukupno:	139	26,22%

Autori koriste ove markere da čitaocima učine svoje izlaganje što jasnijim i čitkijim (Hyland – Zou, 2020). U primeru (57) se vidi upotreba ovih elemenata metadiskursa u cilju nabiranja prednosti operativnog sistema macOS (*firstly*, *secondly*, *finally*).

- (57) *Firstly*, the operating system is highly optimiyed and runs fast on all supported computers, since Apple develops both the hardware and software for their devices. Because of this, users never have to worry about complicated things like installing drivers or setting up the BIOS.
- Secondly*, macOS is a very privacy-oriented and secure system. It includes built-in encryption and you do not need to install any anti-virus software in order to stay safe. In contrast to this, Windows 10 collects user data with no opt-out option for user.
- Finally*, the only downside to macOS is the fact that it cannot be installed on non-Apple hardware, which doesn't make it an option for many potential users due to the high price of Apple computers.

Na trećem mestu po zastupljenosti je treća podgrupa markera sheme koja ističe ciljeve diskursa sa 110 izraza od ukupno 530 izraza u analiziranom korpusu što čini 20,755% (Tabela 14). Autori pojedinačnih studentskih objava su najčešće koristili sledeće izraze: *would like to*, *want to* i *focus* (Tabela 17).

Tabela 17. Najzastupljeniji izrazi treće podgrupe markera sheme u korpusu P

treća podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu P
<i>would like to</i>	66	12,45%
<i>want to</i>	24	4,53%
<i>focus</i>	11	2,08%
ukupno:	101	19,06%

Kao što se može videti iz primera (58 – 63), studenti su koristili ove izraze da istaknu ciljeve diskursa ne samo na početku objave (58 – 59) kao što bi bilo očekivano, već i kasnije tokom pisanja (60 – 61) i iznošenja zaključaka (62 – 63). Takođe, mora se istaći da su autori pojedinačnih studentskih objava veoma često koristili ovu podgrupu markera sheme u kombinaciji sa markerima autorovog samoupućivanja (58 – 61) čime su naglašavali njihovo subjektivno viđenje ciljeva diskursa.

- (58) To begin with, *I would like to* say that I believe technical progress is inevitable. (P22)
- (59) *I would like to* mention an interesting fact about the human brain, which is really comparable to the computer. (P9)
- (60) Moreover, *I would like to* point out that electronic health records can vastly contribute to the improvement of public health because they provide beneficial data to the clinical researchers, hence helping them advance medical knowledge and develop new treatment technologies. (P384)
- (61) Another thing I *want to* say about this topic is that there are a lot of strange stories connected with the dark web. (P27)
- (62) The only thing we should *focus* on is how we use technology and everything that it provides. (P240)
- (63) In conclusion, we should *focus* on building and improving our lives, and not being jealous of others. (P25)

Na osnovu rezultata analiziranog korpusa se može uočiti da je najmanje zastupljena četvrta podgrupa markera sheme koja ukazuje na promene u načinu argumentacije sa zastupljenošću od 0,755% (Tabela 14). U ovoj podgrupi upotrebljena su samo dva izraza *in regard to* i *so* (64-65).

(64) *In regard to* sharing and finding information, it has never been easier to find an answer on internet. (P280)

(65) *So* what exactly happened to Apple? Well, to put it simply, there was not enough change. (P284)

Na trećem mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa su izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*) sa 0,388% zastupljenosti u analiziranom korpusu ili ukupno 316 izraza (Tabela 4). „Ovi izrazi predstavljaju odraz autorovog preduverenja o čitaočevom predznanju” (Hyland, 2005: 52)²⁴. Autori najčešće koriste ove izraze u pisanju da bi čitaocima pružili dodatne informacije o saopštenom sadržaju i pomogli im da bolje razumeju opisane pojmove i ideje. U analiziranom korpusu studenti najčešće koriste sledeće izraze u cilju dodatnog objašnjavanja: *such as*, *for example*, *zagrada (x)*, *for instance*, i *in other words* (Tabela 18). Ovi izrazi čine 83,22% svih izraza za razjašnjavanje pojmova u analiziranom korpusu P.

Tabela 18. Najzastupljeniji izrazi za razjašnjavanje pojmova u korpusu P

izrazi za razjašnjavanje pojmova	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza za razjašnjavanje pojmova u korpusu P
<i>such as</i>	89	28,16%
<i>for example</i>	79	25%
<i>(x)</i>	53	16,77%
<i>for instance</i>	31	9,81%
<i>in other words</i>	11	3,48%
ukupno:	263	83,22%

U primerima (66 – 69) možemo videti upotrebu ovih izraza u cilju dodatnog objašnjavanja uz pomoć datog primera, autori ih koriste da bi bili sigurni da ostali učesnici u diskusiji prate njihovo izlaganje i razumeju njihove stavove i ideje. Tako u primeru (66) autor objašnjava nadmoć kompjutera nad ljudima u određenim oblastima i tu informaciju potkrepljuje primerom

---

²⁴ “They reflect the writer's predictions about the reader's knowledge-base...”

koristeći izraz za razjašnjavanje pojmova (*for example*). Slična upotreba ovih izraza se može videti i u primeru (67) gde autor daje primer fosilnih goriva koje ljudi upotrebljavaju već godinama. Takođe je primetna česta upotreba zagrada (x) u analiziranom korpusu kao sredstva dodatnog objašnjavanja (68 - 69).

- (66) On one hand, computers are undoubtedly better at many areas. *For example*, they can perform multiple complex tasks and calculations at the same time, as you have mentioned. (P28)
- (67) Humans have been using fossil fuels *such as* coal, petroleum, gas and heavy oils for years as the main source of providing themselves with energy. (P84)
- (68) However with innovations like Amazon Alexa not only you put your personal data at risk (*credit card number, security questions etc.*), but you expose yourself, and someone can monitor you 24/7. (P3)
- (69) The Internet of Things (*IoT*) is without a doubt one of the many exciting and innovative pieces of technology the future holds for us. It would have a massive impact on people's lives as it would bring about the automation of mundane daily tasks. (P36)

Markeri izvora tvrdnje (eng. *evidentials*) su na četvrtom mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa sa 0,12% zastupljenosti u analiziranom korpusu (Tabela 4). Autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da podrže svoje tvrdnje pozivajući se na druge autore i radove iz te oblasti (Hyland, 2005). Njihova upotreba je ključna prilikom ubeđivanja čitalaca u pouzdanost autorovih tvrdnji. Prilikom pisanja pojedinačnih studentskih objava autori su skoro isključivo koristili hiperlinkove (70 – 72) da ukažu na informacije iz drugog teksta (96 puta upotrebljen od ukupno 98 markera izvora tvrdnje u analiziranom korpusu). U primeru (70) se može videti upotreba hiperlinka kao markera izvora tvrdnje, koji je inkorporiran u tekst objave i kojeg autor objave koristi da se pozove na novinski članak *Washington Post-a* u kojem se piše o pojavi *deepfakes* i na taj način da potvrdi svoje tvrdnje. Zatim, u primeru (71) imamo hiperlink kao izvor tvrdnje i potvrđivanje iznetih podataka sa sajta Svetske banke (<https://data.worldbank.org/indicator/eg.fec.rnew.zs>). Autori takođe koriste hiperlinkove ka video materijalu na *YouTube* kanalu (72) da bi potkrepili i učvrstili svoje stavove i ideje iz teksta (<https://www.youtube.com/watch?v=3vHvOyZ0GbY>). Pored hiperlinkova u dva

slučaja u analiziranom korpusu je upotrebljen marker *according to* koji su autori koristili prilikom pozivanja na naučna istraživanja (73 - 74) iz date oblasti.

- (70) What's worse, *researchers say* that there is still no reliable way to detect well-made deepfakes and no reliable method of completely removing these kinds of videos and preventing them from occasionally going viral. (P16)
- (71) However, in 2015 the World Bank had reported that alternative energy represented only 18% of the world's total energy, (<https://data.worldbank.org/indicator/eg.fec.mew.zs>) which indicates that there is a long way ahead of fully accepting the alternative energy system. (P84)
- (72) With the rapid growth in PC hardware capabilities, most people will be able to make very convincing deepfakes in the comfort of their own home. An independent video studio based in Los Angeles, *Corridor Digital*, has made several videos on this topic: "We Made The Best Deepfake on The Internet": <https://www.youtube.com/watch?v=3vHvOyZ0GbY>, "Keanu Reeves Stops A ROBBERY!": <https://www.youtube.com/watch?v=3dBiNGufIJw> and "How We Faked Keanu Reeves Stopping a Robbery": <https://www.youtube.com/watch?v=IzEFnbZ0Zd4> (P17)
- (73) *According to* scientific researches (<https://listverse.com/2016/12/11/10-ways-technology-is-changing-you-for-the-worse/>), technology is one of the main causes of obesity. (P236)
- (74) Firstly, *according to* experts 70 to 75 percent of those who are sitting in front of monitor or working on computers have problems with eyesight. (P331)

Na poslednjem mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa se nalaze markeri najave (eng. *endophoric markers*) sa zastupljenošću od samo 0,018%. Takođe, ovo su elementi metadiskursa sa najnižom zastupljenošću u analiziranom korpusu (vidi Tabele 4. i 5). Autori koriste ove izraze u tekstu da upute čitaoca na već pomenute informacije u tekstu ili na informacije koje tek slede (Hyland, 2005). Ovako mala zastupljenost u analiziranom korpusu nije iznenađujuća s obzirom na vrstu žanra koji se ovde analizira. Pojedinačne studentske objave su prilično kratke (150 – 250 reči) i to je verovatno razlog zašto autori ne osećaju potrebu za upućivanjem čitaoca na informaciju iz drugog dela teksta. Upotrebljena su samo dva izraza u ovom korpusu: *before* (upotrebljen 8 puta) i *above* (upotrebljen 7 puta). U primeru (75) autor se poziva na već saopšteni sadržaj iz prvog dela objave koristeći izraz *above* i nakon toga nastavlja

sa izvođenjem zaključaka u vezi s uticajem virtuelne komunikacije na svakodnevnu komunikaciju između ljudi. Slična upotreba markera najave *before* je primetna u primeru (76) gde autor upućuje čitaoce na prethodno saopštene informacije o *dark web-u* (*as he has already mentioned before*).

(75) In the light of everything said above, virtual communication affects our everyday conversations, crossing the line between carefully constructed sentences and plain gibberish.

(P108)

(76) As he has already mentioned before, the biggest advantage of the dark web is anonymity.

(P14)

4.1.2. Analiza metadiskursa u grupnim studentskim objavama

Analizirano je ukupno 16 grupnih studentskih objava i u daljem tekstu će biti obeležene kao objave iz grupe G s brojevima od 1 do 16. Ukupno je analizirano 23.340 reči. Elementi metadiskursa će prvo biti prikazani kvantitativno i tabelarno. Interaktivni elementi metadiskursa su predstavljeni u Tabeli 19, a u Tabeli 20. interakcijski elementi metadiskursa. Kao što je već navedeno, zbog razlike u broju reči između dva analizirana korpusa u ovom istraživanju (pojedinačne i grupne studentske objave), rezultati će biti predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja u sledećem delu ovog poglavlja. Izraženi procenti ne predstavljaju procenat pojave reči u korpusu već procenat zastupljenosti elemenata metadiskursa koji mogu biti reči, izrazi i cele rečenice. Nakon toga će se pristupiti analizi primera u kontekstu u cilju dobijanja potpunije slike u vezi sa upotrebom metadiskursa u grupnim studentskim objavama. Za klasifikaciju elemenata metadiskursa po grupama je korišćena lista koju je dao Hyland u svojoj studiji *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing* (Hyland, 2005). U nastavku teksta biće prikazani i analizirani primeri najzastupljenijih izraza iz svake pojedinačne grupe elemenata metadiskursa, a prikaz svih analiziranih izraza iz korpusa G zbog dužine teze nalazi se u Dodatku 6.

Tabela 19. Interaktivni elementi metadiskursa u objavama grupe G (G1 – G16)

Br.	Elementi metadiskursa	Broj	%
1	tranzicioni izrazi (eng. <i>transition markers</i>) – npr. <i>also, although, moreover, therefore, however...</i>	369	1,581%
2	markeri sheme (eng. <i>frame markers</i>) – npr. <i>in conclusion, to sum up, focus, goal, would like to...</i>	84	0,356%
3	markeri najave (eng. <i>endophoric markers</i>) – npr. <i>example x, x above, x before, x earlier...</i>	9	0,038%
4	markeri izvora tvrdnje (eng. <i>evidentials</i>) – npr. <i>according to, (link), (date) / (name)...</i>	54	0,231%
5	izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. <i>code glosses</i>) – npr. <i>for example, for instance, in other words, such as...</i>	131	0,561%
	UKUPNO	647	2,772%

Tabela 20. Interakcijski elementi metadiskursa u objavama grupe G (G1 – G16)

Br.	Elementi metadiskursa	Broj	%
1	izrazi autorovog ograđivanja (eng. <i>hedges</i>) – npr. <i>could, would, should, likely, possible, probably...</i>	340	1,457%
2	izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. <i>boosters</i>) – npr. <i>actually, certainly, obviously, definitely, of course...</i>	215	0,921%
3	markeri autorovog stava (eng. <i>attitude markers</i>) – npr. <i>important, interesting, remarkable, understandable, unfortunately...</i>	123	0,527%
4	markeri autorovog odnosa sa čitaocem (eng. <i>engagement markers</i>) – npr. <i>need to, have to, we, our, us, you, your...</i>	629	2,695%
5	markeri autorovog samoupućivanja (eng. <i>self mentions</i>) – npr. <i>I, my, mine, the author...</i>	11	0,047%
	UKUPNO	1316	5,638%

Rezultati analize elemenata metadiskursa u grupnim studentskim objavama pokazuju da su studenti koristili sve elemente metediskursa prilikom pisanja (vidi Tabele 19. i 20). Interaktivni elementi metadiskursa su zastupljeni sa 647 izraza ili 2,772% u analiziranom korpusu (vidi Tabelu 19), a interakcijski elementi u korpusu G imaju zastupljenost od 5,638%

(vidi Tabelu 20) što nije iznenađujuće s obzirom na prirodu analiziranog žanra. Prvo će biti prikazani rezultati analize interakcijskih elemenata metadiskursa budući da imaju veću zastupljenost u analiziranom korpusu, a nakon toga će se pristupiti analizi interaktivnih elemenata.

Na osnovu rezultata analiziranog korpusa G se može videti da su u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa najzastupljeniji markeri autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*) sa zastupljenošću od 2,695% ili ukupno 629 izraza (Tabela 20). Kao što je već u prethodnom pododeljku navedeno, markeri autorovog odnosa s čitaocem eksplicitno grade odnos sa čitaocem i najčešće se koriste u cilju uključivanja čitaoca u diskusiju (Hyland, 2005). U tu svrhu autori najčešće koriste lične zamenice i prisvojne prideve. Shodno tome, autori u korpusu G su najčešće koristili lične zamenice *we*, *you* i *us*, zatim prisvojne prideve *our* i *your* (Tabela 21). Primetna je i velika zastupljenost pitanja koja su upućena ostalim učesnicima u diskusiji (Tabela 21).

Tabela 21. Najzastupljeniji markeri autorovog odnosa s čitaocem u korpusu G

markeri autorovog odnosa s	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera atorovog odnosa s čitaocem u korpusu G
<i>we</i>	195	31%
?	89	14.15%
<i>our</i>	86	13.67%
<i>you</i>	74	11.77%
<i>us</i>	55	8.74%
<i>your</i>	22	3.50%
ukupno:	521	82,83%

Kao što se vidi iz dobijenih rezultata analiziranog korpusa najzastupljenija je lična imenica *we* i prisvojni pridev *our* koji su autori koristili da bi saopšteni sadržaj približili ostalim učesnicima u diskusiji i uključili ih u razgovor. Tako, u primeru (77) autor koristi inkluzivno *we* i *our* da ukaže na pripadnost ljudskom rodu (*we humans*; *our ancestors*; *our survival*) i na taj način približi čitaocu svoje ideje i stavove o napretku tehnologije kroz istoriju.

(77) *We* observe distant places with a dose of romance. *Our* ancestors used to wonder what lies behind the next hill, or what land lies behind the horizon. This urge to discover these remote

things may have been crucial in our survival. In order to achieve these goals we developed and improved a plethora of technologies. Consequently this allowed us to conquer the land, the sea, and the one thing we humans always dreamed about, the sky. (G12)

Pored upotrebe ličnih zamenica i prisvojnih prideva, primetna je takođe veća zastupljenost pitanja koja su upućena ostalim učesnicima u diskusiji. Autor u primeru (78) koristi prvo ličnu zamenicu *we* i prisvojni pridev *our* (*before we assume; we have to go; our way*) da približi svoje stavove čitaocima i učini ih zajedničkim, a zatim postavlja pitanja direktno se obraćajući ostalim učesnicima u diskusiji (*From our point of view can we really understand the educational methods that our parents had to deal with?; Today are we ready to spend so much time for just one fact and can we truly comprehend their way? Another question has arisen - Is a new way truly better?*), pozivajući ih na taj način da učestvuju u diskusiji na temu digitalnih tehnologija u obrazovanju.

(78) Before we assume how digital learning is going to change our way of learning and gaining knowledge, we have to go down the memory lane and establish how it was before. From our point of view can we really understand the educational methods that our parents had to deal with? Our parents for example, for any enigmatic reference they would find, they did not have an option to simply type it on a browser and find the most suitable explanation as we do today. They had to give more effort and spent some serious time in a library going through many books in order to find the best explanation for their reference. Today are we ready to spend so much time for just one fact and can we truly comprehend their way? Another question has arisen - Is a new way truly better? (G4)

Na drugom mestu po zastupljenosti u korpusu G u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa se nalaze izrazi autorovog ograđivanja (eng. *hedges*) sa 1,457% ili 340 izraza (Tabela 20). Ovi izrazi omogućavaju autoru da iznese svoje stavove u diskursu prvenstveno kao sopstveno mišljenje, a ne kao činjenice, i samim tim on ostavlja prostor za moguće pregovore (Hyland, 2005). Studenti su prilikom pisanja grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima najčešće koristili sledeće izraze autorovog ograđivanja: *would, could, should* i *might* (Tabela 22). Ovi izrazi čine 61,77% svih izraza u korpusu G (Tabela 22).

Tabela 22. Najzastupljeniji izrazi autorovog ograđivanja u korpusu G

izrazi autorovog ograđivanja	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza autorovog ograđivanja u korpusu G
<i>would</i>	102	30%
<i>could</i>	60	17.65%
<i>should</i>	28	8.24%
<i>might</i>	20	5.88%
ukupno:	210	61,77%

U primeru (79) autor koristi četiri izraza autorovog ograđivanja u jednoj rečenici da predstavi moguće probleme koji bi se javili prilikom kolonizacije planete Mars. Na taj način on se ograđuje od iznetih tvrdnji i ostavlja mogućnost ostalim učesnicima u diskusiji da ih ospore ili dopune.

(79) We would need a lot of energy to terraform the planet, and we would probably use the energy from the Sun, or maybe even make fusion reactors, so engineers would be much needed to set up the solar panels and build the reactors. (G2)

Autori grupnih studentskih objava, takođe, veoma često koriste izraze ograđivanja prilikom izvođenja zaključaka (80-82). Tako u primeru (80) autor koristi izraze ograđivanja *should* i *could* da iznese svoje stavove ostalim učesnicima u diskusiji na temu upotrebe Interneta. Koristeći izraze ograđivanja u ovom primeru, autor izbegava da njegovi stavovi budu shvaćeni kao obaveza već prvenstveno kao preporuka ili savet. U tome mu pomaže i upotreba inkluzivnog *we* koji autor koristi da približi svoje stavove čitaocima i da učini da ga oni posmatraju kao deo njihove zajednice (*we should approach...*). Sličnu upotrebu izraza autorovog ograđivanja vidimo u primerima (81) i (82) gde autori iznose zaključke uz određenu dozu ograđivanja, prepuštajući čitaocima da sami donesu svoj sud o datoj temi.

(80) All in all, we should approach these new opportunities with an open mind, all the while being cautious of the potential risk, because the Internet could be seen either as a pleasant, hospitable place for acquiring information, or as one with many dangers lurking around the corner. It is up to us to make decision. (G10)

- (81) The countries listed in this essay should be seen as successful examples of technological innovators and as models for the future. After all, without technological innovations they would not be able to remain global powers for as long as they did. (G13)
- (82) Of course the science of quantum physics and time travel is incredible vast and well beyond the grasp of most normal people so we may be missing just one crucial element to understanding exactly how space time works. Maybe someone from the future will show up in our time and give us the key to unlocking the mystery. (G11)

U analiziranom korpusu je takođe primetna i upotreba kondicionalnih rečenica kao izraza autorovog ograđivanja (83 – 85). U primeru (84) autor upotrebljava tri izraza autorovog ograđivanja jedan za drugim (*would, probably i mostly*) da pokaže ostalim učesnicima u diskusiji da je izneo samo svoje pretpostavke o putovanju kroz vreme, a ne svoj konačan stav.

- (83) If we ever want to populate and terraform Mars, we would need skillful people who can develop the technologies needed for further colonization. (G2)
- (84) If time travel existed it would probably be mostly similar to this. (G11)
- (85) However, if we get further into the problems, we will probably find more effective solutions. (G16)

Na osnovu rezultata iz Tabele 20. se može videti da su izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. *boosters*) na trećem mestu po zastupljenosti u analiziranom korpusu G sa 0,921% ili 215 izraza. Kao što je već istaknuto, autori koriste ove izraze da bi pojačali svoje tvrdnje i uverili čitaoce u istinitost iznetih argumenata. U analiziranom korpusu G studenti najčešće koriste sledeće izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju: *know, find, never, always, of course i really* (vidi Tabelu 23). Kao što je već ranije navedeno, zbog dužine teze prikazani su samo najzastupljeniji izrazi iz ove grupe elemenata metadiskursa, a u Dodatku 6. biće dat tabelarni prikaz svih elemenata metadiskursa iz korpusa G.

Tabela 23. Najzastupljeniji izrazi pojačavanja autorove tvrdnje u korpusu G

izrazi pojačavanja autorove tvrdnje	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza pojačavanja autorove tvrdnje u korpusu G
<i>know</i>	29	13,49%
<i>find</i>	24	11,16%
<i>never</i>	17	7,91%
<i>always</i>	16	7,44%
<i>of course</i>	11	5,12%
<i>really</i>	11	5,12%
ukupno:	108	50,23%

Kao što se vidi iz rezultata, najzastupljeniji su glagoli *know* i *find* koje autori koriste da ubede ostale učesnike u diskusiji u njihovo poznavanje teme (86) i uverenost u istinitost saopštenog sadržaja (87).

(86) Even though we have plenty of food here on Earth, no natural predators and a good climate, we *know* that none of those things will last forever. (G12)

(87) Everyday we are coming closer to the plots of the science fiction series. From technical to ethical sphere, questions are arising and we must *find* the answers to keep developing. (G16)

U primeru (88) se može primetiti upotreba priloga *undoubtedly* i *always* koje autor objave koristi da naglasi svoje stavove i ubedi ostale učesnike u istinitost svojih tvrdnji.

(88) *Undoubtedly* so, the older generations will *always* be an “obstacle” when it comes to innovation that implies switching between “old school” methods and those that come with the new age. (G4)

U sledećem primeru (89) autor koristi tri izraza koji pojačavaju autorovu tvrdnju (*without a doubt, really, actually*) s ciljem da uveri čitaoce u istinitost svojih tvrdnji, da je *Assembly programski jezik* zaista vredan učenja i da je on, autor, ekspert na tom polju.

(89) *Without a doubt*, it *really* helps understanding how everything inside of computer *actually* works and according to that, assembly language is still a programming language worth knowing. (G5)

Autori su prilikom pisanja grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima takođe upotrebljavali priloge kao što su *certainly*, *definitely*, *obviously*, *really*, *surely*, *truly*, *completely* da bi naglasili značaj saopštenog sadržaja i taj način ubedili ostale učesnike u diskusiji u tačnost njihovih tvrdnji (90 – 93).

(90) We *certainly* expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations. (G4)

(91) On the other hand, there are *definitely* certain problems which digital technologies have introduced to the workplace that were not present there before. (G16)

(92) *Obviously*, all of this raises many questions: Is it *really* a good idea to have self-driving cars? Is it safer for passengers than standard human operated cars? (G7)

(93) It could speed up development and industrial revolutions rapidly and we would *completely* change course of history. (G11)

Na četvrtom mestu po zastupljenosti u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa u korpusu G nalaze se markeri autorovog stava (eng. *attitude markers*) sa 123 izraza ili zastupljenošću od 0,527% (Tabela 20). Autori koriste ove elemente metadiskursa u pisanju da bi izneli svoje stavove u vezi sa saopštenim sadržajem (Hyland, 2005). Studenti su u analiziranom korpusu G (vidi Tabelu 24) najviše upotrebljavali sledeće markere autorovog stava: *even x*, *important*, *interesting* i *unfortunately* s ciljem da istaknu svoje stavove i ideje i da ubede ostale učesnike u diskusiji da ih prihvate kao svoje (94 – 96).

Tabela 24. Najzastupljeniji markeri autorovog stava u korpusu G

markeri autorovog stava	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera autorovog stava u korpusu G
<i>even x</i>	44	35,77%
<i>important</i>	33	26,83%
<i>interesting</i>	7	5,69%
<i>unfortunately</i>	4	3,25%
ukupno:	88	71,54%

- (94) This makes it *even* easier than before for scammers or molesters to manipulate people, and make financial damage, or cause emotional trauma to any individual, regardless of person's age, gender, race, religion et cetera. (G1)
- (95) These professions are disparate but they coexist and each profession has an *important* role in normal functioning of the system of our society. (G2)
- (96) Another *interesting* fact is that not only car can find a parking slot and park itself, but also it can come to pick you up. (G7)

Dobijeni rezultati se delimično podudaraju s iranskim istraživanjem upotrebe interakcijskih elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru nastave engleskog jezika (Tajeddin – Alemi, 2012). Oni su utvrdili da su studenti najviše koristili sledeće markere autorovog stava prilikom pisanja na diskusionim forumima: *important*, *agree*, *even*, *unfortunately*, *interesting* i *prefer* (Tajeddin – Alemi, 2012: 107). Kad uporedimo te rezultate s rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da studenti softverskog inženjerstva i informacionih tehnologija na Fakultetu tehničkih nauka nisu koristili markere *agree* i *prefer* u korpusu G, što se može objasniti prirodom grupnih studentskih objava koje su pisane u formi eseja i gde zapravo nije bilo direktne komunikacije sa ostalim studentima kao što je to slučaj kod pojedinačnih studentskih objava gde je glagol *agree* upotrebljen čak 177 puta. U analiziranom korpusu G se može uočiti i česta upotreba prideva sa predikativnom funkcijom u bezličnim rečeničnim konstrukcijama – *it is fortunate* (97), *it is understandable* (98), *it is not always clear* (99). Ovi pridevi su često naglašeni upotrebom priloga *very* kao što možemo da vidimo u primerima (100 – 101) *it is very important* i *it is very interesting*.

- (97) *It is fortunate* that today's society is on such a high level in all fields which help to monitor experiments and that require the development of technology and science. (G3)
- (98) Therefore, *it is understandable* that many have concerns and are against it. (G7)
- (99) Secondly, even though the commands are abbreviations of English words, *it is not always clear*, what the program does. (G5)
- (100) *It is very important* to point out that modern people owe a lot of their progress to technology. (G1)

(101) Turning to humans genetic modification, *it is very interesting* but also it can lead our planet in completely wrong way, that we can not event imagine. (G9)

Na poslednjem mestu po zastupljenosti u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa u korpusu G nalaze se markeri autorovog samoupućivanja (eng. *self mentions*) sa ukupno 11 izraza ili zastupljenošću od 0,047% u analiziranom korpusu (vidi Tabelu 20). Upotrebom ovih elemenata metadiskursa autori ukazuju na svoje prisustvo u tekstu i u tu svrhu najčešće koriste lične zamenice i prisvojne prideve (Hyland, 2005). U analiziranom korpusu G su upotrebljena samo dva markera autorovog samoupućivanja: lična zamenica za prvo lice jednine *I* (upotrebljena 9 puta) i prisvojni pridev *my* (upotrebljen 2 puta). Može se uočiti da u analiziranom korpusu G studenti isključivo upotrebljavaju ove elemente metadiskursa prilikom iznošenja stavova i mišljenja u vezi sa saopštenim sadržajem (102 -111).

(102) On the other hand, medicines can be expensive, even unaffordable, and I already mentioned that they are not always the permanent solution. (G1)

(103) In conclusion, I would like to talk about why I think assembly is worth learning, even by knowing the fact that nowadays people more often use high-level languages such as Java, Ruby, Python, etc. (G5)

(104) In order to avoid these possibilities, I think that the solution is to grow GMO plants in sterile environment, so they will not spread pollen. (G9)

(105) In addition, I will give a few examples which justify genetic engineering. (G9)

(106) Furthermore, I would like to add that genetic engineering is still in the beginning phase. (G9)

(107) First of all, I would like to talk about safety and privacy. (G10)

(108) With that I am sure that in near future we will hear the revolutionary news, that a rocket with humans has been sent to change some other world. (G12)

(109) Mars is just a first step in a new space exploration era and I am grateful that all of us engineers are part of that. (G12)

(110) Considering everything the assembly is not easy to learn, it takes time and has advantages and disadvantages but in my opinion assembly is just one step further to become a great programmer. (G5)

(111) One of my personal favorites is “Abstergo” from the popular franchise Assassin’s creed. (G11)

Mala zastupljenost markera autorovog samoupućivanja u analiziranom korpusu G može se možda objasniti nedostatkom direktne komunikacije sa ostalim učesnicima u diskusiji budući da su grupe studentske objave pisane u formi eseja za razliku od pojedinačnih studentskih objava gde je utvrđena veća zastupljenost ovih izraza.

Na osnovu rezultata analize korpusa G (Tabela 19) može se uočiti da su tranzicioni izrazi (eng. *transition markers*) prvi po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa sa 1,581% ili 369 izraza u analiziranom korpusu G. Takođe, tranzicioni izrazi su na drugom mestu po ukupnoj zastupljenosti u analiziranom korpusu što ukazuje na njihovu čestu upotrebu u ovom žanru. Autori koriste ove izraze prilikom zaključivanja, poređenja, iznošenja protivargumenata ili promene načina argumentacije. Kao što je već navedeno Hajland (Hyland, 2005: 50) deli ove elemente metadiskursa u tri podgrupe: (1) izrazi proširivanja, (2) izrazi poređenja i (3) uzročno-posledični izrazi. Na osnovu rezultata analiziranog korpusa G može se uočiti da su u prvoj podgrupi tranzicionih izraza najzastupljeniji sledeći izrazi: *also*, *furthermore*, *in addition* i *moreover* (Tabela 25). Mora se istaći da ova četiri izraza čine 30,89% od ukupnog broja tranzicionih izraza u analiziranom korpusu (Tabela 25).

Tabela 25. Najzastupljeniji izrazi prve podgrupe tranzicionih izraza u korpusu G

prva podgrupa tranzicionih izraza	broj izraza	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu G
<i>also</i>	63	17,07%
<i>furthermore</i>	24	6,50%
<i>in addition</i>	18	4,88%
<i>moreover</i>	9	2,44%
ukupno:	114	30,89%

Studenti uglavnom koriste izraze iz ove grupe kada žele da dodaju nove informacije i na taj način dopune saopšteni sadržaj iz prethodnih rečenica (112 – 115).

(112) Instead of a regular blackboard and a piece of chalk, today we have a smart board which supports the lectures and saves its content that can easily be mailed to students as well as for

professors themselves. Also, technology gives us an opportunity to take part in online courses. (G4)

(113) Another flaw of the biometric security system is that its verification process can be interfered with fairly easily. Losing our voice due to a cold, getting a pink eye, or getting a small cut on our fingertip makes our markers unreadable. Furthermore, even supposing we are perfectly healthy and in shape, there is still a chance of false negatives. (G16)

(114) Finally, modern technologies can have a severe negative effect on our health. Using them in the workplace means that we are usually tied down to our office chair for hours every day. In addition to that, monitors affect our vision, mice and keyboards can cause wrist strain, and improper posture can lead to back and neck pain (G1).

(115) Although it may be too early to talk about the colonization of Mars, it does not stop us from wondering what that process will look like. Moreover, it is what is inspiring a lot of people to develop technologies that will help us in reaching that goal of becoming an interplanetary species. (G12)

Drugu podgrupu tranzicionih izraza čine izrazi poređenja koje autori koriste da obeležavaju iznete stavove kao slične ili različite. U Tabeli 26. su predstavljeni najzastupljeniji izrazi u analiziranom korpusu iz ove podgrupe.

Tabela 26. Najzastupljeniji izrazi druge podgrupe tranzicionih izraza u korpusu G

druga podgrupa tranzicionih izraza - izrazi koji ističu stavove kao iste ili slične	broj izraza u korpusu G	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu G	druga podgrupa tranzicionih izraza - izrazi koji ističu stavove kao različite	broj izraza u korpusu G	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu G
<i>equally</i>	3	0,81%	<i>however</i>	35	9,49%
<i>similarly</i>	2	0,54%	<i>while</i>	18	4,88%
<i>likewise</i>	1	0,27%	<i>yet</i>	9	2,44%
<i>correspondingly</i>	1	0,27%	<i>on the other hand</i>	3	0,81%
ukupno:	7	1,90%	ukupno:	65	17,62%

Kao što možemo da vidimo iz Tabele 26. autori grupnih studentskih objava najčešće koriste sledeće izraze kada žele da istaknu svoje stavove kao iste ili slične: *equally*, *similarly*, *likewise* i *correspondingly*. Upotreba izraza iz ove podgrupe signalizira da će se prethodno izneta informacija potvrditi ili obrazložiti (Blagojević, 2008: 106), što možemo da vidimo u primerima

(116-117). Tako u primeru (117) autor koristi prilog *correspondingly* da bi naglasio da se već ranije pomenuta informacija o povećanom ulaganju u tehnološke inovacije potvrđuje u ovoj rečenici (*Correspondingly, as noted earlier in this essay...*).

(116) Along with the time machines, we have theories about wormholes, which would allow time-traveller to travel back in time. *Similarly*, black holes are another possible way to travel through time. (G11)

(117) *Correspondingly*, as noted earlier in this essay, many countries have increased their investments in technological advancements. (G8)

Od izraza koje autori koriste da obeleže svoje stavove kao različite u analiziranom korpusu G su najviše zastupljeni sledeći izrazi: *however, while, yet* i *on the other hand* (Tabela 26). Iz rezultata analiziranog korpusa može se uočiti da autori grupnih studentskih objava koriste ove izraze da bi istakli kontrast prethodno saopštenom sadržaju (118 – 120).

(118) Scientists and experts in different scientific fields can give great contribution to terraforming Mars. Doctors and medical knowledge provide health care services. *However*, these people would not be able to do their jobs if there were not other people who would do basic but equally important jobs. (G2)

(119) To conclude, science is essential for progress and development *while* other professions are necessary for maintaining life and normal functioning of Martians. (G2)

(120) Many would probably find it surprising that India belongs to the group of countries with the most developed technology. *Yet*, no one can ignore the significance of the tech industry which has brought the county nearly \$160 billion in 2016-2017, the amount that represents almost 10% of the country's GDP. (G8)

Na osnovu rezultata u trećoj podgrupi tranzicionih izraza, izraza koji ukazuju na uzročno-posledične odnose između rečenica, najzastupljeniji su sledeći izrazi: *so, therefore, thus, in conclusion, nevertheless, nonetheless* i *rather* (Tabela 27).

Tabela 27. Najzastupljeniji izrazi treće podgrupe tranzicionih izraza u korpusu G

treća podgrupa tranzicionih izraza	broj izraza	procenat od ukupnog broja tranzicionih izraza u korpusu G
<i>so</i>	41	11,11%
<i>therefore</i>	25	6,78%
<i>thus</i>	8	2,17%
<i>in conclusion</i>	6	1,63%
<i>nevertheless</i>	6	1,63%
<i>nonetheless</i>	5	1,35%
<i>rather</i>	5	1,35%
ukupno:	96	26,02%

Studenti koriste izraze iz ove podgrupe da istaknu zaključke do kojih su došli (121 – 123), kao i da iznesu protivargumente kojima usmeravaju ostale učesnike u diskusiji u željenom smeru (124 – 126).

- (121) Both types of professions are crucial for normal life on the Earth, *therefore* they are essential for life on another planet. (G2)
- (122) *In conclusion*, there is a direct correlation between a countries technological development and its economic strength. (G8)
- (123) Da Vinci worked slowly, *so* many of his works have not been completed. *Thus*, in the present day only fifteen paintings are labeled as Leonardo da Vincis.
- (124) Experiments on humans certainly give us the most reliable results and effects of use, *nevertheless*, consequences can be catastrophic for those who participate in experiments... (G3)
- (125) With self driving cars there will be less mistakes and no bad or drunken drivers, disabled and elderly people will also be able to experience driving more easily. *Nonetheless*, negative effects of self driving cars are not to be ignored, but something to work on. (G7)
- (126) They are researching a technology that could one day help us grab information from the internet without looking it up online on our devices. *Rather*, they are making a brain implant that will help us get information from online simply by thinking about it. (G4)

Na drugom mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa u korpusu G nalaze se izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*) sa 0,561% ili ukupno 131 izraz (Tabela 19). Autori upotrebljavaju ove elemente metadiskursa u cilju dodatnog

objašnjavanja, parafraziranja ili pružanja dodatnih informacija (Hyland, 2005: 52). U analiziranom korpusu G autori u ovu svrhu najčešće koriste sledeće izraze: upotreba zagrada kao izraza za razjašnjavanje pojmova (*x*), *such as*, *for example* i *called* (Tabela 28).

Tabela 28. Najzastupljeniji izrazi za razjašnjavanje pojmova u korpusu G

izrazi za razjašnjavanje pojmova	broj izraza	procenat od ukupnog broja izraza za razjašnjavanje pojmova u korpusu G
<i>zagrada (x)</i>	38	29,01%
<i>such as</i>	33	25,19%
<i>for example</i>	21	16,03%
<i>called</i>	10	7,63%
ukupno:	102	77,86%

Kao što se može videti iz dobijenih rezultata analize korpusa G autori grupnih studentskih objava najviše koriste zagradu (*x*) da dodatno objasne informacije i pojmove iz saopštenog sadržaja (127 – 128), zatim markere *such as* (128) i *for example* (130) koji imaju funkciju bližeg prikazivanja saopštenih informacija kroz primere ili dodatna objašnjenja (Blagojević, 2008: 110).

- (127) Furthermore, in 2011, a professor at Stanford university offered a free MOOC (*massive open online course*) in artificial intelligence and 160,000 students from over 190 countries enrolled. (G4)
- (128) Farmers could simply use pesticides on the entire field, eliminating unwanted plants, but at the same time not harming eatable plants (*crops*). (G9)
- (129) Leonardo is well acknowledged for his art works *such as* The Last Supper and Mona Lisa. (G15)
- (130) Our parents *for example*, for any enigmatic reference they would find, they did not have an option to simply type it on a browser and find the most suitable explanation as we do today. (G4)

Pored ovih izraza u korpusu G autori u manjoj meri koriste markere *in fact*, *indeed*, *e.g.*, *for instance*, *in other words*, *known as*, *namely*, *that is*, *in this respect* i *or x* kada žele da dodatno

objasne informacije iz propozicionog sadržaja (131), parafraziraju (132) ili pruže dodatne informacije (133).

(131) Time needed one invention to be made in process of production was shortened, *for instance*, time needed to invent and to make photograph was 112 years, on the other hand, time needed to invent and make microprocessor was 2 and a half years. (G13)

(132) According to The World Bank, the technological progress of a country can be measured by measuring the growth in total productivity. *In other word*, measuring the relative efficiency with which an economy produces goods given a certain amount of capital and labor force. (G8)

(133) There are already websites that are charging very little compared to western universities, *namely*, Khan Academy, Udemy, Coursera, Lynda.com, and more. (G4)

Na osnovu rezultata možemo videti da su na trećem mestu po zastupljenosti (Tabela 19) markeri sheme (eng. *frame markers*) sa 0,356% ili ukupno 84 izraza u analiziranom korpusu G. Autori koriste ove elemente metadiskursa da ukažu na sled događaja, na promene faza u tekstu ili da istaknu ciljeve diskursa (Bulatović – Bogdanović, 2019: 362). Kao što je već navedeno u pododeljku 4.1.1, Hajland (Hyland, 2005: 51) deli ove elemente metaskursa u četiri podgrupe: (1) izrazi koji ukazuju na sled događaja, (2) izrazi koji ukazuju na faze u tekstu, (3) izrazi koji ističu ciljeve diskursa, (4) izrazi koji ukazuju na promene u načinu argumentacije. U Tabeli 29. su prikazani rezultati zastupljenosti ovih izraza po podgrupama u analiziranom korpusu G.

Tabela 29. Zastupljenost markera sheme u korpusu G po podgrupama

Br.	Markeri sheme	Broj	%
1	izrazi koji ukazuju na sled događaja – npr. <i>first, second, first of all, finally, then...</i>	50	59,524%
2	izrazi koji ukazuju na faze u tekstu – npr. <i>in conclusion, to conclude, to sum up, now...</i>	20	23,809%
3	izrazi koji ističu ciljeve diskursa – npr. <i>would like to, want to, focus...</i>	14	16,667%
4	izrazi koji ukazuju na promene u načinu argumentacije – npr. <i>in regard to, now, so...</i>	0	0%
	UKUPNO	84	100%

Kao što se može videti iz dobijenih rezultata (Tabela 29), najzastupljeniji su markeri sheme koji ukazuju na sled događaja sa ukupnom zastupljenošću od 59,524%. U ovoj podgrupi su najzastupljeniji izrazi *first*, *then*, *firstly*, *secondly* i *finally* koji čine 44,04% od ukupnog broja svih markera sheme u korpusu G (Tabela 30).

Tabela 30. Najzastupljeniji izrazi prve podgrupe markera sheme u korpusu G

prva podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu G
<i>first</i>	10	11,91%
<i>then</i>	9	10,71%
<i>firstly</i>	7	8,33%
<i>secondly</i>	7	8,33%
<i>finally</i>	4	4,76%
ukupno:	37	44,04%

Pored ovih izraza, studenti su upotrebljavali i sledeće markere sheme prilikom pisanja grupnih objava, ali sa manjom zastupljenošću: *first of all*, *last*, *lastly*, *next*, *second* i *first and foremost*. Ovi izrazi pomažu autoru da jasno obeleži sled izlaganja, faze nekog procesa ili aspekte iznetih ideja (Hyland – Zou, 2020: 36). U primeru (134) možemo uočiti autorovu upotrebu ovih izraza s ciljem ukazivanja na sled događaja prilikom kolonizacije planete Mars, a u primeru (135) nam autor opisuje organizaciju teksta unutar same objave.

(134) The *first* step in populating the Red planet world of course be building shelters that would keep the people safe from extreme weather conditions. The *second* step is of course terraforming Mars. (G2)

(135) So *first*, we will begin by understanding what is the time?... In the *second* place, lets see what is the time travelling...(G11)

Na drugom mestu po zastupljenosti su markeri sheme koji ukazuju na faze u tekstu sa 20 izraza ili ukupnom zastupljenošću od 23,81% (Tabela 31). U analiziranom korpusu G su

korišćeni sledeći izrazi: *in conclusion*, *to sum up*, *to conclude*, *overall*, *all in all*, *by far*, *in short* i *now* (Tabela 31).

Tabela 31. Izrazi druge podgrupe markera sheme u korpusu G

druga podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu G
<i>in conclusion</i>	6	7,14%
<i>to sum up</i>	5	5,95%
<i>to conclude</i>	3	3,57%
<i>overall</i>	2	2,38%
<i>all in all</i>	1	1,19%
<i>by far</i>	1	1,19%
<i>in short</i>	1	1,19%
<i>now</i>	1	1,19%
ukupno:	20	23,81%

Kao što se može videti iz dobijenih rezultata, autori najčešće koriste ovu podgrupu markera sheme na samom kraju grupne objave, prilikom iznošenja zaključaka (136 – 139).

- (136) *To conclude*, science is essential for progress and development while other professions are necessary for maintaining life and normal functioning of Martians. Every profession is important and all professions should be equally appreciated. (G2)
- (137) *To sum up*, the main reason of all these disadvantages is that assembly language has not moved that far from the machine language, and it is still very far from any human language. However, this is also the reason of why is the assembly one of the fastest programming languages. (G5)
- (138) *In conclusion*, as all the great inventions self driving car does have its advantages and many disadvantages, some of which are considered very alarming. (G7)
- (139) *All in all*, we should approach these new opportunities with an open mind, all the while being cautious of the potential risk, because the Internet could be seen either as a pleasant, hospitable place for acquiring information, or as one with many dangers lurking around the corner. (G10)

Na trećem mestu po zastupljenosti je podgrupa markera sheme koji ističu ciljeve diskursa sa 14 izraza od ukupno 84 izraza u analiziranom korpusu G što čini 16,66% (Tabela 32). Autori grupnih studentskih objava su koristili sledeće izraze iz ove podgrupe: *goal*, *focus*, *want to*, *would like to* i *main point* (Tabela 32).

Tabela 32. Izrazi treće podgrupe markera sheme u korpusu G

treća podgrupa markera sheme	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera sheme u korpusu G
<i>goal</i>	4	4,76%
<i>focus</i>	3	3,57%
<i>want to</i>	3	3,57%
<i>would like to</i>	3	3,57%
<i>main</i>	1	1,19%
ukupno:	14	16,66%

Studenti su koristili markere sheme iz ove podgrupe kada su želeli da ukažu na ciljeve diskursa (140 – 142).

- (140) The *goal* of the program called Aadhaar is to create an identification database that would reduce corruption, fraudulent representations and better control public money. (G16)
- (141) In conclusion, I *would like to* talk about why I think assembly is worth learning, even by knowing the fact that nowadays people more often use high-level languages such as Java, Ruby, Python, etc.(G5)
- (142) However, that does not change the fact that self driving cars could significantly reduce the number of deaths in car accidents, and increase the general safety of traffic, which is exactly the *main point* of this essay. (G7)

Na osnovu rezultata iz Tabele 19, na četvrtom mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa u korpusu G se nalaze markeri izvora tvrdnje (eng. *evidentials*) sa ukupno 54 izraza ili sa zastupljenošću od 0,231%. Ovi elementi metadiskursa pomažu autoru u dokazivanju njegovih tvrdnji pozivajući se na ideje i informacije iz drugih izvora (Bulatović – Bogdanović, 2019). U analiziranom korpusu G, studenti su koristili sledeće

izraze prilikom navođenja izvora tvrdnje: *hiperlink na kraju grupne objave*, *hiperlink u tekstu*, *according to* i *ime autora i godina u zagradi* (Tabela 33).

Tabela 33. Markeri izvora tvrdnje u korpusu G

markeri izvora tvrdnje	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera izvora tvrdnje u korpusu G
<i>hiperlink na kraju grupne objave</i>	31	57,41%
<i>hiperlink u tekstu</i>	12	22,22%
<i>according to</i>	6	11,11%
<i>ime autora i godina u zagradi</i>	5	9,26%
ukupno:	54	100%

Kao što se može videti iz dobijenih rezultata, od ukupnog broja analiziranih markera izvora tvrdnje, čak 43 izraza od ukupno 54 je upotreba hiperlinka kao načina pozivanja na izvor tvrdnje (Tabela 33). Može se uočiti da su se autori češće pozivali na izvore tvrdnje koristeći hiperlinkove na kraju teksta (143), nego u okviru same objave (144). U primerima (145 – 146) možemo videti upotrebu dva izraza tvrdnje: *according to* i *ime autora i godina u zagradi*, koji imaju manju zastupljenost u korpusu G.

(143) To conclude, science is essential for progress and development while other professions are necessary for maintaining life and normal functioning of Martians. Every profession is important and all professions should be equally appreciated.

<https://www.monster.com/career-advice/article/mars-jobs-nasa-wanted-posters>

<http://www.elitemv.com/2019/10/professions-that-humanity-might-need-on.html> (G2)

(144) In 2015, cybercriminals hacked the U. S. Office of Personnel Management and thus managed to jeopardize 5.6 million identities by stealing their fingerprints and personal information. (Cybersecurity Resource Center:

<https://www.opm.gov/cybersecurity/cybersecurity-incidents/>). In reality our personal data is

invariably in risk of being collected without given consent. (G16)

(145) *According to* The World Bank, the technological progress of a country can be measured by the growth in total productivity. (G8)

(146) Stamatis Karnouskos states that “delegating driver’s responsibilities to a “robot on wheels”, has far-reaching implications, especially when it comes down to automated decision-making in critical situations...” (*Stamatis Karnouskos, „Self-driving Car Acceptance and the Role of Ethics“, 2018 : 1).*(G7)

Na poslednjem mestu po zastupljenosti u grupi interaktivnih elemenata metadiskursa se nalaze markeri najave (eng. *endophoric markers*) sa samo 9 izraza ili 0,038% zastupljenosti u korpusu G (Tabela 19). Autori upotrebljavaju ove izraze da ukažu čitaocu na informacije iz drugog dela teksta. U analiziranom korpusu G, autori koriste sledeće izraze: *example x* (upotrebljen 3 puta), *x above* (upotrebljen 2 puta), *x earlier* (upotrebljen 2 puta), *x below* (upotrebljen 1 put) i *x before* (upotrebljen 1 put) (vidi Tabelu 34).

Tabela 34. Markeri najave u korpusu G

markeri najave	broj izraza	procenat od ukupnog broja markera najave u korpusu G
<i>example x</i>	3	33,33%
<i>x above</i>	2	22,22%
<i>x earlier</i>	2	22,22%
<i>x below</i>	1	11,11%
<i>x before</i>	1	11,11%
ukupno:	9	100%

Autori grupnih objava najčešće koriste ove izraze da upute čitaoca na ranije pomenute informacije (147 – 149). Mala zastupljenost ovih elemenata metadiskursa se možda može objasniti činjenicom da studenti još nisu naučili da koriste metadiskurs u pisanju i shodno tome ne osećaju potrebu da ukažu ostalim učesnicima na informacije iz drugih delova teksta.

(147) As said *before*, the Internet is a very convenient way to find any information in the blink of an eye which could help us to become the best version of ourselves. (G10)

(148) Although one could argue that a country is technologically advanced thanks to its economic strength and not the other way around, the fact is, as noted *earlier* in this essay, ... (G8)

(149) In the light of everything said *above*, every coin has two sides and the accessibility of information is not an exception. (G10)

U sledećem pododeljku će biti predstavljeni uporedni rezultati analize upotrebe metadiskursa u korpusu P i korpusu G.

4.1.3. Pregled dobijenih rezultata

Analiza metadiskursa u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima pokazuje da su svi elementi metadiskursa zastupljeni, mada se način upotrebe i stepen zastupljenosti donekle razlikuju (Tabela 35). Rezultati analize su predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja dva analizirana korpusa. Cilj ove analize je bio da se ispitaju sledeće hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*; H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

Tabela 35. Elementi metadiskursa u objavama grupe P i grupe G

Br.	Elementi metadiskursa	Broj grupa P	% grupa P	Broj grupa G	% grupa G
1	tranzicioni izrazi (eng. <i>transition markers</i>)	1438	1,766%	369	1,581%
2	markeri sheme (eng. <i>frame markers</i>)	530	0,651%	84	0,356%
3	markeri najave (eng. <i>endophoric markers</i>)	15	0,018%	9	0,038%
4	markeri izvora tvrdnje (eng. <i>evidentials</i>)	98	0,12%	54	0,231%
5	izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. <i>code glosses</i>)	316	0,388%	131	0,561%
6	izrazi autorovog ogradaivanja (eng. <i>hedges</i>)	1361	1,671%	340	1,457%
7	izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. <i>boosters</i>)	841	1,033%	215	0,921%
8	markeri autorovog stava (eng. <i>attitude markers</i>)	632	0,776%	123	0,527%
9	markeri autorovog odnosa sa čitaocem (eng. <i>engagement markers</i>)	2921	3,587%	629	2,695%
10	markeri autorovog samoupućivanja (eng. <i>self mentions</i>)	733	0,9%	11	0,047%
	UKUPNO:	8.885	10,91%	1.965	8,42%

Na osnovu rezultata iz Tabele 35. može se uočiti da studenti u oba korpusa koriste sve elemente metadiskursa, ali je njihova upotreba nešto zastupljenija u korpusu P u grupi markera autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*), gde je zastupljenost ovih izraza 3,587% u odnosu na zastupljenost od 2,695% u korpusu G. Markeri autorovog odnosa s čitaocem se inače nalaze na prvom mestu po ukupnoj zastupljenosti u oba korpusa. Autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da uključe čitaoce u diskusiju, i u tu svrhu najčešće koriste lične zamenice i prisvojne prideve (Hyland, 2005). Veći stepen zastupljenosti ovih markera u analiziranom korpusu se može objasniti činjenicom da je jedna od distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma interaktivnost između učesnika i fokusiranost na druge učesnike u diskusiji, što ima za rezultat češću upotrebu ličnih zamenica i prisvojnih prideva u pisanju. Ovi rezultati se podudaraju s rezultatima iranske studije o upotrebi interakcijskih elemenata metadiskursa u studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima gde su markeri autorovog odnosa s čitaocem na prvom mestu po ukupnoj zastupljenosti u analiziranom korpusu (Tajeddin – Alemi, 2012: 104). Donekle veći stepen zastupljenosti ovih elemenata metadiskursa u pojedinačnim studentskim objavama se može objasniti činjenicom da svi studenti mogu da učestvuju u diskusiji na određenu temu iz tehnologije, da iznose svoje stavove i tvrdnje o datoj temi, zatim da postavljaju pitanja i pozivaju ostale studente da uzmu učešće u diskusiji. Na taj način autori pojedinačnih objava uspešno uspostavljaju direktan kontakt s ostalim učesnicima u diskusiji i fokusiraju se na zadatu temu. Pored ličnih zamenica kao markera autorovog odnosa s čitaocem autori prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih objava koriste i pitanja da bi se direktno obratili čitaocima. Na osnovu rezultata analiziranog korpusa može se videti da pitanja čine oko 14% (ukupno 89 izraza) svih markera autorovog odnosa sa čitaocem u korpusu G (14,15%), a 2,47% (ukupno 75 izraza) u korpusu P. Na osnovu svega dosad navedenog, možemo zaključiti da autori u oba korpusa koriste markere autorovog odnosa sa čitaocem sa istim ciljem, da približe temu ostalim učesnicima u diskusiji i da ih u nju uključe, a donekle veća zastupljenost ovih elemenata metadiskursa u korpusu P bi se mogla pripisati donekle većem stepenu interaktivnosti između studenata i njihovom direktnom obraćanju ostalim učesnicima u komunikaciji.

Na drugom mestu po zastupljenosti u oba korpusa se nalaze tranzicioni izrazi (eng. *transition markers*) čiji stepen zastupljenosti je 1,766% u korpusu P, a 1,581% u korpusu G

(Tabela 35). Kao što je već navedeno u prethodnom pododjeljku, autori studentskih objava koriste tranzicione izraze kada žele da ukažu na odnose među rečenicama, prilikom izvođenja zaključaka, navođenja rezultata, nabiranja, upoređivanja, isticanja veza unutar diskursa. Hajland (Hyland, 2005: 57) navodi da su tranzicioni izrazi najzastupljeniji oblik metadiskursa u doktorskim disertacijama iz oblasti računarstva i elektrotehnike. Ovi izrazi su, takođe, najzastupljeniji elementi metadiskursa u studiji *Cooperative or collaborative literacy practices: Mapping metadiscourse in a business students' wiki group project*, u kojoj se analizira upotreba elemenata metadiskursa u studentskim grupnim objavama na diskusionim forumima u okviru Viki stranica (eng. *Wiki pages*) (Alyousef – Picard, 2011: 473). Nešto niža zastupljenost tranzicionih izraza u našem korpusu se možda može objasniti činjenicom da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta koji još nisu naučili da koriste sve elemente metadiskursa. Ukoliko uporedimo stepen zastupljenosti tranzicionih izraza po podgrupama u korpusu P sa korpusom G, možemo uočiti da su podjednako zastupljene sve tri podgrupe ovih elemenata metadiskursa. Izuzetak u oba korpusa su izrazi iz druge podgrupe koje autori koriste s ciljem da istaknu svoje stavove kao iste ili slične. Autori pojedinačnih studentskih objava su upotrebili samo tri izraza iz ove podgrupe, a autori grupnih studentskih objava četiri izraza. Ovakvi rezultati nam mogu ukazati na dve mogućnosti. Prva je da studenti nisu naučili da koriste izraze koji ukazuju na iste ili slične stavove, a druga da su u pisanju više isticali svoje stavove kao različite. Detaljnija analiza načina argumentacije će biti data u Odeljku 4.3, u kojem će biti predstavljeni rezultati analize retoričke strukture studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima.

Izrazi autorovog ograđivanja (eng. *hedges*) su u oba analizirana korpusa na trećem mestu po zastupljenosti: 1,457% u korpusu P nasuprot 1,671% u korpusu G (vidi Tabelu 35). Upotrebom ovih elemenata metadiskursa u pisanju autori izražavaju određen stepen suzdržanosti i opreznosti prilikom saopštavanja svojih stavova (Blagojević, 2008). Takođe, upotreba izraza autorovog ograđivanja ostavlja autoru prostor za pregovore (Hyland, 2005). Ovi rezultati se podudaraju s rezultatima studije o upotrebi elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica gde su izrazi autorovog ograđivanja takođe na trećem mestu po stepenu zastupljenosti (Alyousef – Picard, 2011: 473). Visoka zastupljenost ovih elemenata u oba korpusa se međutim ne slaže s rezultatima iranske studije (Tajeddin – Alemi, 2012: 104), gde se

izrazi autorovog ograđivanja nalaze na poslednjem mestu po stepenu zastupljenosti u grupi interakcijskih elemenata metadiskursa. Odgovor se možda može naći u činjenici da su analizirane studentske objave i da studenti koji su učestvovali u iranskoj studiji možda još uvek nisu naučili da koriste ove izraze u pisanju. Takođe, prilikom poređenja moraju se uzeti u obzir i kulturološke razlike iz oblasti akademske retorike, budući da svaki autor prilikom pisanja koristi sistem vrednosti koji prihvata njegova kulturna zajednica (Blagojević, 2005: 35). Međutim, kulturološke razlike u pisanju na asinhronim diskusionim forumima nisu predmet ove disertacije i neće biti detaljnije objašnjene. Ukoliko pogledamo rezultate ovog istraživanja možemo da zaključimo da autori studentskih objava u oba korpusa najčešće koriste iste izraze autorovog ograđivanja: *would*, *should*, *could* i *might*. Upotrebom ovih modalnih glagola autori se udaljavaju od izloženog sadržaja i izražavaju određen stepen sumnje. Takođe, ograđivanjem od iznetih tvrdnji oni ostavljaju mogućnost ostalim učesnicima u komunikaciji da ih dopune ili ospore.

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 35, vidimo da su izrazi pojačavanja autorove tvrdnje (eng. *boosters*) na četvrtom mestu po stepenu zastupljenosti u oba analizirana korpusa sa 1,033% u korpusu P i 0,921% u korpusu G. Autori pojedinačnih i grupnih objava koriste ove izraze u pisanju da naglase iznete stavove, kao i da uvere čitaoce u istinitost svojih tvrdnji i ideja (Hyland, 2005). Iako su studenti u oba korpusa koristili izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju s približnim stepenom zastupljenosti, možemo uočiti da se donekle razlikuju izrazi koji su najčešće korišćeni. Autori pojedinačnih studentskih objava su najčešće koristili glagole *think*, *believe* i *know* da dokažu ostalim učesnicima u komunikaciji da dobro poznaju temu ili da ih ubede u istinitost svojih tvrdnji (Tabela 8). Ovi rezultati se podudaraju s rezultatima iranske studije koja analizira upotrebu interakcijskih elemenata metadiskursa u studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima gde se ističe da su glagoli *think*, *believe* i *know* najzastupljeniji izrazi za pojačavanje autorovih tvrdnji (Tajeddin – Alemi, 2012: 110). Slične rezultate takođe navodi Skogs (Skogs, 2014: 66) u svojoj studiji *Features of Orality, Academic Writing and Interaction in Asynchronic Student Discussion Forums*, u kojoj ističe da studenti veoma često upotrebljavaju glagole *think*, *believe*, *find* i *know* prilikom pisanja objava na asinhronim diskusionim forumima. Pored glagola u korpusu P, autori su često koristili sledeće priloge u cilju dodatnog naglašavanja saopštenog sadržaja: *really*, *always*, *actually*, *never*,

completely i *definitely* (Tabela 8). Nasuprot tome, autori grupnih studentskih objava nisu koristili u pisanju glagole *think* i *believe*. Kao što možemo videti iz rezultata, najzastupljeniji su glagoli *know* i *find* koje autori koriste da ubede čitaoce u tačnost iznetih tvrdnji i njihovo dobro poznavanje teme (Tabela 23). Pored glagola u ovom korpusu autori koriste takođe priloge *never*, *always* i *really* u cilju dodatnog naglašavanja saopštenog sadržaja (Tabela 23). Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da autori u oba korpusa koriste izraze za pojačavanje autorovih tvrdnji, s tim što je primetna donekle jednolična upotreba ovih izraza u korpusu G.

Markeri autorovog samoupućivanja (eng. *self mentions*) se nalaze na petom mestu u korpusu P sa zastupljenošću od 0,9% ili ukupno 733 izraza (vidi Tabelu 35). Nasuprot tome, u korpusu G, ovi elementi metadiskursa se nalaze na preposlednjem devetom mestu sa zastupljenošću od 0,047% ili samo 11 izraza. Autori upotrebljavaju markere autorovog samoupućivanja da ukažu na svoje prisustvo u tekstu i u tu svrhu najčešće koriste lične zamenice i prisvojne prideve (Hyland, 2005: 53). Iako ovi elementi imaju veliku zastupljenost u korpusu P, njihova je upotreba prilično jednolična pošto autori pojedinačnih objava koriste samo tri izraza u pisanju: ličnu zamenicu za prvo lice jednine *I*, prisvojni pridev *my* i ličnu zamenicu *me* (Tabela 9). Kao što se vidi iz rezultata analize, posebno se ističe velika zastupljenost lične zamenice *I* u ovom korpusu koju su autori upotrebili čak 572 puta. Slične rezultate navode autori studije o upotrebi elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica u kojoj se ističe velika zastupljenost ličnih zamenica i prisvojnih prideva u analiziranom korpusu (Alyousef – Picard, 2011). Velika učestalost ovih markera je rezultat izražavanja autorovog slaganja ili neslaganja sa stavovima ostalih učesnika u diskusiji, zatim razmene ličnih stavova i naposljetku iznošenja autorovog mišljenja u vezi s temom o kojoj se diskutuje. Kao što je već rečeno ovi elementi metadiskursa se nalaze na preposlednjem mestu po stepenu zastupljenosti u korpusu G. Autori grupnih studentskih objava su koristili samo dva markera autorovog samoupućivanja u pisanju: ličnu zamenicu za prvo lice jednine *I* (upotrebljena 9 puta) i prisvojni pridev *my* (upotrebljen 2 puta). Ove izraze su autori u korpusu G koristili isključivo prilikom iznošenja ličnih stavova u vezi sa saopštenim sadržajem. Ovako velika razlika u stepenu zastupljenosti markera autorovog samoupućivanja u dva analizirana korpusa se možda može objasniti činjenicom da u grupnim studentskim objavama ne postoji direktna komunikacija s ostalim učesnicima u diskusiji za razliku od pojedinačnih studentskih objava gde studenti često

razmenjuju lične stavove, izražavaju slaganje ili neslaganje s ostalim učesnicima u diskusiji. Manja zastupljenost markera autorovog samoupućivanja u korpusu G se podudara s rezultatima Hajlandove studije o upotrebi elemenata metadiskursa u doktorskim disertacijama gde je utvrđeno da su markeri autorovog samoupućivanja na osmom mestu po ukupnoj zastupljenosti u disertacijama iz oblasti računarstva a na devetom, preposlednjem mestu u disertacijama iz oblasti elektrotehnike (Hyland, 2005: 57). Ovakvi rezultati nam ukazuju da autori grupnih studentskih objava nisu upućivali na sebe tokom pisanja i da su se trudili da koriste bezlični oblik komunikacije sa čitaocem koji je karakterističan za stručne tekstove.

Na osnovu rezultata iz Tabele 35, se vidi da su markeri autorovog stava (eng. *attitude markers*) na šestom mestu po zastupljenosti u oba analizirana korpusa. U korpusu P stepen zastupljenosti je 0,776% ili 632 izraza, a u korpusu G 0,527% ili ukupno 123 izraza. Ovi rezultati se poklapaju s rezultatima studije o upotrebi elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica, gde se markeri autorovog stava nalaze takođe na šestom mestu po stepenu zastupljenosti u analiziranom korpusu (Alyousef – Picard, 2011). Autori koriste ove izraze prilikom iznošenja ličnih stavova u vezi sa saopštenim sadržajem (Hyland, 2005: 53). Kao što se može uočiti iz dobijenih rezultata, stepen zastupljenosti ovih elemenata metadiskursa je donekle približan u oba analizirana korpusa, ali postoji razlika u upotrebljenim izrazima. U korpusu P autori objava najviše koriste prilog *even*, glagol *agree* i pridev *important* (Vidi Tabelu 10) što se u potpunosti slaže s rezultatima iranske studije (Tajeddin – Alemi, 2012: 107), gde se navodi da su studenti najviše koristili markere autorovog stava *agree*, *even* i *important*. Iako je glagol *agree* veoma zastupljen u korpusu P, u korpusu G se ne koristi uopšte što se može objasniti činjenicom da autori grupnih studentskih objava nisu odgovarali na prethodne objave i samim tim nisu imali potrebu da iznose svoje slaganje ili neslaganje sa prethodno napisanim objavama. U korpusu G autori studentskih objava takođe često koriste markere *even* i *important*, zatim prideve sa predikativnom funkcijom u bezličnim rečeničnim konstrukcijama – *it is fortunate*, *it is understandable* i *it is not always clear* (Tabela 24). Upotrebom bezličnih oblika komunikacije autor se distancira od teme i pokazuje objektivnost što je karakteristika stručnih tekstova.

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 35. možemo da vidimo da se markeri sheme (eng. *frame markers*) nalaze na sedmom mestu u oba analizirana korpusa sa zastupljenošću od

0,651% u korpusu P i 0,356% u korpusu G. Ovi rezultati se donekle podudaraju s rezultatima studije *Features of Orality, Academic Writing and Interaction in Asynchronous Student Discussion Forums*, gde se markeri sheme nalaze na devetom mestu po stepenu zastupljenosti u analiziranom korpusu (Alyousef – Picard, 2011). Kao što je već navedeno, autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da ukažu na sled događaja, da učine tekst čitkijim, kao i da istaknu promenu načina argumentacije (Hyland, 2005: 51). Hajland deli markere sheme na četiri grupe kao što je navedeno u prethodnom pododeljku. Autori pojedinačnih studentskih objava su upotrebljavali ove markere u velikoj meri da ukažu na faze u tekstu (ukupna zastupljenost ove podgrupe u grupi markera sheme je 48,679%), tj. najčešće da ukažu na zaključak. Tom prilikom su najčešće koristili izraze *in conclusion*, *to conclude* i *to sum up*. Pored markera sheme koji ukazuju na faze u tekstu, relativno veliku zastupljenost ima i podgrupa markera sheme koja ukazuje na sled događaja sa ukupnom zastupljenošću u grupi markera sheme od 29, 811%. U ovoj podgrupi su najzastupljeniji markeri: *secondly*, *first of all* i *finally*. U manjoj meri su zastupljene preostale dve podgrupe markera sheme, markeri koji ističu ciljeve diskursa (20,755%) i markeri koji ukazuju na promene u načinu argumentacije (0,755%). U poslednjoj podgrupi su upotrebljena samo dva izraza: *in regard to* i *so*.

Slični rezultati su dobijeni i u korpusu G. Dve najzastupljenije podgrupe su markeri sheme koji ukazuju na sled događaja (59,524%) i markeri sheme koji ukazuju na faze u tekstu (23,809). Kao što se vidi iz rezultata, autori grupnih studentskih objava su najčešće koristili izraze *first*, *firstly*, *then*, *secondly* i *finally* kada su želeli da istaknu sled događaja, a *in conclusion*, *to sum up*, *to conclude* kada su ukazivali na faze u tekstu. Podgrupa markera sheme koji ističu ciljeve diskursa je u manjoj meri zastupljena u korpusu G (16,667%), a izrazi koji ukazuju na promenu govornih činova nisu uopšte upotrebljavani, što se podudara s rezultatima Hajlandove studije o upotrebi markera sheme u akademskim blogovima, gde su markeri sheme koji ističu ciljeve diskursa zastupljeni sa 4,70% a izrazi koji ukazuju na promenu govornih činova sa samo 0,63% (Hyland – Zou, 2020: 35). Ovakvi rezultati nam mogu ukazivati na generalno malu zastupljenost ovih podgrupa markera sheme u asinhronoj kompjuterskoj komunikaciji. Jedan od razloga za malu zastupljenost markera sheme koji ukazuju na promenu govornih činova i načina argumentacije bi mogao da bude i relativno mali broj reči u objavama što ima za rezultat da autori retko menjaju temu diskusije (Hyland – Zou, 2020: 41).

Izrazi za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*) se nalaze na osmom mestu u korpusu P sa zastupljenošću od 0,388% ili ukupno 316 izraza (vidi Tabelu 35). Nasuprot tome, u korpusu G, ovi elementi metadiskursa se nalaze na petom mestu sa zastupljenošću od 0,561% ili ukupno 131 izraz (Tabela 35). Kao što je već navedeno, autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da pruže čitaocu dodatne informacije o saopštenom sadržaju (Hyland, 2005). Prilikom pisanja, autori često parafraziraju i dodatno objašnjavaju iznete stavove i ideje da bi čitaocima učinili njihov tekst što jasnijim i razumljivijim (Bulatović – Bogdanović, 2019). Na osnovu dobijenih rezultata možemo da uočimo da su autori pojedinačnih studentskih objava najčešće koristili izraze *such as*, *for example*, *zagrada (x)* i *for instance* (Tabela 18) kada su hteli da dodatno objasne svoje stavove ostalim učesnicima u diskusiji, kao i da se uvere da oni prate njihovo izlaganje i razumeju iznete argumente. Slični rezultati su dobijeni i u korpusu G gde možemo da uočimo da su najviše zastupljeni sledeći izrazi: *zagrada (x)*, *such as*, *for example* i *called* (Tabela 28). Kao što se može videti iz dobijenih rezultata, autori najčešće koriste *zgradu (x)* da dodatno objasne informacije i pojmove iz saopštenog sadržaja a zatim izraze *such as* i *for example* koji imaju funkciju bližeg prikazivanja saopštenih informacija kroz primere ili dodatna objašnjenja (Blagojević, 2008: 110). Pored izraza koji dodatno objašnjavaju pojmove uz pomoć datog primera, autori su u manjoj meri u korpusu G koristili izraz *called* (Tabela 28) koji prema Hajlandu (Hyland, 2005: 52) spada u grupu reformulatora, tj. izraza koje autori koriste za reformulisanje prethodno iznetih informacija. Kad pogledamo slična istraživanja ističe se Hajlandovo istraživanje elemenata metadiskursa u doktorskim disertacijama iz oblasti računarstva i elektrotehnike gde se izrazi za razjašnjavanje pojmova nalaze na petom mestu po ukupnoj zastupljenosti u analiziranom korpusu (Hyland, 2005: 57), što se slaže sa stepenom zastupljenosti ovih elemenata metadiskursa u korpusu G. Ovakav rezultat nam ukazuje da korpus G ima sličnosti sa stručnim tekstovima iz oblasti računarstva i elektrotehnike. Što se tiče žanra asinhronih diskusionih foruma, pronađeno je samo jedno slično istraživanje koje, kao što je već navedeno, obuhvata analizu upotrebe elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica i u kojem se navodi da se izrazi za razjašnjavanje pojmova nalaze na sedmom mestu po stepenu zastupljenosti u analiziranom korpusu (Alyousef – Picard, 2011: 473). Ovi rezultati se donekle podudaraju s rezultatima naše analize za korpus P, gde se ovi izrazi nalaze na osmom mestu po zastupljenosti.

Na devetom mestu po stepenu zastupljenosti u korpusu P se nalaze markeri izvora tvrdnje (eng. *evidentials*) sa 98 izraza ili ukupnom zastupljenošću od 0,12% (Tabela 35). Slični rezultati su dobijeni takođe u korpusu G gde se ovi elementi metadiskursa nalaze na osmom mestu sa ukupnom zastupljenošću od 0,231% (vidi Tabelu 35). Kao što je već navedeno, autori koriste ove izraze prilikom pozivanja na druge autore i radove iz date oblasti (Hyland, 2005). Mora se istaći da su ovi izrazi veoma važno sredstvo koje autori koriste za ubeđivanje svojih čitalaca u pouzdanost iznetih informacija. Ukoliko pogledamo upotrebu ovih elemenata metadiskursa u analiziranim korpusima možemo videti da je njihova upotreba donekle slična. U korpusu P studenti gotovo isključivo koriste hiperlinkove kao markere izvora tvrdnje (96 izraza od 98), a u korpusu G hiperlink je upotrebljen u čak 43 izraza od ukupno 54. Pored hiperlinkova u oba korpusa je takođe upotrebljen izraz *according to*, u korpusu P dva puta i u korpusu G šest puta. U korpusu G je upotrebljen još jedan izraz kao marker izvora tvrdnje, *ime autora i godina u zagradi* (upotrebljen 5 puta). Dobijeni rezultati se ne podudaraju s rezultatima analize metadiskursa u doktorskim disertacijama iz oblasti računarstva i elektrotehnike gde se markeri izvora tvrdnje nalaze na petom mestu po stepenu zastupljenosti (Hyland, 2005: 57), kao ni s rezultatima studije o upotrebi elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica gde se ovi izrazi nalaze na drugom mestu po stepenu zastupljenosti (Alyousef – Picard, 2011: 473), što nam može ukazivati na činjenicu da studenti koji su učestvovali u našem istraživanju još uvek nisu naučili da koriste ove izraze i možda ne osećaju potrebu da ubeđuju ostale učesnike u diskusiji u pouzdanost iznetih informacija.

Markeri najave (eng. *endophoric markers*) se nalaze u oba korpusa na poslednjem, desetom mestu po stepenu zastupljenosti. U korpusu P, ukupna zastupljenost je 0,018% ili 15 izraza, a u korpusu G je zastupljenost neznatno viša, 0,038% ili ukupno 9 izraza (Tabela 35). Malu zastupljenost ovih elemenata metadiskursa navode i u studiji o upotrebi elemenata metadiskursa na diskusionim forumima u okviru Viki stranica gde se ovi izrazi nalaze na osmom mestu po stepenu zastupljenosti u analiziranom korpusu sa samo 11 upotrebljenih izraza (Alyousef – Picard, 2011: 473). Autori koriste ove markere kada žele da upute čitaoce na već pomenute informacije u tekstu ili informacije koje tek slede (Hyland, 2005). Mala zastupljenost ovih elemenata metadiskursa u analiziranim korpusima se može objasniti činjenicom da studenti još uvek nisu naučili da koriste ove izraze i možda ne osećaju potrebu da upute ostale učesnike u

diskusiji na informacije iz drugog dela teksta. Zatim, moramo uzeti u obzir dužinu studentskih objava, posebno pojedinačnih objava koje su prilično kratke (150 – 250 reči) i stoga autori objava verovatno ne osećaju potrebu za upućivanjem čitaoca na informaciju iz drugog dela teksta. Shodno tome, u ovom korpusu su upotrebljena samo dva izraza: *before* i *above*. U korpusu G imamo pet upotrebljenih izraza: *example x*, *x above*, *x earlier*, *x below* i *x before* (vidi Tabelu 34). Autori grupnih studentskih objava su najčešće koristili ove izraze da upute čitaoca na već pomenute informacije. Ukoliko uporedimo ove rezultate s rezultatima Hajlandove studije (Hyland, 2005: 57) gde su ovi markeri na devetom mestu po zastupljenosti u disertacijama iz oblasti računarstva, a na čak trećem u disertacijama iz oblasti elektrotehnike, možda možemo da zaključimo da se uopšteno u oblasti računarstva koriste markeri najave u manjoj meri, te shodno tome i studenti u svojim objavama na forumima manje koriste ove izraze.

Dobijeni rezultati analize metadiskursa u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima ukazuju nam na činjenicu da su svi elementi metadiskursa zastupljeni u oba analizirana korpusa i da njihova zastupljenost uglavnom odgovara zastupljenosti elemenata metadiskursa u sličnim istraživanjima, što potvrđuje polaznu hipotezu H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.*

Nadalje, na osnovu svega iznetog u ovom Odeljku možemo, takođe, zaključiti da studenti u oba korpusa koriste elemente metadiskursa kada žele da usmere čitaoca kroz tekst, da ih uvere u tačnost iznetih podataka, zatim da označe faze u tekstu, ukažu na odnose među rečenicama, kao i da učine tekst jasnijim i razumljivijim. Oni takođe koriste ove izraze da istaknu svoje prisustvo u tekstu, iznesu lične stavove, slaganje ili neslaganje sa saopštenim sadržajem, kao i da se ograde od iznetih stavova i tvrdnji. Shodno tome, možemo da zaključimo da rezultati analize metadiskursa u oba korpusa potvrđuju sledeće hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

U sledećem Odeljku će biti predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama s detaljnim prikazom vrsta hiperteksta koje studenti koriste prilikom pisanja.

4.2. Analiza upotrebe hiperteksta

U ovom Odeljku će biti predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama. Prvo će biti opisana upotreba hiperteksta u pojedinačnim studentskim objavama, a zatim će biti predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta u grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima. Nakon toga će se uporediti dobijeni rezultati analize u ova dva korpusa. Za analizu upotrebe hiperteksta će se koristiti postojeći model Engberg – Majer koji proces konstruisanja znanja uz upotrebu hiperteksta predstavlja u dva podnivoa: 1) proširenje znanja (eng. *knowledge expansion*) gde dolazi do kombinovanja osnovnog znanja (eng. *core knowledge*) sa perifernim znanjem (eng. *peripheral knowledge*) kroz mrežu hiperlinkova koji vode čitaoca do sadržaja relevantnog za dalje čitanje i istraživanje; 2) uvećanje znanja (eng. *knowledge enhancement*) uz pomoć hiperlinkova koji vode čitaoca do novih sadržaja ili do sličnog sadržaja u drugom formatu koji olakšava usvajanje znanja (Engberg – Maier, 2015: 52). Na osnovu ovog modela sledeće vrste hiperteksta će se analizirati u ovom istraživanju: hipertekst za proširenje znanja, hipertekst za dodatno objašnjenje teme i hipertekst za pozivanje na reference. Analizom hiperteksta u studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima će se precizno utvrditi koje vrste hiperteksta studenti koriste i na koji način. Ova analiza ima za cilj da ispita hipotezu H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*. Rezultati analize su dati u nastavku teksta.

4.2.1. Analiza upotrebe hiperteksta u pojedinačnim studentskim objavama

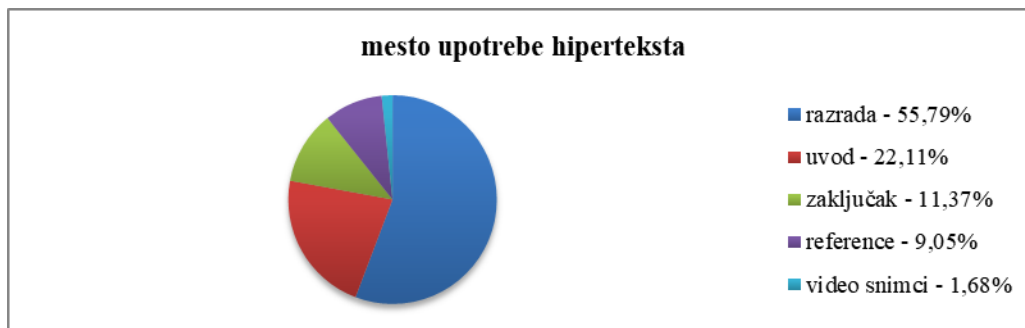
Analiza upotrebe hiperteksta započinje sa analizom pojedinačnih studentskih objava. Kao što je već navedeno u pododjeljku 4.1.1. analizirano je ukupno 400 pojedinačnih studentskih objava koje su obeležene kao objave iz grupe P sa brojevima od 1 do 400. Analizirano je ukupno 475 hiperlinkova koji su upotrebljeni u 151 pojedinačnoj studentskoj objavi, što čini 37,75% od ukupnog broja pojedinačnih studentskih objava. U ukupno 249 (62,25%) objava nije upotrebljen hipertekst. Rezultati analize upotrebe hiperteksta će prvo biti prikazani kvantitativno i tabelarno (Tabela 36). Zbog razlike u broju reči između dva analizirana korpusa u ovom istraživanju (pojedinačne i grupne objave), rezultati će biti predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja u drugom delu ovog poglavlja. Nakon toga će se pristupiti analizi pojedinačnih primera u kontekstu u cilju dobijanja potpunije slike u vezi s upotrebom hiperteksta u ovom žanru.

Tabela 36. Rezultati analize upotrebe hiperteksta u korpusu P

Br.	Vrste hiperteksta	Broj	%
1	hipertekst za proširenje znanja	148	31,16%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme	234	49,26%
3	hipertekst za pozivanje na reference	93	19,58%
	UKUPNO	475	100%

Kao što se vidi iz dobijenih rezultata, analiza upotrebe hiperteksta u pojedinačnim studentskim objavama pokazuje da su studenti koristili sve vrste hiperteksta prilikom pisanja na asinhronim diskusionim forumima (vidi Tabelu 36) Na osnovu rezultata iz Tabele 36. se može videti da je hipertekst za proširenje znanja zastupljen sa 31,16%, zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 49,26% i konačno hipertekst za pozivanje na reference sa 19,58% u analiziranom korpusu. Pored vrsta hiperteksta koji su studenti koristili analizirano je mesto upotrebe hiperteksta u argumentaciji (Grafikon 1), zatim mesto upotrebe hiperteksta u korpusu P po kategorijama (Tabela 37), kao i vrsta žanra na koju je hiperlink vodio (Grafikon 2) što je veoma bitno da bi se u potpunosti razumela upotreba hiperteksta u ovom žanru.

Grafikon 1 – Mesto upotrebe hiperteksta u korpusu P

Na osnovu dobijenih rezultata koji su prikazani na Grafikonu 1, možemo uočiti da su autori pojedinačnih objava najviše upotrebljavali hiperlinkove prilikom pisanja razrade (55,79%) i uvodnog dela pojedinačne objave (22,11%). U zaključku je zastupljenost značajno manja i iznosi samo 11,37%. Slični rezultati su dobijeni i za upotrebu hiperteksta na kraju teksta i iznose 9,05%. Najmanju zastupljenost od 1,68% imaju hiperlinkovi koji vode na video materijal i upotrebljeni su na kraju objave kao preporuka za proširenje znanja u vezi s temom.

Tabela 37. Mesto upotrebe hiperteksta u korpusu P po kategorijama

Br.	Vrste hiperteksta	uvod		razrada		zaključak		video nakon teksta		reference na kraju teksta	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
1	hipertekst za proširenje znanja (148 linkova)	21	20%	103	38,87%	16	29,63%	8	100%	0	0%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme (234 linka)	76	72,38%	128	48,30%	30	55,56%	0	0%	0	0%
3	hipertekst za pozivanje na reference (93 linka)	8	7,62%	34	12,83%	8	14,81%	0	0%	43	100%
ukupno:		105	100%	265	100%	54	100%	8	100%	43	100%

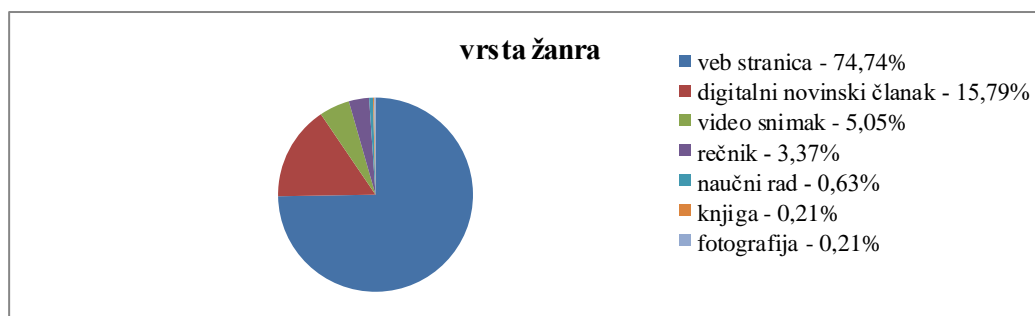
Ukoliko pogledamo zastupljenost kategorija hiperteksta po mestu upotrebe u korpusu P (Tabela 37), vidimo da je u uvodu najviše zastupljen hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa

72,38%. Hipertekst za proširenje znanja je na drugom mestu po stepenu zastupljenosti sa 20%, a hipertekst za pozivanje na reference na poslednjem mestu sa zastupljenošću od 7,62%. Što se tiče glavnog dela objave, tj. razrade, najzastupljenija kategorija hiperteksta je ponovo hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 48,30%, a na drugom mestu je hipertekst za proširenje znanja sa 38,87%. Kao i kod uvoda, hipertekst za pozivanje na reference je na poslednjem mestu po stepenu zastupljenosti sa 12,83%. Ukoliko pogledamo upotrebu hiperteksta u zaključku možemo da uočimo da su rezultati identični prethodnim rezultatima, tj. hipertekst za dodatno objašnjenje teme je zastupljen sa 55,56%, hipertekst za proširenje znanja sa 29,63% i na poslednjem mestu po zastupljenosti hipertekst za pozivanje na reference sa 14,81%. Pored tri glavna dela objave (uvod, razrada i zaključak), autori pojedinačnih studentskih objava su koristili hiperlinkove nakon teksta koji su vodili na video materijal i koji su isključivo pripadali kategoriji hiperteksta za proširenje znanja (100%). Takođe, prisutni su hiperlinkovi nakon teksta koji su navedeni kao reference i shodno tome spadaju u kategoriju hiperteksta za pozivanje na reference (100%). Detaljniji opis upotrebe hiperteksta po mestu argumentacije će biti dat kasnije u tekstu kada budu prikazani rezultati po kategorijama.

Što se tiče žanrova na koje su hiperlinkovi vodili (Grafikon 2), možemo da vidimo da su najzastupljeniji hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa zastupljenošću od 74,74%. Na drugom mestu po zastupljenosti su hiperlinkovi koji vode na digitalne novinske članke sa 15,79%. Pored ova dva žanra, studenti su koristili hiperlinkove koji vode na video materijal (5,05%), rečnike (3,37%), naučne radove (0,63%), knjige (0,21%) i fotografije (0,21%).

Grafikon 2. Vrsta žanra na koju hiperlink vodi u korpusu P

Detalniji prikaz upotrebe hiperteksta po kategorijama i žanrovima će biti dat u sledećim pododdeljcima. Prvo će se analizirati hipertekst za proširenje znanja, zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme i konačno hipertekst za pozivanje na reference. Kao što je već rečeno, za klasifikaciju hiperteksta po kategorijama je korišćen model Engberg – Maier koji je predstavljen u njihovoj studiji *Exploring the Hypermodal Communication of Academic Knowledge beyond Generic Structure* (Engberg – Maier, 2015: 52).

4.2.1.1. Hipertekst za proširenje znanja

Na osnovu dobijenih rezultata (vidi Tabelu 36) možemo da uočimo da je kategorija hiperteksta za proširenje znanja na drugom mestu po stepenu zastupljenosti sa 148 hiperlinkova ili zastupljenošću od 31,16% u korpusu P. Autori koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da čitaoci klikom na mrežu hiperlinkova u tekstu prošire osnovno znanje (eng. *core knowledge*) o saopštenom sadržaju (Maier – Engberg, 2019: 138). Kao što je već opisano u pododdeljku 2.4.1. proces konstruisanja znanja se odvija kroz tri nivoa, gde prvi nivo odlikuje konstruisanje znanja kroz semantičke i tekstualne prednosti teksta, drugi nivo koristi prednosti multimodalne interakcije a treći nivo karakteriše konstruisanje znanja (eng. *knowledge building*) uz pomoć hipertekstualne interakcije (Engberg – Maier, 2015: 52). Za ovo istraživanje je relevantan treći nivo konstruisanja znanja koji ima dva podnivoa (vidi pododdeljak 4.2.1). Proširenje znanja (eng. *knowledge expansion*) uz pomoć hipertekstualne interakcije se odvija na prvom podnivou gde dolazi do kombinovanja osnovnog znanja (eng. *core knowledge*) sa perifernim znanjem (eng. *peripheral knowledge*) kroz mrežu hiperlinkova koji vode čitaoca ka sadržaju koji je relevantan za njegovo dalje čitanje i istraživanje (Engberg – Maier, 2015: 52). U Tabeli 38. su predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta za proširenje znanja po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. U daljem tekstu će prvo biti dat opis rezultata analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju hiperlink vodi, a zatim po mestu argumentacije.

Tabela 38. Hipertekst za proširenje znanja – upotreba po vrsti žanra na koju vodi i mestu argumentacije

Hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	15	18,07%	5	11,63%	1	4,76%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	21	14,19%
razrada	58	69,88%	33	76,74%	11	52,38%	0	0%	1	100%	0	0%	0	0%	103	69,59%
zaključak	10	12,05%	5	11,63%	1	4,76%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	16	10,81%
video snimak nakon teksta	0	0%	0	0%	8	38,1%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	5,41%
reference na kraju teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
ukupno	83	100%	43	100%	21	100%	0	0%	1	100%	0	0%	0	0%	148	100%

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 38, možemo da uočimo da su autori pojedinačnih studentskih objava najčešće koristili hipertekst koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 83 puta od ukupno 148). Oni su upotrebljavali hiperlinkove ka veb stranicama da dodatno prošire i objasne datu temu, iznesu primere koji proširuju saopšteni sadržaj i na taj način pomognu ostalim učesnicima u diskusiji da steknu više informacija koje su relevantne za diskusiju. U primeru pojedinačne studentske objave na Slici 14 autor piše na temu *The impact of technology on the environment* i komentariše uticaj fabrika na globalno zagrevanje i zagađenje životne sredine. U tekstu objave on koristi hiperlink koji vodi čitaoca na britansku veb stranicu o zaštiti životne sredine (<http://www.field.org.uk/how-can-factories-affect-the-environment/>) gde se on može dodatno informisati o negativnom uticaju fabrika na životnu sredinu, njihovom uticaju na klimatske promene i zagađenje i na taj način da proširi svoje osnovno znanje o ovoj temi (Slika 14).

Slika 14. Primer pojedinačne objave sa hipertekstom koji vodi na veb stranicu

188. Odgovor: The impact of technology on the environment

napisao/la [redacted] - utorak, 31. decembar 2020., 00:10

I agree with you, technology has improved our way of life but also made it difficult in many ways.

Pollution is a worldwide problem that our grandparents left for us. The popularization of factories has lead to global warming and various types of pollution. You can read more about them [here](#). However, with the newer technologies, we can collect energy from [renewable resources](#) such as sunlight, wind, waves, tides or geothermal heat. Energy generated in those ways does not use our [nonrenewable resources](#) on Earth.

I believe that technology's impact on the environment can be positive if we started generating energy using only renewable resources. Of course, the damage is already done, but in this way, we can stop the situation from worsening.

Zatim, u primeru sa Slike 15. autor započinje temu *What is the future of transportation?* i daje primere vozila koja bi mogla da predstavljaju budućnost prevoza u gradovima. Kao prvi primer on navodi Maglev voz, ističe da se on već koristi koristi u Aziji i objašnjava da radi na principu magnetne levitacije. Autor takođe koristi hiperlink ([magnetic levitation principles](#)) koji vodi na sajt *Instructables workshop* (<https://www.instructables.com/>) gde se između ostalog može pročitati objašnjenje principa rada Maglev voza (Slika 15).

Slika 15. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst²⁵

²⁵ Član 107. američkog zakona o pravičnoj upotrebi (eng. Fair use), omogućava zakonito, nelicencirano uključivanje materijala zaštićenog autorskim pravima u delo drugog autora, koje se koristi u nekomercijalne, naučne svrhe i shodno tome ne podleže zakonu o autorskim pravima. <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#107>

U nastavku autor daje još jedan primer prevoza budućnosti, Hajperlup brzi voz (eng. *Hyperloop system*) i ističe da je došlo do velikog napretka u izgradnji prvih tunela za ovaj voz. Da bi ostali učesnici u komunikaciji mogli da prate diskusiju i da saznaju više o ovoj vrsti voza, autor koristi hiperlink ([Hyperloop](#)) koji vodi na sajt kompanije *Virgin Hyperloop* (<https://virginhyperloop.com/>) gde je dat detaljan opis principa rada Hajperlup voza, njegova maksimalna brzina, bezbednost, kao i napredak u razvoju Hajperlup Sistema. Shodno tome, upotrebom hiperteksta za proširenje znanja, autor proširuje saopšteni sadržaj, pomaže ostalim učesnicima u diskusiji da saznaju bitne informacije o datoj temi i na taj način im omogućava da aktivno učestvuju u nastavku diskusije.

Na drugom mestu po stepenu zastupljenosti je hipertekst za proširenje znanja koji vodi čitaoca na digitalni novinski članak sa 43 hiperlinka od ukupno 148, što predstavlja zastupljenost od 29,05% u pojedinačnim studentskim objavama. Digitalni novinski članak se razlikuje od novinskog članka u štampanoj verziji prvenstveno po svojoj interaktivnosti s čitaocima u vidu mogućnosti pisanja komentara, učestvovanja u anketama, forumima, zatim po mogućem pristupu dodatnom inkorporiranom video materijalu, animacijama, gifovima i hiperlinkovima unutar samog teksta i konačno po prisustvu interaktivnih reklama u članku koje čitalac može da odgleda (Gordon, 2011). Autori pojedinačnih studentskih objava su koristili hipertekst koji vodi na digitalne novinske članke da dodatno objasne informacije iz teksta ostalim učesnicima u diskusiji, tj. da im na jedan drugi način objasne saopšteni sadržaj. Na taj način autor omogućava čitaocima da prošire svoje znanje o datoj temi i da uspešno učestvuju u daljoj diskusiji. U primeru (150) autor objave piše na temu *Impact of Quantum Computers* i opisuje probleme koji se moraju rešiti da bi kvantum kompjuteri ušli u široku upotrebu. U cilju proširenja znanja o ovoj temi autor koristi hiperlink ([faster](#)) koji vodi na digitalni novinski članak u online časopisu *Quanta Magazine* (<https://www.quantamagazine.org/quantum-computers-struggle-against-classical-algorithms-20180201/>) gde učesnici u diskusiji mogu da saznaju dodatne informacije o kvantum kompjuterima, da ostave komentare na objavljeni tekst, podele članak preko društvenih mreža, preplate se na online časopis, kao i da pročitaju ostale članke o datoj temi.

(150) Firstly, the main reason for this is a number of technical challenges in building a large-scale quantum computer which engineers are yet to solve. Secondly, quantum computers have yet to solve a problem *faster* than a classical computer. (P61)

Sličnu upotrebu ove kategorije hiperteksta možemo uočiti u sledećem primeru gde autor objave na temu *Smartphone and tablet screen in childhood: good or bad for kids?* ističe da preterana upotreba mobilnih telefona negativno utiče na decu i da ona moraju da se družu više bez upotrebe tehnologija (Slika 16).

Slika 16. Primer pojedinačne objave sa hipertekstom koji vodi na digitalni novinski članak

64. [Odgovor: Smartphone and tablet screen in childhood: good or bad for kids?](#)

napisao/la [redacted] - subota, 9. novembar 2020., 11:44

Kids nowadays [spend way too much time](#) on their phones, tablets, computers and even consoles. While there are some useful applications on those gadgets, kids should spend more time outside with their friends.

While it is true that the future of the next younger generations will be mostly based on technology, parents who allow their kids to spend too much time on phones are making a big mistake. Kids should learn from their parents that socializing is going to be a big part of their lives.

In conclusion, younger generations are losing a lot of their quality time because of the technology and are going to [affect them badly](#) in a few years' time.

Autor zatim u samom zaključku daje hiperlink ([affect them badly](#)) ostalim učesnicima u diskusiji koji vodi na digitalni novinski članak u online časopisu *Irish Examiner* (<https://www.irishexaminer.com/lifestyle/arid-20447125.html>), gde čitaoci mogu da pročitaju mišljenje psihologa u vezi sa ovim problemom i njegove preporuke roditeljima. Učesnici u diskusiji takođe mogu da ostave komentar na ovaj članak i pročitaju ostale vesti iz oblasti tehnologije i na taj način prošire svoje znanje o temi o kojoj se diskutuje.

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste takođe hipertekst za proširenje znanja koji vodi čitaoca na video snimak (upotrebljen 21 put od ukupno 148 puta) sa ukupnom zastupljenošću od 14,19% u analiziranom korpusu. Video snimci se često inkorporiraju u digitalnim žanrovima u svrhu rekontekstualizacije saopštenog sadržaja (Mirović i dr., 2019:

162). Pojam rekontekstualizacije se može definisati kao proces prenošenja određenog dela diskursa iz jednog situacionog konteksta u drugi (Bondi – Cacchiani, & Mazzi, 2015: 2). Prednost upotrebe video materijala u multimedijalnim naučnim tekstovima se ogleda u njihovoj mogućnosti da privuku pažnju čitalaca i da im na jednostavniji način približe naučne teme (León – Bourk, 2018). Na osnovu dobijenih rezultata može se uočiti da autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste hipertekst za proširenje znanja koji vodi na video snimke kada žele da ostalim učesnicima u diskusiji objasne informacije iz teksta na jednostavniji i interesantniji način. U primeru (151) autor piše na temu *Should we care about our privacy on the internet?* i ističe da multinacionalne kompanije poput *Google-a* skladište sve naše podatke sa interneta i da količina tih podataka iznosi preko 100GB po osobi. Da bi ovu temu bolje objasnio ostalim učesnicima u diskusiji i istovremeno im ukazao na neophodnost zaštite ličnih podataka na internetu autor koristi hiperlink koji vodi na video snimak (<https://www.youtube.com/watch?v=hLjht9uJWgw&t=326s>) na kojem se može videti kako autor video snimka traži podatke o sebi na internetu i pronalazi kompletnu svoju istoriju pretraživanja na internetu, svoje fotografije, beleške o *online* kupovini, zapise o komandama upućenim virtuelnom asistentu i sl. Inkorporiranjem ovog video snimka u svoju objavu autor pokušava da na jedan zanimljiv i efikasan način zainteresuje ostale učesnike u diskusiji za ovu temu i upozna ih sa problemima zaštite podataka na internetu.

(151) Perhaps the scariest thing is the fact that the corporate giants such as Google aren't even trying to hide that they store every bit of our data. You could right now download "all" (at least they say all, but probably not) of your data which Google stores, and believe it or not, you would be looking at over 100GB (yes I do mean gigabytes) of data per person. <https://www.youtube.com/watch?v=hLjht9uJWgw&t=326s> (P105)

U sledećem primeru (152) autor pojedinačne studentske objave piše na temu *What travel might look like in the future* i objašnjava ideju kvantne teleportacije uz pomoć kvantnog uplitanja, tj. teleportovanja instrukcija za rekonstrukciju predmeta koje želimo da teleportujemo.

(152) If two particles are entangled then the changing of one particle quantum state changes the state of the other particle. In reality, we aren't really teleporting things but rather instructions on how to reconstruct the thing we want to "teleport". Scientists have managed to do this with *photons*, in comparison humans and other living things aren't particles and entangling and "teleporting" them is far more complex, and we still haven't got the technology needed to make this sci-fi idea a reality. (P347)

Da bi bolje objasnio ovu temu ostalim učesnicima u diskusiji i pomogao im da prošire svoje znanje iz ove oblasti autor objave koristi hiperlink (*photons*) koji vodi na video snimak sa *YouTube* kanala gde se na jedan zanimljiv način objašnjava pojam kvantnog uplitanja i kvantne teleportacije (https://www.youtube.com/watch?v=yb38jozeDOs&ab_channel=Seeker). Može se uočiti da autor video snimka koristi jezik koji nije karakterističan za naučne tekstove iz fizike, te uspeva da približi temu iz kvantne fizike i laicima. Na ovom primeru možemo videti proces rekontekstualizacije gde se jedan tekst na temu kvantne fizike dodatno objašnjava uz pomoć videa na jedan razumljiviji i interesantniji način (Slika 17).

Slika 17. Slika ekrana video snimka na koji vodi hipertekst iz pojedinačne objave

Najmanju zastupljenost u analiziranom korpusu ima hipertekst za proširenje znanja koji vodi na naučne radove. Autori pojedinačnih studentskih objava su ovu vrstu hiperteksta upotreбили samo jedanput (0,67%), što se može objasniti činjenicom da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine koji su tek ušli u akademsku zajednicu i nisu još uvek naučili da se pozivaju na naučne radove niti da ih koriste u svom pisanju. U primeru (153) možemo videti

upotrebu ove vrste hiperteksta za proširenje znanja gde autor piše na temu *The impact of technology on music* i objašnjava da kvalitet muzike opada kao direktna posledica preterane upotrebe tehnologije u muzici. Autor objave koristi hiperlink ([deteriorating](#)) koji vodi na naučni rad koji je objavljen na platformi *ResearchGate* i koji objašnjava vezu između muzičke industrije i tehnologije. Upotrebom hiperlinka koji vodi na naučni rad autor objave želi da omogući ostalim učesnicima u diskusiji da prošire svoje znanje o saopštenom sadržaju i da ih istovremeno uveri u istinitost svojih tvrdnji i ideja.

(153) Firstly, what you said about music quality is true, on average, it is [deteriorating](#). This is a direct consequence of technological advancement -- the tools for making music are now readily available to everyone, even complete amateurs. Consequently, more lower-quality music is being made. (P15)

U nastavku teksta će biti predstavljeni rezultati analize hiperteksta za proširenje znanja po mestu argumentacije (vidi Tabelu 38). Na osnovu rezultata možemo uočiti da su studenti koristili ovu vrstu hiperteksta u svim delovima pojedinačnih objava osim u delu koji je rezervisan za reference, što je i razumljivo budući da je tu upotrebljavan isključivo hipertekst za pozivanje na reference. Autori pojedinačnih studentskih objava su najviše koristili hipertekst za proširenje znanja u središnjem delu objave (69,59%), što se može objasniti činjenicom da je to glavni i najduži deo objave. Nakon toga slede uvod sa stepenom zastupljenosti od 14,19%, zaključak sa 10,81% i naposljetku video nakon teksta sa zastupljenošću od 5,41%. Prvo će se pristupiti analizi pojedinačnih primera upotrebe ove vrste hiperteksta u uvodu, a zatim u i ostalim delovima pojedinačnih studentskih objava.

Kao što možemo videti iz Tabele 39, hipertekst za proširenje znanja u uvodu pojedinačnih studentskih objava je zastupljen sa 14,19% ili sa ukupno 21 hiperlinkom od ukupno 148 u analiziranom korpusu. Najzastupljeniji su hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od 71,43%, zatim digitalni novinski članak sa 23,81% i naposljetku video snimak sa 4,76%.

Tabela 39. Hipertekst za proširenje znanja po mestu argumentacije - uvod

hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	15	71,43%	5	23,81%	1	4,76%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	21	100%
ukupno: uvod pojedinačna studentska objava	21		14,19%				ukupno: pojedinačna studentska objava				148		100%			

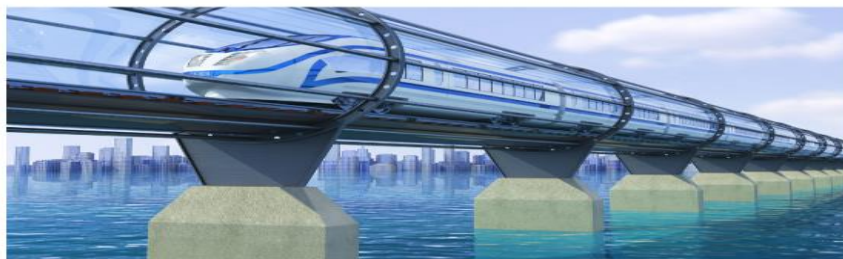
Autori pojedinačnih objava su koristili hipertekst za proširenje znanja u uvodu objava da prošire znanje ostalih učesnika u diskusiji o datoj temi i da im omoguće na taj način da učestvuju u daljoj diskusiji (154), zatim, da im skrenu pažnju na specifične probleme o kojima će se pisati u objavi (155) i konačno da potvrde saopšteni sadržaj kao tačan (156). U primeru (154) autor objave piše na temu *What is the future of transportation?* i ističe da se promene u načinu prevoza dešavaju velikom brzinom i da će nove vrste prevoznih sredstava zavladatai svetom u bliskoj budućnosti. Autor koristi u samom uvodu ove objave hiperlink [near future](#) koji vodi na digitalni novinski članak u časopisu *The Economist*, gde autor članka piše o načinima prevoza u sledećih 5, 10 i 25 godina. Detaljno je opisana upotreba autonomnih samovozećih automobila u budućnosti, Maglev voza i personalizovanih vozila zasnovanih na veštačkoj inteligenciji (Slika 18).

Slika 18. Slika ekrana digitalnog novinskog članka na koji vodi hipertekst iz pojedinačne objave

10 years from now

Above the rails: the floating future of trains

Magnetic levitation, or maglev, technology has been around for decades, but is in commercial use in only a few locations. The technology, powering trains, is mainly a curiosity or tourist attraction, as is the case with the Shanghai Maglev which began operations in 2004 and connects Shanghai Pudong International Airport with a station on the outskirts of the city proper. The first line of substantial length, the Chuo Shinkansen, is planned to come into service in the mid-2020s and will cut the travel time between Tokyo and Nagoya, 350km apart, by half to just 40 minutes. At least ten other countries are now considering the development of maglev lines of their own over the next 20 years, including the UK, Germany, the US, China, India, and Malaysia.

Until a few years ago, proponents of high-speed and ultra-high-speed rail believed their competition to be cars, buses, and short-haul flights. But a new concept has since emerged: the hyperloop. Described by its developer, Elon Musk, CEO of Tesla

Integracijom ovog digitalnog novinskog članka u uvod objave putem hiperlinka, autor omogućava ostalim učesnicima u diskusiji da prošire svoje znanje o ovoj temi i samim tim da aktivno učestvuju u daljoj diskusiji. U sledećem primeru (155) autor objave piše na temu *Should people get identity chips implanted under their skin?* i ukazuje na specifične probleme koji se mogu javiti ukoliko bi ljudi ugradili čip ispod kože. On koristi hiperlink [identity chip](#) koji vodi na tekst o ugradnji mikročipova ispod kože, tj. o prednostima i nedostacima ove tehnologije. Tekst se nalazi na blogu o tehnološkom napretku u oblasti robotike, virtuelne realnosti, interneta stvari, nanotehnologije, biotehnologije i genetskog inženjeringa itd. Autori pojedinačnih objava takođe koriste hipertekst za proširenje znanja u uvodu objava na asinhronim diskusionim forumima da potvrde saopšteni sadržaj kao tačan. U primeru (156) autor piše na temu *How technology affects families* i ističe da tehnologija postaje jedna od najvažnijih stvari u našim životima ali da istovremeno ima negativan uticaj na socijalne veštine i međuljudske odnose. Da bi potvrdio iznete argumente kao tačne, autor koristi hiperlink [social skills](#) koji vodi na sajt škole *Liberty Classical Academy* gde se pored osnovnih informacija o upisu, predmetima, profesorima i sl. može pročitati tekst o negativnom uticaju tehnologija na socijalne veštine.

(154) While imagining the future, I am sure everyone immediately starts thinking about new ways of transportation. In today's era of technology, transportation is being transformed with a speed that is hard to grasp and according to predictions, the pace of innovations is only going to accelerate. Therefore, here are some of the vehicles that are expected to take over the world in the [near future](#). (P40)

(155) While an [identity chip](#) would be useful in many situations, it would also have many downsides. (P62)

(156) For the most part, I would have to agree with xxx that generally, technology is becoming one of the most, if not the most important thing in our lives, which has some incredibly negative impacts on our [social skills](#) and relationships. (P10)

Na osnovu rezultata iz Tabele 40. hipertekst za proširenje znanja u glavnom delu pojedinačne studentske objave (razrada) je zastupljen sa 69,59% ili ukupno 103 hiperlinka u analiziranom korpusu. Najzastupljeniji su hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom

zastupljenosti od 56,31%, zatim digitalni novinski članak sa 32,04%, video snimak sa 10,68% i naposljetku naučni rad sa 0,97%.

Tabela 40. Hipertekst za proširenje znanja po mestu argumentacije - razrada

Hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
razrada	58	56,31%	33	32,04%	11	10,68%	0	0%	1	0,97%	0	0%	0	0%	103	100%
ukupno: razrada pojedinačna studentska objava	103		69,59%		ukupno: pojedinačna studentska objava		148		100%							

Autori pojedinačnih studentskih objava su uglavnom koristili hipertekst za proširenje znanja u glavnom delu objave, tj. razradi da prošire znanje ostalih učesnika u diskusiji o datoj temi i da ih odvedu do sadržaja relevantnog za dalje čitanje i istraživanje. Na ovaj način se ostalim učesnicima u diskusiji omogućava da istraže datu temu i da aktivno učestvuju u diskusiji. Majer i Engberg (Maier - Engberg, 2019: 142) ističu da upotrebom mreže hiperteksta za proširenje znanja čitalac kombinuje svoje osnovno znanje koje je u direktnoj vezi sa saopštenim sadržajem sa perifernim znanjem koje je relevantno za dalje čitanje i istraživanje. U primeru (157) autor piše na temu *The impact of technology on music* i koristi hiperlink [deteriorating](#) koji vodi do naučnog rada o negativnom uticaju tehnologije na muzičku industriju. Klikom na postavljeni link čitalac pristupa sadržaju koji detaljnije opisuje i objašnjava temu iz objave i koji mu omogućava proširenje svog osnovnog znanja i konstruisanje novog. Pored veb stranica, autori pojedinačnih objava često koriste digitalne novinske članke (zastupljenost od 32,04%) da postavljaju sadržaj relevantan za dalje čitanje i istraživanje (158). U primeru (158) autor piše na temu *When will we colonize Mars?* i ističe da NASA planira da naseli Mars do 2030, a da Elon Musk (Elon Musk) tvrdi da će prvi ljudi posetiti Mars u roku od 6 godina. Da bi omogućio ostalim učesnicima da dodatno pročitaju i istraže ovu temu i na taj način prošire svoje osnovno

znanje iz ove oblasti, autor koristi linkove [2030](#) i [Elon Musk](#) koji vode na digitalne novinske članke o kolonizaciji planete Mars.

(157) Firstly, what you said about music quality is true, on average, it is [deteriorating](#). This is a direct consequence of technological advancement -- the tools for making music are now readily available to everyone, even complete amateurs. Consequently, more lower-quality music is being made. (P15)

(158) Although right now we are far from landing on Mars, let alone forming a functional society there, NASA is planning on putting first humans there on the planet by [2030](#). On the other hand, [Elon Musk](#), president and CEO of SpaceX, claims that humankind will step foot on the planet in 6 years. (P115)

Može se, takođe, uočiti da autori pojedinačnih objava koriste hipertekst za proširenje znanja sa ciljem da istaknu svoje argumente i da ubede ostale učesnike u diskusiji u tačnost iznetih tvrdnji. U primeru (159) autor pojedinačne objave piše na temu *Smartphone and tablet screen in childhood: good or bad for kids?* i iznosi svoje mišljenje o upotrebi tehnologije u detinjstvu. Da bi potvrdio tačnost svojih tvrdnji i ubedio ostale učesnike u diskusiji da prihvate njegove ideje kao tačne, on upotrebljava hiperlink [children's creativity](#) koji vodi na blog o dečijoj kreativnosti gde je opisano na koji način se podstiče kreativnost kod dece i kako škola može ponekad da negativno utiče na razvoj kreativnosti.

(159) From my point of view, I don't think that technology limits [children's creativity](#). Personally, what I think is the fact that school limits it. What needs to be said is the fact that mobile devices can help kids to learn something and obtain a lot of information which they might need for school or they are just interested in. (P169)

Studenti su prilikom pisanja pojedinačnih studentskih objava takođe koristili hipertekst za proširenje znanja da bi skrenuli pažnju na prednosti, mane i specifične probleme o kojima pišu na asinhronim diskusionim forumima. U primeru (160) autor objave piše odgovor na temu *Smartphone and tablet screen in childhood: good or bad for kids?* i ističe da tehnologija može da

bude veliki problem za pravilan razvoj deteta. Njegovo je mišljenje da tehnologija utiče na pojavu povećane izolovanosti kod dece i negativno utiče na razvoj socijalnih veština. Da bi ukazao ostalim učesnicima u diskusiji na ovaj problem autor upotrebljava hiperlink [problems](#) koji vodi na veb stranicu o roditeljstvu gde oni mogu da pročitaju koji su to negativni uticaji mobilnog telefona na decu. Na taj način on ne samo da ukazuje na određeni problem već i potvrđuje svoje argmente kao istinite.

(160) I would also like to mention the huge [problems](#) that technology is bringing in children's development and psychology. For children, face-to-face interactions are the primary ways they gain knowledge and learn. They need to experience the world around them to produce new ideas. Technology makes them isolated from the world and doesn't allow them to develop social skills and attitudes. (P170)

Naposletku, prisutna je takođe upotreba hiperteksta za proširenje znanja s ciljem da se predstavi saopšteni sadržaj u nekom drugom formatu (video snimak) koji bi olakšao učesnicima u komunikaciji usvajanje znanja. U primeru (161) autor pojedinačne objave piše na temu *The ways how 3D printing will change the world* i objašnjava proces 3D štampe i koji 3D štampači se najčešće koriste. Da bi učinio svoj tekst rezumljivijim i jasnijim ostalim učesnicima u diskusiji, autor objave koristi hiperlinkove [Stereolithography](#) i [Selective laser sintering](#) koji vode na video snimke na YouTube kanalu koji objašnjavaju način rada ovih štampača (Slika 19).

Slika 19. Slika ekrana video snimka na koji vodi hipertekst iz pojedinačne objave

Objašnjavanjem pojmova uz pomoć video snimaka autor objave predstavlja informacije iz teksta u nekom drugom formatu i na taj način olakšava ostalim učesnicima u diskusiji konstruisanje znanja. Ovom prilikom dolazi do procesa rekontekstualizacije, tj. prenošenja jednog dela diskursa iz jednog situacionog konteksta u drugi (Bondi et al., 2015: 2). Takođe, upotrebom video materijala u multimedijalnim tekstovima privlači se pažnja čitaocima i na jednostavniji način im se predstavljaju naučne teme (León – Bourk, 2018)

(161)The 3D printing process builds a three-dimensional object from a computer-aided design (CAD) model, usually by adding material layer by layer, so it is also called additive manufacturing. Three types of printers are used most frequently. They are called [Fused filament fabrication](#) (FFF), [Stereolithography](#) (SLA) and [Selective laser sintering](#) (SLS). (P398)

Može se uočiti na osnovu rezultata iz Tabele 41. da je hipertekst za proširenje znanja u zaključku pojedinačnih studentskih objava zastupljen sa 10,81% ili ukupno 16 hiperlinkova u analiziranom korpusu. Najzastupljeniji su hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od 62,5%, zatim digitalni novinski članak sa 31,25% i video snimak sa 6,25%.

Tabela 41. Hipertekst za proširenje znanja po mestu argumentacije - zaključak

Hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
zaključak	10	62,5%	5	31,25%	1	6,25%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	16	100%
ukupno: zaključak pojedinačna studentska objava	16		10,81%		ukupno: pojedinačna studentska objava		148		100%							

Kao što se može videti iz Tabele 41. u zaključnom delu pojedinačnih studentskih objava nije veliki stepen zastupljenosti ove vrste hiperteksta, što se može objasniti činjenicom da je ovaj deo objave generalno najkraći i da autori obično ne proširuju saopšteni sadržaj već sumiraju iznesene stavove i argumente. Autori pojedinačnih studentskih objava koriste hipertekst za proširenje znanja u zaključku kada žele da preporuče ostalim učesnicima u diskusiji sadržaj relevantan za dalje istraživanje date teme (162) ili da potvrde ranije iznete tvrdnje i argumente kao tačne (163). U primeru (162) autor piše na temu *Should people get identity chips implanted under their skin?* i zaključuje da ima sigurnijih načina za praćenje otetih ljudi od ugrađivanja čipova ispod kože. On koristi hiperlink [tracked](#) koji čitaoca vodi na digitalni novinski članak iz novina *USA Today* u kojem se opisuju načini na koje nas mogu pratiti putem mobilnih telefona uz pomoć GPS-a. Upotrebom ovog hiperlinka autor objave upućuje ostale učesnike u diskusiji da istraže dodatni sadržaj za dalju diskusiju i na taj način prošire svoje znanje iz ove oblasti. U sledećem primeru (163) autor objave piše na temu *Smartphone and tablet screen in childhood: good or bad for kids?* i zaključuje da tehnologija utiče negativno na mlađe generacije jer provode mnogo vremena koristeći mobilne telephone i tablete. Da bi dodatno potvrdio svoje tvrdnje autor objave upotrebljava hiperlink [affect them badly](#) koji ostale učesnike u diskusiji vodi na sajt *online* novina *Irish Examiner* gde mogu da pročitaju tekst o negativnom uticaju mobilnih telefona i tableta na dečiji razvoj.

(162) With the technology we have today, I think it is safe to say that there are many ways for us to be [tracked](#) and found (if kidnapped) without implementing an identity chip. (P62)

(163) In conclusion, younger generations are losing a lot of their quality time because of the technology and are going to [affect them badly](#) in a few years' time. (P63)

Sličan primer potvrde autorovih tvrdnji se uočava takođe u primeru (164) gde autor objave iznosi svoje mišljenje o budućnosti transporta i koristi hiperlink [future of transportation](#). Ovaj hiperlink vodi ostale učesnike u diskusiji na veb stranicu *Disruptor daily* gde šesnaest menadžera iz oblasti saobraćaja opisuje svoju viziju transporta budućnosti. Na ovaj način autor pojedinačne objave želi da ukaže na to da deli stavove s eminentnim stručnjacima iz oblasti saobraćaja i da istovremeno ubedi ostale učesnike u diskusiji u istinitost iznetih tvrdnji.

(164) In conclusion, everyone has their dreams about flying or some other kind of transportation with superpower which are far from reality. But we can be sure that one day it won't be just a dream. The [future of transportation](#) is promising. (390)

Takođe, može se videti na osnovu dobijenih rezultata da su autori pojedinačnih studentskih objava koristili ovu vrstu hiperteksta u zaključku objava kada su želeli da preporuče ostalim učesnicima u diskusiji relevantan sadržaj za dalje čitanje i istraživanje (165-166).

(165) And finally, I need to mention a website without whom our education would be infinitely harder: <https://stackoverflow.com/> I believe there is not anyone in IT who has not used it at least once. (P55)

(166) Finally, I will note that most antivirus software is not able to deal with OS level rootkits, however, I do happen to know that [HitmanPro](#) is a great tool to use when looking for these types of viruses because it looks at the behavior of software running on a mashine, not a signature that is located on a cloud storage server. (P312)

Može se uočiti da je zastupljenost hiperteksta za proširenje znanja koji vodi na video materijal veoma niska i da iznosi samo 6,25% u analiziranom korpusu. Prisutan je samo jedan slučaj upotrebe ove vrste hiperteksta u zaključku s ciljem da se predstavi saopšteni sadržaj u nekom drugom formatu (video snimak) koji bi olakšao učesnicima u komunikaciji usvajanje znanja. U primeru (167) autor objave piše na temu *Are people becoming "technological zombies"?* i zaključuje svoje izlaganje da je tehnologija samo alat za bolji život.

(167) To sum up, I would like to say, that I definitely wouldn't choose to live in a time, where I wouldn't have the opportunity to get to the knowledge I desire through the internet, but people should be aware that technology is not our life; it should be a tool for better life. <https://www.youtube.com/watch?v=QugooaNRnsk> (P32)

U svom zaključku autor koristi hiperlink <https://www.youtube.com/watch?v=QugooaNRnsk> koji vodi na video snimak u formi animacije na YouTube kanalu gde se ostali učesnici u diskusiji

moгу upoznati sa zamkama preterane upotrebe tehnologije na jedan interesantan i nesvakidašnji način (Slika 20). Ovakvom upotrebom video materijala u okviru teksta čitaocima se privlači pažnja na određenu temu i olakšava konstruisanje znanja (León – Bourk, 2018).

Slika 20. Slika ekrana video snimka na koji vodi hipertekst iz pojedinačne objave

Na osnovu dobijenih rezultata (vidi Tabelu 42) se može videti da su autori pojedinačnih studentskih objava koristili hipertekst za proširenje znanja nakon teksta objave sa stepenom zastupljenosti od 5,41%. U ovom slučaju, autori su isključivo koristili hiperlinkove koji vode ka video snimcima (8 puta upotrebljeni u analiziranom korpusu), te je stoga ovaj deo studentske objave nazvan video snimak nakon teksta.

Tabela 42. Hipertekst za proširenje znanja po mestu argumentacije – video snimak nakon teksta

Hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
video snimak nakon teksta	0	0%	0	0%	8	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	100%
ukupno: video snimak nakon teksta pojedinačne studentske	8				5,41%		ukupno: pojedinačna studentska objava				148		100%			

Autori pojedinačnih objava koriste hipertekst za proširenje znanja koji vodi ka video snimcima s ciljem da predstave određenu temu na jednostavniji i razumljiviji način ostalim učesnicima u diskusiji i da im na taj način olakšaju konstruisanje znanja. Autor objave piše na temu *How technology affects families* i objašnjava kako preterana upotreba tehnologije može da ima negativan uticaj na porodicu i ističe da je neophodno iskoristiti prednosti tehnologije a istovremeno ne ugroziti dobru komunikaciju unutar porodice (168).

(168) In conclusion, the right decision would be to add the right mix of technology in your family and experience the pleasures of both.

<https://www.youtube.com/watch?v=zW6p11QgR7o> (P9)

Nakon teksta objave autor ostavlja hiperlink <https://www.youtube.com/watch?v=zW6p11QgR7o> koji vodi na video snimak na YouTube kanalu u kojem je predstavljen porodični život nekad i sad. Video na jedan veoma interesantan način pravi poređenje između srećnog porodičnog života u prošlosti kada su porodice provodile više vremena zajedno, učestvujući u mnogim aktivnostima na otvorenom i života danas uz preteranu upotrebu tehnologije i bez stvarne komunikacije između članova unutar porodice. Video snimak se u ovom slučaju može posmatrati kao multimedijalna verzija teme iz studentske objave sa informacijama koje su rekontekstualizovane i prenešene čitaocima na jedan jasan i interesantan način (Slika 21).

Slika 21. Primer rekontekstualizacije teksta pojedinačne objave

Takođe, na osnovu dobijenih rezultata možemo da uočimo da autori pojedinačnih studentskih objava koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da preporuče ostalim učesnicima u diskusiji relevantan sadržaj za dalje istraživanje (169-170).

(169) A great video on the subject:

https://www.youtube.com/watch?v=3d9i_0Ty7Cg&t=3s (P79)

(170) If you're interested in this topic these are some videos that you may find interesting: <https://www.youtube.com/watch?v=dWc6Goy6cRk> (P347)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZuvK-od647c>, and a bonus, [Kurzesagts channel](#) for those of you that are science geeks like me.

4.2.1.2. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme

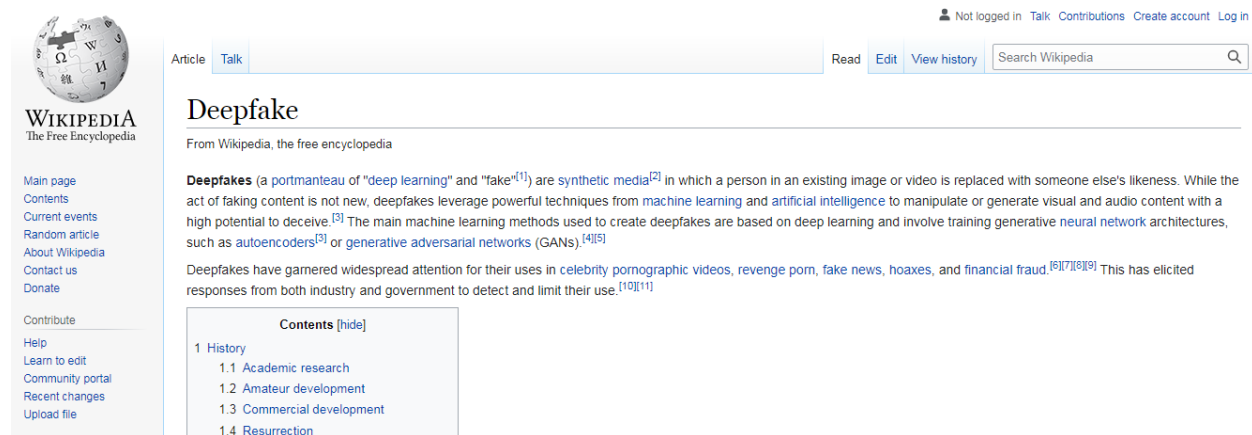
Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 36) možemo uočiti da je kategorija hiperteksta za dodatno objašnjenje teme na prvom mestu po zastupljenosti sa 234 hiperlinka ili zastupljenošću od 49,26% u korpusu P. Autori koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da čitaocima dodatno objasne pojmove i stavove iz saopštenog sadržaja, kao i da ih upute na novi sadržaj za dalje istraživanje. Ovaj proces usvajanja znanja se naziva proces uvećanja znanja (eng. *knowledge enhancement process*) u kojem autor uz pomoć hiperteksta vodi čitaoca do novih sadržaja ili do sličnih sadržaja u drugom formatu koji olakšavaju usvajanje znanja (Engberg – Maier, 2015: 52). Bitno je naglasiti da hipertekst za dodatno objašnjenje teme ne mora da bude direktno u vezi sa saopštenim sadržajem za razliku od hiperteksta za proširenje znanja (Maier – Engberg, 2019: 142-143). U Tabeli 43. su predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta za dodatno objašnjenje teme po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. U daljem tekstu će prvo biti dat opis rezultata analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju hiperlink vodi, a zatim po mestu argumentacije.

Tabela 43. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme – upotreba po vrsti žanra na koju vodi i mestu argumentacije

Hipertekst za dodatno objašnjenje teme	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	64	29,49%	0	0%	0	0%	12	75%	0	0%	0	0%	0	0%	76	32,48%
razrada	126	58,07%	1	100%	0	0%	1	6,25%	0	0%	0	0%	0	0%	128	54,70%
zaključak	27	12,44%	0	0%	0	0%	3	18,75%	0	0%	0	0%	0	0%	30	12,82%
video nakon teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
reference posle teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Ukupno	217	100%	1	100%	0	0%	16	100%	0	0%	0	0%	0	0%	234	100%

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 43, možemo videti da su autori pojedinačnih studentskih objava najčešće koristili hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 217 puta od ukupno 234). Oni su upotrebljavali hiperlinkove ka veb stranicama da dodatno objasne određene pojmove i procese, iznesu primere koji objašnjavaju saopšteni sadržaj i na taj način pomognu ostalim učesnicima u diskusiji da steknu više informacija o određenoj temi. Takođe, autori pojedinačnih objava su koristili ovu vrstu hiperteksta da upute ostale učesnike u komunikaciji na novi sadržaj za istraživanje. Na osnovu dobijenih rezultata možemo primetiti da autori pojedinačnih objava često koriste veb stranicu sajta Vikipedija (eng. *Wikipedia*) kada žele da dodatno objasne slabo poznate pojmove i pojave u tekstu. Razlog velike zastupljenosti ovog veb sajta verovatno leži u činjenici da studenti još uvek nisu naučili da koriste referentne izvore budući da su tek zakoračili u akademsku zajednicu. U primerima (171-173) autori pojedinačnih objava koriste hipertekst da dodatno objasne pojmove iz teksta i pomognu ostalim učesnicima u diskusiji da lakše učestvuju u diskusiji. Tako u primeru (171) autor koristi hiperlink [deepfakes](#) koji čitaoce vodi na sajt Vikipedije (eng. *Wikipedia*) na kojem oni mogu da se detaljnije informišu o samom značenju pojma dipfejk (eng. *deepfake*), kao i razvoju dipfejk tehnologije (Slika 22).

Slika 22. Slika ekrana veb stranice Wikipedije na koju vodi hipertekst iz pojedinačne objave

U sledećem primeru (172) autor objave piše na temu *When will we colonize Mars?* i koristi hiperlink [habitats](#) koji vodi na sajt Wikipedije na kojem se objašnjava značenje ovog pojma. Zatim, u primeru (173) autor piše o genetski modifikovanoj hrani i koristi dva hiperlinka koji vode na sajt Wikipedije ([genetically modified food](#) i [mechanisms of evolution](#)) na kojem možemo da saznamo šta znači pojam GMO i kako nastaju mutacije u genetskom materijalu.

(171) First, to say what [deepfakes](#) actually are: they are manipulated video (or audio) materials made by use of deep learning, a subset of artificial intelligence that utilizes artificial neural networks (P16)

(172) From my point of view, colonizing Mars will be the hardest task mankind will yet face. I don't think we will be able to colonize Mars until the end of the century. First of all, we would have to make small settlements in the form of [habitats](#). (P25)

(173) The way in which [genetically modified food](#) is produced involves a change in the genetic material of the plants which leads to danger. Natural changes in genetic material, or mutations, represent one of the [mechanisms of evolution](#), that is, one way to adapt individuals to some conditions. (P69)

Autori pojedinačnih objava su koristili hipertekst za dodatno objašnjenje teme ne samo kada su želeli da objasne značenje nekog pojma ili procesa već i kada su navodili primere da

dodatno objasne saopšteni sadržaj (174). U ovom primeru autor objave piše o istoriji muzičke industrije i koristi dva hiperlinka ([tape machine](#) i [DAW](#)), prvi hiperlink vodi na sajt istraživačkog centra za istoriju i analizu snimljenog muzičkog materijala na kojem možemo da se upoznamo sa osnovnim pojmovima iz ove oblasti, a drugi hiperlink na personalni blog na kojem su predstavljene najbolje *DAW* aplikacije na svetu. Upotrebom ove vrste hiperteksta autori objava omogućavaju ostalim učesnicima u diskusiji da klikom na hiperlink odu na veb stranicu i da se dodatno informišu o nepoznatim pojmovima iz teksta, kao i da uvećaju svoje znanje o ovoj temi.

(174) With the advancement of technology, the music industry, and music, in general, has changed a lot in the past century. We went from recording audio to a [tape machine](#) in the 1900s to being able to record everything in the comfort of our homes with a Digital Audio Workstation ([DAW](#)). (P23)

Pored veb stranica autori pojedinačnih objava povremeno koriste rečnike (Tabela 43) kada žele da objasne određeni pojam iz teksta (175-177).

(175) Schools are changing with the modern age, using all sorts of technology and equipping classrooms with [CPS](#) but still not going fully online. Why? (P14)

(176) Some might argue that chip implanting will lead to absolute worldwide security while others may say that this would lead to [tyranny](#) and [dystopia](#), just like in the movies. (P70)

(177) Moreover, they are blaming the parents for giving their children access to modern [gadgets](#). (P167)

Na Slici 23. možemo da vidimo snimak ekrana veb stranice rečnika na koju vodi hipertekst [tyranny](#) iz primera (176).

Slika 23. Slika ekrana veb stranice rečnika na koju vodi hipertekst iz pojedinačne objave

Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da najmanju zastupljenost po vrsti žanra na koju vodi ima hipertekst za dodatno objašnjenje koji vodi na digitalni novinski članak (upotrebljen jedanput u analiziranom korpusu). U primeru (178) autor piše na temu *Do video games cause violent behaviour?* i u tekstu objave on objašnjava da je pojava nasilja povezana sa više faktora, između ostalog i s mestom življenja. Autor kao primer koristi hiperlink [African – American neighborhoods](#) koji vodi na digitalni novinski članak u časopisu *Vox* u kojem ostali učesnici u diskusiji mogu da pročitaju da je procenat nasilja veći u afričko-američkim naseljima nego u ostalim delovima zemlje. Na ovaj način autor koristi hipertekst za dodatno objašnjenje teme da navede primer koji objašnjava saopšteni sadržaj i na taj način omogućava ostalim učesnicima u diskusiji da steknu više informacija o ovoj temi.

(178) Violence is something that is born from more factors such as parents and friends behavior, genetics, a place some person lives in (for example, [African – American neighborhoods](#), children who live there are more likely to become violent because they are raised to be so). (P75)

U nastavku će biti predstavljeni rezultati analize hiperteksta za dodatno objašnjenje teme po mestu argumentacije (Vidi Tabelu 43). Može se uočiti na osnovu rezultata iz Tabele 43. da su autori pojedinačnih objava koristili ovu vrstu hiperteksta u glavnim delovima pojedinačnih objava (uvod, razrada i zaključak). Primetno je da su najviše koristili hipertekst za dodatno objašnjenje teme u središnjem delu objave (58,07%), što je i razumljivo ukoliko uzmemo u obzir da je to glavni i najduži deo objave. Nakon toga slede uvod sa stepenom zastupljenosti od 29,49% i zaključak sa 12,44%. U nastavku će se prvo pristupiti analizi pojedinačnih primera

upotrebe ove vrste hiperteksta u uvodu, a zatim u i ostalim delovima pojedinačnih studentskih objava.

Kao što možemo videti iz Tabele 44, hipertekst za dodatno objašnjenje teme u uvodu pojedinačnih studentskih objava je zastupljen sa 32,48% ili sa ukupno 76 hiperlinkova od ukupno 234 u analiziranom korpusu. U uvodnom delu pojedinačne studentske objave autori su koristili hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na veb stranicu (zastupljenost od 84,21%) i hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na rečnik (zastupljenost od 15,79%).

Tabela 44. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme po mestu argumentacije - uvod

hipertekst za dodatno objašnjenje teme	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	64	84,21%	0	0%	0	0%	12	15,79%	0	0%	0	0%	0	0%	76	100%
ukupno: uvod pojedinačna studentska objava	76		32,48%		ukupno: pojedinačna studentska objava		234		100%							

Autori pojedinačnih objava koriste ovu vrstu hiperteksta u uvodnom delu objava prilično jednolično, tj. prvenstveno kada žele da dodatno objasne nepoznate pojmove u vezi s temom o kojoj pišu i u tom slučaju najčešće koriste hiperlinkove koji vode na rečnik (179-180) ili vikipediju (181-182). U manjem broju koriste ovu vrstu hiperteksta u uvodnom delu kada žele da iznesu primere koji objašnjavaju saopšteni sadržaj (183). Tako autori u primerima (179-180) koriste hiperlinkove [digitalization](#) i [do their bidding](#), koji vode na sajtove online rečnika, da objasne značenje ova dva pojma za koja smatraju da bi mogla biti nepoznata ostalim učesnicima u diskusiji. Kao što je već navedeno, za dodatno objašnjenje pojmova autori pojedinačnih objava takođe koriste hipertekst koji vodi na sajt Vikipedije. Ovakvu upotrebu hiperteksta za dodatno objašnjenje teme možemo videti u primerima (181) i (182) u kojima autori objašnjavaju značenje pojmova [computer-aided design](#) i [mainstream media](#) uz pomoć hiperlinka koji vodi na Vikipediju.

- (179) I agree with your point of view on this topic, as the advantages of telemedicine, mobile health, and data [digitalization](#) outweigh their negative sides. (P384)
- (180) Many media use our naivety and [do their bidding](#). (P382)
- (181) The 3D printing process builds a three-dimensional object from a [computer-aided design](#) (CAD) model, usually by adding material layer by layer, so it is also called additive manufacturing. (P398)
- (182) Today, video games are more than just a spare-time thing. They are rapidly growing in the [mainstream media](#) to the point where they are being considered as a demonstration sport in the Olympic Games in a few years' time. (P64)

Pored objašnjenja nepoznatih pojmova iz saopštenog sadržaja, autori koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme kada žele da navedu neki primer koji dodatno objašnjava autorove stavove i ideje (183).

- (183) In the last 70 years, computing has been fundamental in reshaping our world, it really is the underpinning of ["The Fourth Industrial Revolution"](#). (P400)

U ovom primeru autor piše na temu *How will the computers change in the future?* i koristi hiperlink ["The Fourth Industrial Revolution"](#) koji vodi na veb stranicu *World Economic Forum* na kojoj čitaoci mogu da se informišu o konceptu četvrte industrijske revolucije i primerima njene primene u svetu (Slika 24).

Slika 24. Slika ekrana veb stranice *World Economic Forum* na koju vodi hipertekst

Na osnovu rezultata iz Tabele 45. hipertekst za dodatno objašnjenje teme u glavnom delu pojedinačne studentske objave (razrada) je zastupljen sa 54,70% ili sa ukupno 128 hiperlinkova u analiziranom korpusu. Najzastupljeniji su hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od ukupno 98,44%, a zatim hiperlinkovi koji vode na digitalni članak i na rečnik sa zastupljenošću od 0,78 %.

Tabela 45. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme po mestu argumentacije - razrada

Hipertekst za dodatno objašnjenje teme	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
razrada	126	98,44%	1	0,78%	0	0%	1	0,78%	0	0%	0	0%	0	0%	128	100%
ukupno: razrada pojedinačna studentska objava	128		54,70%		ukupno: pojedinačna studentska objava		234		100%							

Autori koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme u glavnom delu pojedinačne studentske objave kada žele da ostalim učesnicima u diskusiji dodatno objasne pojmove, procese i stavove iz saopštenog sadržaja, kao i da ih upute na novi sadržaj za dalje istraživanje. Ova vrsta hiperteksta je prisutna u središnjem delu objave kada autori navode primere koji dopunjavaju sadržaj pojedinačne objave i na taj način omogućavaju ostalim učesnicima u diskusiji da steknu više informacija o određenoj temi (Slika 25).

Slika 25. Slika pojedinačne objave sa hipertekstom za dodatno objašnjenje teme u razradi

399. Is biohacking our brains possible?

napisao/la [redacted] -
Broj odgovora: 0

We live in an age when many of us have access to the whole world of knowledge at our fingertips. However, people strive to make learning even faster and easier. Is that biologically possible?

Firstly, biologists claim that evolution is mainly responsible for our brain development and advancement. Improvements that we, alone, may make on our learning curve are temporary and negligible. On the other hand, based on neuroplasticity, neuroscientists are confident that it is possible to significantly enhance our learning abilities by tDCS (acronym for Transcranial Direct Current Stimulation) which includes activation of motor cortex of brain. It is even possible to buy products that use tDCS technology, like Halo Sport headphones, to improve your performance in various fields. This company financed and presented many research papers on this exact subject, and proved that notable progress, over 25% in areas like music and sports, is achieved by using this method. In order for these papers to be recognized as truly scientific, the research has to be done by scientists that do not profit from companies like Halo Sport.

In summary, biohacking our brains and improving them, is possible to some extent, but it will not make a genius out of any individual nor will it make you any smarter by itself. Work has to be included in the process, even though it may be less than what is considered to be necessary now. |

Na osnovu rezultata iz Tabele 45. može se uočiti da autori pojedinačnih objava skoro isključivo koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (98, 44%) za razliku od uvodnog dela objave gde je primetna veća zastupljenost hiperteksta koji vodi na online izdanja rečnika. Ova razlika u upotrebi hiperteksta se može objasniti činjenicom da autori objava verovatno osećaju potrebu da dodatno objasne nepoznate pojmove u uvodnom delu da bi ostali učesnici mogli da učestvuju u daljoj diskusiji. U središnjem delu objave autori grupnih studentskih objava koriste hiperlink [keyword](#) koji vodi na online izdanje rečnika samo jedanput (184) kada žele da objasne značenje reči *keyword* prilikom pretrage na Internetu.

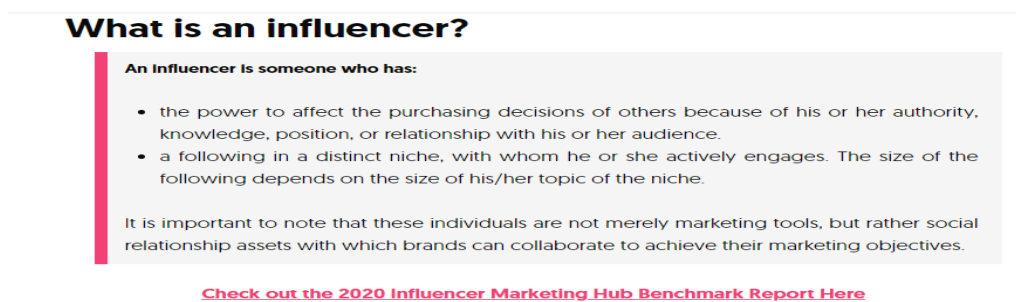
(184) Also, finding what we are interested in is much easier online than from books, because on Google we have the ability to type the [keyword](#), while in books we have to read a lot of material that we are not interested in until we get to the required thing. (P145)

Autori objava su takođe samo jedanput koristili hipertekst [African – American neighborhoods](#) koji vodi na digitalni novinski članak (Vidi primer 178) kada su želeli da navedu primer koji dodatno objašnjava saopšteni sadržaj i na taj način da pruže dodatne informacije ostalim učesnicima u diskusiji. U ovoj objavi autor piše na temu *Do video games cause violent behavior?* i u tekstu navodi da je procenat nasilja veći u afričko-američkim naseljima u SAD što potkrepljuje primerom iz digitalnog novinskog članka. Autori uglavnom koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme u ovom delu objave kada žele da dodatno objasne pojmove, procese i ideje iskazane u razradi, kao i da upute ostale učesnike u diskusiji na nov sadržaj za istraživanje. U primeru (185) autor objave piše na temu *How does technology affect our self-confidence?* i objašnjava kako društvene mreže, posebno posmatranje savršenih života slavnih ličnosti, jutjuber i influensera negativno utiče na samopouzdanje.

(185) Watching celebrities, youtubers and all other [influencers](#), their “perfect” appearance, money, and popularity, makes you look at yourself with disgust. (P364)

Autor prilikom pisanja koristi hiperlink [influencers](#) da bi dodatno objasnio ovu novu pojavu na društvenim mrežama. Ovaj hiperlink vodi na veb stranicu na kojoj se može pročitati šta je influencer i koje vrste influencersa postoje na društvenim mrežama (Slika 26).

Slika 26. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst iz pojedinačne objave

Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da i u glavnom delu pojedinačnih objava autori često koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na sajt Vikipedije. Autori koriste ovaj sajt kada žele da objasne neku pojavu, pojam ili proces (186-187). Kao što je već navedeno, visoka zastupljenost hiperteksta koji vodi na ovu veb stranicu se može objasniti činjenicom da u ovom istraživanju učestvuju studenti prve godine koji još uvek nisu naučili da koriste relevantne izvore. Tako u primeru (186) autor objašnjava značenje pojma emodži i koristi hiperlink [emoji](#) koji vodi na stranicu Vikipedije gde možemo da saznamo šta je emodži, njegovu istoriju, poreklo, razvoj i uticaj na kulturu. U sledećem primeru (187) autor piše na temu *Should people get identity chips implanted under their skin?* i ističe da bi se u budućnosti kriptovalute mogle čuvati u čipu ispod kože što bi smanjilo stopu kriminala zbog lakšeg praćenja svake transakcije. Da bi objasnio značenje pojmova *kriptovaluta* (eng. *cryptocurrency*) i *monetarni sistem* (eng. *monetary system*) autor koristi hiperlinkove [monetary system](#) i [cryptocurrency](#) koji vode na veb stranice Vikipedije gde ostali učesnici mogu da se dodatno informišu o ovim pojmovima i na taj način da se lakše uključe u dalju diskusiju.

(186) Firstly, we lost the real feeling about communication with another person, nowadays if he or she doesn't send you [emoji](#), most of the time you don't know if he is angry or joking, sad or happy. (P373)

(187) What is more, our [monetary system](#) could be changed as well in the way where instead of cash, we'll be using [cryptocurrency](#) stored in our chips, which would reduce crime since every transaction could be easily traced. (P70)

Pored pojmova i pojava, autori pojedinačnih studentskih objava koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na veb stranice kada žele da objasne funkcionisanje nekog procesa (188). U (188) autor piše o pretraživanju *dark web-a* i ističe da se preporučuje upotreba *VPN-a* (*virtual private network – virtuelna privatna mreža*). Da bi ostalim učesnicima u diskusiji dodatno objasnio funkcionisanje virtuelne privatne mreže autor pojedinačne objave koristi hiperlink [VPN](#) koji vodi na sajt *HowStuffWorks* gde je dat detaljan opis upotrebe ove zaštićene komunikacije.

(188) I would like to point out that we need to be strictly careful when we are surfing the Internet, especially dangerous sites like Dark Web. People recommend using [VPN](#) as security material and your location can't be found if you're using a [VPN](#) (P104)

Na osnovu rezultata iz Tabele 46. može se videti da je hipertekst za dodatno objašnjenje teme u zaključku pojedinačne studentske objave zastupljen sa 12,82% ili sa ukupno 30 hiperlinkova u analiziranom korpusu. Relativno mala zastupljenost ove vrste hiperteksta u zaključku se može donekle objasniti manjim brojem reči u zaključku u odnosu na razradu i uvod, kao i činjenicom da autori pojedinačnih studentskih objava generalno nisu imali potrebu da dodatno objašnjavaju temu u ovom delu objave budući da su to uglavnom činili u uvodu i razradi. Može se uočiti da su najzastupljeniji hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od ukupno 90%, a zatim hiperlinkovi koji vode na rečnik sa zastupljenošću od 10%.

Tabela 46. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme po mestu argumentacije - zaključak

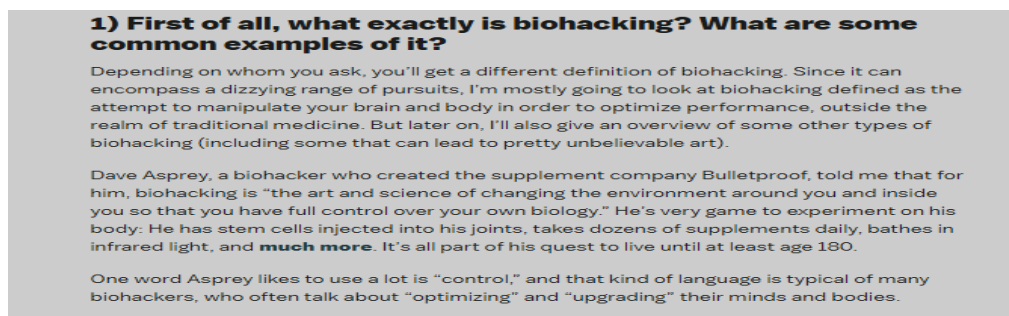
Hipertekst za dodatno objašnjenje teme	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
zaključak	27	90%	0	0%	0	0%	3	10%	0	0%	0	0%	0	0%	30	100%
ukupno: zaključak pojedinačna studentska objava	30		12,82%		ukupno: pojedinačna studentska objava		234		100%							

Autori pojedinačnih objava najčešće koriste hipertekst za dodatno objašnjavanje teme u zaključku kada žele da dodatno objasne pojmove, procese i tvrdnje prethodno iskazane ili da upute ostale učesnike u diskusiji na nov sadržaj za dalje istraživanje. Kao što je već navedeno, autori objava najčešće koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (90% zastupljenost) za dodatno objašnjenje teme i pojmova (189-190). Tako u primeru (189) autor piše na temu *Should people get identity identity chips implanted under their skin?* i navodi prednosti i mane čipova ugrađenih ispod kože.

(189) In summary, biochipping appears to be a promising candidate for the future of [biohacking](#) in Sweden and soon in the rest of Europe. (P71)

U zaključku autor koristi hiperlink [biohacking](#) koji vodi na veb stranicu na kojoj se detaljno objašnjava pojam i primena *biohackinga* (eng. *biohacking*) danas (Slika 27). Na taj način on omogućava čitaocima da se dodatno upoznaju sa ovom temom i uključe u dalju diskusiju.

Slika 27. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst

Sličan primer možemo videti u (190) gde autor piše o privatnosti na internetu i zaključuje, između ostalog, da moramo biti svesni da sve što objavimo ostaje sačuvano i vidljivo drugim ljudima. Da bi dodatno objasnio prethodno iznete tvrdnje on koristi hiperlink [the database of your life](#) koji vodi na veb stranicu na kojoj čitaoci mogu da pročitaju o mogućim razlozima za obazrivost prilikom objavljivanja sadržaja na društvenim mrežama.

(190) Although this data may not be interesting now, you should be aware that [the database of your life](#) does exist in case you want to become a successful businessman or a celebrity one day. (P102)

Autori objava takođe koriste za dodatno objašnjavanje pojmova iz saopštenog sadržaja hipertekst koji vodi na *online* izdanja rečnika. U primeru (191) autor piše na temu *Can Google affect the way we learn?* i navodi da se ljudi danas preterano oslanjaju na pretraživač *Google* i da često ne proveravaju tačnost dobijenih informacija sa interneta. U zaključku on ističe neophodnost učenja iz knjiga (eng. *hit the books*) i koristi hiperlink [hit the books](#) koji vodi na online izdanje rečnika (*Cambridge Dictionary*) gde ostali učesnici u diskusiji mogu da pročitaju značenje ove fraze.

(191) In conclusion, if we want to be true scholars and scientists, we have to motivate ourselves and try our best to see the world that surrounds us in a different way. We have to fight the urge to do everything the easy way. We have to [hit the books](#). (P141)

Pored dodatnog objašnjavanja pojmova i tvrdnji autori pojedinačnih objava koriste hipertekst za dodatno objašnjavanje teme u ovom delu pojedinačne objave kada žele da ostale učesnike upute na nov sadržaj za istraživanje. U primeru (192) autor piše o antivirusnim softverima i u samom zaključku preporučuje veb stranicu [HitmanPro](#) gde ostali učesnici u diskusiji mogu da se dodatno upoznaju sa ovim softverom.

(192) Finally, I will note that most antivirus software is not able to deal with OS level rootkits, however, I do happen to know that [HitmanPro](#) is a great tool to use when looking for these

types of viruses because it looks at the behavior of software running on a machine, not a signature that is located on a cloud storage server. (P312)

4.2.1.3. Hipertekst za pozivanje na reference

Hipertekst za pozivanje na reference prema modelu Engberg-Majer (Engberg – Maier, 2015: 52) je podgrupa hiperteksta za proširenje znanja koju autori koriste kada žele da se pozovu na izvore iz drugog teksta i na taj način da upute čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature o datoj temi. Međutim, budući da su asinhroni diskusioni forumi novi digitalni žanr koji se koristi u akademske svrhe, autorka je smatrala da je od velike važnosti da se ova vrsta hiperteksta analizira kao posebna grupa da bi se tačno utvrdilo koju vrstu referenci studenti koriste prilikom pisanja pojedinačnih studentskih objava i na koji način. Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 36) možemo videti da je kategorija hiperteksta za pozivanje na reference na poslednjem mestu po zastupljenosti sa 93 hiperlinka ili zastupljenošću od 19,58% u korpusu P. Kao što je već rečeno, autori koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da upute čitaoce na izvore iz drugog teksta, kao i da ih upute na relevantan sadržaj za dalje istraživanje (Engberg – Maier, 2015). U Tabeli 47. su predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta za pozivanje na reference po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. U daljem tekstu će prvo biti dat opis rezultata analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju link vodi, a zatim po mestu argumentacije.

Tabela 47. Hipertekst za pozivanje na reference – vrsta žanra na koju vodi i mesto argumentacije

Hipertekst za pozivanje na	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	6	10,91%	2	6,45%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	8,60%
razrada	19	34,54%	13	41,93%	0	0%	0	0%	1	50%	1	100%	0	0%	34	36,56%
zaključak	6	10,91%	1	3,23%	0	0%	0	0%	1	50%	0	0%	0	0%	8	8,60%
video nakon teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
reference na kraju teksta	24	43,64%	15	48,39%	3	100%	0	0%	0	0%	0	0%	1	100%	43	46,24%
ukupno	55	100%	31	100%	3	100%	0	0%	2	100%	1	100%	1	100%	93	100%

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 47, možemo uočiti da su autori pojedinačnih studentskih objava najčešće koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 55 puta od ukupno 93). Oni su upotrebljavali hiperlinkove ka veb stranicama da se pozovu na izvore iz drugih tekstova i na taj način pomognu ostalim učesnicima u diskusiji da steknu više informacija o određenoj temi. Takođe, autori pojedinačnih objava su koristili ovu vrstu hiperteksta da upute ostale učesnike u komunikaciji na relevantan sadržaj za istraživanje. Na osnovu dobijenih rezultata možemo primetiti da autori pojedinačnih objava često koriste veb sajt Vikipedija (193-195) kao izvor saopštenih informacija u tekstu. Kao što je već gore navedeno, mogući razlog velike zastupljenosti ovog veb sajta verovatno leži u činjenici da studenti još uvek nisu naučili da koriste referentne izvore budući da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta.

(193) * source - <https://en.wikipedia.org/wiki/Addiction> (P7)

(194) Priming is an unconscious form of memory where one stimulus influences the response to a subsequent stimulus.

(https://en.wikipedia.org/wiki/Priming_%28psychology%29) (P162)

(195) In conclusion, cryptocurrencies are digital decentralized currency made with the intention of creating a state independent and anonymous way of making money transactions.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Cryptocurrency>

https://en.wikipedia.org/wiki/Fiat_money

<https://en.wikipedia.org/wiki/Blockchain> (P258)

Na osnovu dobijenih rezultata se može videti da pored Vikipedije (eng. *Wikipedia*) autori pojedinačnih studentskih objava koriste, takođe, druge veb stranice kao izvore informacija iz teksta (196-197). U primeru (196) autor piše o uticaju video igara na ponašanje i navodi na postojanje video igre koje pozitivno deluju na moždanu aktivnost.

(196) On the other hand, there are games which aren't violent and can help to increase brain activity. (<https://www.businessinsider.com/brain-games-make-you-smarter>). (P81)

Kao izvor za iznete tvrdnje autor navodi veb stranicu (<https://www.businessinsider.com/brain-games-make-you-smarter>) na kojoj ostali učesnici mogu da se uvere u tačnost njegovih tvrdnji, kao i da dalje istraže relevantnu literaturu iz ove oblasti (Slika 28).

Slika 28. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst

Games that challenge you to think differently, imagine, and solve ever-changing problems that don't allow you to get used to them and fly on autopilot are a particularly valuable use of your time: They make you happy and provide enjoyment at the same time that they sharpen your mental abilities.

Whether it's fiddling with a Rubik's cube or filling out Sudoku on the subway while you're stalled, it's a nice to constantly be improving yourself in a way that doesn't feel tedious. If you can have fun and become more mentally dexterous, why would you not?

Below are 15 games that rely on your strategic, critical-thinking, and imaginative abilities.

U sledećem primeru (197) autor piše o negativnom uticaju tehnologija na čovečanstvo i navodi primere agresivnog marketinga kompanija koje namerno izbacuju na tržište proizvode koji kraće traju. Da bi potvrdio svoje tvrdnje, autor navodi kao izvor informacija iz teksta hiperlink (<https://medium.com/better-marketing/free-will-willpower-are-becoming-a-thing-of-the-past-heres-what-you-can-do-about-it-58799091fb8a>) koji vodi na veb stranicu na kojoj čitaoci mogu da se detaljnije informišu o negativnim uticajima tehnologije na savremenog čoveka.

(197) Yet there is a big question mark on the good side of aggressive advertising and deliberately making products less durable to make more profit and at the same time making the population of mankind depended on this new technology (<https://medium.com/better-marketing/free-will-willpower-are-becoming-a-thing-of-the-past-heres-what-you-can-do-about-it-58799091fb8a>) (P59)

Na drugom mestu po zastupljenosti je hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak koji je upotrebljen 33 puta od ukupno 93 hiperlinka u analiziranom korpusu. Autori pojedinačnih studentskih objava koriste digitalne novinske članke kao izvor informacija iz teksta kada žele da potvrde tačnost iznetih tvrdnji, zatim u cilju proširenja znanja tj. daljeg istraživanja relevantne

literature. Tako u primeru (198) autor objave piše o negativnom uticaju tehnologije na čoveka i navodi kao primer nedavno istraživanje o uticaju GPS-a na ljudski mozak i dugoročno pamćenje. Da bi potvrdio iznete tvrdnje u tekstu autor koristi kao referencu hiperlink [Recent studies](#) koji vodi na digitalni novinski članak u novinama *Time*. U navedenom članku čitaoci mogu da se informišu detaljnije o rezultatima ovog istraživanja.

(198) [Recent studies](#) have shown that GPS has a negative impact on our brains and that it shortens our long-term memory. (P65)

U sledećem primeru (199) autor pojedinačne objave piše na temu *Are we living in a simulation?* i navodi primere mogućeg života u simulaciji. Da bi potkrepio svoje tvrdnje on navodi kao reference tri hiperlinka koji vode na digitalni novinski članak (https://www.skeptic.com/reading_room/are-we-living-in-a-computer-simulation/), zatim na naučni rad (<https://www.simulation-argument.com/simulation.html>) i konačno na video snimak (<https://www.youtube.com/watch?v=yqbS5qJU8PA>). Na ovaj način autor potvrđuje svoje tvrdnje iznete u tekstu kao istinite i istovremeno upućuje ostale učesnike u diskusiji na sadržaj relevantan za dalje istraživanje. Na ovom primeru možemo takođe da vidimo process rekontekstualizacije gde se jedan tekst o životu u simulaciji dodatno objašnjava uz pomoć različitih žanrova (naučni rad, digitalni novinski članak i video snimak) i smešta u različite situacione kontekste. Nadalje, upotrebom video materijala autor privlači pažnju čitaocima i na jedan jednostavniji način im predstavlja naučne teme (León – Bourk, 2018). Autori su ovu vrstu hiperteksta koristili u manjoj meri kao reference, tj. u samo tri slučaja od ukupno 93 u analiziranom korpusu. Malu zastupljenost takođe ima hipertekst koji vodi na naučne radove (ukupno dva hiperlinka od 93) što ukazuje da autori pojedinačnih studentskih objava nisu još uvek naučili da koriste ovu vrstu literature kao izvor podataka iz teksta.

(199) However, I think that the only way our world could be a simulation or could be called that way is if we or someone very similar to us trapped us at some point in time. So when we are dead here we are conscious there and have the same vocabulary and experience, hence only that way the word "reality" and "simulation" would describe the same things that it

describes here and then the answer to your question would have been yes, this could be just a simulation.

https://www.skeptic.com/reading_room/are-we-living-in-a-computer-simulation/

<https://www.simulation-argument.com/simulation.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=yqbS5qJU8PA> (P60)

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 47. možemo da vidimo da autori pojedinačnih objava koriste relativno retko knjige (200) kao izvor informacija u tekstu (1 hiperlink od ukupno 93) što nas navodi na zaključak da su današnje generacije više okrenute elektronskim izvorima informacija (npr. veb stranice, digitalna izdanja časopisa, blogovi, video snimci i sl.).

(200) However, Robert Hodge and David Tripp wrote a book called "[Children and Television: A Semiotic Approach](#)" in which they explained how kids perceive violence and that fierce and uncontrollable behaviour wasn't developing due to those shows. (P78)

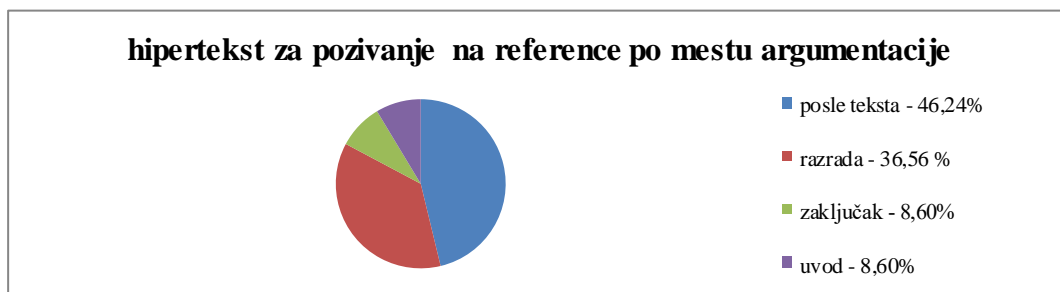
Interesantan je podatak da je kao izvor informacija u tekstu u jednom slučaju korišćena fotografija (201). Međutim, ovo istraživanje se neće baviti multimodalnom analizom te stoga ovaj primer neće biti analiziran.

(201) Finally, I would like to say, that I think that dating applications aren't wrong. But if once my children will ask me, how I met their father, I don't want to say: "I swiped right, and your father did too". (https://hips.hearstapps.com/hmg-prod.s3.amazonaws.com/images/tindercouples-1526663017.jpg?resize=768:*) (P394)

U nastavku će biti predstavljeni rezultati analize hiperteksta za pozivanje na reference po mestu argumentacije (vidi Grafikon 3). Može se uočiti na osnovu rezultata sa Grafikona 3 da su autori pojedinačnih studentskih objava koristili ovu vrstu hiperteksta u svim delovima pojedinačnih objava osim u delu koji je nazvan video nakon teksta. Primetno je da su najviše koristili hipertekst za pozivanje na reference u delu nakon teksta (46,24%), što je i razumljivo

ukoliko uzmemo u obzir da je to mesto gde se najčešće navode reference. Nakon toga slede razrada sa stepenom zastupljenosti od 36,56%, pa zaključak i uvod sa 8,60%.

Grafikon 3. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije

U nastavku će se prvo pristupiti analizi pojedinačnih primera upotrebe ove vrste hiperteksta u uvodu, a zatim u i ostalim delovima pojedinačnih studentskih objava.

Kao što se može videti iz Tabele 48, hipertekst za pozivanje na reference u uvodu pojedinačnih studentskih objava je zastupljen sa 8,60% ili sa ukupno 8 hiperlinkova od ukupno 93 u analiziranom korpusu. Mala zastupljenost ove vrste hiperteksta u uvodnom delu se može objasniti činjenicom da autori u ovom delu objave ističu temu i stavove koje će da zauzimaju prilikom pisanja i ređe se pozivaju na izvore izvan teksta. U uvodnom delu pojedinačne studentske objave autori su koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (75%) i hipertekst za pozivanje na reference koji vodi digitalni novinski članak (25%).

Tabela 48. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - uvod

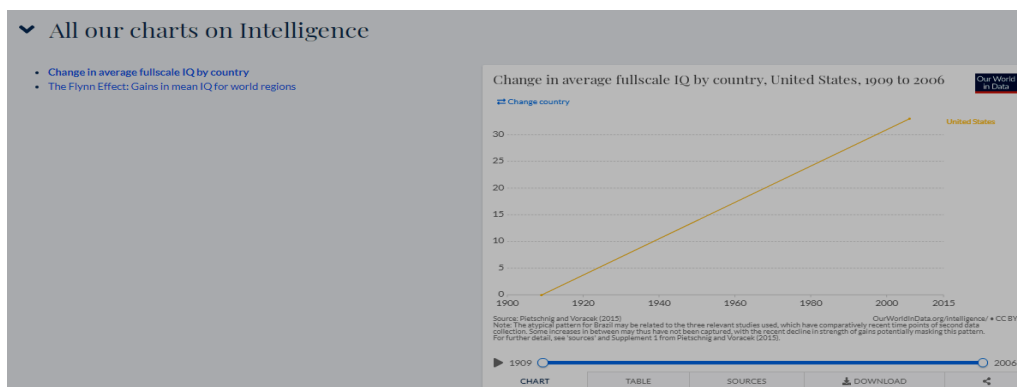
hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	6	75%	2	25%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	100%
ukupno: uvod pojedinačna studentska objava	8		8,60%		ukupno: pojedinačna studentska objava		93		100%							

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste ovu vrstu hiperteksta u uvodnom delu objava prilično jednolično, tj. prvenstveno kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i tako dodatno potvrde tačnost saopštenog sadržaja. Kao što se vidi iz dobijenih rezultata (Tabela 48), autori uglavnom koriste hiperlinkove koji vode na veb stranice (202) kada se pozivaju na izvor izvan teksta, dok je u manjoj meri zastupljen hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak (203). U primeru (202) autor objave piše o uticaju tehnologije na dečiji razvoj i navodi da je prosečni koeficijent inteligencije porastao značajno u poslednjih 50 godina.

(202) Research has shown that the average IQ has increased drastically over the last 50 years (<https://ourworldindata.org/intelligence>). Most of it is contributed to better childhood nutrition, but another thing that has changed is technology. (P166)

Kao izvor informacija iz teksta on koristi hipertekst koji vodi na veb stranicu (<https://ourworldindata.org/intelligence>) na kojoj čitalac može da pronađe rezultate istraživanja koje je sprovedeno pre nekoliko godina (Slika 29). Pored navođenja izvora informacije, autor istovremeno iznosi i svoje stavove i pokušava da ubedi ostale učesnike u diskusiji u njihovu tačnost.

Slika 29. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst

U sledećem primeru (203) autor na samom početku uvodnog dela objave iznosi svoj stav o zavisnosti od tehnologije i postavlja dva pitanja o uticaju tehnologije na odnose između ljudi. Da bi potkrepio iznete tvrdnje i naveo izvor informacija iz teksta on koristi hipertekst (https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_is_technology_shaping_romance) koji vodi na digitalni novinski članak u kojem čitaoci mogu da se uvere u tačnost iznetih stavova, kao i da dalje istraže datu temu.

(203) Technology addiction has become more widespread as greater numbers of people are using their phones, laptops, and tablets on a daily basis. But how does technology actually influence our real, human relationships? Are these devices bringing us closer together or further apart?

(https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_is_technology_shaping_romance)

(P369)

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 49. možemo da vidimo da je hipertekst za pozivanje na reference u središnjem delu pojedinačne studentske objave (razrada) zastupljen sa 36,56% i nalazi se na drugom mestu po zastupljenosti po mestu argumentacije.

Tabela 49. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - razrada

Hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
razrada	19	55,88%	13	38,24%	0	0%	0	0%	1	2,94%	1	2,94%	0	0%	34	100%
ukupno: razrada pojedinačna studentska objava	34		36,56%		ukupno: pojedinačna studentska objava		93		100%							

Autori koriste hipertekst za pozivanje na reference u glavnom delu pojedinačne studentske objave kada žele da ukažu na izvor informacija iz teksta, zatim da potvrde tačnost iznetih informacija, stavova i tvrdnji i konačno kada žele da upute ostale učesnike u diskusiji na

dalje istraživanje relevantne literature. Na osnovu rezultata iz Tabele 49. može se videti da autori pojedinačnih objava uglavnom koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (55, 88%) i hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak (38,24%). U dva pojedinačna slučaja imamo hipertekst koji vodi na naučni rad (2,94%) i hipertekst koji vodi na knjigu (2,94%). Autori pojedinačnih studentskih objava češće koriste hipertekst za pozivanje na reference u glavnom delu objave, tzv. razradi nego u uvodu i zaključku, što se možda može objasniti činjenicom da je razrada najduži deo objave gde autori pojedinačnih objava iznose svoje stavove, ideje i ostale relevantne informacije za dalju diskusiju. Shodno tome, da bi potvrdili tačnost svojih tvrdnji i ubedili ostale učesnike u diskusiji u njihovu istinitost, autori navode izvore informacija iz teksta. U primeru (204) autor piše na temu *Is online learning better than traditional classroom teaching?* i obrazlaže razloge zašto je tradicionalni način nastave bolji od nastave na daljinu. Da bi potvrdio tačnost iznetih tvrdnji, autor koristi hiperlink za pozivanje na reference (<https://www.positivenegativeeffects.com/e-learning>) koji vodi na veb stranicu na kojoj čitaoci mogu da se detaljno informišu o prednostima i manama *online* nastave. Na taj način autor potvrđuje istinitost saopštenog sadržaja i istovremeno usmerava čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature.

(204) Despite the fact that computers can do a part of the teacher's job, they will not inspire children to learn or change their opinion or teach them to ask questions that no one has asked. For that, we need human beings and their unpredictable actions.
(<https://www.positivenegativeeffects.com/e-learning>) (P14)

Pored velike zastupljenosti hiperteksta koji vodi na veb stranice, u središnjem delu objave je povećana zastupljenost hiperteksta koji vodi na digitalni novinski članak u odnosu na ostale delove pojedinačne objave (vidi Tabelu 49). U primeru (205) autor pojedinačne objave piše o opasnostima upotrebe dipfejk (eng. *deepfake*) snimaka i u cilju potvrđivanja istinitosti iznetih tvrdnji on koristi hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak ([researchers say](#)) iz časopisa *The Washington Post* u kojem ostali učesnici u diskusiji mogu da pročitaju rezultate istraživanja koji ukazuju na potencijalne probleme i opasnosti nastale usled zloupotrebe ovih snimaka.

(205) What's worse, [researchers say](#) that there is still no reliable way to detect well-made deepfakes and no reliable method of completely removing these kinds of videos and preventing them from occasionally going viral. (P16)

Kao što je već ranije napomenuto, autori pojedinačnih studentskih objava na asinhronim disusionim forumima koriste veoma retko u analiziranom korpusu naučne radove i knjige kao izvore iznetih informacija u tekstu. U glavnom delu objave (razradi), autori su upotrebili jedanput hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na naučni rad (206) i jedanput hipertekst koji vodi na knjigu (207). U oba primera autori navode izvore iznetih informacija da bi potvrdili tačnost svojih tvdnji i da bi usmerili ostale učesnike na dalje istraživanje relevantne literature.

(206) It is even possible to buy products that use tDCS technology, like Halo Sport headphones, to improve your performance in various fields. This company financed and presented many [research papers](#) on this exact subject, and proved that notable progress, over 25% in areas like music and sports, is achieved by using this method. (P399)

(207) Back in those times, people claimed that TV shows cause more violence in the world, while not paying attention to much bigger problems. However, Robert Hodge and David Tripp wrote a book called "[Children and Television: A Semiotic Approach](#)" in which they explained how kids perceive violence and that fierce and uncontrollable behaviour wasn't developing due to those shows. (P78)

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 50. možemo da vidimo da je hipertekst za pozivanje na reference u zaključku pojedinačnih studentskih objava zastupljen sa 8,60% ili sa ukupno 8 hiperlinkova u analiziranom korpusu. Najzastupljeniji su hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od 75% ili ukupno 6 hiperlinkova. Zatim slede hiperlinkovi koji vode na digitalni novinski članak i hiperlinkovi koji vode na naučni rad sa stepenom zastupljenosti od 12,5% ili ukupno jednim hiperlinkom.

Tabela 50. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - zaključak

Hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
zaključak	6	75%	1	12,5%	0	0%	0	0%	1	12,5%	0	0%	0	0%	8	100%
ukupno: zaključak pojedinačna studentska objava	8		8,60%				ukupno: pojedinačna studentska objava				93		100%			

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste ovu vrstu hiperteksta u zaključku pojedinačnih objava slično kao i u uvodnom delu, prilično jednolično, tj. prvenstveno kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i tako dodatno potvrde tačnost saopštenog sadržaja. Kao što se vidi iz dobijenih rezultata (Tabela 50), autori uglavnom koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (208) kada se pozivaju na izvor informacija u tekstu, dok je hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak (209) i hipertekst koji vodi na naučni rad (210) zastupljen u manjoj meri. U sva tri primera (208-210) autor koristi hipertekst za pozivanje na reference i na taj način potvrđuje istinitost iznetih tvrdnji u zaključku.

(208) To summarise, if we notice the potential impact of alternative energy on everyday life, such as windmills and solar panels that provide energy to rural communities (<https://www.ecomena.org/renewable-energy-rural>), we can conclude that alternative energy represents a bright future for science and technology and that is why we should fully commit ourselves to bringing our knowledge of alternative energy to a whole new level. (P84)

(209) All in all, we should not exaggerate in the use of AI, because robots can't replace humans in all sphere of life, they can't be as close to us as real humans. (<http://theconversation.com/ai-in-schools-heres-what-we-need-to-consider-109450>) (P81)

(210) In conclusion, the way we treat information is both appalling and mesmerizing. ...The mesmerizing thing is how we are still able to function even though we do not show any signs of [practical intelligence](#). (P382)

Kao što se vidi iz dobijenih rezultata (Tabela 51) autori pojedinačnih objava koriste ovu vrstu hiperteksta na kraju teksta u skoro 50% slučajeva što se može objasniti činjenicom da je to uobičajeno mesto za navođenje izvora informacija iz teksta u akademskom pisanju. U ovom delu pojedinačne studentske objave autori su pretežno koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (55,81%) i hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na digitalni novinski članak (34,88%). U manjoj meri su zastupljeni hipertekst koji vodi na video snimak (6,98%) i hipertekst koji vodi na fotografiju (2,33%).

Tabela 51. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije – reference na kraju teksta

hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
reference na kraju teksta	24	55,81%	15	34,88%	3	6,98%	0	0%	0	0%	0	0%	1	2,33%	43	100%
ukupno: reference na kraju teksta pojedinačna studentska objava	43		46,24%		ukupno: pojedinačna studentska objava						93		100%			

Autori pojedinačnih studentskih objava uglavnom koriste ovu vrstu hiperteksta na kraju teksta kada žele da ukažu na izvor informacija iz teksta kao i da upute ostale učesnike u diskusiji na dalje istraživanje relevantne literature. Na osnovu rezultata iz Tabele 51. može se videti da autori pojedinačnih objava uglavnom koriste hipertekst koji vodi na veb stranice i hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak. U primeru (211) autor pojedinačne objave navodi izvore informacija iz teksta u kojem piše o uticaju tehnologije na prirodu i koristi hipertekst koji vodi na dve veb stranice na kojima ostali učesnici u diskusiji mogu da se uvere u istinitost iznetih podataka u objavi, kao i da detaljnije istraže ovu temu. U sledećem primeru (212) autor koristi dve različite vrste žanra kao izvor iznetih informacija iz teksta, digitalni naučni članak (<https://www.newscientist.com/article/2179903-why-wouldnt-you-want-to-live-forever-new-scientist-editors-debate/>) i video snimak sa YouTube kanala

(<https://www.youtube.com/watch?v=G9mSUO23WLQ>). Upotrebom više žanrova autor predstavlja istu informaciju u nekom drugom formatu što olakšava ostalim učesnicima u diskusiji konstruisanje znanja.

(211) All in all, technology is a double-edged sword, it does take away a lot, but it can also give back a lot.

https://www.swissinfo.ch/eng/marco-lambertini_-technology-can-either-save-or-destroy-nature-/43848866

<http://www.bbc.com/earth/story/20150703-can-nature-and-technology-be-friends> (P76)

(212) To summarise, it all depends on the person, what you would like or wouldn't like. But living forever is certainly not all that bad for all of us.

<https://www.newscientist.com/article/2179903-why-wouldnt-you-want-to-live-forever-new-scientist-editors-debate/>

<https://www.youtube.com/watch?v=G9mSUO23WLQ> (P57)

Autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste multimedijalni materijal kao izvor informacija u tekstu. Oni koriste hipertekst koji vodi na video materijal (213) i hipertekst koji vodi na fotografiju (214). Kao što je već navedeno, predmet ovog istraživanja nije multimodalna analiza pa se primer sa fotografijom (214) kao izvorom informacija iz teksta neće dalje analizirati. U primeru (213) autor piše o negativnom uticaju čoveka na prirodu i kao izvor informacija iz teksta on koristi hipertekst koji vodi na dva video snimka u kojima je na jednostavniji i interesantniji način predstavljena ova tema.

(213) To summarize, a man is a part of nature, and if he does not protect it, he himself will be endangered.

<https://youtu.be/nvzx1QCXCes>

<https://youtu.be/X5Asr3RK2tM> (P71)

(214) Finally, I would like to say, that I think that dating applications aren't wrong. But if once my children will ask me, how I met their father, I don't want to say: "I swiped right, and your father did too".

https://hips.hearstapps.com/hmg-prod.s3.amazonaws.com/images/tindercouples-1526663017.jpg?resize=768:* (P394)

4.2.2. Analiza upotrebe hiperteksta u grupnim studentskim objavama

U ovom pododjeljku će biti prikazani rezultati analize upotrebe hiperteksta u grupnim studentskim objavama. Kao što je već navedeno u pododjeljku 4.1.1. analizirano je 16 grupnih studentskih objava koje su obeležene kao objave iz grupe G sa brojevima od 1 do 16. Analizirano je ukupno 54 hiperlinka koji su upotrebljeni u 16 grupnih studentskih objava. Rezultati analize upotrebe hiperteksta će prvo biti prikazani kvantitativno i tabelarno (Tabela 52). Zbog razlike u broju reči između dva analizirana korpusa u ovom istraživanju (pojedinačne i grupne objave), rezultati će biti predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja u drugom delu ovog poglavlja. Nakon toga će se pristupiti analizi pojedinačnih primera u kontekstu u cilju dobijanja potpunije slike u vezi sa upotrebom hiperteksta u ovom žanru.

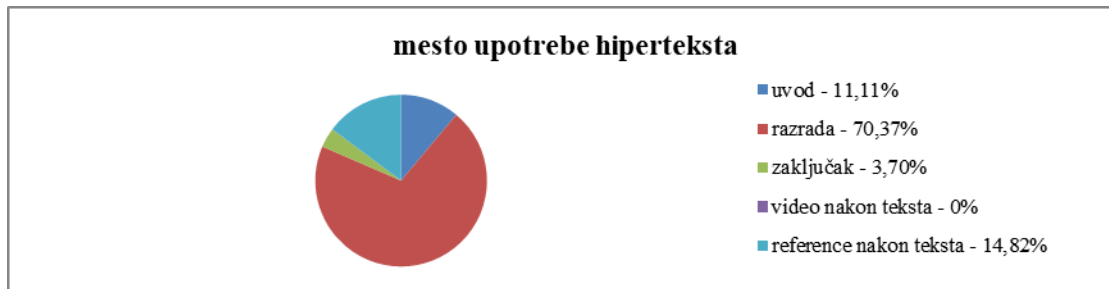
Tabela 52. Rezultati analize upotrebe hiperteksta u korpusu G

Br.	Vrste hiperteksta	Broj	%
1	hipertekst za proširenje znanja	3	5,56%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme	13	24,07%
3	hipertekst za pozivanje na reference	38	70,37%
	UKUPNO	54	100%

Kao što se vidi iz dobijenih rezultata, analiza upotrebe hiperteksta u grupnim studentskim objavama pokazuje da su studenti koristili sve vrste hiperteksta prilikom pisanja na asinhronim diskusionim forumima (Tabela 52). Na osnovu rezultata iz Tabele 52. se može uočiti da je hipertekst za pozivanje na reference zastupljen sa 70,37%, zatim hipertekst za dodatno objašnjanje teme sa 24,07% i konačno hipertekst za proširenje znanja sa 5,56% u analiziranom

korpusu G. Pored vrsta hiperteksta koji su studenti koristili analizirano je mesto upotrebe hiperteksta u argumentaciji (Grafikon 4), zatim mesto upotrebe hiperteksta u korpusu G po kategorijama (Tabela 53), kao i vrsta žanra na koju je hiperlink vodio (Grafikon 5) što je od suštinske važnosti da bi se u potpunosti razumela upotreba hiperteksta u ovom žanru.

Grafikon 4 – Mesto upotrebe hiperteksta u korpusu G

Na osnovu dobijenih rezultata koji su prikazani na Grafikonu 4, možemo videti da su autori grupnih studentskih objava najviše koristili hipertekst prilikom pisanja glavnog dela objave razrade (70,37%). Na drugom mestu po stepenu zastupljenosti su reference na kraju teksta (14,82%), a uvodni deo je na trećem mestu sa 11,11%. U zaključku je stepen zastupljenosti hiperteksta značajno manji i iznosi samo 3,70%. Autori grupnih objava nisu koristili hipertekst na kraju teksta koji je vodio na video materijal a koji je služio kao dodatno objašnjenje ili proširenje znanja.

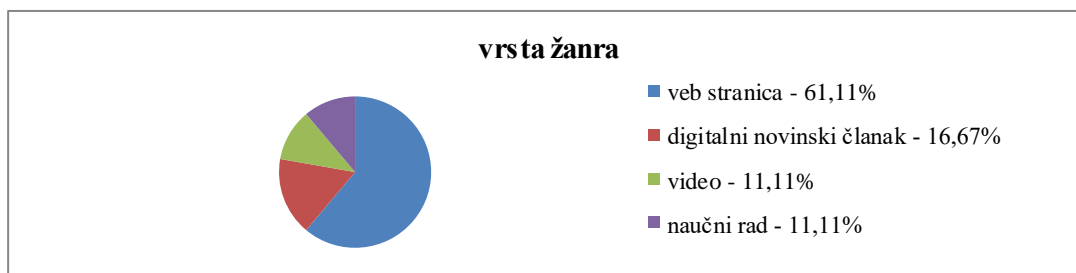
Tabela 53. Mesto upotrebe hiperteksta u korpusu G po kategorijama

Br.	Vrste hiperteksta	uvod		razrada		zaključak		video nakon teksta		reference na kraju teksta	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
1	hipertekst za proširenje znanja	0	0%	3	7,89%	0	0%	0	0%	0	0%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme	2	33,33%	10	26,32%	1	50%	0	0%	0	0%
3	hipertekst za pozivanje na reference	4	66,67%	25	65,79%	1	50%	0	0%	8	100%
ukupno:		6	100%	38	100%	2	100%	0	0%	8	100%

Ukoliko pogledamo zastupljenost kategorija hiperteksta po mestu upotrebe u korpusu G (Tabela 53), vidimo da su u uvodnom delu grupnih studentskih objava zastupljene samo dve vrste hiperteksta, hipertekst za pozivanje na reference sa zastupljenošću od 66,67% i hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 33,33%. Hipertekst za proširenje znanja nije zastupljen u uvodnom delu grupnih objava. Što se tiče glavnog dela objave, tj. razrade, najzastupljenija kategorija hiperteksta je ponovo hipertekst za pozivanje na reference sa 65,79%, a na drugom mestu je hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 26,32%. Na poslednjem mestu po zastupljenosti se nalazi hipertekst za proširenje znanja sa 7,89%. Ukoliko pogledamo upotrebu hiperteksta u zaključku možemo da vidimo da su autori grupnih studentskih objava upotrebili hipertekst samo dva puta, jedanput hipertekst za dodatno objašnjenje teme i jedanput hipertekst za pozivanje na reference. Takođe, prisutni su hiperlinkovi na kraju teksta koji su navedeni kao reference i shodno tome spadaju u kategoriju hiperteksta za pozivanje na reference (100%). Detaljniji opis upotrebe hiperteksta po mestu argumentacije će biti dat u daljem tekstu kada budu predstavljeni rezultati po kategorijama.

Što se tiče žanrova na koje su hiperlinkovi vodili (Grafikon 5), možemo da vidimo da su najzastupljeniji hiperlinkovi koji vode na veb stranice sa zastupljenošću od 61,11%. Na drugom mestu po zastupljenosti su hiperlinkovi koji vode na digitalne novinske članke, a na poslednjem mestu sa istim stepenom zastupljenosti su hiperlinkovi koji vode na video materijal i na naučne radove (Grafikon 5).

Grafikon 5. Vrsta žanra na koju hiperlink vodi u korpusu P

Detaljniji prikaz upotrebe hiperteksta po kategorijama i žanrovima će biti dat u sledećim pododeljcima. Prvo će se analizirati hipertekst za proširenje znanja, zatim hipertekst za dodatno

objašnjenje teme i konačno hipertekst za pozivanje na reference. Kao što je navedeno u pododeljku 4.2.1, za klasifikaciju hiperteksta po kategorijama je korišćen model Engberg – Majer, koji je predstavljen u njihovoj studiji *Exploring the Hypermodal Communication of Academic Knowledge beyond Generic Structure* (Engberg – Maier, 2015: 52).

4.2.2.1. Hipertekst za proširenje znanja

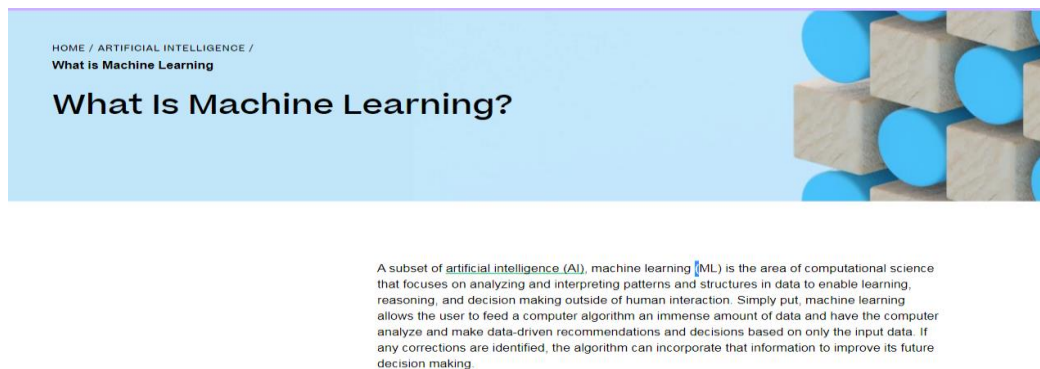
Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 52) može se videti da je kategorija hiperteksta za proširenje znanja na poslednjem mestu po stepenu zastupljenosti sa 3 hiperlinka ili zastupljenošću od 5,56% u korpusu G. Kao što je već navedeno u pododeljku 4.2.1.1. autori koriste ovu kategoriju hiperteksta kada žele da čitaoci prošire osnovno znanje (eng. *core knowledge*) o saopštenom sadržaju (Maier – Engberg, 2019: 138). Proširenje znanja se odvija kao posledica kombinovanja osnovnog znanja sa perifernim znanjem kroz mrežu hiperlinkova koji upućuju čitaoca ka sadržaju koji je bitan za dalje čitanje i istraživanje (Engberg – Maier, 2015: 52). U Tabeli 54. su predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta za proširenje znanja po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. Budući da su u analiziranom korpusu upotrebljena samo tri hiperlinka u nastavku teksta će biti istovremeno opisani rezultati analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju link vodi i po mestu argumentacije.

Tabela 54. Hipertekst za proširenje znanja – vrsta žanra na koju vodi i mesto argumentacije

Hipertekst za proširenje znanja	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
razrada	1	100%	0	0%	2	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	3	100%
zaključak	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
video snimak nakon teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
reference na kraju teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
ukupno	1	100%	0	0%	2	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	3	100%

Na osnovu rezultata iz Tabele 54, možemo videti da su autori grupnih studentskih objava dva puta koristili hipertekst koji vodi na video snimak i jedanput hipertekst koji vodi na veb stranicu. Autori su koristili ovu vrstu hiperteksta da dodatno prošire i objasne datu temu (215), zatim da predstave saopšteni sadržaj u nekom drugom žanru (video snimak) koji bi olakšao učesnicima u komunikaciji usvajanje znanja (216) i konačno kada su želeli da upute čitaoce na sadržaj koji je relevantan za dalje istraživanje date teme (217). Sva tri primera su upotrebljena u centralnom delu grupne objave (razrada) što se možda može objasniti potrebom autora da omogući čitaocima da prošire svoje znanje o datoj temi i na taj način im olakša dalje čitanje i istraživanje. Tako u primeru (215) autori grupne objave pišu o značaju mašinskog učenja i u tekstu koriste hiperlink (<https://www.netapp.com/us/info/what-is-machine-learning-ml.aspx>) koji vodi na veb stranicu na kojoj možemo da pročitamo šta je mašinsko učenje, na koji način funkcioniše, kao i da se upoznamo s primerima upotrebe mašinskog učenja (Slika 30).

Slika 30. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst

U sledeća dva primera (216-217) autori koriste hipertekst koji vodi na video snimak. U (216) autori grupne objave pišu o uticaju razvoja tehnologije na čoveka i koriste hipertekst (https://www.youtube.com/watch?v=9Y_e0ZZ2BKo&ab_channel=Gemalto) koji vodi na video snimak na *YouTube* kanalu gde se na jedan razumljiv i interesantan način priča o efektima tehnologije na čoveka. U sledećem primeru (217) autori grupne objave pišu na temu *Assembly language* i uz pomoć hiperteksta upućuju čitaoce na tutorijal na *YouTube* kanalu gde oni mogu da dodatno prošire svoje znanje o ovom programskom jeziku.

- (215) Machine learning is necessary when there are no experts for a specific field (navigation on Mars, diagnosis based on gene expression), when people are not able to explain their own expertise (speech and character recognition), when the solution changes with time (routing in computer networks) when it is necessary to adapt the solution to specific situations and cases (biometrics), etc. <https://www.netapp.com/us/info/what-is-machine-learning-ml.aspx> (G6)
- (216) Development of technology is inevitable, but it is up to people to assure that in future there are more good sides, and less bad sides of development and use of technology. https://www.youtube.com/watch?v=9Y_e0ZZ2BKo&ab_channel=Gemalto (G1)
- (217) The main reason of all these disadvantages is that assembly language has not moved that far from the machine language, and it is still very far from any human language. However, this is also the reason of why is the assembly one of the fastest programming languages. https://www.youtube.com/watch?v=ViNnfoE56V8&ab_channel=DerekBanas (G5)

4.2.2.2. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme

Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 52) može se primetiti da je kategorija hiperteksta za proširenje znanja na drugom mestu po stepenu zastupljenosti sa 13 hiperlinkova ili zastupljenošću od 24,07% u korpusu G. Autori grupnih studentskih objava koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da čitaocima dodatno objasne termine i stavove iz saopštenog sadržaja, kao i da ih upute na novi sadržaj za dalje čitanje i istraživanje. Kao što je već ranije istaknuto u pododeljku 4.2.1.2. ovaj proces usvajanja znanja se naziva proces uvećanja znanja (eng. *knowledge enhancement process*) u kojem autor uz pomoć datog hiperteksta vodi čitaoca do novih ili sličnih sadržaja u drugom formatu koji olakšavaju usvajanje znanja (Engberg – Maier, 2015: 52). U Tabeli 55. su opisani rezultati analize upotrebe hiperteksta za dodatno objašnjenje teme po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. Budući da je u analiziranom korpusu upotrebljen isključivo hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na veb stranicu, u nastavku teksta će biti istovremeno opisani rezultati analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju link vodi i po mestu argumentacije.

Tabela 55. Hipertekst za dodatno objašnjenje teme – upotreba po vrsti žanra na koju vodi i mestu argumentacije

Hipertekst za dodatno objašnjenje teme	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	2	15,38%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	2	15,38%
razrada	10	76,92%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	10	76,92%
zaključak	1	7,69%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	1	7,69%
video nakon teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
reference polse teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
ukupno	13	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	13	100%

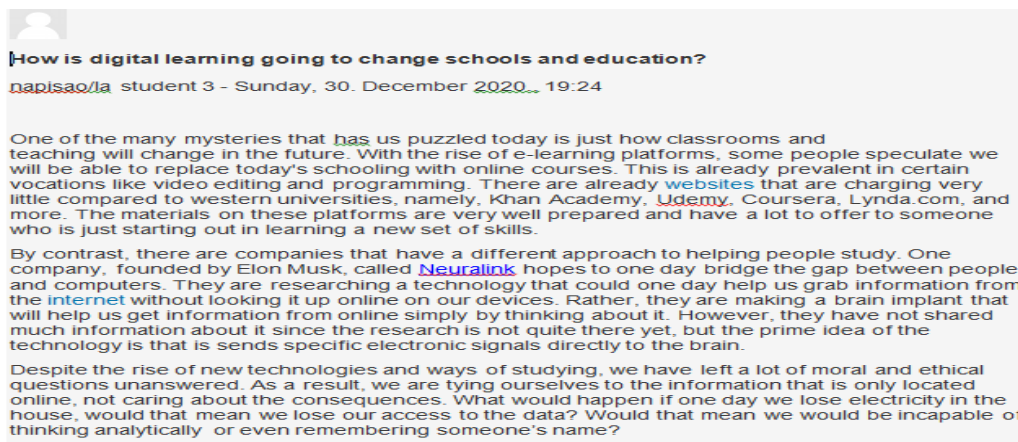
Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 55, možemo videti da su autori grupnih studentskih objava isključivo koristili hipertekst za dodatno objašnjenje teme koji vodi na veb stranicu i to uglavnom u centralnom delu objave, tzv. razradi sa stepenom zastupljenosti od 76,92%. U nešto manjoj meri je korišćena ova vrsta hiperteksta u uvodu (15,38%) i zaključku (7,69%) grupne studentske objave. Autori su koristili ovu vrstu hiperteksta u uvodu grupne studentske objave da dodatno objasne neku pojavu ili pojam i na taj način omoguće svojim čitaocima da steknu više informacija o određenoj temi. (218-219). Tako u primeru (218) autor koristi hipertekst [alternating current](#) koji vodi na veb stranicu sajta Vikipedija na kojem čitaoci mogu da se informišu o značenju pojma naizmenična struja (eng. *alternating current*), njenoj istoriji i primeni. Slična upotrebe hiperteksta se uočava i u drugom primeru (219) gde autor piše na temu *Is being able to find information quickly online a good or a bad thing?* i koristi hipertekst [internet](#). koji vodi na veb stranicu sajta Vikipedija na kojoj čitalac može da sazna značenje termina *internet*, istoriju primene interneta, kao i da se dalje informiše o sigurnosti i društvenom uticaju primene interneta u svakodnevnom životu.

(218) Nikola Tesla is best known for his design of the modern [alternating current](#) (AC) electricity supply system, while the Mihajlo Pupin is best known for his development of means of greatly extending the range of long-distance telephone communication. (G13)

(219) Nowadays, anyone could complete that task simply because of the [internet](#). (G10)

Na osnovu rezultata iz Tabele 55. hipertekst za dodatno objašnjenje teme u glavnom delu grupne studentske objave (razrada) je zastupljen sa 76,92% ili sa ukupno 10 hiperlinkova u analiziranom korpusu (Slika 31).

Slika 31. Primer glavnog dela grupne studentske objave sa hipertekstom za dodatno objašnjenje

Upotrebom ove vrste hiperteksta autori grupnih objava omogućavaju čitaocima da klikom na hiperlink odu na veb stranicu i da se dodatno informišu o nepoznatim pojmovima i procesima iz teksta, kao i da uvećaju svoje znanje o određenoj temi (220 – 222). U primeru (220) autor piše o uticaju tehnologije na obrazovanje i učenje i ističe da postoje kompanije koje pristupaju ovom problemu na drugačiji način. Kao primer takve kompanije autor navodi kompaniju *Neuralink*, a čitaocima ostavlja mogućnost da klikom na hipertekst ([Neuralink](#)) odu na veb stranicu Vikipedije i da se dodatno informišu o radu ove kompanije. U sledećem primeru (221) autor piše o tehnologijama koje bi bile neophodne za opstanak ljudi na planeti Mars i navodi da je jedan od gorućih problema za život na ovoj planeti nedostatak energije. Autor u daljem tekstu daje primer uređaja *Kilopower* koji bi mogao da bude jedno od mogućih rešenja problema nedostatka energije na ovoj planeti. Da bi omogućio svojim čitaocima da se dodatno informišu o ovom uređaju i na taj način da uvećaju svoje znanje o ovoj temi autor grupne objave koristi hipertekst (<https://en.wikipedia.org/wiki/Kilopower>) koji vodi na veb stranicu sajta Vikipedija. Isti autor

(222) dalje u tekstu daje primer projekta *MOXIE* čiji je krajnji cilj proizvodnja kiseonika na planeti Mars. On ponovo upotrebljava hipertekst za dodatno objašnjenje teme (https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_Oxygen_ISRU_Experiment) koji vodi na veb stranicu sajta Vikipedija na kojem se čitaoci mogu dodatno informisati o ovom projektu, tj. projektnim ciljevima i principima rada.

(220) There are companies that have a different approach to helping people study. One company, founded by Elon Musk, called *Neuralink* hopes to one day bridge the gap between people and computers. (G4)

(221) The energy problem currently attracts most scientific attention, because the need for energy in extraterrestrial environment is a crucial obstacle on the way of successful colonization. A device called Kilopower consists of silicon core and many converters transforming collected electricity into energy (<https://en.wikipedia.org/wiki/Kilopower>). (G12)

(222) One example of such technology certainly is the MOXIE project, developed by NASA with the primary goal of solving the problem of absence of enough oxygen (https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_Oxygen_ISRU_Experiment). (G12)

Hipertekst za dodatno objašnjenje teme u zaključku grupne studentske objave je zastupljen sa (7,69%) ili ukupno jednim hiperlinkom koji vodi na veb stranicu. U ovom primeru (223) autor grupne objave piše o tehnološkim dostignućima kroz istoriju i daje primer izuma guseničara koji su prvo korišćeni kao traktori, a kasnije kao tenkovi i na taj način uticali na način ratovanja. Da bi omogućio čitaocima da se dodatno informišu o ovom izumu autor objave koristi hiperlink [caterpillar tracks](#) koji vodi na veb stranicu sajta Vikipedija.

(223) In 1837, Dmitry Zagryazhsky invented [caterpillar tracks](#) which led to the creation of tractors on them and, subsequently, of tanks, which revolutionized how humans wage wars. (G13)

4.2.2.3. Hipertekst za pozivanje na reference

Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 52) možemo videti da je kategorija hiperteksta za pozivanje na reference na prvom mestu po zastupljenosti sa 38 hiperlinkova ili zastupljenošću od 70,37% u analiziranom korpusu G. Kao što je već ranije istaknuto, autori koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da upute čitaocima na izvore iz drugog teksta, kao i da ih upute na relevantan sadržaj za dalje istraživanje (Engberg – Maier, 2015). U Tabeli 56. su opisani rezultati analize upotrebe hiperteksta za pozivanje na reference po vrsti žanra na koju vodi i zastupljenosti po mestu argumentacije. U daljem tekstu će prvo biti dat opis rezultata analize upotrebe ove kategorije hiperteksta u odnosu na vrstu žanra na koju link vodi, a zatim po mestu argumentacije.

Tabela 56. Hipertekst za pozivanje na reference – upotreba po vrsti žanra na koju vodi i mestu argumentacije

Hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	2	10,53%	1	11,11%	0	0%	0	0%	1	16,67%	0	0%	0	0%	4	10,53%
razrada	13	68,42%	4	44,44%	4	100%	0	0%	4	66,66%	0	0%	0	0%	25	65,79%
zaključak	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	1	16,67%	0	0%	0	0%	1	2,63%
video nakon teksta	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
reference na kraju teksta	4	21,05%	4	44,44%	0	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	21,05%
ukupno	19	100%	9	100%	4	100%	0	0%	6	100%	0	0%	0	0%	38	100%

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 56, možemo uočiti da su autori grupnih studentskih objava najčešće koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 19 puta od ukupno 38). Oni su upotrebljavali hiperlinkove ka veb stranicama da se pozovu na izvore iz drugih tekstova i na taj način omogućće svojim čitaocima da steknu više informacija o određenoj temi. Takođe, autori pojedinačnih objava su koristili ovu vrstu hiperteksta da upute ostale učesnike u komunikaciji na relevantan sadržaj za istraživanje,

kao i da potvrde iznete tvrdnje u tekstu. Na osnovu dobijenih rezultata se može uočiti da autori grupnih studentskih objava često koriste veb sajt Vikipedija (224-225) kao izvor iznetih informacija u tekstu. Kao što je već ranije navedeno, mogući razlog ovako velike zastupljenosti ovog veb sajta je činjenica da studenti još uvek nisu naučili da koriste referentne izvore budući da su u ovom istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta.

(224) Sources: https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment
https://en.wikipedia.org/wiki/Trolley_problem (G3)

(225) The drawing portrays Leonardos intense interest in human proportions, which he believed was tightly related to the universe an the method God envisioned while creating the human body. (Source: https://en.wikipedia.org/wiki/Leonardo_da_Vinci) (G15)

Pored sajta Vikipedije autori grupnih studentskih objava koriste i druge veb stranice kada žele da potvrde iznete tvrdnje u tekstu (226-227). U primeru (226) autor navodi rezultate istraživanja koji su objavljeni na sajtu *Eurostat*-a i kao izvor iznetih tvrdnji koristi hiperlink koji vodi na veb stranicu ovog sajta gde čitaoci mogu da se uvere u istinitost saopštenog sadržaja. Nadalje, u sledećem primeru (227) autor piše o uticaju tehnološkog razvoja na obrazovanje i kao izvor informacija iz teksta navodi veb stranicu na kojoj čitaoci mogu da provere tačnost saopštenog sadržaja, kao i da dodatno istraže datu temu.

(226) In May 2018 Eurostat published data on European Union investment in technology development and research and compared them with data from 10 years ago (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/R_%26_D_expenditure?fbclid=IwAR1IOhMTWkHYDbL5zW83Su940VGSCdm6GVBpMd1ODDwKmp3JnM86xGUKZ7Q). Both public and private sector were included in the survey. In the European countries in 2017, a total of 383 billion euros has been spent in the development of new technologies and knowledge, with the average share of GDP slightly more than 2% compared to 1.76% 10 years before. (G8)

(227) So how is digital learning going to change schools and education? We certainly expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations.

<https://www.dtechwebblog.com/how-is-digital-learning-going-to-change-schools-and-education/> (G4)

Na drugom mestu po zastupljenosti po vrsti žanra na koju vodi nalazi se hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak sa 9 od ukupno 38 hiperlinkova u analiziranom korpusu. Autori grupnih studentskih objava koriste digitalne novinske članke kada žele da potvrde tačnost informacija iz teksta, zatim kada žele da upute čitaoce na relevantan sadržaj za dalje čitanje i istraživanje. U primeru (228) autor grupne objave predstavlja teoriju o crnim rupama britanskog fizičara Stivena Hokinga (*Stephen Hawking*) i u tekstu autor koristi hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak časopisa *Chicago Tribune* u kojem čitaoci mogu da se informišu detaljnije o ovoj temi i da se uvere u istinitost iznetih tvrdnji u grupnoj objavi (Slika 32).

(228) Sources: *<https://www.chicagotribune.com/news/environment/ct-black-hole-picture-20170405-story.html> (G14)

Slika 32. Slika ekrana digitalnog novinskog članka na koji vodi hipertekst

Sličnu upotrebu hiperteksta za pozivanje na reference možemo da vidimo i u sledećem primeru (229). Autor grupne objave piše o dugoročnim efektima života u tehnološkom dobu i kao izvor informacija iz teksta navodi hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak iz časopisa *Just*

Science u kojem čitaoci mogu da se detaljnije informišu o prednostima i nedostacima tehnološkog napretka, kao i da se uvere u tačnost iznetih informacija iz teksta.

(229) Development of technology is inevitable, but it is up to people to assure that in future there are more good sides, and less bad sides of development and use of technology.

<http://www.justscience.in/articles/long-term-effects-living-technological-world/2018/01/15>

(G1)

Pored digitalnog novinskog članka isti autor koristi kao izvor iznetih tvrdnji i hipertekst koji vodi na video snimak na *YouTube* kanalu u kojem se takođe prikazuju efekti tehnološkog napretka na svakodnevni život ljudi (230). Shodno tome, upotrebom različitih žanrova autor predstavlja isti sadržaj u drugom formatu i na taj način omogućava čitaocima lakše usvajanje znanja. Hipertekst koji vodi na video snimke se nalazi na poslednjem mestu po zastupljenosti u analiziranom korpusu G sa 4 hiperlinka od ukupno 19 i obično se ne navodi kao samostalni izvor informacija iz teksta (233).

(230) Sources:

https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment

https://en.wikipedia.org/wiki/Trolley_problem

https://www.youtube.com/watch?v=1sl5KJ69qiA&ab_channel=Vsauce (G3)

Autori grupnih studentskih objava koriste takođe naučne članke kao izvor informacija iz teksta, mada u manjoj meri (6 hiperlinkova od ukupno 19). Možemo da uočimo da autori koriste naučne članke iz dva razloga: da bi potvrdili tačnost iznetih tvrdnji i da bi usmerili čitaoce na dalje čitanje i istraživanje relevantne literature (231-232).

(231) Therefore, there are many researches and articles that raise such questions and try to increase public awareness about them. For example, in his paper, Stamatis Karnouskos (https://www.researchgate.net/profile/Stamatis_Karnouskos) states that “delegating driver’s responsibilities to a “robot on wheels”, has far-reaching implications, especially when it

comes down to automated decision-making in critical situations...” (Stamatis Karnouskos, „Self-driving Car Acceptance and the Role of Ethics“, 2018 : 1) (G7)

(232) References: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1110866512000394>
<https://ieeexplore.ieee.org/document/4430529> (G16)

U nastavku teksta će biti predstavljeni rezultati analize hiperteksta za pozivanje na reference po mestu argumentacije (Tabela 56). Može se videti na osnovu rezultata iz Tabele 56. da su autori grupnih studentskih objava koristili ovu vrstu hiperteksta u svim delovima pojedinačnih objava osim u delu koji je nazvan video nakon teksta. Autori grupnih studentskih objava su najviše koristili hipertekst za proširenje znanja u središnjem delu objave (65,79%), što je i razumljivo s obzirom na činjenicu da je to glavni i najduži deo objave. Nakon toga slede reference na kraju teksta sa stepenom zastupljenosti od 21,05%, uvod sa 10,53% i naposljetku zaključak sa zastupljenošću od 2,63%. Prvo će se pristupiti analizi pojedinačnih primera upotrebe ove vrste hiperteksta u uvodu, a zatim i u ostalim delovima grupnih studentskih objava.

Kao što možemo videti na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 57, hipertekst za pozivanje na reference u uvodu grupnih studentskih objava je zastupljen sa 10,53% ili sa ukupno 4 hiperlinka od ukupno 38 u analiziranom korpusu. Relativno mala zastupljenost ove kategorije hiperteksta u uvodnom delu se može objasniti činjenicom da autori grupnih objava u ovom delu objave ističu temu i stavove koje će da zauzmu prilikom pisanja i ređe se pozivaju na izvore izvan teksta. U uvodnom delu grupne studentske objave autori su koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (50%), zatim hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na digitalni novinski članak (25%) i hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na naučni rad (25%).

Tabela 57. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - uvod

hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
uvod	2	50%	1	25%	0	0%	0	0%	1	25%	0	0%	0	0%	4	100%
ukupno: uvod grupna studentska objava	4		10,53%				ukupno: grupna studentska objava				38		100%			

Autori grupnih studentskih objava koriste hipertekst za pozivanje na reference u uvodnom delu objava isključivo kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i tako dodatno potvrde istinitost saopštenog sadržaja (233-235). Kao što se može videti iz dobijenih rezultata (Tabela 57), autori su koristili ovu vrstu hiperteksta samo četiri puta, dva puta hipertekst koji vodi na veb stranice (233) i po jedanput hipertekst koji vodi na digitalni naučni članak (234) i hipertekst koji vodi na naučni članak (235).

(233) In May 2018 Eurostat published data on European Union investment in technology development and research and compared them with data from 10 years ago (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/R_%26_D_expenditure?fbclid=IwAR1IOhMTWkHYDbL5zW83Su940VGSCdm6GVBpMd1ODDwKmp3JnM86xGUKZ7Q). Both public and private sector were included in the survey. In the European countries in 2017, a total of 383 billion euros has been spent in the development of new technologies and knowledge, with the average share of GDP slightly more than 2% compared to 1.76% 10 years before. (G8)

(234) However, a large number of Europeans are skeptical with the idea of embedding a chip beneath a persons skin. In response, one of the leading microbiologists asked them, "Would you dare to know that the chip can detect cancer at the moment it is inserted and can save your life?" *Ben Libberton*, <https://www.blic.rs/biznis/strategija/zasto-je-na-hilijade-svedana-dobrovoljno-ugradilo-mikrocip-u-ruku/w2rq1b0>) (G16)

(235) With today's technology, humans are able to program machines to do certain tasks with much more speed and precision than humans. According to a recent Oxford research, machine learning will replace 47% of current jobs in the coming decades (https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf). (G6)

Na osnovu rezultata iz Tabele 58. možemo da uočimo da je hipertekst za pozivanje na reference u centralnom delu grupne studentske objave (razrada) zastupljen sa 65,79% ili sa ukupno 25 hiperlinkova u analiziranom korpusu G i nalazi se na prvom mestu po stepenu zastupljenosti u odnosu na mesto argumentacije. Najzastupljeniji je hipertekst koji vodi na veb stranice sa stepenom zastupljenosti od ukupno 52% u analiziranom korpusu G, a zatim sa

podjednakom zastupljenošću od 16% hipertekst koji vodi na digitalni članak, hipertekst koji vodi na video snimak i hipertekst koji vodi na naučni rad.

Tabela 58. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - razrada

Hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
razrada	13	52%	4	16%	4	16%	0	0%	4	16%	0	0%	0	0%	25	100%
ukupno: razrada grupna studentska objava	25		65,79%				ukupno: grupna studentska objava				38		100%			

Autori grupnih studentskih objava koriste hipertekst za pozivanje na reference u glavnom delu grupne studentske objave kada žele da ukažu na izvor informacija iz teksta, zatim da potvrde istinitost iznetih tvrdnji i informacija i naposletku da upute čitaoce na dalje čitanje i istraživanje relevantne literature. Može se zaključiti da autori generalno više koriste hipertekst za pozivanje na reference u glavnom delu objave, tzv. razradi nego u uvodu i zaključku budući da je razrada najduži deo grupne objave gde autori iznose svoje stavove, ideje i ostale bitne informacije za temu o kojoj pišu. Kao što je već navedeno u 52% slučajeva autori koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (52%) kada žele da uvere čitaoce u istinitost svojih tvrdnji (236) ili da ih upute na dalje istraživanje relevantne literature (237). U primeru (236) autor piše o tehnološki razvijenim zemljama sveta i između ostalog pominje kompanije koje dominiraju svetskim tržištem. Da bi potvrdio tačnost informacija iz teksta i ubedio čitaoce u njihovu istinitost autor koristi hipertekst koji vodi na veb stranicu *Eurostat*-a gde čitaoci mogu da preuzmu PDF publikaciju o nauci, tehnologiji i inovacijama u Evropi i svetu. U sledećem primeru (237) autor piše na temu *Experiments on humans: can they be justified for the sake of science development?* i kao izvor informacija iz teksta koristi hipertekst koji vodi na veb stranicu sajta enciklopedije *Britannica* gde čitaoci mogu da se informišu o britanskom naučniku Edvard Dženeru (*Edward Jenner*) koji je pronašao vakcinu protiv velikih boginja. Upotrebom ovog hiperteksta čitaoci mogu ne samo da se uvere u tačnost informacija iz teksta već i da dodatno istraže ovu temu i na taj način prošire svoje osnovno znanje.

(236) Research conducted in 2016 showed that 6% of GDP was brought to the United States from the internet economy only, not to mention the sector of technology where companies such as Apple, Alphabet, Facebook etc. dominate the world market (<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-pocketbooks/-/KS-GN-13-001?fbclid=IwAR1UQaPse-MR9hKPUGtmIH5OxG7wvc1qVdfkKpOSzENRJIgVH5k6d9A1oE>) (G8)

(237) While human experimentation without a really grounded and systematic method has had its time in the early days of medicine, today we should strive to ethically regulate human experimentation. Of course today there are many organizations which already do that such as the World Health Organization and various national health institutes.
Sources:

<https://www.britannica.com/biography/Edward-Jenner> (G3)

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 58. možemo da uočimo da autori grupnih studentskih objava koriste podjednako hipertekst koji vodi na digitalni članak, hipertekst koji vodi na naučni rad i hipertekst koji vodi na video snimak (stepen zastupljenosti od 16%). Autori grupnih studentskih objava koriste digitalne novinske članke (238) i naučne radove (239) kao izvor informacija iz teksta kada žele da potvrde tačnost iznetih tvrdnji i da upute čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature. Tako u primeru (238) autor piše o pokušaju da se uslika crna rupa i kao potvrdu tačnosti iznetih tvrdnji koristi hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak u kojem čitaoci mogu da se detaljno informišu i prošire svoje znanje o tom fenomenu. Slična upotreba hiperteksta se može videti i u sledećem primeru (239) gde autor koristi hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na naučni rad o vezi između tehnološkog napretka i gojaznosti. Na taj način autor objave potvrđuje tačnost informacija iz teksta i upućuje čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature iz date oblasti.

(238) In addition, last year scientist all around the globe started working on a project in efforts to get an image of the event horizon. They pointed hundreds of radio telescopes that formed a global network of telescopes in the direction of Sagittarius A (the black hole in the center of our galaxy). The first images* of it are said to be released sometime in the spring of next year. *<https://www.chicagotribune.com/news/environment/ct-black-hole-picture-20170405-story.html> (G14)

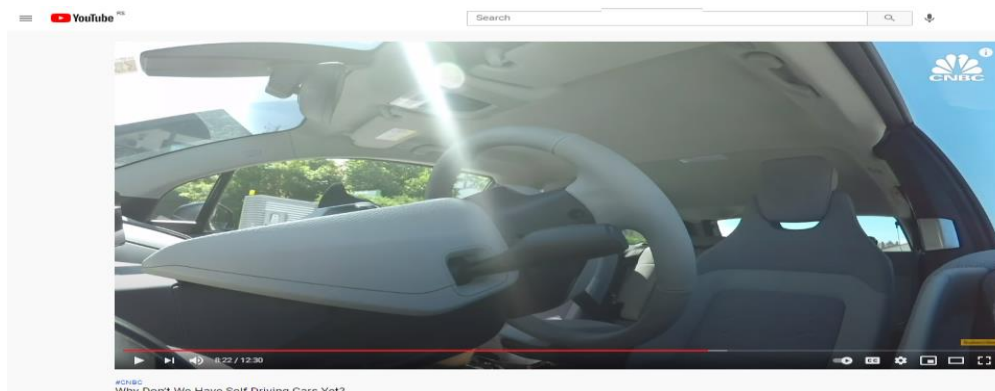
(239) For instance, a recent study conducted in 27 countries shows that an increase of 10% in consumption of consumer electronics also brings an increase in obesity by 1%. (https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1099&context=honorscollege_theses&fbclid=IwAR0_uhxNy00sAzoJIUk2UA8hYZzTkVTL7vYdFvaApUs43WbQ1bSQCRCFM_E) (G8)

Interesantan je podatak da su autori grupnih objava koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na video snimak sa istim stepenom zastupljenosti (16%), kao i hipertekst koji vodi na naučne radove i digitalne novinske članke. Predstavljanjem informacija iz teksta u nekom drugom formatu dolazi do procesa rekontekstualizacije, tj. premeštanja jednog dela diskursa u drugi situacioni kontekst u cilju približavanja naučnih tema široj čitalačkoj publici (Bondi et al., 2015; Luzón, 2013). Tako u primeru (240) autor objave piše o samovozećim automobilima i njihovim nedostacima i kao izvor informacija iz teksta koristi dve vrste hiperteksta za pozivanje na reference, hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak i hipertekst koji vodi na video snimak na YouTube kanalu. Na taj način on kombinuje različite žanrove, približava datu temu čitaocima i olakšava im proširenje znanja.

(240) Furthermore, the car system can be hacked. Many hackers would see this as a chance to earn money. It is no longer necessary to hack car through computer. You can confound the sensors by adding stickers to street signs. For example, in that way you can make the vehicle thinks that stop sign is actually a speed limit sign. Also, one more terrifying fact is that terrorists could load the car up with bombs and hire a software developer who would program the car to crash into the target. (<https://www.theguardian.com/technology/self-driving-cars>
https://www.youtube.com/watch?v=qf6VrDZ04EO&ab_channel=CNBC) (G7)

Na Slici 33. je prikazan snimak ekrana video snimka o nedostacima samovozećih automobila na koji vodi jedan hiperlink iz ove objave. Zbog dužine teze nije prikazan digitalni novinski članak na koji vodi drugi hiperlink.

Slika 33. Slika ekrana video snimka na koji vodi hipertekst iz objave

Zatim, na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 59. može se videti da je hipertekst za pozivanje na reference u zaključku grupnih studentskih objava zastupljen sa 2,63%, ili sa 1 hiperlinkom koji vodi na naučni rad.

Tabela 59. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije - zaključak

Hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
zaključak	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	1	100%	0	0%	0	0%	1	100%
ukupno: grupna studentska objava	1		2,63%		ukupno: grupna studentska objava		38		100%							

Relativno mala zastupljenost ove vrste hiperteksta u zaključku grupne objave se možda može objasniti činjenicom da je zaključak generalno najkraći deo objave, kao i da su autori obično pisali reference nakon teksta, a ne u tekstu samog zaključka. Kao što je već rečeno, hipertekst za pozivanje na reference je upotrebljen samo jedanput, kada je autor želeo da se pozove na izvor informacija iz teksta i na taj način da potvrdi tačnost saopštenog sadržaja (241). U primeru (241) autor piše o mogućnosti putovanja kroz vreme i objašnjava Novikovljev princip samodosljednosti (eng. *the Novikov Principle*). Da bi potvrdio istinitost informacija iz teksta autor

vodi čitaoca putem hiperteksta na naučni rad u kojem je detaljno objašnjem ovaj fenomen. Na ovaj način autor potvrđuje tačnost iznetih tvrdnji i usmerava čitaoce na dalje čitanje i istraživanje relevantne literature.

(241) The Novikov Principle states that if an event exists that would cause a paradox or any change to the past whatsoever, then the probability of that event is zero (<https://cds.cern.ch/record/284146/files/9506087.pdf>). (G11)

Ukoliko pogledamo rezultate iz Tabele 60, možemo da vidimo da je hipertekst za pozivanje na reference na kraju teksta grupnih studentskih objava zastupljen sa 21,05% ili sa 8 hiperlinkova od ukupno 38 u analiziranom korpusu G. U ovom delu grupne studentske objave autori su podjednako koristili hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na veb stranicu (50%) i hipertekst za pozivanje na reference koji vodi na digitalni novinski članak (50%). U nastavku teksta će biti analizirani primeri upotrebe ove dve vrste hiperteksta u grupnoj studentskoj objavi.

Tabela 60. Hipertekst za pozivanje na reference po mestu argumentacije – reference na kraju teksta

hipertekst za pozivanje na reference	veb stranica		digitalni novinski članak		video		rečnik		naučni rad		knjiga		fotografija		ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
reference na kraju teksta	4	50%	4	50%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	8	100%
ukupno: reference na kraju teksta grupna studentska objava	8		21,05%		ukupno: grupna studentska objava				38		100%					

Autori grupnih studentskih objava uglavnom koriste hipertekst za pozivanje na reference na kraju teksta kada žele da ukažu na izvor informacija iz teksta kao i da upute čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature. Kao što je gore navedeno autori grupnih studentskih objava podjednako koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (50%) i hipertekst koji vodi na

digitalni novinski članak (50%). U primeru (242) autor navodi izvore informacija iz objave u kojoj piše o prednostima i nedostacima genetskog inženjeringa i koristi hipertekst koji vodi na veb stranicu (<https://brandongaille.com/21-advantages-disadvantages-genetic-engineering/>) na kojoj čitaoci mogu da se uvere u istinitost iznetih podataka u objavi, kao i da detaljnije istraže ovu temu.

(242) <https://brandongaille.com/21-advantages-disadvantages-genetic-engineering/> (G9)

U sledećem primeru (243) autor piše o zanimanjima koja će verovatno biti korisna za život na planeti Mars i kao izvor informacija iz teksta navodi veb stranicu (<http://www.elitemv.com/2019/10/professions-that-humanity-might-need-on.html>) i digitalni novinski članak (<https://www.monster.com/career-advice/article/mars-jobs-nasa-wanted-posters>).

(243) <https://www.monster.com/career-advice/article/mars-jobs-nasa-wanted-posters>

<http://www.elitemv.com/2019/10/professions-that-humanity-might-need-on.html> (G2)

Klikom na hipertekst na kraju teksta čitaoci mogu da se uvere u tačnost informacija iz teksta, kao i da dodatno istraže relevantnu literaturu i na taj način prošire svoje znanje (Slika 34).

Slika 34. Slika ekrana veb stranice na koju vodi hipertekst za pozivanje na reference

Konačno u primeru (244) autor kao potvrdu tačnosti saopštenog sadržaja koristi hipertekst koji vodi na dva digitalna novinska članka u kojima čitaoci mogu da pročitaju detaljnije o temi o kojoj autor piše u grupnoj objavi.

(244) <https://www.bbc.com/news/science-environment-44771942>

<https://www.scientificamerican.com/article/according-to-current-phys/> (G11)

Kao što možemo da vidimo iz dobijenih rezultata, autori grupnih objava koriste hipertekst za pozivanje na reference na kraju teksta prilično jednolično tj. koriste samo dve vrste žanra, veb stranicu i digitalni novinski članak kada žele da se pozovu na izvore informacija iz teksta.

U sledećem pododeljku će biti predstavljeni uporedni rezultati analize upotrebe hiperteksta u korpusu P i korpusu G.

4.2.3. Pregled dobijenih rezultata

Analiza upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima pokazuje da autori koriste sve vrste hiperteksta u pisanju, mada se način upotrebe i stepen zastupljenosti donekle razlikuju. Uporedni rezultati su dati u Tabeli 61. Rezultati analize upotrebe hiperteksta su predstavljeni u procentima zbog lakšeg poređenja dva analizirana korpusa. Cilj ove analize je da se ispita polazna hipoteza H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*. Hipotezu smo dokazivali na osnovu zastupljenosti vrsta hiperteksta po modelu Engberg – Majer (Engberg – Maier, 2015) u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama, zatim po mestu upotrebe hiperteksta u argumentaciji i naposljetku na osnovu analize vrsta žanrova na koje je hipertekst u objavi vodio.

Tabela 61. Rezultati analize upotrebe hiperteksta u korpusu P i korpusu G

Br.	Vrste hiperteksta	Broj koprus P	% korpus P	Broj koprus G	% korpus G
1	hipertekst za proširenje znanja	148	31,16%	3	5,56%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme	234	49,26%	13	24,07%
3	hipertekst za pozivanje na reference	93	19,58%	38	70,37%
	UKUPNO	475	100%	54	100%

Kao što se vidi iz dobijenih rezultata, uporedna analiza upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama pokazuje da su autori koristili sve vrste hiperteksta prilikom pisanja na asinhronim diskusionim forumima (Tabela 61). Na osnovu rezultata iz Tabele 61. se može videti da najveću zastupljenost u korpusu P ima hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 49,26%, zatim hipertekst za proširenje znanje sa 31,16% i naposljetku hipertekst za pozivanje na reference sa 19,58%. Nasuprot tome u analiziranom korpusu G najveći stepen zastupljenosti ima hipertekst za pozivanje na reference (70,37%), zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme (24,07%) i naposljetku hipertekst za proširenje znanje (5,56%). Ovakvi rezultati se možda mogu objasniti činjenicom da su grupne studentske objave značajno duže u odnosu na pojedinačne studentske objave i pisane su u formi eseja za razliku od pojedinačnih studentskih objava koje su deo diskusije na određenu temu, pa su studenti imali potrebu da češće navode izvore informacija iz teksta. Slične rezultate nalazimo u studiji *A Genre Analysis of Academic Research Blogs* gde Tiainen (Tiainen, 2012: 53) analizira vrste hiperteksta u akademskim blogovima i deli ih u četiri grupe: reference (eng. *reference*), samocitiranje (eng. *self-referencing*), objašnjenje (eng. *explanation*) i zabava (eng. *entertainment*). U nastavku rada ona zaključuje da autori akademskih blogova najčešće koriste hipertekst da se pozovu na reference (56,1%), zatim da dodatno objasne saopšteni sadržaj (28,7%) i da se pozovu na svoja objavljena naučna dela (14%). Najmanju zastupljenost ima hipertekst koji se poziva na teme zabavnog karaktera koje nemaju veze sa saopštenim sadržajem (1,2%). Ovakvi rezultati nam ukazuju da grupne studentske objave imaju sličnosti sa akademskim blogovima u pogledu upotrebe hiperteksta.

Pored vrsta hiperteksta koji su studenti koristili analizirano je mesto upotrebe hiperteksta u argumentaciji (Tabela 62), zatim mesto upotrebe hiperteksta u korpusu P i G po

kategorijama (Tabela 63), kao i vrsta žanra na koju je hiperlink vodio (Tabela 64) što je, kao što je već ranije napomenuto, veoma bitno da bi se u potpunosti razumela upotreba hiperteksta u ovom žanru.

Tabela 62. Mesto upotrebe hiperteksta u argumentaciji u korpusu P i korpusu G

Br.	Mesto upotrebe hiperteksta	Broj korpus P	% korpus P	Broj korpus G	% korpus G
1	uvod	105	22, 11%	6	11,11%
2	razrada	265	55, 79%	38	70,37%
3	zaključak	54	11, 37%	2	3,70%
4	video nakon teksta	8	1, 68%	0	0%
5	reference na kraju teksta	43	9, 05%	8	14,82%
	ukupno	475	100%	54	100%

Na osnovu dobijenih rezultata koji su prikazani u Tabeli 62, možemo uočiti da su autori pojedinačnih studentskih objava najviše koristili hipertekst prilikom pisanja razrade (55,79%) i uvodnog dela pojedinačne objave (22,11%). U zaključku je zastupljenost značajno manja i iznosi samo 11, 37%. Slični rezultati su dobijeni i za upotrebu hiperteksta na kraju teksta i iznose 9,05%. Najmanju zastupljenost od 1,68% ima hipertekst koji vodi na video materijal i korišćen je na kraju objave kao preporuka za proširenje znanja u vezi s temom. Donekle slični rezultati su dobijeni analizom upotrebe hiperteksta u korpusu G. Autori grupnih studentskih objava su takođe najviše koristili hipertekst prilikom pisanja razrade (70,37%), međutim na drugom mestu po zastupljenosti se u ovom korpusu nalazi hipertekst na kraju teksta (14,82%), a uvodni deo je na trećem mestu sa 11,11%. Najmanju zastupljenost u korpusu G ima hipertekst u zaključku (3,70%) dok hipertekst koji vodi na video materijal nije upotrebljavan u ovom korpusu.

Tabela 63. Mesto upotrebe hiperteksta u korpusu P i korpusu G po kategorijama

Br.	Vrste hiperteksta	uvod		razrada		zaključak		video nakon teksta		reference na kraju teksta	
		% P	% G	% P	% G	% P	% G	% P	% G	% P	% G
1	hipertekst za proširenje znanja	20%	0%	38,87%	7,89%	29,63%	0%	100%	0%	0%	0%
2	hipertekst za dodatno objašnjenje teme	72,38%	33,33%	48,30%	26,32%	55,56%	50%	0%	0%	0%	0%
3	hipertekst za pozivanje na reference	7,62%	66,67%	12,83%	65,79%	14,81%	50%	0%	0%	100%	100%
ukupno:		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	0%	100%	100%

Ukoliko pogledamo zastupljenost kategorija hiperteksta po mestu upotrebe u korpusu P i korpusu G (Tabela 63), vidimo da se dobijeni rezultati značajno razlikuju. U korpusu P je u uvodu najviše zastupljen hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 72,38%. Hipertekst za proširenje znanja je na drugom mestu po stepenu zastupljenosti sa 20%, a hipertekst za pozivanje na reference na poslednjem mestu sa zastupljenošću od 7,62%. Ukoliko ove rezultate uporedimo s rezultatima analize korpusa G vidimo da najveću zastupljenost u uvodnom delu ima hipertekst za pozivanje na reference (66,67%), a zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme (33,33%). U uvodnom delu grupnih studentskih objava u korpusu G nije korišćen hipertekst za proširenje znanja. Što se tiče glavnog dela objave, tj. razrade, najzastupljenija kategorija hiperteksta u korpusu P je hipertekst za dodatno objašnjenje teme sa 48,30%, a na drugom mestu je hipertekst za proširenje znanja sa 38,87%. Kao i kod uvoda, hipertekst za pozivanje na reference je na poslednjem mestu po stepenu zastupljenosti sa 12,83%. Ukoliko ove rezultate uporedimo s rezultatima analize korpusa G možemo da vidimo da se rezultati značajno razlikuju.

U ovom korpusu najzastupljenija kategorija hiperteksta je hipertekst za pozivanje na reference (65,79%), zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme (26,32%) i naposljetku hipertekst za proširenje znanja sa 7,89%. Razlika u dobijenim rezultatima u uvodnom i glavnom delu pojedinačne i grupne objave se može objasniti razlikom u broju reči, kao i načinom pisanja. Pojedinačne objave su pisane, kao što je već navedeno, u formi diskusije a grupne objave u formi

eseja te je potrebno češće navoditi izvore informacija iz teksta. U zaključku pojedinačnih studentskih objava je, takođe, najzastupljeniji hipertekst za dodatno objašnjenje teme (55,56%), zatim hipertekst za proširenje znanja (29,63%) i naposljetku hipertekst za pozivanje na reference (14,81%). U zaključku grupnih studentskih objava imamo samo dve vrste hiperteksta i to sa podjednakom zastupljenošću od 50%, hipertekst za dodatno objašnjenje teme i hipertekst za pozivanje na reference. Pored tri glavna dela objave (uvod, razrada i zaključak), autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste hipertekst nakon teksta koji vodi na video materijal i koji isključivo pripada kategoriji hiperteksta za proširenje znanja (100%). U korpusu G ova vrsta hiperteksta nije prisutna. Konačno, upotrebljavan je hipertekst na kraju teksta koji je naveden kao izvor informacija iz teksta i shodno tome spada u kategoriju hiperteksta za pozivanje na reference (100%). Ova kategorija hiperteksta je prisutna u oba analizirana korpusa. Detaljniji opis upotrebe hiperteksta po mestu argumentacije će bit dat u daljem tekstu kada budu predstavljeni rezultati po kategorijama.

Što se tiče žanrova na koje su hiperlinkovi vodili (Tabela 64), možemo da vidimo da su najzastupljeniji hiperlinkovi koji vode na veb stranice u oba korpusa, sa zastupljenošću od 74,74% u korpusu P i 61,11% u korpusu G. Na drugom mestu po zastupljenosti u oba korpusa su hiperlinkovi koji vode na digitalne novinske članke sa zastupljenošću od 15,79% u korpusu P i 16,67% u korpusu G. Na trećem mestu po stepenu zastupljenosti u oba korpusu je hipertekst koji vodi na video materijal sa sa zastupljenošću od 5,05% u korpusu P, a 11,11% u korpusu G. U korpusu G isti stepen zastupljenosti ima takođe hipertekst koji vodi na naučne radove (11,11%). Ova vrsta hiperteksta u korpusu P je na pretposlednjem mestu po zastupljenosti sa 0,63%. Pored ovih žanrova, autori pojedinačnih studenstkih objava koristili su hipertekst koji vodi na rečnike (3,37%), knjige (0,21%) i fotografije (0,21%). Ovi žanrovi nisu upotrebljavani u korpusu G.

Tabela 64. Vrsta žanra na koju hiperlink vodi u korpusu P i korpusu G

Br.	Vrste hiperteksta	Broj korpus P	Broj korpus G	% korpus P	% korpus G
1	veb stranica	355	33	74, 74%	61,11%
2	digitalni novinski članak	75	9	15, 79%	16,67%
4	video	24	6	5, 05%	11,11%
5	rečnik	16	0	3, 37%	0%
6	naučni rad	3	6	0, 63%	11,11%
7	knjiga	1	0	0, 21%	0%
8	fotografija	1	0	0, 21%	0%
	ukupno	475	54	100%	100%

U nastavku teksta će biti detaljnije predstavljeni rezultati analize upotrebe hiperteksta po kategorijama i po mestu argumentacije u oba korpusa. Prvo će se analizirati hipertekst za proširenje znanja, zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme i naposljetku hipertekst za pozivanje na reference.

Hipertekst za proširenje znanja autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste kada žele da čitaoci klikom na mrežu hiperlinkova u tekstu prošire osnovno znanje (eng. *core knowledge*) o saopštenom sadržaju (Maier – Engberg, 2019: 138). Autori takođe koriste ovu vrstu hiperteksta kada žele da pomognu čitaocima da kroz date primere steknu više informacija koje su relevantne za datu oblast. Međutim, mora se istaći da je ova vrsta hiperteksta uglavnom zastupljena u korpusu P (31,16%) što se može objasniti činjenicom da su studenti možda osećali potrebu da dodatno upute ostale učesnike u diskusiji da mogu da prate dalji tok izlaganja. Autori pojedinačnih studentskih objava su najčešće koristili hipertekst koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 83 puta od ukupno 148) i hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak (upotrebljen 43 puta) da dodatno prošire i objasne datu temu, kao i da iznesu primere koji proširuju saopšteni sadržaj i na taj način omogućće ostalim učesnicima u diskusiji da učestvuju u daljem izlaganju. Pored veb stranica i digitalnih novinskih članaka, autori su koristili hipertekst koji vodi na video materijal (upotrebljen 21 put) i hipertekst koji vodi na naučni rad (upotrebljen jedanput). Interesantna je upotreba video materijala u svrhu proširenja znanja koji su autori koristili kada su želeli da ostalim učesnicima u diskusiji objasne informacije iz teksta na jedan jednostavniji i interesantniji način. Nasuprot tome, u grupnim studentskim objavama ova vrsta hiperteksta je zastupljena samo sa 3 hiperlinka (5,56%), dva puta hipertekst koji vodi na video snimak i jedanput hipertekst koji vodi na veb stranicu. Sva tri hiperlinka su upotrebljena u glavnom delu grupne studentske objave, tzv. razradi, što se možda može objasniti potrebom autora da omogući čitaocima da prošire svoje znanje o datoj temi i na taj način im olakša dalje čitanje i istraživanje.

Autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme kada žele da ostalim učesnicima u diskusiji dodatno objasne nepoznate pojmove, procese i stavove iz teksta, zatim kada žele da upute čitaoce na novi sadržaj za dalje istraživanje. Na taj način autori omogućavaju čitaocima da se detaljnije informišu o datoj temi i

lakše učestvuju u nastavku diskusije. Primetno je da autori pojedinačnih studentskih objava u uvodnom delu često koriste hipertekst koji vodi na *online* izdanje rečnika (zastupljenost od 75%) kada žele da ostalim učesnicima u diskusiji objasne nepoznate pojmove relevantne za dalji nastavak diskusije. Za razliku od uvodnog dela, u razradi i zaključku pojedinačne studentske objave autori skoro isključivo koriste hipertekst koji vodi na veb stranice (razrada - 98,44%; zaključak - 90%) kada žele da navedu primere koji dopunjavaju saopšteni sadržaj. Ukoliko uporedimo ove rezultate sa rezultatima upotrebe hiperteksta za dodatno objašnjenje teme u grupnim studentskim objavama možemo da uočimo da autori grupnih objava koriste isključivo hipertekst koji vodi na veb stranice (100%) u svim delovima objave kada žele da dodatno objasne pojmove, procese i stavove iz teksta za razliku od pojedinačnih objava gde je u uvodnom delu objave prisutna upotreba hiperteksta koji vodi na *online* izdanje rečnika. U ostalim delovima pojedinačne studentske objave je, kako je već naglašeno, pretežno zastupljen hipertekst koji vodi na veb stranicu.

Kao što je već navedeno, hipertekst za pozivanje na reference prema modelu Engberg-Majer (Engberg – Maier, 2015: 52) jeste podgrupa hiperteksta za proširenje znanja koju autori koriste kada žele da se pozovu na izvore informacija iz drugog teksta i kada žele da upute čitaoce na dalje čitanje i istraživanje relevantne literature. Ova kategorija hiperteksta je na poslednjem mestu po zastupljenosti (zastupljenost od 19,58%) u korpusu P, a na prvom mestu u korpusu G (70,37%). Kao što je već navedeno, velika razlika u stepenu zastupljenosti ove vrste hiperteksta u ova dva analizirana korpusa se može objasniti razlikom u broju reči i samom načinu pisanja. Pojedinačne objave su pisane u formi diskusije na određenu temu iz tehnologije a grupne objave u formi eseja gde je potrebno češće navoditi izvore informacija iz teksta. Što se tiče žanra na koji vodi hipertekst, autori pojedinačnih studentskih objava pretežno koriste hipertekst koji vodi na veb stranicu (upotrebljen 55 puta od ukupno 93) kao izvor saopštenih informacija u tekstu. Na drugom mestu po zastupljenosti u korpusu P je hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak koji je upotrebljen 31 put od ukupno 93. Pored ova dva žanra, autori pojedinačnih studentskih objava su u manjoj meri koristili hipertekst koji vodi na video materijal (upotrebljen 3 puta), hipertekst koji vodi na naučni rad (upotrebljen 2 puta), hipertekst koji vodi na knjigu (upotrebljen 1 put) i hipertekst koji vodi na fotografiju (upotrebljen 1 put). Autori su se najčešće pozivali na izvore izvan teksta u delu objave koja se zove reference na kraju teksta sa stepenom

zastupljenosti od 46,24% i u centralnom delu objave, razradi sa zastupljenošću od 36,56%. Ovi rezultati se u velikoj meri slažu s rezultatima upotrebe ove vrste hiperteksta u grupnim studentskim objavama.

U korpusu G je takođe najzastupljeniji hipertekst koji vodi na veb stranicu prilikom pozivanja na izvore izvan teksta (upotrebljen 19 puta od ukupno 38) i hipertekst koji vodi na digitalni novinski članak (upotrebljen 9 puta od ukupno 38). Nešto veću zastupljenost u ovom korpusu u odnosu na korpus P ima hipertekst koji vodi na naučni članak (upotrebljen 6 puta) i hipertekst koji vodi na video materijal (upotrebljen 4 puta). Važno je napomenuti da je u oba korpusa primetna veća zastupljenost upotrebe sajta Vikipedija (eng. *Wikipedia*) prilikom pozivanja na izvor informacija iz teksta. Kao što je već ranije rečeno, mogući razlog za to je što su u istraživanju učestvovali studenti prve godine koji još nisu naučili koji su to relevantni izvori informacija. Za razliku od korpusa P gde je prilično ujednačena zastupljenost ove vrste hiperteksta u razradi i delu objave nakon teksta, u korpusu G se hipertekst za pozivanje na reference uglavnom koristi u razradi (65,79%). Značajno manja zastupljenost ove vrste hiperteksta je uočena u delu objave koji se zove reference na kraju teksta (21,05%).

Dobijeni rezultati analize upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima nam ukazuju na činjenicu da su sve vrste hiperteksta po modelu Engberg – Majer (Engberg – Maier, 2015) zastupljene u oba analizirana korpusa, tj. da studenti prilikom pisanja objava koriste hipertekst da prošire znanje, dodatno objasne temu ili da se pozovu na izvor informacija iz teksta. Analizom upotrebe hiperteksta je, takođe, utvrđeno da studenti koriste različite vrste žanrova na koje hipertekst vodi, kao i različite vrste hiperteksta u odnosu na mesto argumentacije u objavi, što potvrđuje postavljenu hipotezu H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.*

Primetna je, takođe, pojava istraživanja upotrebe hiperteksta u digitalnim žanrovima u proteklih nekoliko godina (Engberg – Maier, 2015; Luzón, 2009; Maier – Engberg, 2019; Mirović i dr., 2019; Tiainen, 2012). Tako Engberg i Majer (Engberg – Maier, 2015) opisuju način na koji se odvija usvajanje znanja uz pomoć mreže hiperlinkova i različitih semiotičkih modusa (eng. *semiotic mode*), a Majer i Engberg (Maier – Engberg, 2019) istražuju proces

usvajanja znanja i remedijacije uz pomoć upotrebe hiperteksta i povezanog digitalnog materijala u naučnim radovima iz časopisa *Harvard Business Review*. Zatim, Luzon (Luzón, 2009) u svojoj studiji *Scholarly hyperwriting: The function of links in academic weblogs* analizira upotrebu hiperteksta i proces rekontekstualizacije u 15 akademskih blogova, a Tiainen (Tiainen, 2012) u svom istraživanju *A Genre Analysis of Academic Research Blogs* deli hipertekst u žanru akademski blog u četiri kategorije: reference (eng. *reference*), samocitiranje (eng. *self-referencing*), objašnjenje (eng. *explanation*) i zabava (eng. *entertainment*). Po saznanjima autorke nema sličnih istraživanja upotrebe hiperteksta u žanru asinhronih diskusionih foruma te se ne mogu uporediti dobijeni rezultati s rezultatima ovog istraživanja.

U sledećem Odeljku će biti predstavljeni rezultati analize retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava sa detaljnim opisom organizacije teksta i komunikativnih namera učesnika u diskusiji.

4.3. Retorička struktura studentskih objava

U ovom Odeljku će biti predstavljeni rezultati analize retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Prvo će biti predstavljeni rezultati analize retoričke strukture pojedinačnih studentskih objava, a zatim rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Nakon toga će se uporediti dobijeni rezultati analize retoričke strukture u ova dva korpusa. Budući da nema postojećeg modela za analizu retoričke strukture asinhronih diskusionih foruma za analizu će se koristiti Svejzov model (Swales, 1990) kao polazna osnova za izradu sopstvenog modela. Detaljan opis Svejzovog modela je dat u pododeljku 2.2.3. U analizi svake objave se polazilo od makrostrukture, tj. od teksta objave kao jedne celine ka njegovoj mikrostrukтури, tj. njegovim pojedinačnim delovima. Cilj ove analize je da se ispituju sledeće hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*; H2: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom*; H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj*

veštine pisanja i H4: Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.

4.3.1. Retorička struktura pojedinačnih studentskih objava

Analiza retoričke strukture započinje sa analizom pojedinačnih studentskih objava. Analizirano je ukupno 400 pojedinačnih studentskih objava i u daljem tekstu će biti obeležene kao objave iz grupe P sa brojevima od 1 do 400. Ukupno je analizirano 81.442 reči. Analizom je prvo utvrđeno da pojedinačne studentske objave imaju 3 stava koji mogu da imaju do 3 faze u zavisnosti od komunikativne namere samih autora. Faze u okviru svakog stava mogu da budu obavezne ili opcione u zavisnosti od njihove učestalosti. U literaturi se može pronaći da je faza obavezna ukoliko je njena učestalost iznad 60% (Biber – Connor & Upton, 2007: 87). U suprotnom se faza smatra opcionom. U ovom istraživanju je prihvaćen navedeni način određivanja obaveznosti neke faze. Faze koje su imale zastupljenost ispod 5% u analiziranom korpusu nisu uključene u model budući da bi to predstavljalo pojedinačan primer upotrebe neke faze a ne distinktivnu karakteristiku ovog žanra. Nakon što su određene faze i stavovi pristupilo se opisu svake faze i izradi modela retoričke strukture pojedinačnih studentskih objava koji je ovde prikazan u celini

Stav 1: Utvrđivanje teme objave

Faza 1: Iznošenje autorovih stavova – obavezna faza

Faza 2: Naglašavanje relevantnosti teme – obavezna faza

Faza 3: Opis teme – opciona faza

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 1: Iznošenje kontratvrdnje – obavezna faza

Faza 2: Proširivanje teme – obavezna faza

Faza 3a: Postavljanje pitanja o temi – opciona faza i/ili

Faza 3b: Navođenje izvora informacija iz teksta – opciona faza i/ili

Faza 3c: Iznošenje pretpostavki – opciona faza i/ili

Faza 3d: Iznošenje rezultata i rešenja – opciona faza

Stav 3: Zaključak

Faza 1a: Iznošenje autorovog zaključka – obavezna faza ili

Faza 1b: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja – opciona faza

Faza2: Navođenje literature – opciona faza

Ukoliko uporedimo naš model retoričke strukture sa Svejlzovim modelom (Swales, 1990) možemo da uočimo da imaju zajednička prva dva stava iako se faze unutar tih stavova uglavnom razlikuju. Treći stav iz Svejlzovog modela nije zastupljen u pojedinačnim studentskim objavama što nije iznenađujuće s obzirom da Svejlzov model opisuje retoričku strukturu uvoda naučnih radova gde se u Stavu 3. zauzima polazna osnova, tj. iznose se cilj rada, njegova struktura i uvid u osnovne rezultate (Swales, 1990). Nasuprot tome, autori u trećem stavu pojedinačne studentske objave iznose zaključke, sumiraju svoje izlaganje i navode izvore informacija iz teksta o čemu će detaljnije biti reči kasnije u tekstu kada se pristupi opisu svakog stava i faze. Pre nego što se pristupi analizi stavova i faza pojedinačnih studentskih objava u nastavku teksta će biti data tri primera kompletnog teksta pojedinačnih studentskih objava sa istaknutim stavovima i fazama, kao i njihovim kratkim opisom. Nažalost, dužina teze ne dozvoljava da se prikažu sve analizirane objave.

Primer 1 - retorička struktura pojedinačne studentske objave – (P216)

Stav 1 Utvrđivanje teme objave

Faza 1: Iznošenje autorovih stavova

I completely agree with your pronouncements, Jovan. On the other hand, I desire to add some points that

you did not notice.

Faza 2: Naglašavanje relevantnosti teme

I would like to mention an interesting fact about the human brain, which is really comparable to the computer.

Faza 3: Opis teme

We all know something about synapses, which are in charge of brain function. There are two types of them - electrical and chemical ones. Electrical synapses represent an electrically conductive link between two neurons, while chemical synapses play the role of the link between two neighbouring neurons by some chemical compound. The similarity between the brain and the computer is the existence of electricity in both of them. The human brain can create a current that is sufficient to power the bulb up to 23 Watts.

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 2: Proširivanje teme

In addition, I have to indicate one of the most popular and the greatest battles between computer and man. That is the chess match between reigning world chess champion Garry Kasparov and an IBM supercomputer called Deep Blue. Garry Kasparov won first game, while computer won a second one. Final result was a draw and we will never find out a winner of that historical chess match.

Stav 3: Zaključak

Faza 1a: Iznošenje autorovog zaključka

In conclusion, I must indicate that the human brain is credited with the emergence of what we now call smarter than man. Therefore my conclusion point is that the comparison between human brain and computer is pointless, considering that each of them is better at certain areas than the other one.

Kao što možemo videti iz primera 1, autor započinje pojedinačnu studentsku objavu iznošenjem svog mišljenja o temi o kojoj se diskutuje (Stav 1 / Faza 1). Shodno tome, autor koristi glagol *agree* da iskaže slaganje sa propozicionim sadržajem i ličnu zamenicu za prvo lice jednine *I* da ukaže na svoje stavove o saopštenom sadržaju. On takođe pojačava iznešene tvrdnje upotrebom priloga *completely*. U sledecem pasusu autor prelazi na Fazu 2 u kojoj želi da istakne relevantnost date teme koristeći pridev *interesting* i prilog *really*. Na Fazu 3 (*Opis teme*), autor

218

prelazi u sledećoj rečenici u kojoj uvodi pojam moždanih sinapsi (eng. *synapses*). U sledećim rečenicama autor daje opis i ulogu sinapsi u ljudskom mozgu koristeći pomoćni glagol *to be*, zatim glagole *know* i *represent*, glagolsku frazu *play the role* i modalni glagol *can*. Na Stav 2 autor prelazi koristeći veznik *in addition* koji navodi čitaoca na zaključak da diskusija na datu temu nije još završena i da će u sledećim rečenicama autor da proširi saopšteni sadržaj (Faza 2). Stav 3 započinje direktno, izrazom *in conclusion* koji nagoveštava da će autor da iznese svoje zaključke o ovoj temi (Faza 1a). On takođe koristi markere autorovog samoupućivanja ličnu zamenicu za prvo lice jednine *I* i prisvojni pridev *my* koji eksplicitno ukazuju na prisustvo autora u tekstu. Autor se na neki način ograđuje od iznetih tvrdnji ističući da je ovo njegov zaključak (*my conclusion point*) i na taj način ostavlja mogućnost ostalim učesnicima u komunikaciji da ga dopune ili ospore.

Primer 2 - retorička struktura pojedinačne studentske objave – (P178)

Stav 1 Utvrđivanje teme objave

Faza 1: Iznošenje autorovih stavova

First of all, I would like to say that I agree with your opinion and your arguments are well interpreted. In addition to that, I have to go deeper into this topic and explain some addiction situations that all of us have experienced.

Faza 3: Opis teme

Before I start, let me emphasize that addiction is a brain disorder characterized by compulsive engagement in rewarding stimuli despite adverse consequences*.

Faza 2: Naglašavanje relevantnosti teme

The first point to note is a virtual availability to everyone. With our cell phones, we are completely dispositional to people all around the world, without any exceptions. This opportunity causes addiction of people on technology.

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 2: Proširivanje teme

The second point to note is our apparent dependency from which no one can escape. We live in a

technological age in which everyday life is unimaginable without technology.

Stav 3: Zaključak

Faza 1a: Iznošenje autorovog zaključka

In conclusion, I would like to add that we cannot imagine one day without any of recent technological inventions, starting from a digital clock to our cell phone. Therefore, we are quite technology addicts.

Faza 2: Navođenje literature

* source - <https://en.wikipedia.org/wiki/Addiction>

U sledećem primeru (primer 2) autor pojedinačne studentske objave (P178) započinje objavu iznošenjem svojih ličnih stavova o datoj temi i u tu svrhu koristi ličnu zamenicu za prvo lice jednine *I* i glagole *say*, *agree* and *explain* (Stav 1 / Faza 1). Autor zatim nastavlja diskusiju dajući opis pojma zavisnosti (Stav 1 / Faza 3) i naposljetku završava Stav 1 naglašavajući važnost same teme (Stav 1 / Faza 2). Da bi istakao relevantnost teme autor koristi prilog *completely* i izraze *all around the world, without any exceptions*. U sledećoj rečenici autor prelazi na Stav 2 i proširuje temu (Faza 2) koristeći izraz *the second point to note*. Treći stav autor započinje izrazom *in conclusion* i na taj način on upućuje čitaocima da se ovde radi o zaključku. Autor u sledećim rečenicama iznosi svoje lično mišljenje o ovoj temi (Faza 1a) i u tu svrhu on koristi lične zamenice za prvo lice jednine i množine (*I / we*) da bi ukazao na svoje stavove i ideje u vezi sa saopštenim sadržajem. Naposljetku, autor završava pisanje objave navođenjem izvora informacija iz teksta (Faza 2).

Primer 3 - retorička struktura pojedinačne studentske objave – (P358)

Stav 1 Utvrđivanje teme objave

Faza 2: Naglašavanje relevantnosti teme

Pausing and repeating your teachers while they are explaining today's subject or taking the same class any day you want from any place you want, all that is what makes online learning great.

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 3a: Postavljanje pitanja o temi

So why wouldn't we change traditional teaching? Schools are changing with the modern age, using all sorts of technology and equipping classrooms with CPS but still not going fully online. Why?

Faza 1: Iznošenje kontratvrdnje

Even though e-learning sounds promising, it has its negative sides. One of them is isolation. School is not just about getting a diploma. Students naturally learn from one another, hence many platforms for e-learning have chats or some sort of way for students to communicate with each other

Faza 3a: Postavljanje pitanja o temi

But how many times have you misinterpreted something while reading, which you would never have in face-to-face conversations?

Faza 2: Proširivanje teme

Secondly, online learning demands high discipline and self-consciousness. The majority of teenagers often lack those traits. Thirdly, despite the fact that computers can do a part of the teacher's job, they will not inspire children to learn or change their opinion or teach them to ask questions that no one has asked. For that, we need human beings and their unpredictable actions.

Faza 3b: Navođenje informacija iz teksta

<https://www.positivenegativeeffects.com/e-learning>)

Stav 3: Zaključak

Faza 1b: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja

In conclusion, while online learning has its good sides it can neither completely replace classrooms nor live teachers nor face to face interactions that are crucial for building a desire to learn new things and broadening your horizons. Therefore, classrooms can and should be CPS-enabled, but not completely forgotten.

Faza 2: Navođenje literature

<https://www.youtube.com/watch?v=Hrd0NiWMIjk>

<https://www.youtube.com/watch?v=KGERvPmGLd4>

U primeru 3 autor započinje objavu isticanjem značaja teme (Stav 1 / Faza 2) i u tu svrhu on koristi izraze *any day you want from any place you want* i pridev *great* koji ukazuje na nešto važno, izvrsno ili veliko. Već u sledećoj rečenici autor prelazi na Stav 2 (Faza 3a) postavljajući ostalim učesnicima u diskusiji pitanja o datoj temi. On na taj način ističe da su to važni problemi koji još uvek nisu rešeni i samim tim naglašava značaj svojih reči. Nakon toga autor prelazi na Fazu 1 (Stav 2) i iznosi kontraargument uz upotrebu veznika *even though*. Već u sledećem pasusu autor se vraća na prethodnu fazu (Faza 3a) postavljanjem još jednog pitanja ostalim učesnicima u diskusiji. Nakon toga on prelazi na Fazu 2 (Stav 2) i proširuje diskusiju na datu temu uz upotrebu izraza *secondly* and *thirdly*. U sledećem pasusu autor prelazi na Stav 3 (Faza 1b) upotrebom izraza *in conclusion* i *therefore* i nakon toga sumira prethodno saopšteni sadržaj. Poslednja faza koju autor koristi u ovom Stavu je Faza 2, navođenje literature i sa njom autor završava ovu objavu.

U sledećim pododeljcima će biti predstavljen opis svakog stava i pojedinačnih faza koje čine dati stav.

4.3.1.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Stav 1 kada žele da iznesu svoje mišljenje o temi, zatim da utvrde i predstave temu o kojoj diskutuju, kao i da je dodatno objasne ukoliko smatraju da je to potrebno. Stav 1 nije prisutan u samo 4 pojedinačne objave (1%) od ukupno 400 objava koliko je analizirano za potrebe ovog istraživanja. Može se primetiti da se struktura Stava 1 samo delimično podudara sa strukturom Stava 1 u Svejzovom modelu (Swales, 1990), autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste Stav 1 kada žele da naglase važnost date teme (Faza 2 – *Naglašavanje relevantnosti teme*) i daju opis bitnih osobina i svojstava neke pojave (Faza 3 – *Opis teme*). Međutim, u Svejzovom modelu je primetan drugačiji raspored ovih faza, isticanje važnosti teme je Faza 1 kojom autori naučnih radova obično započinju pisanje rada, a generalizacija teme je Faza 2 u kojoj daju opis i tumačenje date teme. Glavna razlika u retoričkoj strukturi u Stav 1 u ova dva žanra je prisutnost autorovog stava u pojedinačnim studentskim objavama, tj. interektivnost između učesnika u diskusiji (Faza 1 – Iznošenje

autorovih stavova), što predstavlja distinktivnu karakteristiku žanra asinhronih diskusionih foruma budući da autori aktivno učestvuju u diskusiji i iznose svoje mišljenje. Nasuprot tome u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), jednu od faza iz Stava 1 čini pregled prethodnog istraživanja (Faza 3), što nije karakteristika žanra asinhronih diskusionih foruma te stoga nije prisutna u našem modelu. U nastavku teksta će biti dat detaljan opis svake faze iz Stava 1.

4.3.1.1.1. Faza 1 - Iznošenje autorovih stavova

Autori koriste Fazu 1 u analiziranom korpusu kada žele da iznesu svoje mišljenje o temi o kojoj se diskutuje, zatim da iskažu slaganje i neslaganje s temom, kao i da daju argumente za i protiv. Ova faza ističe jednu od glavnih osobina asinhronih diskusionih foruma – interaktivnost i prisutna je u 285 objava (71, 25%) što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Na osnovu dobijenih rezultata možemo uočiti da autori započinju pisanje objave Fazom 1 u 245 objava (85,97%) od ukupno 285 objava u kojima je prisutna Faza 1 (245). U 35 slučajeva (12, 28%) Faza 1 se nalazi iza Faze 2 (246), a u 5 slučajeva (1,75%) iza Faze 3 (247). U primeru (245) možemo da vidimo da autor započinje objavu Fazom 1 gde iznosi svoj stav o važnosti interneta. Nakon Faze 1 on prelazi na Fazu 3 gde opisuje proces prenošenja znanja kroz istoriju. U sledećem primeru (246) autor započinje pojedinačnu objavu isticanjem važnosti nedavnih istraživanja iz oblasti veštačke inteligencije (Faza 2) a nakon toga iznosi svoje slaganje s prethodno saopštenim sadržajem (Faza 1). S najmanjim stepenom zastupljenosti se Faza 1 koristi iza Faze 3, kao što možemo videti u primeru (247) gde autor prvo objašnjava temu (*Different kinds of technology, such as [landline](#), [smartphone](#), even television was invented with the idea of connecting people...*) a zatim, već u sledećoj rečenici prelazi na Fazu 1 gde iznosi svoje mišljenje o upotrebi tehnologije u svakodnevnoj komunikaciji.

(245) *I have to agree with Mihajlo that the importance of the internet cannot be overstated. Particularly the availability of knowledge that internet provides is what I believe will have a profound impact on the humanity.* (Faza 1) In the past, humans had to transfer their knowledge by oral communication. After that, they developed means to preserve their

knowledge on stone plates and papyrus. The next big step in the transfer of knowledge was the development of the printing press in the 15th century by Johannes Gutenberg... (P37)

(246) Since the creation of the first computer, many people have pondered about the idea of robots having feelings and behaving like humans, completely on their own. Despite that not being possible in today's age, the recent development of the artificial gives us hope that it might become reality. On one hand, I agree with Jelena, regarding the fact that even the most advanced robots usually follow the processes that they were programmed to do which might or might not look like they are capable of thinking and acting humanlike . (Faza 1) (P191)

(247) Different kinds of technology, such as [landline](#), [smartphone](#), even television was invented with the idea of connecting people, making people feel like a part of something bigger than themselves. Firstly, I agree that this idea is still present and that people, in fact, are closer thanks to the technology, especially [social media](#), because you can talk to anyone at any given time. (Faza 1)(P374)

Autori često koriste ovu fazu u pojedinačnim studentskim objavama kada žele da iskažu slaganje ili neslaganje sa saopštenim sadržajem, te je stoga upotreba glagola *agree* i *disagree* veoma česta u ovoj fazi (248-257).

(248) I have to *agree* with Mihajlo that the importance of the internet cannot be overstated... (P37)

(249) On the one hand, I *agree* with my colleague that gene editing should be limited to curing or preventing certain diseases, while on the other hand i do not see how people can successfully enforce such regulations. (P197)

(250) I *agree* with everything that Milica wrote here, and I would like to further elaborate on how we can overcome some of the problems that voice recognition technology has. (P211)

(251) First of all, I would like to say that I *agree* with your opinion and your arguments are well interpreted. (P178)

(252) I *agree* with you, to an extent. I think the advancement of of technology definitely did have a positive influence on modern music, on all levels, but I think there is a negative side to it as well. (P345)

(253) I strongly *agree* with Tanita's statements...(P379)

(254) Although I *agree* with you regarding the usefulness of DNA editing and its applications in the medical field I will have to *disagree* with you regarding its dangers. (P198)

- (255) Although I have been playing video games from an early age and despite the fact that I consider myself to be a passionate gamer, I must say that I strongly disagree with your opinion that e-sports should be considered a real sport. (P225)
- (256) While it is true that sometimes we seek affirmation from a "fake personality", I need to disagree with your opinion. (P366)
- (257) I will have to disagree, video games can be very useful in improving our reaction times, solving puzzles or mysteries and can help us improve our language or even learn a new one. (P299)

Pored glagola koji izražavaju slaganje i neslaganje, autori u Fazi 1 takođe koriste izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju (eng. *boosters*), glagole *think*, *believe* and *know*, kao i priloge *really*, *completely*, *definitely* i *strongly* (258 – 264). Autori koriste ove izraze da ubede ostale učesnike u diskusiji u tačnost saopštenog sadržaja, kao i u njihovo poznavanje date teme.

- (258) This question has been asked a lot lately and I found this to be one of essential that people should ask themselves before jumping into browsing. First of all I think that computers have much more to offer than any device people ever used. (P3)
- (259) I have to agree with Mihajlo that the importance of the internet cannot be overstated. Particularly, the availability of knowledge that internet provides is what I believe will have a profound impact on the humanity. (P37)
- (260) I do not think that it is dangerous to access the Dark Web, although I do not know why anybody would like to access it. (P17)
- (261) I really love memes however I see them as a thing I laugh at or share with my friends so they would have a laugh too. (P59)
- (262) I completely agree with Zoran that there is a brighter side of the dark web. (P14)
- (263) I completely agree with you. We definitely had a better childhood, spending our days collecting pebbles and building a castle in the sand at some playground full of kids, or inventing new games with our friends at kindergarten. (P170)
- (264) I strongly agree with your opinion. (P245)

Primetna je, takođe, velika zastupljenost markera autorovog samoupućivanja u ovoj fazi, posebno lične zamenice za prvo lice jednine *I* (248-264). Autori koriste ove markere kada žele da ukažu na svoju prisutnost u tekstu (Hyland, 2005: 53), kao i da istaknu lično tumačenje nekog problema ili pojave (Blagojević, 2008). Možemo zaključiti da je velika učestalost ovih markera u Fazi 1 rezultat isticanja autorovog slaganja ili neslaganja s idejama i stavovima ostalih učesnika u diskusiji, zatim iznošenja autorovog mišljenja i uverenja u vezi s temom o kojoj se diskutuje.

4.3.1.1.2. Faza 2 - Naglašavanje relevantnosti teme

Autori koriste Fazu 2 (*Naglašavanje relevantnosti teme*) u analiziranom korpusu kada žele da istaknu važnost teme o kojoj se diskutuje, kao i da ubede ostale učesnike u diskusiji u relevantnost saopštenog sadržaja. U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova faza zauzima prvo mesto u Stavu 1 i autori je upotrebljavaju da naglase značaj date teme, kao i da zainteresuju čitaoce za dalje čitanje naučnog rada. Ova faza je prisutna u 302 objave (75,5%) od ukupno 400 koliko je analizirano za potrebe ovog istraživanja, što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da autori koriste Fazu 2 iza Faze 1 127 puta (42,05%) od ukupno 302 puta koliko je upotrebljena u analiziranom korpusu (265), zatim 88 puta (29,14%) Faza 2 započinje Stav 1 (266), a 52 puta (17,22%) autori koriste ovu fazu kao treću fazu u Stavu 1 (267). 18 puta (5,96%) se Faza 2 upotrebljava dva puta u jednoj objavi (268) a 17 puta (5,63%) se nalazi samo u Stavu 2 (269). U primeru (265) možemo da vidimo upotrebu Faze 2 iza Faze 1 gde autor pojedinačne objave prvo iznosi svoje mišljenje o datoj temi a zatim ističe važnost teme upotrebom prideva *big*, *every* i *super*. Nasuprot tome, u sledećem primeru (266) autor prvo ističe relevantnost teme o kojoj se diskutuje upotrebljavajući izraz *without a doubt* i prideve *exciting*, *innovative* i *massive*, a zatim u sledećem pasusu iznosi svoje mišljenje u vezi s iznetim tvrdnjama (Faza 1). Kao što je već navedeno, Fazu 2 su autori povremeno koristili na trećem mestu u Stavu 1 (17,22%). Tako, u primeru (267) autor prvo ističe svoje slaganje sa prethodno saopštenim sadržajem (Faza 1), zatim prelazi na Fazu 3 (*Opis teme*) dajući definiciju zavisnosti i naposljetku ističe važnost upotrebe mobilnih telefona (Faza 2) koristeći prilog

completely kao izraz koji pojačava autorovu tvrdnju (eng. *boosters*) i frazu *without any exceptions*. Na osnovu dobijenih rezultata možemo takođe uočiti da autori retko koriste Fazu 2 više puta u jednoj objavi (268) ili kao jednu od faza u Stavu 2 (269).

(265) First of all, I want to say that I agree with you, Marko. The arguments you presented are solid, but we have got one difference in our opinions. It is my belief that super weapons, even nuclear ones, will not stop warfare but will give us a window of peace. (Faza 1) *These weapons may seem like a temporary solution, as you claimed, but they could have a big impact on world peace. A potential war would be the matter of every single country on this planet, and that is caused by the power of those super weapons.* (Faza 2) (P206)

(266) *The Internet of Things (IoT) is without a doubt one of the many exciting and innovative pieces of technology the future holds for us. It would have a massive impact on people's lives as it would bring about the automation of mundane daily tasks.* (Faza 2) However, I have come up with a couple disadvantages I would like to share, one of which is compatibility. We own devices and appliances from different manufacturing brands, and I believe we would face some issues with interconnecting them together. Today, compatibility issues persist even with Bluetooth enabled devices. Manufacturing companies would need to work together to come up with a standard. (Faza 1) (P129)

(267) First of all, I would like to say that I agree with your opinion and your arguments are well interpreted. In addition to that, I have to go deeper into this topic and explain some addiction situations that all of us have experienced. (Faza 1) Before I start, let me emphasize that addiction is a brain disorder characterized by compulsive engagement in rewarding stimuli despite adverse consequences. (Faza 3) *The first point to note is a virtual availability to everyone. With our cell phones, we are completely dispositional to people all around the world, without any exceptions. This opportunity causes addiction of people on technology.* (Faza 2) (P178)

(268) In the past, many people thought that the development of super weapons would stop warfare, because such weapons would guarantee mutual destruction of great powers. Consequently, this would incentivize them to solve their problems peacefully. This line of thinking was proven to be false many many times throughout history. For instance, when gunpowder was invented, it made body armor obsolete. (Stav 1 / Faza 3) *In addition, human strength and other physical features were no longer an important factor in combat, when one gunshot could kill a man from a great distance.* (Stav 1 / Faza 2) Yet this did not stop humans from waging wars. On the contrary, it only encouraged them. (Stav 2 / Faza 1) Since then,

nuclear weapons have been developed, but this did not stop warfare either, instead it only modified it. (Stav 2 / Faza 2) On the one hand, great powerful countries have not been in direct conflict for over 70 years, while on other hand they have increased their military budgets tremendously, and have waged proxy wars all over the world. But if one side develops defensive capabilities that surpass the offensive capabilities of the other side, it could potentially lead to a nuclear war. (Stav 1 / Faza 2) In summary, super weapons by themselves will probably not stop humans from waging wars. Moreover, they seem to serve just as a temporary deterrent, until one side gains a technological edge. (Stav 3 / Faza 1b) (P205)

(269) As you said, we live in futuristic time. Technology is developing so fast - it seems that people cannot keep up with it. (Stav 1 / Faza 1) Even though it makes our life easier, it has a big price. Our bubble of excitement popped up when we saw bad sides of being surrounded by better technology. We took our privacy for granted and now it became so precious. (Stav 2 / Faza 1) In a very short amount of time, technology has exploded in the market and now, many people cannot imagine a life without it. (Stav 1 / Faza 2) (P124)

Kao što je već istaknuto, autori pojedinačnih studentskih objava koriste ovu fazu kada žele da istaknu relevantnost teme o kojoj se diskutuje, kao i kada žele da ostale učesnike u diskusiji ubede u važnost saopštenog sadržaja. U tu svrhu autori često koriste prideve koji pojačavaju značenje imenice kao što su *huge, great, powerful, significant, important, obsessive, terrifying, impulsive, big, difficult, impossible, enormous, spectacular, major, glorified, crucial* i sl (270 – 280)

(270) Currently, the huge corporations, such as Google, are the great supermarkets of our lives. (P4)

(271) Giving the government information about yourself is making them powerful, hence making you vulnerable... (P99)

(272) Internet and online communication have become a significant part of our lives. (P110)

(273) In today's world, with millions of websites, I believe that website style is extremely important, whether it is minimalism or maximalism. (P136)

(274) I would also like to mention the huge problems that technology is bringing in children's development and psychology. (P176)

- (275) The *obsessive* use of the modern technology grows *bigger* every day and what is even more *terrifying* is that we can not control the *impulsive* need for using modern gadgets. (P180)
- (276) ...One of *the biggest* strengths of JavaScript is that it transforms static websites , so that they become interactive ones. (P213)
- (277) To begin with, the computer was originally created to perform tasks which are *difficult* or *impossible* for the human brain, and therefore nobody thought to compare the two. (P217)
- (278) Furthermore, these movies had an *enormous* role in creating a stereotypical perception of these technologies for a long time... (P231)
- (279) People are attracted to technology that looks and sounds *spectacular* to them but do not realize that by the time such technology appears some *major* breakthroughs will already have a *huge* impact in changing our society to the point where the technology originally *glorified* will be minuscule compared to those breakthroughs. (P234)
- (280) Despite having a lot of advantages, there are some *important* disadvantages which are *crucial* to be reconsidered before we reach the final conclusion. (P241)

U cilju isticanja važnosti teme o kojoj se diskutuje autori pored prideva koriste takođe izraze za pojačavanje autorovih tvrdnji (eng. *boosters*) kao što su prilozima *truly*, *really*, *definitely*, *drastically*, *extremely*, *absolutely*, *greatly*, *infinitely*, *completely*, *immensely*, *genuinely* i sl. (281–291). Na taj način autori pojačavaju značenje i snagu iznetih tvrdnji i ukazuju na potrebu da se čitaoci slože sa njihovim stavovima i idejama (Hyland, 2005).

- (281) The dark web is a *truly* interesting, but controversial place. (P28)
- (282) This is a *really* powerful characteristic for young programmers and other people who are willing to learn and try new things... (P89)
- (283) In the present-day world in which we do lots of things online, privacy is the right we should *definitely* use more...(P99)
- (284) The advancements of technology have *drastically* altered our way of communicating...(P108)
- (285) In today's world, with millions of websites, I believe that website style is *extremely* important, whether it is minimalism or maximalism. (P136)

- (286) To begin with, I believe that websites should only have the options that are *absolutely* necessary for interaction with the user, so he does not get lost in all the content. (P138)
- (287) Video games are *greatly* affected by media bias, as researches connecting video games to violent behavior are more likely to be reported on. (P158)
- (288) When [Jordan Peterson](#), a clinical psychologist, was asked whether media makes kids smarter or more stupid, he said that it is *infinitely* better than negligence... (P166)
- (289) ...With our cell phones, we are *completely* dispositional to people all around the world, without any exceptions... (P178)
- (290) The Emission of the large quantity of gases such as [CO2 in the air](#) by large industries causes [air pollution](#) which in turn has degraded environment *immensely*... (P189)
- (291) Assembly is a *genuinely* important programming language, as it represents the basis of programming... (P230)

Autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste i glagolske fraze kada žele da ukažu na relevantnost neke teme ili pojave (292 – 297).

- (292) In August 2019, Elon Musk *had made it clear* where he stood when it comes to artificial intelligence. (P383)
- (293) Moreover, I would like *to point out* that [electronic health records](#) can vastly *contribute* to the improvement of [public health](#) because they provide beneficial data to the clinical researchers, hence *helping them advance* medical knowledge and develop new treatment technologies. (P384)
- (294) In today's era of technology, transportation is being transformed with a speed *that is hard to grasp* and according to predictions, the pace of innovations *is only going to accelerate*. Therefore, here are some of the vehicles that are expected *to take over the world* in the [near future](#) (P385)
- (295) Technology really *has improved* our education. (P341)
- (296) Since system of education is one of the main systems of every society, we tend *to upgrade* it by implementing new technologies. (P338)
- (297) Technology *has increased* unemployment by a large degree in many branches of the economy. (P272)

Nažalost, zbog velikog broja primera iz teksta nećemo biti u mogućnosti da prikazemo sve primere upotrebe autorovog naglašavanja važnosti teme, te se nadamo se da će gore prikazani primeri moći da ukažu na način upotrebe pojedinih jezičkih elemenata u ovoj Fazi.

4.3.1.1.3. Faza 3 - Opis teme

Autori koriste Fazu 3 / Stav 1 u korpusu P kada žele da opišu glavne pojmove, probleme i procese o kojima se diskutuje. U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova faza je nazvana *Generalizacija teme* i zauzima drugo mesto u Stavu 1. Faza 3 je zastupljena u 129 pojedinačnih studentskih objava ili sa 32,25% u analiziranom korpusu P, što je čini opcionom fazom u Stavu 1. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da autori koriste Fazu 3 sa skoro identičnom zastupljenošću na prvom (35,66%), drugom (31,01%) i trećem mestu (33,33%) u Stavu 1, ali budući da su Faza 1 (*Iznošenje autorovih stavova*) i Faza 2 (*Naglašavanje relevantnosti teme*) mnogo zastupljenije od Faze 3 i češće se koriste kao prva i druga faza, autorka je odlučila da ovu fazu nazove Faza 3. U primeru (298) autor započinje pisanje pojedinačne studentske objave Fazom 3 (*Opis teme*) u kojoj objašnjava glavne karakteristike operativnog sistema *macOS*, a zatim prelazi na Fazu 2 (*Naglašavanje relevantnosti teme*) u kojoj ističe glavne karakteristike ovog operativnog sistema. U sledećem primeru (299) autor prvo iznosi svoje mišljenje o kolonizaciji planete Mars (Faza 1), a zatim prelazi na Fazu 3, opisujući nosivost rakete. Na taj način on ističe važnost ovog podatka za dalji tok diskusije. U primeru (300) Faza 3 je na trećem mestu posle Faze 1 i Faze 2. Autor prvo iznosi svoje mišljenje o uticaju tehnologije na naše živote (Faza 1), zatim prelazi na Fazu 2, gde ističe brzinu razvoja tehnologije i sve veću prisutnost robota u industriji, da bi naposljetku u Fazi 3 dao opis i rešenje problema nezaposlenosti usled sve većeg razvoja tehnologije.

(298) *macOS is a UNIX-based operating system developed by Apple. While this operating system is not an open source like Linux, it is free for all owners of Apple computers.* (Faza 3)
Compared to its main competitor — Windows, macOS has many advantages. Firstly, the

operating system is highly optimized and runs fast on all supported computers, since Apple develops both the hardware and the software for their devices. Because of this, users never have to worry complicated things like installing drivers or setting up the BIOS. (Faza 2) (P96)

(299) From my point of view, colonizing Mars will be the hardest task mankind will yet face. I don't think we will be able to colonize Mars until the end of the century. First of all, we would have to make small settlements in the form of habitats. This would be very cost ineffective because of the physics of rockets. (Faza 1) Today's rockets can carry only a small amount of cargo compared to their overall weight. The majority of the weight of a rocket is spent on fuel, so if a rocket is full of cargo it would need more fuel to travel farther, but more fuel means more weight and the cycle continues. (Faza 3) (P117)

(300) I agree with Filip. Technology has changed every aspect of our lives. (Faza 1) Technology is in constant development and every day its products are getting more advanced and sophisticated. Robots are being implemented in factories and are replacing humans in many areas of production and cause shift on job market. (Faza 2) People are often concerned about unemployment problem, but the fact is that due to modern technology many new professions appeared on job market and will continue to appear (Faza 3) (P273)

Prilikom pisanja treće faze autori često koriste *Sadašnje prosto vreme* i modalni glagol *can* što je razumljivo s obzirom na činjenicu da se u ovoj fazi daje opis neke pojave, problema ili procesa (301 – 307). Primećena je, takođe, veća upotreba glagola *to be* i *use* (301 – 307).

(301) We live in the age of computers, smartphones, and other technologies. We use them every day to communicate, to send emails, to get information, for fun and some other useful stuff. (P1)

(302) To begin with, social media is an application on the Internet which we mainly use to communicate with other users, also we can publish photos or text which all of our friends can see. (P21)

(303) The dark web is a collection of websites that are visible and which hide the IP addresses of servers that run them. Such websites can be visited by any web user, however it is difficult to find out who is behind the sites. (P26)

(304) Nowadays computer and video games are very popular. (P74)

- (305) First of all, Linux *is* an open-source operating system which means that its source code *is* free and everybody *can* access it, use it, change it or even develop their own version of a system out of it. (P89)
- (306) Many people *use* this new technology to communicate with their loved ones that *are* too far away to communicate with normally, or to talk with random strangers from around the globe. (P112)
- (307) Blockchain *is* mathematical algorithm which *can* provide maximum transaction security using cryptographic methods. It is based on a distributed database that contains encrypted data that can not be changed. (P131)

Pored Sadašnjeg prostog vremena autori često koriste sadašnje prosto vreme pasiva kada žele da daju opis nekog procesa ili pojave (308 – 315). Na taj način sam autor se distancira od teme i naglašava važnost objekta.

- (308) Websites *are used* for communication between people, companies, etc. (P138)
- (309) Video games, today, *are enjoyed* by people of all ages, from toddlers to elders. They cover all kinds of topics, from sports, strategy, war, fantasy and so on. (P158)
- (310) The cartridges of the bioprinter *are filled* with a suspension of living cells and hydrogel, the patterns of which *are printed* with a standard nozzle layer-by-layer. (P174)
- (311) Many people *are not concerned* about their [internet privacy](#). They will often argue that privacy is not that important for them because they ["have nothing to hide"](#). (P99)
- (312) Blockchain is mathematical algorithm which can provide maximum transaction security using cryptographic methods. *It is based* on a distributed database that contains encrypted data that can not be changed. (P131)
- (313) *Today*, neural networks *are used* to solve all of the many daily problems with significant complexity. (P246)
- (314) *Today*, many aspects of our lives *are controlled* by some kind of computer algorithm. Traffic lights notify us when we can cross the street, whereas dating applications calculate with whom we should spend our time with. (P320)
- (315) *Currently*, VR *is* exclusively *used* in gaming industry and in some instances for pilot and military training. This *is achieved* by creating a simulation in which the user *is placed* in possible real life situation for the purpose of either having fun or honing a certian skill. (P121)

Od ostalih jezičkih karakteristika koje su specifične za ovu fazu ističu se prilozi za vreme *today*, *nowadays*, *currently* i *now* koje autori često koriste kada žele da istaknu relevantnost neke pojave (313 – 319).

- (316) *Currently*, there are numerous ideas for inventing roadable aircraft and many companies are constantly working on their implementation. (389)
- (317) Although people were skeptic about airplanes also, yet, we are *now* able to travel anywhere on this planet just in a matter of hours, which was unthinkable in 1903 (a year in which the first airplane flight was made). (P388)
- (318) *Nowadays* humanity is developing very fast and modern technology is following its pace hastily. (P241)
- (319) *Today*, there are many different types of cybercrime about which we know so little or maybe nothing at all. (P356)

Naposletku, autori pojedinačnih objava često koriste hipertekst za dodatno objašnjenje teme kada žele da dodatno opišu pojmove i stavove u vezi sa saopštenim sadržajem (320 – 322).

- (320) First, to say what [deepfakes](#) actually are: they are manipulated video (or audio) materials made by use of deep learning, a subset of artificial intelligence that utilizes artificial neural networks. (P378)
- (321) With the advancement of technology, the music industry, and music, in general, has changed a lot in the past century. We went from recording audio to a [tape machine](#) in the 1900s to being able to record everything in the comfort of our homes with a Digital Audio Workstation ([DAW](#)). (P343)
- (322) Technology has made communication easier and more accessible today. Mobile apps like [Viber](#), [Whats App](#), [Skype](#) and other free apps have helped us talk to people who are miles away. (P372)

4.3.1.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Stav 2 kada žele da utvrde i prošire temu o kojoj se diskutuje, zatim da iznesu pretpostavke i postavbe pitanja u vezi s datom temom kao i da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem. Stav 2 nije prisutan u 8 pojedinačnih studentskih objava (2%) od ukupno 400 objava u korpusu P. Možemo primetiti da se retorička struktura Stava 2 samo donekle podudara sa strukturom Stava 2 u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), autori pojedinačnih studentskih objava takođe koriste Stav 2 kada žele da iznesu neslaganje s temom (Faza 1 – *Iznošenje kontratvrdnje*) ili da postavbe bitna pitanja na koja treba da se da odgovor (Faza 3a – *Postavljanje pitanja o temi*). U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) iznošenje kontratvrdnje je Faza 1A i autori najčešće započinju Stav 2 sa ovom fazom što se podudara s našim modelom. Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor je Faza 1C, a u našem modelu Faza 3a. Glavna razlika u strukturi Stava 2 u ova dva žanra je nedostatak faza u pojedinačnim studentskim objavama u kojima autori naglašavaju prazninu u prethodnom istraživanju i iznose stavove u vezi s ranijim istraživanjima u datoj oblasti. Nasuprot tome, u Stavu 2 u pojedinačnim studentskim objavama autori proširuju temu (Faza 2 – *Proširenje teme*) koju su započeli u Stavu 1 i iznose pretpostavke i rezultate u vezi sa saopštenim sadržajem (Faza 3c – *Iznošenje pretpostavki* i Faza 3d – *Iznošenje rezultata*). U nastavku teksta će biti prikazan detaljan opis svake faze iz Stava 2.

4.3.1.2.1. Faza 1 - Iznošenje kontratvrdnje

Autori prvenstveno koriste Fazu 1 (*Iznošenje kontratvrdnje*) u korpusu P kada žele da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem, kao i kada nameravaju da ponude kontraargumente za osporavanje date teme. U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova faza je nazvana *Kontratvrdnja* i zauzima prvo mesto u Stavu 2 (Faza 1A). Svejlz (Swales, 1990: 154) ističe da autori koriste ovu fazu kada žele da istaknu nedostatke dosadašnjih istraživanja. Faza 1 je zastupljena u 287 pojedinačnih studentskih objava ili sa 71,75% u analiziranom korpusu P, što

je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da je Faza 1 uglavnom zastupljena kao prva faza u Stavu 2 (u 185 objava ili 46,25%) (vidi primer 323). U značajno manjoj meri ova faza se takođe koristi kao druga faza u Stavu 2 (u 57 objava ili 14,25%) (vidi primer 324). Zatim, u 43 slučaja (14,98%) Faza 1 je upotrebljena kao treća faza u Stavu 2 (vidi primer 325). Naposljetku, autori su 2 puta (0,70%) upotrebili Fazu 1 (Stav 2) kao početnu fazu kojom započinju pojedinačnu studentsku objavu (vidi primer 326). U primeru (323) autor započinje pojedinačnu studentsku objavu iznošenjem svog stava u vezi s datom temom (Faza 1 / Stav 1), zatim prelazi na Fazu 2 / Stav 1 isticanjem važnosti teme o kojoj se diskutuje i naposljetku daje kontraargument uz upotrebu tranzicionog izraza (eng. *transitions*) *on the other hand* koji autori koriste kada žele da ukažu na kontrast između elemenata propozicionog sadržaja (Blagojević, 2008). U sledećem primeru (324) autor nakon Stava 1 prelazi na Stav 2 proširenjem teme (Faza 2) o pozitivnom uticaju interneta na naše živote, a nakon toga iznosi kontratvrđnju (Faza 1 / Stav 2) da mnoštvo informacija može da ima negativan uticaj na čoveka. Autor i u ovom primeru koristi tranzicioni izraz *regardless* da promeni način argumentacije i ukaže na kontrast između dve ideje iskazane u Fazi 2 i Fazi 1 (Stav 2). U primeru (325) autor pojedinačne studentske objave započinje pisanje objave iznošenjem svog slaganja s prethodno saopštenim sadržajem (Faza 1 / Stav 1), a nakon toga prelazi na Stav 2 postavljanjem pitanja o temi (Faza 3a / Stav 2). Autor odgovorom na postavljeno pitanje proširuje temu i prelazi na sledeću fazu (Faza 2 / Stav 2). Naposljetku, autor iznosi svoje sumnje i neslaganje sa saopštenim sadržajem i u tu svrhu koristi Fazu 1 /Stav 2 (*Iznošenje kontratvdnje*). U poslednjem primeru (326) autor započinje pisanje pojedinačne studentske objave Fazom 1 (Stav 2), a zatim prelazi na Stav 1 iznošenjem svog mišljenja o datoj temi (Faza 1 / Stav 1).

(323) I agree with you, to an extent. I think the advancement of of technology definitely did have a positive influence on modern music, on all levels, but I think there is a negative side to it as well. (*Faza 1 / Stav 1*) Firstly, what you said about music quality is true, on average, it is deteriorating. This is a direct consequence of technological advancement -- the tools for making music are now readily available to everyone, even complete amateurs. Consequently, more lower-quality music is being made. (*Faza 2 / Stav 1*) *On the other hand, I think the abundance of such music is making people appreciate high quality music with real instruments (and not samples) more, even leading to fun little lines in some songs.*

like singers giving shout-outs to the band players, for example, <https://youtu.be/kBXC-xPcog> (at 0:51, in case the link doesn't work properly). (Faza 1 / Stav 2) (P345)

(324) I fully agree that the Internet has had a massive impact on every aspect of our lives, especially when it comes to education. (Faza 1 / Stav 1) Students today have every piece of important information right in their pockets, which has undoubtedly made research much less time-consuming. With a couple taps on their screens, pupils today have access to hundreds of thousands of useful sources of knowledge. Furthermore, they don't even have to leave their rooms, not to mention go through pages and pages of books in libraries like their parents did. (Faza 2 / Stav 1) Internet courses and classes are slowly but surely replacing the traditional methods of teaching and private classes. One can save loads of money by following Youtube tutorials instead of enrolling in pricey private schools. Many people today use these methods to teach themselves how to play a musical instrument, learn a foreign language, or acquire a new skill, all from the comfort of their homes. (Faza 2 / Stav 2) Regardless, the abundance of information being presented to us in today's age can quickly get overwhelming. Students have a hard time determining whether a source can be deemed as trustworthy, or they completely skip this step altogether. Anyone can edit and write articles filled with fake information, so it is important to know which source to trust (Faza 1 / Stav 2). (P56)

(325) Really interesting post, Anastasija. I have no doubt that the advantages of using Linux are apparent to anyone who has read it. Personally, I believe Linux is a great OS and one that I prefer using over Windows. (Faza 1 / Stav 1) Having said that, reading through your essay made me question why such a good operating system is still relatively unknown to the general public. (Faza 3a / Stav 2) One could argue that the main reason is the fact that it is more difficult to install and use than its competitors. (Faza 2 / Stav 2) However, while this may have been true a couple of years ago, I strongly believe that it is no longer the case, since nearly all distributions include a GUI which is really simple to use. Besides, most Windows software can be installed on Linux, too. (Faza 1 / Stav 2) (P90)

(326) Even though devices such as smartphones and tablets can help in children's development, most of the time its purpose is not being used correctly. (Faza 1 / Stav 2) You have my full agreement on the fact that we had a better childhood, but on the other side, times are changing and that is something that we can't do anything about. (Faza 1 / Stav 1) (P169)

Autori često koriste tranzicione izraze kada žele da izkažu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem ili kada žele da istaknu kontrast između dve ideje (Blagojević, 2008;

Hyland, 2005). Shodno tome, autori pojedinačnih studentskih objava koriste tranzicione izraze kao što su: *however, nevertheless, on the other hand, although, yet, on the contrary, even though, regardless, whereas, in contrast* i sl. kada žele da promene način argumentacije, tj. kada žele da iznesu kontraargumente ili svoje neslaganje s idejama iz teksta (327 – 335). Ovo je ujedno i jedna od glavnih jezičkih karakteristika ove faze.

- (327) *However*, there are downsides. Technology gave us an easy and fast answer to our problems and questions, but it also contributed to a rise of new problems and safety and health issues. (P1)
- (328) *Nevertheless*, some serious problems with the development of computers are worth mentioning: more and more computer users complain about different health problems, Facebook, Instagram, video games make people addictive, Internet makes people depressed, spread racism, and fosters extremism, even instead of remembering things people choose to use Google ... (P6)
- (329) *On the other hand*, as you have mentioned, it's not only the children who are responsible for the growing divide between parents and their children. Parents can be equally guilty. (P11)
- (330) *Although* social networks were designed to make us social, they actually made us unsocial. For example, we would rather write texts to each other than meet and talk face-to-face. (P21)
- (331) *Yet* this did not stop humans from waging wars. *On the contrary*, it only encouraged them. (P205)
- (332) *Even though* voice recognition is making smart devices even simpler and nearly effortless, this kind of technology is not developed enough to replace typing completely. (P210)
- (333) *Regardless*, the abundance of information being presented to us in today's age can quickly get overwhelming... (P56)
- (334) Before emojis were created, you were not necessarily able to tell how a person was feeling through a text message, *whereas* now, by adding a specific emoji to the end of a text, you are able to express a variety of emotions, such as sadness, happiness, shock and love. (P315)
- (335) *In contrast to this*, traditional classes are often more fitting for young children and teenagers who are yet to get a job in big companies. (P360)

Pored tranzicionih izraza, autori pojedinačnih studentskih objava često koriste negaciju kada žele da istaknu nedostatke i moguće probleme u prethodno saopštenom sadržaju (336 – 344). Ovakvi rezultati se slažu s rezultatima Svejlzovog istraživanja gde je istaknuto da autori naučnih radova koriste negaciju u Fazi *Kontratvrđnja* (Swales, 1990: 155).

- (336) Otherwise, if we didn't have the technology, we would not be able to reach our family when we are in trouble. (P9)
- (337) However, there are various types of other illegal activities such as drugs and guns sales. It is not a place in which a regular internet user would feel welcome. (P12)
- (338) In contrast to that, they are depressed because they have not got perfect lives or perfect bodies, because they have not got enough "points" or "likes" or "hearts", despite being great persons maybe. (P22)
- (339) Although one could not call them pure, one could argue that they should stay inside the realm of irreverent fun. (P58)
- (340) Truth to be told, it is fast but it is not faster than Linux or STEAM-OS which are specifically made to be light weight and easy to run on any hardware (P97)
- (341) However, we definitely should not always rely on what google says. (P147)
- (342) The destruction is not only mutual for two countries or two sides, because the nuclear arms have the power to destroy the world. When we look at it from this angle, we get a quite different idea about that power. Other countries would not be satisfied with a case of using nuclear weapons (P206)
- (343) However, this is not the only issue. A lot of con men use social networks for their various scams, and steal a lot of money from their unexpecting victims. (P327)
- (344) Unfortunately, people usually don't have expensive cars, a beautiful face, a fit body... neither a professional camera nor a make-up team behind them (P365)

Naposletku, možemo primetiti da se ističe još jedna karakteristika ove faze, a to je upotreba imenica koje ukazuju na prisustvo određenog nedostatka, problema i sl. (345 – 352).

- (345) The problem is that social networks and media make individuals worthless and don't allow them to be unique, they make a uniform mass from society. Consequently, people who don't conform to standards lose their self-esteem and confidence (P367)
- (346) But just like any other revolutionary invention, it has its downsides. Rocket launches are extremely noisy, so they have to be done offshore and far away from cities. (P387)
- (347) On the other hand, a major problem of this industry might be drivers, who aren't capable of driving in the space. However, this obstacle might be overcome by using self-driving cars. (P389)
- (348) Also, I would like to mention the problems in relationships caused by the development of technology. Sometimes, the ways people use technology can create problems between romantic partners, potentially stirring conflict and dissatisfaction in the relationship. (P395)
- (349) However, the flaws of social networks are obvious. Anyone willing to search your Facebook or Instagram account extensively enough can easily track your address, phone number or other vital personal information. However, this is not the only issue. A lot of con men use social networks for their various scams, and steal a lot of money from their unsuspecting victims. (P327)
- (350) However, there are some major disadvantages when it comes to using cryptocurrencies aside from illegal transactions being anonymous. (P259)
- (351) The purpose of printed organs is transplantation. However, there are several problems which have to be solved... (P174)
- (352) On the other hand, we always forget about the dark side of the memes. They are often used as a way to promote hatred and spread hate speech. (P60)

4.3.1.2.2. Faza 2 – Proširivanje teme

Autori uglavnom upotrebljavaju Fazu 2 (*Proširivanje teme*) u korpusu P kada žele da dodatno prošire saopšteni sadržaj i na taj način da potvrde date informacije iz teksta. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da je Faza 2 upotrebljena u 291 pojedinačnoj studentskoj objavi ili zastupljena sa 72,75% u analiziranom korpusu P, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Autori koriste Fazu 2 sa podjednakom zastupljenošću na prvom (43,30% ili 126 puta) (353) i na drugom mestu (45,70% ili 133 puta) (354) u Stavu 2, ali budući da je faza *Iznošenje*

kontratvrđnje (Faza 1) u 185 objava upotrebljena na prvom mestu (vidi pododeljak 4.3.1.2.1.), autorka je odlučila da faza *Proširivanje teme* bude Faza 2 u Stavu 2. U značajno manjem broju, tj. u 32 slučaja (11 %) ova faza se upotrebljava kao treća faza u Stavu 2 (355).

(353) I fully agree that the Internet has had a massive impact on every aspect of our lives, especially when it comes to education. (Faza 1 / Stav 1) Students today have every piece of important information right in their pockets, which has undoubtedly made research much less time-consuming. With a couple taps on their screens, pupils today have access to hundreds of thousands of useful sources of knowledge. (Faza 2 / Stav 1) Furthermore, they don't even have to leave their rooms, not to mention go through pages and pages of books in libraries like their parents did. Internet courses and classes are slowly but surely replacing the traditional methods of teaching and private classes. One can save loads of money by following Youtube tutorials instead of enrolling in pricey private schools. Many people today use these methods to teach themselves how to play a musical instrument, learn a foreign language, or acquire a new skill, all from the comfort of their homes. (Faza 2 / Stav 2) Regardless, the abundance of information being presented to us in today's age can quickly get overwhelming. Students have a hard time determining whether a source can be deemed as trustworthy, or they completely skip this step altogether. Anyone can edit and write articles filled with fake information, so it is important to know which source to trust. (Faza 1 / Stav 2)

(354) We could endlessly discuss the future of IT, still, no amount of time would be enough to look into all the innovations that the future holds for us. (Faza 2 / Stav 1) The future of IT technologies is a subject matter that is undoubtedly complex, on the other hand, we are still able to predict a part of what IT engineers have in hold for us. "Internet of things" is one of those technologies, one that would probably be fully realized in the near future. (Faza 1 / Stav 2) Firstly, we need to acknowledge the true meaning of the term "Internet of things", furthermore we should become aware of why it is needed. It is human nature to want to be in of control as well as seek practical and logical solutions: not only does that instigate creative ideas but it also requires the development of new technologies. (Faza 2 / Stav 2) (P128)

(355) The Internet of Things (IoT) is without a doubt one of the many exciting and innovative pieces of technology the future holds for us. It would have a massive impact on people's lives as it would bring about the automation of mundane daily tasks. (Faza 2 / Stav 1). However, I have come up with a couple disadvantages I would like to share, one of which is

compatibility. We own devices and appliances from different manufacturing brands, and I believe we would face some issues with interconnecting them together. Today, compatibility issues persist even with Bluetooth enabled devices. Manufacturing companies would need to work together to come up with a standard. (*Faza 1 / Stav 2*) However, to this day there is no universal charger compatible with all mobile phones, so how will these brands agree on something much bigger? (*Faza 3a / Stav 2*) *Additionally, with all of this IoT data being transmitted, the risk of losing data privacy increases. If the software were to be hacked, unauthorized intruders could misuse our private and confidential pieces of information, such as our financial situation or medical reports to name but a few.* (*Faza 2 / Stav 2*). (P129)

Kao što možemo videti iz primera (353-355) autori pojedinačnih studentskih objava često koriste tranzicione izraze iz prve grupe tzv. izraze proširivanja (eng. *addition*) kada žele da prošire prethodno saopšteni sadržaj. U tu svrhu oni najčešće koriste izraze kao što su: *furthermore, moreover, additionally, in addition, also* i sl. (356– 360).

(356) *Furthermore*, many people who have no true objective of accessing the dark web still wish to do so because of curiosity. (P15)

(357) *Moreover*, printed organs have numerous advantages over donor organs. For instance, a printed organ is always compatible with the body, because it is produced with the recipient's own cells. On the other hand, there is no need to wait for a donor. (P174)

(358) *Additionally*, with all of this IoT data being transmitted, the risk of losing data privacy increases. (P129)

(359) *In addition*, we as humans tend to seek something that can make our lives more fulfilled, satisfied and happier, so we think that if we spend more time on our [devices](#) we will accomplish that. (P33)

(360) *Also*, violent people can manifest their frustration in video games, so they do not have a need to do it in real life (in real-world). (P79)

Pored izraza proširivanja, autori u korpusu P takođe koriste, iako u znatno manjoj meri, tranzicione izraze iz druge grupe, izraze poređenja (eng. *comparison*) koje autori uopšteno koriste kada žele da istaknu svoje stavove kao iste ili slične. U analiziranom korpusu su

upotrebljena samo dva izraza iz ove grupe metadiskursa: *similarly* i *in this manner* (361-362). Ovi elementi metadiskursa imaju funkciju da potvrde sadržaj iz prethodnih rečenica (Blagojević, 2008) što se može videti u primerima (361-362).

(361) The most common way of doing this is very similar to the previously mentioned president-deepfake. Taking a politician's likeness and pasting it onto a person making a controversial statement could become a powerful tool for manipulation of a large number of people, especially with how easily people seem to believe the words of someone they support. Similarly, it could be used easily to tarnish anyone's reputation, whether they are famous or not. (P378)

(362) Playing video games excessively might lead to a social isolation of a person. In this manner, people play video games several hours a day, spend less time with their families and friends, do sport less than they used to. (P294)

Od ostalih elemenata metadiskursa koje autori pojedinačnih studentskih objava koriste u većoj meri jesu markeri sheme (eng. *frame markers*), tj. prva grupa koja ukazuje na sled događaja: *first*, *second*, *third*, *last*, *firstly*, *secondly* i sl. (363-366). Ove izraze autori upotrebljavaju kada žele da jasno obeleže sled izlaganja, faze određenog procesa ili aspekte iznetih ideja (Hyland – Zou, 2020: 36).

(363) Well, antivirus protection is based on a simple “3 methods” technology. The first method is prevention from viruses of all kinds. The second method is detection of well known viruses. The third method is much more complicated than previous two and it follows behavior of suspicious files. (P306)

(364) Furthermore, the biggest problems I faced with the use of an Apple phone were the hardware problems. First, my charger stopped working, second, the homebutton had response problems and last, my battery started to lose power rapidly. (P285)

(365) Firstly, genetic engineering is a relatively new and there was not enough time to see what it does to human cells. In addition different people may react differently to genetically modified food, it can be bad for one person and neutral for another person, and because of this we can not be sure that genetically modified food is safe for everyone. (P279)

(366) Technology has its advantages and its disadvantages which constantly interfere one with another. *Firstly*, social media helps us to maintain contact with people that we cannot see in person, but on the other hand, in the same time, pulls us away from the people that are close to us. *Secondly*, with the progress in technology we have access to many information, but on the other hand, not every information is reliable. (P219)

U analiziranom korpusu je takođe prisutna veća zastupljenost dva izraza za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*): *for example* i *for instance* koje autori koriste kada žele da parafraziraju, dodatno objasne i prošire saopšteni sadržaj (367 – 370).

(367) Furthermore, numerous studies on this topic have confirmed that technology has a very bad impact on families. *For example*, parents no longer have any authority and control over their children. Also, content on the internet wrongfully shapes our minds. In fact, it is the parents who make the situation worse by joining this imaginary world and therefore giving a bad example for their children. (P7)

(368) Furthermore, a great advantage of using technology in sports is exercising machines. *For example*, running straps on which athletes can adjust the speed and tilt of the strip and therefore determine the intensity of their training. (P252)

(367) Moreover, printed organs have numerous advantages over donor organs. *For instance*, a printed organ is always compatible with the body, because it is produced with the recipient's own cells. On the other hand, there is no need to wait for a donor. (P174)

(368) Furthermore, we have become lazy and dependent on technology. *For instance*, I am so used to having wireless internet at home that I go mad if the connection breaks. (P237)

Naposletku, autori pojedinačnih studentskih objava pored gore navedenih elemenata metadiskursa često koriste hipertekst za proširenje znanja kada žele da dodatno prošire saopšteni sadržaj i na taj način pomognu ostalim učesnicima u diskusiji da dobiju više informacija o datoj temi, što se vidi iz navedenih primera (369–372):

(369) *Violence* is something that is born from more factors such as parents and friends behavior, genetics, a place some person lives in (for example, *African – American neighborhoods*,

children who live there are more likely to become violent because they are raised to be so). Of course, computer games, cartoons, movies, media, etc. are included there too. (P75)

- (370) We should also have on mind that many people earn money in this way and they look at that as an income, but it is a bigger problem with children because they can easily lose communication skills. Here are some positive and negative effects: [link](#). (P76)
- (371) Apart from that by using [social engineering](#) you can hack someone's account just by gathering information. <https://www.youtube.com/watch?v=lc7scxvKQOo> (P107)
- (372) Also, Elon Musk has said, [on numerous occasions](#) that [we need a "backup world"](#) if something catastrophic, like an asteroid impact, is to destroy the Earth. (P118)

4.3.1.2.3. Faza 3a – Postavljanje pitanja o temi

Autori pojedinačnih objava na asinhronim diskusionim forumima koriste Fazu 3a (*Postavljanje pitanja o temi*) kada žele da postave pitanja ostalim učesnicima u diskusiji u vezi s datom temom. Svejlz (Swales, 1990) naziva ovu fazu *Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor* i ona zauzima jednu od opcionih faza u Stavu 2 (Faza 1C). Lakić u knjizi *Analiza žanra: diskurs jezika struke* ističe da se ova faza u naučnim radovima iz oblasti ekonomskih nauka koristi prvenstveno kada autori žele da postave pitanja na koja nije odgovoreno u toku prethodnih istraživanja (Lakić, 1999: 132). Ova faza je upotrebljena u 67 pojedinačnih objava, što predstavlja ukupnu zastupljenost od 16,75% u analiziranom korpusu P, što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Autori u korpusu P uglavnom postavljaju direktna pitanja ostalim učesnicima u diskusiji što se može videti iz primera (373-379):

- (373) The main question that people ask is- [Why can't we just fly in the straight line to Mars?](#) (P115)
- (374) Having all your data stored in one place is convenient, however, [is it really necessary and worth giving up on your privacy?](#) (P71)
- (375) However, with all the excitement to deliver exponential speed improvement and latency decreases, the often-asked question is ["when will 5G arrive?"](#) (P151)
- (376) However, [the question is how is this affecting their IQ?](#) (P167)

- (377) Second, even if I am wrong and AI will have emotions exactly the same as humans do, we need to ask ourselves "Do we want that and what are the risks?". In other words, the question would not be "Will AI ever feel human emotions?" it would be "Will AI become humans?" (P192)
- (378) The big question is, will these fundamental changes to the job market negatively impact some members of our society? (P247)
- (379) Therefore, I have got some questions for you: Are the programs such as antivirus programs counterproductive? Do they really work in our favor and protect our system from viruses or do they make it more hackable? (P306)

Pored direktnih pitanja, ostalim učesnicima u diskusiji autori pojedinačnih studentskih objava su takođe u dva slučaja upotrebili indirektna pitanja (380-381):

- (380) Having said that, reading through your essay made me question why such a good operating system is still relatively unknown to the general public. (P90)
- (381) However, a question which is raised is whether people should worry about it or not. (P335)

Ukoliko pogledamo jezičke karakteristike ove faze, možemo uočiti da se ističe upotreba imenice *question* i glagola *ask* (382-391). To je ujedno i glavna karakteristika ove faze.

- (382) The main question that people ask is- Why can't we just fly in the straight line to Mars? (P115)
- (383) The question that poses is should programming become a necessary knowledge. (P153)
- (384) But the question then arises: "Is it still worth learning?" (P226)
- (385) The big question is, will these fundamental changes to the job market negatively impact some members of our society? (P247)
- (386) But the question then arises: "Should they invest that time into something that is more productive?" (P298)
- (387) But the question is: "How small can we make them?" Eventually, we will reach a limit, and then what? (P400)

- (388) Second, even if I am wrong and AI will have emotions exactly the same as humans do, we need *to ask* ourselves “Do we want that and what are the risks?”. In other words, the *question* would not be “Will AI ever feel human emotions?” it would be “Will AI become humans?” (P192)
- (389) *Ask* yourself this - would it be preferable for cities not to have any traffic lights whatsoever? What would be the benefit of such a thing? (P323)
- (390) You may *ask* yourself: How is this possible? (P45)
- (391) Have you ever looked at someone’s Instagram or Facebook profile and *asked* yourself “Why can’t I look this”? Have you ever wished for someone’s perfect life, money or followers? (P364)

4.3.1.2.4. Faza 3b - Navođenje izvora informacija iz teksta

Autori u korpusu P koriste fazu 3b (*Navođenje informacija iz teksta*) kada žele da se pozovu na izvore informacija iz teksta i na taj način uvere ostale učesnike u diskusiji u tačnost saopštenog sadržaja. Svejtz (Swales, 1990) naziva ovu fazu *Pregled prethodnog istraživanja* i ona zauzima treće mesto u Stavu 1. Faza 3b (Stav 2) je upotrebljena u 109 pojedinačnih studentskih objava ili s ukupnom zastupljenošću od 27,25% u analiziranom korpusu P, što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Autori isključivo navode literaturu u formi hiperteksta, bilo da hipertekst predstavlja integrisani deo rečenice (392 – 396) ili da je naveden u zagradi (397-403).

- (392) To conclude, the incentive already exists and [*many companies are competing for the prize*](#)²⁶(P116)
- (393) Some examples of this are the [*DuckDuckGo controversy*](#)²⁷ and [*hiding Hillary Clinton's negative search results*](#)²⁸ but I won't go into detail on these as the links provide a detailed read. (P146)

---

²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_race

²⁷ <https://www.cpomagazine.com/data-privacy/new-duckduckgo-study-highlights-the-problem-of-the-google-filter-bubble/>

- (394) Also, studies have shown that *toddler who spends lots of time using screens*²⁹ may delay their development of skills such as language and sociability. (P171)
- (395) *Research*³⁰ is showing, that more and more children have problems with their motor and physical abilities and confidence. (P172)
- (396) Our findings are very clear and consistent, that users of social networks tend to have more close relationships, not just online, but in real life,” says *Keith Hampton*.³¹ (P369)
- (397) Research has shown that the average IQ has increased drastically over the last 50 years (<https://ourworldindata.org/intelligence>). (P166)
- (398) Parenting in the digital age has now become more challenging than ever before (<https://firstthings.org/how-technology-affects-families>). (P11)
- (399) Teenagers these days spend hours watching movies, playing video games, and some of them already see their smartphones as a drug or a reliever to keep themselves occupied. (<https://www.sandstonecare.com/resources/substance-abuse/technology-addiction>) (P29)
- (400) In my opinion, while the lists of arguments for and against are equally long (<https://www.freecodecamp.org/news/human-microchipping-an-unbiased-look-at-the-pros-and-cons-ba8f979ebd96/>), potential risks and disadvantages outweigh benefits in the case. (P71)
- (401) Firstly, from a historical context, it was "initially made to make web pages alive". (<https://javascript.info/intro>). (P213)
- (402) One of the most famous instances of this happening is Operation Darknet (<https://www.bbc.com/news/technology-15428203>), launched by the group widely known as Anonymous. (P354)
- (403) In one hand, technology made possible to stay in touch with people who are dear to us, even though they are far away from us. News is fastly spread. (<https://www.webmd.com/healthy-aging/features/tech-affects-relationships#1>) (P371)

---

²⁸ <https://www.aei.org/carpe-diem/is-google-manipulating-search-results-to-promote-a-political-and-social-justice-agenda/>

²⁹ <https://www.bbc.com/news/health-47026834>

³⁰ <https://www.floridatechonline.com/blog/psychology/how-technology-affects-child-development/>

³¹ <https://www.mysocialnetwork.net/about/>

Kao što možemo uočiti iz gore navedenih primera, autori u korpusu P prilično jednolično navode izvore informacija iz teksta, što bi se moglo pripisati činjenici da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta koji još uvek nemaju dovoljno iskustva u akademskom pisanju.

4.3.1.2.5. Faza 3c – Iznošenje pretpostavki

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Fazu 3c (*Iznošenje pretpostavki*) kada žele da iznesu pretpostavke u vezi s potencijalnim rešenjem ili objašnjenjem određenog problema, teme ili procesa o kojem se u datoj objavi piše. Ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ali je Lakić uvrstio u svoj model retoričke strukture uvoda naučnih članaka iz oblasti ekonomskih nauka (Lakić, 1999: 62) gde se nalazi u Stavu 3 kao treća faza (*Isticanje pretpostavki*). Faza 3C (Stav 2) je prisutna u 46 pojedinačnih studentskih objava sa ukupnom zastupljenošću od 11,50% u analiziranom korpusu P, što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Glavna karakteristika ove faze je upotreba izraza autorovog ograđivanja (eng. *hedges*). Ovi elementi metadiskursa omogućavaju autoru da saopšti određenu informaciju kao subjektivno mišljenje i na taj način da ostavi otvoren prostor za pregovaranje (Hyland, 2005). U tu svrhu autori pojedinačnih studentskih objava najčešće koriste izraze kao što su: *maybe, may, might, could, would, should, probably, likely, potentially, from my point of view, from my perspective* i sl. (404– 415). Ovi izrazi su ujedno i glavna karakteristika ove faze.

(404) We humans didn't evolve to use smartphones and other technological devices, to live sedentary lifestyles, on the other hand, who knows maybe the problem causing so much trouble to our everyday lives will be the thing to solve those problems. (P34)

(405) We could monitor the work of our body, and for those who've had serious medical conditions, this would present a great way of tracking their progress and seeing if something is wrong. We would immediately be informed if something is wrong. (P73)

- (406) Video games are also interactive. That is the reason why they *may* be more harmful than violent films or television programs. Children *might* identify with the aggressive characters on the screen. They *could* try to solve their problems violently too. (P74)
- (407) Well, it has to be stored somewhere, therefore no. But if that private option was not there, we *probably* would not have posted it in the first place. (P101)
- (408) Also, pilots already learn to fly using flight simulators, but to make it more realistic, they *should* rely on VR as a better solution. Additionally, driving lessons will *probably* be simulated so the future drivers *could* experience all kinds of possible car accidents. (P122)
- (409) If the website is easy to navigate and filled with interesting, tastefully organised content, people are most *likely* to look further into the brand/person who owns it. (P137)
- (410) In addition to this, recent advancements in the field of quantum computing *could potentially* give us much stronger computers, which *could maybe* even simulate human brain and human memories as well. (P191)
- (411) Similarly, artificial intelligence *could* view us as lesser life forms, and consequently treat us like we treat bacteria. (P269)
- (412) For instance, it *may* lead to the creation of aggressive thoughts, feelings and behavior as well. Playing video games excessively *might* lead to a social isolation of a person. (P294)
- (413) In addition, the romantic partner *may* have left that person feeling ignored, annoyed or even pushed away. (P369)
- (414) Firstly, *from my point of view*, we *should* draw a parallel between cybercrime and the other one, we will call it a normal crime. (P355)
- (415) *From my perspective flying cars* aren't in a very distant future. Moreover, in a few years, these vehicles will be the milestone in the field of transportation. (P389)

4.3.1.2.6. Faza 3d - Iznošenje rezultata i rešenja

Na osnovu dobijenih rezultata analiziranog korpusa P možemo videti da autori pojedinačnih studentskih objava koriste Fazu 3d (*Iznošenje rezultata i rešenja*) kada žele da istaknu rezultate i rešenja do kojih su došli u vezi s temom o kojoj se diskutuje. Ova Faza nije prisutna u Svejlzovom modelu retoričke strukture uvoda naučnih radova (Swales, 1990). Faza 3c (Stav 2) se nalazi u 40 pojedinačnih objava što predstavlja ukupnu zastupljenost od 10% u

250

analiziranom korpusu P, što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Jedna od karakteristika ove faze je upotreba markera autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*) koje autori ovde koriste kada žele da ukažu čitaocima na prisustvo određenog problema, kao i da im takođe daju savet šta da urade u tim situacijama. U tu svrhu autori najčešće koriste sledeće izraze: *should*, *must*, *have to* i *need* (416-422).

- (416) In my opinion, more work *should* be done in order to encourage children throughout their school life to read as much as possible to enrich their vocabulary. The role of the mother tongue teacher is to explain the mechanism of the language and different forms of communication. In the 21st century emojis are part of daily life and especially children *need to* be taught how to communicate properly. (P316)
- (416) In order to prevent younger generations from engaging in harmful websites and other users who might harm them, the society *needs to* educate them and help them in times of need to further prevent the cycle of abuse that is currently taking place all across the globe. (P53)
- (417) Thus, learning one programming language allows you to understand the ideas and principles of all others; the only thing one *must* do is learn the syntax of the other language. This, I believe is very simple, and *should* not be a problem to anyone. (P155)
- (418) For that reason, I think the emojis *should* always come with text, as they make the best combination. (P317)
- (419) We *have to* learn to keep gaming on a normal level, limiting our screen time, going out and being active and productive. (P351)
- (420) I think that can be solved too. We *need to* protect children from visiting certain websites and clicking everything they find interesting on the internet. Simply the parents *need to* talk to their children, to inform them and to track their activity on the internet as much as they can. (P46)
- (421) These chips *must* not have any control of our body, because then they would present a danger to us if they get hacked as well. (P73)
- (422) For example, people with short-term memory will greatly benefit from this gadget; they will no longer *have to* worry about forgetting moments precious to them. (P244)

Pored gore navedenih izraza, autori takođe koriste treću grupu tranzicionih izraza (eng. *transitions*) koja ukazuje na uzročno-posledične odnose u rečenici (eng. *consequence*). Ove izraze autori pojedinačnih objava koriste kada žele da ukažu na rezultate do kojih su došli ili na rešenje problema koji je predstavljen u prethodno saopštenom sadržaju. U tu svrhu autori koriste sledeće izraze: *therefore, thus, consequently, as a result* (423-428).

- (423) *Therefore*, VAR does not ensure that the final decision will be the right one, and *thus* I think that it should not be applied to football or any other sport in general. (P254)
- (424) *As a result*, animals and plants that are used in agriculture today have different genetics, and produce much more resources than they did centuries ago. With the technology we have today, we are able to change the genetics of a certain organism, and add new traits which will benefit us. (P275)
- (425) *As a result*, a new superior organism is introduced into the ecosystem, posing a threat to disturb the balance. *Consequently*, two different organisms could crossbreed, unleashing a host of unpredictable side effects, ranging from weeds tolerant to herbicides to new forms of carcinogens, toxins or even superbugs. (P277)
- (426) *Thus*, learning one programming language allows you to understand the ideas and principles of all others; the only thing one must do is learn the syntax of the other language. This, I believe is very simple, and should not be a problem to anyone. (P155)
- (427) *Therefore*, it is important to keep the healthy balance between the time spent on using technology and the time spent with family members. (P8)
- (428) *Consequently*, parents should only allow children to play games that are suitable for their age. (P82)

Naposletku, moramo da istaknemo i upotrebu dve imenice koje se takođe upotrebljavaju u ovoj fazi kada autori žele da istaknu način na koji bi mogli da reše problem o kojem se diskutuje: *way* i *solution* (429-433).

- (429) There are *ways* to enhance our *privacy on the internet* to some extent. For example, we should adjust our privacy on social networks, then use a secure password and keep our e-mail address and the number of mobile phones private. (P103)

- (430) Furthermore, the only way to stop warfare will be through tolerance, which people currently do not possess. The fact is, people of lower classes are easily manipulated, and there is no way to stop the antagonisms between different nations, as that is in human nature. (P207)
- (431) Therefore one way to overcome this issue is to develop a technology that does not rely on interpreting mechanical sound waves. For instance, a technology can be developed that interprets electrical activity of our brain when we speak.
- (432) Fortunately, there are many solutions to this problem, one of which is [quantum computing](#). Quantum computing is going to be extremely important. It allows us to make computers so tiny, the size of an atom. This enables us to develop [nano-computers](#). (P400)
- (433) The colonization of Mars is a topic that has been in a discussion for over 20 years now. With our planets climate-changing for worse every day due to global warming, living on another planet has become a realistic and potentially inevitable solution to this problem. (P115)

4.3.1.3. Stav 3 - Zaključak

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Stav 3 kada žele da iznesu svoje zaključke u vezi s prethodno saopštenim sadržajem, zatim da sumiraju iznete stavove i ideje, kao i da navedu korišćenu literaturu prilikom pisanja. Stav 3 nije prisutan samo u dve pojedinačne studentske objave (0,5%) od ukupno 400 objava u analiziranom korpusu P. Kao što je već navedeno u pododeljku 4.3.1. treći stav iz Svejlzovog modela nije zastupljen u modelu retoričke strukture pojedinačnih studentskih objava, što je razumljivo s obzirom na činjenicu da Svejlz (Swales, 1990) opisuje retoričku strukturu uvoda naučnih radova gde autori koriste Stav 3 da zauzmu polaznu osnovu, tj. da iznesu cilj rada, strukturu rada i uvid u osnovne rezultate. Nasuprot tome, Stav 3 u modelu retoričke strukture pojedinačnih studentskih objava ima 3 faze, jednu obaveznu (Faza 1a – *Iznošenje autorovog zaključka*) i dve opcione (Faza 1b – *Sumiranje dosadašnjeg izlaganja* i Faza 2 – *Navođenje literature*). U nastavku teksta biće prikazan detaljan opis svake faze iz Stava 3.

4.3.1.3.1. Faza 1a - Iznošenje autorovog zaključka

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Fazu 1a u analiziranom korpusu P kada žele da iznesu svoje zaključke u vezi s temom o kojoj se diskutuje, kao i da potvrde prethodno saopštene argumente. Ova Faza je prisutna u 288 pojedinačnih objava (72%), što je čini obaveznom fazom u Stavu 3. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da autori koriste ovu fazu kao početnu fazu u Stavu 3 u 282 pojedinačne objave (97,92%) od ukupno 288 objava u kojima je prisutna Faza 1a (434). U samo dva slučaju Faza 1a je upotrebljena istovremeno s Fazom 2 (435-436), a 258 puta (89,58%) je Faza 1a upotrebljena kao jedina faza u Stavu 3 (437-438)

(434) *In conclusion, I would like to add that we cannot imagine one day without any of recent technological inventions, starting from a digital clock to our cell phone. Therefore we are quite technology addicts.*(Faza 1a / Stav 3)

* source - <https://en.wikipedia.org/wiki/Addiction> (Faza 2 / Stav 3) (P178)

(435) *For this reason I think that the education system should educate future generations on safe internet use. Many of the information that we put on the internet can be manipulated, especially on the dark web.* (Faza 1a / Stav 3) In short, people who have no business on the dark web should not risk their own safety just for the sake of curiosity. (Faza 1b / Stav 3) (P15)

(436) In the end, since everyone is anonymous on the dark web, it is not possible to ban the scammers because they can not be clearly distinguished from the people that are not scammers. Furthermore, this whole network can not be shut down because the US government needs it, and they also need other people using it as well so they can mask themselves. (Faza 1b / Stav 3) *I would not try to stop anyone from using dark web, because it does not have to be necessarily bad, but I advise everyone to be extremely careful.* (Faza 1a / Stav 3) (P28)

(437) *In conclusion, while I do point out the huge benefits the Internet has in terms of education, I believe one must not be so quick to trust the very first Wikipedia page that pops up on their Google searches.* (P56)

(438) *In conclusion, I believe that many more years of testing and development need to go by for IoT to be fully and safely implemented into our lives. Moreover, I strongly believe the world is not quite ready for the Internet of Things yet, and will not be for many years to come.* (P129)

Autori koriste ovu fazu u pojedinačnim studentskim objavama kada žele da iznesu svoje zaključke u vezi s temom o kojoj se diskutuje, te je stoga upotreba markera autorovog samoupućivanja, posebno lične imenice za prvo lice jednine *I*, veoma česta u ovoj fazi (439-446). Kao što je već ranije istaknuto, autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da istaknu lično tumačenje neke pojave ili problema (Blagojević, 2008).

(439) In conclusion, the Dark Web is a dangerous place and I definitely think that any normal person should stay away from it. (P17)

(440) Finally, I think that social networks do not present us realistically, they do not show or say what, how or who we are in real life. (P22)

(441) To sum up, I would like to say, that I definitely wouldn't choose to live in a time, where I wouldn't have the opportunity to get to the knowledge I desire through the internet, but people should be aware that technology is not our life, it should be a tool for better life. (P32)

(442) To sum up, I believe that virtual communication has negative effect on everyday language and it is up to us not to let it change our language and culture. (P110)

(443) In the end, I would say that Google is useful and it should be used, but not every time we don't know something. Instead, people should rely on books, and other sources of information, such as an encyclopedia. (P144)

(444) In conclusion, I think that gene editing can take away the free will of people and that it should be heavily regulated. (P200)

(445) To conclude, although I consider video games to be beneficial most of the time, if they are not handled accordingly they can ruin our lives. (P297)

(446) In conclusion, I would say that traditional classes are way better because of interaction with a teacher who is always stimulating you to do your best. (P360)

Pored markera autorovog samoupućivanja koje autori koriste kada žele da istaknu lično mišljenje i sopstvene zaključke u vezi s temom o kojoj se diskutuje, autori u Fazi 1a takođe koriste izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju (eng. *boosters*), prvenstveno glagole *think* i *believe* kada žele da ubede ostale učesnike u diskusiji u istinitost njihovih tvrdnji, kao i u njihovo poznavanje date teme (447 – 457):

- (447) For this reason I *think* that the education system should educate future generations on safe internet use. Many of the information that we put on the internet can be manipulated, especially on the dark web.
- (448) These are truly some devices that are violating our privacy, and unless it is for office, I do not see why would anyone want to own something like this. Although our privacy is endangered I *believe* there is no way to stop it now, but only to prevent it from escalating even more. (P3)
- (449) In conclusion, I *believe* that social media addiction should be taken very seriously, and that we should take a 'phone detox' every once in a while for our overall health and well-being. (P24)
- (450) In the end, I do not *think* it is too late to do something about this problem. We need to put our devices down, look around ourselves and be present, for we need to stop wasting our valuable time on unimportant things. (P31)
- (451) Even though I *think* [privacy](#) is an illusion, I still agree that we should care about it. (P101)
- (452) In conclusion, I *believe* that technology can be a great supplement to real-life interactions, but it should never replace them entirely. (P113)
- (453) In conclusion, I *think* that the future looks bright for VR and I would like to hear any other ideas regarding how it could be used and improved. (P120)
- (454) In conclusion, I *think* it is only a matter of time when the AI will be capable to feel human emotions completely. (P195)
- (455) To conclude, I *believe* that the development of weapons for mass-destruction is never good, but only a temporary solution for an ever existing problem. (P208)
- (456) To conclude, I *believe* that new technologies are changing our society every day and we have to educate ourselves in order not to lag behind. (P274)

(457) To summarize, I *think* there are both good and bad sides to the influence of technology of music, but in my opinion, the pros outweigh the cons. (P345).

Zatim, autori pojedinačnih objava često koriste treću grupu tranzicionih izraza, izraze koji ističu uzročno-posledične odnose između rečenica kada žele da ukažu na zaključke koji proističu iz prethodno saopštenog sadržaja i u tu svrhu oni koriste izraze *so* i *therefore* (458-462).

(458) *So*, of course, if we didn't figure out how to deal with the challenges of our own creation here on Earth, there is no certainty that Mars colonizers would not have the same fate. (P118)

(459) *So* to conclude I would like to say that knowing any programming language and logic makes learning new language easier and faster. Only problem sometimes is that you can mistakenly write syntax of other language. (P156)

(460) In conclusion, parents simply have to do a better job when it comes to raising their children. For instance, fifteen to twenty years ago children were raised better and healthier. *Therefore*, if it was done the right way back then, then there is no reason why it should be a problem right now. (P159)

(461) In conclusion, I would like to add that we cannot imagine one day without any of recent technological inventions, starting from a digital clock to our cell phone. *Therefore*, we are quite technology addicts. (P178)

(462) *Therefore* I conclude that gene editing technology should be available to all people once such technology becomes a reality. (P197)

Pored treće grupe tranzicionih izraza, autori takođe koriste drugu grupu markera sheme (eng. *frame markers*), koja ukazuje na faze u tekstu. Ove izraze autori pojedinačnih studentskih objava koriste kada žele da signaliziraju da prelaze na sledeću fazu u tekstu, na zaključak same objave i u tu svrhu najčešće koriste sledeće izraze: *in conclusion*, *to conclude*, *to sum up*, *to summarize*, *in short*, *in brief* i *overall* (463-474).

- (463) *In conclusion*, while I do point out the huge benefits the Internet has in terms of education, I believe one must not be so quick to trust the very first Wikipedia page that pops up on their Google searches. (P56)
- (464) *In conclusion*, due to [evidence](#) mostly being anecdotal, we can surely say that there is no obvious [correlation](#) between playing a computer game and actually having the intention to hurt someone. (P78)
- (465) *To conclude*, not all acts defined as cybercrime are bad. In my opinion, we should be grateful to people who are breaking the law for the greater good of humanity. (P354)
- (466) *To conclude*, I believe that inclusion of new technologies in education has more advantages than disadvantages. Adequate use of technology can lead to modern and improved society with higher percentage of educated individuals. (P338)
- (467) *To conclude*, our current health situation is far from perfect indeed, but one cannot say that we are not trying our best to excel in that field of science as well. (P332)
- (468) *To sum up*, both methods have good and bad sides. As with everything in life, it is always best to find balance. (P363)
- (469) *To sum up*, play some quality games and have fun, but [control your screen time](#). Gaming can't be more interesting than enjoying your friends' company. (P351)
- (470) *To summarize*, I think there are both good and bad sides to the influence of technology of music, but in my opinion, the pros outweigh the cons. *post 345
- (471) *In summary*, biochipping appears to be a promising candidate for the future of [biohacking](#) in Sweden and soon in the rest of Europe. In my opinion, while the lists of arguments for and against are equally long (<https://www.freecodecamp.org/news/human-microchipping-an-unbiased-look-at-the-pros-and-cons-ba8f979ebd96/>), potential risks and disadvantages outweigh benefits in this case. (P71)
- (472) *In short*, we have all the conditions and resources to learn through google, and that is the priceless weapon of newer generations if we know how to use it. Despite the above mentioned, my opinion is that sometimes we should try to solve the task alone. We will lose more time, but we will also learn how to face new things and become more independent. (P140)
- (473) I hold the view that the people may suffer from lack of creativity when playing video games because they do not create new things and their innovative personality side is completely abandoned. *In brief*, we should seriously reconsider whether disadvantages may outweigh advantages in this case. (P293)

(474) Overall, if you have enough experience best antivirus is your common sense. (P311)

4.3.1.3.2. Faza 1b - Sumiranje dosadašnjeg izlaganja

Autori pojedinačnih studentskih objava koriste Fazu 1b (*Sumiranje dosadašnjeg izlaganja*) kada žele da sumiraju prethodno saopšteni sadržaj ali bez iznošenja sopstvenih zaključaka. Oni se na taj način distanciraju od teme, pokazuju objektivnost i naglašavaju važnost iznetih zaključaka. Ova Faza je prisutna u 107 pojedinačnih objava (26,75%) od ukupno 400 koliko je analizirano, što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Kao što je već istaknuto u prethodnom pododeljku, Faza 1b je samo 2 puta upotrebljena istovremeno s Fazom 1a (435-436), a 93 puta (86,92%) je ova faza upotrebljena kao jedina faza u Stavu 3 (475-476).

(475) In conclusion, even though it has many disadvantages, identity chips are not worse than other objects that most people already have implanted under their skin, such as pacemakers. (P242)

(476) All things considered, a combination of modern online learning and traditional school learning is the best option. (P359)

Glavna karakteristika ove faze je upotreba druge grupe markera sheme (eng. *frame markers*) koja ukazuje na faze u tekstu. Autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da istaknu da prelaze na sledeću fazu u tekstu, u ovom slučaju na zaključak pojedinačne studentske objave i u tu svrhu oni najčešće koriste sledeće izraze: *in conclusion, to conclude, to sum up, in summary, in short* i *overall* (477-488):

(477) In conclusion, this phenomenon has advantages and disadvantages, and it is important to understand both sides. (P43)

(478) In conclusion, Linux OS is excellent in the business world but is yet to reach an average consumer. (P91)

- (479) *To conclude*, if technology consciousness is conducted properly, with the highest levels of ethics and moral, it could contribute to society like no other technical advancement from the past. (P1)
- (480) *To conclude*, if incorrectly used, the dark web is a very dangerous place, but with the appropriate protection measures, it provides many things unavailable to classic browsing. (P14)
- (481) *To sum it up*, internet is not only influencing education purely on the way knowledge is gained but the system of education itself. (P57)
- (482) *To sum up*, the whole society in general is responsible for finding the way to stop the suppression of our freedom provided by modern technology. (P180)
- (483) *In summary*, super weapons by themselves will probably not stop humans from waging wars. Moreover, they seem to serve just as a temporary deterrent, until one side gains a technological edge. (P205)
- (484) *In summary*, internet gave us access to seemingly unlimited amounts of information. Consequently, everyone can now benefit from this knowledge. (P37)
- (485) *In short*, people who have no business on the dark web should not risk their own safety just for the sake of curiosity. (P15)
- (486) *In short*, weak secondary systems and human error, not the underlying tech, are the main Blockchain's problem. (P132)
- (487) *Overall*, JavaScript has more advantages than disadvantages and it is completely independent, flexible, super dynamic, object oriented language. (P214)
- (488) *Overall*, JavaScript has more advantages than disadvantages and it is completely independent, flexible, super dynamic, object oriented language. (P214)

Pored upotrebe markera sheme koje autori koriste da signaliziraju prelazak na sledeću fazu u tekstu, primetna je upotreba pasiva kojeg autori pojedinačnih studentskih objava koriste kada žele da se distanciraju od teme i na taj način istaknu svoju objektivnost i važnost objekta (489 -496).

- (489) Although much of the dark web is innocuous, some prosecutors and government agencies, among others, are concerned that it is a haven for criminal activity. (P26)

- (490) By understanding the theory of neural networks and their nature, along with their origin it can be concluded that this is definitely one of the future technologies that will permeate almost all aspects of human activity. (P246)
- (491) Technology is of major importance to modern sports. It has the potential to have an even bigger effect on sports in the future. However, this will not happen soon, as there are still certain practical problems that need to be resolved. (P251)
- (492) In conclusion, some professions are being replaced by technology which leads to unemployment and poverty of people with simple jobs that do not require a faculty diploma. (P273)
- (493) To conclude, if video surveillance is used excessively it can have negative effects on humanity as governments can use it to keep their citizens docile and for preventing any kind of protests. (P336)
- (494) To sum up, it should not be forgotten that content on social networks is filtered, that no one is fully showing their lives, and that social networks are in the virtual world. Therefore, the resulting numbers do not mean anything. (P368)
- (495) Even though the positive aspects of technology in the healthcare industry are irrefutable, there are still some disadvantages that should be taken into consideration, such as the vulnerability to hacker attacks and data theft. (P384)
- (496) The race between us and the machines has begun. Will Neuralink be able to finish their technology before AI is fully implemented in our infrastructure? Nobody knows, but the hopes for the human race are, after a long time, rising. (P397)

4.3.1.3.3. Faza 2 - Navođenje literature

Poslednja faza u Stavu 3 je Faza 2 – *Navođenje literature* i autori pojedinačnih studentskih objava skoro isključivo koriste ovu fazu na kraju pojedinačne studentske objave. Oni koriste Fazu 2 kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i na taj način da upute ostale učesnike u diskusiji na dalje čitanje relevantne literature. Ova Faza je zastupljena u 38 pojedinačnih studentskih objava (9,5%), što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Bitna karakteristika ove faze je da nikad nije upotrebljena samostalno u Stavu 3, tj. uvek je iza Faze 1a (497) ili Faze 1b (498).

(497) In conclusion, I would like to add that we cannot imagine one day without any of recent technological inventions, starting from a digital clock to our cell phone. Therefore, we are quite technology addicts. (*Faza 1a / Stav 3*)

* *source* - <https://en.wikipedia.org/wiki/Addiction> (*Faza 2 / Stav 3*) (P178)

(498) To sum up, it should not be forgotten that content on social networks is filtered, that no one is fully showing their lives, and that social networks are in the virtual world. Therefore, the resulting numbers do not mean anything. (*Faza 1b / Stav 3*)

Source: <https://childmind.org/article/social-media-and-self-doubt/> (*Faza 2 / Stav 3*) (P368)

Glavna karakteristika ove faze je upotreba hiperteksta za pozivanje na reference. Autori pojedinačnih studentskih objava isključivo koriste ovu vrstu hiperteksta kada navode literaturu i pozivaju se na izvore informacija iz teksta (499 – 509). Ovo je istovremeno i jedina karakteristika ove faze.

(499) <https://darkwebnews.com/scams/sicilian-hitmen-scam/> (P12)

(500) <https://www.thehindu.com/opinion/open-page/the-google-effect-may-be-good-may-be-bad/article3340116.ece>
<https://novakdjokovicfoundation.org/how-does-google-affect-the-way-we-learn/>
<https://laeditorsandwritersgroup.com/google-research-benefits-disadvantages-search-engines/> (P140)

(501) <https://www.qualcomm.com/invention/5g/what-is-5g> (P148)

(502) <https://medicalfuturist.com/the-most-exciting-medical-technologies-of-2017>
<https://listverse.com/2016/12/11/10-ways-technology-is-changing-you-for-the-worse/>
(P236)

(503) <https://en.wikipedia.org/wiki/Cryptocurrency>
https://en.wikipedia.org/wiki/Fiat_money
<https://en.wikipedia.org/wiki/Blockchain> (P258)

(504) *Source*: <https://childmind.org/article/social-media-and-self-doubt/> (P368)

(505) *Source*: <https://www.mydomaine.com/how-social-media-affects-relationships> (P374)

(506) *Sources*: <https://www.aimseducation.edu/blog/the-impact-of-technology-on-healthcare/>

<https://healthcareinamerica.us/healthcare-how-technology-impacts-the-healthcare-industry>

[b2ba6271c4b4](#) (P384)

(507) <https://www.telegraph.co.uk/women/sex/the-20-best-online-dating-websites/> (P392)

(508) <https://www.duluthnewtribune.com/opinion/columns/4680154-Erika-Ettin-Dating-apps-are-not-video-games> (P393)

(509) https://hips.hearstapps.com/hmg-prod.s3.amazonaws.com/images/tindercouples-1526663017.jpg?resize=768:* (P394)

U sledećem pododeljku će biti predstavljeni rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava s detaljnim opisom organizacije teksta i komunikativnih namera učesnika u diskusiji.

4.3.2. Retorička struktura grupnih studentskih objava

U ovom pododeljku biće predstavljeni rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava. Analizom je obuhvaćeno ukupno 16 grupnih studentskih objava i u daljem tekstu će biti obeležene kao objave iz grupe G s brojevima od 1 do 16. Ukupno je analizirano 23.340 reči. Analizom korpusa G je prvo utvrđeno da grupne studentske objave imaju 3 stava koji mogu imati do 7 faza u zavisnosti od komunikativne namere samih autora. Faze u okviru svakog stava mogu da budu obavezne ili opcione u zavisnosti od njihove učestalosti. Kao što je već naglašeno u pododeljku 4.3.1. faza je obavezna ukoliko ima učestalost iznad 60% (Biber – Connor & Upton, 2007: 87). Ukoliko je zastupljenost ispod 60% faza se smatra opcionom, što je i prihvaćeno u ovom istraživanju. Faze koje su imale zastupljenost ispod 5% u analiziranom korpusu nisu uključene u model budući da je njihova zastupljenost veoma niska, što ne bi odslikavalo distinktivnu karakteristiku ovog žanra. Nakon određivanja faza i stavova pristupilo se opisu svake faze, kao i izradi modela retoričke strukture grupnih studentskih objava koji je ovde prikazan u celini:

Stav 1: Utvrđivanje teme objave

Faza 1: Naglašavanje relevantnosti teme – obavezna faza

Faza 2: Opis teme – obavezna faza

Faza 3: Postavljanje pitanja o temi – obavezna faza

Faza 4a: Iznošenje autorovih stavova - opciona faza i/ili

Faza 4b: Uvid u prethodno istraživanje - opciona faza i/ili

Faza 4c: Iznošenje glavnih postavki - opciona faza

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 1a: Isticanje praznine ili nedostataka – opciona faza i/ili

Faza 1b: Postavljanje pitanja o temi - opciona faza i/ili

Faza 1c: Iznošenje činjenica - opciona faza

Faza 2: Iznošenje kontratvrdnje - obavezna faza

Faza 3: Proširivanje teme – obavezna faza

Faza 4: Iznošenje pretpostavki – obavezna faza

Faza 5: Dosadašnja istraživanja o temi - obavezna faza

Faza 6: Iznošenje rezultata i rešenja - obavezna faza

Faza 7: Navođenje izvora informacija iz teksta - obavezna faza

Stav 3: Zaključak

Faza 1: Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo - obavezna faza

Faza 2: Iznošenje autorovog zaključka - obavezna faza

Faza 3a: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja – opciona faza i/ili

Faza 3b: Navođenje literature – opciona faza

Ukoliko uporedimo model retoričke strukture grupnih studentskih objava sa Svejlzovim modelom (Swales, 1990) možemo da uočimo da imaju zajednička prva dva stava iako se faze unutar tih stavova donekle razlikuju. Iz trećeg stava iz Svejlzovog modela je prisutna samo Faza 1 (*Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo*) u grupnim studentskim objavama, što nije iznenađujuće s obzirom da Svejlzov model opisuje retoričku strukturu uvoda naučnih radova gde se u Stavu 3. zauzima polazna osnova, tj. iznose se cilj rada, njegova struktura i uvid u osnovne rezultate (Swales, 1990). Nasuprot tome, autori u trećem stavu grupnih studentskih objava iznose zaključke, sumiraju svoje izlaganje i navode izvore informacija iz teksta o čemu će detaljnije biti reči kasnije u tekstu kada se pristupi opisu svakog stava i faze. Pre nego što se pristupi analizi stavova i faza grupnih studentskih objava, u nastavku teksta će biti dat jedan primer kompletnog teksta grupne studentske objave sa istaknutim stavovima i fazama, kao i njihovim kratkim opisom. Dužina teze, nažalost, ne dozvoljava da se prikažu sve analizirane objave.

Primer retoričke strukture grupne studentske objave – (G4)

Stav 1 Utvrđivanje teme objave

Faza 1: Naglašavanje relevantnosti teme

*The rapid development of technology and the Internet have undoubtedly had a massive impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century. Thanks to technology, we live in an interconnected world, a global village as Marshall McLuhan, a Canadian philosopher, called it in his book *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* from 1962. McLuhan explained that electric technology has contracted the world into a village, because of the instantaneous movement of information from one point on the planet to another*

Faza 2: Opis teme

That being said, one of the many aspects technology has and continues to reshape is education, which is something very easy to spot if we simply compare the way our grandparents did schoolwork and the way

generations today do. The biggest difference is today's availability of educational pieces of information right at our fingertips in a matter of seconds. In 2018, we have access to an abundance of online schools, courses, e-textbooks, educational videos and moodle open-source platforms which allow distance-learning, all available to students a couple clicks or screen taps away. Furthermore, In 2011, a professor at Stanford university offered a free MOOC (massive open online course) in artificial intelligence and 160,000 students from over 190 countries enrolled (Source: Inside Higher Ed, 2012) This is just one of many examples of how technology has reshaped education around the world.

Faza 3: Postavljanje pitanja o temi

So how is digital learning going to change schools and education?

Faza 4a: Iznošenje autorovih stavova

We certainly expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations (<https://www.dtechweb-blog.com/how-is-digital-learning-going-to-change-schools-and-education/>)

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove

Faza 1b: Postavljanje pitanja o temi

Before we assume how digital learning is going to change our way of learning and gaining knowledge, we have to go down the memory lane and establish how it was before. From our point of view can we really understand the educational methods that our parents had to deal with? Our parents for example, for any enigmatic reference they would find, they did not have an option to simply type it on a browser and find the most suitable explanation as we do today. They had to give more effort and spent some serious time in a library going through many books in order to find the best explanation for their reference. Today are we ready to spend so much time for just one fact and can we truly comprehend their way? Another question has arisen - Is a new way truly better?

Faza 6: Iznošenje rezultata i rešenja

In any case, living in this fast world, we have to adjust the schooling method in order to achieve all our tasks that everyday life gives us. For this reason, we have to be grateful for all the technology that makes our life easier.

Faza 3: Proširivanje teme

Another example that shows us how learning has improved with the use of technology is countless articles

written by many professors worldwide that are just a click away. Let us visit a modern classroom. What will we find there? Instead of a regular blackboard and a piece of chalk, today we have a smart board which supports the lectures and saves its content that can easily be mailed to students as well as for professors themselves. Also, technology gives us an opportunity to take part in online courses. So, you can be taught by Margaret Atwood how to write a great novel as she did.

Faza 4: Iznošenje pretpostavki

One of the many mysteries that have us puzzled today is just how classrooms and teaching will change in the future. With the rise of e-learning platforms, some people speculate we will be able to replace today's schooling with online courses. This is already prevalent in certain vocations like video editing and programming. There are already websites that are charging very little compared to western universities, namely, Khan Academy, Udemy, Coursera, Lynda.com, and more. The materials on these platforms are very well prepared and have a lot to offer to someone who is just starting out in learning a new set of skills.

Faza 2: Iznošenje kontratvrdnje

By contrast, there are companies that have a different approach to helping people study. One company, founded by Elon Musk, called Neuralink hopes to one day bridge the gap between people and computers. They are researching a technology that could one day help us grab information from the internet without looking it up online on our devices. Rather, they are making a brain implant that will help us get information from online simply by thinking about it. However, they have not shared much information about it since the research is not quite there yet, but the prime idea of the technology is that it sends specific electronic signals directly to the brain.

Faza 1b: Postavljanje pitanja o temi

Despite the rise of new technologies and ways of studying, we have left a lot of moral and ethical questions unanswered. As a result, we are tying ourselves to the information that is only located online, not caring about the consequences. What would happen if one day we lose electricity in the house, would that mean we lose our access to the data? Would that mean we would be incapable of thinking analytically or even remembering someone's name?

Faza 4: Iznošenje pretpostavki

Undoubtedly so, the older generations will always be an "obstacle" when it comes to innovation that implies switching between "old school" methods and those that come with the new age. Technology in

itself is a novelty to a huge part of today's population and, as such, it can be difficult to implement it into lives of those who are still shocked by it, given that they have spent the biggest portion of their lifetime unaware of what it offers. On the contrary, newer generations not only understand and appreciate the opportunities that the digital world brings, they, in some way, depend on it.

Stav 3: Zaključak

Faza 1: Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo

However, advocating for progress slowdown, no matter the context, is absolutely counterproductive. The pros of technology development outweigh the cons without question, as it would be silly to conclude the negative effect it could potentially have on its consumers is unstoppable. The only negative perception of how much it rules our day-to-day lives comes from the fact that it hypothetically induces detachment, lack of physical activity or provokes other means of asocial behaviour, which is, nonetheless, more than manageable. As they are the creators of the said, digital, world, it would be ultimately banal for humans to accept being ruled over by their own creation. With proper means of precaution and time management skills, everyone can fight against the side effects while welcoming the benefits, and it is, doubtlessly, the consumer who is responsible for their own individual behaviour and who needs to be held accountable in case of dealing with the self-incited disadvantages. All sorts of innovation come from the fact that they are in some way needed and every realization of creative thought serves a beneficial purpose - solely by bringing something new into the world that could somehow alleviate the stress and the strain of our everyday life.

Faza 3a: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja

Nonetheless, schools, as a primary way of knowledge delivery, as well as education in general (standard or alternative), are what shapes the minds of their students and has the power as well as the liability to bring out their true potential. Given that the newer generations are the ones who are expected to change and improve the world in the upcoming years, it is crucial for their education to be as developed as it can be. If the materials that are offered to them are constantly evolving and reaching out toward the new and the unanswered, the students, too, will have the same ambition and possibly find the answers.

Faza 3b: Navođenje literature

<http://www.justscience.in/articles/digital-learning-going-change-schools-education/2018/01/18>

Kao što možemo videti iz datog primera, autori započinju grupnu studentsku objavu naglašavanjem relevantnosti teme (Stav 1 / Faza 1). U tu svrhu, oni koriste prideve *rapid* i *massive* da istaknu važnost teme o kojoj pišu. Autori takođe pojačavaju iznete tvrdnje upotrebom priloga *undoubtedly*. U sledećem pasusu oni prelaze na Fazu 2 / Stav 1 (*Opis teme*) u kojoj daju opis dostupnosti online kurseva i prikaz njihove istorije upotrebom glagola *to be* i *to have*. Na Fazu 3 autori prelaze direktno postavljanjem pitanja čitaocima o uticaju tehnologije na obrazovanje, a Stav 1 zaključuju iznošenjem svojih stavova (Faza 4a) o obrazovnoj tehnologiji. Autori grupne objave započinju Stav 2 postavljanjem pitanja na koja je potrebno odgovoriti (Faza 1b), a već u sledećem pasusu oni iznose rešenje kao odgovor za probleme koje nosi upotreba tehnologije u obrazovanju (Faza 6 - *Iznošenje rezultata i rešenja*). Na sledeću fazu, Fazu 3, autori prelaze prikazom još jednog primera pozitivnog uticaja tehnologije na obrazovanje (*another example*). Oni takođe upotrebljavaju i tranzicioni izraz *also* s ciljem proširenja teme. Na sledeću fazu, Fazu 4 (*Iznošenje pretpostavki*), autori prelaze iznoseći svoje pretpostavke u vezi s temom o kojoj se piše i u tu svrhu oni koriste glagole *puzzle* i *speculate* koji jasno upućuju da se ovde radi o pretpostavkama. U nastavku objave autori prelaze na Fazu 2 (*Iznošenje kontratvrdnje*) koristeći tranzicione izraze *by contrast*, *rather* i *however*. Upotrebom ovih izraza autori uveravaju čitaoce da postoji određeni nedostatak u dosadašnjem izlaganju koji oni naglašavaju iznošenjem protivargumenata. Autori zaključuju Stav 2 sa ponovnom upotrebom Faze 1b (*Postavljanje pitanja o temi*) i Faze 4 (*Iznošenje pretpostavki*). Na ovom primeru se jasno vidi ciklična priroda pojedinih faza unutar stavova, tj. ponavljanje istih faza u jednom Stavu. Autori koriste ove dve faze da bi postavili pitanja na koja trenutno nemaju odgovor (Faza 1b) i istovremeno iznose moguće odgovore na ova pitanja (Faza 4). Stav 3 započinju predstavljanjem osnovnih rezultata do kojih se došlo u prethodnom izlaganju (Faza 1) i nastavljaju sumiranjem dosadašnjeg izlaganja i iznošenjem glavnih zaključaka (Faza 3a). Prilikom sumiranja dosadašnjeg izlaganja autori grupne objave koriste pasiv da bi se udaljili od teme i na taj način istakli svoju objektivnost (*Given that the newer generations are the ones who are expected...; If the materials that are offered to them...*). Autori zaključuju Stav 3 navođenjem literature (Faza 3b) koja je upotrebljena kao izvor informacija iz teksta i u tu svrhu oni koriste hipertekst za pozivanje na reference.

U sledećim pododeljcima će biti dat opis svakog stava, kao i opis pojedinačnih faza koje čine dati stav.

4.3.2.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave

Autori grupnih studentskih objava upotrebljavaju Stav 1 kada žele da istaknu važnost date teme, zatim da predstavu i opišu temu o kojoj pišu, kao i da izraze svoje mišljenje i postavu pitanja ostalim učesnicima u diskusiji ukoliko je potrebno. Autori takođe koriste Stav 1 kada je potrebno da čitaocima daju uvid u dosadašnja istraživanja u toj oblasti, kao i da im predstavu glavne postavke date teme. Kao što se može videti u prethodnom pododeljku, u okviru prvog stava se nalaze tri obavezne i tri opcione faze. Stav 1 je prisutan u svih 16 grupnih studentskih objava koliko je analizirano u toku ovog istraživanja. Struktura Stava 1 se delimično podudara sa strukturom prvog stava u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) koji autori koriste kada žele da istaknu važnost teme (Faza 1 – *Isticanje važnosti teme*), zatim da predstavu određenu temu (Faza 2 – *Generalizacija teme*) i naposljetku da daju pregled prethodnog istraživanja (Faza 3 – *Pregled prethodnog istraživanja*). Ono što izdvaja model retoričke strukture grupnih studentskih objava od Svejlzovog modela je prisutnost autorovog stava i postavljanje pitanja o datoj temi, tj. interaktivnost s čitaocima, što je jedna od distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma. Takođe u našem modelu se povremeno koristi Faza 4c, *Iznošenje glavnih postavki* koja nije prisutna u Svejlzovom modelu. Ovu fazu autori grupnih objava koriste kada žele da istaknu glavnu ideju, tj. polaznu tačku za dalje istraživanje na datu temu. U nastavku teksta će biti dat detaljan opis svake faze iz Stava 1.

4.3.2.1.1. Faza 1 - Naglašavanje relevantnosti teme

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1 (*Naglašavanje relevantnosti teme*) u analiziranom korpusu G kada žele da istaknu relevantnost saopštenog sadržaja, kao i da ubede čitaoce u važnost date teme. Kao što je već rečeno, u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova

faza zauzima prvo mesto u Stavu 1 i autori je takođe koriste kada žele da naglase značaj date teme i da zainteresuju čitaoce za dalje istraživanje i čitanje. Faza 1 je prisutna u 14 objava (87,5%) od ukupno 16 koliko je analizirano za potrebe ovog istraživanja, što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Faza 1 započinje prvi Stav osam puta od ukupno četrnaest, koliko puta se upotrebljava u ovom stavu, te shodno tome joj je dodeljeno prvo mesto u Stavu 1 (510). Po dva puta se nalazi na drugom (511), trećem (512) i četvrtom mestu (513) u Stavu 1.

(510) *The rapid development of technology and the Internet have undoubtedly had a massive impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century. Thanks to technology, we live in an interconnected world, a global village as Marshall McLuhan, a Canadian philosopher, called it in his book The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man from 1962. McLuhan explained that electric technology has contracted the world into a village, because of the instantaneous movement of information from one point on the planet to another.* (Faza 1 / Stav 1)

That being said, one of the many aspects technology has and continues to reshape is education, which is something very easy to spot if we simply compare the way our grandparents did schoolwork and the way generations today do. The biggest difference is today's availability of educational pieces of information right at our fingertips in a matter of seconds... (Faza 2 / Stav 1) (G4)

(511) We observe distant places with a dose of romance. Our ancestors used to wonder what lies behind the next hill, or what land lies behind the horizon. This urge to discover these remote things may have been crucial in our survival. In order to achieve these goals we developed and improved a plethora of technologies. Consequently this allowed us to conquer the land, the sea, and the one thing we humans always dreamed about, the sky. (Faza 2 / Stav 1)

But there is one thing that still torments us, and it is the night sky. Observing all those planets and those bright shiny stars awakes in us a feeling we can hardly articulate or comprehend. We long to reach those distant places and conquer these new worlds. One of these worlds is the planet Mars. On the one hand, it is an inhospitable place, with no atmosphere, average temperature of -63° C and a rough terrain while on the other hand it is the one planet that shares the most similarities with our planet Earth out of all the planets in our solar system. Although it may be too early to talk about the colonization of Mars, it does not stop us from wondering what that process will look like. Moreover, it is what is inspiring a lot of people

to develop technologies that will help us in reaching that goal of becoming an interplanetary species. (Faza 1 / Stav 1) (G12)

- (512) The Internet and various social networks are widely used today. We have an easy and quick access to information, but other people also have access to our personal information. (Faza 2 / Stav 1) Nobody guarantees us that the codes we use are impenetrable, right? What do you think is the best way to preserve personal identity and make sure that no one can get out money and information overnight? (Faza 3 / Stav 1)

In Sweden currently the popular obsession that the youth is doing is the so-called „chipping“ and they are also the number one country with the most „chipped“ people. They serve them as credit cards, keys from cars and apartments, as well as transportation tickets. The advantage of a chip beneath your skin is that you never have to worry about where your wallet or key is, or if you have raised enough money. Sweden is an advanced country, and the Swedish have great confidence in everything that is digital, and therefore they believe that technological progress brings only something that is good. (Faza 1 / Stav 1) (G16)

- (513) In the past, specific people had the influence on developments in technology; those people were the craftsmen, because the ruling class did not have any benefits from its development. On the other hand, when bourgeoisie became the ruling class, many changes were made... (Faza 2 / Stav 1) Does the development of country have the influence on its technological inventions? The answer is yes. (Faza 3 / Stav 1) Many researches show that developed countries have significantly bigger number of technological inventions as to bigger number of scientists. The most important scientists of Serbian origin are Nikola Tesla and Mihajlo Pupin... (Faza 4b / Stav 1) Nowadays, there are countries which are more developed from other countries and have greater technological achievements. The most advanced from all are the USA, Japan, China, Russia, India and Germany. (Faza 1 / Stav 1) (G13)

Kao što je već navedeno, autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1 (Naglašavanje relevantnosti teme) kada žele da istaknu važnost saopštenog sadržaja i kada žele da ubede čitaoce u važnost teme o kojoj pišu. Da bi postigli taj cilj, autori često koriste prideve koji naglašavaju značenje imenica, kao što su: *impressive, progressive, unimaginable, lush, magnificent, mysterious, marvelous, interesting, rapid, massive, important, innovative, advanced, great, groundbreaking, supreme, famous, extraordinary* itd. (514-520). Ovo je ujedno i glavna jezička karakteristika ove faze.

- (514) Technology certainly has affected our lives deeply in many ways. First and foremost is the fact that lives are made much easier through progress in technology. Advancements in medicine are *impressive*... In the beginning, development of technology, had little, to no impact, in everyday lives of people, but with its *progressive* and steady development going on, people's lives in the last two decades became *unimaginable* without technology... (G1)
- (515) Since the dawn of humankind, our species aspired to discover and colonize new territories. At first it was fertile plains, *lush* riversides and *magnificent* forests; then we moved on to conquering new *mysterious* continents, which resulted in discovering new species and lifeforms. Over the next few centuries people discovered every single *marvelous* and *interesting* part of our plane... (G2)
- (516) The *rapid* development of technology and the Internet have undoubtedly had a *massive* impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century... (G4)
- (517) Although assembly language is not much used nowadays, it was a big improvement from machine language and maybe most *important* improvements are that assembly language was easier to debug and easier to read... (G5)
- (518) There is definitely plenty enough room for a debate over the benefits and the negative effects that such *innovative* and *advanced* technological advancement could bring to our lives... (G7)
- (519) The idea that the USA is a land of opportunities where any person no matter their ethnicity, skin color, gender nor religious beliefs can achieve *great* success and greatly contribute to society goes hand and hand with the development of *groundbreaking* inventions in the sphere of technology... (G13)
- (520) Few people can rival Leonardo da Vinci for the title of *supreme* genius of the ages... Perhaps known first as an artist, his most *famous* and recognizable paintings, The Last Supper, the Mona Lisa and the Vitruvian Man, are considered to be some of the *greatest* works of art of all time. In addition to being an *extraordinary* painter he was also an engineer, an architect, an inventor, a sculptor and an expert in numerous different areas of study, thus making him the embodiment of a true polymath of the Renaissance era. (G15)

Pored prideva, autori grupnih studentskih objava koriste u manjoj meri i glagolske fraze kada žele da istaknu važnost teme o kojoj pišu (521-526):

- (521) Lifespan of people *has increased* and uncertainty of life reduced. Standard of living *has improved* too... (G1)
- (522) Since the dawn of humankind, our species *aspired to discover and colonize* new territories. At first it was fertile plains, lush riversides and magnificent forests; then we *moved on to conquering* new mysterious continents, which resulted in discovering new species and lifeforms... (G2)
- (523) *It is important to note* that every new epoch has brought us technological discoveries, for example the steam machine, internal combustion motors, the first computer, robots, but it had discovered even bigger problems within ourselves such as destroying the environment, lots of diseases etc... (G9)
- (524) But there is one thing that still *torments* us, and it is the night sky. Observing all those planets and those bright shiny stars awakes in us a feeling we can hardly articulate or comprehend. We long to reach those distant places and *conquer* these new worlds. One of these worlds is the planet Mars... (G12)
- (525) Many of these inventions *have contributed to greatly increasing* the overall life standard of humanity... (G13)
- (526) Leonardo was one of the most prominent artists of the High Renaissance; he *indulged* himself in the arts of architecture, sculpting and painting. Leonardo is well acknowledged for his art works such as The Last Supper and Mona Lisa... (G15)

Naposletku, možemo primetiti da se ističe još jedna karakteristika ove faze, a to je upotreba izraza za pojačavanje autorovih tvrdnji koje ukazuju na relevantnost date teme (527 – 532). Međutim, mora se istaći da autori grupnih studentskih objava u Fazi 1 prilično jednolično koriste ove elemente metadiskursa, prisutna su samo četiri izraza za pojačavanje autorovih tvrdnji: *undoubtedly, definitely, without a doubt, i actually*. (527-532)

- (527) The rapid development of technology and the Internet have *undoubtedly* had a massive impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century... (G4)
- (528) To put it another way, the significance of technology clearly manifests itself through an enormous amount of capital being put into the research by, *undoubtedly*, some of the most developed countries in the world... (G8)

- (529) There is *definitely* plenty enough room for a debate over the benefits and the negative effects that such innovative and advanced technological advancement could bring to our lives... (G7)
- (530) On the other hand, there are *definitely* certain problems which digital technologies have introduced to the workplace that were not present there before... (G16)
- (531) When it comes to technology, Leonardo da Vinci is *without a doubt*, the greatest inventor of his time... Vitruvian Man, one of Leonardo da Vinci's most famous drawings, is *actually* the drawing of human body with perfect proportions. (G15)
- (532) *Without a doubt*, technology is developing fast... (G7)

4.3.2.1.2. Faza 2 - Opis teme

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 2 / Stav 1 u korpusu G kada žele da daju opis glavnih problema, procesa i pojmova iz teksta. Kao što je već navedeno, u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova faza je nazvana *Generalizacija teme* i zauzima drugo mesto u Stavu 1. Faza 2 (*Opis teme*) zastupljena je u 11 grupnih studentskih objava ili sa 68,75% u analiziranom korpusu G, što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da autori koriste Fazu 2 tri puta na prvom mestu u objavi (533), pet puta na drugom mestu iza Faze 1 (534) i tri puta na trećem ili četvrtom mestu u objavi (535). Četiri puta se Faza 2 upotrebljava po dva puta u jednoj objavi što ukazuje na cikličnu prirodu ove faze (536).

- (533) *We observe distant places with a dose of romance. Our ancestors used to wonder what lies behind the next hill, or what land lies behind the horizon. This urge to discover these remote things may have been crucial in our survival. In order to achieve these goals we developed and improved a plethora of technologies. Consequently this allowed us to conquer the land, the sea, and the one thing we humans always dreamed about, the sky.* (Faza 2 / Stav 1) But there is one thing that still torments us, and it is the night sky. Observing all those planets and those bright shiny stars awakes in us a felling we can hardly articulate or comprehend. We long to reach those distant places and conquer these new worlds. One of these worlds is the planet Mars... (Faza 1 / Stav 1) (G12)

- (534) Machine learning is becoming an increasingly popular topic in many fields of today. It is a tool which can, in many ways simplify the solving process of problems with which people meet every day, and not only that, but also can perform those tasks much faster, more precisely and more elegantly. (Faza 1 / Stav 1) Machine learning is a branch of artificial intelligence, and therefore a subfield of computing. It deals with the study of construction and development of algorithms, which can learn based on the input data and thus be trained to make predictions over the data (Faza 2 / Stav 1) (G6)
- (535) In May 2018, Eurostat published data on European Union investment in technology development and research and compared them with data from 10 years ago (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/R_%26_D_expenditure?fbclid=IwAR1IOhMTWkHYDbL5zW83Su94OVGSCdm6GVBPmD1ODDwKmp3JnM86xGUkZ7Q). Both public and private sector were included in the survey. In the European countries in 2017, a total of 383 billion euros has been spent in the development of new technologies and knowledge, with the average share of GDP slightly more than 2% compared to 1.76% 10 years before... (Faza 4b / Stav 1) To put it another way, the significance of technology clearly manifests itself through an enormous amount of capital being put into the research by, undoubtedly, some of the most developed countries in the world. (Faza 1 / Stav 1) In the past, utilization of advancements in technology and generally, the technological innovations, were mainly the privilege of the wealthy, higher class of the society, which controlled, and in many cases, inhibited its development, disregarding its importance. However, with the first, and especially the second industrial revolution, significant changes started to occur. Technology was becoming more important from day to day, which resulted in its availability to the broad masses today. That is to say, the driving force of change today is impersonated by the globalization and availability of information which might best be illustrated by IT industry. (Faza 2 / Stav 1) (G8)
- (536) For many years, scientists are trying to understand, is traveling through time possible, and if it is possible, how can it be done? So first, we will begin by understanding what is the time? (Faza 3 / Stav 1) To Einstein, time is the “fourth dimension“. The space is described to have three zones which provides a traveler with coordinates (such as height, width, and length), but time provides another coordinate – direction (although conventionally, it only moves forward). (Faza 2 / Stav 1) In the second place, lets see what is the time travelling? (Faza 3 / Stav 1) Time-traveling , (travelling through time) is movement between certain points in time, either future or past. It can be performed either by an object or a person, by using “time machines“. To put it more simply, time machines are hypothetical devices, that

would move an object or a person into different time dimension, and send it into the past or future. (Faza 2 / Stav 1) (G11)

Prilikom pisanja druge faze u Stavu 1 autori grupnih studentskih objava često koriste Sadašnje prosto vreme i modalni glagol *can* što je razumljivo budući da oni u ovoj fazi žele da opišu process, pojavu ili da objasne određeni problem. Takođe se može uočiti i češća upotreba glagola *to be*, *have* i *use* (537 – 544).

- (537) In 2018, we have access to an abundance of online schools, courses, e-textbooks, educational videos and moodle open-source platforms which allow distance-learning, all available to students a couple clicks or screen taps away. (G1)
- (538) Assembly language is a low level programming language which can be used on any device which is programmable. (G5)
- (539) Machine learning is a branch of artificial intelligence, and therefore a subfield of computing. It deals with the study of construction and development of algorithms, which can learn based on the input data and thus be trained to make predictions over the data. (G6)
- (540) Genetic engineering is a set of biochemical steps that separate whole genes, or parts of genes in the DNA of one organism which are then inserted into a certain place of another organism. (G9)
- (541) Nowadays people say that time is money. That means that time cannot be wasted. That is the main reason why being able to find information online quickly is indeed a good thing. It is twenty first century, the “future” is just around the corner and everyone has a smartphone in their pocket. (G10)
- (542) To Einstein, time is the “fourth dimension“. The space is described to have three zones which provides a traveler with coordinates (such as height, width, and length), but time provides another coordinate – direction (although conventionally, it only moves forward)... Time-traveling, (travelling through time) is movement between certain points in time, either future or past. It can be performed either by an object or a person, by using “time machines“. (G11)
- (543) These are a few of many questions that people find the answer to... (G14)
- (544) The Internet and various social networks are widely used today. We have an easy and quick access to information, but other people also have access to our personal information. (G16)

Pored sadašnjeg prostog vremena, autori grupnih studentskih objava koriste takođe sadašnje prosto vreme pasiva kada opisuju neku pojavu ili process (545 – 551). Na taj način autor postiže distanciranost od teme i ističe važnost objekta.

- (545) Assembly language *is based* on machine language, but assembly language is much easier to understand, because it uses letters which are easier to remember, instead of numeric codes, to represent instructions. (G5)
- (546) Machine learning is a branch of artificial intelligence, and therefore a subfield of computing. It deals with the study of construction and development of algorithms, which can learn based on the input data and thus *be trained* to make predictions over the data. (G6)
- (547) That is to say, the driving force of change today *is impersonated* by the globalization and availability of information which might best *be illustrated* by IT industry. (G8)
- (548) These new techniques that have shown up recently belong to a part of science that *is called* genetic engineering. Genetic engineering is a set of biochemical steps that separate whole genes, or parts of genes in the DNA of one organism which *are* then *inserted* into a certain place of another organism. (G9)
- (549) The space *is described* to have three zones which provides a traveler with coordinates (such as height, width, and length), but time provides another coordinate – direction (although conventionally, it only moves forward). (G11)
- (550) The Internet and various social networks *are* widely *used* today. (G16)
- (551) Their economy *is focused* on the export of digital technologies and services, as well as innovation. (G16)

Autori grupnih studentskih objava takođe koriste, iako u nešto manjoj meri, prošlo prosto vreme aktiva i pasiva kada žele da opišu poreklo ili istoriju neke pojave ili procesa (552-556).

- (552) Furthermore, in 2011, a professor at Stanford University *offered* a free MOOC (massive open online course) in artificial intelligence and 160,000 students from over 190 countries *enrolled*. (Source: Inside Higher Ed, 2012) (G4)

- (553) In addition, programmer had to remember numeric code of each instruction, because each instruction was represented with one number consisting of ones and zeros. That is why the assembly language was created. (G5)
- (554) In the past, utilization of advancements in technology and generally, the technological innovations, were mainly the privilege of the wealthy, higher class of the society, which controlled, and in many cases, inhibited its development, disregarding its importance. (G8)
- (555) In order to achieve these goals we developed and improved a plethora of technologies. Consequently this allowed us to conquer the land, the sea, and the one thing we humans always dreamed about, the sky. (G12)
- (556) In the past, specific people had the influence on developments in technology; those people were the craftsmen, because the ruling class did not have any benefits from its development. On the other hand, when bourgeoisie became the ruling class, many changes were made. Bourgeoisie wanted to make bigger profit as to earn more money. This resulted in creating capitalism which means to make more products for less time and less money. All of this led to rapid developments in technology, as well as to bigger investments in it. Different organizations with large teams of scientists were created, a lot of schools were opened for educating people to work in a new sector called IT sector. (G13)

Pored gore navedenih karakteristika ove faze ističe se upotreba priloških priloga za vreme *nowadays* i *today* koje autori grupnih studentskih objava koriste kada žele da naglase relevantnost date teme (557-562).

- (557) Nowadays people say that time is money. (G10)
- (558) Nowadays anyone could complete that task simply because of the internet. (G10)
- (559) Additionally, with digital tools nowadays we are able to deal with any kind of problems, as they are helping us work with any data on our devices, from text and images to videos or audio files. (G15)
- (560) Digitization of workplaces is today a process that every company is going through. (G15)
- (561) The Internet and various social networks are widely used today. (G16)

- (562) That being said, one of the many aspects technology has and continues to reshape is education, which is something very easy to spot if we simply compare the way our grandparents did schoolwork and the way generations *today* do. (G4)

4.3.2.1.3. Faza 3 - Postavljanje pitanja o temi

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 3, Stav 1 (*Postavljanje pitanja o temi*) kada žele da postave pitanje u vezi sa saopštenim sadržajem. Kao što je navedeno u pododjeljku 4.3.1.2.3., ova faza predstavlja jednu od opcionih faza u Stavu 2 Svejlzovog modela (Swales, 1990) i zove se *Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor* (Faza 1C). Faza 3 je upotrebljena u 10 grupnih objava (62,5%), što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Autori u analiziranom korpusu G uglavnom postavljaju direktna pitanja svojim čitaocima što možemo videti u primerima (563-570):

- (563) And now, a new question arose. *If we really were to colonize this new land, who would be among the first people to live there?* (G2)
- (564) *The most controversial one of all is – is it right to experiment on humans for the sake of science?* (G3)
- (565) *So how is digital learning going to change schools and education?* (G4)
- (566) *Obviously, all of this raises many questions: Is it really a good idea to have self-driving cars? Is it safer for passengers than standard human operated cars? Would car crashes become the part of the past?* (G7)
- (567) *Is being able to find information quickly online a good or bad thing? If you were given the task to find information about a topic completely unknown to you how fast could you do it and will your information be accurate?* (G10)
- (568) *Does the development of country have the influence on its technological inventions?* (G13)
- (569) *Why does universe exist? Does the Universe have a physical boundary? What affects its structure?* (G14)
- (570) *What do you think is the best way to preserve personal identity?* (G16)

Može se primetiti da je jedina jezička karakteristika ove faze upotreba imenice *question*; nju autori grupnih objava koriste u ovoj fazi da istaknu važnost postavljenog pitanja (571-575). Ova imenica se koristi u 4 objave od ukupno 10 objava u kojima je zastupljena Faza 3, što predstavlja stepen zastupljenosti od 40%. U objavi G3 je autor upotrebio dva puta imenicu *question* (572-573)

(571) And now, a new *question* arose. If we really were to colonize this new land, who would be among the first people to live there? (G2)

(572) The most controversial one of all is – is it right to experiment on humans for the sake of science? This *question* is becoming very important and the need to discuss it has never been greater. (G3)

(573) But, what should the limits of experimental research on humans be? This *question* is really the most common when it comes to this kind of research. (G3)

(574) Obviously, all of this raises many *questions*: Is it really a good idea to have self-driving cars? Is it safer for passengers than standard human operated cars? Would car crashes become the part of the past? (G7)

(575) The fast access to any information usually results in us forgetting those risks and losing awareness of our safety and that leads to *questions* like ‘Is it good that we have fast access to the internet and what are the good and bad sides of it?’ (G10)

4.3.2.1.4. Faza 4a - Iznošenje autorovih stavova

Autori grupnih objava koriste Fazu 4a u korpusu G kada žele da saopšte svoje mišljenje o datoj temi, kao i da daju argumente za ili protiv neke ideje ili tvrdnje iz teksta. Ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), što je i razumljivo budući da iznošenje autorovih stavova nije karakteristika naučnih radova. Faza 4a je prisutna u 4 grupne objave (25%), što je čini opcionom fazom u Stavu 1. Na osnovu dobijenih rezultata, možemo da uočimo da autori grupnih objava pretežno koriste ovu fazu na četvrtom mestu u Stavu 1 (3 puta od ukupno 4 puta koliko je prisutna Faza 4a u Stavu 1). Tako u primeru (576) možemo da vidimo da autor započinje objavu Fazom 1 (*Naglašavanje relevantnosti teme*). On u tu svrhu koristi pridev

massive da bi pokazao važnost uticaja tehnologije na svakodnevni život ljudi u 21. veku. Nakon toga on prelazi na drugu fazu (*Opis teme*) gde upoređuje savremeno obrazovanje sa obrazovanjem u prošlom veku. Treća faza (*Postavljanje pitanja o temi*) započinje direktnim pitanjem čitaocima *So how is digital learning going to change schools and education?*, a nakon toga autor prelazi na Fazu 4a (*Iznošenje autorovih stavova*) iznošenjem svojih stavova u vezi s razvojem obrazovne tehnologije u budućnosti.

(576) The rapid development of technology and the Internet have undoubtedly had a massive impact on every aspect of people's day-to-day lives in the 21st century... (*Faza 1 / Stav 1*) That being said, one of the many aspects technology has and continues to reshape is education, which is something very easy to spot if we simply compare the way our grandparents did schoolwork and the way generations today do... (*Faza 2 / Stav 1*) So how is digital learning going to change schools and education? (*Faza 3 / Stav 1*) We certainly expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations. (*Faza 4a / Stav 1*) (G4)

Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba markera autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*). Ovi izrazi direktno grade odnos s čitaocem i autor ih uglavnom koristi kada želi da uključi čitaoce u diskusiju (Hyland, 2005). Da bi postigli taj cilj i izgradili vezu sa čitaocima autori grupnih objava u Fazi 4a isključivo koriste ličnu zamenicu *we*. Upotrebom inkluzivnog *we* autori naglašavaju pripadnost ljudskom rodu, kako njih kao autora tako i čitalaca. Na taj način autori približavaju lične stavove i ideje čitaocima, čineći ih zajedničkim i bliskim (577-580). Ovo je ujedno i glavna jezička karakteristika ove faze.

(577) We certainly expect many more advancements in educational technology in the future which will alter schools and teaching methods for the future generations. (G4)

(578) Now, as perfect as it seems in reality it is far from that. Since it is available to anyone and we can not know what other people do with the data on the internet, the use of it comes with many risks. (G10)

(579) For instance, we can travel in peace because we know that we will never get lost with all the GPS apps we previously installed. In contrast, we could have forgotten to install all the

apps, but do not worry, we can always just download them by turning our data share on, also known as the internet. (G10)

(580) We had the opportunity to see peoples vision of time travel many times, in movies, shows, video games. One of my personal favorites is “Abstergo” from the popular franchise Assassin’s creed. (G11)

Nasuprot tome markeri autorovog samoupućivanja su zastupljeni samo sa jednim izrazom u ovoj fazi (prisvojni pridev *my*), iako bi njihova veća upotreba bila očekivana prilikom iznošenje ličnih stavova. Ovaj marker autor grupne objave koristi da saopšti svoj lični stav u vezi s datom temom (581):

(581) One of my personal favorites is “Abstergo” from the popular franchise Assassin’s creed. (G11)

4.3.2.1.5. Faza 4b - Uvid u prethodno istraživanje

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 4b (*Uvid u prethodno istraživanje*) kada žele da se osvrnu na dosadašnja istraživanja iz date oblasti i na taj način da skrenu pažnju čitaocima na važnost teme o kojoj pišu. Ova Faza je prisutna u Svejlzovom modelu i nalazi se na trećem mestu u Stavu 1 pod nazivom *Pregled prethodnog istraživanja* (Swales, 1990). Lakić navodi da ova faza u uvodima naučnih radova iz oblasti ekonomije zauzima poseban stav (Stav 2) budući da čini važnu osnovu za kasniji rad (1999: 82). U našem modelu Faza 4b zauzima četvrto mesto u Stavu 1 sa zastupljenošću od 56,25 % (prisutna u 9 grupnih objava), što je čini opcionom fazom u Stavu 1. Za razliku od Svejlzovog i Lakićevog modela gde ova faza predstavlja uglavnom pregled literature, u grupnim studentskim objavama autori pretežno opisuju dosadašnja dostignuća i istraživanja iz oblasti o kojoj pišu (582-586). Ovo je ujedno i glavna karakteristika ove faze.

- (582) One of the experiments that were poorly executed in the past was Milgram's experiment. Participants in this experiment were given a role of "teacher" and their job was to shock student when he would give a wrong answer. There was also authority whose job was to not allow participants to simply quit... A much more ethical and safe psychological experiment was the "Trolley problem" experiment. This experiment was conducted by Vsauce for the sake of a YouTube series called "Mind Field". The trolley problem is very simple. A trolley is moving towards 5 people and you have an option to switch its line so it only hits one person... (G3)
- (583) First ever assembly language was created by Kathleen Booth in 1947. Furthermore important moment in history was the process of creating Electronic Delay Storage Automatic Calculator which had an assembly language, named "initial orders", built in. In 1955 the IBM 650 computer was released with Symbolic Optimal Assembly Program assembly language. (G5)
- (584) From detecting cancer to self driving cars, machine learning has granted computer system entirely new abilities. The expansion of this computing branch enabled the development of some new scenarios and, furthermore, the ones that were unimaginable until now, such as self-driving cars, automatic diagnostics in healthcare, digital assistants with whom we communicate naturally, communication between people who do not speak the same language and many others. (G6)
- (585) Today, most items that are exposed to genetic engineering are specific plants. The first genetic modified plant is tobacco (1984.), and after tobacco the number of genetic modified plants has grown with exponential speed. The next fields of interest for scientists were living creatures starting from bacteria to animals and humans. (G9)
- (586) Many researches show that developed countries have significantly bigger number of technological inventions as to bigger number of scientists. The most important scientists of Serbian origin are Nikola Tesla and Mihajlo Pupin. Nikola Tesla is best known for his design of the modern alternating current (AC) electricity supply system, while the Mihajlo Pupin is best known for his development of means of greatly extending the range of long-distance telephone communication. All these inventions made human life much easier. (G13)

Ukoliko pogledamo jezičke karakteristike ove faze možemo uočiti upotrebu sledećih imenica: *research, findings, experiments, scientists, inventions, theories* (587-592). Ove imenice

autori grupnih objava često koriste kada žele da opišu važna istraživanja i dostignuća iz oblasti o kojoj pišu.

- (587) Many researches show that developed countries have significantly bigger number of technological inventions as to bigger number of scientists. (G13)
- (588) According to a recent Oxford research, machine learning will replace 47% of current jobs in the coming decades. (G6)
- (589) As a result of these findings, which suggest a high probability for human life on Mars, companies like Tesla and Blue Origin have already made plans and strategies to settle the red planet. (G2)
- (590) The next fields of interest for scientists were living creatures starting from bacteria to animals and humans. However, because of all these experiments in genetic material, it is possible to violate many ethical principles. (G9)
- (591) One of the experiments that were poorly executed in the past was Milgram's experiment... A much more ethical and safe psychological experiment was the "Trolley problem" experiment. This experiment was conducted by Vsauce for the sake of a YouTube series called "Mind Field"... (G3)
- (592) In addition to all of its medical contributions the USA has provided us with one of the biggest inventions in human history, the smartphone. (G13)
- (593) Throughout the years, scientists have developed many theories about the reason why the universe exists. One of these theories on a study of black holes was published in 1784 by John Michell, a physics professor at Cambridge University. (G14)
- (594) Since the early ages, we have had a lot of theories about time traveling, and time travelers themselves... According to physics, time travel is possible, but scientists have not come with the solution, yet. (G11)

4.3.2.1.6. Faza 4c - Iznošenje glavnih postavki

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 4c u Stavu 1 kada žele da istaknu glavne postavke ili karakteristike određene pojave ili problema. Ova Faza je bila prisutna u Svejzovom

prvobitnom modelu iz 1981. godine gde je zauzimala poslednje mesto u Stavu 1(Faza C) pod nazivom *Navođenje glavnih karakteristika* (Swales, 1981). Međutim, u modelu iz 1990. godine ova faza nije prisutna (Swales, 1990). U Lakićevom modelu ova faza zauzima drugo mesto u prvom stavu pod nazivom *Isticanje glavnih karakteristika* (Lakić, 1999). U našem modelu Faza 4c zauzima četvrto mesto u Stavu 1 i prisutna je u 6 grupnih objava ili sa stepenom zastupljenosti od 37,5 %, što je čini opcionom fazom u Stavu 1. Kao što smo već naglasili, autori grupnih studentskih objava u ovoj fazi prikazuju glavne karakteristike ili postavke neke pojave, procesa ili problema (595-600).

- (595) According to The World Bank, the technological progress of a country can be measured by measuring the growth in total productivity. In other words, measuring the relative efficiency with which an economy produces goods given a certain amount of capital and labor force. (G8)
- (596) In addition to this, these stations produce insulin, interferon, interleukin, growth hormone and recombinant vaccine. Steps that are used in genetic engineering are mostly enzymatic and molecular biological classic methods of mycobacterial genetics. (G9)
- (597) Even though we have plenty of food here on Earth, no natural predators and a good climate, we know that none of those things will last forever. (G12)
- (598) Firstly, we are going to address the biggest of them all, the United States of America. As the USA and its citizens pride themselves on freedom it is only logical that their scientific endeavors will be successful due to not being restrained by any sort of political, religious or any other ideals. (G13)
- (599) In order to explain this mysterious phenomenon, scientists have given many definitions that are based on the black hole's ability, cause, and occurrence. The black hole is one of the last stages in the evolution of a star; moreover, it is one of the ways in which the star ends its life. In addition, it is estimated that only 2% of stars collapse into black holes. (G14)
- (600) Without a doubt, technology is developing fast. As a result, it is possible that this innovation will come to life in the close future. You can go whenever you want by car, unlike traveling by the bus or taxi because then you depend on the strict time when your vehicle is coming. (G7)

Ukoliko pogledamo upotrebu vremena u ovoj fazi, možemo uočiti da autori često koriste sadašnje prosto vreme, što je razumljivo s obzirom da opisuju glavne karakteristike određene pojave ili procesa (601-604). Takođe je česta upotreba modalnih glagola *can* i *may* (605-607), kao i prostog budućeg vremena (608-610):

- (601) In addition to this, these stations produce insulin, interferon, interleukin, growth hormone and recombinant vaccine...(G9)
- (602) In other words, measuring the relative efficiency with which an economy produces goods given a certain amount of capital and labor force. (G8)
- (603) Even though we have plenty of food here on Earth, no natural predators and a good climate, we know that none of those things will last forever. (G12)
- (604) The black hole is one of the last stages in the evolution of a star; moreover, it is one of the ways in which the star ends its life. (G14)
- (605) According to The World Bank, the technological progress of a country can be measured by measuring the growth in total productivity. (G8)
- (606) You can go whenever you want by car, unlike traveling by the bus or taxi because then you depend on the strict time when your vehicle is coming. (G7)
- (607) And the time may come when we will need the advanced technology to survive on the other planets. Meanwhile, it may be wise to think ahead, and start discussing how we can overcome these obstacles. (G12)
- (608) As the USA and its citizens pride themselves on freedom it is only logical that their scientific endeavors will be successful due to not being restrained by any sort of political, religious or any other ideals. (G13)
- (609) Without a doubt, technology is developing fast. As a result, it is possible that this innovation will come to life in the close future. (G7)
- (610) Even though we have plenty of food here on Earth, no natural predators and a good climate, we know that none of those things will last forever. (G12)

Ova faza nema nekih specifičnih jezičkih karakteristika, što se i podudara s rezultatima koje je dobio Lakić u svom istraživanju, što on objašnjava činjenicom da analiza žanra ne sputava autorovu kreativnost u pisanju (Lakić, 1999: 79).

4.3.2.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove

Na osnovu dobijenih rezultata analize retoričke strukture grupnih studentskih objava, možemo da vidimo da autori koriste Stav 2 kada žele da istaknu nedostatke i praznine u prethodno saopštenom sadržaju, zatim da postave pitanja u vezi s datom temom, iznesu činjenice koje potvrđuju autorove stavove iz teksta, utvrde i prošire temu o kojoj se diskutuje, iznesu neslaganje, pretpostavke i sumnje zasnovane na saopštenom sadržaju i naposljetku da predstave dosadašnja istraživanja iz date oblasti i navedu izvore informacija iz teksta.

Stav 2 je prisutan u svih 16 grupnih studentskih objava u korpusu G. Primetno je da se retorička struktura Stava 2 u korpusu G samo denekle podudara sa strukturom Stava 2 u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 2 kada žele da istaknu prazninu ili nedostatke u dosadašnjim istraživanjima (Faza 1a – *Isticanje praznine ili nedostataka*), iznesu neslaganje sa temom (Faza 2 – *Iznošenje kontratvrđnje*) ili da postave bitna pitanja na koja treba da se da odgovor (Faza 1b – *Postavljanje pitanja o temi*). U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) *Iznošenje kontratvrđnje* je Faza 1A, *Naznačavanje praznine ili nedostataka* Faza 1B, a *Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor* Faza 1C. Glavna razlika u strukturi Stava 2 u ova dva žanra jeste nedostatak faze u grupnim studentskim objavama u kojima autori iznose stavove u vezi s ranijim istraživanjima u datoj oblasti. Nasuprot tome, u Stavu 2 u grupnim studentskim objavama autori iznose činjenice u vezi sa saopštenim sadržajem (Faza 1c – *Iznošenje činjenica*), proširuju temu (Faza 3 – *Proširenje teme*) koju su započeli u Stavu 1, i iznose pretpostavke i rezultate u vezi sa saopštenim sadržajem (Faza 4 – *Iznošenje pretpostavki* i Faza 6 – *Iznošenje rezultata i rešenja*). Takođe je prisutna faza *Navođenje izvora informacija iz teksta* (Faza 7) dok u Svejlzovom modelu ta faza nije prisutna u Stavu 2. U nastavku teksta će biti prikazan detaljan opis svake faze iz Stava 2.

4.3.2.2.1. Faza 1a - Isticanje praznine ili nedostataka

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1a (*Isticanje praznine ili nedostataka*) u Stavu 2 kada žele da istaknu praznine ili nedostatke u prethodno saopštenom sadržaju. Ova Faza se nalazi u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) na drugom mestu u Stavu 2 pod nazivom *Naznačavanje praznine ili nedostataka*. U našem modelu Faza 1a zauzima prvo mesto u Stavu 2 i prisutna je u 5 grupnih objava (31,25%), što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Lakić (1999) navodi da autori koriste ovu fazu da iznesu svoje stavove o prethodnim istraživanjima iz date oblasti. Ukoliko pogledamo jezičke karakteristike ove faze možemo da uočimo da autori koriste imenice kao što su *downside*, *lack*, *problem* i *damage* koji ukazuju na određene nedostatke i probleme (611-615). U ovu grupu možemo da uvrstimo i glagol *to jeopardize* budući da ima negativnu konotaciju u svom značenju i ukazuje na prisustvo određenog problema (615).

- (611) Off course, interference of technology in our lives has its *downsides*. Most important *downside* is that people are becoming asocial, each year more and more... (G1)
- (612) However, this type of research was the only one available because of the *lack* of technology and scientific knowledge. (G3)
- (613) But, there is a very obvious *problem* with these proposals - there is no such technology that can transport any organisms without severe *damage*. So, if we want to succeed in this space mission, we need to research further, that is exactly what the leading space agencies are currently doing. (G13)
- (614) These kinds of experiments become *problems* only when they are not based on actual scientific research or when the people partaking in them have not agreed to do so. (G3)
- (615) In 2015, cybercriminals hacked the U.S. Office of Personnel Management and thus managed *to jeopardize* 5.6 million identities by stealing their fingerprints and personal information. (G16)

Autori takođe koriste negaciju kada žele da ukažu na određene nedostatke i probleme u dosadašnjem izlaganju i u tu svrhu oni koriste negaciju glagola (616-619) i prideve koji imaju negativno značenje (620-621).

- (616) Even when young people are hanging out somewhere outside their homes, it is not rare to see, that they are not having conversations, but instead, they are watching posts on Instagram, Facebook, or on some other social network. Everything came down to a point where people can not imagine their life without a smartphone in their hands. (G1)
- (617) These kinds of experiments become problems only when they are not based on actual scientific research or when the people partaking in them have not agreed to do so... (G3)
- (618) When we look at the development of technology in the area of extraterrestrial interactions, we can notice that NASA has not made that much progress. (G12)
- (619) These systems are innovative and accurate, but not nearly enough explored and secured... (G16)
- (620) The main topic is the potential negative influence of GMO food on the environment, people and economical questions. (G9)
- (621) According to many researches, the answer to this particular question is still negative... (G12)

Od ostalih jezičkih karakteristika ove faze možemo da istaknemo upotrebu jezičkih elemenata kao što su prilog *hardly*, fraze *much more ground to cover*, *spending less time together*, i *to be in risk* koji ističu prisustvo određenog nedostatka ili problema u saopštenom sadržaju (622-624):

- (622) There is much more ground to cover. Such as the technological impact on mental health and mood of people. The topic is very diverse and can hardly be covered in an essay. (G1)
- (623) People are spending less time together, and they are generally communicating less with each other. (G1)
- (624) In reality, our personal data is invariably in risk of being collected without given consent. (G16)

4.3.2.2.2. Faza 1b - Postavljanje pitanja o temi

Autori grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima koriste Fazu 1b (*Postavljanje pitanja o temi*) kada žele da postave pitanja u vezi sa saopštenim sadržajem. Kao što je već istaknuto ranije, Svejlz (Swales, 1990) naziva ovu fazu *Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor* i ona zauzima jednu od faza u Stavu 2 (Faza 1C). Iako je jedna faza (Faza 3) pod istim nazivom zastupljena u našem modelu u Stavu 1, autorka smatra da prisustvo ove faze u Stavu 2 nije ciklično ponavljanje Faze 3 iz Stava 1 budući da autori upotrebljavaju ovu fazu 9 puta u Stavu 2 od ukupno 16 grupnih objava (56,25%), što je čini opcionalnom fazom u Stavu 2. Autori u analiziranom korpusu G koriste Fazu 1b kada žele da zainteresuju čitaoce za određenu temu i na taj način privuku njihovu pažnju na određenu pojavu ili problem o kojem pišu (625-629):

- (625) *But are we capable to take on the role of the creator of our world? Would it be alright to live with 7 billion people that look same, that look "perfect", would life in that world even be possible?* (G9)
- (626) *What if autopilot fails or brakes on the car fail, on one side of the street is old lady and on the other child?* (G7)
- (627) *Are psychological and social experiments on humans justified?* (G3)
- (628) *What would happen if one day we lose electricity in the house, would that mean we lose our access to the data? Would that mean we would be incapable of thinking analytically or even remembering someone's name?* (G4)
- (629) *In the end, what is your conclusion is it better to get acquainted with our codes, to chip us or to use the biometric system?* (G16)

Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba imenice *question* (630-634).

- (630) Are psychological and social experiments on humans justified? Answering this *question* is not easy. (G3)

- (631) Are we ready to spend so much time for just one fact and can we truly comprehend their way? Another question has arisen - Is a new way truly better? (G4)
- (632) Despite the rise of new technologies and ways of studying, we have left a lot of moral and ethical questions unanswered. What would happen if one day we lose electricity in the house, would that mean we lose our access to the data? Would that mean we would be incapable of thinking analytically or even remembering someone's name? (G4)
- (633) Nevertheless if real physical time travel is possible, it leads to many questions. For example, would people be able to die, would we be able to return or time travel would be a one way ticket? Could we change history and how would it affect present and future? (G11)
- (634) The question we need to ask ourselves first when we talk about potential life on Mars is: Does mankind currently possess such advanced technology to send people there? (G12)

4.3.2.2.3. Faza 1c - Iznošenje činjenica

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1c u Stavu 2 kada žele da iznesu činjenice u vezi sa saopštenim sadržajem i na taj način potvrde iznete stavove i tvrdnje. Ova Faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), a u našem modelu Faza 1c zauzima jednu od opcionih faza na prvom mestu u Stavu 2. U analiziranom korpusu G je zastupljena sa 37,5% (prisutna u 5 objava od ukupno 16), što je čini opcionom fazom u Stavu 2. Kao što smo već naveli, autori u ovoj fazi iznose činjenice kada žele da potvrde iznete stavove i tvrdnje i na taj način uvere čitaoce u istinitost saopštenog sadržaja (635-639):

- (635) Machine learning is a part of Artificial intelligence and is dedicated on the ability of machines to receive data and value for themselves, adding algorithms as they learn and carry out the process of collecting data. (G6)
- (636) Although some people find these thoughts appealing, let's get straight to the facts. Mars is the fourth planet of the solar system. The most problematic thing about the actual realization of the idea of life on Mars is its atmosphere. Consisting of about 95% carbon-dioxide, it represents the biggest obstacle for scientists working on the project "Mars". (G12)

- (637) In 1837, Dmitry Zagryazhsky invented caterpillar tracks which led to the creation of tractors on them and, subsequently, of tanks, which revolutionized how humans wage wars. Another war related invention, the helicopter, was invented by Igor Sikorsky. Igor was a Russian born inventor who had to emigrate to the United States after the communist revolution of 1917. In the USA he built the first experimental helicopter in 1939 and his design is used in more than 95% of modern helicopters. (G13)
- (638) In the 1960s, British physicist Stephen Hawking was one among several brilliant researchers who became interested in the behavior of black holes. He wrote his doctoral thesis on the cosmological aspects of a singularity (the point in space-time at which all of a black hole's mass is concentrated) and drew parallels between the singularities of stellar-mass black holes and the initial state of the Universe during the Big Bang. (G14)
- (639) Facial recognition databases linked with CCTV cameras are used in London, New York, Moscow and various Chinese cities. The technology is constantly developing, even to the extent of scanning people's irises from a distance of 10 meters. (G16)

Ukoliko pogledamo upotrebu glagolskih vremena u ovoj fazi, možemo primetiti da autori grupnih studentskih objava koriste sadašnje prosto vreme aktiva i pasiva kada iznose opšte poznate činjenice u vezi s datom temom (640-644), a prošlo prosto vreme aktiva i pasiva kada žele da istaknu istorijske činjenice i skrenu pažnju čitaocima na važne izume iz prošlosti (645-646). Ovo je takođe glavna karakteristika ove faze.

- (640) Machine learning is a part of Artificial intelligence and is dedicated on the ability of machines to receive data and value for themselves, adding algorithms as they learn and carry out the process of collecting data. (G6)
- (641) Mars is the fourth planet of the solar system. The most problematic thing about the actual realization of the idea of life on Mars is its atmosphere. Consisting of about 95% carbon-dioxide, it represents the biggest obstacle for scientists working on the project "Mars". (G12)
- (642) Facial recognition databases linked with CCTV cameras are used in London, New York, Moscow and various Chinese cities. (G16)
- (643) Interesting fact about his notes is that sometimes they are written from right to left, or as it is called "mirror writing". (G15)

- (644) There are proven researches indicating that use of mobile devices can be a health hazard. (G1)
- (645) In 1837, Dmitry Zagryazhsky invented caterpillar tracks which led to the creation of tractors on them and, subsequently, of tanks, which revolutionized how humans wage wars. Another war related invention, the helicopter, was invented by Igor Sikorsky. Igor was a Russian born inventor who had to immigrate to the United States after the communist revolution of 1917. In the USA he built the first experimental helicopter in 1939 and his design is used in more than 95% of modern helicopters. (G13)
- (646) In the 1960s, British physicist Stephen Hawking was one among several brilliant researchers who became interested in the behavior of black holes. He wrote his doctoral thesis on the cosmological aspects of a singularity (the point in space-time at which all of a black hole's mass is concentrated) and drew parallels between the singularities of stellar-mass black holes and the initial state of the Universe during the Big Bang. (G14)

4.3.2.2.4. Faza 2 - Iznošenje kontratvrđnje

Autori grupnih studentskih objava uglavnom koriste Fazu 2 (*Iznošenje kontratvrđnje*) kada žele da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem. U Svejlzovom modelu (Swales, 1990) ova faza je nazvana *Kontratvrđnja* i zauzima prvo mesto u Stavu 2 (Faza 1A). Svejlz (Swales, 1990: 154) navodi da autori prvenstveno koriste ovu fazu kada ističu nedostatke dosadašnjih istraživanja. U analiziranom korusu G Faza 2 je zastupljena u 16 grupnih studentskih objava od ukupno 16 (100%), što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da Faza 2 ima cikličnu prirodu, tj. ova faza se više puta koristi u okviru jedne objave. Autori u čak 10 grupnih objava koriste Fazu 2 dva ili više puta (62,5%). U primeru (647) možemo da vidimo da autor završava Stav 1 saopštavanjem svojih stavova (Faza 4a) u vezi s putovanjem kroz vreme (*One of my personal favorites is "Abstergo" ...*), a zatim prelazi na Stav 2, Fazu 4 iznošenjem pretpostavki u vezi s datom temom (*If time travel existed it would probably be mostly similar to this... Physical time travel is something that will probably not be achievable for some time*). Autor koristi izraze autorovog ograđivanja (eng. *hedges*) *would* i *probably* i na taj način se ograđuje i ostavlja prostor za pregovaranje. Na sledeću fazu (Faza 2 / *Iznošenje kontratvrđnje*) autor prelazi direktno koristeći tranzicioni izraz *on the other hand* (*On*

the other hand time travel as virtual reality could be very possible) s ciljem da istakne kontrast prethodno saopštenom sadržaju. Već u sledećem pasusu autor se vraća ponovo na Fazu 4 i iznosi sledeću pretpostavku koristeći izraz autorovog ograđivanja *would* (*Next focus would be on interactions with groups of people or individuals. It would not be very realistic for you to jump a millennium in the past and interact with people of different levels in society the same*). Nakon toga, autor se ponovo vraća na Fazu 2, iznoseći još jedan kontraargument zašto putovanje kroz vreme ne bi bilo moguće. On koristi tranzicioni izraz *however* (*However, no matter how much time, effort and how many people would work on this project; people could not recreate all of the historical chapters*) da započne Fazu 2 i na taj način ističe da su iznete tvrdnje suprotne prethodno saopštenom sadržaju.

(647) We had the opportunity to see peoples vision of time travel many times, in movies, shows, video games. One of my personal favorites is “Abstergo” from the popular franchise Assassin’s creed. (Faza 4a / Stav 1) If time travel existed it would probably be mostly similar to this... Physical time travel is something that will probably not be achievable for some time. (Faza 4 / Stav 2) On the other hand time travel as virtual reality could be very possible. We already can play video games with amazing experience and with enough time and effort; time travel would open a new world for us. (Faza 2 / Stav 2)

Next focus would be on interactions with groups of people or individuals. It would not be very realistic for you to jump a millennium in the past and interact with people of different levels in society the same. (Faza 4 / Stav 2) However, no matter how much time, effort and how many people would work on this project; people could not recreate all of the historical chapters. (Faza 2 / Stav 2) (G11)

Kao što je već ranije navedeno, autori često koriste tranzicione izraze kada žele da iznesu svoje neslaganje sa saopštenim sadržajem ili kada žele da istaknu kontrast između iznetih tvrdnji (Blagojević, 2008; Hyland, 2005). Shodno tome, autori grupnih studentskih objava koriste sledeće tranzicione izraze: *however, on the other hand, in contrast, rather, nonetheless, nevertheless* i *although* kada žele da iznesu kontraargumente ili pokažu svoje neslaganje sa tvrdnjama iz teksta (648 – 658):

- (648) *However*, no matter how much time, effort and how many people would work on this project; people could not recreate all of the historical chapters. (G11)
- (649) *However*, experiments on humans can be very dangerous, if done without thinking about the possible consequences. (G3)
- (650) *However*, a large number of Europeans are skeptical with the idea of embedding a chip beneath a person's skin. (G16)
- (651) *On the other hand*, jobs that can not be replaced by robots will be much more common on Mars. (G2)
- (652) *On the other hand*, there are negative sides to what technology has brought us. (G1)
- (653) *On the other hand*, facial recognition does not require so much effort. (G16)
- (654) *In contrast*, there are companies that have a different approach to helping people study... (G4)
- (655) *Rather*, they are making a brain implant that will help us get information from online simply by thinking about it. (G4)
- (656) *Nonetheless*, China has gone through an enormous change and has demonstrated a significant technological breakthrough in recent years. (G8)
- (657) *Nevertheless*, the advantages of life in the developed countries are immeasurable. (G8)
- (658) *Although* Russia was once part of one of the least free and most authoritarian states in history, namely the Soviet Union, it still has an impressive record of technological innovation which certainly changed human everyday life. (G13)

Pored tranzicionih izraza, autori grupnih objava takođe često upotrebljavaju negaciju kada žele da ukažu na specifične nedostatke i probleme u prethodno saopštenom sadržaju (659 – 672). Svejlz (Swales, 1990: 155) takođe ističe da autori naučnih radova koriste negaciju kada žele da pokažu neslaganje sa saopštenim sadržajem (Faza 1A / *Kontratvrđnja*).

- (659) However, something that is basic job on Earth *is not* basic on Mars. (G2)
- (660) On the other hand, jobs that *can not be* replaced by robots will be much more common on Mars. Harsh environment on Mars will have a high impact on human behavior, mostly negative, so the demand for psychologists will rise but *not* everyone *will be* a highly

specialized one but rather receive short course on how to deal with problems that are specific for Martians. (G2)

(661) However, experiments on humans can be very dangerous, if done without thinking about the possible consequences. If experiments are done unethically, we could create some serious mental traumas... If we are not very careful we can harm our participants. (G3)

(662) However, they have not shared much information about it since the research is not quite there yet, but the prime idea of the technology is that it sends specific electronic signals directly to the brain. (G4)

(663) However, it can not comprehend the correct output. It can explore the data but can not practice on its own like the supervised learning. (G6)

(664) However, that does not change the fact that self driving cars could significantly reduce the number of deaths in car accidents, and increase the general safety of traffic, which is exactly the main point of this essay... (G7)

(665) But unfortunately, not being able to have a chance to drive a car by yourself would be disappointing for you if you grew up loving cars. Not only this car costs a fortune, but also it does not guarantee you safety. (G7)

(666) On the other hand, we know that we live in the world where does not exist only one side of the medal and we must look through the eyes of another man which has a different opinion about the same term. (G9)

(667) However, no matter how much time, effort and how many people would work on this project, people could not recreate all of the historical chapters. (G11)

(668) Not only there is no historical evidence, but no news it ever happened anywhere. One thing is certain, traveling into future is physically impossible since you cannot create something has not happened yet. (G11)

(669) Despite of this fact, the media has started promoting bold, if not arrogant, opinions that humanity could develop technology we need to survive not on the Moon, but even further away - on Mars. (G12)

(670) On the other hand, this theory is not compatible with the existence of “drama” at the event horizon, predicted by Einstein, which states that matter would be torn apart after it passes the event horizon. (G14)

(671) On the other hand, facial recognition does not require so much effort. (G16)

(672) However, not all obstacles can be predicted, and not all problems have been solved. (G16)

4.3.2.2.5. Faza 3 - Proširivanje teme

Autori grupnih studentskih objava uglavnom upotrebljavaju Fazu 3 (*Proširivanje teme*) u korpusu G u cilju dodatnog proširenja saopštenog sadržaja. Oni, takođe, na taj način potvrđuju saopštene informacije i tvrdnje iz teksta. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da je Faza 3 upotrebljena u 14 grupnih objava od ukupno 16 koliko je analizirano, što predstavlja zastupljenost od 87,5% u korpusu G. Ovako visok procenat zastupljenosti ove Faze čini je obaveznom fazom u Stavu 2. Autori najčešće koriste Fazu 3 na trećem mestu u Stavu 3 (42,86% ili 6 puta) (v. primer 673), zatim na petom ili šestom mestu (35,72% ili 5 puta) (v. primer 674) i naposljetku po jednom na prvom (7,14%), drugom (7,14%) ili četvrtom mestu (7,14%) u Stavu 2 (v. primer 674).

(673) Another huge critique about GMO food is if it is possible potentially to transfer genes on other species. The option that everyone is most afraid of is transferring immunity genes to herbicide in weeds, which than will become resistant to toxins. (*Faza 1a / Stav 2*) In order to avoid these possibilities, I think that the solution is to grow GMO plants in sterile environment, so they will not spread pollen. (*Faza 6 / Stav 2*) Allergy is also one of the primary problems. Therefore, many people are allergic to different types of fruit and vegetables, peanuts, walnut etc. (*Faza 3 / Stav 2*) (G9)

(674) In the 1960s, British physicist Stephen Hawking was one among several brilliant researchers who became interested in the behavior of black holes. He wrote his doctoral thesis on the cosmological aspects of a singularity (the point in space-time at which all of a black hole's mass is concentrated) and drew parallels between the singularities of stellar-mass black holes and the initial state of the Universe during the Big Bang. (*Faza 1c / Stav 2*) Around 1973, Hawking became interested in quantum mechanics and the behavior of gravity on a subatomic scale. In the first place, he made an important discovery – that despite their name, black holes do not just swallow up matter and energy but emit radiation... (*Faza 5 / Stav 2*) Brian Greene (2016). The Hidden Reality, Heliks, Smederevo. <https://www.forbes.com/sites/annapowers/2018/03/14/the-theory-of-everything-remembering-stephen-hawkings-greatest-contribution/#47eda37623ed> <https://www.britannica.com/biography/Stephen-Hawking> <https://www.youtube.com/watch?v=e-P5IFTqB98>. (*Faza 7 / Stav 2*) According to quantum

theory, a strong physical field can focus its energy onto one point and convert energy into matter. Thus, any field can generate matter at the cost of its own energy. Hawking proposes* that this is exactly what happens in black holes. If the gravitational field creates the particle-antiparticle pair at the event horizon, one element could leave, and the other could stay... (Faza 5 / Stav 2) In addition to this, the apparent horizons and their properties depend on the behavior of the particles within the black hole, so their diameter and characteristics shift. That means that the existence of apparent horizons could back the theory of Hawking radiation. (Faza 3 / Stav 2) (G14)

(675) However, modern technological advancements have made it possible for Leonardo's designs to become reality. Although some of his ideas were unpractical, others had to wait for technology to evolve enough before they could be executed. (Faza 2 / Stav 2) Furthermore, some might say we are still learning from him. With some of his scientific research yet to be discovered and analyzed, we can only imagine how they might shape the world we live in and the future we are creating. (Faza 3 / Stav 2) (G15)

Kao što se vidi iz primera (673-675) autori grupnih studentskih objava uglavnom koriste tranzicione izraze iz prve grupe tzv. izraze proširivanja (eng. *addition*) kada žele da prošire saopšteni sadržaj. U tu svrhu oni koriste izraze kao što su: *also, in addition, furthermore, moreover* i sl. (676– 683). Ovo je takođe glavna jezička karakteristika ove faze.

(676) Also, technology opened huge space for possibility of being fraud or molested. There are not many obstacles or serious consequences for a person that wants to hide his or her identity, or to give false information about his or her life on social media accounts... (G1)

(677) In addition, cooks will be cooperating with robots that are doing all the physical jobs and the knowledge about them will have to be present as well. (G2)

(678) Furthermore, with the appearance of advanced technical devices, these experiments have mostly become unnecessary, but human experimentation still exists in some other, less harsh forms. (G3)

(679) Also, technology gives us an opportunity to take part in online courses. So, you can be taught by Margaret Atwood how to write a great novel as she did. (G4)

(680) Moreover, the vast amount of information influences our attention and concentration which dropped down significantly in the last decade. In addition, we have access to

numerous websites with interesting and creative content that indeed can boost creative thinking. (G8)

(681) *In addition*, I will give a few examples which justify genetic engineering. Genetic modified plants can produce variations that are more resistant to pests and diseases and because of that, the use of pesticides are drastically reduced... (G9)

(682) *In addition*, Japanese scientists are also the first to give endowment in the field of artificial intelligence, because they were the ones who firstly started exploring the world of artificial intelligence. (G13)

(683) *Furthermore*, some might say we are still learning from him. With some of his scientific research yet to be discovered and analyzed, we can only imagine how they might shape the world we live in and the future we are creating. (G15)

Pored tranzicionih izraza iz prve grupe autori grupnih studentskih objava koriste u manjoj meri markere sheme (eng. *frame markers*), tj. dva izraza iz prve grupe markera sheme koji ukazuju na sled događaja: *firstly* i *secondly* (684-685). Kao što je već istaknuto ranije, ovi elementi metadiskursa se koriste kada autori imaju nameru da istaknu sled izlaganja, faze određenog procesa ili aspekte iznetih ideja (Hyland – Zou, 2020: 36).

(684) The assembly language also has numerous disadvantages. *Firstly*, this programming language is not easy to learn and it takes a lot of time to overcome, which can be tiring and boring. *Secondly*, assembly is a machine dependent language, which means it is programmed for a particular processor, and a code written in assembly language for one processor is not portable to another... Furthermore, it is very difficult to read and understand a code written in assembly language, because of two main reasons *Firstly*, this language allows unstructured “spaghetti” code. *Secondly*, even though the commands are abbreviations of English words, it is not always clear, what the program does. (G5)

(685) *Secondly*, in the world we currently live in, artificial intelligence is in many peoples opinion the most valuable sphere of technological development, while in Japan it is definitely the most valuable sphere of technological development, due to its potential to change the future... (G13)

Naposletku, u ovoj fazi je takođe prisutna upotreba izraza za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*) kao što su: *for example*, *for instance* i *such as* (686-690). Autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da čitaocima dodatno objasne saopšteni sadržaj, zatim da ga prošire i parafraziraju (Hyland, 2005).

- (686) To begin with, people will have to undergo at least some sort of education because conditions on Mars are much different from conditions on Earth thus the professions are different and require more knowledge. *For example* simple cooking task can be done by almost everyone on Earth but when it comes to Mars it starts to get complicated. (G2)
- (687) In addition, I will give a few examples which justify genetic engineering. Genetic modified plants can produce variations that are more resistant to pests and diseases and because of that, the use of pesticides are drastically reduced. *For example*, gene which gives wild plants immunity to fungal infections could be inserted into eatable plant which does not have that kind of protection. (P9)
- (688) Artificial intelligence has the potential to better every aspect off every other industry. The concept of artificial intelligence can be applied to anything, from its most apparent use in computer science to the simplest everyday tasks, *such as* calculating the most optimal route to your workplace, or driving your car. Japan is the world leader in AI development. (G13)
- (689) The assembly language also has numerous disadvantages. Firstly, this programming language is not easy to learn and it takes a lot of time to overcome, which can be tiring and boring. Secondly, assembly is a machine dependent language, which means it is programmed for a particular processor, and a code written in assembly language for one processor is not portable to another. “*For instance*, an instruction to add memory data to a register in a x86-family processor might be *add eax, [ebx]* in original Intel syntax whereas this would be written *addl (%ebx), %eax* in the AT&T syntax used by the GNU Assembler.” (source: Assembly language – Wikipedia)... (G5)
- (690) Apart from being a big influence in the world of art Leonardo was also a great architect. Without a doubt, he greatly contributed to the fields of architecture and construction, *for example*, he created new construction tools, developed sewers and many other details. (G15)

4.3.2.2.6. Faza 4 - Iznošenje pretpostavki

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 4 (*Iznošenje pretpostavki*) u svrhu iznošenja pretpostavki u vezi s mogućim rešenjem ili objašnjenjem datog problema, teme ili procesa o kojima pišu. Ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990), međutim u Lakićevom modelu retoričke strukture uvoda naučnih članaka iz oblasti ekonomskih nauka (Lakić, 1999: 62) ona se nalazi u Stavu 3 kao treća faza (*Isticanje pretpostavki*). U našem modelu, Faza 4 (Stav 2) prisutna je u 12 grupnih studentskih objava sa ukupnom zastupljenošću od 75% u analiziranom korpusu G, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba izraza autorovog ograđivanja (eng. *hedges*) koji omogućavaju autorima da iskažu određeni stepen opreznosti prilikom saopštavanja propozicionog sadržaja (Blagojević, 2008). Na taj način autori ostavljaju otvoren prostor za pregovaranje o saopštenom sadržaju (Hyland, 2005). U analiziranom korpusu G autori najčešće koriste izraze kao što su: *should, would, tend to, could, seems, supposed, may, probably, maybe, perhaps, possible* i sl. (691– 701).

(691) The first people to populate Mars should of course be scientists. If we ever want to populate and terraform Mars, we would need skillful people who can develop the technologies needed for further colonization. Basic physical jobs would by the time we start populating Mars long be replaced by robots, so our priority should be to send qualified people to maintain those robots and give them instructions. (G2)

(692) Since the code is relatively long, assembly program tends to make errors easily. (G5)

(693) People would have better health, too. It has been shown that traffic jams cause a rise in blood pressure, depression and anxiety. More free time is also one of the advantages. Passengers would have more time for their obligations or hobbies, for example reading books. All you have to do is sit back and relax. Apart from this, there would be more work and jobs for hi-tech machine experts, engineers and software developers. (G7)

(694) Furthermore, the car system can be hacked. Many hackers would see this as a chance to earn money...Also, one more terrifying fact is that terrorists could load the car up with bombs and hire a software developer who would program the car to crash into the target. (G7)

- (695) Mainly as a consequence of outsourcing of call centers, which are also a major source of employment for young Indians and large multinational companies like Infosys, operating all around the world, in combination with India's enormous population and good education system, it seems that India's development cannot be stopped. (G8)
- (696) Turning to humans genetic modification, it is very interesting but also it can lead our planet in completely wrong way, that we can not event imagine. Every parent would be able to choose the color of their children eyes, body matter (height, weight), level of intelligence, hair color, body color etc... In this respect, genetic engineering is supposed to contribute to solving certain life problems which were unsolvable or had been made in the period of industrialization... (G9)
- (697) This "importance" may, in the future, where you do not get what you want, exactly when you want, cause nervousness and lead to psychological instability or something even worse. Secondly people tend to become more and more slothful because they can find all information on the internet, just by typing it on their smart phone, without putting any effort to it, and that may damage their overall personality in other aspects of life, even so that information has a chance of not being correct... (G10)
- (698) If time travel existed it would probably be mostly similar to this...Physical time travel is something that will probably not be achievable for some time... Next focus would be on interactions with groups of people or individuals. It would not be very realistic for you to jump a millennium in the past and interact with people of different levels in society the same. (G11)
- (699) Imagine what knowledge could an individual from 2018 pass to people that lived millennium ago. It could speed up development and industrial revolutions rapidly and we would completely change course of history. This may be possible some day and it is very dangerous to treat this as only good thing. Certainly, people could realize who built pyramids and how, first hand knowledge of history, maybe even stop wars from happening! Although this seems great, think about the horrors people could create that would affect future in negative way. With knowledge we possess, we could destroy the world in a few seconds. Perhaps someone would want to take advantage of time machine only to rule the world, which is not impossible. (G11)
- (700) Another proposed solution is creating genetically modified people, so that they could survive in that environment. This proposal has many shortcomings including our technological underdevelopment and ethical issues of creating such humans (G12).

(701) Following that, one of the possible reasons why he did that was to secure his work from theft or remake in the future. (G15)

Pored izraza autorovog ograđivanja autori grupnih studentskih objava takođe koriste, iako u manjoj meri, imenicu *possibility* kada žele da iznesu pretpostavke u vezi sa saopštenim sadržajem (702-704):

(702) Talking about organisms, the surface of Mars is fairly unexplored, so we can not exclude the possibility of potentially very harmful forms of life (e.g. viruses and microorganisms). (G12)

(703) Because of this issue, scientists are researching possibilities of creating artificial gravity on certain, limited areas which will allow humans to live normally. Unfortunately, it will take long until this is well-understood and implemented. (G12)

(704) There is a possibility of creating giant generators and reactors which would collect electricity and produce energy. (G15)

4.3.2.2.7. Faza 5 - Dosadašnja istraživanja o temi

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 5 (*Dosadašnja istraživanja o temi*) kada žele da saopšteni sadržaj nadovežu na dosadašnja istraživanja o datoj temi i na taj način uvere čitaoce u istinitost saopštenog sadržaja. Svejlz (Swales, 1990) naziva ovu fazu *Pregled prethodnog istraživanja* i nalazi se na trećem mestu u Stavu 1. Faza 5 (Stav 2) je upotrebljena u 11 grupnih studentskih objava, tj. prisutna je sa ukupnom zastupljenošću od 68,75% u analiziranom korpusu G, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba imenica *research, article, paper, study, project, theory, science* i *scientist*, zatim glagola *conduct* i *show*, kao i prideva *scientific* (705-713):

(705) Furthermore, deep learning also has a role in scientific researching even in medicine, it can help us in research for a cure or predict side effects. One of these is AtomNet and that

software has remarkably influenced research for a disease like Ebola virus and multiple sclerosis. The important thing is that this branch of machine learning is still at an early stage of research and is not so accessible to everyone because of its complexity... (G6)

(706) Therefore, there are many researches and articles that raise such questions and try to increase public awareness about them. For example, in his paper, Stamatis Karnouskos (https://www.researchgate.net/profile/Stamatis_Karnouskos) states that “delegating driver’s responsibilities to a “robot on wheels”, has far-reaching implications, especially when it comes down to automated decision-making in critical situations...” (Stamatis Karnouskos, „Self-driving Car Acceptance and the Role of Ethics“, 2018 : 1). (G7)

(707) The results of a significant number of studies suggest that by 2020 China's scientific and technological sector will bring 60% of GDP. With companies such as Huawei in the smartphone and electronics market and, on the other hand, Baidu, the Chinese Google, dominating the domestic market with over 70 million active daily users, China is on a good path to potentially even take the title of worlds most technologically developed country from the United States. (G8)

(708) Leading in the field of technology development for years, the United States continue to proudly bear the name on the country with the best environment both for research and science and as well as for startups and investment. Research conducted in 2016 showed that 6% of GDP was brought to the United States from the internet economy only, not to mention the sector of technology where companies such as Apple, Alphabet, Facebook etc. dominate the world market (<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-pocketbooks/-/KS-GN-13-001?fbclid=IwAR1UQaPse-MR9hKPUGtmIH5OxG7-wyc1qVdfkKpQSzENRJlgvH5k6d9A1oE> ...For instance, a recent study conducted in 27 countries shows that an increase of 10% in consumption of consumer electronics also brings an increase in obesity by 1%. (https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1099&context=honorscollege_theses&fbclid=IwAR0_uhNxy00sAzoJIUk2UA8hYZzTkVTL7vYdFvaApUs43WbQ1bSQCRCFM_E) (G8)

(709) One example of such technology certainly is the MOXIE project, developed by NASA with the primary goal of solving the problem of absence of enough oxygen (https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_Oxygen_ISRU_Experiment). The project is based on a principle of production molecular oxygen from the atmosphere, especially from CO₂. MOXIE collects carbon-dioxide and then electrochemically separates oxygen...Some scientists even envision creating a limited biosphere where it could be possible to grow life,

but that assumes transportation of many plant and animal species responsible for sustainable ecosystem. (G12)

(710) The energy problem currently attracts most *scientific* attention, because the need for energy in extraterrestrial environment is a crucial obstacle on the way of successful colonization. A device called Kilopower consists of silicon core and many converters transforming collected electricity into energy (<https://en.wikipedia.org/wiki/Kilopower>). High priority experiments are currently being *conducted* and NASA announced intensified efforts on *research* and implementation of technology that will allow us successful colonization of Mars in near future. (G12)

(711) In the present day Japanese computer *scientists* are working on creating robots that have the ability to replace humans in all sorts of fields. The most recent Japanese discoveries in this field have been produced in the sector of gaming. Japanese experts have successfully created bots that easily overpower human players in all sorts of games, such as chess, Dota 2 as well as highly complex board games such as Go. (G13)

(712) According to quantum *theory*, a strong physical field can focus its energy onto one point and convert energy into matter. Hawking states that this radiation could not be used in order for us to guess what fell into the black hole, as the structure of the matter is being altered, due to the scrambling of radiation. However, this violates the basic principle of quantum mechanics, which states the information (matter and energy) cannot be destroyed. So, in 2004, he published a *study* trying to solve this problem. He introduced the idea of the “apparent horizons”, which remain in a stable state only for a short period of time. (G14)

(713) In addition, last year *scientists* all around the globe started working on a *project* in efforts to get an image of the event horizon. They pointed hundreds of radio telescopes that formed a global network of telescopes in the direction of Sagittarius A (the black hole in the center of our galaxy). The first images of it are said to be released sometime in the spring of next year. (G15)

Prilikom pisanja pete faze u Stavu 2 autori grupnih studentskih objava takođe koriste tranzicione izraze kada opisuju naučna dostignuća i istraživanja o datoj temi. Autori podjednako koriste prvu grupu tranzicionih izraza koja ukazuje na proširenje teme (izrazi proširivanja – *furthermore, moreover, in addition*) i treću grupu koja se upotrebljava prilikom izvođenja zaključaka (uzročno-posledični izrazi – *therefore, thus, so*) kada žele da istaknu rezultate dosadašnjih istraživanja u datoj oblasti (714-721):

- (714) Development of technology gave us possibility to travel faster, with commodity, and for small amounts of money. So, technology is not only connecting people in virtual world, but also in physical world. (G1)
- (715) Furthermore, deep learning also has a role in scientific researching even in medicine; it can help us in research for a cure or predict side effects. One of these is AtomNet and that software has remarkably influenced research for a disease like Ebola virus and multiple sclerosis. (G6)
- (716) Therefore, there are many researches and articles that raise such questions and try to increase public awareness about them. (G7)
- (717) Moreover, with Sweden being known for its achievements in the field of mobile technology development and South Korea being the origin country for some of the tech giants like Samsung, these countries have an enormous impact on overall development and production of consumer electronics, especially mobile phones. Furthermore, once a superpower in technology and innovation, Great Britain still has a great influence in this field with successful technology companies and largest international companies all having large offices or in many cases headquarters located near or in London. (G8)
- (718) Furthermore, the most famous Chinese exporter Alibaba, a retail giant that sells virtually everything from electronics to real estate services threatens to outgrow Amazon in just a few years, reaching the breathtaking 30.8 billion US dollars in sales in just one day in 2018. (<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-pocketbooks/-/KS-GN-13-001?fbclid=IwAR1UQaPse-MR9hKPUGtmIH5OxG7wyc1qVdfkKpQSzENRJlgvH5k6d9A1oE>) (G8)
- (719) Around 1973, Hawking became interested in quantum mechanics and the behavior of gravity on a subatomic scale. In the first place, he made an important discovery – that despite their name, black holes do not just swallow up matter and energy but emit radiation. So-called “Hawking radiation” is emitted at the black hole’s event horizon – the outer boundary at which the black hole’s gravity becomes so strong that not even light can escape. Moreover, Hawking showed that in the case of a rotating black hole, the intense gravity would give rise to the production of virtual, subatomic particle-antiparticle pairs. (G14)
- (720) According to quantum theory, a strong physical field can focus its energy onto one point and convert energy into matter. Thus, any field can generate matter at the cost of its own energy. Hawking proposes* that this is exactly what happens in black holes. If the gravitational field

creates the particle-antiparticle pair at the event horizon, one element could leave, and the other could stay... So, in 2004, he published a study* trying to solve this problem. He introduced the idea of the “apparent horizons”, which remain in a stable state only for a short period of time. (G14)

(721) *In addition*, last year scientist all around the globe started working on a project in efforts to get an image of the event horizon. They pointed hundreds of radio telescopes that formed a global network of telescopes in the direction of Sagittarius A (the black hole in the center of our galaxy). (G15)

4.3.2.2.8. Faza 6 - Iznošenje rezultata i rešenja

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 6 (*Iznošenje rezultata i rešenja*) kada žele da navedu rezultate i rešenja do kojih su došli u vezi s datom temom. Ova Faza nije prisutna u Svejlzovom modelu retoričke strukture uvoda naučnih radova (Swales, 1990). U analiziranom korpusu G Faza 6 (Stav 2) se nalazi u 10 grupnih objava, što predstavlja ukupnu zastupljenost od 62,5 %, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Jedna od karakteristika ove faze je upotreba markera autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*) koje autori u Fazi 6 koriste kada žele da ukažu čitaocima na rešenje određenog problema, kao i da im takođe iznesu rezultate do kojih su došli. U tu svrhu autori najčešće koriste sledeće elemente metadiskursa: *we*, *our*, *should*, *have to* i *need* (722 – 726). Posebno se ističe upotreba lične zamenice *we* i prisvojnog prideva *our* koje autori koriste kada žele da saopštene sadržaj približe čitaocima i na taj način ih uključe u diskusiju (Hyland, 2005).

(722) There is no water, food, or breathable air on Mars, and also no atmosphere, which means that the radiation from Sun is deadly. We would need a lot of energy to terraform the planet, and we would probably use the energy from the Sun, or maybe even make fusion reactors, so engineers would be much needed to set up the solar panels and build the reactors... We would need some professional geologists and botanists, as they are a priority when it comes to terraforming. They would have to detailly examine the soil and lead the whole project, in which we will need to create similar conditions Earth had millions of years ago. (G2)

- (723) In any case, living in this fast world, we have to adjust the schooling method in order to achieve all our tasks that everyday life gives us. For this reason, we have to be grateful for all the technology that makes our life easier. (G4)
- (724) Machine learning brings special changes in business software; it will allow the companies to notice patterns in data movement in real time, and therefore, to predict future trends. The data is collected through mining from sources that are both inside and outside the company, although some can be found in unstructured systems such as e-mail and calendars. This should solve two problems in existing business software. (G6)
- (725) As a result of those arguments, enormous group of people consider that genetic engineering should be downed to a minimum. (G9)
- (726) In comparison, if we lose our credit card, or accidentally share our PIN number, we can always rely on our bank to disable the account and provide us with a new card and a secret code. (G16)

Pored markera autorovog odnosa s čitaocem, u Fazi 6 je prisutna upotreba imenice *solution*, *result* i glagola *to solve* koje autori koriste kada žele da istaknu načine na koji bi mogli da reše probleme o kojima se diskutuje (727-732):

- (727) To sum up, the learning is necessary when there are no experts for a specific field (navigation on Mars, diagnosis based on gene expression), when people are not able to explain their own expertise (speech and character recognition), when the solution changes with time (routing in computer networks), when it is necessary to adapt the solution to specific situations and cases (biometrics), etc. (G6)
- (728) Machine learning brings special changes in business software; it will allow the companies to notice patterns in data movement in real time, and therefore, to predict future trends. The data is collected through mining from sources that are both inside and outside the company, although some can be found in unstructured systems such as e-mail and calendars. This should solve two problems in existing business software. (G6)
- (729) In order to avoid these possibilities, I think that the solution is to grow GMO plants in sterile environment, so they will not spread pollen. (G9)
- (730) As a result of those arguments, enormous group of people consider that genetic engineering should be downed to a minimum. (G9)

- (731) One possible solution is building a system of underground tunnels and rooms in which people could survive. In the other hand, there is also a need for energy, especially recyclable energy and all the experiments and efforts will be in vain if we can not find the right solution to this problem first. (G12)
- (732) Finally, the result of this is that the event horizon emits low-temperature thermal radiation and over time, the energy carried away by this radiation causes the black hole to lose mass and evaporate away. (G14)

4.3.2.2.9. Faza 7 - Navođenje izvora informacija iz teksta

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 7 (*Navođenje informacija iz teksta*) kada žele da navedu izvore informacija iz teksta i na taj način da uvere čitaoce u istinitost saopštenog sadržaja. U Svejlzovom modelu se ova faza zove *Pregled prethodnog istraživanja* i zauzima treće mesto u Stavu 1 (Swales, 1990). Faza 7 (Stav 2) u našem modelu je upotrebljena u 11 grupnih studentskih objava ili sa ukupnom zastupljenošću od 68,75% u korpusu G, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Autori grupnih studentskih objava uglavnom navode literaturu u formi hiperteksta na kraju teksta ili u zagradi na kraju rečenice (733-740). U samo dva slučaja izvor informacije nije naveden u formi hiperteksta (741-742).

- (733) <https://www.youtube.com/watch?v=wdUu3u9Web4>
https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment
https://en.wikipedia.org/wiki/Trolley_problem
<https://www.youtube.com/watch?v=1sl5KJ69qiA> (G3)
- (734) <https://www.dtechweb-blog.com/how-is-digital-learning-going-to-change-schools-and-education> (G4)
- (735) <https://www.youtube.com/watch?v=ViNnfoE56V8>
https://www.tutorialspoint.com/assembly_programming/assembly_introduction.htm (G5)
- (736) https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf
(G6)
- (737) <https://www.theguardian.com/technology/self-driving-cars>

- <https://www.youtube.com/watch?v=qf6VrDZ04EQ>. (G7)
- (738) <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-pocketbooks/-/KS-GN-13-001?fbclid=IwARIUOaPse-MR9hKPUGtmIH5OxG7wyc1qVdfkKpOSzENRJlgvH5k6d9A1oE>. (G8)
- (739) One example of such technology certainly is the MOXIE project, developed by NASA with the primary goal of solving the problem of absence of enough oxygen (https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_Oxygen_ISRU_Experiment). (G12)
- (740) Sources:
- <https://www.forbes.com/sites/annapowers/2018/03/14/the-theory-of-everything-remembering-stephen-hawkings-greatest-contribution/#47eda37623ed>
<https://www.britannica.com/biography/Stephen-Hawking>
<https://www.youtube.com/watch?v=e-P5IFTqB98>. (G14)
- (741) For example, in his paper, Stamatis Karnouskos states that “delegating driver’s responsibilities to a “robot on wheels”, has far-reaching implications, especially when it comes down to automated decision-making in critical situations...” (*Stamatis Karnouskos, „Self-driving Car Acceptance and the Role of Ethics“, 2018 : 1*). (G7)
- (742) *Brian Greene (2016). The Hidden Reality, Heliks, Smederevo*
Hawking, Stephen (1988), A Brief History of Time
Hawking, Stephen (2004), Information Preservation and Weather Forecasting for Black Holes (G14)

Možemo da primetimo na osnovu rezultata analize retoričke strukture korpusa G da autori grupnih objava koriste različite žanrove kao izvore iznetih informacija iz teksta. Pored web stranica koje su najčešće korišćene, autori koriste takođe digitalne novinske članke, blogove, video snimke sa *YouTube* kanala, tutorijale, naučne članke i knjige (733-742) tako da se može zaključiti da kolaborativni rad prilikom traženja literature i pripreme materijala za pisanje objava ima za rezultat upotrebu različitih žanrova kao izvora informacija iz teksta.

4.3.2.3. Stav 3 - Zaključak

Autori grupnih studentskih objava koriste Stav 3 kada žele da istaknu rezultate do kojih su došli u vezi s datom temom, zatim da iznesu svoje zaključke u vezi s prethodno saopštenim sadržajem, kao i da sumiraju prethodno iznete stavove i ideje i naposljetku da navedu literaturu koju su koristili prilikom pisanja. Stav 3 je prisutan u svim studentskim objavama u analiziranom korpusu G. Kao što je već navedeno u pododjeljku 4.3.1, treći stav iz Svejlzovog modela nije zastupljen u modelu retoričke strukture grupnih studentskih objava, što se može objasniti činjenicom da Svejlz (Swales, 1990) opisuje retoričku strukturu uvoda naučnih radova gde autori upotrebljavaju Stav 3 da zauzmu polaznu osnovu, tj. da iznesu cilj rada, strukturu rada i osnovne rezultate do kojih su došli. U našem modelu je prisutna samo jedna faza iz Svejlzovog modela, *Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo* (Faza 1), koju Svejlz naziva *Isticanje osnovnih rezultata do kojih se došlo* i koja u njegovom modelu zauzima drugo mesto u Stavu 3 (Swales, 1990). Nadalje, Stav 3 u modelu retoričke strukture grupnih studentskih objava ima 4 faze, dve obavezne (Faza 1 – *Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo* i Faza 2 – *Iznošenje autorovog zaključka*) i dve opcione (Faza 3a – *Sumiranje dosadašnjeg izlaganja* i Faza 3b – *Navođenje literature*). U nastavku teksta će biti prikazan detaljan opis svake faze iz Stava 3.

4.3.2.3.1. Faza 1- Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1 (*Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo*) kada žele da istaknu osnovne rezultate do kojih su došli u vezi s datom temom. Ova faza je, kao što je navedeno u prethodnom pododjeljku, prisutna u Stavu 3 Svejlzovog modela retoričke strukture uvoda naučnih radova i zauzima drugo mesto (Swales, 1990). U analiziranom korpusu G Faza 1 (Stav 3) se nalazi u 14 grupnih objava što predstavlja ukupnu zastupljenost od 87,5 %, što je čini obaveznom fazom u Stavu 3. Jedna od karakteristika ove faze je upotreba glagola *find*, *use*, *contribute*, *argue* i *state* (743-750). Ovi rezultati se donekle slažu s rezultatima Lakićeve analize žanra uvoda naučnih radova iz oblasti ekonomskih nauka, gde se ističe da autori koriste glagole *find*, *show*, *suggest*, *provide*, *indicate*, *demonstrate*, *give*,
312

contribute, present, argue i sl. kada žele da istaknu osnovne rezultate do kojih su došli (Lakić, 1999: 158-162).

- (743) Technology has brought us many good. Cures have been found for many deadly diseases, some of them are nearly extinct nowadays...(G1)
- (744) Experiments on humans have always been ethically inadmissible. However, more and more new diseases started to appear and many of them were evolving. Scientists could not find a solution for plenty of them. Experiments which were tested on animals could not help and they needed to solve problems with spreading diseases, they needed to understand human beings to improve their knowledge in medicine... (G3)
- (745) As a user, you mostly use machine learning when tagging people on uploaded pictures. The data that is constantly being uploaded by users on the social media network is used by Instagram to train and optimize these systems. Other applications that use Machine learning are almost in all e-mail programs, and are used for detecting 'spams'. (G6)
- (746) Taking in consideration that genetic engineering has had a lot of benefits, there are still many other features that need to be discovered and which will contribute to its development a well. (G9)
- (747) The Novikov Principle states that if an event exists that would cause a paradox or any change to the past whatsoever, then the probability of that event is zero (<https://cds.cern.ch/record/284146/files/9506087.pdf>). Unfortunately, for any would-be time travelers, the Novikov Principle is not widely accepted. (G11)
- (748) The USSR also contributed to space exploration by inventing and building the first man made satellite, the first space station, the Salyut, and the most widely used family of rockets, the Soyuz. The USSR also built the first nuclear power plant to generate electricity for a power grid in the city of Obninsk. (G13)
- (749) His contribution to medicine is also significant, because he was one of the few who dared to dissect human cadavers, make detailed and precise notes and drawings of the internal organs and document all of it...Also, his architectural sketches are used as a source of inspiration to many modern architects. DaVinci contributed to science, engineering, and machine construction by being very innovative in these fields, even though he was not a proper scholar or a formal student of science. (G15)
- (750) In conclusion, there is a direct correlation between a countries technological development and its economic strength. Although one could argue that a country is technologically

advanced thanks to its economic strength and not the other way around, the fact is, as noted earlier in this essay, that countries such as China and India have experienced tremendous economic growth ever since they started investing in technology. (G8)

Pored gore navedenih glagola, autori grupnih studentskih objava koriste i imenice *contribution*, *result* i *impact* kada navode rezultate do kojih su došli u vezi s datom temom (751-756):

- (751) This is speculated to be a result of an increase in the usage of technology in everyday life, as the role of technology in the entertainment and job industry, as well as its importance as a communication medium, increases. (G8)
- (752) Finally, the result of this is that the event horizon emits low-temperature thermal radiation and over time, the energy carried away by this radiation causes the black hole to lose mass and evaporate away. (G14)
- (753) His contribution to medicine is also significant, because he was one of the few who dared to dissect human cadavers, make detailed and precise notes and drawings of the internal organs and document all of it. (G15)
- (754) Scientists and experts in different scientific fields can give great contribution to terraforming Mars. (G2)
- (755) Where the Russians really shined is in the field of electronics. They gave their contribution by inventing the television, which is an almost indispensable part of every household, the radio, which made modern communications possible, electrically-powered railway wagons, the solar cell and transformers, without which modern electrical grids would not exist. (G13)
- (756) The impact of this invention on the world will be and already is great, because it directly and indirectly affects many spheres of our lives. (G7)

Prilikom pisanja prve faze u Stavu 3 autori grupnih studentskih objava takođe koriste tranzicione izraze kada prikazuju osnovne rezultate do kojih su došli o datoj temi. Autori podjednako koriste prvu grupu tranzicionih izraza koja ukazuje na proširenje teme (*furthermore*) i treću grupu koja se upotrebljava prilikom izvođenja zaključaka (*therefore, thereby, as a result*)

kada žele da istaknu rezultate dosadašnjih istraživanja u datoj oblasti (757-763). Mora se istaći da je primetna jednolična upotreba prve grupe tranzicionih izraza u ovoj fazi, autori koriste isključivo izraz *furthermore* kada žele da iznesu dodatne rezultate do kojih su došli.

- (757) People can quickly contact others almost anywhere and at almost any time, *furthermore*, they can easily share their experiences. Man has created machines to do the hard physical work for him. (G1)
- (758) *Furthermore*, engineers are of the most importance for building homes and structures for protection and collecting energy on the Red planet. Scientists and experts in different scientific fields can give great contribution to terraforming Mars... *Therefore* it is fair to say that the professions we think of as less significant for the society are actually it's foundation. (G2)
- (759) *Thereby* the risk of the participants getting hurt can be controlled and negative consequences can be reduced to a minimum, so that justifies the use of experiments on humans for the purpose of obtaining the necessary knowledge. (G3)
- (760) In order to continue the development and improvement of self driving cars as well as making them a primary vehicle of transportation, both developers and common users need to rely on artificial intelligence which has many negative connotations. *Therefore*, it is understandable that many have concerns and are against it. (G7)
- (761) *Furthermore*, I would like to add that genetic engineering is still in the beginning phase. Taking in consideration that genetic engineering has had a lot of benefits, there are still many other features that need to be discovered and which will contribute to its development a well. (G9)
- (762) *Furthermore*, the future is already here and with the Internet we can easily avoid wasting our time finding sources in libraries and universities for information and education which allows us to spend it wisely. (G10)
- (763) *As a result*, he architected, constructed and produced many objects, which seemed highly unusual to many of his contemporaries. (G15)

4.3.2.3.2. Faza 2 - Iznošenje autorovog zaključka

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 2 u analiziranom korpusu G kada žele da potvrde ranije iznete tvrdnje i da saopšte svoje zaključke u vezi s datom temom. Ova Faza je prisutna u 11 grupnih objava (68,75%) što je čini obaveznom fazom u Stavu 3. Na osnovu dobijenih rezultata možemo uočiti da autori grupnih objava koriste sedam puta ovu fazu kao drugu fazu (764) u Stavu 3 (63,64%), a četiri puta kao prvu fazu (765) u Stavu 3 (36,36%).

(764) The most famous polymath of the Renaissance period, or the person who was an admired expert in many different fields, was Leonardo da Vinci... He had enormous knowledge in various scientific fields, which he would use, combine and connect in order to invent multiple useful and completely innovative objects that amaze us even today, five hundred years after his death. As a result, he architected, constructed and produced many objects, which seemed highly unusual to many of his contemporaries... *(Faza 1 / Stav 3)*
Finally, we need to learn how to think practically, to discover solutions for problems in the easiest way possible, and most importantly - not to be afraid of failure or of our work being socially unacceptable. Many people associate the name Leonardo da Vinci with his paintings, but he was much more than a painter. He made a revolution in painting, but also contributed enormously to the development of technology, architecture and medicine. Due to all of his accomplishments, he most certainly deserves to be remembered as a polymath who had left an indelible mark on science, art, medicine and technology. *(Faza 2 / Stav 3)*
(G15)

(765) In conclusion, I would like to talk about why I think assembly is worth learning, even by knowing the fact that nowadays people more often use high-level languages such as Java, Ruby, Python, etc. *(Faza 2 / Stav 3)* Assembly is the language most similar to machine code, which is considered to be the lowest level of programming languages. In theory, we could write in machine code but it is insanely difficult and tedious most people use assembly...
(Faza 1 / Stav 3) (G5)

Na osnovu rezultata se može videti da autori grupnih studentskih objava često koriste markere autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*) u Fazi 2 (Stav 3). Kao što je već navedeno, ovi elementi metadiskursa eksplicitno grade odnos s čitaocem i autori ih

uglavnom koriste kada žele da uključe čitaoce u diskusiju (Hyland, 2005). U ovoj fazi autori najčešće koriste lične zamenice *we* i *us* i prisvojni pridev *our* kada žele da približe temu čitaocima, ističući zajedničku pripadnost ljudskom rodu, kako njih kao autora tako i samih čitalaca. Na taj način autori uspevaju da izgrade lični odnos s čitaocem (766-773):

- (766) To summarise, technology brought us many good and many bad sides, but, we can not measure exactly have we gotten more advantages or disadvantages from this development. It is a fact that without technology, our life and our world would not look as they look today... (G1)
- (767) However, the future of genetic engineering and the way it will be used or abused depends on us. Regardless of our profession, we must actively work in order to have our opinions heard, and use genetic engineering for the good, not to harm humanity. Therefore, as an individual or a group of people, we should be very cautious about it. With moderate use our world can be a better place while its overuse can cause many problems... (G9)
- (768) All in all, we should approach these new opportunities with an open mind, all the while being cautious of the potential risk, because the Internet could be seen either as a pleasant, hospitable place for acquiring information, or as one with many dangers lurking around the corner. It is up to us to make a decision. (G10)
- (769) Of course the science of quantum physics and time travel is incredibly vast and well beyond the grasp of most normal people so we may be missing just one crucial element to understanding exactly how space time works. Maybe someone from the far future will show up in our time and give us the key to unlocking the mystery. (G11)
- (770) Human race has one thing that makes us going forward and that is curiosity. We are always looking for something new, something innovative, something unknown, something beautiful. There is always the fear of the unknown but if we unite together there is nothing stopping us... (G12)
- (771) Solving the mysteries of black holes would help us get a better understanding of how the universe works. In addition, it would also give us a deeper understanding of how gravity interacts with space-time. Furthermore, if we just look at the scientific discoveries that had been made in the past one hundred years, we can see that the more we discover about the world around us the more complex our questions become... (G14)

(772) Finally, we need to learn how to think practically, to discover solutions for problems in the easiest way possible, and most importantly - not to be afraid of failure or of our work being socially unacceptable... (G15)

(773) Despite the possibility to track various criminals through this system, the problem occurs the moment our government starts using it to control every aspect of our life, but only if we allow them to do so... (G16)

Prisutna je, takođe, upotreba markera autorovog samoupućivanja u ovoj fazi, posebno lične imenice za prvo lice jednine *I* i prisvojnog prideva *my*, što se može objasniti činjenicom da autori grupnih studentskih objava žele da iznesu lične zaključke do kojih su došli u vezi s datom temom (774-777). Blagojević (2008) ističe da autori koriste ove markere kada žele da istaknu lično tumačenje neke ideje ili pojave.

(774) In conclusion, I would like to talk about why I think assembly is worth learning, even by knowing the fact that nowadays people more often use high-level languages such as Java, Ruby, Python, etc.

(775) On the other hand, medicines can be expensive, even unaffordable, and I already mentioned that they are not always the permanent solution... (G1)

(776) Considering everything the assembly is not easy to learn, it takes time and has advantages and disadvantages but in my opinion assembly is just one step further to become a great programmer. (G5)

(777) Technology for Mars might not be here yet, but there are people that are ready for the next step. With that I am sure that in near future we will hear the revolutionary news that a rocket with humans has been sent to change some other world... Mars is just a first step in a new space exploration era and I am grateful that all of us engineers are part of that. (G12)

Pored markera autorovog odnosa s čitaocem i markera autorovog samoupućivanja, autori takođe koriste drugu grupu markera sheme (eng. *frame markers*), koja ukazuje na faze u tekstu. Ove izraze autori grupnih studentskih objava koriste u ovoj fazi kada žele da signaliziraju promenu faze u tekstu, tj. prelazak na zaključak grupne objave i u tu svrhu oni najčešće koriste sledeće izraze: *to summarize, in conclusion, all in all, finally* i sl. (778-782).

- (778) To summarise, technology brought us many good and many bad sides, but, we can not measure exactly have we gotten more advantages or disadvantages from this development... (G1)
- (779) In conclusion, I would like to talk about why I think assembly is worth learning, even by knowing the fact that nowadays people more often use high-level languages such as Java, Ruby, Python, etc... (G5)
- (780) All in all, we should approach these new opportunities with an open mind, all the while being cautious of the potential risk, because the Internet could be seen either as a pleasant, hospitable place for acquiring information, or as one with many dangers lurking around the corner... (G10)
- (781) In conclusion, some countries contributed to technology more than others... (G13)
- (782) Finally, we need to learn how to think practically, to discover solutions for problems in the easiest way possible, and most importantly - not to be afraid of failure or of our work being socially unacceptable... (G15)

4.3.2.3.3. Faza 3a - Sumiranje dosadašnjeg izlaganja

Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 3a (*Sumiranje dosadašnjeg izlaganja*) kada žele da iznesu zaključke u vezi s prethodno saopštenim sadržajem ali bez isticanja sopstvenih zaključaka. Na taj način se autori distanciraju od teme, naglašavaju svoju objektivnost i ističu važnost iznetih zaključaka. Faza 3a je prisutna u 9 grupnih objava (56,25%) od ukupno 16 koliko je analizirano, što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Na osnovu dobijenih rezultata analize korpusa G može se uočiti da je ova faza upotrebljena četiri puta od ukupno devet zajedno s Fazom 2 (*Iznošenje autorovog zaključka*) u Stavu 3. Na taj način autori se prvo distanciraju od teme, dajući objektivni prikaz prethodno saopštenog sadržaja, a zatim isnose sopstvene zaključke (783):

- (783) To sum up, countless scientists have over the years tried to find the theory of everything which would solve the questions we have about what actually happens in black holes. The

reason why Stephen Hawking's theory is so well received by the scientific community is that it is hard to dispute something that we will probably never be able to know for certain. What is more, the law that states that nothing can escape a black hole prevents us from looking into the inner workings of a black hole. (Faza 3a / Stav 3) Solving the mysteries of black holes would help us get a better understanding of how the universe works. In addition, it would also give us a deeper understanding of how gravity interacts with space-time. Furthermore, if we just look at the scientific discoveries that had been made in the past one hundred years, we can see that the more we discover about the world around us the more complex our questions become. (Faza 2 / Stav 3) (G14)

Glavna karakteristika ove faze je upotreba druge grupe markera sheme (eng. *frame markers*) koja ukazuje na promenu faza u tekstu. Autori koriste ove elemente metadiskursa u Fazi 3a kada žele da istaknu da prelaze na zaključak grupne studentske objave i u tu svrhu oni najčešće koriste sledeće izraze: *in conclusion, to sum up, to conclude, lastly* (784-789):

- (784) *In conclusion*, many new breakthroughs have been made since the third revolution began in the twentieth century... (G1)
- (785) *To sum it up*, Martians who do not become highly specialized and educated will have a plenty of opportunities to do multiple low tier jobs... (G2)
- (786) *To conclude* the experiments on humans through history like those of Milgram, the Nazis and many more are bad examples of how it should be done... (G3)
- (787) *Lastly*, although technology has brought us many great things, such as an increase in the quality of life... (G8)
- (788) *To sum up*, the technology has brought us great innovations like the Internet, smartphones, GPS and many other useful tools which can be used in many different aspects of our lives. (G10)
- (789) *To sum up*, countless scientists have over the years tried to find the theory of everything which would solve the questions we have about what actually happens in black holes. (G14)

Pored upotrebe markera sheme koje autori grupnih objava upotrebljavaju da signaliziraju prelazak na novu fazu u tekstu, ističe se takođe upotreba pasiva kojeg autori koriste

kada žele da se distanciraju od teme i tako naglase svoju objektivnost i važnost iznetih zaključaka (790 -796).

(790) In conclusion, many new breakthroughs have been made since the third revolution began in the twentieth century. The time it takes for an inventor to construct a new invention is constantly being shortened. (G1)

(791) Every profession is important and all professions should be equally appreciated. (G2)

(792) To conclude the experiments on humans through history like those of Milgram, the Nazis and many more are bad examples of how it should be done. However, there were plenty which helped humanity and they could be justified to some extent. Essentially they should be done but with great caution and in accordance with ethics. (G3)

(793) Given that the newer generations are the ones who are expected to change and improve the world in the upcoming years, it is crucial for their education to be as developed as it can be. (G4)

(794) Huge funds are being raised over Machine learning in order to improvise it and make it even more efficient so one day, people would not have to go to work anymore, just sit home and control machines from their computers. (G6)

(795) To sum up, the technology has brought us great innovations like the Internet, smartphones, GPS and many other useful tools which can be used in many different aspects of our lives. (G10)

(796) The countries listed in this essay should be seen as successful examples of technological innovators and as models for the future. (G13)

4.3.2.3.4. Faza 3b - Navođenje literature

Poslednja faza u Stavu 3 je Faza 3b – *Navođenje literature* i autori grupnih studentskih objava koriste ovu fazu isključivo na kraju grupne studentske objave. Oni koriste Fazu 3b kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i na taj način da upute čitaocima na dalje istraživanje relevantne literature. Ova Faza je zastupljena u 7 grupnih studentskih objava (43,75%), što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Autori nikad ne koriste ovu fazu samostalno u Stavu 3, tj. uvek se nalazi iza neke druge faze iz Stava 3. Glavna i jedina karakteristika ove faze

je upotreba hiperteksta za pozivanje na reference. Autori grupnih studentskih objava isključivo koriste ovu vrstu hiperteksta kada navode literaturu i pozivaju se na izvore informacija iz teksta (797-803). Može se primetiti da su autori koristili uglavnom digitalne novinske članke kao izvore informacija iz teksta, a po jedan put je upotrebljen hiperlink koji vodi na veb stranicu i hiperlink ka video snimku sa *YouTube* kanala.

- (797) https://www.youtube.com/watch?v=9Y_e0ZZ2BKo
<http://www.justscience.in/articles/long-term-effects-living-technological-world/2018/01/15>
(G1)
- (798) <https://www.monster.com/career-advice/article/mars-jobs-nasa-wanted-posters>
<http://www.elitemv.com/2019/10/professions-that-humanity-might-need-on.html> (G2)
- (799) <http://www.justscience.in/articles/digital-learning-going-change-schools-education/2018/01/18> (G4)
- (800) <http://www.justscience.in/articles/digital-learning-going-change-schools-education/2018/01/18> (G6)
- (801) <https://brandongaille.com/21-advantages-disadvantages-genetic-engineering/> (G9)
- (802) <http://www.justscience.in/articles/able-find-information-quickly-online-good-bad-thing/2018/02/13> (G10)
- (803) <https://www.bbc.com/news/science-environment-44771942>
<https://www.scientificamerican.com/article/according-to-current-phys/> (G11)

4.3.3. Pregled dobijenih rezultata

Analiza retoričke strukture pojedinačnih (P) i grupnih studentskih objava (G) na asinhronim diskusionim forumima pokazuje da autori koriste iste stavove prilikom pisanja, mada se raspored i upotreba određenih faza unutar stavova donekle razlikuje. Takođe, u modelu retoričke strukture grupnih studentskih objava autori koriste više faza u okviru svakog stava, što se može objasniti činjenicom da ove objave imaju veći broj reči i samim tim složeniju retoričku

strukturu. Oba modela retoričke strukture su prikazana u Tabeli 65. zbog lakšeg poređenja dva analizirana korpusa.

Tabela 65. Modeli retoričke strukture korpusa P i korpusa G

Korpus P	Korpus G
Stav 1: Utvrđivanje teme objave	Stav 1: Utvrđivanje teme objave
Faza 1: Iznošenje autorovih stavova – obavezna faza	Faza 1: Naglašavanje relevantnosti teme – obavezna faza
Faza 2: Naglašavanje relevantnosti teme – obavezna faza	Faza 2: Opis teme – obavezna faza
Faza 3: Opis teme – opciona faza	Faza 3: Postavljanje pitanja o temi – obavezna faza
	Faza 4a: Iznošenje autorovih stavova - opciona faza i/ili
	Faza 4b: Uvid u prethodno istraživanje - opciona faza i/ili
	Faza 4c: Iznošenje glavnih postavki - opciona faza
Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove	Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove
Faza 1: Iznošenje kontratvrdnje – obavezna faza	Faza 1a: Isticanje praznine ili nedostataka – opciona faza i/ili
Faza 2: Proširivanje teme – obavezna faza	Faza 1b: Postavljanje pitanja o temi - opciona faza i/ili
Faza 3a: Postavljanje pitanja o temi – opciona faza i/ili	Faza 1c: Iznošenje činjenica - opciona faza
Faza 3b: Navođenje izvora informacija iz teksta – opciona faza i/ili	Faza 2: Iznošenje kontratvrdnje - obavezna faza

Faza 3c: Iznošenje pretpostavki – opciona faza i/ili	Faza 3: Proširivanje teme – obavezna faza
Faza 3d: Iznošenje rezultata i rešenja – opciona faza	Faza 4: Iznošenje pretpostavki – obavezna faza
	Faza 5: Dosadašnja istraživanja o temi - obavezna faza
	Faza 6: Iznošenje rezultata i rešenja - obavezna faza
	Faza 7: Navođenje izvora informacija iz teksta - obavezna faza
Stav 3: Zaključak	Stav 3: Zaključak
Faza 1a: Iznošenje autorovog zaključka – obavezna faza ili	Faza 1: Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo - obavezna faza
Faza 1b: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja – opciona faza	Faza 2: Iznošenje autorovog zaključka - obavezna faza
Faza 2: Navođenje literature – opciona faza	Faza 3a: Sumiranje dosadašnjeg izlaganja – opciona faza i/ili
	Faza 3b: Navođenje literature – opciona faza

U nastavku teksta će biti dat uporedni opis ova dva modela s glavnim karakteristikama svakog stava i njegovih pojedinačnih faza.

4.3.3.1. Stav 1 - Utvrđivanje teme objave

Kao što je već ranije istaknuto, autori pojedinačnih studentskih objava koriste Stav 1 da iznesu svoje mišljenje o temi, zatim da predstave temu o kojoj diskutuju, kao i da je dodatno

prošire ukoliko je to potrebno. Može se primetiti da se struktura Stava 1 korpusa P donekle podudara sa strukturom Stava 1 u korpusu G. Autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 1 kada žele da naglase važnost date teme i daju opis važnih osobina i karakteristika neke pojave, kao i kada žele da iznesu lično mišljenje o datoj temi. Oni takođe koriste Stav 1 kada žele da postave pitanja čitaocima, zatim da daju uvid u dosadašnja istraživanja iz date oblasti i naposljetku da predstave glavne karakteristike neke pojave ili procesa. U nastavku teksta će biti predstavljeni uporedni rezultati glavnih karakteristika pojedinačnih faza iz Stava 1.

Stav 1 u korpusu P započinje fazom *Iznošenje autorovih stavova* i njena zastupljenost u ovom korpusu iznosi 71,25%, što je čini obaveznom fazom u ovom stavu. Nasuprot tome, ova faza se u korpusu G nalazi na četvrtom mestu u Stav 1 (Faza 4a) sa zastupljenošću od 25% što je čini opcionom fazom u Stav 1 grupnih studentskih objava. Ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990) budući da iznošenje autorovih stavova nije karakteristika naučnih radova. Ova faza ističe jednu od glavnih karakteristika ovog žanra – interaktivnost. Autori oba korpusa koriste ovu fazu kada žele da iznesu lično mišljenje o temi o kojoj se diskutuje, kao i kada žele da istaknu svoje argumente za i protiv određene ideje. Veća zastupljenost ove faze u korpusu P može se objasniti većom interaktivnošću između studenata u pojedinačnim studentskim objavama gde više studenata diskutuje o jednoj temi. Glavna karakteristika ove faze u korpusu P je autorova upotreba glagola *agree* i *disagree* koje autori koriste kada iskazuju slaganje ili neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem. Pored ovih glagola autori, takođe, koriste izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju (eng. *boosters*), glagole *think*, *believe* i *know*, kao i priloge *really*, *completely*, *definitely* i *strongly*. Autori koriste ove elemente metadiskursa kada žele da ubede ostale učesnike u diskusiji u istinitost saopštenog sadržaja, kao i u njihovo poznavanje date teme. Prisutna je, takođe, velika zastupljenost markera autorovog samoupućivanja u ovoj fazi, posebno lične zamenice za prvo lice jednine *I*, koje autori upotrebljavaju kada žele da ukažu na svoju prisutnost u tekstu (Hyland, 2005: 53), ili da istaknu lično tumačenje date teme (Blagojević, 2008). Za razliku od dobijenih rezultata analize korpusa P, autori grupnih studentskih objava koriste skoro isključivo markere autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*), tj. ličnu zamenicu *we*, kada žele da igrade lični odnos s čitaocem. Upotrebom inkluzivnog *we* autori naglašavaju pripadnost ljudskom rodu, kako njih kao autora tako i čitalaca. Na taj način autori približavaju lične stavove i ideje čitaocima, čineći

ih zajedničkim i bliskim. Za razliku od korpusa P gde su markeri autorovog samoupućivanja zastupljeni u velikom broju, u korpusu G je prisutan samo jedan primer upotrebe ovih elemenata metadiskursa (prisvojni pridev *my*). Manja zastupljenost ovih izraza ukazuje na zaključak da autori u grupnim studentskim objavama iznose svoje lično mišljenje u manjoj meri kada pišu u grupi nego kad pišu pojedinačne objave.

Druga faza u korpusu P je *Naglašavanje relevantnosti teme* i njena zastupljenost u ovom korpusu iznosi 75,5%, što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. Za razliku od korpusa P gde se ova faza nalazi na drugom mestu, u korpusu G ona zauzima prvo mesto sa ukupnom zastupljenošću od 87,5%, što je takođe čini obaveznom fazom u Stavu 1. Autori koriste ovu fazu u oba korpusa kada žele da naglase važnost teme o kojoj pišu, kao i da ubede čitaoce u relevantnost saopštenog sadržaja. U tu svrhu autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste prideve koji pojačavaju značenje imenica kao što su: *huge, great, powerful, significant, important, obsessive, enormous, spectacular, major, impressive, progressive, unimaginable, lush, magnificent, mysterious, marvelous, interesting, rapid, massive*, itd. Pored prideva autori koriste izraze za pojačavanje autorovih tvrdnji (eng. *boosters*) kada žele da istaknu važnost date teme. Na taj način oni pojačavaju značenje i važnost iznetih tvrdnji i ukazuju na potrebu da se čitaoci slože s njihovim stavovima i idejama (Hyland, 2005). Međutim, mora se istaći da autori u korpusu G koriste prilično jednolično ove elemente metadiskursa (prisutna su samo četiri izraza) za razliku od korpusa P gde je prisutan značajno veći broj izraza za pojačavanje autorovih tvrdnji. Pored navedenih glavnih jezičkih karakteristika ove faze, prisutna je u manjoj meri upotreba glagolskih fraza (*to point out, has improved, has increased, tend to upgrade, it is important to note, have contributed to greatly increasing etc.*) koje autori koriste kada žele da ukažu na relevantnost neke teme. Dobijeni rezultati nam ukazuju da autori u oba korpusa na sličan način ističu relevantnost neke teme ili pojave i da u tu svrhu koriste ista jezička sredstva, iako je donekle primetna razlika u zastupljenosti određenih izraza.

Na trećem i poslednjem mestu u Stavu 1 u korpusu P se nalazi faza *Opis teme* sa ukupnom zastupljenošću od 32,25%, što je čini opcionom fazom. Nasuprot tome, ova faza se nalazi na drugom mestu u korpusu G sa zastupljenošću od 68,75%, što je čini obaveznom fazom u Stavu 1. U Svejzovom modelu ova faza se zove *Generalizacija teme* i zauzima takođe drugo

mesto u Stavu 1. Autori oba korpusa koriste ovu fazu kada žele da daju opis glavnih pojmova, problema i procesa iz teksta. Ukoliko pogledamo dobijene rezultate analize ove faze, možemo uočiti da autori u oba korpusa koriste slična jezička sredstva prilikom pisanja. Najčešće se koristi prosto sadašnje vreme i modalni glagol *can*, što se može objasniti činjenicom da autori u ovoj fazi žele da opišu process, pojavu ili da objasne određeni problem. Od glagola, autori u korpusu P najčešće koriste glagole *to be* i *to use*, a u korpusu G *to be*, *to have* i *to use*. Pored prostog sadašnjeg vremena autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava takođe koriste sadašnje prosto vreme pasiva kada žele da daju opis nekog procesa ili pojave. Na taj način autor postiže distanciranost od teme i ističe važnost objekta. Od ostalih zajedničkih karakteristika ove faze ističe se upotreba priloga kao što su *today*, *nowadays*, *currently* koje autori često koriste kada žele da istaknu relevantnost neke pojave. Autori grupnih studentskih objava takođe koriste, iako u nešto manjoj meri, prosto vreme aktiva i pasiva kada žele da opišu poreklo ili istoriju neke pojave ili procesa. Što se tiče pojedinačnih studentskih objava ističe se često upotreba hiperteksta za dodatno objašnjenje teme, koji autori koriste kada žele da dodatno opišu pojmove i stavove u vezi sa saopštenim sadržajem. Međutim, ovo nije slučaj s autorima grupnih studentskih objava koji uopšte ne koriste hipertekst u ovoj fazi, što ukazuje na zaključak da autori ne osećaju potrebu da dodatno objašnjavaju pojmove i stavove kada pišu u grupi, za razliku od pojedinačnih objava koje su deo diskusije na datu temu.

Kao što smo već istakli, prethodna faza je bila poslednja faza Stava 1 u korpusu P što nije slučaj s korpusom G u kojem objave imaju složeniju retoričku strukturu. Na trećem mestu u Stavu 1 se nalazi faza *Postavljanje pitanja o temi* sa zastupljenošću od 62,5% što je čini obaveznom fazom. Ova faza se u korpusu P nalazi u Stavu 2 i biće analizirana u sklopu ovog stava. Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 3 kada žele da postavljaju direktna pitanja u vezi s datom temom. Na osnovu dobijenih rezultata može se videti da je jedina jezička karakteristika ove faze upotreba imenice *question* koju autori grupnih studentskih objava koriste kada žele da istaknu važnost postavljenog pitanja.

Sledeća faza Stava 1 u korpusu G je *Iznošenje autorovih stavova* (Faza 4a), ali je ona već ranije opisana tako da sada prelazimo na opis Faze 4b (*Uvid u prethodno istraživanje*). Zastupljenost ove faze je 56,25%, što je čini opcionom fazom u Stavu 1 u korpusu G. U korpusu

P, autori ne koriste ovu fazu što se može objasniti manjim brojem reči u pojedinačnim objavama i što može da utiče na retoričku strukturu same objave. Faza pod nazivom *Pregled prethodnog istraživanja* nalazi se na trećem mestu u stavu 1 Svejlvog modela (Swales, 1990), a kod Lakića ova faza zauzima jedan poseban stav (1999: 82). Autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 4b kada žele da se osvrnu na dosadašnja istraživanja i dostignuća iz date oblasti i skrenu pažnju čitaocima na relevantnost iznetih stavova. Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba imenica *research, findings, experiments, scientists, inventions* i *theories* koje autori u korpusu G koriste prilikom opisa važnih istraživanja i dostignuća iz oblasti o kojoj pišu.

Poslednja faza Stava 1 u korpusu G je Faza 4c – *Iznošenje glavnih postavki*, koju autori koriste kada žele da istaknu glavne karakteristike određene pojave ili problema. Kao što je već navedeno u pododeljku 4.3.2.1.6, ova faza nije prisutna u Svejlvom modelu iz 1990. godine (Swales, 1990), ali se nalazila u Svejlvom prvobitnom modelu retoričke strukture iz 1981. godine, gde je zauzimala poslednje mesto u Stavu 1 pod nazivom *Navođenje glavnih karakteristika* (Swales, 1981). Takođe, Lakić navodi da se ova faza nalazi na drugom mestu u Stavu 1 u modelu retoričke strukture uvoda naučnih radova iz oblasti ekonomskih nauka pod nazivom *Isticanje glavnih karakteristika* (Lakić, 1999). U našem modelu Faza 4c zauzima četvrto mesto u Stavu 1 sa zastupljenošću od 37,5%, što je čini opcionom fazom. Autori grupnih studentskih objava često koriste prosto sadašnje vreme, prosto buduće vreme i modalne glagole *can* i *may* kada opisuju glavne karakteristike neke pojave ili procesa. Ova faza nema specifičnih jezičkih karakteristika, što se podudara s rezultatima dobijenim u Lakićevom istraživanju, što on obrazlaže činjenicom da analiza žanra ne sputava kreativnost autora prilikom pisanja (Lakić, 1999: 79).

4.3.3.2. Stav 2 - Utvrđivanje polazne osnove

Iako je Stav 2 prisutan u oba analizirana korpusa, njegova struktura se donekle razlikuje budući da grupne studentske objave imaju složeniju retoričku strukturu. Autori oba korpusa koriste Stav 2 kada žele da utvrde i prošire temu o kojoj se diskutuje, zatim da iznesu pretpostavke i postavbe pitanja u vezi s datom temom, kao i da iznesu svoje neslaganje s

prethodno saopštenim sadržajem. Glavna razlika u strukturi Stava 2 u analiziranim korpusima P i G jeste postojanje tri faze u korpusu G koje autori koriste prilikom isticanja nedostataka i praznina u prethodno saopštenom sadržaju, zatim kada žele da iznesu činjenice koje potvrđuju autorove stavove iz teksta i da opišu dosadašnja istraživanja iz date oblasti. U nastavku teksta će biti predstavljeni uporedni rezultati glavnih karakteristika pojedinačnih faza iz Stava 2.

Prva faza Stava 2 u korpusu P je *Iznošenje kontratvrđnje* sa zastupljenošću od 71,75%, što je čini obaveznom fazom u ovom Stavu. Ova faza se u korpusu G nalazi na drugom mestu i njena zastupljenosti iznosi 100%, što je takođe čini obaveznom fazom u Stavu 2. Autori oba korpusa koriste ovu fazu kada žele da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem, kao i kada nameravaju da ponude kontraargumente za osporavanje date teme. Ova faza se u Svejlzovom modelu zove *Kontratvrđnja* i nalazi se na prvom mestu u Stavu 2 (Faza 1A) (Swales, 1990). Svejlz (Swales, 1990: 154) navodi da autori upotrebljavaju ovu fazu kada iznose nedostatke dosadašnjih istraživanja iz date oblasti. Glavna jezička karakteristika ove faze u oba analizirana korpusa je upotreba tranzicionih izraza. Kao što je već ranije navedeno, autori koriste ove elemente metadiskursa kada ističu kontrast između dve ideje (Blagojević, 2008; Hyland, 2005). Shodno tome autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste tranzicione izraze kada žele da iznesu svoje kontrargumente, neslaganje s prethodno iznetim tvrdnjama ili kada menjaju način argumentacije. U ovu svrhu oni koriste izraze kao što su: *however, on the other hand, in contrast, rather, nonetheless, nevertheless, on the contrary, although* i sl. Pored tranzicionih izraza autori u oba korpusa koriste negaciju kada ističu nedostatke i potencijalne probleme u prethodno saopštenom sadržaju. Dobijeni rezultati iz ove faze se slažu s rezultatima Svejlzovog istraživanja gde je navedeno da autori naučnih radova koriste negaciju u fazi *Kontratvrđnja* (Swales, 1990: 155). Naposletku, u korpusu P je takođe primetna upotreba imenica koje ukazuju na prisustvo nekog problema ili nedostatka (*problem, downsides, issue, flaws...*). Međutim, ova jezička karakteristika nije prisutna u korpusu G. Na kraju možemo da zaključimo da autori oba analizirana korpusa uopšteno koriste slične jezičke karakteristike kada iznose kontraargumente, neslaganje ili kada ukazuju na moguće probleme u prethodno saopštenom sadržaju bez obzira da li pišu pojedinačne objave ili pišu u grupi.

Druga faza u korpusu P je *Proširivanje teme* i njena zastupljenost u ovom korpusu iznosi 72,75%, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Za razliku od korpusa P gde se ova faza

nalazi na drugom mestu, u korpusu G ona zauzima treće mesto sa ukupnom zastupljenošću od 87,5%, što je takođe čini obaveznom fazom u Stavu 2. Autori koriste ovu fazu u oba korpusa kada žele da dodatno prošire saopšteni sadržaj i na taj način potvrde date informacije iz teksta. Mora se istaći da ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990). Glavna jezička karakteristika u oba analizirana korpusa je upotreba tranzicionih izraza prve grupe tzv. izrazi proširivanja (eng. *addition*), koje autori koriste kada žele da prošire prethodno saopšteni sadržaj. U tu svrhu oni koriste izraze kao što su: *furthermore, moreover, additionally, in addition, also* i sl. Pored izraza proširivanja, autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste u manjoj meri prvu grupu markera sheme (eng. *frame markers*) koji ukazuju na sled događaja (*first, second, third, last, firstly, secondly* itd.). Mora se istaći da autori grupnih objava koriste prilično jednolično ove elemente metadiskursa, tj. prisutna su samo dva izraza *firstly* i *secondly*. Naposletku, u ovoj fazi je, takođe, prisutna u oba korpusa upotreba izraza za razjašnjavanje pojmova (eng. *code glosses*) kao što su: *for example, for instance* i *such as* koje autori koriste kada žele da parafraziraju i dodatno prošire saopšteni sadržaj. Pored zajedničkih jezičkih karakteristika ove faze, autori pojedinačnih studentskih objava koriste, mada u manjoj meri, tranzicione izraze druge grupe, tzv. izraze poređenja (eng. *comparison*) koje autori koriste kada žele da potvrde sadržaj iz prethodnih rečenica (Blagojević, 2008). U analiziranom korpusu P su prisutna dva izraza iz ove grupe tranzicionih izraza: *similarly* i *in this manner*. Ovakvi rezultati nam ukazuju da autori iz obe grupe koriste uglavnom iste jezičke karakteristike kada žele da dodatno prošire saopšteni sadržaj, bez obzira da li pišu samostalno ili u grupi.

Treća faza u korpusu P je *Postavljanje pitanja o temi* (Faza 3a) sa zastupljenošću od 16,75%, što je čini opcionom fazom u Stavu 2. U korpusu G, ova faza se nalazi na prvom mestu u Stavu 2 (Faza 1b) sa ukupnom zastupljenošću od 56,25%, što je čini takođe opcionom fazom u Stavu 2. Iako je jedna faza u korpusu G (Faza 3) pod istim nazivom zastupljena u Stavu 1, autorka smatra da prisustvo ove faze u Stavu 2 nije ciklično ponavljanje Faze 3 iz Stava 1 budući da autori upotrebljavaju ovu fazu 9 puta u Stavu 2 od ukupno 16 grupnih objava. U Svejlzovom modelu se ova faza nalazi pod nazivom *Postavljanje pitanja na koja treba dati odgovor* i ona zauzima jednu od opcionih faza u Stavu 2 (Swales, 1990). Lakić u svojoj knjizi *Analiza žanra: diskurs jezika struke* navodi da se ova faza u naučnim radovima iz oblasti ekonomskih nauka koristi uglavnom kada autori žele da postave pitanja na koja nije dat odgovor u dosadašnjim

istraživanjima (Lakić, 1999: 132). Autori u oba analizirana korpusa koriste ovu fazu kada žele da postave direktna pitanja svojim čitaocima i da ih na taj način zainteresuju za određenu temu ili pojavu o kojoj pišu.

Sledeća opciona faza (Faza 3b) Stava 2 u korpusu P je *Navođenje izvora informacija iz teksta* sa ukupnom zastupljenošću od 27,25% što je čini opcionom fazom u ovom stavu. Za razliku od korpusa P gde se ova faza nalazi na trećem mestu, u korpusu G ona zauzima sedmo mesto (Faza 7) sa ukupnom zastupljenošću od 68,75% što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Svejls (Swales, 1990) naziva ovu fazu *Pregled prethodnog istraživanja* i nalazi se na trećem mestu u Stavu 1. Autori u oba analizirana korpusa koriste fazu *Navođenje izvora informacija iz teksta* kada žele da se pozovu na izvore informacija iz teksta i na taj način da uvere čitaoce u istinitost iznetih tvrdnji. Autori pojedinačnih studentskih objava isključivo koriste hipertekst za navođenje izvora informacija iz teksta, a autori grupnih studentskih objava u samo dva slučaja ne koriste hipertekst za navođenje literature. Primetna je upotreba različitih žanrova kao izvora informacija iz teksta u korpusu G, pored digitalnih novinskih članaka autori koriste i veb stranice, video snimke, naučne članke, knjige i tutorijale, pa se može izvesti zaključak da kolaborativni rad pozitivno utiče na istraživanje i pripremu materijala za pisanje grupnih objava.

Treća opciona faza Stava 2 (Faza 3c) u korpusu P je *Iznošenje pretpostavki* sa ukupnom zastupljenošću od 11,50%, što je čini opcionom fazom u ovom Stavu. Nasuprot tome, ova faza se u korpusu G nalazi na četvrtom mestu u Stavu 2 (Faza 4) sa zastupljenošću od 75%, što je čini obaveznom fazom. Ova faza nije prisutna u Svejlszovom modelu (Swales, 1990), ali u Lakićevom modelu retoričke strukture uvoda naučnih članaka iz oblasti ekonomskih nauka ona se nalazi u Stavu 3 kao treća faza pod nazivom *Isticanje pretpostavki* (Lakić, 1999: 62). Autori pojedinačnih i grupnih objava koriste ovu fazu kada žele da iznesu pretpostavke u vezi s mogućim rešenjem ili objašnjenjem problema, teme ili procesa o kojima pišu. Glavna jezička karakteristika ove faze u oba korpusa je upotreba izraza autorovog ograđivanja (eng. *hedges*). Kao što je već istaknuto, autori koriste ove izraze kada žele da saopšte određenu informaciju kao njihovo subjektivno mišljenje i da na taj način ostave otvoren prostor za pregovaranje (Hyland, 2005). Blagojević navodi da upotreba izraza autorovog ograđivanja omogućava autorima da pokažu određen stepen opreznosti prilikom pisanja (Blagojević, 2008). U tu svrhu autori dva analizirana korpusa koriste

izraze kao što su: *maybe, may, might, could, would, should, probably, perhaps, likely, potentially, from my point of view, from my perspective, tend to, seems, supposed, perhaps, possible* i sl. Primetna je i upotreba imenice *possibility* u korpusu G koju autori koriste kada žele da istaknu svoje pretpostavke u vezi sa saopštenim sadržajem. Kao što se vidi iz dobijenih rezultata, obe grupe autora koriste iste jezičke elemente u ovoj fazi, mada se mora naglasiti da autori pojedinačnih studentskih objava koriste Fazu *Iznošenje pretpostavki* veoma retko (11,50%), za razliku od autora grupnih objava (75%).

Poslednja faza Stava 2 u korpusu P je faza *Iznošenje rezultata i rešenja* (Faza 3d) sa ukupnom zastupljenošću od 10% u analiziranom korpusu, što je čini opcionom fazom. Nasuprot tome, ova faza se u korpusu G nalazi na pretposlednjem šestom mestu u Stavu 2 sa zastupljenošću od 62,5%, što je čini obaveznom fazom u ovom stavu. Kao što je već ranije napomenuto, ova faza nije prisutna u Svejlzovom modelu (Swales, 1990). Autori oba analizirana korpusa koriste fazu *Iznošenje rezultata i rešenja* kada žele da istaknu rezultate i rešenja do kojih su došli u vezi s datom temom i u tu svrhu često koriste markere autorovog odnosa s čitaocem (eng. *engagement markers*). Oni upotrebljavaju izraze kao što su: *should, must, have to* i *need* kada žele da ukažu čitaocima na neki problem, kao i da im ponude savet ili rešenje datog problema. Pored ovih markera autorovog odnosa s čitaocem, autori grupnih studentskih objava takođe koriste inkluzivno *we* i *our* da saopšteni sadržaj približe čitaocima i da ih na taj način uključe u diskusiju. Autori pojedinačnih studentskih objava ne koriste ova dva elementa metadiskursa u pisanju. Sledeća zajednička karakteristika ove faze je upotreba imenica *way, result* i *solution* koje autori koriste kada žele da istaknu načine na koje bi mogli da reše probleme o kojima se diskutuje. Pored zajedničkih jezičkih karakteristika koje su prisutne u oba korpusa, autori pojedinih studentskih objava takođe koriste treću grupu tranzicionih izraza (eng. *transitions*) koja ukazuje na uzročno-posledične odnose u rečenici (eng. *consequence*). Oni upotrebljavaju ove elemente metadiskursa kada žele da ukažu na rezultate do kojih su došli ili na rešenje problema koji je predstavljen u prethodno saopštenom sadržaju. U tu svrhu autori u korpusu P koriste sledeće izraze: *therefore, thus, consequently, as a result*. Ovi elementi metadiskursa nisu prisutni u korpusu G.

Sledeće tri faze iz Stava 2 se nalaze samo u korpusu G tako da će u nastavku teksta biti dat kratak pregled glavnih karakteristika ovih faza. Prva opcionalna faza Stava 2 u korpusu G je faza pod nazivom *Isticanje praznine ili nedostataka* (Faza 1a) i ona predstavlja jednu od faza kojom autori grupnih studentskih objava najčešće započinju Stav 2. Autori koriste Fazu 1a kada ističu praznine ili glavne nedostatke u prethodno saopštenom sadržaju i u našem modelu ona predstavlja opcionalnu fazu sa zastupljenošću od 31,25%. U Svejlzovom modelu se ova faza nalazi na drugom mestu u Stavu 2 pod nazivom *Naznačavanje praznine ili nedostataka* (Swales, 1990). Prilikom pisanja ove faze autori grupnih studentskih objava koriste imenice kao što su *downside, lack, problem* i *damage* koje ukazuju na glavne nedostatke i probleme. Autori, takođe, koriste negaciju kada žele da ukažu na određene nedostatke i probleme u prethodno saopštenom sadržaju i u tu svrhu oni koriste negaciju glagola i prideve koji imaju negativno značenje. Od ostalih jezičkih karakteristika možemo da primetimo upotrebu priloga *hardly*, glagola *to jeopardize* i fraza *much more ground to cover, spending less time together* i *to be in risk*.

Sledeća faza iz Stava 2 je faza *Iznošenje činjenica* (Faza 1c) koju autori koriste kada žele da iznesu činjenice u vezi sa saopštenim sadržajem i na taj način da potvrde iznete stavove i tvrdnje. Stepenn zastupljenosti ove faze u Stavu 2 je 37,5% što je čini opcionalnom fazom. Glavna karakteristika ove faze je upotreba sadašnjeg prostog vremena aktiva i pasiva prilikom iznošenja opštepoznatih činjenica u vezi s datom temom, a upotreba prošlog prostog vremena aktiva i pasiva prilikom navođenja istorijskih činjenica i skretanja pažnje čitaocima na važna dostignuća iz prošlosti.

Poslednja faza iz Stava 2 koja će biti ovde prikazana je Faza 5 pod nazivom *Dosadašnja istraživanja o temi* koju autori koriste prilikom navođenja dosadašnjih istraživanja o temi o kojoj pišu. U Svejlzovom modelu se ova faza nalazi na trećem mestu u Stavu 1 pod nazivom *Pregled prethodnog istraživanja* (Swales, 1990). Zastupljenost ove faze u korpusu G je 68,75%, što je čini obaveznom fazom u Stavu 2. Glavna jezička karakteristika Faze 5 je upotreba imenica *research, article, paper, study, project, theory, science* i *scientist*, zatim glagola *conduct* i *show*, kao i prideva *scientific*. Pored upotrebe navedenih imenica i prideva, autori grupnih objava takođe koriste tranzicione izraze prve grupe, tzv. izraze proširivanja (*furthermore, moreover, in*

addition...) i tranzicione izraze treće grupe (uzročno-posledični izrazi: *therefore, thus, so...*) kada žele da istaknu rezultate dosadašnjih istraživanja u datoj oblasti.

4.3.3.3. Stav 3 – Zaključak

Kao što je već ranije navedeno, autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste Stav 3 kada žele da iznesu lične zaključke u vezi s datom temom, zatim da sumiraju dosadašnje izlaganje, kao i da navedu literaturu koju su koristili prilikom pisanja objava. Može se uočiti da se struktura Stava 3 korpusa P uglavnom podudara sa strukturom Stava 3 u korpusu G. Pored faza koje su prisutne u oba korpusa, autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 3 kada žele da predstavljaju osnovne rezultate do kojih se došlo. U nastavku teksta će biti predstavljeni uporedni rezultati glavnih karakteristika pojedinačnih faza iz Stava 3.

Prva faza Stava 3 u korpusu P je *Iznošenje autorovog zaključka* (Faza 1a) sa zastupljenošću od 72%, što je čini obaveznom fazom u ovom Stavu. Ova faza se u korpusu G nalazi na drugom mestu i njena zastupljenosti iznosi 68,75%, što je takođe čini obaveznom fazom u Stav 3. Autori oba korpusa koriste ovu fazu kada žele da iznesu lične zaključke u vezi s datom temom i na taj način da potvrde prethodno saopšteni sadržaj. Kad analiziramo jezičke karakteristike oba korpusa vidimo da autori često koriste markere autorovog samoupućivanja, posebno ličnu imenicu za prvo lice jednine *I* i prisvojni pridev *my*, kada iznose zaključke u vezi s prethodno saopštenim sadržajem. Blagojević (2008) navodi da autori upotrebljavaju ove markere prilikom iznošenja ličnog tumačenja neke ideje ili pojave. Pored markera autorovog samoupućivanja, obe grupe autora, takođe, koriste drugu grupu markera sheme koja ukazuje na faze u tekstu. Ove izraze autori grupnih i pojedinačnih studentskih objava koriste u ovoj fazi kada žele da signaliziraju promenu faze u tekstu, tj. prelazak na zaključak objave i u tu svrhu oni koriste sledeće izraze: *to summarize, in conclusion, all in all, finally, to conclude, to sum up, in short, in brief, overall* i sl. Pored navedenih zajedničkih jezičkih karakteristika oba korpusa, možemo uočiti i specifične osobine svakog korpusa ponaosob. Autori pojedinačnih studentskih objava veoma često koriste izraze koji pojačavaju autorovu tvrdnju, posebno glagole *think* i *believe* kada žele da potvrde istinitost svojih tvrdnji, kao i da ubede ostale učesnike u diskusiji u

njihovo poznavanje teme. Zatim, oni takođe koriste treću grupu tranzicionih izraza, izraze koji ističu uzročno-posledične odnose između rečenica kada žele da ukažu na zaključke koji proističu iz prethodno saopštenog sadržaja i u tu svrhu oni koriste izraze *so* i *therefore*. Nasuprot tome, u koprusu G, autori često koriste markere autorovog odnosa s čitaocem koji eksplicitno grade odnos s čitaocem i koje autori koriste kada žele da uključe čitaoce u diskusiju (Hyland, 2005). Autori grupnih studentskih objava iz ove grupe elemenata metadiskursa najčešće koriste sledeće izraze: lične zamenice *we* i *us* i prisvojni pridev *our* kada žele da temu približe čitaocima, zatim da istaknu zajedničku pripadnost ljudskom rodu, kako njih kao autora tako i samih čitalaca.

Sledeća faza u korpusu P je faza *Sumiranje dosadašnjeg izlaganja* (Faza 1b) sa zastupljenošću od 26,75%, što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Faza 1b se u korpusu P samo jednom upotrebljava istovremeno sa fazom *Iznošenje autorovog zaključka* (Faza 1a), a čak 93 (86,92%) puta je upotrebljena kao jedina faza u Stavu 3. Faza *Sumiranje dosadašnjeg izlaganja* se u korpusu G nalazi na trećem mestu u Stavu 3 (Faza 3a) sa zastupljenošću od 56,25%, što je takođe čini opcionom fazom u ovom stavu. Autori koriste ovu fazu u oba korpusa kada žele da iznesu zaključke u vezi s prethodno saopštenim sadržajem ali bez navođenja sopstvenih zaključaka. Glavna karakteristika ove faze u oba korpusa je upotreba druge grupe markera sheme koja ukazuje na faze u tekstu. Autori upotrebljavaju ove izraze kada žele da istaknu da prelaze na zaključak objave i u tu svrhu oni koriste sledeće izraze: *in conclusion*, *to conclude*, *to sum up*, *in summary*, *in short*, *overall* i *lastly*. Pored upotrebe markera sheme primetna je takođe upotreba pasiva kojeg autori koriste kada žele da se distanciraju od teme i na taj način da istaknu svoju objektivnost.

Poslednja faza u korpusu P je faza *Navođenje literature* (Faza 2) sa zastupljenošću od 9,5%, što je čini opcionom fazom u Stavu 3. Ova faza se u korpusu G nalazi takođe na poslednjem mestu (Faza 3b) sa zastupljenošću od 43,75%, što je čini opcionom fazom u ovom stavu. Autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste ovu fazu na kraju objave kada žele da se pozovu na izvor informacija iz teksta i na taj način da upute čitaoce na dalje istraživanje relevantne literature. Glavna i jedina karakteristika ove faze je upotreba hiperteksta za pozivanje na reference. Za razliku od pojedinačnih studentskih objava gde su prvenstveno korišćene veb stranice kao izvor informacija, u grupnim studentskim objavama je primetna veća

upotreba digitalnih novinskih članaka kao izvora informacija iz teksta, što nas navodi na zaključak da kolaborativni rad pozitivno utiče na pripremnu fazu pisanja koja uključuje traženje i čitanje relevantne literature.

Sledeća faza se nalazi samo u korpusu G i nalazi se na prvom mestu u Stavu 3 (Faza 1) pod nazivom *Predstavljanje osnovnih rezultata do kojih se došlo* sa zastupljenošću od 87,5 %, što je čini obaveznom fazom u ovom stavu. Kao što je već navedeno, autori grupnih studentskih objava koriste Fazu 1 kada žele da navedu osnovne rezultate do kojih su došli u vezi s datom temom. Ova faza je prisutna u Stavu 3 Svejlzovog modela i zauzima drugo mesto pod nazivom *Isticanje osnovnih rezultata do kojih se došlo* (Swales, 1990). Ovo je ujedno i jedina faza iz Stava 3 Svejlzovog modela koja je prisutna u Stavu 3 našeg modela retoričke strukture. Glavna jezička karakteristika ove faze je upotreba glagola *find, use, contribute, argue* i *state*, zatim imenica *contribution, result* i *impact* prilikom navođenja osnovnih rezultata do kojih su došli. Dobijeni rezultati se delimično slažu s rezultatima do kojih je došao Lakić u svom istraživanju gde navodi da autori naučnih radova iz oblasti ekonomskih nauka koriste glagole *find, show, suggest, provide, indicate, demonstrate, give, contribute, present, argue* i sl. kada žele da istaknu osnovne rezultate do kojih su došli (Lakić, 1999: 158-162). Pored navedenih glagola i imenica, autori grupnih studentskih objava, takođe, koriste prvu i treću grupu tranzicionih izraza kada žele da istaknu rezultate dosadašnjih istraživanja u datoj oblasti, mada se mora istaći da je upotreba ovih elemenata metadiskursa prilično jednolična, tj. prisutna su samo četiri izraza: *furthermore, therefore, thereby* i *as a result*.

Na osnovu svega iznetog može se zaključiti da se naš model samo donekle poklapa sa Svejlzovim modelom (Swales, 1990), što je bilo i očekivano budući da se radi o dva različita žanra. Takođe, analiza retoričke strukture studentskih objava je pokazala da asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama i posebnom retoričkom organizacijom što potvrđuje prvu i drugu hipotezu ovog istraživanja: H1 - *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama* i H2 - *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom*. Nadalje, upotreba specifičnih jezičkih karakteristika, metadiskursa, hiperteksta i posebne retoričke strukture nas navodi na zaključak da upotreba

asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja što takođe potvrđuje treću hipotezu ovog istraživanja: H3 - *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*. Na kraju možemo zaključiti da, iako autori oba korpusa koriste iste stavove prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih objava, raspored i broj faza u okviru tih stavova se razlikuje tj. grupne studentske objave imaju složeniju retoričku strukturu što potvrđuje četvrtu hipotezu ovog istraživanja: H4 - *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

U sledećem Odeljku će biti predstavljeni rezultati analize upitnika za studente, merni instrumenti, tok istraživanja i metode predstavljanja podataka.

4.4. Analiza upitnika za studente

U nastavku teksta će biti predstavljeni merni instrumenti, tok istraživanja i metode predstavljanja podataka.

4.4.1. Merni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja korišćen je upitnik kao merni instrument koji je imao za cilj ispitivanje stavova studenata o iskustvima u nastavi engleskog jezika kroz upotrebu *Moodle* platforme i asinhronih diskusionih foruma (Primer upitnika za studente je dat u Dodatku br. 3). Tip upitnika je kombinovani jer pored pitanja zatvorenog tipa sadrži i pitanja otvorenog tipa na koja su ispitanici mogli da daju svoje lično mišljenje. Upitnik se sastoji od tri dela, od kojih prvi deo sadrži 5 pitanja koja imaju za cilj da pruže osnovne podatke o ispitanicima (pol, starost, prosečna ocena iz engleskog jezika u srednjoj školi, godine učenje engleskog jezika i poznavanje rada na platformi za elektronsko učenje).

Drugi deo upitnika sadrži 13 pitanja zatvorenog tipa. Za ispitivanje stavova ispitanika je korišćena petostepena Likertova skala koja omogućava kvantitativno merenje stavova i mišljenja ispitanika. Ispitanicima je ponuđen odgovor od pet kodiranih odgovora (*1 - Uopšte se ne slažem; 2 - Delimično se ne slažem; 3 - Nemam stav; 4 - Delimično se slažem; 5 - U potpunosti se slažem*), od kojih svaki odgovor ima svoju numeričku vrednost koja se koristi za merenje njihovih stavova. Pitanja iz drugog dela upitnika imaju za cilj da ispitaju:

- mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika na Moodle platformi,
- mišljenje ispitanika o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika,
- procenu važnosti diskusionih forumima za razvoj veštine pisanja na engleskom jeziku,
- važnost kriterijuma za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima,
- stav prema važnosti ispravnog citiranja autora i njihovih stavova,
- procenu važnosti povratnih informacija nastavnika za razvoj veštine pisanja i boljeg savladavanja gradiva,
- mišljenje ispitanika o važnosti čitanja objava drugih studenata,
- stav ispitanika prema pisanju tekstova u grupi,
- stav prema važnosti veštine pisanja u budućem radu ispitanika,
- stav prema važnosti usavršavanja veštine pisanja.

Treći deo upitnika sadrži 7 pitanja otvorenog i kombinovanog tipa koja imaju za cilj da ispitaju:

- važnost pojedinačnih jezičkih veština,
- način uvežbavanja veštine pisanja
- mišljenje ispitanika o zastupljenosti pisanja u nastavi engleskog jezika,
- mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika koji su pohađali u prvom semestru osnovnih studija,
- stav ispitanika o unapređenju pojedinačnih jezičkih veština u toku kursa engleskog jezika,
- mišljenje ispitanika o problemima u pisanju na engleskom jeziku.

Za analizu rezultata iz ovog dela upitnika je korišćena metoda analize sadržaja.

4.4.2. Tok istraživanja i metode predstavljanja podataka

Upitnik u štampanom obliku je podeljen ispitanicima posle završetka prvog semestra u februaru 2021. godine. Od ukupno 80 studenata koji su redovno pohađali ovaj kurs u prvom semestru i koji su učestvovali u pisanju objava na asinhronim diskusionim forumima upitnik je popunilo 63 studenta (78,75%). Svih 63 ispitanika su bili studenti prve godine Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, smer softversko inženjerstvo i informacione tehnologije, starosti od 18 do 27 godina, od toga 45 ispitanika je bilo muškog (71,4%), a 18 ispitanika (28,6%) ženskog pola.

Podaci iz upitnika korišćeni za kvantitativni deo istraživanja prvo su kodirani na skali od 1 do 5 (petostepena Likertova skala), gde 1 predstavlja *uopšte se ne slažem*, 2 *delimično se ne slažem*, 3 *nemam stav*, 4 *delimično se slažem* i 5 *u potpunosti se slažem*, zatim su obrađeni upotrebom deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, procenat) i predstavljeni tabelarno i grafički. Kao što je već navedeno u poglavlju *Metodologija istraživanja* sve statističke analize sprovedene su u statističkom paketu SPSS 26, a Microsoft office EXCEL korišćen je za grafički prikaz varijabli. Za opis iskustava ispitanika o Mudl (eng. *Moodle*) platformi i korišćenju diskusionih foruma, kao i stavova ispitanika o jezičkim veštinama i unapređenju jezičkih veština s naglaskom na veštini pisanja, korišćene su osnovne mere deskriptivne statistike – aritmetička sredina i standardna devijacija. Koristeći t-test ispitano je postojanje polnih razlika na svakoj od varijabli sa skalom, a vrednost p nivoa značajnosti od 0.05 korišćena je kao granična vrednost za statističku značajnost rezultata. Za svaki deo istraživanja rezultati su analizirani u odnosu na postavljene ciljeve i hipoteze istraživanja da bi se dobio sveobuhvatniji prikaz rezultata istraživanja.

Za kvalitativnu analizu podataka koji su dati u pitanjima otvorenog tipa korišćena je metoda analize sadržaja. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na pitanja iz upitnika, zatim su jedinice analize razvrstane u date kategorije koje su nakon toga analizirane. Kao što je već navedeno, analiza sadržaja pored kvalitativne metode obrade podataka omogućava i kvantitativnu analizu budući da je moguće izmeriti učestalost pojavljivanja određenih kategorija (Fajgelj, 2010). Na taj način, kombinovanjem

kvantitativne i kvalitativne analize rezultata dobijamo relevantnije podatke i širu sliku o predmetu istraživanja.

U sledećem pododeljku će prvo biti predstavljeni rezultati dobijeni kvantitativnim metodama istraživanja, a zatim rezultati dobijeni kvalitativnim metodama. Rezultati analize su dati u nastavku teksta.

4.4.3. Analiza i diskusija rezultata istraživanja

Analiza upitnika za studente ima za cilj da se ispitaju sledeće hipoteze:

H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja, i*

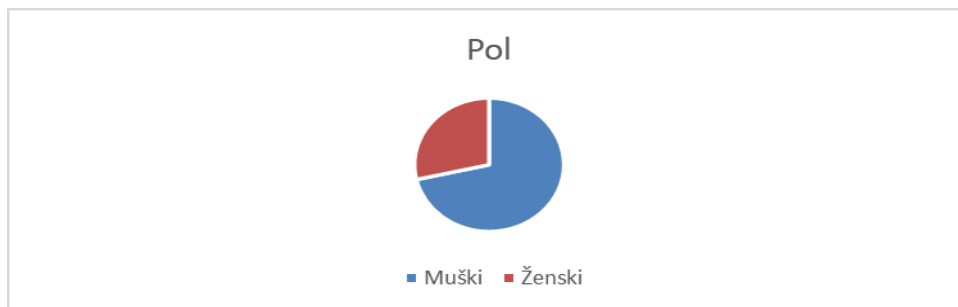
H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Upitnik za studente je popunilo 63 studenta, od ukupno 80 koliko ih je učestvovalo u pisanju studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Svi ispitanici su studenti prve godine osnovnih akademskih studija Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, smer softversko inženjerstvo i informacione tehnologije, koji redovno slušaju engleski jezik u prvom semestru. Prvih pet pitanja su se odnosila na opšte informacije o uzorku – pol, godine starosti ispitanika, prosečnu ocenu iz engleskog jezika, dužinu učenja engleskog jezika i rad na nekoj od platformi za elektronsko učenje. Dobijeni rezultati će biti dati u nastavku teksta.

Na prvo pitanje je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Od ukupno 63 ispitanika, 45 ispitanika je muškog (71,4%) i 18 ispitanika (28,6%) ženskog pola (Grafikon 6). Primetna je značajno veća zastupljenost muškog pola među ispitanicima, ali da bi se utvrdilo da li je ta razlika prisutna i na ostalim računarskim smerovima na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu, bilo bi potrebno sprovesti obimnije istraživanje na većoj populaciji.

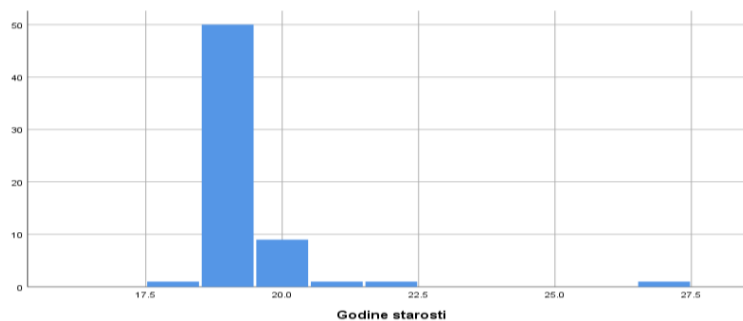

Grafikon 6. raspored studenata po polu

Drugo pitanje iz prvog dela upitnika je ispitivalo starost ispitanika. Starost ispitanika kretala se od 18 do 27 godina, s prosečnom starošću ispitanika oko 19 godina ($AS = 19,33$; $SD = 1,13$). Na osnovu dobijenih rezultata (Grafikon 7) možemo da vidimo da je većina studenata mlađa od 22 godine (96,83%) što ukazuje na činjenicu da su ispitanici slične starosne dobi, što je bitno za dobijanje relevantnih podataka za ovo istraživanje.

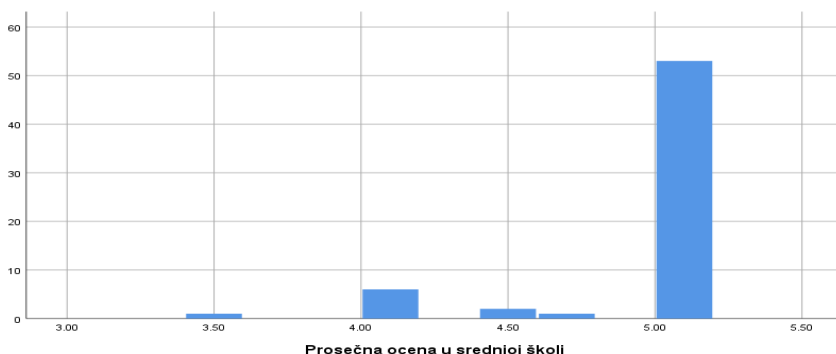
Grafikon 7. Starosna struktura uzorka u istraživanju

Treće pitanje iz prvog dela upitnika je imalo za cilj da utvrdi *prosečnu ocenu iz engleskog jezika u srednjoj školi*. Na ovo pitanje je odgovor dalo 59 od 63 ispitanika što predstavlja 93,65% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati (Grafikon 8) nam pokazuju da je većina studenata imala prosečnu ocenu 5 (93,22%) iz engleskog jezika u srednjoj školi, a relativno mali

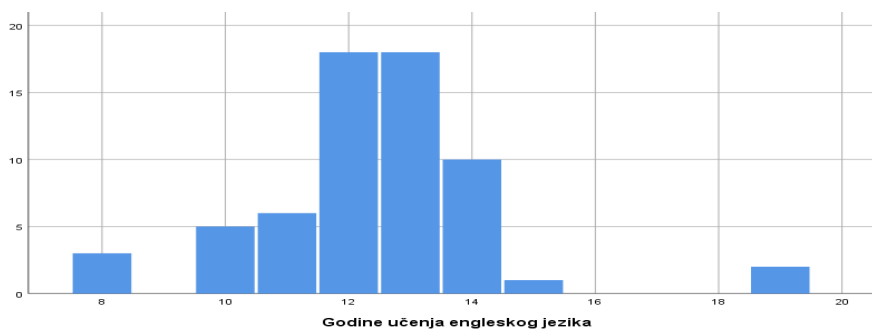
procenat studenata je imao nižu prosečnu ocenu 4 ili 3 (6,78%). Ovi rezultati nam ukazuju da je nivo znanja iz engleskog jezika ujednačen, što je veoma bitno za dobijanje relevantnih podataka za potrebe ovog istraživanja.

Grafikon 8. Prosečna ocena iz engleskog jezika u srednjoj školi

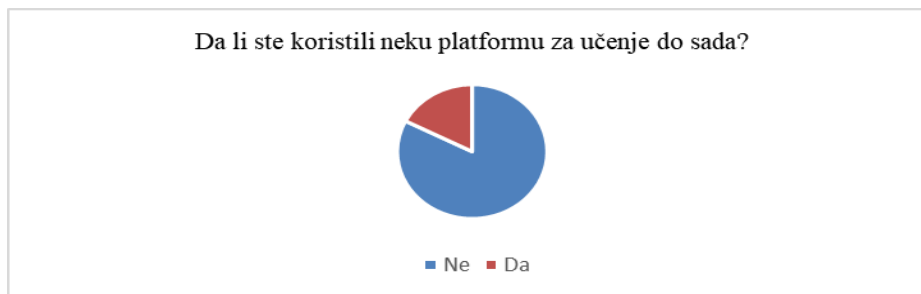
Četvrto pitanje iz prvog dela upitnika je imalo za cilj da ispita *dužinu učenja engleskog jezika kod studenata*. Na ovo pitanje je odgovor dalo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Ispitanici su u proseku engleski jezik učili oko 12 godina ($AS = 12,5$; $SD = 1,91$). Na osnovu dobijenih rezultata (Grafikon 9) možemo da vidimo da je najveći broj studenata učio engleski jezik 12 ili 13 godina (57,14%). Relativno mali procenat studenata je učio engleski jezik manje od 10 godina (4,76%), što nam govori da je većina studenata imala nastavu engleskog tokom osnovne i srednje škole budući da se radi o studentima prve godine fakulteta.

Grafikon 9. Godine učenja engleskog jezika

Poslednje, peto pitanje iz prvog dela upitnika je imalo za cilj da ispita *poznavanje rada na platformi za elektronsko učenje u nastavi engleskog jezika*. Na ovo pitanje je odgovor dalo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Na osnovu dobijenih rezultata (Grafikon 10), možemo da vidimo da u dosadašnjem učenju engleskog jezika, neku od platformi za učenje je koristilo ukupno 11 ispitanika (17,5%), a 52 ispitanika (82,5%) je izjavilo da nisu dosad koristili nijednu platformu za učenje. Iz ovih podataka možemo zaključiti da se radi o ujednačenim rezultatima što doprinosi dobijanju relevantnih rezultata za potrebe ovog istraživanja.

Grafikon 10. Upotreba platforme za učenje

Sledeća grupa od 13 pitanja se odnosi na iskustva ispitanika u vezi s nastavom engleskog jezika na *Moodle* platformi i s pisanjem objava na asinhronim diskusionim forumima. Ovaj deo upitnika takođe ispituje njihove stavove o kolaborativnom radu, kriterijumima za pisanje studentskih objava i povratnim informacijama nastavnika nakon pisanja studentskih objava. Kao što je već ranije navedeno, za ispitivanje njihovih stavova u drugom delu upitnika korišćena je petostepena Likertova skala koja omogućava kvantitativno merenje stavova i mišljenja ispitanika. Ispitanicima je ponuđen odgovor od pet kodiranih odgovora (1 - *Uopšte se ne slažem*; 2 - *Delimično se ne slažem*; 3 - *Nemam stav*; 4 - *Delimično se slažem*; 5 - *U potpunosti se slažem*).

Prvo pitanje drugog dela upitnika je imalo za cilj da ispita *mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika na Moodle platformi*. Naime, studenti su u toku prvog semestra koristili *Moodle* platformu za dodatne nastavne aktivnosti kao što su čitanje stručnih tekstova, vežbe gramatike i

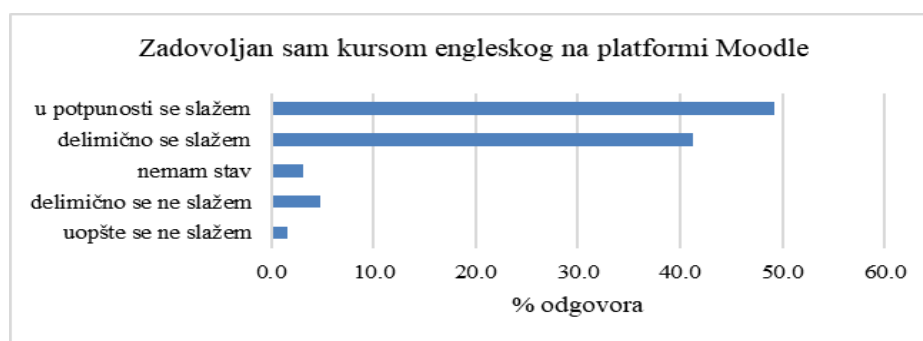
vokabulara, kao i za pisanje pojedinačnih i grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima na slobodnu temu iz oblasti tehnologije. Cilj ovih dodatnih nastavnih aktivnosti na platformi je bio razvoj veština pisanja i čitanja, kao i upoznavanje s elementima akademskog pisanja koji su uključivali upotrebu veznika i upotrebu stručne terminologije. Odgovor na prvo pitanje je dalo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 66 i Grafikon 11).

Tabela 66. Pitanje 1 *Mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika na Moodle platformi;*

Napomena. t – t test za nezavisne uzorke, df – stepeni slobode, p – nivo statističke značajnosti

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.29	0.97	-0.41	61	0.686
Ženski	4.39	0.61			
Ukupno	4.32	0.87			

Grafikon 11. Distribucija odgovora (%) na pitanju br. 1

Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da su ispitanici pokazali visok nivo slaganja s tvrdnjom *Zadovoljan sam kursom engleskog na platformi Moodle*, što pokazuje visoka prosečna ocena 4,32 (od mogućih 5), a standardna devijacija je 0,87 (Tabela 66). Interpretacija grafičkog prikaza stavki takođe potvrđuje visok nivo slaganja jer odgovori *delimično se slažem* i *u potpunosti se slažem* obuhvataju više od 90% odgovora. Ovakvi rezultati pokazuju da su studenti u velikoj meri zadovoljni kursom koji su slušali na *Moodle* platformi. Prilikom

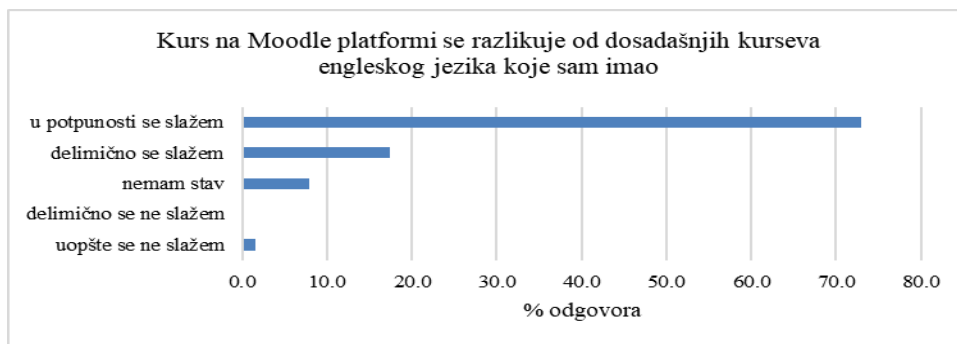
ispitivanja postojanja polnih razlika, nije utvrđeno postojanje statistički značajne polne razlike na ovoj stavci, što potvrđuju sledeće vrednosti: $t(61) = -0.41$, $p > 0.05$ (Tabela 66). Vrednost p nivoa značajnosti od 0.05 korišćena je kao granična vrednost za statističku značajnost rezultata.

Drugo pitanje takođe ima za cilj da ispita *da li se kurs engleskog jezika na Moodle platformi razlikuje od dosadašnjih kurseva engleskog jezika koje su imali u srednjoj školi*. Na ovo pitanje je dalo odgovor 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su prikazani tabelarno i grafički (Tabela 67 i Grafikon 12).

Tabela 67. Pitanje 2 *Kurs engleskog jezika na Moodle platformi razlikuje se od dosadašnjih kurseva engleskog jezika koje su imali u srednjoj školi*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.51	0.84	-1.51	61	0.136
Ženski	4.83	0.61			
Ukupno	4.60	0.77			

Grafikon 12. - Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 2

S tvrdnjom *Kurs na Moodle platformi se razlikuje od dosadašnjih kurseva engleskog jezika koje sam imao* se u velikoj meri slažu ispitanici, što pokazuje visoka prosečna ocena na ovoj stavci 4,60 od mogućih 5, a standardna devijacija je 0,77 (Tabela 67). Ukoliko pogledamo raspodelu odgovora ispitanika na Grafikonu 12, možemo da vidimo da je više od 70% ispitanika

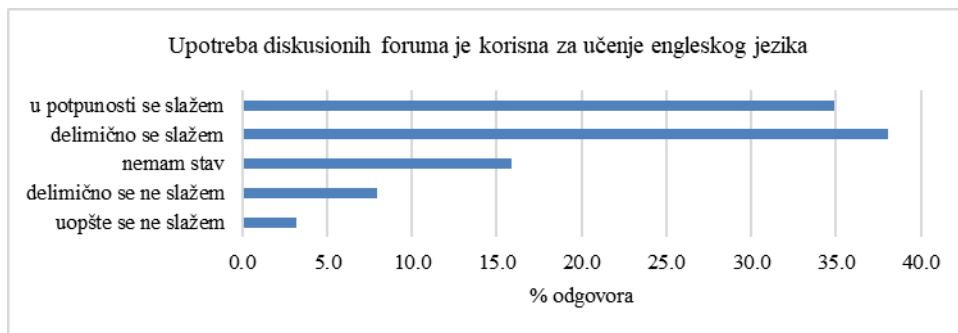
izabralo stavku *u potpunosti se slažem*, a 17,5% stavku *delimično se slažem*. Nadalje, manje od 2% ispitanika izražava neslaganje s ovom tvrdnjom izabravši stavku *uopšte se ne slažem*. Dobijeni rezultati ukazuju na činjenicu da veliki broj ispitanika nije dosad pohađao sličan kurs engleskog jezika. T-test, koji je sproveden da se utvrdi postojanje polnih razlika na ovom pitanju, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci, što pokazuju sledeće vrednosti: $t(61) = -1.51, p > 0.05$ (Tabela 67).

Treće pitanje je imalo za cilj da ispita *mišljenje ispitanika o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika*. Pisanje objava na asinhronim diskusionim forumima bilo je deo dodatnih nastavnih aktivnosti gde se od studenata tražilo da napišu pet pojedinačnih i jednu grupnu studentsku objavu na slobodnu temu iz tehnologije. Svaki student je dobio zadatak da započne jednu pojedinačnu diskusiju i učestvuje u četiri već započete diskusije na forumu. U pisanju grupnih objava je učestvovalo u proseku četiri studenta. Svaki student je trebalo da napiše jedan deo grupne objave. Kriterijumi su precizirali da teme objava budu u vezi s tehnologijom, ali sam izbor teme je bio slobodan. Studenti su mogli da učestvuju u diskusiji bez obzira na broj učesnika u diskusiji i na vreme pristupa forumu. Na taj način oni su mogli da izlažu svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji i da istovremeno razvijaju veštinu pismene komunikacije na stranom jeziku. Pisanjem objava na forumima studenti su takođe uvežbavali upotrebu formalnog stila pisanja, stručne terminologije i elemenata metadiskursa u različitim načinima argumentacije. Odgovor na ovo pitanje je dalo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su prikazani tabelarno i grafički (Tabela 68 i Grafikon 13).

Tabela 68. Pitanje br. 3 *Mišljenje ispitanika o upotrebi diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	3.87	1.12	-0.82	61	0.413
Ženski	4.11	0.90			
Ukupno	3.94	1.06			

Grafikon 13. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 3

S tvrdnjom *Upotreba diskusionih foruma je korisna za učenje engleskog jezika* se u velikoj meri slažu ispitanici, što pokazuje visoka prosečna ocena 3,94 i standardna devijacija 1,06 (Tabela 68). Preko 70% studenata (73%) se *delimično* ili *u potpunosti* slaže s ovom tvrdnjom (Grafikon 13). Jedan deo ispitanika je naveo da *nema stav* (15,9%), a 11,1% ispitanika da se *delimično* ili *uopšte ne slaže* s ovom tvrdnjom (Grafikon 13). T-test, $t(61) = -0.82$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 68). Ovakvi rezultati ukazuju na činjenicu da su studenti prepoznali korist upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke što potvrđuju postavljene hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*; i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

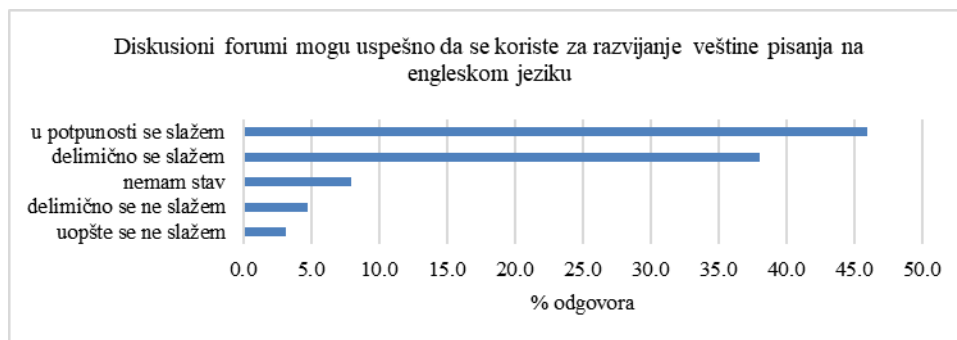
Pitanja broj 4 i 5 imaju za cilj da izmere *važnost diskusionih foruma za razvoj veštine pisanja na engleskom jeziku*. Razvoj veštine pisanja je od velike važnosti za studente računarstva budući da se veliki deo poslovne komunikacije u njihovoj budućoj struci odvija putem mejlova, dopisa i izveštaja. Pisanjem objava na asinhronim diskusionim forumima, studenti su učili kako da se pravilno izražavaju, da organizuju tekst, da iznose argumente i stavove, kao i da koriste reči koje signaliziraju prelazak na drugi argument (eng. *transition signals*), izvođenje zaključka i sl., što je potvrđeno dobijenim rezultatima analize upotrebe elemenata metadiskursa i analize retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava u ovom istraživanju.

U Pitanju broj 4 ispitanici su iznosili svoje slaganje ili neslaganje s tvrdnjom *Diskusioni forumi mogu uspešno da se koriste za razvijanje veštine pisanja na engleskom jeziku*, koristeći petostepenu Likertovu skalu. Ukupno 63 ispitanika su dala odgovor na ovo pitanje, što čini 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 69 i Grafikon 14).

Tabela 69. Pitanje br. 4 *Važnost diskusionih foruma za razvoj veštine pisanja na engleskom jeziku*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.09	1.04	-1.28	61	0.204
Ženski	4.44	0.86			
Ukupno	4.19	0.99			

Grafikon 14. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 4

S tvrdnjom *Diskusioni forumi mogu uspešno da se koriste za razvijanje veštine pisanja na engleskom jeziku* se u velikoj meri slažu ispitanici, što pokazuje visoka prosečna ocena od 4,19 (od mogućih maksimalnih 5), sa standardnom devijacijom od 0,99 (Tabela 69). Skoro 85% procenata ispitanika (84,1%) se *delimično* ili *u potpunosti* slaže s ovom tvrdnjom što možemo da vidimo na Grafikonu 14. Jedan manji deo ispitanika je naveo da nema stav (7,9%), a 8% ispitanika da se *delimično* ili *uopšte* ne slaže s ovom tvrdnjom (Grafikon 14). T-test, $t(61) = -1.28$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 69). Ovakvi rezultati ukazuju na činjenicu da su studenti prepoznali pozitivan uticaj asinhronih diskusionih foruma na razvoj veštine pisanja na engleskom jeziku, što potvrđuju postavljene hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na*

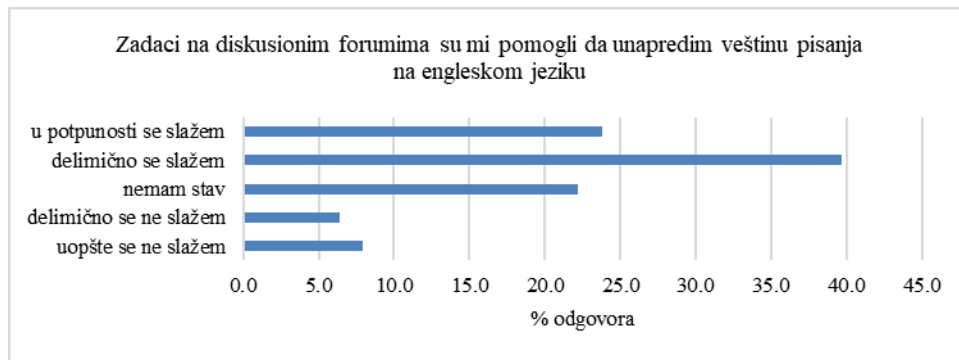
razvoj veštine pisanja i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Pitanje broj 5 je ispitivalo tvrdnju *Zadaci na diskusionim forumima su mi pomogli da unapredim veštinu pisanja na engleskom jeziku.* Na ovo pitanje je 63 ispitanika dalo odgovor, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 70 i Grafikon 15).

Tabela 70. Pitanje br. 5 *Zadaci na diskusionim forumima su mi pomogli da unapredim veštinu pisanja na engleskom jeziku*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	3.64	1.11	-0.07	61	0.946
Ženski	3.67	1.28			
Ukupno	3.65	1.15			

Grafikon 15 - Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 5

S tvrdnjom *Zadaci na diskusionim forumima su mi pomogli da unapredim veštinu pisanja na engleskom jeziku* se takođe u velikoj meri slažu ispitanici, što pokazuje prosečna ocena od 3,65 sa standardnom devijacijom od 1,15 (Tabela 70). Skoro 65% procenata ispitanika (63,5%) se *delimično* ili *u potpunosti* slaže sa ovom tvrdnjom, a 22,2% nema izražen stav (Grafikon 15). T-test, $t(61) = -0.07$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci. Ovakvi rezultati ukazuju na činjenicu da su studenti prepoznali pozitivan uticaj zadataka na asinhronim diskusionim forumima na razvoj veštine pisanja na engleskom jeziku što potvrđuju postavljene hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi*

jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja i H4: Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.

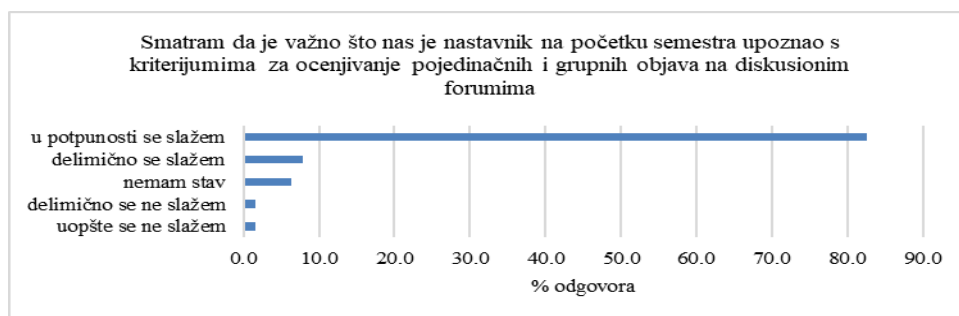
Pitanja br. 6 i 7 imala su za cilj da utvrde važnost kriterijuma za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima. Studenti su na početku semestra dobili jasne kriterijume po kojima su pisali stručne objave na asinhronim diskusionim forumima koji se nalaze na fakultetskoj platformi za elektronsko učenje Mudl (eng. Moodle). Kriterijumi su obuhvatali upotrebu stručnog vokabulara, veznika, formalnog stila pisanja i broja reči. Što se tiče organizacije teksta, studentima se u kriterijumima za pisanje na forumima sugerisalo da svaka objava mora da ima uvod, razradu i zaključak, ali kriterijumi nisu obuhvatali detaljniju strukturnu i retoričku organizaciju teksta. Na ovaj način, studenti su imali jasan uvid u način pisanja studentskih objava i u nivo znanja koji im je potreban za zadatu vežbu.

Pitanje broj 6 je ispitivalo tvrdnju *Smatram da je važno što nas je nastavnik na početku semestra upoznao s kriterijumima za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima*. Studenti su zaokruživanjem jednog od pet ponuđenih odgovora na Likertovoj skali iznosili svoje slaganje ili neslaganje u vezi s ovom tvrdnjom. Na ovo pitanje je odgovorilo 63 studenta, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 71 i Grafikon 16).

Tabela 71. Pitanje br. 6 *Važnost kriterijuma za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.69	0.79	0.09	61	0.922
Ženski	4.67	0.84			
Ukupno	4.69	0.80			

Grafikon 16. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 6

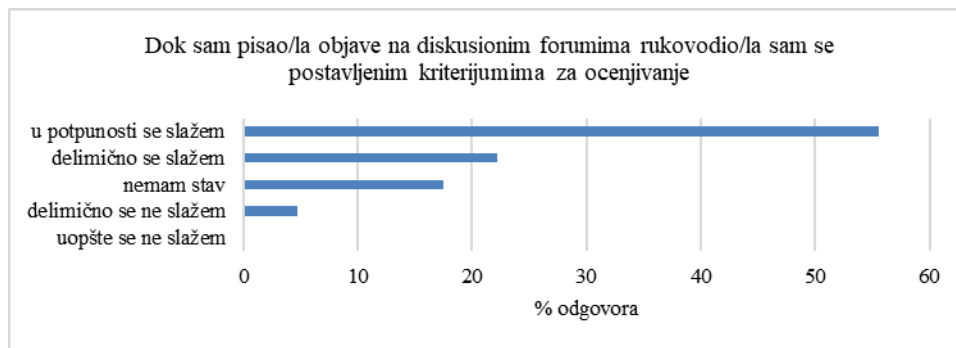
S tvrdnjom *Smatram da je važno što nas je nastavnik na početku semestra upoznao s kriterijumima za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima* se 82,5% ispitanika u potpunosti slaže, a preko 90% odgovora sačinjavaju *potpuno* i *delimično* slaganje (Grafikon 16). Prosečna vrednost stavke je 4,69 od maksimalnih 5, a standardna devijacija 0,80, što ukazuje na visok stepen slaganja ispitanika s ovom tvrdnjom (Tabela 71). T-test, $t(61) = 0.09$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 71). Ovakva distribucija odgovora ukazuje na činjenicu da su ispitanici prepoznali važnost jasnih kriterijuma za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima.

Pitanje broj 7 je ispitivalo tvrdnju *Dok sam pisao/la objave na diskusionim forumima rukovodio/la sam se postavljenim kriterijumima za ocenjivanje*. Ispitanici su mogli da zaokruže stavke od 1 do 5 na Likertovoj skali. Na ovo pitanje je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 72 i Grafikon 17).

Tabela 72. Pitanje br. 7 Procena upotrebe postavljenih kriterijuma za pisanje studentskih objava

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.42	0.87	1.89	61	0.063
Ženski	3.94	0.99			
Ukupno	4.29	0.92			

Grafikon 17. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 7

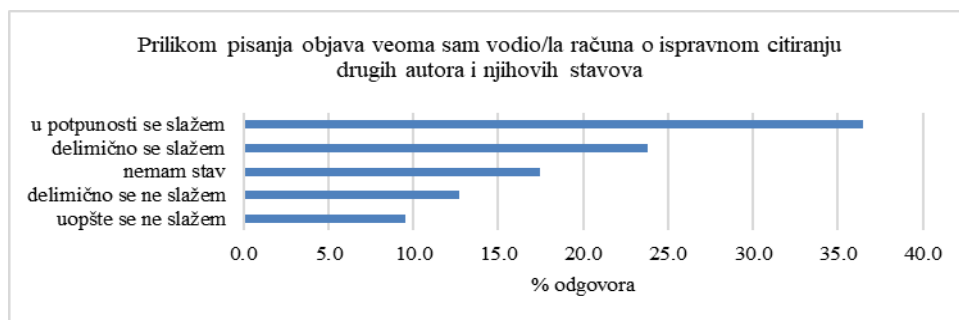
Kao što možemo da vidimo iz Tabele 72, ispitanici se u velikoj meri slažu s ovom tvrdnjom i smatraju da su se rukovodili postavljenim kriterijumima za ocenjivanje dok su pisali objave na diskusionim forumima, što pokazuje visoka prosečna vrednost na ovoj stavci od 4,29, (od maksimalnih 5) i standardna devijacija od 0,92. Skoro 80% ispitanika se *u potpunosti* ili *delimično* slaže s ovom tvrdnjom, a 17,5% nema izražen stav (Grafikon 17). Ovakvi rezultati nam ukazuju na činjenicu da su ispitanici u velikoj meri prepoznali važnost kriterijuma za ocenjivanje i da su se uglavnom rukovodili njima dok su pisali objave na asinhronim diskusionim forumima. Rezultati T-testa pokazuju da je $t(61) = 1.89$, a $p > 0.05$, što znači da ne dostiže nivo statističke značajnosti, ali p nivo je blizu vrednosti od 0.05 i ukazuje na tendenciju da na ovoj stavci muškarci imaju viši skor (Tabela 72).

Pitanje broj 8 je imalo za cilj da ispita *stav prema važnosti ispravnog citiranja autora i njihovih stavova*. Na početku semestra su studentima data precizna uputstva za pravilno citiranje autora i njihovih stavova prilikom pisanja objava na asinhronim diskusionim forumima budući da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine, bez prethodnog iskustva u akademskom pisanju. Studentima je, takođe, skrenuta pažnja da je plagiranje strogo zabranjeno. Na pitanje br. 8 je odgovorilo 63 ispitanika što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 73 i Grafikon 18).

Tabela 73. Pitanje br. 8 *Stav prema važnosti ispravnog citiranja autora i njihovih stavova*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	3.71	1.32	0.59	61	0.578
Ženski	3.50	1.42			
Ukupno	3.65	1.34			

Grafikon 18. Distribucija odgovora (%) na pitanju br. 8

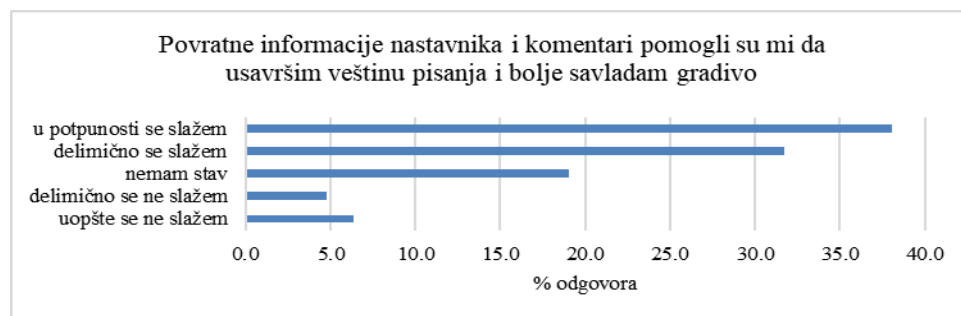
Dobijeni rezultati (Tabela 73) pokazuju da se ispitanici uglavnom slažu s tvrdnjom *Prilikom pisanja objava veoma sam vodio/la računa o ispravnom citiranju drugih autora i njihovih stavova*, što pokazuje prosečna vrednost odgovora od 3,65 (SD 1,34). Iako se 60,3% ispitanika u potpunosti ili delimično slaže s ovom tvrdnjom, prisutno je preko 20% ispitanika koji se delimično ili uopšte ne slažu (Grafikon 18), što nam ukazuje na činjenicu da je potrebno češće naglašavati studentima važnost pravilnog citiranja autora i njihovih stavova. T-test, $t(61) = 0.59$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 73).

Pitanje broj 9 je imalo za cilj *procenu važnosti povratnih informacija nastavnika za razvoj veštine pisanja i boljeg savladavanja gradiva*. Na osnovu postavljenih kriterijuma za ocenjivanje, nastavnik bi nakon svake pojedinačne i grupne objave napisao svoj komentar u vezi s upotrebom stručnog vokabulara, formalnog stila pisanja, veznika, organizacije teksta, pravopisa i gramatike. Nadalje, nastavnik je težio da povratne informacije budu precizne, konkretne i objektivne, upućene studentima s ciljem da ih motiviše na dalji rad, zatim da nauče kako da poprave greške u pisanju i na taj način da što bolje savladaju gradivo. Na pitanje br. 9 je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 74 i Grafikon 19).

Tabela 74. Pitanje br. 9 *Procena važnosti povratnih informacija nastavnika*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	3.93	1.12	0.31	61	0.760
Ženski	3.83	1.29			
Ukupno	3.90	1.16			

Grafikon 19. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 9

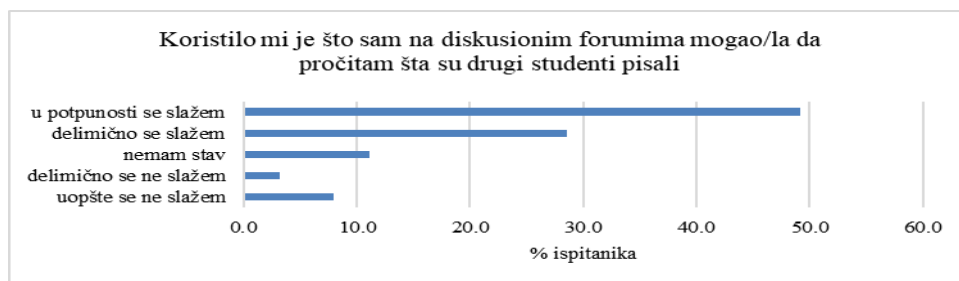
Studenti se u najvećoj meri slažu s tvrdnjom *Povratne informacije nastavnika i komentari pomogli su mi da usavršim veštinu pisanja i bolje savladam gradivo* i skoro 70% (69.8%) ispitanika se *delimično ili u potpunosti slaže* (Grafikon 19). Manji deo ispitanika (11,1) se *delimično ili uopšte ne slaže* s postavljenom tvrdnjom, a 19% njih nema izražen stav (Grafikon 19). Prosečna vrednost stavke je 3,90 (SD = 1,16) što ukazuje na činjenicu da su studenti u velikoj meri prepoznali značaj povratnih informacija koje su dobili od nastavnika za razvoj veštine pisanja i boljeg savladavanja gradiva (Tabela 74). T-test, $t(61) = 0.31$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 74).

Pitanje broj 10 je imalo za cilj da ispita *mišljenje ispitanika o važnosti čitanja objava drugih studenata*. Pojedinačne i grupne studentske objave su nakon objavljivanja na asinhronim diskusionim forumima bile vidljive svim učesnicima u diskusiji, što im je omogućavalo da pročitaju šta drugi studenti pišu o datoj temi iz oblasti tehnologije, da prošire svoje zanje i razvijaju veštinu čitanja. Pored toga, studenti su mogli da se uključe u diskusiju i izlože svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji, da razvijaju veštinu pismene komunikacije na engleskom jeziku, da zajednički aktivno konstruišu znanje čime se, kako je već ranije rečeno, podstiče njihova motivacija i autonomija u procesu učenja. Na postavljeno pitanje je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljani tabelarno i grafički (Tabela 75 i Grafikon 20).

Tabela 75. Pitanje br. 10 Mišljenje ispitanika o važnosti čitanja objava drugih studenata

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	3.98	1.34	-1.06	61	0.295
Ženski	4.33	0.77			
Ukupno	4.08	1.21			

Grafikon 20. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 10

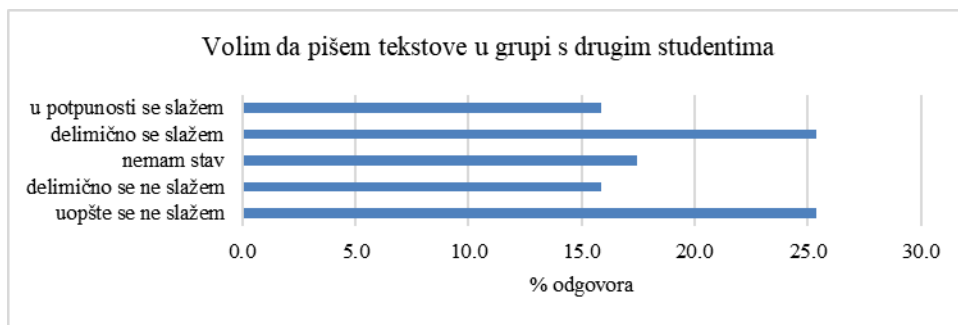
Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da je veoma visok stepen slaganja s tvrdnjom *Koristilo mi je što sam na diskusionim forumima mogao/la da pročitam šta su drugi studenti pisali* i skoro 80% ispitanika (77,8%) se u potpunosti ili delimično slaže s ovom tvrdnjom (Grafikon 20). Jedan manji deo ispitanika (11,1%) se delimično ili uopšte ne slaže s ovom tvrdnjom, a 11,1% nema izražen stav (Grafikon 20). Prosečna vrednost na ovoj stavci je 4,08 od maksimalnih 5, a standardna devijacija je 1,21 (Tabela 75), što ukazuje na činjenicu da su studenti potvrdili važnost čitanja objava drugih studenta na diskusionim forumima. Naposljetku, T-test ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci ($p > 0.05$) (Tabela 75).

Pitanje broj 11 je ispitivalo *stavove ispitanika prema pisanju tekstova u grupi*. Jedan od zadataka na asinhronim diskusionim forumima je bilo pisanje grupnih objava. U pisanju grupnih objava je učestvovalo u proseku četiri studenta. Svaki student je imao zadatak da napiše jedan deo ove objave. Kriterijumi su precizirali da teme objava budu u vezi s tehnologijom, ali sam izbor teme je bio slobodan. Ovaj vid kolaborativnog rada se naziva e-kolaboracija (eng. *e-collaboration*) i predstavlja saradnju između pojedinaca uz pomoć elektronskih tehnologija u cilju ispunjavanja zajedničkog zadatka (Kock, 2007). Grupni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma omogućava studentima da razmenjuju ideje, da se kritički osvrnu na objave drugih učesnika u diskusiji, da dele resurse i zajednički učestvuju u pisanju i traženju literature. Na taj način, asinhroni diskusioni forumi podstiču kolaborativno učenje i motivišu studente da učestvuju u diskusiji i sarađuju (Swan – Shea, & Fredericksen, 2000). Na pitanje br. 11 je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 76 i Grafikon 21).

Tabela 76. Pitanje br. 11 *Stav ispitanika prema pisanju tekstova u grupi*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	2.84	1.52	-0.52	61	0.604
Ženski	3.06	1.26			
Ukupno	2.90	1.44			

Grafikon 21. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 11

Prosečna vrednost na stavci *Volim da pišem tekstove u grupi s drugim studentima* je jako blizu srednje vrednosti skale, 2,90 (SD = 1,44), što ukazuje na to da postoji prilično ujednačen broj ispitanika koji vole i koji ne vole da pišu tekstove u grupi s drugim studentima (Tabela 76). Naime, 41,3% ispitanika se *u potpunosti* ili *delimično* slaže s ovom tvrdnjom, a 17,5% nema izražen stav (Grafikon 21). Takođe, 41,3% ispitanika se *delimično* ili *u potpunosti ne slaže* s postavljenom tvrdnjom, što ukazuje na to da postoji jednakost u raspodeli odgovora na na ovom pitanju (Grafikon 21). T-test, $t(61) = -0.52$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 76). Iako dobijeni rezultati pokazuju da jedan deo studenata nije još razvio svest o važnosti grupnog rada, rezultati analize upotrebe metadiskursa i hiperteksta u grupnim studentskim objavama, kao i rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava potvrđuju prednosti kolaborativnog pisanja na forumima, što se vidi u zastupljenosti svih grupa metadiskursa i sve tri vrste hiperteksta, kao i u složenoj retoričkoj strukturi ovih objava.

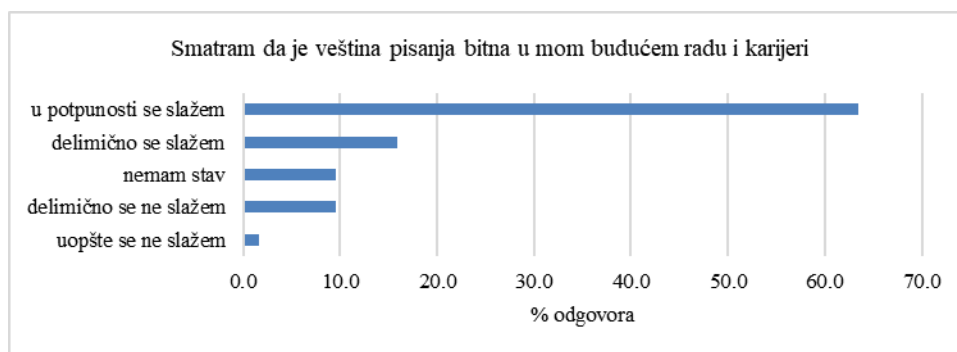
Pitanje broj 12 je ispitivalo *stavove prema važnosti veštine pisanja u budućem radu ispitanika*. Veština pisanja predstavlja jednu od ključnih veština u profesionalnom radu, budući da se veliki deo poslovne komunikacije odvija putem mejlova, dopisa i izveštaja. Shodno tome, razvoj veštine pisanja je od velike važnosti u nastavi jezika struke. Pisanje stručnih tematskih objava na asinhronim diskusionim forumima pozitivno utiče na razvoj veštine argumentacije, kritičkog mišljenja, podstiče timski rad, što je sve od suštinske važnosti za rad u struci. Na pitanje broj 12 je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 77 i Grafikon 22).

Tabela 77. Pitanje br. 12 *Stav ispitanika prema važnosti veštine pisanja u budućem radu*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.18	1.15	-1.44	61	0.155
Ženski	4.61	0.85			
Ukupno	4.30	1.09			

Grafikon 22. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 12

Visoka prosečna vrednost od 4,30 (SD = 1,09) na stavci *Smatram da je veština pisanja bitna u mom budućem radu i karijeri* ukazuje na to da postoji izuzetno visok nivo slaganja s ovom tvrdnjom (Tabela 77). Naime, 63,5% ispitanika se *u potpunosti slaže* s ovom tvrdnjom, a 15,9% se slaže *delimično* (Grafikon 22). Mali procenat ispitanika (11,1%) se *delimično* ili *uopšte ne slaže*, a 9,5% (Grafikon 22) nema izražen stav, što ukazuje na činjenicu da je veliki deo ispitanika razvio visoku svest o važnosti veštine pisanja u svom budućem profesionalnom radu. T-test, $t(61) = -1.44$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci (Tabela 77).

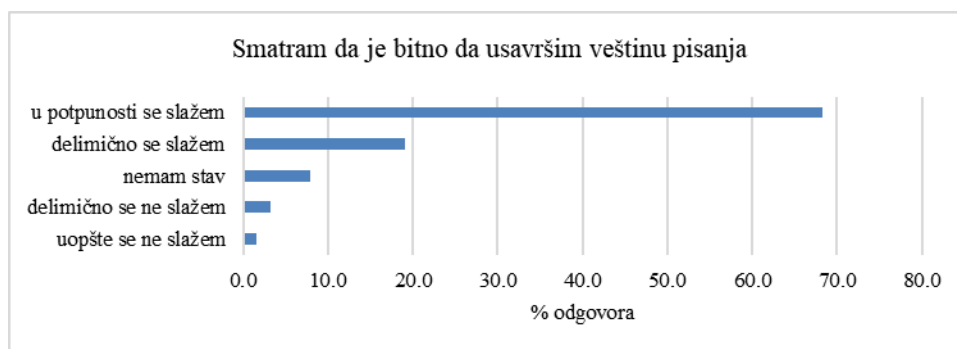
Poslednje pitanje iz drugog dela upitnika je pitanje broj 13, koje je imalo za cilj da proverii *važnost usavršavanja veštine pisanja*. Veliki deo poslovne komunikacije se obavlja pismenim putem te je stoga razvoj veštine pisanja od izuzetne važnosti u nastavi jezika struke. Za usavršavanje ove veštine u toku ovog istraživanja korišćeni su asinhroni diskusioni forumi. Studenti su, kao što je već rečeno, forume koristili za pisanje pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Pozitivan uticaj pisanja ovih objava na razvoj veštine pisanja je dokazan rezultatima analize upotrebe metadiskursa i analize upotrebe hiperteksta, kao i rezultatima analize retoričke strukture studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Ovi rezultati pokazuju da

studenti prilikom pisanja objava koriste sve elemente metadiskursa i sve vrste hiperteksta u različitim načinima argumentacije, kao i da pojedinačne i grupne studentske objave imaju složenu retoričku strukturu sa specifičnim jezičkim karakteristikama. Na pitanje br. 13 je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 78 i Grafikon 23).

Tabela 78. Pitanje br. 13 *Stav ispitanika prema važnosti usavršavanja važnosti pisanja*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški	4.44	0.92	-0.66	61	0.509
Ženski	4.61	0.85			
Ukupno	4.49	0.89			

Grafikon 23. Distribucija odgovora (%) na pitanju broj 13

Prosečna vrednost na stavci *Smatram da je bitno da usavršim veštinu pisanja* je blizu maksimalne vrednosti na skali i iznosi 4,49, a standardna devijacija je 0,89, što ukazuje na veoma visoko slaganje s ovom tvrdnjom (Tabela 78). Samo 5% ispitanika se ne slaže da je bitno da usavrše veštinu pisanja (delimično ili uopšte), a više od dve trećine se *u potpunosti slaže* (68,3%) (Grafikon 23). T-test, $t(61) = -0.66$, $p > 0.05$, ukazuje da nisu prisutne statistički značajne polne razlike na ovoj stavci. Ovakvi rezultati nam ukazuju na činjenicu da je veliki deo ispitanika prepoznao važnost usavršavanja veštine pisanja, što je dokazano takođe rezultatima analize upotrebe metadiskursa i hiperteksta, kao i rezultatima analize retoričke strukture studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima.

U nastavku teksta će biti dat opis rezultata analize trećeg dela upitnika koji sadrži 7 pitanja otvorenog i kombinovanog tipa (Pitanja br. 14 – 20) koja su imala za cilj da ispituju važnost i unapređenje jezičkih veština, zastupljenost pisanja u nastavi engleskog jezika, mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika na platformi *Moodle*, načine vežbanja veštine pisanja i da utvrde probleme u toku pisanja objava na diskusionim forumima. Za analizu podataka dobijenih iz odgovora na pitanja otvorenog tipa korišćena je metoda analize sadržaja. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na pitanja iz upitnika, zatim su jedinice analize razvrstane u prethodno definisane kategorije koje su nakon toga analizirane. Na ovaj način je utvrđena učestalost pojavljivanja određenih kategorija. Za analizu podataka iz kombinovanih pitanja je pored analize sadržaja korišćena statistička analiza podataka.

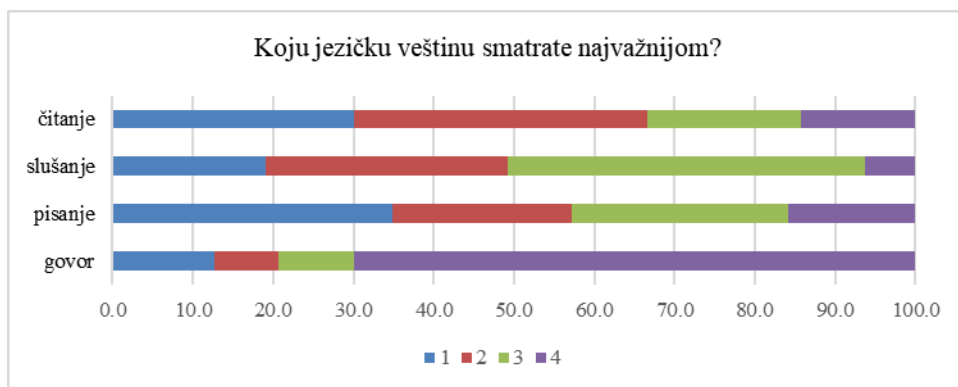
Pitanje broj 14 (*Koju jezičku veštinu smatrate najvažnijom?*) imalo je za cilj da ispita važnost pojedinačnih jezičkih veština. Ovo pitanje je pitanje kombinovanog tipa i ima dva dela, u prvom delu su ispitanici određivali važnost jezičkih veština upisivanjem brojeva od 1 do 4, gde 1 predstavlja najmanje važnu, a 4 najvažniju jezičku veštinu, a u drugom delu pitanja su obrazlagali svoje odgovore.

Na prvi deo pitanja je odgovorilo 63 ispitanika, što predstavlja 100% zastupljenost ukupnog uzorka. Za analizu podataka iz ovog dela pitanja je korišćena statistička analiza. Kao što je već rečeno, ispitanici su određivali važnost jezičkih veština zaokruživanjem brojeva od 1 do 4, gde 1 predstavlja najmanje važnu, a 4 najvažniju jezičku veštinu. Dobijeni rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički (Tabela 79 i Grafikon 24)

Tabela 79. *Deskriptivna statistika o stavovima ispitanika prema važnosti jezičkih veština*
Napomena. AS = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija; Sk = Skjunes; Ku = Kurtosis

<i>Pitanje broj 14: Koju jezičku veštinu smatrate najvažnijom?</i>	AS	SD	Sk	Ku
Stavke				
Govor	3.37	1.08	-1.41	0.41
Pisanje	2.24	1.10	0.25	-1.30
Slušanje	2.38	0.87	-0.23	-0.80
Čitanje	2.17	1.02	0.47	-0.87

Grafikon 24. Odnos procene važnosti različitih jezičkih veština

Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da skoro 70 % ispitanika (Grafikon 24) ocenjuje veštinu govora kao najvažniju jezičku veštinu. Prosečna srednja vrednost za ovu jezičku veštinu iznosi 3,37 (Tabela 79) što ukazuje na visoku ocenjenost ove veštine od strane ispitanika. Obrazloženja ispitanika za ovakvu procenu jezičkih veština su data u drugom delu pitanja, koji je analiziran kasnije u nastavku teksta. Preostale tri jezičke veštine su ispitanici slično ocenili, kao što možemo da vidimo u Tabeli 79. Na drugom mestu se nalazi veština slušanja s prosečnom srednjom vrednošću od 2,38 (AS = 2,38, SD = 0,87), zatim veština pisanja sa srednjom vrednošću od 2,24 (AS = 2,24, SD = 1,10) i naposletku, na četvrtom mestu se nalazi jezička veština čitanje sa prosečnom srednjom vrednošću od 2,17 (AS = 2,17, SD = 1,02). Kao što možemo da vidimo na Grafikonu 24, ispitanici su prilično ravnomerno ocenili ove tri veštine sa ocenama od 1 - 3, a razloge za njihovu procenu veština ćemo obrazložiti u nastavku teksta, u analizi odgovora iz drugog dela teksta.

Naposletku, budući da su u istraživanju učestvovali ispitanici muškog i ženskog pola, za svaku jezičku veštinu sproveden je t-test kako bi se ispitalo postojanje polnih razlika. Međutim, svi testovi ukazuju na to da ne postoje značajne polne razlike u proceni važnosti jezičkih veština (Tabela 80). Vrednost p nivoa značajnosti od 0,05 korišćena je kao granična vrednost za statističku značajnost rezultata. Dobijeni rezultati za svaku kategoriju pokazuju rezultat $p > 0.05$ (Tabela 80).

Tabela 80. Ispitivanje razlika po polu na pitanju br. 14 koje se tiče procene važnosti jezičkih veština

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški – govor	3.36	1.09	-0.11	61	0.913
Ženski – govor	3.39	1.09			
Muški – pisanje	2.38	1.14	1.61	61	0.113
Ženski – pisanje	1.89	1.02			
Muški – slušanje	2.42	0.89	0.59	61	0.556
Ženski – slušanje	2.28	0.83			
Muški – čitanje	2.07	1.01	-1.33	61	0.188
Ženski – čitanje	2.44	1.04			

Napomena. t – t test za nezavisne uzorke, df – stepeni slobode, p – nivo statističke značajnosti

U nastavku teksta je data analiza odgovora ispitanika iz drugog dela pitanja br. 14, u kojem oni obrazlažu svoje odgovore iz prvog dela pitanja. Od ukupnog uzorka, 42 ispitanika su obrazložila svoj odgovor (66,67%) iz prvog dela pitanja. Prvo je definisano pet kategorija na osnovu dobijenih odgovora, zatim su odgovori ispitanika svrstani u date kategorije i naposljetku se pristupilo utvrđivanju zastupljenosti svake kategorije (Tabela 81).

Tabela 81. Stav ispitanika o važnosti jezičkih veština

govor		pisanje		slušanje		čitanje		više veština	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
27	64,29%	3	7,14%	0	0%	3	7,14	9	21,43%

Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da 64,29% ispitanika navodi da je veština govora najbitnija budući da se, kako oni ističu, *najveći deo komunikacije odvija usmenim putem i da je veština govora bitna za stupanje u kontakt sa drugima*. Pored ovih komentara oni takođe ističu da:

Usmena komunikacija je najzastupljenija u životu; Usmena komunikacija je važnija od čitanja i pisanja; Govor je najbitniji jer se sve ostale veštine oslanjaju na njega; Dobar govornik će biti zapamćen; Mislim da je govor najznačajniji jer je to neophodno u komunikaciji sa drugima;

Govor je najbitniji element jezika; smatram da je ostvarenje komunikacije najbitnije i osnovno kod znanja stranog jezika; Najvažnije je da čovek može da se sporazume sa drugima.

Ispitanici takođe naglašavaju važnost govora u njihovom svom profesionalnom radu i to obrazlažu sledećim komentarima:

- *U profesionalnoj komunikaciji potrebno je verbalno razumeti svog sagovornika kao i uveriti se da taj sagovornik razume i vas*
- *Smatram da je govor najvažniji zbog sporazumevanja sa budućim inostranim klijentima kako bi me dovoljno profesionalno shvatili*
- *Govor je najbitniji u profesionalnoj komunikaciji.*

Iako je veština govora zaista važna za poslovnu komunikaciju, iznenađuje činjenica da jedan deo ispitanika nema razvijenu visoku svest o važnosti drugih veština, što vidimo iz njihovih komentara: *neću pisati nekome koga sretnem nego pričati a za pisanje poruka i mejlova može pomoći internet; govor i slušanje su najbitniji za rad u timovima i generalno za rad u inostranstvu dok za pisanje i čitanje možemo da koristimo internet.*

Jedan deo ispitanika je ipak prepoznao važnost ostalih veština Na osnovu rezultata iz Tabele 81. možemo da vidimo da 7,14% ispitanika smatra da je veština čitanja najbitnija za rad u njihovoj struci. Oni to obrazlažu sledećim komentarima: *sva literatura je na engleskom pa je najbitnije čitanje; najčešće čitam stručne tekstove na engleskom; veliki deo literature za programere je na engleskom pa je najbitnije čitanje.* Istu zastupljenost ima i kategorija pisanje, 7,14% ispitanika je istaklo da je veština pisanja veoma važna za njihov budući rad u struci navodeći sledeće: *pisanje jer u našoj struci je potrebno pisati formalna pisma, CV, vizije...; skoro sva poslovna korespondencija se obavlja pismenim putem; pisanje mejlova je veoma bitno.*

Kategorija *slušanje* nije zastupljena u odgovorima ispitanika (0%) iako je veštinu slušanja u prvom delu pitanja 44,44% ispitanika navelo kao drugu najvažniju veštinu, iza veštine govora. Jedan od mogućih razloga za to je činjenica da su ispitanici navodili veštinu slušanja u svojim obrazloženjima zajedno s veštinom govora, o čemu će biti više reči u sledećoj kategoriji (*više veština*).

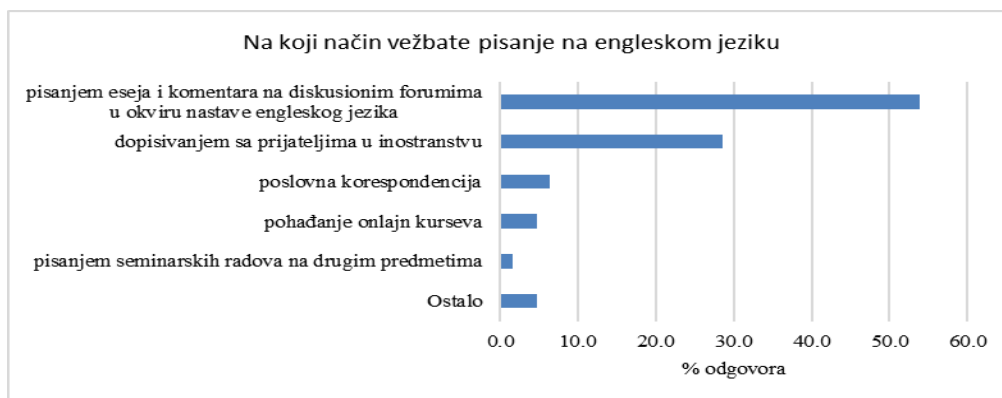
Prilikom definisanja kategorija na osnovu odgovora ispitanika, formirana je takođe kategorija *više veština* gde su svrstani odgovori ispitanika koji su istakli važnost više veština u svom obrazloženju. Zastupljenost ove kategorije je 21,43% (Tabela 81). Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da je 21,43% ispitanika naglašavalo značaj više veština za svakodnevnu komunikaciju i budući rad u struci. Neki od njihovih komentara su sledeći:

Govor i pisanje su važni zbog komunikacije, takođe slušanje i čitanje; Najbitnije je da možeš da se sporazumevaš sa ljudima što obuhvata pričanje i slušanje i veoma je bitno da umeš da čitaš kako bi se snalazio u inostranstvu; Čitanje i pisanje su važniji jer se uglavnom komunicira preko interneta; Smatram da su govor i slušanje najvažniji ali i neophodni za pisanje i čitanje; Smatram da govor bez slušanja ne može da se razdvaja kao pisanje bez čitanja ali prva dva imaju veći značaj nego pisanje i čitanje, jer smatram da je govor najbolji metod za interakciju ljudi; Čitanje je najvažnije jer je većina knjiga i dokumentacija napisana na engleskom kao i dodatni materijal, slušanje zbog tutoriala, pisanje za poslovnu komunikaciju a govor je bitan ali nije od presudnog značaja.

Naposletku, moramo da istaknemo da je zabrinjavajuće što je mali procenat ispitanika svestan važnosti veština pisanja i čitanja za njihov budući rad u struci. Ovakvi rezultati ukazuju na potrebu da se na fakultetskom nivou usavršavaju ove veštine budući da su prema mišljenju ispitanika manje bitne i shodno tome na neki način zanemarene. Jedno od rešenja može da bude upotreba asinhronih diskusionih foruma jer pružaju studentima slobodu da učestvuju u čitanju i pisanju stručnih objava bez obzira na vreme pristupa i veličinu grupe, i da na taj način razvijaju veštine pisanja i čitanja na stranom jeziku. Takođe, sama priprema za pisanje objava, koja se sastoji u čitanju stručne literature, može da bude istovremeno i korisna vežba za usavršavanje veštine čitanja.

Pitanje broj 15 je ispitivalo *način vežbanja veštine pisanja*. Od ispitanika se tražilo da navedu *na koji način vežbaju veštinu pisanja na engleskom jeziku*. Ispitanici su mogli da zaokruže više odgovora: a) pisanjem eseja i komentara na diskusionim forumima u okviru nastave engleskog jezika; b) pisanje seminarskih radova na drugim predmetima; c) dopisivanjem sa prijateljima u inostranstvu; d) poslovna korespondencija; e) pohađanje *online* kurseva; f) ostalo. Dobijeni rezultati su prikazani na Grafikonu 25.

Grafikon 25. Distribucija odgovora (%) na pitanju br. 15

Na ovo pitanje je odgovorilo ukupno 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Na osnovu dobijenih rezultata (Grafikon 25) možemo da vidimo da više od polovine ispitanika (54%) navodi da vežba ovu veštinu pisanjem eseja i komentara na diskusionim forumima u okviru nastave engleskog jezika. Sledeći najučestaliji odgovor je dopisivanje s prijateljima u inostranstvu (28,6%), a u mnogo manjoj meri su zastupljeni ostali odgovori (poslovna korespodencija – 6,3%; pohađanje *online* kurseva – 4,8%; pisanje seminarskih radova na drugim predmetima – 1,6%; ostalo – 4,8%). Pod stavkom ostalo 10 ispitanika je navelo sledeće načine vežbanja veštine pisanja:

- komentarisanje na Fejsbuku (30%)
- onlajn igranje video igrice (50%)
- programiranje (10%)
- pisanje dnevnika na engleskom (10%)

Ukoliko sagledamo dobijene rezultate iz ovog pitanja možemo da zaključimo da ispitanici veštinu pisanja uglavnom koriste na asinhronim diskusionim forumima, zatim u svrhu zabave i svakodnevne komunikacije, tj. za dopisivanje sa prijateljima, za igranje video igrice i za komentarisanje na društvenim mrežama. Za poslovnu korespondenciju, akademsko pisanje i pisanje u okviru *online* kurseva odlučilo se samo 12,7% ispitanika, što nije iznenađujuće s obzirom na činjenicu da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine koji su se tek pridružili akademskoj zajednici. Naposljetku, bitno je naglasiti da su ispitanici prepoznali važnost

upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke, što je jedan od ciljeva ovog istraživanja budući da veština pisanja predstavlja jedan od preduslova za njihov uspešan rad u struci. Međutim, mora se istaći da je ovo mali uzorak za uopštavanje rezultata i izvođenje pedagoških implikacija, te će za potpunije rezultate biti potrebno ispitati veću populaciju i to kombinacijom metoda istraživanja.

U sledećem pitanju, pitanju broj 16 ispitivano je *mišljenje ispitanika o zastupljenosti korišćenja pisanja u nastavi engleskog jezika*. Od ispitanika je traženo da odgovore *da li bi i u kojoj meri pisanje trebalo da bude zastupljenije u nastavi engleskog jezika*, kao i da obrazlože svoj odgovor. Pitanje se odnosilo na a) osnovnoškolski uzrast; b) srednjoškolski uzrast; c) fakultetski nivo. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na ovo pitanje, a zatim su podaci razvrstani u date kategorije. Naposletku je utvrđena učestalost pojavljivanja definisanih kategorija.

Odgovor na prvi deo pitanja br. 16, koji se odnosio na osnovnoškolski uzrast, je dalo ukupno 46 ispitanika što predstavlja 73,02% od ukupnog uzorka. Na osnovu analize odgovora ispitanika, utvrđene su 4 kategorije u koje su svrstani dobijeni podaci (Tabela 82).

Tabela 82. *Mišljenje ispitanika o zastupljenosti veštine pisanja na osnovnoškolskom uzrastu*

dovoljno je zastupljeno		nedovoljno zastupljeno		treba da bude manje zastupljeno		ne treba da bude zastupljeno	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
15	32,61%	26	56,52%	1	2,17%	4	8,7%

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 82, možemo da vidimo da 32,61% ispitanika smatra da je pisanje dovoljno zastupljeno na osnovnoškolskom uzrastu i da ne treba ništa menjati. Između ostalog, oni navode da su na ovom uzrastu dovoljne vežbe u vidu kraćih sastava i eseja budući da se ovde radi o početnom nivou engleskog jezika, što pokazuju sledeći komentari:

Dovoljno je zastupljeno; Smatram da je dovoljno zastupljeno; Dovoljno je znati elementarne stvari – alfabet, jednostavne rečenice, reči, kasnije u vidu kraćih sastava; Dovoljno je nešto opšte i osnovno; Dovoljno je veoma malo – na nivou osnovnog predstavljanja; Dovoljno je zastupljeno jer je razumevanje i usmeno izražavanje važnije; Dovoljni su samo osnovni pojmovi i kraći eseji, to je početni nivo tako da je dovoljno upoznati osobe sa jezikom, ali primarno je uspostaviti komunikaciju.

Sledeća kategorija odgovora u vezi sa zastupljenošću pisanja na ovom uzrastu odnosi se na *nedovoljnu zastupljenost pisanja*. Kao što možemo da vidimo iz rezultata (Tabela 82), više od polovine odgovora je svrstano u ovu kategoriju (56,52%). Ispitanici u svojim komentarima naglašavaju važnost veće zastupljenosti pisanja na ovom uzrastu, smatrajući da se tada najlakše uči jezik i najlakše stvaraju dobre navike u učenju:

Trebalo bi da bude više zastupljeno jer je to period u kome se najlakše uči jezik; Najviše se tad može naučiti; Smatram da bi trebalo da bude zastupljenije, jer što se pre krene pisati na stranom jeziku osobi će biti lakše kasnije da razvija jezik; Veoma je važno da bude zastupljenije jer se naš mozak tada najviše razvija; Potrebno je u najranijem uzrastu stvoriti tu veštinu i to je najvažnije za dalji napredak; Trebalo bi da bude poprilično zastupljeno da deca steknu naviku; U osnovnoj školi treba da bude zastupljenije i da se najviše radi na tome.

Ispitanici takođe naglašavaju nedovoljnu zastupljenost vežbi adekvatnih vežbi za usavršavanje veštine pisanja na osnovnoškolskom nivou, kao što su: pisanje sastava, kraćih tekstova, pisanje objava na forumima, više diktata i sl. što pokazuju sledeći komentari:

Pisanje sastava bi doprinelo boljem poznavanju pisanja engleskog jezika; Pisati sastave i forume; Više diktata; Vežbati istovremeno pisanje i učenje novih reči radi lakšeg učenja; Treba omogućiti deci osnovnoškolskog uzrasta da koriste platforme kao što je Moodle; Trebalo bi da bude više zastupljeno pisanje tekstova, jer smo retko pisali bilo kakve tekstove; Pisanje sastava bi doprinelo boljem poznavanju pisanja engleskog jezika; Veoma malo je zastupljeno, krajem 8. razreda retko ko zna da napiše sastav na engleskom.

Razlozi za nedovoljnu zastupljenost vežbi pisanja mogu biti mnogobrojni, od prevelikog opterećenja nastavnika, velikih grupa, plana i programa za osnovnu školu itd., međutim, budući da to nije deo ovog istraživanja neće se dalje detaljnije ispitivati. Ono što je bitno za ovo istraživanje je činjenica da je veliki deo ispitanika (56,52%) prepoznao važnost unapređenja veštine pisanja već u osnovnoškolskom uzrastu.

Međutim, manji deo ispitanika (Tabela 82) je mišljenja da bi pisanje trebalo da bude manje zastupljeno ili čak da ne bude zastupljeno uopšte u ovom uzrastu, što je predstavljeno u sledeće dve kategorije. Shodno tome, treća kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji smatraju da bi pisanje trebalo da bude manje zastupljeno na osnovnoškolskom uzrastu. Zastupljenost ove kategorije je 2,17% (Tabela 82), tj. jedan ispitanik je naveo bez daljeg obrazlaganja svog odgovora *da bi pisanje trebalo da bude manje zastupljeno*. Budući da ispitanik nije detaljnije obrazložio svoje mišljenje nije moguće doneti precizan zaključak o razlozima za manju zastupljenost pisanja na ovom nivou.

Četvrta kategorija iz prvog dela pitanja br. 16 odnosi se na odgovore ispitanika koji smatraju da pisanje ne bi trebalo da bude uopšte zastupljeno na ovom uzrastu. Ukupna zastupljenost ove kategorije je 8,7% ili ukupno 4 odgovora (Tabela 82). Ispitanici su dali različite razloge kao obrazloženje za svoj odgovor. Dva ispitanika smatraju da bi govor i slušanje trebalo da budu primarni fokus učenja, što se može videti iz njihovih komentara: *Ne treba da bude zastupljeno, govor i slušanje bi trebali da budu u fokusu; prvenstveno razvijati govor*, a preostala dva ispitanika navode da su učenici u ovom uzrastu još uvek mladi i da nemaju potrebu da vežbaju pisanje, što se vidi iz sledećih komentara: *ne jer nemaju potrebu za tim; ne jer su još mladi*. Naposljetku, ukoliko uzmemo u obzir sve rezultate iz prvog dela pitanja br. 16 možemo da izvučemo zaključak da je veći deo ispitanika ipak svestan važnosti zastupljenosti pisanja na osnovnoškolskom uzrastu budući da znanje stečeno na tom uzrastu predstavlja dobru osnovu za kasnije unapređenje ove veštine.

Drugi deo pitanja br. 16 se odnosi na zastupljenost pisanja na srednjoškolskom uzrastu. Na ovaj deo pitanja je odgovorio 51 ispitanik što predstavlja 80,95% od ukupnog uzorka. Na osnovu dobijenih podataka iz njihovih odgovora definisane su 3 kategorije u koje su razvrstani dobijeni podaci (Tabela 83).

Tabela 83. *Mišljenje ispitanika o zastupljenosti veštine pisanja na srednjoškolskom uzrastu*

dovoljno je zastupljeno		nedovoljno zastupljeno		treba da bude manje zastupljeno	
Br.	%	Br.	%	Br.	%
5	9,80%	40	78,43%	6	11,77%

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 83, možemo da vidimo da je prva kategorija zastupljena sa 9,80%, tj. 5 ispitanika (9,80%) smatra da je pisanje dovoljno zastupljeno na srednjoškolskom uzrastu i da nije potrebno ništa menjati, što pokazuju sledeći komentari: (*Dovoljno je zastupljeno; Dovoljno je zastupljeno; Dovoljno je; Smatram da je dovoljno zastupljeno; Dovoljno je zastupljeno*). Budući da ispitanici nisu naveli detaljnije obrazloženje na osnovu čega zasnivaju svoj stav, nismo u mogućnosti da donesemo precizan zaključak. Za uopštavanje rezultata i izvođenje pedagoških implikacija svakako je potrebno ispitati veću populaciju i kombinovati više metoda istraživanja.

Druga kategorija (Tabela 83) se odnosi na nedovoljnu zastupljenost pisanja na srednjoškolskom uzrastu. Naime, 40 ispitanika (78,43%) smatra da je pisanje nedovoljno zastupljeno na tom uzrastu i naglašavaju važnost veće zastupljenosti pisanja, što se može videti u sledećim komentarima:

Trebalo bi da pisanje bude zastupljenije: u većoj meri; Trebalo bi da bude zastupljenije; Mnogo zastupljenije; Da, da bude zastupljeno u visokoj meri; Treba da bude više zastupljeno.

Ispitanici takođe ističu da se veština pisanja nedovoljno vežba u ovom uzrastu i da je potrebno uvesti određene promene u nastavu engleskog jezika. Oni naglašavaju važnost uvođenja adekvatnih vežbi za usavršavanje veštine pisanja kao što je pisanje eseja, sastava, pisanje govora, seminarskih radova, diktata, grupnih eseja i sl. što pokazuju sledeći komentari:

Više diktata da bude; Pisanje govora i prezentacija; Potrebno je uvesti više vežbi pisanja; Trebalo bi da bude više zastupljeno iako smo pisali ponekad sastave, mogli smo i više vežbati; Prilično je nepostojeće pisanje eseja i sastava; Treba da se zna da se napiše esej; Pisanje eseja da bude zastupljenije; Više pisanje sastava i seminarskih radova; Pisanje seminarskih radova na engleskom jeziku; Diktati, sastavi, grupni eseji; Trebalo bi da bude zastupljeno u vidu pisanja eseja na razne teme.

Nekoliko ispitanika takođe smatra da je važno uvesti elemente akademskog pisanja u nastavu engleskog jezika i na taj način bolje pripremiti učenike za fakultet i dalji nastavak školovanja, što se može videti iz sledećih komentara:

Vežbati formalno pisanje; Uvoditi elemente formalnog pisanja; Treba da bude više, radi spremanja za fakultet i daljeg obrazovanja da bude zastupljenije, da ih pripremi za budućnost; Pisanje bi trebalo biti zastupljeno na višem nivou jer se smatra da se učenici nadalje trebaju samo usavršavati jer već imaju znanje i zrelost.

Treća kategorija iz Tabele 83. se odnosi na odgovore ispitanika koji smatraju da bi pisanje trebalo da bude manje zastupljeno na srednjoškolskom uzrastu. Zastupljenost ove kategorije je 11,77%, tj. ukupno 6 ispitanika smatra da bi pisanje trebalo da bude u manjoj meri zastupljeno u ovom uzrastu. Nekoliko ispitanika ne navodi svoje razloge za takav stav, ističući samo da bi trebalo da bude manje zastupljeno, što se može videti iz sledećih komentara: *manje zastupljeno; manje nego u osnovnoj da bude zastupljeno; manje da bude zastupljeno; manje nego u osnovnoj školi.*

Prisutno je, takođe, mišljenje da pisanje ne treba da bude toliko zastupljeno kao govor i da akcenat treba da bude na razvoju veštine govora, što se vidi iz komentara dva ispitanika: *da bude manje zastupljeno, akcenat treba da bude na govoru; pisanje ne treba da bude toliko zastupljeno koliko govor.* Budući da ispitanici nisu detaljnije obrazložili svoje mišljenje nismo u mogućnosti da izvedemo dalje zaključke.

Ukoliko pogledamo ukupne rezultate drugog dela pitanja br. 16, možemo da zaključimo da većina ispitanika (78,43%) prepoznaje važnost veštine pisanja u nastavi engleskog jezika na srednjoškolskom uzrastu, posebno važnost uvođenja adekvatnih vežbi za razvoj ove veštine, kao i uvođenja osnova akademskog pisanja koje je prema mišljenju ispitanika važno za nastavak njihovog školovanja. Međutim, kao što smo već naglasili, za uopštavanje rezultata je potrebno ispitati veći uzorak i primeniti više metoda istraživanja. Ono što je veoma važno za naše istraživanje je činjenica da su *ispitanici prepoznali važnost unapređenja ove veštine koja predstavlja jedan od preduslova za uspešnu poslovnu komunikaciju.*

Treći deo pitanja br. 16 se odnosi na zastupljenost pisanja na fakultetskom nivou. Na ovaj deo pitanja je odgovorilo 50 ispitanika, što predstavlja 79,37% od ukupnog uzorka. Na osnovu dobijenih podataka iz njihovih odgovora definisane su 4 kategorije u koje su razvrstani dobijeni podaci (Tabela 84). Ovaj deo pitanja je imao za cilj da ispita mišljenje ispitanika o zastupljenosti veštine pisanja na kursu engleskog jezika čiji se deo odvijao na platformi za učenje *Moodle*, koji su ispitanici pohađali u prvom semestru osnovnih studija. Budući da se radi o

studentima prve godine koji nisu imali nastavu engleskog jezika na fakultetskom nivou pre toga, svi dati odgovori se odnose isključivo na ovaj kurs.

Tabela 84. *Mišljenje ispitanika o zastupljenosti veštine pisanja na fakultetskom nivou*

dovoljno je zastupljeno		nedovoljno zastupljeno		treba da bude manje zastupljeno		ne treba da bude zastupljeno	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
30	60%	14	28%	4	8%	2	4%

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 84, možemo da vidimo da je prva kategorija zastupljena sa 60%, tj. 30 ispitanika je odgovorilo da je pisanje dovoljno zastupljeno na fakultetskom nivou. Ispitanici su prepoznali važnost unapređenja veštine pisanja na ovom nivou i uglavnom naglašavali da je pismena komunikacija od velikog značaja u budućem profesionalnom radu budući da se radi o računarskom smeru gde se komunikacija u velikoj meri obavlja pismenim putem, što možemo da vidimo u sledećim komentarima:

Dovoljno zastupljeno, naš smer je programerski i firme su pretežno inostrane pa se dosta komunikacije obavlja pismenim putem; Treba nastaviti sa vežbama pisanja koje će itekako biti korisne u budućnosti; Treba da bude zastupljeno kao sada jer je engleski bitan za posao; Tad je osoba na najvećem intelektualnom nivou do sada, u uzrastu u kojem mu se /joj se otvaraju mnoga vrata za dalje napredovanje, što se tiče bilo kakve profesije potrebno je vladati pisanjem engleskog pa zbog toga i dalje razvijati pisanje; Bitno je da je zastupljeno, zbog profesionalne karijere; Važno je da je zastupljeno zbog dalje komunikacije posle fakulteta sa klijentima i dodatnog učenja iz strane literature.

Pored važnosti veštine pisanja za buduću profesionalnu karijeru, ispitanici ističu da je važna upotreba formalnog stila pisanja i stručne terminologije u nastavi engleskog jezika (...treba da bude zastupljeno ovako, ...da se uči formalni stil (kao sada); važna je upotreba formalnog stila i stručne terminologije...). Nekoliko ispitanika, međutim, nije obrazlagalo svoje stavove, navodeći samo da je pisanje dovoljno zastupljeno na ovom nivou, što ilustruju sledeći komentari: *zastupljeno dovoljno, na ovom kursu ima taman koliko treba; dovoljno je zastupljeno; zastupljeno je i treba da bude zastupljeno; da, dovoljno je zastupljeno.*

Druga kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji smatraju da je pisanje nedovoljno zastupljeno na fakultetskom nivou. Zastupljenost ove kategorije je 28% (Tabela 84), tj. 14 ispitanika smatra da je potrebno uvesti dodatne vežbe i aktivnosti za usavršavanje veštine pisanja. Između ostalog, ispitanici navode da bi trebalo da se pišu eseji, sastavi, seminarski radovi, diktati, zatim da se poveća broj diskusionih foruma, što pokazuju sledeći komentari:

Diktati, eseji; Pisanje eseja; Pisanje sastava i seminarskih radova; Pisanje seminarskih radova na engleskom jeziku; Povećati broj diskusionih foruma, ne mora da bude samo forum; Više u velikoj meri zbog pisanja seminarskih i naučnih radova.

Ispitanici i u ovoj kategoriji ističu važnost upotrebe formalnog stila pisanja, stručne terminologije, posebno zbog pisanja seminarskih i naučnih radova na engleskom jeziku, kao i zbog budućeg rada u struci (*vežbati još formalno pisanje; vežbati stručnu terminologiju i formalno pisanje; u većoj meri zbog pisanja seminarskih i naučnih radova; u velikoj meri jer je veoma važna veština za buduće poslovno okruženje*).

Treća kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji smatraju da pisanje treba da bude manje zastupljeno na fakultetskom nivou. Zastupljenost ove kategorije je 8% (Tabela 84), tj. 4 ispitanika su istakla da prezentacije i usmena izlaganja budu najzastupljeniji vid nastave, a pisanje da bude samo u vidu vežbe poslovne korespondencije. Takođe, nekoliko ispitanika smatra da bi na fakultetskom nivou pisanje već trebalo da bude razvijeno na visokom nivou, te stoga nema potrebe da bude toliko zastupljeno, što ilustruju sledeći komentari:

Ne treba u velikoj meri, prezentacije i izlaganja treba da su najzastupljeniji; Samo poslovna korespodencija; Pisanje bi trebalo da bude na visokom nivou (očekuje se da već znaju pa bi trebalo da samo ponavljaju); Zavisí od prethodna dva, oni koji su naučili znaju i ne treba im puno a oni koji ne znaju treba da pišu.

Četvrta kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji smatraju da pisanje ne bi trebalo da bude zastupljeno na fakultetskom nivou. Zastupljenost ove kategorije iznosi 4% (Tabela 84). Jedan od ispitanika je istakao da bi na fakultetskom nivou svi trebalo da znaju engleski (*ne treba da bude zastupljeno jer bi do tada svi trebalo da znaju engleski*), a drugi

ispitanik nije obrazlagao svoje mišljenje iznoseći sledeći komentar: *Ne treba da bude zastupljeno.*

Ukoliko pogledamo ukupne rezultate trećeg dela pitanja br. 16, možemo da zaključimo da je većina studenata zadovoljna načinom usavršavanja veštine pisanja na ovom kursu i da je svesna činjenice da je veština pisanja veoma bitna za njihov budući profesionalni rad u struci. Ovo je takođe potvrđeno načinom na koji su studenti pisali pojedinačne i grupne studentske objave, njihovom upotrebom formalnog stila pisanja i stručne terminologije, zatim upotrebom metadiskursa koji su oni koristili kada su želeli da objasne odnose među rečenicama, da ukažu na faze u tekstu, istaknu svoje stavove i da izgrade odnos sa čitaocima objava. Takođe, složena retorička struktura pojedinačnih i grupnih studentskih objava, koja je predstavljena u dobijenim modelima retoričke strukture u prethodnom poglavlju, ukazuje na činjenicu da je veština pismenog izražavanja potpomognuta upotrebom asinhronih diskusionih foruma, što potvrđuju ranije iznete hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*; H2: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom*; H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Pitanja broj 17 i 18 imala su za cilj da ispituju *mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika koji su pohađali u prvom semestru.* Pitanje br. 17 se odnosilo na zadovoljstvo studenata kursom engleskog jezika koji su pohađali u prethodnom semestru i glasilo je *Da li biste i šta promenili na kursu engleskog jezika koji ste pohađali u prethodnom semestru?* Kurs engleskog jezika struke koji su studenti pohađali u prvom semestru je, pored redovnih nastavnih aktivnosti, imao jedan deo aktivnosti na *Moodle* platformi gde su studenti mogli da rade domaće zadatke iz gramatike, vežbe vokabulara, zatim da čitaju autentični materijal iz oblasti tehnologije, kao i da učestvuju u diskusiji na asinhronim diskusionim forumima. Pisanje objava na diskusionim forumima je bilo deo dodatnih nastavnih aktivnosti gde se od studenata tražilo da napišu 5 pojedinačnih i jednu grupnu studentsku objavu na slobodnu temu iz tehnologije. Rok za završetak ove aktivnosti je bio kraj prvog semestra.

Odgovor na ovo pitanje je dalo 63 ispitanika što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su 2 kategorije na osnovu analize odgovora na ovo pitanje, zatim su podaci razvrstani u date kategorije i naposljetku je utvrđena njihova zastupljenost. Dobijeni rezultati su predstavljeni u Tabeli 85.

Tabela 85. *Mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika iz prvog semestra*

Zadovoljan / na sam kursom u potpunosti		Zadovoljan / na sam kursom delimično	
Br.	%	Br.	%
46	73,02%	17	26,98%

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 85, možemo da vidimo da je prva kategorija zastupljena sa 73,02%, tj. 46 ispitanika je odgovorilo da su zadovoljni kursom engleskog jezika koji su pohađali u prvom semestru. Od ukupno 46 odgovora iz ove kategorije 40 ispitanika je reklo da je zadovoljno kursom i da ne bi ništa menjali, što ilustruju sledeći komentari:

Ne bih ništa menjao; Ne bih menjao ništa kurs je izvrstan; Sve je bilo odlično; Ne ništa, sve je bilo top; Iskreno ne, zadovoljan sam kursom; Ne bih ništa menjala, sviđa mi se ovako; Ne bih ništa menjao, sve je ekstra ful; Ništa ne bih menjao; Sve je bilo 10.

Nekoliko ispitanika je, takođe, istaklo da je kurs bio zanimljiv, inventivan, koristan i da podstiče učenje engleskog jezika primenom različitih aktivnosti (*Ništa, bilo je veoma zanimljivo, inventivno i korisno; Ne, veoma sam zadovoljan kursom. Podstiče učenje engleskog putem različitih zadataka; Ništa ne bih menjao, bilo je zanimljivo...*).

Sledeća kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji su *delimično* zadovoljni kursom engleskog jezika koji su slušali u prvom semestru. Zastupljenost ove kategorije je 26,98% (Tabela 85), tj. 17 odgovora je svrstano u ovu kategoriju. Ispitanici su uglavnom iznosili svoje predloge za unapređenje nastave engleskog jezika koji su uključivali, između ostalog, dodatne aktivnosti posle predavanja kao što su: debate i filmovi, proširenje spektra tema za diskusiju i povećanje broja aktivnosti na *Moodle* platformi. Nadalje, nekoliko ispitanika je navelo i povećanje broja vežbi za unapređenje veštine pisanja i čitanja, kao što su pisanje

različitih dokumenata, pisanje eseja, zatim, veći broj stručnih tekstova, novinskih članaka i knjiga za čitanje, što ukazuje na potrebu da se poveća broj adekvatnog i autentičnog materijala za čitanje koji bi omogućio studentima da se što više upoznaju s aktuelnim temama iz njihove buduće struke i na taj način da budu spremni za upotrebu jezika u stvarnim situacijama. Ispitanici su rekli sledeće:

Dodati još stručnih tema; Uglavnom je sve bilo dobro, ubaciti još tema; Dodao bih još aktivnosti na platformi; Dodati još stručnih tekstova na platformu, odlično iskustvo, opušten predmet; Pisanje dokumenata na engleskom jeziku; Možda više čitanja u smislu stručnih tekstova, članaka iz novina ili knjiga; Pisanje dokumenata na engleskom jeziku; Ubacila bih iznošenje naših mišljenja na kojekakve teme; Više esejskih zadataka; Dodao bih više debata; Može da se organizuje movie night ili debate van predavanja da se što više studenata uključi.

S druge strane, šest ispitanika smatra da je kurs engleskog jezika koji su pohađali preobiman i da bi trebalo da se određeni segmenti izostave ili da se obim određenih aktivnosti smanji. Ukoliko pogledamo njihove zahteve, možemo da vidimo da su oni prilično različiti. Naime, dva studenta predlažu da se izbacii kreiranje multimedijalne priče na engleskom jeziku (*izbacila bih pravljenje multimedijalne priče; bez multimedijalne priče*), koja je činila deo njihovih redovnih nastavnih aktivnosti. Zatim, dva studenta bi izbacila pisanje grupnih eseja, a povećala broj pojedinačnih studentskih objava na diskusionim forumima (*bez grupnih eseja, više pojedinačnih objava; više individualnih eseja, manje grupnih eseja*). Naposletku, dva studenta imaju zahtev za kraćim predavanjima i manje predispitnih obaveza (*kraća predavanja; manje predispitnih obaveza*).

Na osnovu odgovora ispitanika možemo da zaključimo da je većina ispitanika (73,02%) *zadovoljna kursom engleskog jezika* koji su pohađali u prvom semestru i smatra da nije potrebno ništa menjati. Preostali deo (26,98%) smatra da ima mesta za poboljšanje kursa i navodi različite predloge za unapređenje nastavnog procesa. Ovi predlozi su veoma bitni za ovo istraživanje jer daju uvid u nastavu engleskog jezika struke iz studentske perspektive, kao i smernice koje treba uzeti u obzir za dalje usavršavanje i razvoj kursa.

Pitanje broj 18 je takođe imalo za cilj da ispita *mišljenje ispitanika o kursu engleskog jezika koji su pohađali u prvom semestru*. Ovo pitanje se sastoji iz dva dela i od ispitanika je traženo da navedu: a) glavne prednosti, i b) glavne nedostatke ovakvog vida nastave. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na ovo pitanje, a

zatim su podaci razvrstani u date kategorije. Naposljetku je utvrđena učestalost pojavljivanja definisanih kategorija. Na prvi deo pitanja br. 18 je odgovorilo 62 ispitanika što čini 98,41% ukupnog uzorka. Budući da su ispitanici mogli da navedu više od jedne prednosti, broj ukupnih odgovora je 70. Na osnovu analize datih odgovora formirane su sledeće kategorije: 1) afektivni faktori; 2) nastavne metode, tehnike i oblici nastave; 3) usavršavanje jezičkih veština. Dobijeni rezultati su predstavljeni u Tabeli 86. u kojoj možemo da vidimo i komentare koje su naveli ispitanici.

Tabela 86. Glavne prednosti ovakvog vida nastave

Afektivni faktori		Nastavne metode, tehnike i oblici nastave		Usavršavanje jezičkih veština	
1. Prilagodljivost i manje pritiska na studente 2. Moguće je raditi onoliko koliko ti je potrebno pošto vreme nije ograničeno i nema pritiska 3. Podstiče kreativnost jer je moguće da odabereš temu 4. Zainteresuje studente da se bolje sprema nego za pismeni test 5. Mogućnost boljeg rasporeda aktivnosti 6. Saradnja, dobra komunikacija, zabavno, ne stvara pritisak a usput se i dosta uradi 7. Rad bez pritiska 8. Lakša komunikacija profesora sa studentima 9. Oslobođanje studenata od straha i nervoze kada treba da iznesu svoje mišljenje većem auditorijumu 10. Podstiče saradnju i druženje 11. Inventivno i zanimljivo 12. Podstiče na učenje na jedan zanimljiv način 13. Interakcija i druženje 14. Što se mene tiče lično, Moodle je nešto novo pa mi je bilo interesantno slušati i pratiti takav vid nastave 15. Mogućnost da se obaveze rasporede tako da možemo da se što bolje organizujemo 16. Fleksibilnost koju dobijam uz pomoć Moodle platforme 17. Interakcija sa drugim ljudima 18. Brza komunikacija između profesora i studenata 19. Komunikacija sa kolegama u vidu odgovora na forumima 20. Nije dosadno, interakcija sa drugim studentima putem foruma i samim tim bolje i zabavnije učenje 21. Interaktivnost, dinamičnost, 22. Interaktivno učenje, nije dosadno, zanimljivo je 23. Komunikacija sa drugim ljudima 24. Lakša saradnja 25. Lakša saradnja, zanimljiviji način nastave, bolja komunikacija sa profesorom 26. Sopstvena organizacija vremena 27. Lakša komunikacija 28. Nije veliki stres, ne zahteva danonoćno učenje 29. Fleksibilnost koju dobijemo uz pomoć Moodle platforme 30. Probijanje treme i izlaganje pred kolegama 31. Interakcija 32. Fleksibilnost i zanimljivost		1. Diskusioni forumi i pisanje na onlajn platformi 2. Rad u timu je sjajan jer nas podstiče na saradnju 3. Mogućnost rada od kuće 4. Mogućnost rada od kuće 5. Mogućnost rada od kuće 6. Mogućnost rada od kuće 7. Mogućnost rada od kuće 8. Mogućnost rada od kuće 9. Rad od kuće 10. Mogućnost gledanja radova ostalih studenata 11. Timski rad, rad od kuće 12. Interaktivno učenje 13. Rad od kuće 14. Mogućnost rada od kuće 15. Ne treba vam papir za pisanje 16. Grupni rad 17. Učimo kako da radimo u timu i podelimo obaveze između članova 18. Učenje na daljinu 19. Korišćenje IT u nastavi 20. Rad u timovima 21. Rad u timovima kao i pisanje diskusionih foruma i tekstova 22. Pisanje na diskusionim forumima 23. Više kućnog rada, više timskih projekata 24. Mogućnost rada od kuće 25. Rad od kuće 26. Angažman i u slobodno vreme a ne samo na fakultetu 27. Timski rad koji smo koristili nam može samo biti od koristi		1. Usavršio sam veštine pisanja i čitanja 2. Saznao sam mnogo stvari i termina koji me interesuju 3. Unapredili smo formalni stil pisanja na engleskom jeziku 4. Razvoj pisanja 5. Razvijanje veština koje će trebati u praksi 6. Učenje formalnog stila pisanja 7. Poboljšanje veštine pisanja 8. Stvaram veštine u korišćenju engleskog u stručne svrhe 9. Razvija se formalni govor i pisanje 10. Unapređuje se veština formalnog pisanja 11. Usavršavanje veštine pisanja i poslovne komunikacije zbog diskusionih foruma	
Br.	%	Br.	%	Br.	%
32	45,71%	27	38,57%	11	15,71%

Prva kategorija pod nazivom *afektivni faktori* ima najveću zastupljenost, 45,71% (Tabela 86) ili ukupno 32 odgovora koja su svrstana u ovu kategoriju. Afektivni faktori uključuju emocije, motivaciju, stavove i vrednosti (Oxford, 1990: 140). Pozitivna osećanja, motivacija za učenje, kao i pozitivni stavovi utiču na lakše usvajanje stranog jezika, dok s druge strane, negativna osećanja, negativni stavovi prema učenju stranog jezika, kao i nedostatak motivacije usporavaju ili onemogućavaju dalji napredak (Krashen – Terrell, 1983; Oxford, 1990).

Na osnovu odgovora iz ove kategorije možemo da vidimo da je za ispitanike veoma važna opuštena atmosfera, bez stresa i pritiska nastavnika da završe neku vežbu u kratkom vremenskom roku (*moguće je raditi onoliko koliko ti je potrebno pošto vreme nije ograničeno i nema pritiska; mogućnost da se obaveze rasporede tako da možemo da se što bolje organizujemo*). Kao što je već ranije rečeno, studenti su mogli u slobodno vreme da rade domaće zadatke na *Moodle* platformi, kao i da pišu studentske objave na diskusionim forumima. Prednost upotrebe asinhronih diskusionih foruma je u mogućnosti da studenti sami kreiraju vreme pristupa diskusionim forumima i tako izlože svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji (Biesenbach-Lucas, 2003). Pored fleksibilnog vremena za rad na platformi i mogućnosti bolje organizacije vremena, ispitanici takođe cene bolju interakciju i komunikaciju s kolegama i profesorom, što sve doprinosi boljoj motivaciji za rad i učenje. Nekoliko ispitanika, takođe, navodi da ovaj tip nastave podstiče kreativnost, saradnju s kolegama i druženje i utiče na stvaranje dinamičnog i interaktivnog okruženja (*podstiče kreativnost jer je moguće da odabereš temu; interaktivnost, dinamičnost; podstiče saradnju i druženje*). Ovakvo okruženje i ovaj način komunikacije utiče na konstruisanje znanja budući da studenti imaju vremena za refleksiju i mogućnost interakcije s drugim studentima (Brace–Govan, 2003; Guiller – Durndell - & Ross, 2008; prema Verenikina – Jones & Delahunty, 2017: 4; Meyer, 2003; Milutinović, 2011), a takođe utiče i na povećanu motivaciju (Daugherty – Funke, 1998). Pored navedenog, ispitanici navode kao prednost ovog vida nastave *oslobađanje od straha i nervoze kada treba da iznesu svoje mišljenje većem auditorijumu*, kao i *oslobađanje od treme kod izlaganja pred kolegama*. Ovo se može objasniti činjenicom da se studenti koji imaju problem s javnim iskazivanjem mišljenja osećaju prijatnije i opuštenije tokom kompjuterski posredovane komunikacije nego diskusije na času i ne ustručavaju se da postavljaju pitanja i učestvuju u diskusiji zbog osećaja anonimnosti (Vonderwell, 2003).

Druga kategorija pod nazivom *nastavne metode, tehnike i oblici nastave* je zastupljena sa 38,57% (Tabela 86) ili sa ukupno 27 odgovora. Ispitanici su kao jednu od glavnih prednosti iz ove kategorije naveli *timski rad (učimo kako da radimo u timu i podelimo obaveze između članova; timski rad koji smo koristili nam može samo biti od koristi; rad u timu je sjajan jer nas podstiče na saradnju)*. Timskim radom studenti vežbaju umeće argumentacije, vođenje dijaloga i saradnje. Ovakvo okruženje i ovaj način komunikacije utiče na konstruisanje znanja budući da studenti imaju vremena za refleksiju i mogućnost interakcije s drugim studentima (Brace–Govan, 2003; Guiller – Durndell - & Ross, 2008; prema Verenikina – Jones & Delahunty, 2017: 4; Meyer, 2003; Milutinović, 2011), a takođe utiče i na povećanu motivaciju (Daugherty – Funke, 1998). Druga prednost koja je često navođena u odgovorima ispitanika je mogućnost rada od kuće. Ispitanici u svojim odgovorima nisu naveli razloge zašto vole rad od kuće, jedna od pretpostavki je da oni mogu na taj način da lakše organizuju svoje obaveze i tako stvore mnogo opušteniju atmosferu za učenje. Jedan ispitanik je naveo da je na taj način aktivan i u slobodno vreme, ne samo u toku predavanja (*angažman i u slobodno vreme a ne samo u toku predavanja*). Pored ovih prednosti ispitanici navode kao prednost ovog vida nastave mogućnost pisanja diskusionih foruma i čitanja objava koje su napisali drugi studenti (*diskusioni forumi i pisanje na onlajn platformi; mogućnost gledanja radova ostalih studenata; pisanje na diskusionim forumima*). Kao što je već ranije rečeno, pisanje na asinhronim diskusionim forumima omogućava studentima da izaberu teme na forumima koje su njima bitne i interesantne i da shodno tome aktivno učestvuju u diskusiji iznoseći lične argumente i stavove. Takođe, upotreba ovih foruma je veoma korisna u velikim grupama gde svi studenti nemaju priliku da učestvuju u diskusiji tokom predavanja.

Treća kategorija iz prvog dela pitanja br. 18 (*usavršavanje jezičkih veština*) je zastupljena sa 15,17% (Tabela 86) ili ukupno 11 odgovora. Odgovori ispitanika iz ove kategorije se odnose na usavršavanje jezičkih veština. Ispitanici ističu da su usavršili jezičke veštine koje će im biti korisne u budućem profesionalnom radu (*usavršio sam veštine pisanja i čitanja; razvijanje veština koje će trebati u praksi; stvaram veštine u korišćenju engleskog u stručne svrhe; naučio sam mnogo stvari i stručnih termina koji me interesuju*). Ispitanici takođe naglašavaju prednost ovog vida nastave za razvoj veštine pisanja i učenje formalnog stila pisanja, što se vidi iz sledećih komentara:

Unapredili smo formalni stil pisanja na engleskom jeziku; razvoj pisanja; učenje formalnog stila pisanja; poboljšanje veštine pisanja; razvija se formalni stil pisanja; unapređuje se veština formalnog pisanja; Usavršavanje veštine pisanja i poslovne komunikacije zbog diskusionih foruma.

Pozitivan uticaj upotrebe asinhronih diskusionih foruma na razvoj veštine pisanja takođe navode Kurek i Hauk (Kurek – Hauck, 2014) koji ističu da učešće na diskusionim forumima daje studentima mogućnost da usmere svoju pažnju na jezičke karakteristike i strukturu diskursa za razliku od tradicionalne diskusije u učionici gde za dodatnu refleksiju često nema dovoljno vremena.

Na drugi deo pitanja br. 18 odgovorilo je 60 ispitanika što čini 95,24% ukupnog uzorka. Iako su ispitanici mogli da navedu više od jednog nedostatka, takvih primera nije bilo tako da je broj ukupnih odgovora 60. Od ukupnog broja datih odgovora, 33 odgovora (55%) su da nema nedostataka ovog vida nastave. Na osnovu analize preostalih odgovora definisane su sledeće 4 kategorije: 1) afektivni faktori; 2) nastavne metode, tehnike i oblici nastave; 3) usavršavanje jezičkih veština; 4) tehnički nedostaci. Dobijeni rezultati su dati u Tabeli 87. u kojoj možemo da vidimo i komentare koje su naveli ispitanici.

Tabela 87. Glavni nedostaci ovakvog vida nastave

Afektivni faktori		Nastavne metode, tehnike i oblici nastave		Usavršavanje jezičkih veština		Tehnički nedostaci	
1. jedini problem koji bi mogao da bude je što neki ljudi odlažu sve za poslednji čas pa im se nakupi ali to nije do platforme nego do loše organizacije pojedinca 2. manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice 3. manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice 4. manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice 5. manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice 6. manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice 7. nedostatak socijalizacije 8. nedostatak interakcije licem u lice		1. duga predavanja 2. dodati još zadataka 3. pojačati kriterijume 4. previše zadataka 5. zadaci suviše teški 6. preobiman plan nastave 7. preobiman plan nastave		1. prevelik fokus na pisanju 2. dodati još govornih vežbi 3. dodati još govornih vežbi 4. ubaciti još tekstova sa tehnološkom tematikom 5. lično bih voleo više gramatičkih zahtevnih zadataka, tj. takmičarskog nivoa, mogle bi se dodati vežbe slušanja slično listening exam 6. više komunikacionih vežbi		1. mogućnost da se neko drugi uloguje u vaš nalog 2. mogućnost da se neko drugi uloguje u vaš nalog 3. mogućnost da se neko drugi uloguje u vaš nalog 4. mogućnost da se neko drugi uloguje u vaš nalog 5. mogućnost da se neko drugi uloguje u vaš nalog 6. platforma nije user-friendly	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
8	13,33%	7	11,67%	6	10%	6	10%

Prva kategorija pod nazivom *afektivni faktori* ima zastupljenost od 13,33% (Tabela 87) ili ukupno 8 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju. Na osnovu odgovora iz ove kategorije možemo da vidimo da su najviše zastupljeni odgovori koji se odnose na nedostatak socijalizacije, tj. direktne komunikacije licem u lice, što je jedan od nedostataka onlajn nastave i asinhronih alata za komunikaciju. To ilustruju sledeći komentari: *manjak potrebe za interaktivnošću licem u lice; nedostatak socijalizacije; nedostatak interakcije licem u lice*. Ovaj nedostatak je naveden u 7 od 8 odgovora (87,5%) U literaturi se takođe pominje osećaj izolovanosti i nedostatak interakcije kao nedostatak ovakve vrste komunikacije između studenata (Dede – Kremer, 1999; Branon – Essex, 2001; prema Johnson, 2006), što nas navodi na zaključak da nastavnik mora pažljivo da izvrši raspodelu između aktivnosti koje se obavljaju u učionici i nastavnih aktivnosti na nekoj od platformi za učenje na daljinu. Nastavnik mora da bude svestan da platforma ne može da potpuno zameni vreme provedeno u učionici, već samo da kvalitetno dopuni nastavne aktivnosti na času. Pored nedostatka socijalizacije, jedan odgovor se odnosi na lošu organizaciju obaveza, tj. njihovo odlaganje, međutim kao što je ispitanik obrazložio u svom odgovoru, ovaj nedostatak nije nedostatak platforme već loše organizacije pojedinca.

Druga kategorija pod nazivom *nastavne metode, tehnike i oblici nastave* ima zastupljenost od 11,67% ili ukupno 7 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 87). Neki od navedenih nedostataka su prilično individualni u zavisnosti od ispitanikovog stepena znanja engleskog jezika, te su stoga osećali da imaju previše ili premalo obaveza (*dodati još zadataka, pojačati kriterijume, previše zadataka, zadaci suviše teški, preobiman plan nastave*). Međutim, ovde se radi o pojedinačnim slučajevima budući da je veliki deo studenata iskazao svoje zadovoljstvo ovakvim vidom nastave. Takođe, jedan odgovor se odnosi na dužinu trajanja predavanja, međutim, budući da na to nastavnik ne može da utiče, ovaj nedostatak neće biti dalje analiziran.

Treća kategorija se odnosi na *usavršavanje jezičkih veština*. Zastupljenost ove kategorije je 10%, tj. ukupno 6 odgovora je svrstano u ovu kategoriju (Tabela 87). Ukoliko pogledamo odgovore iz Tabele 87, možemo da uočimo da su ispitanici naveli različite nedostatke. Naime, tri ispitanika su navela da se poveća broj govornih vežbi (*dodati još govornih vežbi; više komunikacionih vežbi*), jedan ispitanik je odgovorio da bi voleo da se doda još stručnih tekstova (*ubaciti još tekstova sa tehnološkom tematikom*), zatim jedan odgovor se

odnosi na povećanje broja težih zadataka iz gramatike i vežbi slušanja (*lično bih voleo više gramatičkih zahtevnih zadataka, tj. takmičarskog nivoa, mogle bi se dodati vežbe slušanja slično listening exam*), a jedan na prevelik akcenat na pisanju (*prevelik fokus na pisanju*). Iako su to pojedinačni slučajevi, ovi predlozi su važni za ovo istraživanje jer daju uvid u nastavu engleskog jezika struke iz studentske perspektive i smernice koje treba uzeti u obzir za dalje usavršavanje i razvoj kursa.

Poslednja četvrta kategorija se odnosi na *tehničke nedostatke* i njena zastupljenost iznosi 10% ili ukupno 6 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 87). Jedan od navedenih nedostataka ovakvog vida nastave, koji je navelo ukupno 5 ispitanika, jeste mogućnost da se neko drugi uloguje umesto vas. Budući da je taj problem tehničke prirode, i nastavnik ne može da utiče na njega, jedna od mogućnosti koja je i korišćena u toku ovog kursa jeste da zadaci koji se rade na ovoj platformi budu deo dodatnih aktivnosti i da ne mogu mnogo da utiču na konačnu ocenu. Pored ovog nedostatka, jedan ispitanik je naveo da platforma nije *user-friendly* što je takođe nedostatak na koji nastavnik ne može da utiče. Jedna od mogućnosti za delimično rešenje ovog problema jeste da nastavnik na početku kursa detaljno objasni način rada na platformi i da na taj način olakša studentima dalji rad.

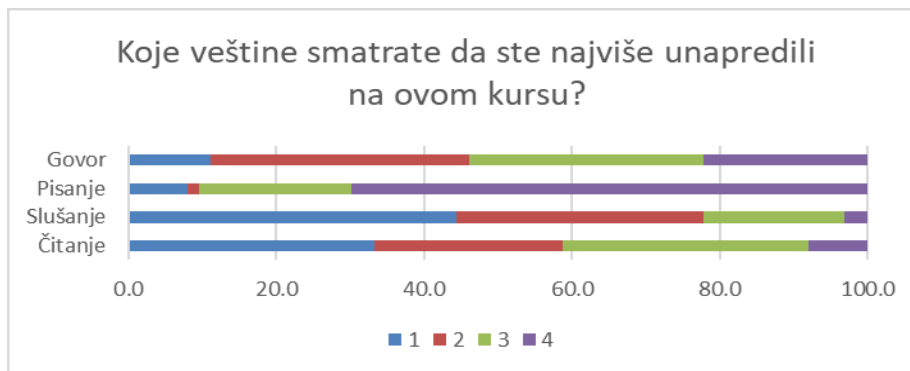
Pitanje br. 19 je ispitivalo *stav ispitanika o unapređenju pojedinačnih jezičkih veština u toku kursa engleskog jezika*. Ovo pitanje je pitanje kombinovanog tipa i sastojalo se iz dva dela, u prvom delu se tražilo od ispitanika da zaokruže broj od 1 do 4 (gde 1 predstavlja *najmanje unapređenu veštinu*, a 4 *najviše*) i odrede koju jezičku veštinu su najviše unapredili na ovom kursu. U drugom delu ovog pitanja se tražilo od ispitanika da obrazlože svoj odgovor. Na prvi deo pitanja br. 19 je odgovorilo ukupno 63 ispitanika, što predstavlja 100% ukupnog uzorka. Odgovori iz ovog dela pitanja su obrađeni statističkom analizom, a rezultati su predstavljeni tabelarno (Tabela 88) i grafički (Grafikon 26).

Tabela 88. Pitanje br. 19 *Koje veštine smatrate da ste najviše unapredili na ovom kursu?*

<i>Pitanje 19 - Koje veštine smatrate da ste</i>	AS	SD	Sk	Ku
Govor	2.65	0.95	-0.04	-0.94
Pisanje	3.52	0.88	-2.00	3.19
Slušanje	1.81	0.86	0.70	-0.46
Čitanje	2.16	0.99	0.19	-1.17

Grafikon 26. - Distribucija odgovora (%) pitanje br 19. - *Koje veštine smatrate da ste najviše unapredili na ovom kursu?*

Na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da većina ispitanika smatra da je najviše unapredilo veštinu pisanja tokom kursa koji su pohađali u prvom semestru. Više od dve trećine studenata (69,8%) daje ovoj veštini najvišu ocenu i ona ima prosečnu vrednost od 3,52 (SD = 0,87), što je veoma blizu maksimalne ocene 4 (Tabela 88). Kao što je već ranije rečeno, pisanje je od suštinske važnosti u svakoj profesiji i stoga je veoma važno da se pažljivo odaberu strategije učenja veštine pisanja, kao i da se organizovano i sistematski radi na razvijanju veštine pisanja tokom školovanja (Boeglin, 2010; Živković, 1994) i tako studenti pripreme za uspešan profesionalni rad. Pismena komunikacija se u današnje vreme koristi više nego ikad, međutim za uspešnu komunikaciju pisanjem studenti moraju da nauče kako da se pravilno izražavaju, da organizuju tekst, da iznose argumente i stavove, kao i da koriste reči koje signaliziraju prelazak na drugi argument (eng. *transition signals*), izvođenje zaključka i sl., što je potvrđeno tokom ovog istraživanja i to: analizom upotrebe elemenata metadiskursa, analizom hiperteksta i analizom retoričke organizacije pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima.

Na drugom mestu je govor s prosečnom ocenom od 2,65 (SD = 0,95), a zatim sledi čitanje sa prosečnom ocenom od 2,16 (SD = 0,99) (Tabela 88). Tokom ovog kursa studenti su imali zadatak da pripreme prezentaciju na slobodnu temu iz tehnologije i na taj način su između ostalog vežbali veštinu govora. Mora se istaći da je veliki broj studenata (80) u ovoj grupi jedan od ograničavajućih faktora kada se radi o govornim vežbama, ali to ne treba da bude razlog za

zanemarivanje veštine govora, što pokazuju rezultati ispitanika koji su stavili unapređenje ove veštine na drugo mesto.

Kao što je već rečeno, čitanje se nalazi na trećem mestu sa prosečnom ocenom od 2,16 (SD = 0,99) (Tabela 88). Na Grafikonu 26. možemo da vidimo ravnomernu distribuciju ocena ispitanika od 1 do 3, što ukazuje na činjenicu da ova veština nije bila zanemarena tokom kursa. Studenti su tokom kursa vežbali veštinu čitanja na razlite načine, čitanjem objava na asinhronim diskusionim forumima, zatim čitanjem stručnih tekstova i digitalnih novinskih članaka na platformi *Moodle*, kao i čitanjem relevantne literature tokom redovne nastave.

Na poslednjem mestu se nalazi veština slušanja, naime 77,8% ispitanika (Grafikon 26) joj daje ocenu 1 ili 2 (AS = 1,81, SD = 0,86). Ovakvi rezultati pokazuju da je veština slušanja na neki način bila zanemarena, što se mora uzeti u obzir prilikom kreiranja kursa u budućnosti.

Naposletku, budući da su u istraživanju učestvovali ispitanici muškog i ženskog pola, t-test je sproveden za svaku od jezičkih veština kako bi se ispitalo postojanje polnih razlika. Međutim, svi testovi ukazuju na to da ne postoje značajne polne razlike u proceni unapređenja jezičkih veština na kursu (Tabela 89). Vrednost p nivoa značajnosti od 0,05 korišćena je kao granična vrednost za statističku značajnost rezultata. Dobijeni rezultati za svaku kategoriju pokazuju rezultat $p > 0.05$ (Tabela 89).

Tabela 89. *T-test, ispitivanje razlika po polu na pitanjima koja se tiču procene unapređenja jezičkih veština na kursu*

Pol	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test	df	p
Muški – govor	2.69	0.92	0.49	61	0.620
Ženski – govor	2.56	1.04			
Muški – pisanje	3.51	0.84	-0.18	61	0.858
Ženski – pisanje	3.56	0.90			
Muški – slušanje	1.84	0.90	0.50	61	0.614
Ženski – slušanje	1.72	0.75			
Muški – čitanje	2.11	1.00	-0.602	61	0.549
Ženski – čitanje	2.28	0.96			

Na drugi deo pitanja br. 19 je odgovorilo 39 ispitanika što čini 61,90% ukupnog uzorka. Ispitanici su obrazlagali svoj odgovor iz prvog dela pitanja br. 19. Na osnovu analize datih odgovora formirane su sledeće kategorije:

- 1) Govor
- 2) Pisanje
- 3) Više veština

Veštine slušanja i čitanja nisu pojedinačno navedene, ispitanici su ih navodili zajedno s drugim veštinama. Dobijeni rezultati su dati u Tabeli 90. u kojoj možemo da vidimo i komentare koje su naveli ispitanici.

Tabela 90. *Mišljenje ispitanika o unapređenju jezičkih veština*

govor		pisanje		više veština	
1. zastupljene su bile usmene debate i prezentacije		1. smatram da sam najviše napredovala u pisanju jer sam se angažovala oko sastavljanja diskusija da zvuče lepo i budu gramatički tačne		1. usavršio sam pisanje i čitanje	
2. govor sam dosta usavršio zbog prezentacija		2. dosta smo vežbali pisanje		2. pored pisanja koje je bilo u fokusu, razvio sam i čitalačke sposobnosti prilikom istraživanja.	
3. smatram da sam svoje znanje govora najviše usavršio prezentacijom		3. pisali smo po forumima		3. dosta smo pisali na forumu i unapredio sam pisanje i često smo radili govorne vežbe	
4. bile su veoma zastupljene vežbe razgovaranja na predavanjima		4. pisanje eseja na forumima je bilo dosta zastupljeno		4. usavršio sam slušanje i čitanje zbog interakcije sa kolegama, čitanje i pisanje na forumima a govor na predavanju	
5. mislim da su prezentacije koje smo radili bile nazanimljiviji i najvažniji deo nastave		5. dosta pisanja na kursu mi je pomoglo, ostalo znam dosta dobro		5. više sam pisao i slušao na engleskom	
6. na predavanjima su najviše bile zastupljene vežbe razgovaranja		6. pisanje foruma i eseja mi je pomoglo da razvijem pisanje		6. retko pišem na engleskom pa mi je ovaj kurs došao kao dobra vežba za pisanje i držanje govora	
		7. usavršio sam stručno pisanje i terminologiju		7. diskusioni forumi su mi pomogli da unapredim pisanje i čitanje engleskog jezika	
		8. pisanje se dosta vežbalo		8. pisanje i govor su bili najzastupljeniji na kursu	
		9. dosta sam vežbao pisanje		9. najviše sam radio na govoru zbog prezentacije i multimedijalne priče a onda na pisanju na diskusionim forumima	
		10. pisanjem velikog broja eseja i foruma sam usavršio pisanje		10. pomoću Moodle platforme sam najviše unapredio pisanje i čitanje	
		11. pisanih zadataka je bilo dosta		11. najviše sam se bavio pisanjem i čitanjem diskusionih foruma	
		12. pisao sam po forumima dan i noć		12. najviše je bilo vežbi pisanja (forumi i esej) i prezentacija kao vežba govora	
		13. do sada nisam imala priliku da pišem tekstove kao na diskusionim forumima		13. pisanje zbog foruma a govor zbog prezentacija	
		14. nisam pisao formalne eseje u ovoj količini tokom ranijeg školovanja		14. najviše sam pisala i čitala i tražila informacije i da ih sklopim u rečenice	
		15. pisanjem diskusionih foruma se razvija veština pisanja na određenu temu		15. pisanje - imali smo dosta pisanih zadataka, zatim govor jer smo držali prezentaciju; slušanje i čitanje idu uporedo s tim	
		16. zbog diskusionih foruma sam najviše unapredio pisanje		16. eseji i prezentacije su najviše doprineli da usavršim govor i pisanje ali i to treba pojačati	
		17. najveći problem u pisanju mi je formalni stil pisanja i stručna terminologija i pomogle su mi vežbe pisanja			
Br.	%	Br.	%	Br.	%
6	15,38%	17	43,59%	16	41,03%

Prva kategorija se odnosi na veštinu govora i ima zastupljenost od 15,38% ili ukupno 6 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 90). Ispitanici koji su naveli da su najviše usavršili veštinu govora tokom ovog kursa posebno su istakli značaj prezentacija koje su bile deo njihovih redovnih nastavnih aktivnosti tokom semestra, što ilustruju sledeći komentari:

Smatram da sam svoje znanje govora najviše usavršio prezentacijom; mislim da su prezentacije koje smo radili bile nazanimljiviji i najvažniji deo nastave; zastupljene su bile usmene debate i prezentacije; govor sam dosta usavršio zbog prezentacija.

Pored prezentacija, ispitanici ističu da su usavršili veštinu govora zbog velike zastupljenosti govornih vežbi i usmenih debata tokom predavanja (*na predavanjima su najviše bile zastupljene vežbe razgovaranja; zastupljene su bile usmene debate i prezentacije*). Dobijeni rezultati ukazuju da ispitanici prepoznaju značaj različitih vežbi za razvoj veštine govora u nastavi engleskog jezika struke.

Druga kategorija se odnosi na veštinu pisanja i njena zastupljenost je 43,59% ili ukupno 17 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 90). Kao što je već rečeno, pisanje je studentima računarstva jedna od ključnih veština za budući rad u struci. Veliki deo poslovne komunikacije se odvija putem mejlova, dopisa i izveštaja, te je stoga razvoj veštine pisanja od velike važnosti u nastavi jezika struke. Jedan od ciljeva ovog istraživanja je da se utvrdi da li asinhroni diskusioni forumi mogu uspešno da se koriste za razvoj veštine pisanja u nastavi engleskog jezika struke. Na osnovu dobijenih rezultata možemo videti da ispitanici navode da je pisanje objava na forumima pozitivno uticalo na razvoj njihove veštine pisanja, što pokazuju sledeći komentari:

Smatram da sam najviše napredovala u pisanju jer sam se angažovala oko sastavljanja diskusija da zvuče lepo i budu gramatički tačne; pisali smo po forumima; pisanje eseja na forumima je bilo dosta zastupljeno; pisanje foruma i eseja mi je pomoglo da razvijem pisanje; pisanjem velikog broja eseja i foruma sam usavršio pisanje; do sada nisam imala priliku da pišem tekstove kao na diskusionim forumima; pisanjem diskusionih foruma se razvija veština pisanja na određenu temu; zbog diskusionih foruma sam najviše unapredio pisanje.

Ispitanici takođe ističu da su im vežbe pisanja pomogle da usavrše formalni stil pisanja i stručnu terminologiju (*usavršio sam stručno pisanje i terminologiju; najveći problem u pisanju*

mi je formalni stil pisanja i stručna terminologija, pomogle su mi vežbe pisanja), što je od velike važnosti s obzirom na činjenicu da je ovo jedini kurs engleskog jezika koji imaju tokom studiranja i stoga, za većinu studenata jedina mogućnost usavršavanja akademskog pisanja. Ispitanici su u svojim komentarima naveli i da nisu dosad imali priliku da toliko vežbaju pisanje (dosta smo vežbali pisanje; pisanje se dosta vežbalo; dosta sam vežbao pisanje), kao i da im je pomoglo to što su imali priliku da više pišu nego inače (dosta pisanja na kursu mi je pomoglo, ostalo znam dosta dobro).

Treća kategorija se odnosi na odgovore koji uključuju razvoj više veština i njena zastupljenost je 41,03% ili ukupno 16 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 90). Jedan deo komentara iz ove kategorije se odnosi na razvoj veština pisanja i čitanja, koje ispitanici direktno povezuju s radom na asinhronim diskusionim forumima, tj. s pisanjem i čitanjem objava, kao i s traženjem stručne literature za pisanje objava, što pokazuju sledeći komentari:

Pored pisanja koje je bilo u fokusu, razvio sam i čitalačke sposobnosti prilikom istraživanja; diskusioni forumi su mi pomogli da unapredim pisanje i čitanje engleskog jezika; pomoću Moodle platforme sam najviše unapredio pisanje i čitanje; najviše sam se bavio pisanjem i čitanjem diskusionih foruma; najviše sam pisala i čitala i tražila informacije i da ih sklopim u rečenice; usavršio sam pisanje i čitanje.

U svojim komentarima ispitanici takođe navode da su tokom kursa, pored veštine pisanja koju su usavršavali pisanjem na forumima, usavršili i veštinu govora primenom različitih aktivnosti tokom semestra, kao što su držanje prezentacija, multimedijalne priče, govorne vežbe. To ilustruju sledeći komentari:

Dosta smo pisali na forumu i unapredio sam pisanje i često smo radili govorne vežbe; retko pišem na engleskom pa mi je ovaj kurs došao kao dobra vežba za pisanje i držanje govora; pisanje i govor su bili najzastupljeniji na kursu; najviše sam radio na govoru zbog prezentacije i multimedijalne priče a onda na pisanju na diskusionim forumima; najviše je bilo vežbi pisanja (forumi i eseji) i prezentacija kao vežba govora; pisanje zbog foruma a govor zbog prezentacija; eseji i prezentacije su najviše doprineli da usavršim govor i pisanje ali i to treba pojačati.

Pored navedenih komentara koji se odnose na ove dve veštine, dva komentara iz ove kategorije se odnose na razvoj sve četiri jezičke veštine. Ovi ispitanici ističu da su usavršili sve veštine kao rezultat svih nastavnih aktivnosti koje su imali tokom semestra (*usavršio sam slušanje i čitanje zbog interakcije sa kolegama, čitanje i pisanje na forumima a govor na predavanju; pisanje - imali smo dosta pisanih zadataka, zatim govor jer smo držali prezentaciju; slušanje i čitanje idu uporedo s tim*). Veština slušanja se u ovoj kategoriji najmanje navodi, pored dva navedena komentara koji obuhvataju razvoj svih veština, jedan ispitanik je naveo da je tokom kursa engleskog jezika dosta pisao i slušao na engleskom jeziku.

Iako se ovde radi o malom uzorku za uopštavanje rezultata i izvođenje pedagoških implikacija, ovi rezultati su važni za ovo istraživanje jer daju uvid u nastavu engleskog jezika struke iz studentske perspektive i potrebne smernice za dalje usavršavanje i razvoj kursa. Sagledavši sve dobijene rezultate iz pitanja br. 19, možemo zaključiti da odgovori ispitanika potvrđuju ranije iznete hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

Dobijeni rezultati su ohrabrujući budući da upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke nije mnogo zastupljena po saznanjima autorke. Primena asinhronih diskusionih foruma je posebno korisna u velikim grupama, kao što je ova, gde nije uvek moguće uključiti sve studente u diskusiju. Ovaj pristup daje studentima slobodu da sami organizuju vreme pristupa diskusionim forumima i da izlažu svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji i istovremeno razvijaju veštine pisanja i čitanja na engleskom jeziku, što je od suštinske važnosti u njihovom budućem profesionalnom radu.

Poslednje pitanje, pitanje broj 20 je imalo za cilj da ispita *mišljenje ispitanika o problemima u pisanju*. Od ispitanika se tražilo da odgovore na sledeće pitanje: *Šta za Vas predstavlja najveći problem u pisanju (organizacija teksta, gramatika, stručna terminologija, formalni stil pisanja, upotreba veznika...)?* i da detaljno obrazlože njihov odgovor. Na ovo pitanje je dalo odgovor 54 ispitanika, što predstavlja 85,71% ukupnog uzorka. Na ovo pitanje je bilo moguće dati više od jednog odgovora tako da je ukupan broj datih odgovora 70. Od ukupnog broja datih odgovora, samo 6 odgovora (8,57%) glasi da nema nikakvih problema u

pisanju, što ukazuje na činjenicu da je bitno da vežbe pisanja budu više uključene na fakultetskom nivou. Na osnovu analize preostalih odgovora definisano je sledećih 7 kategorija:

- 1) Formalni stil pisanja
- 2) Stručni vokabular
- 3) Gramatika
- 4) Organizacija teksta
- 5) Pisanje
- 6) Motivacija
- 7) Pravopis

Dobijeni rezultati su dati u Tabeli 91.

Tabela 91. *Mišljenje ispitanika o problemima u pisanju*

Formalni stil pisanja		Stručni vokabular		Gramatika		Organizacija teksta		Pisanje		Motivacija		Pravopis	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%
28	43,75%	17	26,56%	10	15,63%	5	7,81%	2	3,13%	1	1,56%	1	1,56%

Prva kategorija pod nazivom *formalni stil pisanja* se odnosi na probleme koje su studenti imali s formalnim stilom pisanja tokom ovog kursa. Ova kategorija ima zastupljenost od 43,75% ili ukupno 28 odgovora (Tabela 91). Visoka zastupljenost ove kategorije nam ukazuje da su ispitanici imali često problema s formalnim stilom pisanja, što nije začuđujuće s obzirom na činjenicu da su u ovom istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta koji se nisu dosad susretali sa akademskim pisanjem, što pokazuju sledeći komentari:

Formalni stil pisanja jer jednostavno u školi nismo razvijali taj stil pisanja već smo pisali neformalne sastave i eseje koji nisu stručnog karaktera; formalni stil pisanja jer nisam navikao na takvu vrstu komunikacije; stručna terminologija i formalni stil pisanja jer se nisam susretala sa takvim vidom pisanja; formalni stil pisanja jer svakodnevno koristim neformalne izraze; formalni stil pisanja jer sam kroz filmove i ostale medije usvojio neformalni vid komunikacije i "ušao mi je u uvo", ostale stvari su u redu; formalni stil pisanja i terminologija jer nismo tako učili kroz dosadašnje obrazovanje.

Ispitanici su u okviru ove kategorije takođe isticali problem pravilne upotrebe veznika, što je uočeno tokom ovog istraživanja prilikom analize upotrebe elemenata metadiskursa u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama, gde je utvrđena povremena jednolična upotreba određenih elemenata metadiskursa (vidi Odeljak 4.1.3). Ispitanici su ovaj problem obrazložili sledećim komentarima:

Upotreba veznika jer u dosadašnjem školovanju se nije na tome potenciralo; upotreba veznika koji toliko ne menjaju smisao, samo dodaju na "stilu"; upotreba veznika jer nikad nisam mogao da odredim mesto gde bi mogli da budu upotrebljeni; nedostatak veznika što proizvodi nedovoljno stilski razvijen tekst; imam dosta iskustva sa pisanjem formalnih tekstova i eseja tako da mi je jedini problem tokom kursa bila potreba da koristim veznike; za mene najveći problem u pisanju predstavlja upotreba odgovarajućih veznika ; odabir adekvatnih reči, korišćenje veznika, trebao bih se malo više fokusirati na kvalitetnije izražavanje; upotreba veznika jer do ovog kursa nisam imala priliku da ih koristim.

Dobijeni rezultati nam ukazuju da je neophodno da se tokom nastave engleskog jezika struke više pažnje posveti pravilnoj upotrebi elemenata metadiskursa koji imaju višestruku funkciju u tekstu. Ovi izrazi ne samo da pomažu autoru da prenese informacije čitaocu, već istovremeno angažuju čitaoca da učestvuje, da se informiše i zabavi (Hyland, 2005: 11).

Druga kategorija se odnosi na odgovore ispitanika u vezi sa *stručnom terminologijom*. Ova kategorija ima takođe visoku zastupljenost od 26,56% (Tabela 91). Ovaj rezultat je očekivan budući da je ovo prvi put da se ispitanici susreću sa jezikom struke, što se vidi iz sledećih komentara:

Stručna terminologija jer većinu takvih reči nisam koristio često; stručna terminologija i formalni stil pisanja jer se nisam susretala dosad sa takvim vidom pisanja; stručna terminologija, potrebno mi je više vežbe i prakse; upotreba stručnih reči; formalni stil pisanja i terminologija jer nismo tako učili kroz dosadašnje obrazovanje.

Jedno od rešenja ovog problema je možda u modifikovanju postojećeg kursa engleskog jezika struke, i to kroz povećanje broja stručnih tekstova i vežbi upotrebe stručne terminologije.

Treća kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji se odnose na *probleme s gramatikom engleskog jezika*. Zastupljenost ove kategorije je 15,63% (Tabela 91) ili ukupno 10 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju. Kod sedam odgovora ispitanici su samo napisali

gramatika, bez daljeg obrazloženja, a kod preostalih odgovora ispitanici navode da im je *gramatika slabija strana*, zatim, da im je potrebno da više vežbaju gramatiku, kao i da su u prethodnom školovanju učili sve napamet što je prouzrokovalo nastanak problema (*gramatika mi je slabija strana; gramatika i stručna terminologija, potrebno mi je više vežbe i prakse; definitivno gramatika jer sam u srednjoj školi skoro sve učila napamet*). Možemo reći da su ovo pojedinačni slučajevi koji zavise od prethodnog znanja studenata, ali nam daju dalje smernice koje treba uzeti u obzir za dalje usavršavanje i razvoj kursa.

Četvrta kategorija se odnosi na probleme ispitanika s organizacijom teksta. Zastupljenost ove kategorije je 7,81%, ili ukupno 5 odgovora koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 91). Kao što vidimo iz dobijenih rezultata, jedan deo ispitanika je istakao problem organizacije teksta, oni u svojim komentarima navode da su imali problem kako da organizuju tekst, zatim kojim redosledom da pišu i kako da osmisle tekst, što ilustruju sledeći komentari:

Najveći problem u pisanju mi predstavlja organizacija teksta; gramatika, stručna terminologija, formalni stil i upotreba veznika mi ne predstavljaju nikakav problem, organizacija teksta mi predstavlja manji problem; organizacija teksta, zato što nikada ne znam koliko detalja i kojim redosledom da pišem; organizacija i osmišljavanje teksta, koje rečenice pripadaju kojem delu teksta; organizacija teksta mi je problem

Ovakvi rezultati nam ukazuju na neophodnost izrade modela retoričke strukture koji se može koristiti za pisanje tekstova u nastavi engleskog jezika struke, za razvijanje pismene komunikacije na engleskom jeziku, za proširivanje postojećih znanja i olakšavanja razumevanja retoričke organizacije teksta. Primena ovog modela bi takođe pomogla studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja.

Peta kategorija se odnosi na odgovore ispitanika koji su imali problem s pisanjem uopšte. Zastupljenost ove kategorije je relativno mala (3,13%), tj. radi se o 2 odgovora ispitanika koji su svrstani u ovu kategoriju (Tabela 91). Ispitanici su naveli da im je sve predstavljalo problem jer nisu dosad imali prilike da vežbaju pisanje, što možemo da vidimo iz njihovih komentara: *sve mi je predstavljalo problem na početku jer se u suštini nisam sa tim susretao ranije; sve po malo ali treba voditi računa i vežbati*.

Sledeće dve kategorije (*pravopis i motivacija*) imaju istu zastupljenost od 1,56% ili po jedan odgovor koji je svrstan u ove kategorije (Tabela 91). Ispitanici u svojim komentarima navode nedostatak motivacije i problem s pravopisom (*najteži aspekt pisanja je motivacija, zaista ne posedujem nikakvu motivaciju za pisanje tekstova; pravopis*).

Iako se u poslednje tri kategorije radi o pojedinačnim slučajevima, koji zavise od prethodnog znanja ispitanika, ovi rezultati su važni za ovo istraživanje jer daju uvid u nastavu engleskog jezika struke iz studentske perspektive i smernice koje treba uzeti u obzir za dalje usavršavanje i razvoj kursa.

Naposletku, kad sumiramo rezultate dobijene analizom upitnika za studente, možemo da zaključimo da su studenti pokazali visok nivo zadovoljstva u vezi s kursom engleskog jezika struke koji su pohađali u prvom semestru osnovnih studija i ocenili da ovaj vid nastave ima više prednosti nego nedostataka. Studenti su, takođe, prepoznali korist upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke i njihov pozitivan uticaj na razvoj veštine pisanja. Pozitivan uticaj upotrebe asinhronih diskusionih foruma je takođe vidljiv na osnovu sprovedene analize upotrebe elemenata metadiskursa, analize hiperteksta, kao i na osnovu analize retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava, kojima su potvrđene ranije iznete hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*; H2: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom*; H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

Nadalje, na osnovu dobijenih rezultata možemo da vidimo da su ispitanici pokazali visoku svest o važnosti jasnih kriterijuma za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima. Takođe, rezultati su potvrdili da su se rukovodili ovim kriterijumima prilikom pisanja na forumima.

Rezultati takođe ukazuju na to da je veći deo studenata prepoznao važnost pravilnog citiranja autora i njihovih stavova i da se pridržavao datih pravila prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Što se tiče važnosti povratnih informacija koje dobijaju od nastavnika, ispitanici su visoko ocenili važnost ovih informacija i njihov pozitivan uticaj na

razvoj veštine pisanja i boljeg savladavanja gradiva. Pored važnosti povratnih informacija nastavnika, ispitanici su takođe istakli važnost čitanja studentskih objava drugih studenata na forumima.

Rezultati analize upitnika za studente takođe pokazuju da postoji prilično ujednačen broj ispitanika koji vole i koji ne vole da pišu tekstove u grupi s drugim studentima, što se može objasniti činjenicom da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta, koji još nisu navikli na timski rad. Međutim, rezultati analize upotrebe metadiskursa i hiperteksta u grupnim studentskim objavama, kao i rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava potvrđuju prednosti kolaborativnog pisanja na forumima.

Kad je u pitanju procena važnosti unapređenja veštine pisanja i značaja ove veštine za njihov budući rad u struci, rezultati pokazuju da su ispitanici razvili visoku svest o važnosti usavršavanja ove veštine i potvrdili njenu važnost u njihovom budućem radu u struci. Oni su, takođe, naveli probleme koje su imali prilikom pisanja na forumima koji nam ukazuju na to da je neophodno da se tokom nastave engleskog jezika struke više pažnje posveti pravilnoj upotrebi elemenata metadiskursa koji imaju višestruku funkciju u tekstu, kao i na neophodnost izrade modela retoričke strukture koji se može koristiti za pisanje tekstova u nastavi engleskog jezika struke, za razvijanje pismene komunikacije na engleskom jeziku, za proširivanje postojećih znanja i olakšavanja razumevanja retoričke organizacije teksta. Primena ovog modela bi, kao što je već rečeno, pomogla studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja.

Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da su potvrđene ranije iznete hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*.

U sledećem, poslednjem, poglavlju, biće sumirani rezultati istraživanja i izvedeni zaključci u vezi s predmetom istraživanja. Takođe će biti predložene pedagoške implikacije i pravci daljih istraživanja.

5. ZAKLJUČAK

U poslednjem poglavlju će biti predstavljeni sumirani rezultati istraživanja i izvedeni zaključci u vezi s predmetom istraživanja. Takođe će biti predložene pedagoške implikacije i pravci daljih istraživanja.

5.1. Sumiranje rezultata

Ova disertacija se bavila analizom žanra asinhronih diskusionih foruma korišćenih u nastavi engleskog jezika struke na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, zatim definicijom i razvojem jezika struke za posebne namene s naglaskom na oblast nauke i tehnologije, te utvrđivanjem retoričke organizacije pojedinačnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima, ispitivanjem sličnosti i razlika u organizaciji teksta, kao i opisivanjem lingvističkih karakteristika ovih objava.

Istraživanje za potrebe ove disertacije je obavljeno u pet faza. Prvu fazu je predstavljalo prikupljanje i izučavanje relevantne teorijske literature, prvenstveno iz oblasti žanra, upotrebe asinhronih diskusionih foruma i analize metadiskursa. Ova faza je takođe uključivala utvrđivanje kriterijuma za pisanje stručnih pojedinačnih i grupnih objava na asinhronim diskusionim forumima koji su služili studentima kao smernice za pisanje.

U drugoj fazi je započeto istraživanje u kojem je učestvovalo 80 studenata prve godine softverskog inženjerstva i informacionih tehnologija, Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu koji redovno slušaju engleski jezik. Od studenata se tražilo da napišu pet pojedinačnih objava i jednu grupnu objavu u toku semestra; kriterijumi su precizirali da teme objava budu u vezi s tehnologijom, ali sam izbor teme je bio slobodan. Na kraju semestra studentima je podeljen upitnik kojim se ispitivalo njihovo mišljenje o upotrebi asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke.

Treća faza je obuhvatala odabir teorijskog modela koji je korišćen prilikom izvođenja analize žanra asinhronih diskusionih foruma, odabir korpusa i pristupanje analizi retoričke strukture pojediničnih i grupnih stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima, kao i utvrđivanje sličnosti i razlika u organizaciji teksta i komunikativnim namerama učesnika diskusije. Za analizu žanra je korišćen Svejzov model (Swales, 1990) kao polazna osnova za kasniju izradu sopstvenog modela za organizaciju teksta stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. U toku ove faze se takođe pristupilo analizi učestalosti i načina upotrebe metadiskursa i analizi vrsta hiperteksta koje studenti koriste prilikom pisanja objava.

Četvrta faza je obuhvatila analizu rezultata upitnika za studente o efikasnosti upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke. Poslednja peta faza je predstavljala izradu modela retoričke strukture koji može da ima primenu u nastavi jezika struke prilikom kreiranja nastavnog materijala, kao i da pomogne studentima da razviju svest o organizaciji teksta. U okviru ove faze se pristupilo izvođenju zaključaka u vezi s dobijenim rezultatima. U sledećem odeljku će biti sumirani rezultati istraživanja u odnosu na postavljene hipoteze.

5.2. Rezultati istraživanja

Kao što je već navedeno ova disertacija se bavila analizom žanra asinhronih diskusionih foruma korišćenih u nastavi engleskog jezika struke na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu. Analiza se bavi opisom organizacije teksta stručnih studentskih objava u cilju sagledavanja ključnih jezičkih i sadržajnih karakteristika u kontekstu asinhronne komunikacije. U sklopu analize žanra se prvo pristupilo analizi učestalosti i načina upotrebe elemenata metadiskursa koji studenti koriste u cilju dodatnog objašnjavanja, upućivanja, povezivanja, nabiranja i sl. Za analizu metadiskursa se koristio Hajlandov model (Hyland, 2003: 21) budući da njegova podela obuhvata najvažnije funkcije metadiskursa i omogućava dobro polazište za istraživanje. Analiza upotrebe metadiskursa je imala za cilj da ispita sledeće hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*, H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče*

na razvoj veštine pisanja, i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.* Hipoteze smo dokazivali na osnovu zastupljenosti određenih elemenata metadiskursa koje studenti koriste prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava, kao i na osnovu zastupljenosti elemenata metadiskursa u sličnim istraživanjima.

Prvi zaključak koji se može izvesti na osnovu dobijenih rezultata analize metadiskursa u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima jeste da su svi elementi metadiskursa zastupljeni u oba analizirana korpusa i da stepen zastupljenosti odgovara zastupljenosti ovih elemenata u sličnim istraživanjima. Shodno tome, ispitanici – autori oba analizirana korpusa najčešće koriste markere autorovog odnosa s čitaocem i u tu svrhu uglavnom koriste lične zamenice i prisvojne prideve što ukazuje na činjenicu da je jedna od distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma interaktivnost između učesnika i usmerenost na ostale učesnike u diskusiji, što ima za rezultat češću upotrebu ličnih zamenica i prisvojnih prideva u pisanju. Ovi rezultati se podudaraju s rezultatima iranske studije o upotrebi elemenata metadiskursa u studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima gde su markeri autorovog odnosa s čitaocem takođe na prvom mestu po ukupnoj zastupljenosti u analiziranom korpusu (Tajeddin – Alemi, 2012: 104). Nadalje, rezultati našeg istraživanja su, takođe, ukazali na činjenicu da autori studentskih objava najčešće koriste glagole *think*, *believe* i *know* da dokažu ostalim učesnicima u komunikaciji da dobro poznaju temu ili da ih ubede u istinitost svojih tvrdnji što se takođe podudara s rezultatima iranske studije (Tajeddin – Alemi, 2012: 110) i rezultatima koje je dobio Skogs (Skogs, 2014: 66) u svom istraživanju elemenata metadiskursa na asinhronim diskusionim forumima. Visoka zastupljenost tranzicionih izraza u našem istraživanju se isto tako podudara s rezultatima analize elemenata metadiskursa u studentskim grupnim objavama na diskusionim forumima u okviru Viki stranica (Alyousef – Picard, 2011: 473). Na osnovu ovih rezultata istraživanja možemo reći da je potvrđena prva hipoteza H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.*

Drugi zaključak koji proizlazi iz rezultata analize elemenata metadiskursa jeste da studenti u oba korpusa koriste elemente metadiskursa kada žele da usmere čitaoce kroz tekst, da ih uvere u tačnost iznetih podataka, zatim da označe faze u tekstu, ukažu na odnose među

rečenicama, kao i da učine tekst jasnijim i razumljivijim. Autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava takođe koriste ove izraze da istaknu svoje prisustvo u tekstu, iznesu lične stavove, slaganje ili neslaganje sa saopštenim sadržajem, kao i da se ograde od iznetih stavova i tvrdnji. Nadalje, autori studentskih objava koriste elemente metadiskursa prilikom izvođenja zaključaka, navođenja rezultata, nabiranja, upoređivanja i isticanja veza unutar diskursa. Na osnovu ovakvog zaključka možemo reći da je potvrđena hipoteza H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Treći zaključak koji proizlazi iz rezultata analize elemenata metadiskursa jeste da se zastupljenost izraza za razjašnjavanje pojmova u grupnim studentskim objavama podudara sa zastupljenošću ovih elemenata metadiskursa u doktorskim disertacijama iz oblasti računarstva i elektrotehnike (Hyland, 2005: 57), što nam ukazuje da korpus G ima sličnosti sa stručnim tekstovima iz oblasti računarstva i elektrotehnike. Nadalje, manja zastupljenost markera autorovog samoupućivanja u korpusu G se podudara s rezultatima Hajlandove studije o upotrebi elemenata metadiskursa u doktorskim disertacijama iz oblasti računarstva i elektrotehnike (Hyland, 2005: 57). Ovakvi rezultati nam ukazuju da autori grupnih studentskih objava nisu upućivali na sebe tokom pisanja i da su uglavnom koristili bezlični oblik komunikacije s čitaocem koji je karakterističan za stručne tekstove. Na osnovu ovog zaključka možemo reći da je potvrđena hipoteza H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Nakon završene analize elemenata metadiskursa, pristupilo se analizi upotrebe hiperteksta u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima. Analiza hiperteksta u studentskim objavama na asinhronim diskusionim forumima je imala za cilj da ispita hipotezu H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.* Hipotezu smo dokazivali na osnovu zastupljenosti vrsta hiperteksta po modelu Engberg – Majer (Engberg – Maier, 2015) u pojedinačnim i grupnim studentskim objavama, zatim po mestu upotrebe hiperteksta u argumentaciji i naposljetku na osnovu analize vrsta žanrova na koje je hipertekst u objavi vodio.

Zaključak koji proizlazi iz rezultata analize upotrebe hiperteksta jeste zastupljenost svih vrsta hiperteksta po modelu Engberg – Majer (Engberg – Maier, 2015) u oba analizirana korpusa. Studenti prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste hipertekst

da prošire znanje, dodatno objasne temu ili da se pozovu na izvor informacija iz teksta. Najveću zastupljenost u pojedinačnim studentskim objavama ima hipertekst za dodatno objašnjenje teme, zatim hipertekst za proširenje znanja i naposljetku hipertekst za pozivanje na reference. Nasuprot tome u grupnim studentskim objavama najveći stepen zastupljenosti ima hipertekst za pozivanje na reference, zatim hipertekst za dodatno objašnjenje teme i naposljetku hipertekst za proširenje znanja. Dobijeni rezultati se mogu objasniti činjenicom da su grupne studentske objave značajno duže u odnosu na pojedinačne studentske objave i pisane su u formi eseja za razliku od pojedinačnih studentskih objava koje su deo diskusije na određenu temu, pa su studenti imali potrebu da češće navode izvore informacija iz teksta. Slične rezultate nalazimo u studiji *A Genre Analysis of Academic Research Blogs* gde Tiainen (Tiainen, 2012: 53) analizira vrste hiperteksta u akademskim blogovima. Tianen (Tiainen, 2012: 53) zaključuje da autori akademskih blogova najčešće koriste hipertekst da se pozovu na reference, zatim da dodatno objasne saopšteni sadržaj i da se pozovu na svoja objavljena naučna dela. Najmanju zastupljenost ima hipertekst koji se poziva na teme zabavnog karaktera koje nemaju veze sa saopštenim sadržajem. Ovakvi rezultati nam ukazuju da grupne studentske objave imaju sličnosti sa akademskim blogovima u pogledu upotrebe hiperteksta.

Nadalje, ukoliko pogledamo upotrebu hiperteksta po mestu argumentacije možemo zaključiti da su autori oba analizirana korpusa najviše koristili hipertekst prilikom pisanja razrade, dok je u uvodnom delu i zaključku zastupljenost hiperteksta značajno manja. Naposljetku, analiza upotrebe hiperteksta je obuhvatila i vrstu žanra na koju je hipertekst vodio. Rezultati analize pokazuju da je najzastupljeniji hipertekst koji vodi na veb stranice u oba korpusa. Na drugom mestu po zastupljenosti u oba korpusa je hipertekst koji vodi na digitalne novinske članke, a na trećem mestu u oba korpusa je hipertekst koji vodi na video materijal. Na poslednjem mestu po zastupljenosti je hipertekst koji vodi na naučne radove. Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da je potvrđena hipoteza H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.*

Nakon sprovedene analize elemenata metadiskursa i analize upotrebe hiperteksta pristupilo se analizi retoričke strukture pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Za analizu se koristio Svejlzov model (Swales, 1990) kao polazna osnova za izradu sopstvenog modela. U analizi svake objave se polazilo od makrostrukture, tj. od

teksta objave kao jedne celine ka njegovoj mikrostrukturi, tj. njegovim pojedinačnim delovima. Cilj ove analize je da se ispituju sledeće hipoteze: H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama*; H2: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom*; H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*. Hipoteze smo dokazivali na osnovu analize retoričke strukture studentskih objava i analize jezičkih osobina pojedinačnih i grupnih studentskih objava.

Prvi zaključak koji proizlazi iz rezultata analize retoričke strukture je upotreba istih stavova prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima. Mora se, međutim, istaći da se raspored i upotreba pojedinih faza unutar stavova donekle razlikuju. Rezultati analize retoričke strukture pokazuju da pojedinačne i grupne objave imaju po tri stava u našem modelu (Stav 1 – *Utvrdjivanje teme objave*; Stav 2 – *Utvrdjivanje polazne osnove* i Stav 3 – *Zaključak*). Dobijeni model se samo donekle poklapa sa Svejlzovim modelom (Swales, 1990), što je bilo i očekivano budući da se radi o dva različita žanra. Ukoliko pogledamo strukturu Stava 1 u modelu pojedinačnih studentskih objava, možemo da vidimo da se samo delimično podudara sa strukturom Stava 1 u Svejlzovom modelu, autori pojedinačnih studentskih objava koriste Stav 1 kada žele da naglase važnost date teme (Faza 2 – *Naglašavanje relevantnosti teme*) i da daju opis bitnih osobina i svojstava neke pojave (Faza 3 – *Opis teme*). Međutim, u Svejlzovom modelu je primetan drugačiji raspored ovih faza, isticanje važnosti teme je Faza 1 kojom autori naučnih radova obično započinju pisanje rada, a generalizacija teme je Faza 2 u kojoj daju opis i tumačenje date teme. Glavna razlika u retoričkoj strukturi u Stavu 1 u ova dva žanra jeste prisutnost autorovog stava u pojedinačnim studentskim objavama, tj. interektivnost između učesnika u diskusiji (Faza 1 – *Iznošenje autorovih stavova*), što predstavlja distinktivnu karakteristiku žanra asinhronih diskusionih foruma budući da autori aktivno učestvuju u diskusiji i iznose svoje mišljenje. Nasuprot tome u Svejlzovom modelu iz 1990. godine, jednu od faza iz Stava 1 čini pregled prethodnog istraživanja (Faza 3), što nije karakteristika žanra asinhronih diskusionih foruma te stoga nije prisutna u našem modelu. Nadalje, ukoliko uporedimo Svejlzov model s modelom grupnih studentskih objava možemo da

zaključimo da je glavna razlika u retoričkoj strukturi u Stavu 1 u ova dva žanra prisutnost autorovog stava (Faza 4a) i postavljanje pitanja o datoj temi (Faza 3), tj. interaktivnost s čitaocima, što predstavlja jednu od distinktivnih karakteristika asinhronih diskusionih foruma. Takođe, u našem modelu se povremeno koristi Faza 4c, *Iznošenje glavnih postavki* koja nije prisutna u Svejzovom modelu. Ovu fazu autori grupnih objava koriste kada žele da istaknu glavnu ideju, tj. polaznu tačku za dalje istraživanje na datu temu. Sledeća karakteristika modela retoričke strukture asinhronih diskusionih foruma je prisustvo Stava 3 (Zaključak). Autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava u trećem stavu iznose zaključke, sumiraju svoje izlaganje i navode izvore informacija iz teksta za razliku od trećeg stava iz Svejzovog modela gde autori zauzimaju polaznu osnovu, tj. iznose cilj rada, njegovu strukturu i uvid u osnovne rezultate (Swales, 1990). Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da je potvrđena polazna hipoteza H2: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnom retoričkom organizacijom.*

Drugi zaključak koji prozlaži iz rezultata analize retoričke strukture jeste upotreba specifičnih jezičkih karakteristika, metadiskursa i hiperteksta prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Autori tako koriste izraze za pojačavanje autorovih tvrdnji kada žele da istaknu relevantnost teme, lične zamenice za prvo lice jednine i množine da iznesu svoje stavove i ideje u vezi sa saopštenim sadržajem. Zatim, kada žele da prošire sadržaj ili da ukažu na promenu faza u tekstu, autori koriste markere sheme, a kada žele da iskažu slaganje ili neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem oni koriste markere autorovog stava. Nadalje, autori studentskih objava koriste elemente metadiskursa prilikom izvođenja zaključaka, navođenja rezultata, nabranjanja, upoređivanja i isticanja veza unutar diskursa. Na osnovu dobijenih rezultata možemo takođe da vidimo da autori studentskih objava koriste hipertekst kada žele da prošire saopšteni sadržaj, dodatno objasne temu ili da se pozovu na izvore izvan teksta. Pored elemenata metadiskursa i hiperteksta, ističe se upotreba pasiva kojeg autori koriste kada žele da se distanciraju od teme i tako naglase svoju objektivnost i važnost iznetih zaključaka, kao i upotreba Sadašnjeg prostog vremena i modalnog glagola *can* kada žele da daju opis neke pojave, problema ili procesa. Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da je potvrđena polazna hipoteza H1: *Asinhroni diskusioni forumi predstavljaju jedinstveni pisani akademski žanr s posebnim jezičkim osobinama.*

Treći zaključak koji proizlazi iz rezultata analize retoričke strukture jeste da upotreba specifičnih jezičkih karakteristika, metadiskursa, hiperteksta i posebne retoričke strukture pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja. Autori studentskih objava koriste Stav 1 da iznesu svoje mišljenje o temi, zatim da predstavu temu o kojoj diskutuju, kao i da je dodatno prošire ukoliko je to potrebno. Nadalje, Stav 2 koriste kada žele da utvrde i prošire temu o kojoj se diskutuje, zatim da iznesu pretpostavke i postavu pitanja u vezi s datom temom, kao i da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem. U posljednjem trećem stavu studentskih objava autori iznose lične zaključke u vezi s datom temom, sumiraju dosadašnje izlaganje i navode literaturu koju su koristili prilikom pisanja objava. Pored faza u Stavu 3 koje su prisutne u oba korpusa, autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 3 kada žele da predstavu osnovne rezultate do kojih se došlo. Prilikom pisanja studentskih objava autori koriste elemente metadiskursa prilikom izvođenja zaključaka, navođenja rezultata, nabranjanja, upoređivanja i isticanja veza unutar diskursa, zatim koriste hipertekst prilikom proširivanja saopštenog sadržaja, dodatnog objašnjenja teme ili pozivanja na izvore izvan teksta. Ovaj zaključak potvrđuje treću hipotezu ovog istraživanja: H3 - *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Na kraju možemo zaključiti da, iako autori oba korpusa koriste iste stavove prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih objava, raspored i broj faza u okviru tih stavova se razlikuje tj. grupne studentske objave imaju složeniju retoričku strukturu, odnosno autori grupnih studentskih objava koriste više faza nego u modelu retoričke strukture pojedinačnih studentskih objava. Tako, autori oba korpusa koriste Stav 1 da iznesu svoje mišljenje o temi, zatim da predstavu temu o kojoj diskutuju, kao i da je dodatno prošire ukoliko je to potrebno. Međutim, autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 1 kada žele da postavu pitanja čitaocima, zatim da daju uvid u dosadašnja istraživanja iz date oblasti i naposljetku da predstavu glavne karakteristike neke pojave ili procesa. Slični rezultati su dobijeni takođe za Stav 2 u korpusima P (pojedinačnih studentskih objava) i G (grupnih studentskih objava). Autori oba korpusa koriste Stav 2 kada žele da utvrde i prošire temu o kojoj se diskutuje, zatim da iznesu pretpostavke i postavu pitanja u vezi s datom temom, kao i da iznesu svoje neslaganje s prethodno saopštenim sadržajem. Glavna razlika u strukturi Stava 2 u analiziranim korpusima P i G jeste prisustvo tri faze u korpusu G koje autori koriste prilikom isticanja nedostataka i praznina u prethodno

saopštenom sadržaju, zatim kada žele da iznesu činjenice koje potvrđuju autorove stavove iz teksta i da opišu dosadašnja istraživanja iz date oblasti. Naposljetku, može se uočiti da se struktura Stava 3 korpusa P uglavnom podudara sa strukturom Stava 3 u korpusu G. Autori pojedinačnih i grupnih studentskih objava koriste Stav 3 kada žele da iznesu lične zaključke u vezi s datom temom, zatim da sumiraju dosadašnje izlaganje, kao i da navedu literaturu koju su koristili prilikom pisanja objava. Pored faza koje su prisutne u oba korpusa, autori grupnih studentskih objava takođe koriste Stav 3 kada žele da predstavljaju osnovne rezultate do kojih se došlo. Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da je potvrđena polazna hipoteza ovog istraživanja: H4 – *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Poslednji deo istraživanja je obuhvatio analizu rezultata upitnika za studente. Upitnik je popunilo ukupno 63 studenta od 80, koliko je redovno pohađalo ovaj kurs i učestvovalo u pisanju studentskih objava na diskusionim forumima. Za opis iskustava ispitanika o Mudl (eng. *Moodle*) platformi i korišćenju diskusionih foruma, kao i stavova ispitanika o jezičkim veštinama i unapređenju jezičkih veština s naglaskom na veštini pisanja, korišćene su osnovne mere deskriptivne statistike. Za kvalitativnu analizu podataka koji su dati u pitanjima otvorenog tipa korišćena je metoda analize sadržaja. Dobijeni podaci su prvo kodirani, tj. definisane su kategorije na osnovu analize odgovora na pitanja iz upitnika, zatim su jedinice analize razvrstane u date kategorije koje su nakon toga analizirane. Analiza upitnika za studente ima za cilj da se ispituju sledeće hipoteze: H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja,* i H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.* Za svaki deo istraživanja rezultati su analizirani u odnosu na postavljene ciljeve i hipoteze istraživanja da bi se dobio sveobuhvatniji prikaz rezultata istraživanja.

Prvi zaključak koji proizilazi iz analize rezultata upitnika za studente jeste da su studenti prepoznali korist upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke. Studenti su pokazali visok nivo zadovoljstva u vezi s kursom engleskog jezika struke koji su pohađali u prvom semestru osnovnih studija i ocenili da ovaj vid nastave ima više prednosti nego nedostataka. Pored toga, studenti su prepoznali pozitivan uticaj upotrebe asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke na razvoj veštine pisanja. Dobijeni rezultati ukazuju na

to da je veći deo studenata prepoznao važnost pravilnog citiranja autora i njihovih stavova i da se pridržavao datih pravila prilikom pisanja pojedinačnih i grupnih studentskih objava. Nadalje, studenti takođe ističu važnost povratnih informacija koje dobijaju od nastavnika i njihov pozitivan uticaj na razvoj veštine pisanja i boljeg savladavanja gradiva. Pored važnosti povratnih informacija nastavnika, ispitanici su, takođe, istakli važnost čitanja studentskih objava drugih studenata na forumima. Na osnovu ovih zaključaka možemo reći da je potvrđena polazna hipoteza H3: *Upotreba asinhronih diskusionih foruma u nastavi jezika struke pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja*

Drugi zaključak koji proizlazi iz rezultata ove analize je da postoji prilično ujednačen broj ispitanika koji vole i koji ne vole da pišu tekstove u grupi s drugim studentima, što se može objasniti činjenicom da su u istraživanju učestvovali studenti prve godine fakulteta koji još nisu navikli na timski rad. Međutim, rezultati analize upotrebe metadiskursa i hiperteksta u grupnim studentskim objavama, kao i rezultati analize retoričke strukture grupnih studentskih objava potvrđuju prednosti kolaborativnog pisanja na forumima što potvrđuje polaznu hipotezu H4: *Kolaborativni rad u okviru asinhronih diskusionih foruma kao posebnog akademskog žanra pozitivno utiče na razvoj veštine pisanja.*

Naposletku, neophodno je ukazati na određene nedostatke ovog istraživanja. Jedan od nedostataka je to što su u istraživanje bili uključeni samo studenti prve godine fakulteta kojima je to bio prvi susret s kursom engleskog jezika struke i stručnim predmetima uopšte. Uključivanjem studenata završnih godina studija sigurno bi doprinelo dobijanju potpunije slike o predmetu istraživanja.

Drugi nedostatak je relativno mali broj ispitanika koji je popunio upitnik za studente. Iako se ovde radi o malom uzorku za uopštavanje rezultata i izvođenje pedagoških implikacija, dobijeni rezultati su važni za ovo istraživanje jer daju uvid u nastavu engleskog jezika struke iz studentske perspektive i potrebne smernice za dalje usavršavanje i razvoj kursa.

Svakako, uključivanje studenata s drugih fakulteta bi omogućilo dobijanje preciznijih podataka u vezi s primenom asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke. Međutim, ograničavajući faktor je to što, po saznanjima autorke, upotreba asinhronih diskusionih

forumu u nastavi jezika struke nije mnogo zastupljena te nije bilo moguće uključiti studente s drugih fakulteta u ovo istraživanje.

5.3. Pedagoške implikacije i dalji pravci istraživanja

Analiza žanra asinhronih diskusionih foruma objašnjava proces komunikacije i omogućava stvaranje modela koji se može koristiti za pisanje tekstova u nastavi engleskog jezika struke, za razvijanje pismene komunikacije na engleskom jeziku, za proširivanje postojećih jezičkih znanja i olakšavanja razumevanja retoričke organizacije objava na diskusionim forumima. Primena dobijenog modela bi pomogla studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja i čitanja.

Primena asinhronih diskusionih foruma može biti od koristi studentima i nastavnicima ne samo u nastavi engleskog jezika struke već i u nastavi jezika uopšte budući da upotreba asinhronih diskusionih foruma daje slobodu studentima da učestvuju u diskusiji bez obzira na veličinu grupe i na vreme pristupa forumu. Na taj način oni mogu da izlože svoje znanje ostalim učesnicima u diskusiji i istovremeno razvijaju veštinu pismene komunikacije na stranom jeziku, zajednički aktivno konstruišu znanje, čime se podstiče njihova motivacija i autonomija u procesu učenja, u ovom slučaju engleskog jezika struke. Nastavnici, s druge strane, mogu da sami kreiraju forume, postavljaju nastavni materijal, prate napredak svakog studenta ponaosob, kao i da kontrolišu pristup sadržajima.

Kad je u pitanju procena važnosti unapređenja veštine pisanja i značaja ove veštine za njihov budući rad u struci, rezultati ovog istraživanja pokazuju da su ispitanici razvili visoku svest o važnosti usavršavanja ove veštine i potvrdili njenu važnost u njihovom budućem radu u struci. Nadalje, oni navode probleme koje su imali prilikom pisanja na forumima što nam ukazuje na činjenicu da je neophodno da se tokom nastave engleskog jezika struke više pažnje posveti pravilnoj upotrebi elemenata metadiskursa koji imaju višestruku funkciju u tekstu, kao i na neophodnost izrade modela retoričke strukture. Model retoričke strukture koji je dobijen kao rezultat analize žanra asinhronih diskusionih foruma predstavlja autorkin skroman doprinos i pokušaj unapređenja kursa engleskog jezika struke. Primena ovog modela bi, kao što je već

402

rečeno, pomogla studentima da razviju svest o organizaciji teksta i samim tim da unaprede veštinu pisanja.

Rezultati ovog istraživanja bi mogli, takođe, da posluže kao osnova za komparativnu analizu stručnih studentskih objava na engleskom jeziku i objava na drugom stranom jeziku na asinhronim diskusionim forumima. Takva analiza bi mogla da utvrdi sličnosti i razlike u retoričkoj strukturi i u domenu žanrovskih karakteristika između analiziranih jezika. Takođe, ovo istraživanje može da bude polazna tačka za interdisciplinarno istraživanje u kome bi se istraživale karakteristične osobine stručnih studentskih objava na asinhronim diskusionim forumima na kursu engleskog jezika struke i studentskih objava iz drugih oblasti nauke i tehnologije.

LITERATURA

1. Adami, E. (2013). A Social Semiotic Multimodal Analysis Framework for Website Interactivity. *NCRM Working Paper*. London: NCMR. Preuzeto 28. maja 2019. sa: http://eprints.ncrm.ac.uk/3074/4/website_interactivity_Adami.pdf
2. Aleksić-Maslac, K. – Vasić, D., & Poropat-Darrer, J. (2010). *Analysis of particular Netspeak elements in closed discussion within the. Information and Communication Technologies course*. Preuzeto 28. maja 2019. sa: <https://bib.irb.hr/datoteka/470515.EDUTE-24.pdf>
3. Ally, M. (2008). Foundations of Educational Theory for Online Learning. U: Anderson, T, - Elloumi, F. (Eds.). *Theory and practice of online learning* (15-45). Edmonton AB: Athabasca University. Preuzeto 21. septembra 2019. sa: http://biblioteca.ucv.cl/site/colecciones/manuales_u/99Z_Anderson_2008-Theory_and_Practice_of_Online_Learning.pdf
4. Alyousef, H. S. – Picard, M. Y. (2011). Cooperative or collaborative literacy practices: Mapping metadiscourse in a business students' wiki group project. *Australasian Journal of Educational Technology*. 27 (3), 463-480. Preuzeto 4. juna 2021. sa: <https://ajet.org.au/index.php/AJET/article/view/955>
5. Amiryousefi, M. – Barati, H. (2011). Metadiscourse: Exploring interaction in writing, Ken Hyland, continuum, London. *Elixir Literature*, 40, 5245-5250. Preuzeto 21. septembra 2019. sa: [https://www.elixirpublishers.com/articles/1350120089_40%20\(2011\)%205245-5250.pdf](https://www.elixirpublishers.com/articles/1350120089_40%20(2011)%205245-5250.pdf)

6. Anderson, T. (2008). Towards a theory of online learning. U: Anderson, T, - Elloumi, F. (Eds.). *Theory and practice of online learning*. Edmonton AB: Athabasca University. Preuzeto 21. septembra 2019. sa:

http://biblioteca.ucv.cl/site/colecciones/manuales_u/99Z_Anderson_2008-Theory_and_Practice_of_Online_Learning.pdf

7. Anesa, P. (2018). Forms of Hybridity in Travel Blogs. *HERMES – Journal of Language and Communication in Business*, 57, 125-139.

DOI: <https://doi.org/10.7146/hjlc.v0i57.106196>

8. Arvaja, M. (2005). *Collaborative knowledge construction in authentic school contexts*. Institute for Educational Research, University of Jyväskylä, Jyväskylä. Preuzeto 28. novembra 2019. sa:

<https://pdfs.semanticscholar.org/d8e4/e1216ccc2813f42bb161bc04848d79e24c04.pdf>

9. Askehave, I. (1998). A Functional Interpretation of Company Brochures – from context to text: Summary of Ph.D. thesis. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies*, 21, 199-203.

10. Askehave, I. – Nielsen, A. E. (2005). Digital Genres: a Challenge to Traditional Genre Theory. *Information Technology & People*, 18 (2), 120-141.

doi: <https://doi.org/10.1108/09593840510601504>.

11. Bacabac, F. E. (2008). From Cyberspace to Print: Re-Examining the Effects of Collaborative Online Invention on First-Year Academic Writing. (nepublikovana doktorska disertacija). Preuzeto 13. januara 2020. sa:

<https://www.semanticscholar.org/paper/FROM-CYBERSPACE-TO-PRINT%3A-RE-EXAMINING-THE-EFFECTS-Bacabac/04e6efc90585b261a85d2b8d25a61e9abed2de21>

12. Barber, C.L. (1962). "Some Measurable Characteristics of Modern Scientific Prose". In: J. Swales (ed.). *Episodes in ESP*. Hemel Hempstead: Prentice Hall, 15-27.
13. Baron, N. S. (2002). Who Sets E-Mail Style? Prescriptivism, Coping Strategies, and Democratizing Communication Access. *Information Society*, 18 (5), 403-413.
<https://doi.org/10.1080/01972240290108203>
14. Basturkmen, H. (2010). *Developing Courses in English for Specific Purposes*. New York: Palgrave Macmillan.
15. Bates, T. (2014). *Guidelines for Designing Teaching and Learning*. Vancouver BC: Tony Bates Associates Ltd. ISBN: 978-0-9952692-0-0. Preuzeto 28. maja 2019. sa:
<https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/>
16. Bawarshi, A.S. – Reiff, M.M. (2010). *Genre: An Introduction to History, Theory, Research, and Pedagogy*. West Lafayette: Parlor Press.
17. Belcher, D. (2009). What ESP is and can be: An Introduction. U: D. Belcher (ed.), *English for Specific Purposes in Theory and Practice*. Preuzeto 15. jula 2019. sa:
<http://www.press.umich.edu/titleDetailDesc.do?id=770237>
18. Belcher, D. (2013). The Future of ESP Research: Resources for Access and Choice. U: B. Paltridge, & S. Starfield, *The Handbook of English for Specific Purposes*. Wiley-Blackwell, 535-551.
19. Bhatia, V. (1991). A Genre-Based Approach to ESP Materials. *World Englishes*, 10 (2), 153-166.
20. Bhatia, V. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London and New York: Longman.
21. Bhatia, V. (2002). Applied genre analysis: a multi – perspective model. *Iberica*, 4, 3-19.
22. Biber, D. (1995). *Dimensions of Register Variation. A Cross-Linguistic Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.

23. Biber, D. (1988). *Variations across Speech and Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Biber, D. – Connor, U. & Upton, T. (2007). Discourse on the move: Using corpus analysis to describe discourse structure. U Tognini-Bonelli, E. (ed.) *Studies in Corpus Linguistics*, 28, John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/sc1.28>
25. Biber, D. – Conrad, S. (2009). *Register, Genre and Style*. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Biber, D. – Johansson, S. – Leech, G. – Conrad, S. & Finegan, E. (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education.
27. Biesenbach-Lucas, S. (2003). Asynchronous discussion groups in teacher training classes: Perceptions of native and non-native students. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 7 (3), 24-46.
28. Blagojević, S. (2008). *Metadiskurs u akademskom diskursu*. Niš: Filozofski fakultet.
29. Bloch, J. (2013). Technology and ESP. U: Paltridge, B. - Starfield, S. (eds.) *The Handbook of English for Specific Purposes*. Wiley-Blackwell, 386-401.
30. Boeglin, M. (2010). *Akademsko pisanje korak po korak, Od haosa ideja do strukturisanog teksta*. Novi Sad: Akademska knjiga.
31. Bogdanović, V. (2017). *Žanr i metadiskurs u odabranim udžbenicima engleskog jezika struke*. Filozofski fakultet. Novi Sad. Preuzeto 28. Preuzeto 21. septembra 2019. sa: <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-418-4>
32. Bogdanović, V. – Bulatović, V. (2020). Chapter 9: I fully agree with you: Graphic and lexical boosters and attitude markers on discussion forums. U: Pisanski Peterlin, A. - Mikolić Južnič, T. (eds.) *Academic Writing from Cross-Cultural Perspectives: Exploring the Synergies and Interactions*. 218-242. Ljubljana University Press, Faculty of Arts. <https://doi.org/10.4312/9789610603085>

33. Bolter, J. D. (2001). *Writing Space: Computers, Hypertext and the Remediation of Print*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
34. Bolter, J. D. – Grusin, R. (1999). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge: MIT Press. ISBN:0-262-02452-7
35. Bondi, M. – Cacchiani, S., & Mazzi, D. (2015). Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse. U: Bondi, M. - Cacchiani, S., & Mazzi, D. (eds.) *Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse*. 1-21. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.
36. Brajnik, G. – Mizzaro, S., & Tasso, C. (2002). Strategic help in user interfaces for information retrieval. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53 (5), 343-358.
37. Branon, R. – Essex, C. (2001). Synchronous and Asynchronous Communication Tools in Distance Education. *Tech Trends: Linking Research and Practice to Improve Learning*, 45 (1), 36-42.
<https://doi.org/10.1007/BF02763377>
38. Bruffee, K. (1984). Collaborative Learning and the ‘Conversation of Mankind’. *College English*, 46 (7), 635-652.
39. Bugarski, R. (1989). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika.
40. Bugarski, R. (1997). *Pismo*. Beograd: Čigoja štampa.
41. Bulatović, V. - Bogdanović, V. (2019). Interaktivni elementi metadiskursa u naučnim radovima iz oblasti elektrotehnike na engleskom i srpskom jeziku. *Filolog*, 20, 350-371. <http://doi.org/10.21618/fil1920350b>
42. Carver, D. (1983). Some Propositions about ESP. *The ESP Journal*, 2, 131-137.

43. Chandler, D. (1997): *An Introduction to Genre Theory*. Preuzeto 07. septembra 2019. sa: https://www.researchgate.net/publication/242253420_An_Introduction_to_Genre_Theory
44. Charles, M. (2013). English for Academic Purposes. U: Paltridge, B. & Starfield, S. (eds). *The Handbook of English for Specific Purposes*. Wiley-Blackwell, 137-153.
45. Cohen, J. (1998). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, 2nd ed., New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
46. Collot, M. – Belmore, N. (1996). Electronic Language: A New Variety of English. U: Herring, S. (ed.). *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Amsterdam: John Benjamin, 13-28.
47. Crismore, A. (1989). *Talking with readers: Metadiscourse as rhetorical act*. New York: Peter Lang Publishers.
48. Crowston, K. (2010). Internet Genres. U: Bates, M. J. – Maack, M. N. (eds.) *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. CRC Press. Preuzeto 22. septembra 2019. sa: <https://crowston.syr.edu/sites/crowston.syr.edu/files/elischapter.pdf>
49. Crowston, K. – Williams, M. (2000). Reproduced and Emergent Genres of Communication on the World Wide Web. *Information Society*, 16 (3), 201-215.
50. Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
51. Čavić, E. (1990). „Faze u razvoju jezika struke”. *Vaspitanje i obrazovanje*, 1, 34-38.
52. Dastbaz, M. – Kalafatis, S. (2003). Can hypermedia learning (HAL) deliver? *International Journal of Instructional Media*, 30 (2), 149-162.
53. Daugherty, M. – Funke, B. L. (1998). University Faculty and Student Perceptions of Web-Based Instruction. *International Journal of E-Learning and Distance Education*, 13(1), 21-39.

54. Dimković-Telebaković, G. (2003). *Savremeni engleski jezik struke i nauke*. Novi Sad – Moskva: Naše slovo.
55. Djonov, E. (2007). Website Hierarchy and the Interaction Between Content Organization, Webpage and Navigation Design: A Systemic Functional Hypermedia Discourse Analysis Perspective. *Information Design Journal*, 15 (2), 144-162.
56. Dudley-Evans, T. (1994). Variations in the Discourse Patterns Favoured by Different Disciplines and their Pedagogical Implications. U: Flowerdew, J. (ed.) *Academic Listening: Research Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 146-158.
57. Dudley-Evans, T. (2000). Genre Analysis: A Key to a Theory of ESP. *Ibérica*, 2, 3-11.
Preuzeto 09. septembra 2019. sa:
<https://www.redalyc.org/pdf/2870/287026295001.pdf>
58. Dudley-Evans, T. – St. John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes. A Multi-Disciplinary Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
59. Dünser, A. – Jirasko, M. (2005). Interaction of hypertext forms and global versus sequential learning styles. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (1), 79-91. Preuzeto 17. septembra 2019. sa:
https://www.researchgate.net/profile/Andreas_Duenser/publication/216867617_Interaction_of_hypertext_forms_and_global_vs_sequential_learning_styles/links/0912f50abeca8b1238000000.pdf
60. Elola, I. – Oskoz, A. (2017). Writing with 21st century tools in the L2 classroom: New literacies, genres, and writing practices. *Journal of Second Language Writing*. 36, 52-60.
<https://doi.org/10.1016/j.jslw.2017.04.002>
61. Engberg, J. – Maier, C. D. (2015). Exploring the Hypermodal Communication of Academic Knowledge beyond Generic Structure. U: Bondi, M. – Cacchiani, S.

- (eds). *Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and reconceptualizing Expert Discourse*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 46-62.
62. Ewer, J. R. – Latorre, G. A. (1969). *A Course in Basic Scientific English*. London: Longman.
63. Fajgelj, S. (2010). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: CPP
64. Ferrara, K.H. – Brunner, H., & Whittemore, G. (1991). Interactive Written Discourse as an Emergent Register. *Written Communication*, 8, 8-34.
65. Fillipidi, A. – Tselios, N., & Komis, V. (2010). Impact of Moodle usage practices on students' performance in the context of a blended learning environment. Proceedings of *Social Implications for Lifelong Learning*. Patra: Greece, 2-7. Preuzeto 03. oktobra 2019. sa:

https://www.academia.edu/425665/Impact_of_Moodle_usage_practices_on_students_performance_in_the_context_of_a_blended_learning_environment
66. Finnemann, N. O. (1999). *Hypertext and the Representational Capacities of the Binary Alphabet*. Centre for Cultural Research. Aarhus, 77-99. Preuzeto 16. septembra 2019. sa:

https://www.researchgate.net/publication/246405807_Hypertext_and_the_Representational_Capacities_of_the_Binary_Alphabet
67. Flowerdew, J. (2011). Action, content and identity in applied genre analysis for ESP. *Language Teaching*, 44 (4), 516-528. doi:10.1017/S026144481000042X
68. Freedman, A. (1994). Do as I say: The relationship between teaching and learning new Genres. U: Freedman, A. – Medway, P. (eds.). *Genre in the New Rhetoric*. London: Taylor & Francis. 161- 177. Preuzeto 16. oktobra 2019. sa:

https://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=2gF6AgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA161&dq=freedman+1994+genre&ots=aVg6vyWZQF&sig=4nTE_D3qYR4UUZ_KHTY8CJ-aa5k&redir_esc=y#v=onepage&q=freedman%201994%20genre&f=false

69. Fritz, G. (1999). Coherence in Hypertext. U: Bublitz, W. – Lenka, U., & Ventola, E. (eds.). *Coherence in Spoken and Written Discourse. How to Create it and How to Describe it*. Amsterdam: John Benjamins, 221-232.

70. Garrison, D. R. – Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education. *The Internet and Higher Education*, 3 (2-3), 87-105.

[https://doi.org/10.1016/S1096-7516\(00\)00016-6](https://doi.org/10.1016/S1096-7516(00)00016-6)

71. Gere, C. (2008). *Digital Culture*. London: Reaktion books Ltd.

72. Gojkov-Rajić, A. – Šafran, J. (2019). Mišljenje studenata o primeni MOODLE platforme za učenje stranog jezika struke, *Inovacije u nastavi*, 32, (2), 135–150.

<https://doi.org/10.5937/inovacije1902135G>

73. Gordić-Petković, V. (2012). Nova hipertekstualnost u književnosti – čitanje, vrednovanje, obrazovanje. *Kultura*, 135, 102-113. <https://doi.org/10.5937/kultura1235102G>

74. Gordon, J. (2011). *The case for advertising in interactive digital magazines: How the next generations of digital magazines is succeeding as an advertising platform*. Nextbook Media and VIVmag.

<http://pages.nextbook.com/nxtbooks/NXTbook/joshgordonsurvey/docs/joshgordonstatic.pdf>

75. Grabe, W. – Kaplan, R. B. (1996). *Theory and practice of Writing*. London: Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315835853>

76. Grabe, W. – Stoller, F. L. (2009). Teaching the written foreign language. U: Knapp, K. – Seidlhofer, H., & Widdowson, G. (eds.). *Handbook of Foreign Language Communication and Learning*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
77. Halliday, M.A.K. (1974). *Language and Social Man*. London: Longman.
78. Halliday, M.A.K. (1989). *Spoken and Written Language*. Oxford: Oxford University Press.
79. Halliday, M.A.K. – Hasan, R. (1989). *Language, context and text: Aspects of language in a social – semiotic perspective*. Oxford: Oxford University Press.
80. Halliday, M.A.K. – McIntosh, A., & Stevens, P. (1964). *The Linguistic Sciences and Language Teaching*. London: Longmans Green and Co Ltd.
81. Hammond, M. (2005). A review of recent papers on online discussion in teaching and learning in higher education. *Journal of Asynchronous Learning Networks*. 9, 9-23.
doi: 10.24059/olj.v9i3.1782
82. Harris, N. – Sandor, M. (2009). Asynchronous Conferences, Discussion Forums. U: Mishra, S. (ed.). *E – Learning*. New Delhi: IGNOU. STRIDE, 8, 60-66.
83. Hassan, R. (2009). *Teaching Writing to Second Language Learners*. New York: Universe inc.
84. Hayes, J. R. (1996). A New Framework for Understanding Cognition and Affect in Writing. U: Levy, C. M. – Ransdell, S. (eds.). *The Science of Writing: Theories, Methods, Individual Differences, and Applications*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1-27.
85. Hedge, T. (1988). *Writing*. Oxford: Oxford University Press.
86. Heeter, C. (1989). Implications of New Interactive Technologies for Conceptualizing Communication. U: Salvaggio, J. - Bryant, J. (eds). *Media Use in the Information Age: Emerging Patterns of Adoption and Consumer Use*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 217-235.
87. Hedges, G. R. – Florek, C. S. (2019). The graphical abstract as a new genre in the promotion of science. U Luzón, M. J. – Pèrez-Llantada, C. (eds.). *Science*

- Communication on the Internet: Old genres meet new genres*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 59- 79.
88. Herring, S. – Scheidt, L. – Wright, E., & Bonus, S. (2005). *Weblogs as a bridging genre*. *Information Technology and People*. 18, 142-171.
doi: 10.1108/09593840510601513
89. Heyd, T. (2016). Digital genres and processes of remediation. U: Georgakopoulou, A. – Spilioti, T. (eds.) *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication*, 87-102. London/New York: Routledge.
doi: 10.4324/9781315694344
90. Hinds, J. (1987). Reader versus writer responsibility. A new typology. U: Connor, U. – Kaplan, R. (eds.) *Writing across languages: Analysis of L2 text*. Reading, MA: Addison – Wesley, 141-152.
91. Horváth, J. (2001). *Advanced Writing in English as a Foreign Language*. Pécs: Lingua Franca Csoport.
92. Hsieh, H. F. – Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288.
93. Huckin, T. (2001). Abstracting from Abstracts. U: M. Hewings (ed.). *Academic Writing in Context: Implications and Applications*. Birmingham: The University of Birmingham Press, 93-103.
94. Hutchison, T. – Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: a learner-centered approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
95. Hyland, K. (1992). Genre Analysis: Just Another Fad? . *Forum*, 30 (2), 14-17.
96. Hyland, K. (2002). Genre: Language, Context and Literacy. *Annual Review of Applied Linguistics*. 22, 113-135.
97. Hyland, K. (2003). *Second Language Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
98. Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London, New York: Continuum.

99. Hyland, K. (2008). Genre and Academic Writing in the Disciplines. *Language Teaching*, 41 (4), 543-562.
<https://doi.org/10.1017/S0261444808005235>
100. Hyland, K. (2013). ESP and Writing. U: Paltridge, B. - Starfield, S. *The Handbook of English for Specific Purposes*. Wiley-Blackwell, 95-113.
101. Hyland, K. – Zou, H. (2020). In the frame: Signalling structure in academic articles and blogs. *Journal of Pragmatics*, 165, 31-44.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2020.05.002>
102. Ivankova, N. V. – Creswell, J.W. (2009). Mixed Methods. *Qualitative research in applied linguistics. A Practical introduction*, 23, 135-161. Preuzeto 07. oktobra 2020. sa:
[https://vulms.vu.edu.pk/Courses/ENG518/Downloads/\[Juanita_Heigham,_Robert_Crocker\]_Qualitative_Research\(BookFi\).pdf#page=152](https://vulms.vu.edu.pk/Courses/ENG518/Downloads/[Juanita_Heigham,_Robert_Crocker]_Qualitative_Research(BookFi).pdf#page=152)
103. Janoschka, A, (2004). Web Advertising: New forms of communication on the Internet. U: Jucker, A.H. (ed.) *Pragmatics & Beyond New Series*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
104. Jensen, J. F. (1998). Interactivity: Tracing a New Concept in Media and Communication Studies. *Nordicom Review*, 19, 185–204.
105. Johnson, G. M. (2006). Synchronous and asynchronous text-based CMC in educational contexts: a review of recent research. *Tech Trends*, 50 (4), 46-53.
<https://doi.org/10.1007/s11528-006-0046-9>
106. Jordan, M.P. (1984). *Rhetoric of Everyday English Texts*. London: Allen and Unwin.
107. Jordan, R. R. (1997). *English for Academic Purposes*. Cambridge: Cambridge University Press.

108. Jucker, A.H. (2003). Mass media communication at the beginning of the twenty-first century. *Journal of Historical Pragmatics*, 4 (1), 129-148.
109. Kanuka, H. (2005). An exploration into facilitating higher levels of learning in a text-based internet learning environment using diverse instructional strategies, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10 (3), Preuzeto 21. maja 2019. sa:
<https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2005.tb00256.x>
110. Kavgić, A. (2014). Interaktivna nastava korpusne lingvistike na diplomskim akademskim studijama anglisktike: teorijski, metodološki i praktični aspekti. (nepublikovana doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad. Preuzeto 13. oktobra 2019. sa:
<file:///C:/Users/win7/Downloads/Disertacija9436.pdf>
111. Kear, K. (2010). *Online and Social Networking Communities: A Best Practice Guide for Educators*. New York and London: Routledge Taylor & Francis Group. Preuzeto 14. decembra 2019. sa:
[https://bookshelf.vitalsource.com/#/books/9781136907821/epubcfi/6/8\[;vnd.vst.idref=ch003\]!/4/2/2/6/2/2@0:0](https://bookshelf.vitalsource.com/#/books/9781136907821/epubcfi/6/8[;vnd.vst.idref=ch003]!/4/2/2/6/2/2@0:0)
112. Kleut, J. (2014). Semiotička dekonstrukcija ekspresivnih mogućnosti u virtuelnom komuniciranju. (nepublikovana doktorska disertacija). Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Beograd.
113. Knežević Florić, O. – Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju, Novi Sad.
114. Kock, N. F. (2007). *Emerging E-collaboration concepts and applications*. Hershey, PA: Cybertech Publishing.
115. Kouker, A. (2012). Building e-Learning Solutions with PowerPoint. Preuzeto 14. maja 2019. sa: <http://www.libfocus.com/2012/08/building-e-learning-solutions-with.html>
116. Krashen, S. D. – Tarrell, T. (1983). *The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom*. Oxford: Pergamon.

117. Kroll, B. (1990). *Second Language Writing: Research Insights for the Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press. U: Guikema, P. – J. W. Lawrence (eds.).
118. Kurek, M. – Hauck, M. (2014). Closing the digital divide: A framework for multiliteracy training. *Digital Literacies in Foreign and Second Language Education: Research, perspectives, and best practice*. CALICO Monograph Series, 12. San Marcos, TX: CALICO.
119. Labrador, B. – Ramón, N. – Alaiz–Moretón, H., & Sanjurjo-González, H. (2014). Retorical Structure and Persuasive Language in the Subgenre of Online Advertisements. *English for Specific Purposes*, 34, 38-47.
<https://doi.org/10.1016/j.esp.2013.10.002>
120. Lakić, I. (1996). Pedagoške implikacije analize žanra. *Vaspitanje i obrazovanje*, 5-6, 44-52.
121. Lakić, I. (1999). *Analiza žanra. Diskurs jezika struke*. Podgorica: Univerzitet Crne Gore, Institut za strane jezike.
122. Lakić, I. (2010a). „Modeli analize diskursa novinskih članaka”. *Riječ: časopis za nauku o jeziku i književnosti*, br. 2. Nikšić: Filozofski fakultet, Institut za jezik i književnost, 91-108.
123. Lakić, I. (2010b). „Analiza medijskog diskursa o ratu”. U: Vasić, V. (ur.). *Diskurs i diskursi. Zbornik u čast Svenki Savić*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 269-282.
124. Lakić, I. (2012). “Discourse of War in Print Media”. In: A. Akbarov (ed.). *2nd International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics (FLTAL '12) Proceedings Book*. Sarajevo: International Burch University.
125. Lawless, K. – Mills, R., & Brown, S. (2002). Children's hypertext navigation strategies. *Journal of Research in Technology in Education*, 30 (3), 274-284.
126. Lam, W.S. (2004). Second Language Socialization in a Bilingual Chat Room: Global and Local Considerations. *Language Learning and Technology*, 8 (3), 44-65.
Preuzeto sa 17. maja 2019. sa:
<https://pdfs.semanticscholar.org/b5a3/e17fa1e9ea7d31bf113d14fd53e0808e6f38.pdf>

127. Landow, G. (1997). *Hypertext 2.0: The Convergence to Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
128. Lee-Baldwin, J. (2005). Asynchronous discussion forums: A closer look at the structure, focus and group dynamics that facilitate reflective thinking. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*. (online serial), 5 (1), 93-115. Preuzeto 28. septembra 2019 sa:
<https://www.citejournal.org/volume-5/issue-1-05/current-practice/asynchronous-discussion-forums-a-closer-look-at-the-structure-focus-and-group-dynamics-that-facilitate-reflective-thinking>
129. Lee, D. Y. W. (2001). Genres, Registers, Text Types, Domains, and Styles: Clarifying the Concepts and Navigating a Path through the BNC Jungle. *Language Learning & Technology*, 5 (3), 37-72. Preuzeto 04. oktobra 2019. sa:
http://martinweisser.org/corpora_site/genre_register.pdf
130. Lemke, J. L. (2002). Travels in Hypermodality. *Visual Communication*, 1(3), 299-325.
131. León, B. – Bourk, M. (2018). *Communicating Science and Technology through Online Video*. London, UK: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351054584>
132. Luzón, M. J. (2009). Scholarly hyperwriting: The function of links in academic weblogs. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 6 (1), 75-89.
133. Luzón, M. J. (2013). Public Communication of Science in Blogs: Recontextualizing Scientific Discourse for a Diversified Audience. *Written Communication*, 30 (4), 428-457. <https://doi.org/10.1177%2F0741088313493610>
134. Luzón, M. J. (2017). Connecting Genres and Languages in Online Scholarly Communication: An Analysis of Research Group Blogs. *Written Communication*, 34 (4), 441-471. <https://doi.org/10.1177%2F0741088317726298>

135. Ljubojević, D. (2013). Konstruktivistička paradigam kao nova teorijska osnova za usvajanje stranog jezika. *Filološka istraživanja danas, Jezik i obrazovanje*, 2, 27-44. Beograd: Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu. Beograd.
136. Ljubojević, D. (2016). Razvoj veštine akademskog pisanja na engleskom kao stranom jeziku pomoću alata za saradničko učenje i ocenjivanje. (nepublikovana doktorska disertacija). Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd.
137. Maier, C. D. – Engberg, J. (2019). The Multimodal bridge between academics and practitioners in the *Harward Business Review`*s digital context: A multi-levelled qualitative analysis of knowledge construction. U: Luzón, M. J. – Pèrez-Llantada, C. (eds.). *Science Communication on the Internet: Old genres meet new genres*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company,131-151.
<https://doi.org/10.1075/pbns.308.07mai>
138. Marjanović, U. – Lalić, B. – Bogojević, B., & Žunić, I. (2019). Primena obrazovnih tehnologija na univerzitetu. XXV skup *Trendovi razvoja: kvalitet visokog obrazovanja*. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka, 1-4.
139. Martin, J. R. (1985). Process and Text: two aspects of semiosis. U: Benson, J. – Greaves, W. (Eds.). *Systemic perspectives on discourse. Volume 1. Selected theoretical papers from the 9th International Systemic Workshop*. Norwood. NJ: Ablex, 248-274.
140. Meyer, K. (2003). Face-to-face versus threaded discussions: the role of time and higher-order thinking. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 7 (3), 55-65.
Preuzeto 02. oktobra 2019. sa:
<https://pdfs.semanticscholar.org/33ed/4c56f159f3174a57060635a93d913bf2ed6a.pdf>
141. Mijanović, N. (2002). *Obrazovna tehnologija*. Podgorica: Pobjeda.
142. Milićević, V. – Milićević, Z. & Milić, N. (2014). Elektronsko učenje u Srbiji primenom Moodle softvera. *BizInfo*, 1, 71-82. Preuzeto 20. decembra 2019. sa:

<https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-2769/2014/2217-27691401071M.pdf>

143. Miller, C. R. (1984). Genre as Social Action. *Quarterly Journal of Speech*, 70, 151 - 167. Preuzeto 02. oktobra 2019. sa:

https://www.researchgate.net/profile/Carolyn_Miller4/publication/238749675_Genre_as_Social_Action/links/56bc9c9c08ae6cc737c5c405.pdf

144. Milutinović, J. (2011). Socijalni konstruktivizam u oblasti obrazovanja i učenja. U: *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 177-194.

145. Mirović, I. – Bogdanović, V. – Bulatović, V. (2019). The role of genre hybridity and hypermodality in digital knowledge dissemination: The case of the IEEE Spectrum. U: Luzón, M. J. – Pèrez-Llantada, C. (eds.). *Science Communication on the Internet: Old genres meet new genres*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 153-172.

<https://doi.org/10.1075/pbns.308.08mir>

146. Munby, J. (1978). *Communicative Syllabus Design*. Cambridge: Cambridge University Press.

147. Nelson, T. (1965). A File Structure for the Complex, the Changing, and the Indeterminate. *ACM 20th National Conference – Proceedings*. Cleveland: Ohio, 84-100.

148. Nelson, G. – Carson, J. (1998). ESL students' perception of effectiveness in peer response groups. *Journal of Second Language Writing*, 7 (2), 113-131.

[https://doi.org/10.1016/S1060-3743\(98\)90010-8](https://doi.org/10.1016/S1060-3743(98)90010-8)

149. Nunan, D. (1991). *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. London: Prentice Hall.

150. Nunan, D. (1992). *Research Methods in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.

151. Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
152. Orlikowski, W.J. – Yates, J. (1994). Genre Repertoire: The Structuring of Communicative Practices in Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 39 (4), 541-574. Preuzeto 24. septembra 2019. sa: http://sullivanfiles.net/WID/assignments/discourse_field/genre_repertoire_orli_yates.pdf
153. Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies, What Every Teacher Should Know*. Boston: Heinle and Heinle Publishers, A Division of Wadsworth, Inc.
154. Palloff, R. M. – Pratt, K. (2001). *Lessons from the cyberspace classroom: the realities of online classroom*. San Francisco: Jossey – Bass.
155. Paltridge, B. (1996). Genre, Text Type, and the Language Learning Classroom. *ELT Journal*, 50 (3), 237-243. Preuzeto 24. septembra 2019. sa: http://teleduc4.letas.ufmg.br:8000/cursos/diretorio/leituras_13_1/2%20Paltridge%20Genre%20text%20type.pdf
156. Paltridge, B. (2013). Genre and English for Specific Purposes. U: Paltridge, B. - Starfield, S. *The Handbook of English for Specific Purposes*. Wiley-Blackwell, 347-366.
157. Polovina, V. (1982). Savremena tekst lingvistika i njena primena. *Živi jezici*, 29 (1-2), Beograd: Društvo za strane jezike i književnosti, 124-134.
158. Prčić, T. (1997). *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
159. Preece, J. (2001). Sociability and usability in online communities: determining and measuring success. *Behaviour & Information Technology*, 20 (5), 347-356. Preuzeto 12. decembra 2019. sa: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/communities-murphy-preece-2001b.pdf>
160. Radić-Bojanić, B. (2007). *Neko za chat?! Diskurs elektronskih časkaonica na engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Novi Sad & Futura publikacije.

161. Radić-Bojanić, B. (2012). Virtuelna kolaboracija među studentima, U: Radić-Bojanić, B. (ured.). *Virtuelna interakcija i kolaboracija u nastavi engleskog jezika i književnosti*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 23 – 36.
162. Rečnik književnih termina, (1991). Beograd: Nolit.
163. Robinson, P, C. (1991). *ESP Today: A Practitioner's Guide*. New York: Prentice Hall.
164. Sabry, K. – Barker, J. (2009). Dynamic Interactive Learning Systems. *Innovations in Education and Teaching International*, 46 (2), 185-197.
<https://doi.org/10.1080/14703290902843836>
165. Salmon, G. (2011). *E-moderating: The key to teaching and learning online*. New York: Routledge. Preuzeto 14. decembra 2019. sa:
[https://bookshelf.vitalsource.com/#/books/9781136723872/epubcfi/6/24\[vnd.vst.idref=BODY012\]!/4/52@0:39.1](https://bookshelf.vitalsource.com/#/books/9781136723872/epubcfi/6/24[vnd.vst.idref=BODY012]!/4/52@0:39.1)
166. Silaški, N. (2005) – Diskurs reklamnih oglasa u časopisima za žene na srpskom i engleskom jeziku: analiza žanra. (nepublikovana doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
167. Simpson, J. (2005). Conversational floors in synchronous text-based CMC discourse. *Discourse Studies*, 7, 337-361.
<https://doi.org/10.1177%2F1461445605052190>
168. Skogs, J. (2014). Features of Orality, Academic Writing and Interaction in Asynchronous Student Discussion Forums. *Nordic Journal of English Studies*, 54-82.
169. Singhal, M. (1997). The Internet and Foreign Language Education: Benefits and Challenges. *Internet TESL Journal*, 3 (6). Preuzeto 14.maja 2019. sa:
<http://iteslj.org/Articles/Singhal-Internet.html>
170. Spector, J. M. (2007). Time demands in online instruction. *Distance Education*, 26 (1), 5-27.
<https://doi.org/10.1080/01587910500081251>

171. Storch, N. (2013). *Collaborative Writing in L2 Classrooms*. Bristol, England: Multilingual Matters.
172. Strevens, P. (1988). ESP after twenty years: A re-appraisal. U:Tickoo, M. (ed.). *ESP: State of the Art*. Singapore: SEAMEO Regional Centre, 1-13.
173. Swales, J. M. (1971). *Writing Scientific English*. London: Nelson.
174. Swales, J. M. (1981). *Aspects of Article Introductions*. Aston ESP Research Report No.1. Language Studies Unit. University of Aston in Birmingham.
175. Swales, J. M. (1988). *Episodes in ESP: A Source and Reference Book on the Development of English for Science and Technology*. 2nd Impression. New York: Prentice-Hall.
176. Swales, J. M. (1990). *Genre Analysis – English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
177. Swales, J. M. (2004). *Research Genres: Explorations and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
178. Swan, K. – Shea, P., & Fredericksen, E. (2000). Building knowledge building communities: Consistency, content and communication in the virtual classroom. *Journal of Educational Computing Research*, 23 (4), 359-383. <https://doi.org/10.2190%2FW4G6-HY52-57P1-PPNE>
179. Šafranĳ, J. (2009). *Retoriĳka organizacija poslovne vesti*. Beograd: Zaduĳbina Andrejeviĳ.
180. Šafranĳ, J. (2011). Using Internet in English Language Teaching, *New Educational Review*, 26 (4), 45-59. ISSN 1732-6729.
181. Tabachnick, B. G. – Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*, 6th ed. Boston: Pearson.

182. Tagg, A. C. – Dickenson, J.A. (1995). Tutor messaging and its effectiveness in encouraging student participation on computer conferences. *Journal of Distance Education*, 10 (2), 33-55.
183. Tajeddin, Z. – Alemi, M. (2012). L2 learners' use of metadiscourse markers in online discussion forums. *Issues in Language Teaching* 1 (1), 93–121. Preuzeto 14. oktobra2020. sa:
http://ilt.atu.ac.ir/article_116_99d46e550f0e24fd572de0f41b563079.pdf
184. Tannen, D. (1985). Relative focus on involvement in oral and written discourse. U: Olson, D. - Torrance, N., & Hildyard, A. (eds.). *Literacy, Language and Learning: The Nature and Consequences of Reading and Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 124-147.
185. Tarone, E. – Dwyer, S. – Gillette, S., & Icke, V. (1981). On the use of the passive in two astrophysics journal papers. U: Swales, J. (ed.). *Episodes in ESP*. Hemel Hempstead: Prentice Hall.
186. Tiainen, K. (2012). A genre analysis of academic research blogs. Department of Modern Languages. University of Helsinki, Helsinki. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210029318>
187. Tolmach – Lakoff, R. (1982). Some of my favourite writers are literate: the mingling of oral and literate strategies in written communication. U: Tannen, D. (ed.). *Spoken and Written Language: Exploring Orality and Literacy*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 239-260.
188. Trimble, L. (1985). *English for Science and Technology: A Discourse Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
189. Trnavac, N. – Đorđević, J. (1995). *Pedagogija*. Beograd: Naučna knjiga.
190. Tudor, I. (1997). LSP or Language Education. U: Howard, R. – Brown, G. (eds.). *Teacher Education for LSP*. Clevedon: Multilingual Matters, 90-102.

191. Vande Kopple, W. J. (1985). Some Exploratory Discourse on Metadiscourse. *College Composition and Communication*, 36 (1), 82-93.
192. Vaughan, T. (2014). *Multimedia: Making it Work, Ninth Edition*. McGraw-Hill Education. Preuzeto 14. decembra 2019. sa:
<https://bookshelf.vitalsource.com/#/books/9780071832892/cfi/6/14!/4/16/2@0:3.57>
193. Verenikina, I. – Jones, P.T. & Delahunty, J. (2017). The Guide to Fostering Asynchronous Online Discussion in Higher Education. Preuzeto 30. decembra 2019. sa: http://www.fold.org.au/docs/TheGuide_Final.pdf
194. Vonderwell, S. (2003). An examination of asynchronous communication experiences and perspectives of students in an online course: a case study. *The Internet and Higher Education*, 6 (1), 77-90.
[https://doi.org/10.1016/S1096-7516\(02\)00164-1](https://doi.org/10.1016/S1096-7516(02)00164-1)
195. Zornić, Dž. – Rušović, M. – Radovanović, D. & Hasanović, E. (2011). Uloga interakcije u online učenju. *Elektronski zbornik radova sa međunarodne konferencije YUINFO 2011*. Preuzeto 28. maja 2019. sa:
https://www.researchgate.net/profile/Dzemail_Zornic/publication/321371419_Uloga_interakcije_u_Online_ucenju_The_role_of_interaction_in_online_learning/links/5a1f06f1aca272cbfbc2b72e/Uloga-interakcije-u-Online-ucenju-The-role-of-interaction-in-online-learning.pdf
196. Zudilova-Seinstra, E. – Klompenhouwer, M. – Heeman, F. & Aalbersberg, I. J. (2014). The Elsevier Article of the Future Project: Novel Experience of Online Reading. *The Future of Academic Journal*. (Second Edition), 357-377.
<https://doi.org/10.1533/9781780634647.357>
197. Živković, D. (1994). *Teorija književnosti sa teorijom pismenosti*. (jedanaesto izdanje). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

198. Yates, S. (1996). Oral and Written Linguistic Aspects of Computer Conferencing: A Corpus Based Study. *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. U: Herring, S. (ed.) Amsterdam: John Benjamins, 29-46.
199. Yates, S. – Orlikowski, W. (1992). Genres of organizational communication: A structural approach to study communication and media. *Academy of Management Science Review*, 17 (2), 299-326. Preuzeto 05. oktobra 2019. sa:
<http://www.sietmanagement.fr/wp-content/uploads/2016/04/YatesOrlikowski-GenresOrgComm-AMR.pdf>
200. West, R. (1997). Needs Analysis: State of the Art. U: R. Howard, R. - Brown, G. (eds) *Teacher Education for LSP*. Clevedon: Multilingual Matters, 68-79.
201. <https://moodle.net/stats/> preuzeto 12. septembra 2019.
202. <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>. preuzeto 12. septembra 2019.
203. Vlada Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. (2012). Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine. preuzeto 29. septembra 2019. sa:
<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf>

DODATAK 1. KRITERIJUMI ZA OCENJIVANJE POJEDINAČNIH OBJAVA NA DISKUSIONIM FORUMIMA

- Ukupan broj dodatnih bodova po objavi: **1 – kriterijumi dati u tabeli**
- Studenti pišu isključivo na engleskom jeziku
- Studenti moraju započeti jedan diskusioni forum (150-200 reči) i postaviti 4 objave (100-150 reči) na već započete diskusione forume
- Studenti iznose svoje mišljenje na zadatu temu koristeći formalni stil, stručni vokabular, veznike (however, on the other hand, finally, whereas itd) i tačne gramatičke konstrukcije
- Obratiti pažnju na upotrebu glagolskih vremena, pravopis; izbegavati sleng i kolokvijalizme
- Izbegavati prepričavanje drugih objava na diskusionim forumima
- Ukoliko se citiraju drugi autori, navesti u zagradi autora i godinu izdavanja publikacije a na kraju izlaganja napisati reference i izvore koje su korišćeni prilikom pisanja
- Plagiranje je zabranjeno i neće se tolerisati

	0	0.1	0.15	0.2	Ukupno:
Organizacija teksta:	Nedostaju uvod i zaključak, tekst nema logičan sled izlaganja	Ima uvod ali nema zaključak (ili obrnuto), logičan sled izlaganja u određenoj meri prisutan	Tekst ima sve elemente (uvod, razradu, zaključak) ali sa manjim nedostacima, logičan sled izlaganja prisutan sa manjim neslaganjima	Tekst ima sve elemente, logičan sled izlaganja u potpunosti prisutan	
Tema:	Promašena tema	Izlaganje ima dobrih ideja ali je tema loše objašnjena, suviše široko ili nepotpuno	Adekvatno opisana tema, ali sa manjim nedostacima	Odlično izložena tema	
Stručni i formalni stil i vokabular:	Stručni i formalni stil se ne koristi uopšte, upotreba slenga prisutna	Stručni i formalni stil se koristi u manjoj meri, upotreba slenga prisutna u manjoj meri	Stručni i formalni stil se koristi dovoljno, ali ponekad neadekvatno; sleng neznatno prisutan	Stručni i formalni stil se koristi u izlaganju, sleng nije prisutan	
Veznici:	Ne koriste se uopšte	Koriste se u manjoj meri	Koriste se dovoljno, ali ponekad neadekvatno	Koriste se dovoljno i adekvatno	
Gramatika i pravopis:	Česte gramatičke i pravopisne greške, izlaganje se teško prati usled ovih grešaka	Gramatičke i pravopisne greške prisutne ali ne ometaju praćenje izlaganja	Povremene gramatičke i pravopisne greške	Nema gramatičkih i pravopisnih grešaka	
Ukupno:					

DODATAK 2. KRITERIJUMI ZA OCENJIVANJE GRUPNIH OBJAVA NA DISKUSIONIM FORUMIMA

- Ukupan broj dodatnih bodova: **3 – kriterijumi dati u tabeli**
- Studenti rade u grupama (4 studenta po grupi)
- Studenti biraju jednu od zadatih tema i pišu esej (1200-1500 reči) na posebno otvorenom diskusionom forumu isključivo na engleskom jeziku
- Studenti između sebe dele zadatke (planiranje, čitanje literature, analiza, izrada nacрта i podela pisanja)
- Svaki student piše jedan deo eseja (uvod, teorijski okvir, razrada, zaključak) i objavljuje ga preko svog naloga u okviru diskusionog foruma koji je otvoren za njihovu grupu; prva verzija eseja se ne ocenjuje, nakon postavljanja prve verzije studenti dobijaju komentare u vezi sa esejom i nakon ispravke istih postavljaju konačnu verziju eseja (ocenjuje se konačna verzija eseja)
- Cilj eseja je da studenti iznesu kritičko mišljenje na zadatu temu. Studenti iznose svoje mišljenje na zadatu temu koristeći formalni stil, stručni vokabular, veznike (however, on the other hand, finally, whereas itd), tačne gramatičke konstrukcije.
- Studenti moraju da poštuju principe pisanja eseja
- Obratiti pažnju na upotrebu glagolskih vremena, pravopis; izbegavati sleng i kolokvijalizme
- Kada se citiraju drugi autori, navesti u zagradi autora i godinu izdavanja publikacije a na kraju izlaganja napisati reference i izvore koje su korišćeni prilikom pisanja
- Plagiranje je zabranjeno i neće se tolerisati

	0	0.2	0.4	0.6	Ukupno:
Organizacija eseja:	Nedostaju uvod i zaključak, tekst nema logičan sled izlaganja, delovi eseja nisu povezani u celinu	Ima uvod i razradu ali nedostaje zaključak (ili obrnuto), logičan sled izlaganja u određenoj meri prisutan	Esej ima sve elemente (uvod, teorijski okvir, razradu, zaključak) ali sa manjim nedostacima, logičan sled izlaganja	Tekst ima sve elemente, logičan sled izlaganja u potpunosti prisutan	
Tema:	Promašena tema	Izlaganje ima dobrih ideja ali je tema loše objašnjena, suviše široko ili nepotpuno, nedostaju primeri i literatura	Adekvatno opisana tema, ali sa manjim nedostacima	Odlično izložena tema	
Stručni i formalni stil i vokabular:	Stručni i formalni stil se ne koristi uopšte, upotreba slenga prisutna	Stručni i formalni stil se koristi u manjoj meri, upotreba slenga prisutna u manjoj meri	Stručni i formalni stil se koristi dovoljno, ali ponekad neadekvatno; sleng neznatno prisutan	Stručni i formalni stil se koristi u izlaganju, sleng nije prisutan	

Vežnici:	Ne koriste se uopšte	Koriste se u manjoj meri	Koriste se dovoljno, ali ponekad neadekvatno	Koriste se dovoljno i adekvatno	
Gramatika i pravopis:	Česte gramatičke i pravopisne greške, izlaganje se teško prati usled ovih grešaka	Gramatičke i pravopisne greške prisutne ali ne ometaju praćenje izlaganja	Povremene gramatičke i pravopisne greške	Nema gramatičkih i pravopisnih grešaka	
Ukupno:					

razvijanje veštine pisanja na engleskom jeziku					
5. Zadaci na diskusionim forumima su mi pomogli da unapredim veštinu pisanja na engleskom jeziku	1	2	3	4	5
6. Smatram da je važno što nas je nastavnik na početku semestra upoznao s kriterijumima za ocenjivanje pojedinačnih i grupnih objava na diskusionim forumima	1	2	3	4	5
7. Dok sam pisao/la objave na diskusionim forumima rukovodio/la sam se postavljenim kriterijumima za ocenjivanje	1	2	3	4	5
8. Prilikom pisanja objava veoma sam vodio/la računa o ispravnom citiranju drugih autora i njihovih stavova	1	2	3	4	5
9. Povratne informacije nastavnika i komentari pomogli su mi da usavršim veštinu pisanja i bolje savladam gradivo	1	2	3	4	5
10. Koristilo mi je što sam na diskusionim forumima mogao/la da pročitam šta su drugi studenti pisali	1	2	3	4	5
11. Volim da pišem tekstove u grupi s drugim studentima	1	2	3	4	5
12. Smatram da je veština pisanja bitna u mom budućem radu i karijeri	1	2	3	4	5
13. Smatram da je bitno da usavršim veštinu pisanja	1	2	3	4	5

14. Koju jezičku veštinu smatrate najvažnijom? (stavite brojeve od 1 – 4, gde **1** predstavlja **najmanje važnu** a **4 najvažniju**)

- A) govor
- B) pisanje

- C) slušanje
- D) čitanje

Molim Vas da obrazložite Vaš odgovor:

15. Na koji način vežbate pisanje na engleskom jeziku (možete zaokružiti više odgovora)

- A) pisanjem eseja i komentara na diskusionim forumima u okviru nastave engleskog jezika
- B) pisanjem seminarskih radova na drugim predmetima
- C) dopisivanjem sa prijateljima u inostranstvu
- D) poslovna korespondencija
- E) pohađanje onlajn kurseva
- F) ostalo

16. Da li bi i u kojoj meri **pisanje** trebalo da bude zastupljenije u nastavi engleskog jezika (Molim Vas da obrazložite Vaše mišljenje):

- A) na osnovnoškolskom uzrastu?
- B) na srednjoškolskom uzrastu?
- C) na fakultetskom nivou?

17. Da li biste i **šta** promenili na kursu engleskog jezika koji ste pohađali u prethodnom semestru?

18. Šta su po Vašem mišljenju:

A) **glavne prednosti** ovakvog vida nastave:

B) **glavni nedostaci** ovakvog vida nastave:

19. Koje veštine smatrate da ste najviše unapredili na ovom kursu? (možete zaokružiti više odgovora i obeležite od 1-4 gde **1** predstavlja **najmanje** a **4** **najviše**)

- A) govor
- B) pisanje
- C) slušanje
- D) čitanje

Molim Vas da obrazložite Vaš odgovor:

20. Šta za Vas predstavlja najveći problem u pisanju (organizacija teksta, gramatika, stručna terminologija, formalni stil pisanja, upotreba veznika...)? Molim Vas da iskreno i detaljno obrazložite svoj odgovor

DODATAK 4. PRIMER PISMENE SAGLASNOSTI ZA ISTRAŽIVANJE

SAGLASNOST ISPITANIKA ZA UČESTVOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Pozvani ste da učestvujete u istraživanju koje predstavlja deo doktorske disertacije *Analiza žanra asinhronih diskusionih foruma u nastavi engleskog jezika struke*. Pažljivo pročitajte opšte informacije i tražite dodatna objašnjenja ako su vam potrebna. Ako se složite da učestvujete, potpišite i stavite datum na kraj svoje saglasnosti.

Ime i prezime istraživača: Vesna Bulatović

- Upoznat/a sam sa informacijama koje se tiču prirode i svrhe istraživanja koje mi je prethodno objašnjeno. Razumem prirodu i svrhu istraživanja i pristajem da učestvujem.
- Poznato mi je da mogu da odustanem od učešća u istraživanju kad god to poželim i da to neće uticati na moj status ni sada ni u buduće.
- Poznato mi je da podaci dobijeni ovim istraživanjem mogu da budu objavljeni, ali tako da moje ime i moj identitet ostanu u strogoj tajnosti.
- Poznato mi je da će podaci biti sačuvani samo u svrhe istraživanja. Pristup podacima imaće samo osobe koje su uključene u proces istraživanja.
- Poznato mi je da će podaci dobijeni upitnikom biti čuvani samo u istraživačke svrhe.
- Poznato mi je da mogu da kontaktiram istraživača ako poželim dodatne informacije o istraživanju.

SAGLASNOST

„Pročitao/la sam i razumeo/la sam navedene informacije. Pristajem da učestvujem u ovom istraživanju, i znam da mogu da se povučem u bilo kom trenutku.”

Ime i prezime ispitanika:

_____
Potpis ispitanika:

Datum: _____

Kontakt:

Istraživač: msr Vesna Bulatović

Email: vesna.bulatovic@uns.ac.rs

DODATAK 5. ODOBRENJE ETIČKE KOMISIJE FAKULTETA TEHNIČKIH NAUKA U NOVOM SADU

УНИВЕРЗИТЕТ
У НОВОМ САДУ

ФАКУЛТЕТ
ТЕХНИЧКИХ НАУКА

Трг Деспотова Обрадовића 6, 21000 Нови Сад, Република Србија
Деканат: 021 6350-413; 021 450-810; Централна: 021 485 2000
Рачуноводство: 021 458-220; Студентска служба: 021 6350-763
Телефакс: 021 458-133; e-mail: fdn@uns.ac.rs

ИНТЕГРИТАТ
СИСТЕМ
МЕДИЈАМЕНТА
СЕРТИФИКОВАНО ОД:

Број: 01- 237
Датум: 28.09.2020. године

На основу члана 7 став 2. КОДЕКСА О АКАДЕМСКОМ ИНТЕГРИТЕТУ Универзитета у Новом Саду од 26.09.2019, са изменама и допунама од 30.1.2020. године-исправка (Пречишћен текст, Број: 04-111/1 од 30.01.2019. године), Етичка комисија Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду, у саставу: проф. др Радивоје Динуловић, председник, и чланови: проф. др Мила Стојаковић, проф. др Лепосава Грубић-Нешић, проф. др Милан Мартинов, проф. др Игор Будац, ванр. проф. др Борис Думнић и ванр. проф. др Александар Купусинац, електронским путем одржала је дана 28. септембра 2020. године седницу и једногласно донела следећу

ОДЛУКУ

Даје се сагласност Весни Булатовић, запосленој у звању наставника страног језика на Факултету техничких наука Универзитета у Новом Саду, за научноистраживачки рад са испитаницима односно истраживања у оквиру докторских академских студија на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, којима би се извршила анализа језичких карактеристика и реторичке структуре стручних студентских објава на асинхроним дискусионим форумима који се коридсте као део додатних наставних активности у настави енглеског језика на Факултету техничких наука, на смеру Софтверско инжењерство и информационе технологије у зимском семестру 2020.

Обарзложење

Наставник страног језика на Факултету техничких наука, Весна Булатовић, поднела је образложени Захтев бр. 01-2071/1 од 18.09.2020. године, са приложеним примером упитника, за давање сагласности етичке комисије матичне установе за научноистраживачки рад са испитаницима односно истраживања у оквиру докторских академских студија на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, којима би се извршила анализа језичких карактеристика и реторичке структуре стручних студентских објава на асинхроним дискусионим форумима који се коридсте као део додатних наставних активности у настави енглеског језика на Факултету техничких наука, на смеру Софтверско инжењерство и информационе технологије у зимском семестру 2020.

Чланом 7 став 2 КОДЕКСА О АКАДЕМСКОМ ИНТЕГРИТЕТУ Универзитета у Новом Саду од 26.09.2019, са изменама и допунама од 30.1.2020. године-исправка (Пречишћен текст, Број: 04-111/1 од 30.01.2019. године), који се на основу Одлуке Наставно-научног

већа Факултета техничких наука у Новом Саду од 11.10.2019. године, бр. 01-195/29 од 31.10.2019. године примењује као општи акт Факултета, утврђено је:

"У научноистраживачком раду са испитаницима истраживач је дужан да тражи сагласност етичке комисије матичне установе пре отпочињања:

- истраживања са осетљивим лицима/групама;
- истраживања које захтева прикупљање података о испитаницима, а подаци се прибављају и од трећих лица која нису непосредна циљна група истраживања;
- истраживања у коме испитаници учествују без властитог знања или сагласности на почетку истраживања;
- истраживања о друштвено и лично осетљивим темама;
- истраживања које захтева инвазивне или потенцијално опасне процедуре било које врсте;
- истраживања које може да изазове психолошки дистрес, анксиозност, нелагоду или да доведе до штете, негативних последица или нарушавања физичког или психичког интегритета испитаника;
- истраживања које подразумева узорковање телесних течности или ткива испитаника;
- истраживања у коме није могуће заштитити идентитет учесника;
- истраживања које због методолошких разлога захтева да се пажња испитаника привремено скрене са правог предмета истраживања."

На основу увида у Захтев, Етичка комисија је утврдила да су испуњени услови за давање захтеване сагласности Весни Булатовић утврђени чланом 7. став 2. и осталим ставовима истог члана КОДЕКСА О АКАДЕМСКОМ ИНТЕГРИТЕТУ, те је донела ОДЛУКУ као у диспозитиву.

Председника Етичке комисије
Проф. др. Радивоје Динуловић

Извештај доставити:

- 1-2. Весни Булатовић-2 примерка,
3. У досије запослене,
4. Јасмини Димић, за евиденцију Етичке комисије ФТН,
5. Архиви Факултета.

**DODATAK 6. TABELARNI PRIKAZ ANALIZIRANIH ELEMENATA
METADISKURSA U POJEDINAČNIM I GRUPNIM STUDENTSKIM OBJAVAMA**

Interaktivni elementi metadiskursa			
Tranzicioni izrazi			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>accordingly</i>	<i>rather</i>	<i>also</i>	<i>result in</i>
<i>additionally</i>	<i>similarly</i>	<i>although</i>	<i>similarly</i>
<i>again</i>	<i>since</i>	<i>as a consequence</i>	<i>since</i>
<i>also</i>	<i>so</i>	<i>as a result</i>	<i>so</i>
<i>although</i>	<i>so as to</i>	<i>at the same time</i>	<i>still</i>
<i>as a consequence</i>	<i>still</i>	<i>by contrast</i>	<i>thereby</i>
<i>as a result</i>	<i>thereby</i>	<i>consequently</i>	<i>therefore</i>
<i>at the same time</i>	<i>therefore</i>	<i>equally</i>	<i>though</i>
<i>besides</i>	<i>though</i>	<i>even though</i>	<i>thus</i>
<i>consequently</i>	<i>whereas</i>	<i>furthermore</i>	<i>whereas</i>
<i>equally</i>	<i>while</i>	<i>hence</i>	<i>while</i>
<i>even though</i>	<i>yet</i>	<i>however</i>	<i>yet</i>
<i>furthermore</i>		<i>in addition</i>	
<i>hence</i>		<i>in conclusion</i>	
<i>however</i>		<i>correspondingly</i>	
<i>in addition</i>		<i>in contrast</i>	
<i>in conclusion</i>		<i>likewise</i>	
<i>in contrast</i>		<i>moreover</i>	
<i>moreover</i>		<i>nevertheless</i>	
<i>nevertheless</i>		<i>nonetheless</i>	
<i>nonetheless</i>		<i>on the contrary</i>	
<i>on the contrary</i>		<i>on the other hand</i>	
<i>on the other hand</i>		<i>rather</i>	
Markeri sheme			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>finally</i>	<i>to summarize</i>	<i>finally</i>	<i>goal</i>
<i>first</i>	<i>desire to</i>	<i>first</i>	<i>purpose</i>
<i>first of all</i>	<i>focus</i>	<i>first of all</i>	<i>want to</i>
<i>firstly</i>	<i>goal</i>	<i>firstly</i>	<i>would like to</i>
<i>last</i>	<i>purpose</i>	<i>last</i>	<i>main point</i>
<i>lastly</i>	<i>seek to</i>	<i>lastly</i>	
<i>next</i>	<i>want to</i>	<i>next</i>	
<i>second</i>	<i>wish to</i>	<i>second</i>	
<i>secondly</i>	<i>would like to</i>	<i>secondly</i>	
<i>then</i>	<i>in regard to</i>	<i>subsequently</i>	

<i>all in all</i>	<i>so</i>	<i>then</i>	
<i>at this point</i>		<i>first and foremost</i>	
<i>in brief</i>		<i>all in all</i>	
<i>in conclusion</i>		<i>by far</i>	
<i>in short</i>		<i>in conclusion</i>	
<i>in summary</i>		<i>in short</i>	
<i>now</i>		<i>now</i>	
<i>overall</i>		<i>overall</i>	
<i>so far</i>		<i>to conclude</i>	
<i>to conclude</i>		<i>to sum up</i>	
<i>to sum up</i>		<i>focus</i>	
Markeri najave			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>X above</i>		<i>Example X</i>	
<i>X before</i>		<i>X above</i>	
		<i>X before</i>	
		<i>X below</i>	
		<i>X earlier</i>	
Markeri izvora tvrdnje			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>according to</i>		<i>(date)/(name)</i>	
<i>(link)</i>		<i>according to</i>	
<i>links at the end of the text</i>		<i>(link)</i>	
		<i>links at the end of the text</i>	
Izrazi za razjašnjavanje pojmova			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>called</i>	<i>namely</i>	<i>called</i>	<i>or X</i>
<i>defined as</i>	<i>or X</i>	<i>e.g.</i>	<i>such as</i>
<i>e.g.</i>	<i>specifically</i>	<i>for example</i>	<i>that is</i>
<i>for example</i>	<i>such as</i>	<i>for instance</i>	<i>In this respect</i>
<i>for instance</i>	<i>that is</i>	<i>I mean</i>	<i>()</i>
<i>I mean</i>	<i>()</i>	<i>i.e.</i>	
<i>i.e.</i>		<i>in fact</i>	
<i>in fact</i>		<i>in other words</i>	
<i>in other words</i>		<i>indeed</i>	
<i>indeed</i>		<i>known as</i>	
<i>known as</i>		<i>namely</i>	
Inteakcijski elementi metadiskursa			
Izrazi autorovog ograđivanja			

Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>about</i>	<i>likely</i>	<i>about</i>	<i>mostly</i>
<i>apparent</i>	<i>mainly</i>	<i>almost</i>	<i>often</i>
<i>appear</i>	<i>may</i>	<i>apparent</i>	<i>perhaps</i>
<i>appeared</i>	<i>maybe</i>	<i>appear</i>	<i>possible</i>
<i>appears</i>	<i>might</i>	<i>appeared</i>	<i>possibly</i>
<i>argue</i>	<i>mostly</i>	<i>appears</i>	<i>probably</i>
<i>around</i>	<i>often</i>	<i>approximately</i>	<i>quite</i>
<i>assume</i>	<i>perhaps</i>	<i>argue</i>	<i>rather x</i>
<i>assumed</i>	<i>plausible</i>	<i>argued</i>	<i>relatively</i>
<i>certain amount</i>	<i>possible</i>	<i>around</i>	<i>roughly</i>
<i>certain extent</i>	<i>presumably</i>	<i>assume</i>	<i>seems</i>
<i>certain level</i>	<i>probably</i>	<i>certain amount</i>	<i>should</i>
<i>claim</i>	<i>quite</i>	<i>claim</i>	<i>sometimes</i>
<i>claimed</i>	<i>rather x</i>	<i>could</i>	<i>somewhat</i>
<i>claims</i>	<i>relatively</i>	<i>doubt</i>	<i>suggest</i>
<i>could</i>	<i>seems</i>	<i>essentially</i>	<i>suggests</i>
<i>couldn't</i>	<i>should</i>	<i>estimated</i>	<i>supposed</i>
<i>doubt</i>	<i>sometimes</i>	<i>fairly</i>	<i>suspect</i>
<i>estimated</i>	<i>suggest</i>	<i>frequently</i>	<i>tend to</i>
<i>fairly</i>	<i>suggests</i>	<i>generally</i>	<i>tends to</i>
<i>feel</i>	<i>supposed</i>	<i>guess</i>	<i>typical</i>
<i>feels</i>	<i>tend to</i>	<i>indicate</i>	<i>usually</i>
<i>from my perspective</i>	<i>tends to</i>	<i>in general</i>	<i>would</i>
<i>guess</i>	<i>uncertain</i>	<i>in most cases</i>	
<i>indicate</i>	<i>unlikely</i>	<i>likely</i>	
<i>in general</i>	<i>usually</i>	<i>mainly</i>	
<i>in most cases</i>	<i>would</i>	<i>may</i>	
<i>in my view</i>	<i>wouldn't</i>	<i>maybe</i>	
<i>largely</i>		<i>might</i>	
Izrazi koji pojačavaju autorovu tvrdnju			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>actually</i>	<i>proved</i>	<i>actually</i>	<i>shown</i>
<i>always</i>	<i>proves</i>	<i>always</i>	<i>shows</i>
<i>believe</i>	<i>realize</i>	<i>believe</i>	<i>sure</i>
<i>believed</i>	<i>really</i>	<i>certain</i>	<i>surely</i>
<i>believes</i>	<i>show</i>	<i>certainly</i>	<i>think</i>
<i>certain</i>	<i>showed</i>	<i>clear</i>	<i>thought</i>
<i>certainly</i>	<i>shown</i>	<i>completely</i>	<i>truly</i>
<i>clear</i>	<i>shows</i>	<i>definitely</i>	<i>true</i>
<i>clearly</i>	<i>sure</i>	<i>demonstrated</i>	<i>undeniable</i>
<i>completely</i>	<i>surely</i>	<i>demonstrates</i>	<i>undoubtedly</i>

<i>definitely</i>	<i>think</i>	<i>establish</i>	<i>without doubt</i>
<i>doubtless</i>	<i>thought</i>	<i>find</i>	
<i>established</i>	<i>truly</i>	<i>found</i>	
<i>find</i>	<i>true</i>	<i>in fact</i>	
<i>found</i>	<i>undoubtedly</i>	<i>indeed</i>	
<i>in fact</i>		<i>know</i>	
<i>indeed</i>		<i>known</i>	
<i>indisputable</i>		<i>never</i>	
<i>know</i>		<i>no doubt</i>	
<i>must (possibility)</i>		<i>obvious</i>	
<i>never</i>		<i>obviously</i>	
<i>no doubt</i>		<i>of course</i>	
<i>obvious</i>		<i>realize</i>	
<i>obviously</i>		<i>really</i>	
<i>of course</i>		<i>show</i>	
<i>prove</i>		<i>showed</i>	
Markeri autorovog stava			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>!</i>	<i>preferably</i>	<i>!</i>	<i>usual</i>
<i>agree</i>	<i>remarkable</i>	<i>amazing</i>	<i>usually</i>
<i>amazed</i>	<i>remarkably</i>	<i>desirable</i>	
<i>amazing</i>	<i>shocking</i>	<i>disappointing</i>	
<i>appropriate</i>	<i>surprised</i>	<i>essential</i>	
<i>curious</i>	<i>surprising</i>	<i>essentially</i>	
<i>disagree</i>	<i>surprisingly</i>	<i>even x</i>	
<i>dramatic</i>	<i>understandable</i>	<i>expected</i>	
<i>dramatically</i>	<i>understandably</i>	<i>fortunate</i>	
<i>essential</i>	<i>unexpected</i>	<i>fortunately</i>	
<i>even x</i>	<i>unfortunately</i>	<i>important</i>	
<i>expected</i>	<i>usual</i>	<i>importantly</i>	
<i>hopefully</i>	<i>usually</i>	<i>interesting</i>	
<i>important</i>		<i>remarkable</i>	
<i>importantly</i>		<i>remarkably</i>	
<i>inappropriate</i>		<i>shocked</i>	
<i>interesting</i>		<i>surprising</i>	
<i>interestingly</i>		<i>understandable</i>	
<i>prefer</i>		<i>unfortunately</i>	
<i>preferable</i>		<i>unusual</i>	
Markeri autorovog odnosa s čitaocem			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>?</i>	<i>note</i>	<i>?</i>	<i>note</i>
<i>add</i>	<i>notice</i>	<i>add</i>	<i>notice</i>

<i>allow</i>	<i>observe</i>	<i>allow</i>	<i>observe</i>
<i>analyse</i>	<i>one's</i>	<i>assume</i>	<i>our (inclusive)</i>
<i>assume</i>	<i>our (inclusive)</i>	<i>compare</i>	<i>remember</i>
<i>choose</i>	<i>pay</i>	<i>connect</i>	<i>see</i>
<i>compare</i>	<i>remember</i>	<i>consider</i>	<i>should</i>
<i>connect</i>	<i>see</i>	<i>determine</i>	<i>show</i>
<i>consider</i>	<i>should</i>	<i>do not</i>	<i>think of</i>
<i>define</i>	<i>take a look</i>	<i>develop</i>	<i>us (inclusive)</i>
<i>determine</i>	<i>think about</i>	<i>estimate</i>	<i>use</i>
<i>do not</i>	<i>think of</i>	<i>find</i>	<i>we (inclusive)</i>
<i>develop</i>	<i>turn</i>	<i>follow</i>	<i>you</i>
<i>ensure</i>	<i>us (inclusive)</i>	<i>go</i>	<i>your</i>
<i>find</i>	<i>use</i>	<i>have to</i>	
<i>go</i>	<i>we (inclusive)</i>	<i>imagine</i>	
<i>have to</i>	<i>you</i>	<i>increase</i>	
<i>imagine</i>	<i>your</i>	<i>input</i>	
<i>key</i>		<i>let us</i>	
<i>let us</i>		<i>let's</i>	
<i>look at</i>		<i>look at</i>	
<i>must</i>		<i>must</i>	
<i>need to</i>		<i>need to</i>	
Markeri autorovog samoupućivanja			
Pojedinačne studentske objave		Grupne studentske objave	
<i>I</i>		<i>I</i>	
<i>me</i>		<i>my</i>	
<i>my</i>			

Napomena – Za analizu metadiskursa u ovom istraživanju je korišćena Hajlandova lista elemenata metadiskursa (Hyland, 2005: 219-224)